

שמונה קבצים

הראי"ה קוק

מהדורה בלתי מוגהת

קבצים ד-ח

1.....	קובץ ד
41.....	קובץ ה
148.....	קובץ ו
224.....	קובץ ז
313.....	קובץ ח

קובץ ד

א. הנסתר ינצח את העולם בחפשיותו אשר לא תדע גבול של מועקה, ודוקא הוא יודע דוקא בדיוק נמרץ את הגבול של כבוד ושל חכמה ויושר לבב. רק הסגול אל הצפיה הנסתרת מודיע אל האנושיות את ערכה ואת ערך התבל. הרציונליות מתפתחת רק מפני שמעבר לסף ההכרה שלה עושה הנסתר את פעולתו המדעית והמוסרית. מזויפת היא ההנחה ההמונית, שהנסתר מעכר את המדע הבהיר ואת הבקורת המדויקת. דוקא על-ידי הנסתר, ובעזוזו שירתו ועומק הגיונו, יוסד על יסוד איתן אותו המעמד ההולך ומתחדש והבקורת המנתחת וחודרת. מצרופם של שני אלה השפעים בעשרם הגדול, הנסתר והבקורת, יבנה יסוד האיתן אשר לאור האלהי העליון, העומד למעלה מכל הגה והכרה. דופק רוח גדול זה על דלתותנו, והולך ומנשב הוא במחננו, ויוצר הוא בחבינו אורו של משיח, לכל ערכיו, מובניו והופעותיו, והוא יתן כח חדש, וחדוש נשמה לישראל, לשוב להצמיח קרן ישועה ולהנטע עוד על אדמת הקודש כימי עולם, ברוחב דעת ובתכונה חפשית מקורית הראויה להיות מוכרת מכל אפסי תבל לכבוד ולתפארת, לגאול רצוצי גליות עשוקי משפט, ולפדות נשמות נעשקות וקודרות מיסורי מחשכיהם ולחדש עוד את זיו האדם הקדמוני בטוהר טבעו, עם כל תוספת הברכה של התרבות החדשה וטובה.

ב. ישנם דיעות כאלה, שע"פ טבען הן משובבות דעתו של אדם, מאבדות את הרגש של האחריות המוסרית, מקלקלות את ההתחברות הציבורית, ממעטות כבוד הכלל וכיוצא באלה החסרונות. והן כשלעצמן יכולות

להיות גם דיעות של אמת, ומ"מ יש להן כל חומר של דעות שקריות, מפני הנזק הכרוך בעקבן. בדיעות כאלה, יסוד החיסרון הוא דבק בצורה הדיבורית שלהן ולא בעצמן, ומתוך כך אין שום אפשרות להתיר ללמדן ברבים ולהוציאן בנים שפתים. בעומק המחשבה יכולות הן להיות מוסכרות, וכ"ז שהן במחשבה, לא יסבבו שום היזק, כ"א תיקון לפי אותה המדה של האמת הנמצאת בהן.

ג. הסתירה שבין הנסתר והנגלה באה תמיד מחסרון ההשלמה של שני היסודות. הנגלה המצומצם בגבוליו, שאינו הומה אחרי מקורו ושרשו, יחש איזה שנאה אל הנסתר, שאינו חפץ לדעת צמצום וגבול. מעוט ההכשר אל הנסתר, בקפיצה לתוכו רק משום חולשה של תאבון פנימי המצורפת עם רשלנות ובטלנות, הוא גורם שתטושטש הצורה של הנסתר, שרק שלילת הממשיות, רק רפיון החיים וחוסר הכשרון לתפוס את העולם החי, את מעשיו, תנועותיו, עלילותיו וזרמיו המקסימים, מלאי ההוד והגבורה, הוא הגורם לשיקוע בעומק הנסתר למרות חסרון ההכנה. אבל לא זה וזה יתכן, לא בצד אחד של המטבע העולמית והתורנית יתבססו החיים. הנסתר גרעינו מוכן, אבל אל הפועל יצא בהצלחה רק אחרי ההכשר המלא של הנגלה. מילוי הכרס בלחם בשר ויין מוכרח להיות קודם לטיול בפרדס, ומילוי כרס זה במובנו המלא כולל בקרבו גם כן את מדע העולם והחיים ואת ההסתגלות המוסרית המדתית, את גבורת הרצון ואת הכרת ערך האדם, ואת כל הטוב הנאה והמסודר שבמציאות הבא מתוך חנוך טוב והגון לכל צדדיו, המצטרף אל כל המתעורר לחיים ולרעננות מכל צד ופנים, באדם ובאומה בספרות ובחיים, בחול ובקודש ובקדושים. תביעת הנסתר, שהיא מתמלאת בבא עתה, היא תביעה איתנה, שהיא מביאה את המלה הגואלת, שהיא משחררת את האמרה הישראלית הגדולה ממאסר אלמותה, היא מחדשת החיים האיתנים, היא מעוררת את רוח הגבורה שבקודש המוחלט, שהוא הרבה יותר פשוט ויותר טבעי מכל חול ורגיל, ועם זה עומד הוא בשגובו ובתפארתו.

ד. חמדת התורה משתלהבת בהכרה פנימית, מתחיל האדם לחוש את הארג הגדול של כל אות ונקודה, שכל רעיון ותוכן, שכל ידיעה וסברה, של כל ניד רוחני, של כל זעזוע, שכלי והרגשי, מקרוב וכללי, עד רחוק ופרטי, מדברים אציליים ומוסריים על-פי הפרצופיות הגלויה שלהם, עד דברים מעשיים חמריים חובי, נראים כמטילי אימה ומכריחים, ועם זה מסובכים ומלאי ענין והטרחה שכלית גדולה, - כולם יחד מוכרים הם בהכרת קודש עליונה, שתמימות האמונה שבחבת התורה היא מוצאה את רוממות אמתה וגדולת שירתה, לדברים חיים וקיימים, ששטפי חיים עזיזים, מלאי חמדה ששון ויפעה, עוברים בהם וממלאים אותם, ומתק אין קץ מורגש בחיך ההוגה, וחכך כין הטוב הולך לדודי למשרים דובב שפתי ישנים, מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים.

ה. מפעמת היא החיבה, ומתחדשת היא, גלי גלים הומים, המון כנורות ונבלים, מנעימים נועם שיח סודם, מעומק נשמת האומה, מרוממות נשמת האדשם המרכזת בקרבה, מרוחב נשמת כל היקום, כל היש שבנקודת ציון הפנימית, מקור התענוג, מושלל כל תוכן ותואר מוגדר, משם, מן הכל, הומה ובווער המון גלגלי חיים רועשים ממתיקים סוד שיח קודש. התורה מתגלה בהדר יפעתה, נשמת האומה החיה והמקורית, הרעננה והעשירה, הנשמה רוממת הרוח, רוויית העדן, הנה היא מוצגה לפנינו בשלל צבעי יפעת כליל חמדתה, ערגה לה נפשי, לבי ובשרי ירננו אל אל חי, כמו חלב ודשן תשבע נפשי, ושפתי רננות יהלל פי. מתגלה היא התורה בכליל

הודה אל הדור הרענן מלא חיים עלומים, והצפיה הולכת היא ומפעמת על דלתי נשמתו הגאיונה, עוד לא הסירה מעליה את צניף סתרה. מעולפת היא בת שמים חמודה זו, אבל קרני הודה כבר חודרים מבעד הצעיף, ממלאים הם את חיינו נוגה ואור חיים, מזלת היא כבר טללי חיים אל תוכיות הנשמות המקיצות לתחיה, תורת-ארץ-ישראל הולכת ונעורה, יחד עם תחית הבנין, העבודה הפרודוקטיבית וההכרה העצמית.

ו. כל אדם צריך לדעת, שקרוי הוא לעבוד על פי אופן ההכרה וההרגשה המיוחד שלו, על פי שורש נשמתו, ובעולם זה, הכולל עולמים אין ספורות, ימצא את אוצר חייו. אל יבלבלוהו תוכנים שוטפים אל תוכו מעולמות זרים, שאינו קולטם כהוגן, שאינו מוכשר לאגדם יפה בצרור החיים שלו. אלה העולמות ימצאו תיקונם במקומם, אצל המסוגלים לבנינם ושכלולם. אבל הוא צריך לרכז את חייו בעולמותיו הוא, בעולמות הפנימיים שלו, שהם לו מלואים כל ומקיפים את כל. חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם, גדולה ענותנית זו מאשרת היא את האדם, ומביאתו לשלמות העליונה, העומדת ומחכה לו, ובהיותו צועד בדרך חיים בטוחה זו, במסלולו המיוחד, באורח צדיקים המיוחד שלו, ימלא גבורת חיים ועליזות רוחנית, ואור ד' עליו יגלה, מהאות המיוחד שלו בתורה, יצא לו עזו ואורו.

ז. מתחילים אנחנו לקלוט את רשמי הקודש מעט מעט, נקודה אחר נקודה מתנוצצת עלינו, כמטר וכרביבים יורדים הם עלינו, הופעות שחקים אלו, בהתקבצם, יעשו כולם אבוקת אור גדולה אחת, ייסדו בנשמתנו את מרכזם, ומסלולם יחדור את כל עצמיות הוינתנו. והננו הולכים ומתכשרים אל הסיגול של הנשמתיות הכללית, שבכל האורות הנקודיים היא ממלאה את התפשטות חייה.

ח. לא תוכל להכחיש עצמת מעלתה ואורה, הנשמה המאירה תמיד, המלאה תמיד שלהבת אש קודש, וצמאון אלהי עליון, הספוגה כולה תמיד בנחלי עדנים של קודש קדשים, השרויה תמיד בתוך ספירה של שירת זמרת נגינת נועם קודש. הצמאה ומתענגת יחד. ענוגה עדינה זו, יודעת היא את ערכה, שומרת ומגינה היא בגאון ענוה על כבודה ויקרת תפארתה. וכללות הכרת ערך זו, כשם שהיא מתבלטת באותם היחידים, סגולת הדורות, בדיחי המלכא עילאה, כך היא מתבלטת תמיד בנשמתה הכללית של כנסת ישראל, המלאה תמיד גיל קודש, ושבעת תענוג ידידות אהבה. צרור המר דודי לי בין שדי ילין, אני לדודי ועלי תשוקתו.

ט. הרבה יותר עשיר ועז ומלא תוכן ומרץ וישות תכונית הם כל אחד ואחד מניצוצי החיים שאנו מביטים עליהם ממרחקים מגבוה. אוצר החיים שבבעלי חיים כולם מקטנם ועד גדלם, גם אוצר החיים הסגור החתום והנעלם המוגלם בכח בצמחים ובדוממים, אין אנו יכולים לסמן את עוזם הפנימי, הכל הולך ושוטף, מזדעזע ושואף. גם אנו אין אנו יכולים להעריך את עושר פנימיותנו, סתום וחתום הוא בעדנו גם עולמנו אנו הפנימי, הוא עולמנו במציאות, בקישור בחפץ סמוי, ועולם שאינו עולמנו, בהכרה בידיעה בחדירה. הכל מלא עושר וגודל, והכל שואף להתעלות, להזדכך ולהתרומם. הכל אומר שירה, משבח מגדל מרומם ומנשא, והכל בונה עובד משכלל ומעלה, שואף להתאחד ולהתארגן. החיים כלילי יופי וחכמה, אדירי גבורה והופעה, מתחילים לא ממקום שכבר יש שם ביטוי של אומר והגיון, כי אם ממחשכים, אשר עשיתי בסתר רקמתי בתחתיות ארץ.

ודעתנו המשוטטת באחדות כל היצור מוצאה צת גאון האדם בכל פנה, במרומי שחקים ובמעמקי אדמה, ד' ממית ומחיה, משפיל אף מרומם.

י. היראה העליונה, הבאה מתוך ההסתכלות בענינים אלהיים נשגבים, שהם למעלה מערכו של המשיג, מצד דרגת הקדושה הגופנית והנפשית שלו, היא בעצמה ממרקה ביסוריה, והמסתכל מסתגל ע"י מירוק זה לאותו המצב העליון, שהחזיון הנשגב מעמיד אותו עליו. ומרירות היסורים הרוחניים הללו, עצבונם ופחדם, מתהפכת לחטיבה של עידון נפלא, מלא עסיס מתוק, אין די. ומזה באים גבורי כח לאותו המעמד העליון של אהבת היסורים הללו, שמכירים הם את האוצר הטוב ואושר החיים האמיתיים הגנוז בהם. אשרי הגבר אשר תיסרנו יה, ומתורתך תלמדנו.

יא. יש חסרון בתכונתה של התשובה הנמוכה, שהיא מחלשת את רצונו של האדם, ופוגמת בזה את אישיותו. וחסרון זה מתמלא הוא, כאשר באה מחשבת התשובה לגמר בשולה, שהרי היא מתאחדת אז עם התשובה העליונה, שכל עיקר כונתה היא לא בהחלשת הרצון ובשבירת האופי האישי של האדם כ"א דוקא באמוץ רצונו והגברת הערך של אישיותו, ומתוך כך הזדונות מתהפכות לזכיות, ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה - עליהם הוא יחיה.

יב. כשעוסקים בהשגות אלהיות מזדוג כח הדמיון לאדם, והוא יכול לצמצם את שכלו עד כדי הטעאה שהוא משיג איזה דבר, ואז ההתגדרות בצורות המפורטות של התוכנים שהוא עוסק בהם, מזייפים את כל הנושא העליון שבידיעות הנשגבות ההן. וכיון שהאדם יוצא מהתלמוד הרזי אל התלמוד המעשי, סר הדמיון המטעה מעליו, ושכלו מתבסס על גבוליו הנכונים, ואז מזדככים כל המושגים הרזים ומתחברים בהוד האמת שלהם עם התוכנים המעשיים, ועולם בעולם נפגש, חסד ואמת נפגשו, צדק ושלוש נשקו. והוד עולמים מתגלה בדרך צדיקים, סוד ד' ליראיו ובריתו להודיעם, לנוצרי בריתו ולשומרי פיקודיו לעשותם.

יג. שונים הם הגוונים שהצמאון האלהי מעורר בנשמה, ועל פי יסוד הצמאון שונים הם הטעמים שכל הארה רוחנית עליונה מעדנת בהם את הנשמה. דגן שמים - סגולת המן בו תמיד, שמתהפך לכמה טעמים, ודברי תורה נמשלו למים, לחלב, לדבש ויין וקונדיטין. אשרי החיך הטועם תמיד בכל עת ורגע את נועם עדן זה. טעמו וראו כי טוב ד'. לכו לחמו בלחמי ושתו ביינ מסכתי.

יד. כמה מטמטמות הן העבירות את הדעת, בין הדעת של היחיד בין הדעת של הצבור, של הדור ושל התקופה. כשהירידה גורמת אותה תפיסת החיים, שיתפס בה האדם נגד רוח העליון הזורח עליו, נגד דבר ד, הבא לו מכל מוצאיו, מן התורה, מן האמונה וגם ממנהג אבות, מהסכמת הבריות, ומישרו הפנימי, - שהמשך העליוניות גם שבכל אלה הולך הוא ונמשך מכל התוכן החי והמלא שברוחניות העולם ומלואו, בחקי שמים וארץ וכל הויתם היותר יסודית, - כשנעשה האדם על ידה מדרס לצד העור שבו, לאותו הצד החלש, שאינו יכול להתגבר עד כדי האומץ של אחיזת החיים בסדורם כפי התביעה השלמה שלהם, שהיא התביעה המרחקת את האדם מן החטא,

המעמידתו ישר כאשר עשהו אלהים, אז לא רק חלק אחד מחלקיו ירד ונשתקע, לא רצונו העראי נחלש, ורוחו במהותו וערכו, שכלו וכל אור החיים שבו, עומד על עמדו. לא כן הדבר, פניו כולם שונו אור השכל המבוסס, המתאחד בעומק ההויה הנשמית עם כל כחות החיים, הארוג בחוברת עם כל הסדור המוסרי הרוחני הממשי של כל מה שהוא מסביב, ממטה וממעל זה האור נכה. ואור זה - הוא רז החיים בעצמם, אומץ תפיסת החיים שהנשמה מוצאה בו את דם הנפש שלה. ורק בטהרה ובתשובה ישוב ויגלה האור והחיים. ולכן התשובה היא יסוד התרבות האנושית המחופשת כ"כ.

טו. מי זה יוכל לספר ולתאר את התבערה הגדולה של הצמאון הגדול, אשר לצדיקים, לאלהים, הדבקות האלהית הנתבעת מעומק לב נפש רוח ונשמה, כשהיא מנועה מאיזה כח, כשחלק אחד מחלקי החיים, המכוונים את החיים כולם, אינו עומד ישר נגד האורה הנעימה הנחשקת הזאת, מה עצום הוא הכאב, מה נורא הוא המחץ החודר. ולעומת זה התענוג, שאין לו דוגמא וערך, שאין לו משל ותיאור מהשביעה של עונג אלהים אל חי, מי יוכל לסמנה, מי הוא אדון השירה אשר יעצר כח לגלות קצת מחמדת רשפיה. וכשמחברים יחד אלה שני הניגודים, הצער העמוק הבורע מאש הצמאון עם העונג האיום, אשר לא יחקר. ממילוי החשק הנערץ בעז קדשו מקרני אורות של זיקי אהבת אלהים, של מציאת אור ד' בעומק רגש, בתוכן דעה, מה עצמה סערה רוממה ונשגבה זו, שגליה כי כל נפלאים הם במעמקי הנשמה, מי יוכל לתן דוגמא לעומק חיים זה של נחלי צער המשתפכים לתוך נהרי עדנים, מתבוללים בהם, מתרכבים על ידם, מתעמקים כל חד על ידי משנהו בעומק נשמת הנשמה. והנשמה רווית עדן, עמוקת חיים, עטורת גבורה שואבת מכל פלג ונחל, מתאמצת מתגדלת ומתרחבת, וששון גיל ואושר אין קץ, גדולת מלכיות מלכי מלכים, רוחב רחבי שחקים חשה בקרבה. ואין מדה לגדולה, אין קצב לתפארת, ועומק האמונה עמוק מתהום, ויאורי הדעת גלי בדולח מפכים, והולכת הסערה ונשקטת בהמון נצחון עדנת עולמים, מה יפיתו ומה נעמת אהבה בתענוגים.

טז. הסדר של שילובי המחשבות, כמו שהם במבט הבהיר של המחשבה העליונה, החפשית והרחבה, שונה הוא לגמרי ממה שהוא בהמחשבה הנמוכה, אע"פ שהיא משתלשלת ויורדת מתולדות תולדותיה של העליונה הנשגבה. וכשמתבגר הדור והיחיד, וכח פועל מהמחשבה הבהירה מתחיל להזריח עליה, הרי באה דחיפה גדולה, המכריחה לסדר את כל השילובים של המחשבות במערכה התחתונה, ותנועה זו מסבבת יסורין גדולים בראשיתה, והם הם חבלי משיח הרוחניים.

יז. ואקשיב ואשמע מתוך מעמקי נשמתי, מתוך רגשי לבבי, קול אדני קורא. ואחרד חרדה גדולה, הככה ירדתי כי לנביא השקר אהיה, לאמר ד' שלחני ולא נגלה אלי דבר אדני. ואשמע קול נשמתי הומה, ספיחי נבואות הנה צומחות, ובני נביאים מתעוררים, רוח הנבואה הולך ושט בארץ, מבקש לו מפלט, דורש לו גבורים, מלאי עוז וקודש, הם ידעו לכלכל דבר, האמת לאמתה יגידו, יספרו איך נגלה להם דבר ד', לא ישקרו ולא יחניפו, את רוחם באמונה יוציאו. ורוח אמונים, יקר מחרוץ, ירומם עם, וישראל יעמוד על רגליו. יחל לחוש את סגולתו מימי קדם, ידע כי לא שקר עשה עט, לא שקר לבש גאות. גם בעת אשר המון לאומים, לבזה נפש למתעב גוי שמוהו, סגולות עולמים לו. שואף הוא אל חסנו מעולם, וחסנו חוסן אל הוא, חוסן כל חכמה כל תום ויושר.

ואם המורשה, בלבושיה הרבים, לא גלתה הוד יפיה, תבא רוח הנבואה, ובראשית דרכה תברר את אשר עם לבבה, בשפה ברורה, וברור השפה יכה גלים, עז יתן לנדכאים. וסגולת אל העליונה אשר לישראל, ידע ברוח אלהים אשר עליו, אשר רק בארצו עליו תגלה, ומרחוק יזכר את אשר שכח, יזכר כי לו ארץ רבת ערך, רחבת ידיים בעדו, וגאון עולם נגד כל העמים. וישא רגליו יעקב, ומשפחות משפחות, אחד אל אחד יקובצו, וארץ שוממה תבנה, ורוח ה' אשר עליו תחל לפעם בצאצאיו אשר נזנחו, ומאפל ומחשך עיני עורים תראינה.

יח. הכל במדה, אם הרוחניות תתגבר בשטפה ותרצה את הכל לשטוף, והחומר והחיים כלא יהיה נחשב ונשטף, לא תעמד הרוחניות ההיא בעמדה, לא משאות נפש תשא בחיקה, כ"א הזיות ודמיונות כוזבים. אמנם אם לפי מנת הרוח תתעורר גם הגויה אל חגה, אם יקר בעיני הוגה הדיעות, חודר במסתרי אל, החיים והטבע, ועל יסוד הטוהר של האומץ הרוחני ייסד את טירת חייו הממשים, אז ינבעו בכל עז, ותורת ד' בפיו תהיה אמת.

יט. סתרי תורה מביאים את הגאולה, משיבים את ישראל לארצו, מפני שתורת אמת בעז הגיונה הפנימי דורשת בהרחבתה את הנשמה השלמה של האומה, והאומה מתחילה על ידה להרגיש את הכאב של הגלות, ואיך שאי אפשר כלל שצביונה יצא אל הפועל כל זמן שהיא דחופה וסחופה על אדמת נכר. אבל כל זמן שאור התורה העליונה הוא חתום ועזוק, אין התביעה הפנימית של שיבת ציון מתעוררת בעומק אמונה. ההתעוררות שבאה מצד הצרות והרדיפות של האומות אינה כ"א התעוררות מקרית, של צרף. היא ראויה להלהיב על ידה כחות נחשלים, אבל יסוד החיים מוכרח לבא מצד עצמיותה של התביעה הצורתית של האומה, וזה יתגדל ויתאמץ כל מה שאור תורתה הפנימית, עומק דעותיה וחביוני חביוניה, ילכו ויחיו בקרבה בגאון גדלם. לזאת סובב סובב הולך הרוח, עוקר הוא הרים, פורץ הוא פרצות, מסבב הוא חבלים וצירים, אבל מגמתם היא פרצת דרך בפני האורה העליונה הנובעת מנשמתה העזיזה של כנסת ישראל, סתרי תורתה, קבלתה, מורשת אבות, ואדירות נשמה, באופי המיוחד לה, בהשקפת עולמה ורוממות מוסרה, ההולך ומתרחב עד אין קץ, ההולך ומתעטר בכל תרבות עליונה והולך ומתעלה לגבהי שמים, מצין את סגולת עם סגולה, עם יודעי אלהיו, ונותן שלטון לקדישי עליונים.

כ. וכשהאורה מתגברת בנשמה בראשי האומה, בבחירי הבנים, בגדולי הכשרון, הולך הזרם ומשפיע, החיים הגדולים מתחילים שוטפים, מתגלים בחוגים הרוחניים והחמריים, בספרות, בחברה, בתולדה ובמזג, בנעימות הנפשות והרחבת הלבב. זוהר עליון זה פורש זיו עננו והוד כבודו, ושם ד' הגדול הולך ומתראה עוד על עמו. הסגולה הגנוזה מתבצבצת ועולה נגד כל שטניה וכופריה, וראו כל עמי הארץ כי שפ ד' נקרא עליך, וכל רואיהם כיכרום כי הם זרע ברך ד'.

כא. אל מעין הנבואה הננו נקראים, צחיי צמא אנחנו, אבל מעין גנים מקור מים חיים לפנינו הוא. החפצים הטובים שכל הסולת האנושית מתפארת בהם, ושוקקה אליהם, תמיד בכל דור ודור ובכל עת, מתחדשת בהמון חידושיה, במעשה ובהכרה, בשאיפה ובנטיה, כולם הנם גם חפצינו, אבל עוד עליון מכל הוא מה שאנו חפצים,

ומה שאנו מגשמים בחיים, מה שלא יגרע כחו גם אם תקופות עוברות ואין מבין. סתר עז קדוש שוכן בנו, נשמה חיה מיוחדת שרויה בקרבנו, מרוחו-של-משיח זורמים ונושבים רוחות, והנם באים עדינו, הננו מתקוממים, מתנערים ומבקשים חיים חדשים, חידוש ימים כקדם, על יסודנו אנו, על יסוד אבן פינתנו, על יסוד איתן רשום זה, שהננו יודעים שאין לו דוגמא ומשל, גם אם אין אנו יכולים לפרש את תכנו גם להגות רוחנו הפנימי. התעלומה אינה ממיטה אסון של ספקנות על הודאיות הנמצאה בגדולת חייה.

כב. כשאנחנו עוסקים בתורה, הננו חשים שאנו מתקשרים עם עולמנו, יונקים אנו מאותו טל החיים, שהוא טבעי לנשמתנו, והננו הולכים ומתחזקים חיזוק רוחני, הגורר אחריו חיזוקים שונים בערכים רבים, וכל מה שקשור בנו הרי הוא מתחזק עמנו חיזוק פנימי ויסודי. כל העסקים הרוחניים שהם חוץ מעסקי תורה, הרי אנו מתרחבים ומתגדלים גם על ידם, אבל לא אותו הגידול המיוחד, שהוא כ"כ מתאים לנו כגדלה של תורה, שהיא חיינו. בגדולתה של האומה, נובע מקרב רוחה אותו המעין הכללי, שהאנושיות דורשת מהאדם, והחכמה והתורה מתקשרים, והאדם מרגיש חיים פנימיים בכל דבר חכמה, בין בקודש בין בחול.

כג. יראת העונש עלולה לעורר את האידיאלים הגנוזים של הקודש והטוב, וללבותם יותר כשהם עמומים. על מה שאין שום הכשר אידיאלי לא יקלט שום רושם גם מיראת העונש היותר חריפה. ולפי שתעודתה של יראה נמוכה זו היא רק תעודת הצתת אליה, לעורר את המהות העצמית של האידיאליות העליונה, שביסוד יראת הכבוד והרוממות, על כן כשהיא משמשת לתפקידה, היא מוצאה את ערכה. אבל כשהזיקים האידיאליים נכבים, אז כל עצמה של יראה זו אינה כ"א מפלצת, ועליה נאמר לא תיראו את אלהי האמורי, וי ליה למאן דדחיל מרצועה בישא, בהיותה נטולה מיסוד עץ החיים, של תפארת הצחצחות המוסריות העליונה, בהוד קדשה. ממוצא דבר אנו למדים, שבכל התוכן של יראת העונש נמצא את הצדדים המקודשים רק כפי ערכן של הנקודות המתיחסות להזיקוק האידיאלי שהוא מעורר את כח האהבה העדינה, ויראת ההוד המפוארה. ויתר החלקים נחשבים כפסולת, שהם נפליטים חוצה, ע"י הכח השולל השכלי, שהוא כדמות כח הדוחה הטבעי.

כד. כל חטא מחשיך את האור השכלי, מפני שההגיון הקישורי נמשך בכל המצוי מכל עובדא, מכל יש. וכשם שהמשפטים השכליים בציור השכל קשורים הם זה בזה, עד שאנו יכולים ללכת במסילה של תולדותיהם ותולדות תולדותיהם - עד הדיוק הסופי שבאמת אין לו סוף, כי אם הוא הולך ונמשך, הולך ומוליד תולדות ופירות ופירי פירות - כן הוא בכל עובדא ותוכן בעצמיותה של המציאות. וכשם שכל מצוה ומעשה טוב הוא תולדה של שכל טוב, של חכמה וישרנות, כל אחת לפי מדתה, כך היא העבירה וכל עובדא רעה - תולדתה ההגיונית של משפט רע, של סכלות ורשעה. ועל פי זה הולכים הדברים ומתהווים, האמרה התדירה של הקדושה, של הצדק והטוב, הולכת ונאמרת מתוך עובדא שלה, והאמרה הרשעה הולכת ונאמרת ג"כ היא מתוך העובדא שלה. וחלק החיים הנתפס בתוך העובדא המרשיעה, הולך ופורט פרטיות תולדותיות ומשפטים שלמים, השקפות והרגשות, לפי אותו הקישור האפל של הרשעה, אשר אין קץ לכל התלאה. תחלת פיהו סכלות, ואחריתו הוללות רעה, חוטא ילכד בה וטוב ימלט ממנה.

כה. כשם שאי-אפשר ליין בלא שמרים, כך אי-אפשר לעולם בלא רשעים. וכשם שהשמרים מעמידים היין ומשמרים אותו, כך הרצון הגס של הרשעים גורם קיום ועמדה לשפעת החיים כולם, של כל הבינונים והצדיקים. כשהשמרים מתמעטים והיין עומד בלא שמריו, הרי הוא עלול לקלקול וחמוץ. הגלות דלדלה את כח החיים של האומה ושמרינו נתמעטו הרבה מאד, עד שיש סכנה לקיום החיים של האומה מחוסר תפיסת חיים מעובה, האחווה בבהמיות ובאדמה ובשקיעתה החמרית. הקיום בגולה הוא קיום רסוק, וזה הקיום המדולדל, שהוא חדלון יותר מהויה, היה אפשר לו להמשך זמן גם בחוסר שמרים לפי ההכרח. אבל לכל זמן, וכבר כשל הכח והקיום העצמי תובע את תפקידו, ושיבת ישראל לארצו בשביל קיומו העצמי הוא מאורע מוכרח, וקיומו זה יוצר את שמריו : נושאי הרשעה והחוצפא של עקבתא-דמשיחא אשר ירגז כל לב לזכרן. אלה הם הצדדים העכורים שהקיום הצלול והמשמח מתהווה על-ידם, וסוף המהלך הוא : שקוע השמרים בתחתית החבית, הנמכת הכחות הרשעיות בתהום החיים, ואז מתבטל מהם כל תכנם המכאיב והמזעזע. אבל בהמשך יצירתם שהנם הולכים ביחד עם היין, חיי האומה ורוחה המתעורר, הם מעכירים אותו והלכבות רועשים למראה התסיסה, וינוח הלב וישקוט במכונו רק למראה העתיד, ההולך ועושה את מסילתו, במפלאות תמים דעים. מי יתן טהור מטמא לא אחד.

כו. השלהבת הגדולה, של צמאון הדעת, של שקיקת היושר, מרעשת כח החיים של טהורי הרוח, דוחפת היא אותם לעבודה גדולה מטרדת ובלתי פוסקת, לא ידעו שלווה ומנוחה, ישגו תמיד באהבה וחשק עליוניות, ובלבבם תמיד מצרים הם, מרעידים, ומלאים בטחון ועז, תקוה רבה, וחרדה אצילית, עין טובה, וחדירה עמוקה, הרגשת פגמים ומיפוי כל פשע. ולבת האהבה והחסד עולה ברום גליה, ואשה אש קודש ברב עז יוקדת. במי התורה החכמה והדעת, במי התפלה התשובה והדבקות, המשרים, החסד והצדקה, שהחפץ הטוב שקוע בהם בחמדתו הכבירה, מכבים את קצת שלהבת אש הצמאון היוקדה, ורוח נכון ושוקט מתחיל להתגלות, ושב והיה יבער, ולכח חיים אדיר ונשא.

כז. כשבאים לידי הכרה של המגמה האצילית של העסק בתהילת ד', הנשמה מתגדלת, האורה העליונה שלה מתאדרת ומבהקת בזיו תפארתה, בכל היכלי החיים כולם. האוטם הרוחני, שאינו מניח לאותה ההופעה של התהילה האלהית להתפשט, אע"פ שדברים רוחניים אחרים יתפשטו, גורם הוא, שרק הנפש בעלת תנועות החיים וההרגשות הטבעיות, והרוח המתעורר והמצייר את הדימויים והתכונות הנפשיות והעולמיות, הם יתגדלו, ורק לאורם הכהה יואר בטרקלין של החיים. אבל אור זה - אע"פ שכולל הוא הרבה מן המדע ומן השירה, מן הסדר החברותי ומבנין העולם, מן הבקורת ומן ההשקפות השכליות המעשיות, וחלק מן הציורים של השכליות הרוחניות - חושך ואפלה הוא לגבי אורה של הנשמה, שהיא באה מההופעה של הכרת התהילה האלהית, שהחיים היסודיים העצמיים, בטהרת מבועם ממקור החיים, מתעלים על ידם, שהיא מתעלה לפי רום זיכוך העולם וטהרתו. כל הנשמה תהלל יה הללו יה. ודוד ראה במפלתן של רשעים ואמר שירה. יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפשי את ד' הללויה, ומאשרה היא הנפש הטבעית, כשהיא עולה עד הראש האצילי, ואותה ההכרה של הנשמה העליונה באה אצלה לכלל אוצר הנטיות

הטבעיות שלה. כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת. תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח.

כח. כשם שהאדם צריך להסתגל אל הטבע החמרי וכחותיו, ילמוד את דרכיו ומעשיו ע"פ אותם החקים הכלליים השולטים בעולם, שהוא בעצמו ג"כ חלק מהם, והם שולטים בתוכו כמו שהם שולטים מחוץ לו, ככה ויותר מזה צריך ומוכרח הוא להסתגל לחקי הטבע הרוחני, שהם יותר שולטים במציאות כולה, שהיא חלק ממנו. והם יותר שולטים בתוכו כולו. וראשית ואחרית של סיגול זה היא הנקודה העליונה של הדבקות האלהית בכל דרכיו ובכל מעשיו, בכל רגשותיו ומחשבותיו, שכל הסיגול אל המציאות הרוחנית, הכוללת כל, ממנה הוא נובע ואליה הוא שב. ד' מעון אתה היית לנו בדור ודור, בטרם הרים ילדו ותחולל ארץ ותבל, ומעולם עד עולם אתה אל. תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם.

כט. הנשמה היוצרת, שרויה היא במקור אור התורה. אסור לעכב את מרוצתה המלא שמחה וחדות קודש, מפני שום טינא ועיכוב בעולם. אין כל העולם כולו כדאי נגד רגע אחד של יצירה עליונה ממקור הקודש. זרם חיים נשאים זה, המשתפך בנשמה אחת, מביא הוא לכל העולם כולו.

ל. לפעמים ההופעה השכלית הגדולה, מתוך שהיא מתרחבת הרבה, ומקפת הרבה יותר, הרבה מכדי היכולת של הבשר לשאת את אורה, מתחלש הרצון ועז החיים על ידה, וההגשמה של המאויים העליונים מתעכבת מלצאת אל הפועל, דוקא מפני הגודל האידיאלי שבהם. ובשביל כך צריכה ההדרכה האלהית לחדור דרך השביל של האמונה, שהיא רצה את ארחה אל ההגשמה האידיאלית, בעוד לא חדר עדיין אורה של ההופעה העליונה, שהיא יכולה להחליש את עז החיים הבשריים בגדולת כח הזוהר שלה. וכשקובעת היא כבר את עזה במגמה האחרונה של ההגשמה האידיאלית היותר עליונה, אז כל מה שיופיע על הבשר מהרוממות האצילית, אינו כ"א מוסיף לו אומץ, וזהו הרז שמלאכי השרת משתמשים בו להקדים נעשה לנשמע.

לא. חלוקת העבודה, דבר מוכרח הוא בין השמימיים והארציים. בעלי הכשרון השמימי, משתרע העולם הרוחני לפנייהם בכל הודו והדרו, בתפארת שכלולו ומילואו, ומתוך הבהקה גדולה זו, מסתתר הזיו הארצי מהם, ואוחז האוצר הגדול של ההוד שבחומר, הזיו שבתפארת הכח, הפאר שבחיים המסודרים, מתעלם מהם והוא חוזר ומתגלה אליהם בכליל יפיו, ע"י אור החוזר של אותו הנוגה המאיר בבעלי הכשרון הארציים, אשר לעומתם נעלם מהם אותו הזיו הפלאי, השמימי, וגן עדניו בעדם חתום הוא. וגם הם נזרחים מקוי אור רבים שהיחש הזה של ההשפעה העולה מהם אל השמימיים, וזיקי אור עדנים של ההתנוצצות האורה השמימית בשלל צבעיה, ובתענוגיה מרווי ענוגי קודש, מאירים גם להם את מחשכי ארץ.

לב. כשהצער הרוחני, ממעמד החיים הרוחניים של עצמו, שהוא כאב התשובה, ושל העולם כולו, גדול עד מאד, עד כדי סתימתם של המקורות אשר לרעיונות, לדבורים, לתפלה ולצעקה, להרגשה ושירה, מתרוממים בדליגה לחשוף אורות מלאי חיים ממקור הדומיה. והיה השרב לאגם וצמאון למבועי מים.

לג. כשהכרה הרוחנית מתחדשת וזיק אלהי חדש מתחיל מאיר בנשמה, מקבל העולם החיצוני כולו צורה חדשה. דומה הוא כיוצא מיד היוצר השלם, בתור עולם חדש מלא חן, וכל פגמי העולם הישן עוברים ונמחקים. וצורה חדשה זו אינה רק הופעה סוביקטיבית, כ"א לפי גודל האמת שבה, ככה היא באמת פועלת ומיפה את העולם.

לד. הציור הרוחני מכה גלים, פועל בעצמו ועל עצמו. כשמתחברים הכחות, ונזנקה היא האצילות הרוחנית מלאת הציורים, המזרמת תמיד את חדושיה, כמעין שאינו פוסק, אל האורגן הבשרי, פועלת היא על מרכז החיים, וראשית התפצלות העורקים המבטאים, והחזון הפנימי הולך ופורץ, עד שבא ניב שפה. והמעין הוא בתחלה מלא, אוצר המחשבה נדחק מהמון ציוריו, ותאות ההבעה דוחקת, ומרוב עושר נברא הניב, ונפש חיה היא רוח ממללא. העופות המסוגלים ללימוד מבטאים אין בהם אותה הסגולה היוצרת, לא התרוממו אל המעין המלולי, שעומד ברום עולם, רק כלי קבול קטן יש בהם, המכשיר את אורגניהם למבטאים, הבאים מהשפעת האדם החיצונה עליהם. אבל הדבריות בעצמה סגולתה, לא במבטא נמצא אותה, כי אם במציאות הציורית, ההולכת ופוריה גם טרם שבאה היכולת המבטאית, כלומר קודם שכבש הרוח הפנימי את הבשר המגולם, ושיעבד אותו לציוריו האידיאיים.

לה. זרם גדול של הופעות מתפרץ אל תוכנו מהעולם החיצוני, מסביבה שלנו, והן יוצרות בנו ציורים, דוגמאות גרעיניים באים מבחוץ נקלטים בשדה ומצמיחים. וזרם עוד יותר גדול הולך ופורץ תמיד מבפנים, ממעין נשמתנו, היוצר יצירות, מצייר ציורים, בונה עולמות. אלה הזרמים תמיד נפגשים הם זה בזה, משתתפים הם בחוקיהם, ומתנגדים הם בתכונותיהם. החכוך התדירי של כחות איתנים הללו בתוכיותנו, יוצר בקרבנו את צור היצירה המלולית, ושפעת כח הולך ודופק על אורגני המבטא, וצמחים משותפים, מחבורם של שני הזרמים, הפנימי והחיצוני, הולכים ונצמחים, ודבורינו הולכים ושוטפים. הציור הרוחני מכה גלים, פועל בעצמו ועל עצמו. מהאותיות העצמיות שלו, שהם מקורי החיים שבכל היש. הדבור מתנוצץ הוא מהחפץ, שהוא אור חיים מלא, החפץ מקושי עם הציור והשכל, והם כולם אורות חיים מאירים, לוקחי לב בחמדתם, שואפים להשתלם בהכרה של התרוממות אל כבוד אל חי, שאין קץ לחמדת נועמו. מה טובו ויפו נועמי עדניהם של חסידי העולם, כרותי ברית אלהים, ההולכים תמיד בדרכיו וצמצים לאורו, המחיה את הכל.

לו. השיווי והשינוי, הם שני הטפוסים הכוללים את היש כולו. בכל מקום שאנו מוצאים צד שינוי, אנו מוצאים ג"כ שיווי בכל ההופעות שבמציאות. ואנו בטוחים למצא את האמת בערך השיווי בצורה החיובית, ואת השינוי בצורה השלילית.

לז. יש שמתוך הדפיקה התדירית של השפעת הרעיונות, מההארה העליונה שממעל להשכל המדוד, המוגדר בגבולי ההגיון, שבאה מצד התגלותה של הנשמה לגדולי המחשבה הנגשים אל ד', אין פנאי לשקול כל דבר בשיקול הדעת הרגיל. ומלחמה פנימית מתגברת, ודוגמת המלחמה המורגלת אצל רוב בני אדם בין היצה"ט

והיצה"ר, היא אצל אדירי כח אלה בין הדעה המסומנה במצריה ובין ההופעה הגדולה, שהיא כצפור דורר לא תדע כל מאסר של גבולים. וגם במדה זו, אע"פ שהיא רוממה מאד, גדול כח של דרך ארץ, שלא יתפרץ האדם בכל ערך שהוא, ממדת הדעת הרגילה, אע"פ שנשתחרר כבר מכבליה, מ"מ עת ומשפט ידע לב חכם.

לח. האנושיות כולה נתבגרה כבר ע"י מהלך התרבות והמדע, עד שבפנימיות נפשה כבר מגולמת בכח היא התביעה של העמדתה של כנסת ישראל על מכונה, שהיא עטרת תפארתה של האנושיות כולה, וכל אותן המסיבות ההולכות ומתגלגלות להשיב את רגל ישראל על אדמתו, שהיא הכנה להצמיח קרן ישועה וסילול מסילה של גאולה שלמה, כולן באות מתנועות החיים שבנשמת האדם בכללה, הפועלת את פעולותיה בחיי החברה, כמו בחיי היחיד, גם בבלי דעתם של בעליה. והפעולות הללו, שהן נעשות בדחיפה סמויה, הן היותר נפלאות והיותר מדויקות, שלא תדמה להן כל פעולה שכלית מצומצמת בתוקף דיוקה. כי השטף של הכח האלהי הנוהג בחסדו כל דור, שאינו מתעכר מדי עברו דרך הצינור של השכל האנושי ושמריו, ניכר הוא יותר בפעולות הללו, שהיחיד והחברה בהן נפעלים ולא פועלים. והם הגורמים הגדולים תמיד ביצירתה של התולדה האנושית, שהיא יצירה אלהית מדויקה כבריאת היקום כולו, העולם ומלואו.

לט. כשיוצאים מעולם הקודש אל החול, או להיפך, בלא הדרגה, מתארע לנשמה מה שמתארע לגוף וחושיו כשהם יוצאים מן ההיפוך אל ההיפוך, מאפלה לאורה, מחמה לצינה, צער ולפעמים גם נזק. שתי הגנות ישנן נגד היזק זה, או לסדר את היציאה בהדרגה מקודש עליון לקודש תחתון ממנו, וכן הלאה, עד שבאים אל התוכן של חול, זאת היא מדת כל אדם. אבל עוד מדרגה יותר עליונה נמצאת, והיא הרמת כל החול כולו אל הקודש. זאת היא מדת המעולים שבצדיקים, והמדה הצפויה לעולם בעתידו הנשגב, ביום ההוא יהיה על מצלות הסוס קדש לד'.

מ. מאד צריכים להזהר מן העצבות אבל לא במדה גדולה כזו שתמנע את אור התשובה מלחדור אל עומק הנשמה, שאז העצבות מתפשטת היא כמחלה ממארת בכל קצות הגוף והנפש, מפני שהחטא מדאיב את הלב וגורם לעצבות להתאזרח על המרירות הקודחת של תבערת התשובה, שאע"פ שיש בה חלקים עצבניים הם כאש מטהר, מצרפים את הנשמה, מחזיקים אותה ומעמידים אותה על הבסיס של השמחה הטבעית התמידית הראויה לה.

מא. סדר ההטבעה הרוחנית: מישרים את הלב ברצון טוב וישר, ואח"כ מציירים בשכל כל עומק תלמוד האפשרי לכל אחד כפי תכונתו וכשרונו. ומתוך ההתפשטות השכלית המתגברת והולכת לפי בירור הידיעה, הולך הרצון ומתעלה, והאדם מתקדש בקדושתה של תורה.

מב. ההתפעלות הנפשית הרגשנית, הבאה בעת שלומדים את הענינים האלהיים, אע"פ שהיא טובה ומקודשת, מ"מ היא מעכבת את הבירור השכלי של אור התורה בהפלגתה. ולכן צריך כל הצמא לדבר ד' ולאור קדשו באמת, להשתדל לקרר במי התורה, את האש המשתלהבת מרוב התרגשות החמדה המתעוררת

מתוך ההגיון האלהי. ואהבה מסותרת זו פעמים, שהיא עולה הרבה על כל אהבה גלויה, המתפשטת בכחות הנפש הגלויים. וירויח בזה את הדעה הצלולה השוטפת מישרים, ויחד כבודו בקהל יודעי ד' וחושבי שמו באמת. ויחד עם ההגיון הצלול, והתרחבות הדעה העליונה, יעלו כל כחות הנפש המתעוררת במעלה העליונה, ושמחה מלאה תענוגים של שלווה וגבורה תמלא את הנשמה. וצדיקים ישמחו ויעלצו לפני אלהים, וישישו בשמחה.

מג. ההגיון הרזי הוא החופש הישראלי, כלומר, הנשמה הישראלית. בהיותה בתור נשמה יחידה. יונקת מטל החיים של כנסת ישראל, חושבת ומציירת על פי טבעה, ועל פי כל אותם הגורמים. שגרמו לה לחשוב על דבר כל אותם המאורעות הגדולים, המיוחדים לישראל ותולדתו, על פי אותו היחש האלהי, העליון, המובלט, אשר הופע באומה נפלאה זו. כשהחופש עולה עד למרום פסגתו, כשאין הנשמה סובלת משום מוטה ועול של כל דעה מוסכמת, שיוצאת שלא ממקור ישראל, אז הרעיונות, ההולכים ונוצרים על פי קדושה טהורה זו. הם רזי תורה. בין כשהם נאמרים באותה השפה ואותו הסגנון, שבעלי הרזים רגילים להשתמש בה, בין כשהם נאמרים בסגנון אחר, ובצורה ספרותית אחרת, זה השפע של רוח הקודש הולך וזורם מרוח ישראל בהם. וכנסת ישראל היא בעצמה קבלה למשה מסיני.

מד. ההופעה האלהית והשכל האנושי מתחברים ביחד, לתמם את החזון הגדול של עילוי העולם, של ההשתכללות הצורתית של הכלל ושל הפרט. אמנם שונים הם המזגים של היצירות. בזמן שההופעה האלהית מתגברת על השכל האנושי הטבעי, נוצרים ערכים שאיפתיים, גדולי ערך, מלאים אור וזכות נפלאה, אבל עם זה רחוקים מהעולם המעשי התרבותי, החברותי והמוסרי-דרגאי. וכשהשכל הטבעי מתגברת לפי הערך, נוצרים יצירות וערכים כאלה, שהאידיאליות שבהם מעטה היא לפי ההערכה, אבל הדיוק והמגמה המעשית, המוסרית, התרבותית, אשר ליסודי החברה האנושית, חזקים בהם. ותמיד עולים ויורדים המשקלים הללו של שני הכחות, דעת עליון ודעת תחתון, זה לעומת זה, כדי לשכלל יחד את רוח האדם ואת חזון העולם, בצורה היותר תמימה מכל צדדיה.

מה. כל ניצוץ אורה המקרב את האדם להסתכלות של אמת יותר טהורה היורד אל תוך נשמתו, משנה הוא את כל העולם כולו בעדו. ובכל פינות שהאדם פונה אחרי שהניצוץ המאיר החדש חדר אל תוכו, מוצא הוא בהן חדשות ונצורות שלא היו בעדו בתחילה, בעוד שבמקום התפשטות הארתו של הניצוץ החדש ההוא שלטה אפלה.

מו. ההשגה האלהית, היא תלויה במעשים תליה עצמית. ארחות החיים הם הרשימות היותר חזקות של תוארי הידיעה, והמסקנא המוסרית המתגלמת היא בעצמה הידיעה היותר עליונה. אמנם ישנם חסידי עולם הצמאים צמאון אלהי עליון, שכל חייהם הוא רק עריגה גדולה לאור האלהי, שאין סיפוק בכל מעשה פרטי שיכיל את המון גליהם, והם, עיקר עבודתם היא התורה העליונה והדבקות הרעיונית של קישור כל העולמות כולם לאור אין סוף ברוך הוא, ברוב חשק ונעימת קודש.

מז. הצער הגדול, שמרגיש כל צדיק בעצמו על מעוט הדבקות האלהית, שהוא חש בעצמו, שאינו שובר את צמאונו הגדול, ומצער זה כל אבריו משתברים תמיד מרוב כליון נפש, ואק לו מנוחה ככל עונג ונחת שבעולם, זהו ממש צער השכינה, שתוכן החיים של כל העולמים כולם הומה אל השלמות האלהית העליונה, שתתגלה בהם. וההתגלות הזאת, בהרחבתה ותענוגיה, מותנה היא שצריכה לשכלול הרצון החפשי של בני אדם, וכל הכשרון והמעשה הטוב וההדור התלוי בו. ע"כ משתוקקים הם הצדיקים לתשובת הכלל תדיר, ובתוכיות לבבם רודפים הם לזכות לחיביא כמאן דרדיף בתר חיאי, כי באמת הוא חיינו וחיי כל העולמים.

מח. התשובה הנובעת מאור סתרי תורה, המתעוררת מתוך הגיון פנימי, המתפתח ממעין החי במעמקי הנשמה, הכולל כל יושר וכל הגיון, כל מוסר וכל חק ומצוה, גדולה ונשגבה היא באין ערוך מכל תשובה פרטית, היוצאת מתוך חשבונות הנפש הקטנים הפרטיים, שאין בהם אלא מקומם, שעתם ופרטם, ולא חזיין לחפאה על כל עובדין. ים התשובה הגדול בהמון גליו, הוא רק אותו השטף, הבא מתוך בינת הלב של חירות עולם, ההולכת ומאירה מתוך חרכי רזי עולם, אשר בסודות התורה וחכמת הרזים וכל ההופעה הרוחנית וכל אוצר השירה וההגיון אשר במאור התורה. אל אורה זו מיחל ישראל, ובאור גדול זה יראה אור גאולה, ופדות עולמים, שובו אלי ואשובה אליכם.

מט. האידיאל הכללי של האומה האלהית, של כנסת ישראל, כולל הוא אותה, עם כל דעותיה, עם כל רגשותיה, עם כל סגנוני דיבוריה, עם כל תקותיה, עם כל ארחות חייה ומדותיה המצויינות. האמת הגדולה אשר ליעקב, הולכת היא ומקפת את הכל. וכל המעשים כולם, כל המצות, פרטיהם ופרטי פרטיהם, אינם כ"א גילויים מוכרחים, לגלות בהם את אומץ החיים הגדול של אור האמונה האלהית העליונה, שנוהמת בנשמתה הגדולה כהמות ים לגליו כשאון מים כבירים, כקול שדי בדברו, קול המולה כקול מחנה. וכולהו פיקודין כולהון אינון שייפין ואברין, לאחזאה בהון רזא דמהימנותא וסוד המוסר העליון, המקיף את כל העולם האנושי בגיליו ואת כל העולמים במצפוננו. תתן אמת ליעקב, חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם.

נ. כל האמונות כולן, הן מפרנסות את הנשמות של החיים בהן, והמקושרים בהן במעמקי לב. אמנם הסיגול הזה של המזון הרוחני, דומה הוא ממש להסיגול של המזון הגשמי. מתפרנסים השרצים והרמשים ממזונותיהם המעופשים, וטועמים בהם טעם יפה, לפי שהם לפי מזגם וסיגולם. מתענג הוא החתול על העכבר שטורף, כי הוא מיוחד לו. מתענגים העופות על התולעים שברפש, מתענג החזיר על מזונו המיוחד, הגמל על קוציו ודרדוריו, ומתענג האדם על לחמו הנקי, על עסיס רמונו, על יין רקחו ועל ראשית שמניו. לכו לחמו בלחמי ושתו ביינ מסכתי. ואנשי קודש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, לכלב תשליכון אותו. לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי, כי עם קדוש אתה לד' אלהיך.

נא. רפיון רצון, הבא מתוך השקוע התדירי בתשובה, אע"פ שהוא חולשה גופנית ונפשית, שהיא צריכה רפואה מ"מ יש בה ג"כ הרבה מן העדינות והאצילות, המזככת את הרוח, ועל כל פשעיה תכסה אהבה.

נב. מתוך רוח ה' הכללי, רוח הנבואה העליונה של אספקלריא המאירה, המוציאה אל הפועל את תורת החיים הנצחית, יוצא הרוח המפרש החבוי במעמקי נשמת האומה ומתגלה בבחירי בניה, שבסקירתו החודרת מונחת כל עשרה הגדול של תורה שבע"פ וכל המונה, כל כח חידושה ויסוד הסתעפותיה, הסתגלותה אל החיים, וכח חוסן שלה לשלוט על החיים ולנצח את הכיעור והשפל שבהם. ואמונת אמון לרוח אלהים זה, חק טבעי הוא בנשמת היחידים כל ההמון כולו מדור לדור. והחיים המתאימים לתורת המעשה, הם הם המסכימים ברוחם הפנימי עם תורת העיון היותר רוממה, המתנשאת למרומי עולם, השואפת לתיקוני עולמים, וחובקת נצחי נצחים בגדלה המבלטת את פעלה בכל גילויי החיים, ומצנעת את אורות סודותיה בסתרי צפונות, בסוד ד' ליראיו ובריתו להודיעם.

נג. אל יתירא אדם, כשרואה אור האהבה העדינה העליונה מתרחבת בו בשכל טוב ובנעימה קדושה, מכל דבר חוצץ, מכל חטא ועון, מכל מניעה בעולם. אור העונג המתפשט אור שבת הוא, שגם הגיהנם שובת בו, וחייביא דביה נייחין, וקל וחומר שאין לו להעלות על דעתו הגאיונה בגאות קודש את אותה היראה הרעה, דרצועה בישא. או כל פחדים שבעולם. מרפי רוח. ידוע ידע האדם, שבאותן השעות, שהעונג העליון של רוחב הדעת הרוחני שורה בו, הוא מתעלה בעילוי עליון. ששנים רבות של עבודה פשוטה ותמימה, גם אם תהיה נקיה מתערובות של פניות גסות לא יוכלו ליתן לו את ערכן. וכשם שהוא בעצמו מתעלה, כך כל התלוי בו, וכל העולם כולו מתעלה עמו, אשרי דורשי ד' המתענגים על נועמו.

נד. ישנם צדיקים גדולים כאלה, שאכילתם היא כולה אידיאלית אצילית, כהקרבת קרבנות ממש, אלא שעוד לא נקבעה בלבם האמונה בעצמם, ומתוך כך הם ממהרים באכילתם וחפצים להפטר ממנה - מתוך תשוקתם הגדולה להיות שרויים באור הקדושה המופשטת של התורה והחכמה האלהית העליונה. ומתוך שמהירות זו היא נגד טבע הגוף, וגם נגד טבע נשמתם - שבאמת מזדככת היא יותר ע"י אכילתם הקדושה - ימצאו בעצמם עיכובים רבים וגדולים נגד מהירות זו. עד שתחדור אל לבם הבטחה הפנימית, וידעו שהוד האצילות שבחייהם, מוסיף הוא הוד על הודו בעסק הטבעי של האכילה, המוסיפה להם חיל לעבודת הרוח הגדולה, ומאמיצה באמוצם את היסוד של נטיית הקודש בעולם כולו, עד שהם מוסיפים ברכה בעולם, באכלם לפני ד' על שולחנן, שהוא מכפר על הכלל כולו, כשם שהמזבח מכפר.

נה. ידע אינש בנפשיה, כשהגעגועים האלהיים תופשים אותו תמיד בלבו, הרי נשמתו מתגלה בקרבו. וכשרון גאולה זה, יהיה יודע להוקירו ולהעריכו, לשמרו בכבוד וחבה, ולפתח אותו, בגבורה, בחכמה, במוסר ובשכל טוב.

נו. שורש יצרא דע"ז בקדושה, הוא החשק הגדול של קרבת אלהים. וכאשר הבערות וחסרון הזיקוק המוסרי הם מניעות גדולות, שסותמים את האור האלהי מן האדם, אז אם תשוקתו הטבעית חזקה היא, פורצת לה תשוקה זו את דרכה ביצרא דע"ז. ואין גאולה אמיתית מיצרא דע"ז, כ"א בגדולתה של תורה, שמגמתה העליונה היא ההופעה הנשמית של האורה הפנימית, המודיעה ברעיון וברגש, ברצון ובנטיה פסיכית, את הדעה האלהית בכל הוד התענוגים, שאפשר לו לאדם שיספוג אותם אל תוכו. וכל מי שהוא פורש מן התורה, הרי הוא הולך ונדבק בע"ז. וגם בזמנינו, שכשלון החיים, ביחד עם השיקוע העמוק בחומריות השטחית, גרם שיצרא דע"ז היה יכול להכבש. והועילה השתדלותם של אנשי כנה"ג לצמצם את העולם ברוחניותו, כדי שלא ידחה הרבה לעומק הרשעה ע"י תשוקת עז הבוערת באש זרה שלה. מ"מ אותו הטמטום הנפשי שיצרא דע"ז עושה, הולך הוא ומתפשט מביטולה של תורה, והעולם עומד ומחכה לגאולה ע"י הגדלתה של תורה, שתנצח את יצרא דע"ז בכל מילואו, ולא יצטרך עוד להיות כבוש בדודא דאברא, שלא ישמע קולו, אלא יחלוף כליל מאור המתגלה, הדוחה ושולל את החושך.

נז. מרכז העולם הוא ברצון החפשי, שיתעלה, ויהיה, עם כל חופשו שהוא כשרון עצמי עדין, עזיז ומתמיד בפעולתו לטובה קבועה ההולכת ומתעלה. ותוכן זה הוא דמות האדם, שנשמתו הכוללת שולחת את קויה בכל מקום ואופן שיש לו כלי המתאים עם אורה. והתפשטותה של נשמת אדם עליון זה הוא מלא כל עולמים, שבכולם ימצא אדם מוגבל רשום בקוים מיוחדים של אור מרכזי זה.

נח. תנועה אמיתית של חיים רוחניים, ממולאה היא מכל התנועות כולן שקדמו לה, ומלא עולם והקיפי דורות היא מלואה. נתנו לנו דחיפות שונות: התורה הנגלית והנסתרת, הפילוסופיא, ההשכלה המאוחרת, האגדה, הפלפול, חבת ציון, תחיית האומה והספרות, תנועת הפועלים, החסידות, הנטיה הקוסמופוליטית של המתקנים שבאשכנז, התעוררות המוסר, חיזוק התורה, הנטיה הסגפנית והקנאית, הבקורת והאמנות, דלדולי הכח המתבטאים ע"י יאושים והסתות שונות. כל חזיון יחידי מאלה איננו עולם מלא, ויש מהם שהוא בגדר מחלה ורע מוחלט. אבל בהיותם מתאחדים ומתארגנים יחד כל אלה החזיונות ומקורותיהם וסיבותיהם, כל נטיה קובעת לה את מקומה לפי ערכה, אז מתיצבים כולם במערכה, והאוכל והפסולת כל אחד קובע את תפקידו, עד שאפילו הזדונים ורמיוני ההבל, גם הם משמשים תפקיד בתור איזה כח גורם, וכשאין לו תקנה כ"א כליון, הרי כליונו מביא חיים, יותר הרבה מאילו לא היה מעולם.

נט. החכמה העליונה השרויה בישראל, חכמת אלהים, שהגויה המקבלת אורה היא האומה כולה לכל דורותיה, העוברים ההווים והעתידים, יש לה השקפת עולמה הבהירה, דעותיה הקבועות, מדותיה, תכונותיה, רגשותיה, חזיונותיה, אמונותיה, תקותיה ואדירות חפצה ושאירתה, שכולם הם מצויים ממשיים, פועלים ועושים תפקידם, מעבדים את הטבע הישראלי, קשורים קשר אמיץ בכל התכנים ההיסטוריים של האומה ובכל המהלכים הפרטיים והכלליים של החיים. מרכז זה בחכמת אלהים הגדולה אשר לעולם הגדול, אשר לצבאי צבאות כולם, ותנאי השלמתה והשפעותיה הרעננות הם הם חקי החיים אשר לתורת ישראל, שבה היא מתבלטת. התשובה אל הטבע הישראלי, ההולכת ומפעמת בהתעוררות התחיה הלאומית ותקותיה, אך היא

תביא את התשובה השלמה, האחווה בחכמת ישראל המצומצמת וקשורה גם יחד בחכמת אלהים חיים העליונה, שורש העליון אשר לתורה בכל מלואיה, שבכתב ושבע"פ, של החק הכתוב והמסור ושל כל תכונה יקרה, כל מדה הגונה וכל רעיון נאה, וכל יצירה טובה וחיה, היוצאת ממקור ישראל ונובעת מצלם אלהים אשר נתן באדם, ומנשמת חיים אשר נפח באפיו מרוחו העליון, ומאן דנפח מתוכיה נפח. ע"כ מי הוא זה אשר יוכל לתאר כמה גדול הוא אוצר החיים, תיקון העולם, הצלת הנשמות, כל האושר הגדול וכל הדר התשובה, הגנוז בתחית האומה, ההולכת ומתגלמת בארץ ישראל.

ס. המגמה הקולטורית של המדע כולה, איננו אותו החזון המתגלה לאדם בדיוקו המדעי ביחשו לעולם ומלואו, כ"א בצדדים השימושיים לבד. אבל בכל הענינים התיאוריים, יסוד המגמה היא ההתקרבות אל הגודל, אל האמת ואל הנשגב. והתקרבות זו עושה היא את פעולתה דוקא ע"י הצעדים האטיים שהעולם הולך וצועד, והעולם בגדלו הולך ומתגדל, הולך ומתאדר בהכרה האנושית. ואותו החזון האידיאלי הבלתי גלום במסקנות, שכל דור ודור חותם אותן על מנת לחזור ולפקפק בהן או לחתום הפוכן בדור יבא, כ"א האידיאליות הפנימית המנשאת את האופי האנושי אל מרומיו. רק זה הוא הריוח הנקי מכל עבודת הרוח - וריוח זה לעולם לא יפסד, גם כשהמסקנות המדעיות יקבלו צורה אחרת לגמרי - הנשמה הכללית של הגודל שבהכרה, והארת הרוח, שבהתרחבותה היא מזדהרת והולכת ע"י כל הצורות השונות, שההכרות הגדולות מסגנות אותן בעבודת הרוח התדירה אשר לאדם.

סא. הרבה מאד צריכה היא האנושיות להתפתח, עד שתכיר את הערך הגדול של הכונה, והרצון, של האידיאליות הגנוזה, שבמעמקי הנשמה, שהיא מתקשטת תמיד בשלל צבעים חדשים, שהם מראים קצת מחסנה ותפארת גדלה. כל המעשים המוסריים הגדולים בעולם, בפרטים ובכללים, אינם כי אם הופעות קטנות, נצוצות זעירות, מהאבוקה הגדולה של הכונה השלמה. הכונה היא הכל. תחית הכונה היא תחית העולם. התפלה בכונה, היחוד האלהי בכונה, המצוה והחובה בכונה, הרשות וההרחבה של החיים בכונה. והכונה בעצמה, הציור השכלי והמוסרי, הודו והדרו, פארו וקדושתו, עליתו הבלתי פוסקת, המרומים האלהיים שלו. והכונה בהתבלטה באותיות, בשמות, שכל אות ונקודה שבהם הוא תהום והמון ימים, ופלגים, יאורים גדולים רחבי ידים, של חיים, חפץ, שאיפה, והשכלה, כח וגבורה, אצילות ותפארת. והכונה בהתאחזה בגופות קדושים, אנשים טהורים. אידיאליים, שהיושר והטוב, המעשי והמוסרי, הוא כל משוש חייהם. הכונה החיה והרעננה, כמה נהרה היא מופיעה בעולם. והרזיות העליונה באה ומקשרת את הנשמה המכוננת עם מקורי החיים, הרעיוניים, עם שורש שרשם. ואור אין סוף, אור אלהים חיים, הולך ומשתפך, מתפלש בכל הגה ופועל. הכונה היא הרת המעשה. והכונה העליונה, הכונה מלאת החיים האלהיים, כל מחשבה של שלום, ושל מלחמת צדק ויושר, כל נצוח של חכמה, של סדר טוב ונחמד, כלול בתוכה. כל תיקון עולם כלול בה.

סב. כשם שנשמת האדם היא יותר עליונה ויותר פנימית מהמלאכים, ודוקא מפני גדולתה ירדה עד לתחתית המדרגה, ומשם תעלה ברכוש גדול ועצום, ותכשיר את העולם כולו עמה לעליה עליונה מקורית, כן הקודש שבחול, שירד עד לידי חולין הגמורים, הוא יותר נשגב וקדוש מהקודש שבקודש, אלא שהוא מסתתר הרבה.

ואין קץ ותכלית לתיקוני העולם שיבאו מכל הטוב הבא לעולם בדרך חול, שיגלה ויראה הודו והדרו לעת המאושרה, אשר לא יהיה אור יקרות וקפאון, והיה לעת ערב יהיה אור. לפני אורו של משיח שיגלה במהרה בימינו, יתעורר כח הקודש שבחול, שיעורר בראשית התעוררותו את החול, והכל ידברו בלישנא שאיניש ולא בלישנא דקודשא בריך הוא ועל זה נאמר, גם לשוני כל היום תהגה צדקתך, כי בושו כי חפרו מבקשי רעתי.

סג. הישרות הגדולה של השכל המצוחצח - המתעדן מעדנתו הפנימית של הרגש הטהור, המתעלה בשרשו ממעל לשורש השכל המנתח - המורגשה לישרי לב, היא מקור המעין של חפץ ההשתאבות באור אין סוף בכל חמדת קודש עליון. זאת היא ההתנשאות העליונה, מכון כל שירי קודש, מקור כל תפילה, הודאה, הלל וזמרה. כל הדר קודש על ידו מתעלה, כל חוקי ההוד והתפארת אשר בקודש ובקודשים עמו הוא מתאחד. ואנשי קודש, אנשי אלהים, מרוממי שם ד', כהני ד' המקודשים אשר במלא עולם, הם הם חסידי עליונים, אשר הוד שירה עליונה זו מתגלה עליהם בכל יום תמיד. דדיה ירווך בכל עת באהבתה תשגה תמיד.

סד. הספרות תתקדש, וגם הסופרים יתקדשו, יתרומם העולם להכיר את כחה הגדול והעדין של הספרות, - הרמת היסוד הרוחני בעולם בכל עילוי. ילך האור ויפרוץ, התביעה האיתנה תתבע את שלה, התובעים הם נשמות רבות צמאות, נשמות מרגישות, מכירות בחכמת הפרצוף של המבטאים והסגנון של טומאת הרעיון שבסופרים רבים, שלא תכסה אותה כל מליצה מוסרית. כל הלבשה שירית, עקוב הלב מכל ואנוש הוא. רוח טומאה זה ככל רוח הטומאה בכלל עבור יעבור, יבטל מן העולם וכליל יחלוף והספרות תתקדש, וכל סופר יחל לדעת את הרוממות ואת הקודש שבעבודתו, ולא יטבול עטו בלא טהרת נשמה וקדושת רעיון. לפחות תקדים המחשבה של תשובה, הרהורי תשובה עמוקים לפני כל יצירה. אז תצא היצירה בטהרתה, רוח ד' תחול עליה ונשמת הגוי כולו, תגבל בה אחרי אשר חכמת סופרים תסרח, יאמר לישראל עוד : ואני זאת בריתי אותם אמר ד' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפך לא ימושו מפך ומפי זרעך, אמר ד' מעתה ועד עולם.

סה. יראת חטא הטבעית היא הטבע האנושי הבריא ביחס למוסר הכללי, והיא הטבע הישראלי המיוחד ביחש לכל חטא ועון מצד התורה והמצוה מורשה קהלת יעקב. ואין טבע זה חוזר לישראל כ"א ע"י תלמוד תורה בהמון, תלמוד תורה לגדל תלמידי חכמים, ותל עתים לתורה להמון הרחב. ואי אפשר שיחזור ישראל לאיתנו לחיות חיים טבעיים כ"א כשישוב לו גם טבעו הרוחני בכל מלואיו, שאחד מהם, והיותר חזק שבהם, הוא זה הטבע של יראת החטא, הסלוד ממנו, ותביעת התשובה הקבועה אם נזדמן חלילה לידו איזה דבר עבירה ועון. ובהתגברות כח החיים שבאומה, בהקיפו את כל צדדיו, תפסק התסיסה המעכירה את הדעת, והמכשירים הלאומיים ישובו כולם להתעסק ג"כ בדבר הקביעות של ההחזרה אל הטבעיות המוסרית העמוקה והמיוחדת לישראל, שהיא מדקדקת כחוט השערה בין אסור למותר, וכל דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים יוכרו למהלכי חיים עצמיים, שאי אפשר כלל לחיים לאומיים רעננים מבלעדם.

סו. השנויים התדירים, שחכמת הסוד אומרת על דבר התסיסה התדירה והמופלגה רבת השלמות שבעולמות הרוחניים, הם הם המבארים לנו את התמונה של התנועה הבלתי פוסקת, רבת העלילה, שבעולם החמרי, בכל

פנות שאנו פונים, עד שגם הדומם, הנראה כמו נח ושוקט, איננו באמת כי אם מלא תנועות בלתי ספורות, בכל רגע, בכל חלק היותר קטן מחלקיו, ההולך ומתנענע, בין הזרמים אשר לכח המושך וכח הדוחה, הפועלים תמיד את פעולותיהם, רצוא ושוב, בלא הרף. וההתקשרות העצמית שבין המציאות השכלית הרוחנית העצמית, ובין ההתגלמות החמרית, זהו דבר מוסבר מאד, שכל בעל דעה מקפת וחודרת ילך תמיד לאורה.

זו. המעיינים הרוחניים אינם ע"פ טבעם אנשים ציבוריים, ודומים הם באופי הציבורי שלהם להפראים הקדמונים, שחוש החברותי היה רחוק מלבם. ודוקא בשביל שאין מחשבתם טרודה בהעסקים הציבוריים ונתוחיהם, הם עסוקים בעומק בהישוב הפנימי של רוח האדם, שהוא הרבה למעלה בערך מכל הסדרים הציבוריים. ומתוך השלמות הפנימית אשר ליחידים, משתפרת ממילא נחלת הציבור כולו. ותמיד תתברך האנושות ע"פ הערך שיתנו לה אלה הפראים העליונים הבודדים, אשר בגדלם מתנשאים מעל כל הערכים החברותיים. ויש להם בחיים אותו הערך העצמי העליון, שהנשמה המאירה מסדרת על ידו את הישוב האמיתי, לאור באור החיים.

סח. מבינים אנו בשלמות האלהית המוחלטת שני ערכים של השלמה. ערך אחד של השלמה, שמצד גדלה וגמירתה אין שייך בה הוספה של מעלה. אבל אם לא היתה האפשרות של הוספה היה זה בעצמו ענין חסרון. כי השלמות ההולכת ונוספת תמיד יש בה יתרון ותענוג ואיזה מין העלאה, שאנו עורגים לה כל כך, הליכה מחיל אל חיל, אשר על כן לא תוכל השלמות האלהית להיות חסרה זה היתרון של הוספת הכח. ועל זה יש באלהות הכשרון של היצירה, ההתהוות העולמית הבלתי מוגבלת, ההולכת בכל ערכיה ומתעלה, ונמצא שהנשמה האלהית העצמית שבהויה המחיה אותה הוא העילוי התמידי שלה, שהוא הוא יסודה האלהי, הקורא אותה להמצא ולהשתכלל. וכל מה שהמדע הולך ומתבסס על יסוד ההתפתחות, הולך הוא ומתקרב אל האורה האלהית היותר בהירה, ובא אל החזון היותר עליון, שאיו לדון על ידו את ההויה כולה מצד יחוסה החלקי. כלומר על דבר היחס שיש בין חלק אחד ממנו לחברו, כי לא בזה ימצאו הערכים האמתיים שלה כי אם עיקר דינה הפנימי הוא בדבר יחוסה הכללי של כולה וכל חלקיה אל השלמות האלהית, שהוא הוא הדבר היותר נכבד והיותר ראוי ליסד עליו את היסוד של ההויה כולה. וההכרה העליונה מעבדת את חוש האהבה השכלית העליונה, עד שבא האדם לידי הכרה, שאם היה האידיאל של הבריאה פחות משיגוב עליון זה של השלמות הנוראה הזאת, שהוא אתרא דיראה עילאה, לא היה לכל האידיאליות שום ערך, שום שיגוב של קודש לא היה להם, כי אם דברים של חול, פרדים יבשים, והתפעלות בהמית. אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ד' אלהיו, עושה שמים וארץ את הים וכל אשר בם, השומר אמת לעולם. זהו הכלל העליון, שכל ההסתעפויות המוסריות המדויקות יוצאות ממנו, כענפים מעץ רב דרומיה מטי עד שמי שמיא, וחזותיה לסוף ארעא. וכשם שהחשכה גדולה היא זו ההכרה שאינה יודעת רז עליון זה, של המגמה התכליתית, של השלמות האלהית ההולכת ומתעלה, על ידי היצירה כולה, לאין סוף ותכלית, כן יותר מזה אפלה מנודת היא הדעה החושבת, שאין כאן כי אם זאת השלמות של ההתעלות, ולא שלמות מוחלטת, שאין שייך עמה ומצדה שום הוספה והתעלות, מפני שהכל כבר מעולה, הכל שלם וגמור. וזאת היא האפלה. השרויה בשטתם של הפלוסופים המעפילים המודרנים, (ברגסון). ויבאו ימים ויגלה אור ד' בכל הוד מילואו, ויכירו הכל, שדוקא אז יש מקום בינה להשלמות

המתברכת, שהקדש צריך לה, כשיש שלמות עליונה ועשירה. והקדש צריך ברכה, ואין צריך צדקה. והיה ביום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד, הוא ושמו דוקא.

טט. התשובה מוכרחת היא להשכלה האלהית. אמוץ הרצון והארתו ואמוץ השכל אחוזים הם זה בזה. הפעולות מרבות אור על השרשים העליונים שמהם הן נובעות, ורגשי הנפש המיוסדים משרשי הקדושה העליונה מגלים הם במציאותם עצמה את השרשים הללו. לכן מי שמוכן לדבקות אלהית תדירית אי אפשר לו במהלך פחות מזה, ומוכנות בקרבו כבר סבות מכריחות, גשמיות ורוחניות, המעודדות אותו לשוב אל הדבקות האלהית השלמה. אמנם אי אפשר לבא אליה כ"א אחרי הענוה המוחלטה, הבאה מתוך גדולת נפש ושמחה גדולה באור ד', שהיא נוצרת בלב אחרי הידיעה הציורית, שהרעיון של הדבקות האלהית בכל צורותיו הוא האושר היותר גדול בחיים. וכל מה שיתמלא הודו וכל מה שיפואר כפאר של דעת ושל גדל רוח, של מעשים ושל סדרי חיים קבועים, של התפשטות אורה צבורית ושל גדלות נשמה וטהרה, ככה יגדל אושר החיים, וממילא תחדר אז השמחה הנשמטית, והדבקות בעצמה תבא למעלתה העליונה, עד שגאות ד' תגלה בנשמה, וממילא אין קץ לענות הצדק שתופיע עמה, כי איך יתגאה האדם בעמדו לפני מקור כל השלמות, אור אין סוף העליון המרומם על כל ברכה ותהלה.

ע. אפילו מי שיש בו נטיה לטהרה במדה גדולה, והצמאון האלהי הוא מתכונותיו הנפשיות, מ"מ צריך הוא לקדושת הפה, בין בחיוב בין בשלילה: בחיוב, להרבות דבוריו בתורה ובתפילה בניב שפתים, שהיא הרפואה האמיתית. ושב ורפא לו. קחו עמכם דברים ושובו אל ד' אמרו אליו, ובשלילה - להזהר מכל דבור אסור. והחיוב גדול הוא הרבה יותר על בעל המעלה, מפני שהאורה הנשמטית שבקרבו מבארת לו את הערך של הדבור, את ערך החיוב של דבורי הקודש המעולים, ואת ערך השלילה של דבורים שאינם כהוגן. ואע"פ שמחשבתו גם היא ביותר תובעת את תפקידה, וצריכה הדומיה הרבה פעמים לתפוס מקום גדול, מ"מ בד"ת אל ישים עצמו כאלם, כ"א יקיים צדק תדברו. ועם כל ההתכנסות לתוך הדבור, שמתחבר בזה עם כל האנשים אשר אין להם מחשבה עצמית, לא יגיס דעתו, כ"א משרים תשפטו בני אדם. אני בריה וחברי בריה.

עא. הצדיקים האמיתיים, קדישי עליונים, הם בעצמיותם מתנשאים מעל כל עמל ויגיעה. אע"פ שהיו חפצים בכל עמל ויגיעה, בכל יסורין ובכל צער, בכל מסירות נפש, ובכל עבודה מפרכת שבעולם, רק כדי לעשות רצון אלהים חיים ומלך עולם, יוצר נשמתם, מלך ישראל וגואלו, אדון כל הבריות אלוה כל הנפשות. אבל למרות רצונם מלאים הם מנוחה ונחת, ושפע תענוגים זורם תמיד בנשמת קדשם. וחודר הרוח, מלא דשן וחלב זה, ברויית עדניו, בתוך רוחם, נפשם וגויתם, וכל קרבם, עצמותם ובשרם. ומתוך עונג כבוד עליון זה מתענגים הם ביראה ואהבה עליונה בעבודתם, ובכל נשימות רוח אפם, וכל חייהם ותנועותיהם, שהם כולם עבודה עליונה אלהית, באין הפסק וביטול כלל. ושפע המעין השכלי וההרגשי הולך ומשתפך בהם מכל הצדדים. כל מה שיקשיבו, יאזינו, יחישו וירגישו, כולו אומר כבוד, כולו אומר קדוש קדוש קדוש ד' צבאות מלא כל הארץ כבודו, כולו אומר שלום וברכה לכל חי, לכל בשר. יהללוהו שמים וארץ, וכל רומש בם. וחירות היצירה וברכותיה מתרחבות במוחם ולבם. בכל רגע עולמות חדשים באים ומתילדים, נוצרים ומתהווים, והעולמים

שכבר נבראו מתעלים והולכים, בצורה חדשה, עליונה. קדושה, עדינה ומפוארה, הם מתחדשים, בכל הגה ודבור שפעת ציורים חדשים וחידושי חדושים, כגלים, כהמון משברים הם מתנשאים. ואין עיף ואין כושל, אין עמל ואין יגיעה, כי אם נחת וחדוה. ואני בד' אעלוזה, אגילה באלהי ישעי. ואם לא יאמינו בעצמם צדיקים אלו, קדושי עליון אלו, ולא יקשיבו לקול השופר של הדרור העליון, הקורא אליהם, ישטפו אותם מים רבים ועד נפש יבאו, ביון מצולה יטבעו, עד אשר יכירו גדלם ותפארתם, זיום וקדושתם. ואז תחת הדחיקה אל העמל והעצב, אשר בו אך יחללו שם אלהיהם, השורה עליהם, בעז וחדוה אשר במקומו, יתעלו אל החירות והתענוג. וידעו לאחד כל סעיפי שרעפיהם, כל תנועותיהם, שלהם ושל כל המתאחזים בחוגם, כל הבא במגע וכל המתיצב נכחם בחזיון, ביחודא שלים, באור המבהיק, החי והעדין, המתנוצץ מזיו שדי, שכבודו מלא עולם, והודו והדרו על כל חסידיו.

עב. דבר שאי אפשר הוא, להפסיק את היצירה ממי שנשמתו יוצרת תמיד בטבעה. בכל עת שהליאות הרוחנית מעיקה, אין זו באה כי אם מפני שחושב היוצר, שהיצירה עמל היא. וכל מה שמעמיקים יותר בסודה, באים לידי הכרה שאין בה שום עמל ויגיעה, והאדם מתדמה לקונו, שלא בעמל ויגיעה ברא הקב"ה את עולמו, ובלא לאו שכלליה ובלא תששותא, ובאתא קלילא דלית ביה מששותא.

עג. הופעת היצירה הפיזית מבהקת על כל חזיונות העולם, ומתוך כך גם כל דבר תורה מעשית ודין ודברים שבו, מתעטרים בעטרת תפארת של זהרי חמה.

עד. אושר העולם הוא השמחה העדינה - תולדתה של העדן האציל, הבא מההארה של זיו הרעיונות של עומק האמונה, הרפודה באהבה האלהית והדבקות הגדולה והרחבה, שזיו שדי פרוש עליה. ואור נחמד זה, הולך ובא ע"י ההתרגלות של חיים רוחניים ומעשיים מתאימים יחדו. וחיי יחיד וחיי צבור מתאימים כולם שבשורש שרשם, ועומק יסודם, מונח התוכן העליון האלהי, כולל כל חמדת המוסר וכל אור החיים, כל טוהר וכל תפארת, כל גבורה וכל חסד. אם יגלה לעולם עומק מחמדים זה, ירוצו הכל לכל מצוה קלה כבחמורה, כדי ליהנות מאורה, להתקשר בזיו עדניה. אמנם להיטה זו תפגום את האידיאליות הטהורה, וטובה גדולה היא לעולם ההחשכה המביאה לסינון הרצון, ע"י אותו העז של הכונה לשם שמים, בלתי לד' לבדו, שכל יקר אך בו נמצא. כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר.

עה. אין שום אדם יכול להבין את עומק הנשמה של האצילים הגדולים, אנשי השמים, שחיי הרוח הוא כל תוכן חייהם. סוברים העולם שהם אריסטוקרטים, אוהבי עצמם, או בטלנים ועצלים, בשעה שכל העולם כולו נהנה אך מאורם. ואין אוהבי עבודה ואוהבי אדם ומשתתפים בחייהם של כל השפלים במעמד כמותם. ומתוך שהם יודעים את ערכם, ואת ערך חייהם לעולם, הם מכירים את האחריות הגדולה שיש עליהם בשמירת מהותם, כשרונם וכבודם, עד שבאמת כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה, והם הם יסודי העולם הרוחניים, עד שאם היה נפסק לרגע הרצון האידיאלי שלהם, המתנשא למרום הקודש העליון, היה העולם כולו הולך ושוקע בהבוץ המגואל של הזוהמא שבחיים ורשעתם המנוולת.

עו. לפני התגלותה של הארת רוח הקודש הודאית, מתחילה הופעת הציורים האפשריים, שהעניינים הרוחניים מתגלים בהם בצורה בולטת, כעין התגלותם של הדברים הגשמיים בחלום, על ידי כח המדמה. והדמיון, מרוה בלשד השכל והאידיאליות, הגבורה, והצניעות הפנימית, פועל את פעולתו. רואים את נשמת הדברים. העולם בכללו, כל אדם וכל חי, כל צומח וכל דומם, כל כוכב וכל רקיע, כל נהר וכל ים, כל חזיון וכל תנועה, הכל מתאר בהדר הפנימיות הרוחנית שבהם. רואים איך הנשמות פורחות. מרגישים בפגישת כל אדם את תוכן הנשמה, החיה והפועלת, הרחבה והמקיפה, העשירה והמבולטת במרבית ענפיה, הרבה יותר ממה שמרגישים בפגישה הגופנית של החומר, הנופל ברשת החושים. החושים, הפרצוף, התנועות, הדבורים אינם כי אם פתחים וסדקים, שהאורה הגדולה של מציאותה השלמה הגדולה של הנשמה מתגלה יותר בהתפרצות שטפית על ידם. והדברים הולכים ומתחורים לפי רוב המעשה ולפי רוב התלמוד. לפי רוב זיכרון הרעיון, לפי רוב חופש הרוח, ולפי רוב הדבקות העליונה האלהית, ההולכת ועולה, הולכת מדרגת הבירורים עד העלאת העולמות, ומהעלאת עולמות עד העמדת כל העולמים על מכונם, בשטח כל קומת הנשמה, בתור מרכבה לצור עולמים. האבות הם הם המרכבה.

עז. יבא האדם לידי הכרה עמוקה במהות רצונו, בעומק החיים שלו, בדרך שיגובו וקדושתו, ובנוראותה של הסכנה האורבת לו, כשיטה מהמליה. והרצון, במלא המובן, איננו הרצון המפורט, על איזה דבר מעשה וענין מיוחד, אלא הרצון הכללי, הסכמת החיים, הנובעת מעצם מהות החיים, הצומת, ששם מתקשר הכל, כל החזיונות, הרעיונות, החפצים והדמיונות. וכח זה זורם והולך הוא, שוטף ומתרומם, מכה גלים ומשלח פלגים בלא הרף, וכשכח זה זקוק הוא, בהיר ומלא יושר, כל מה ששופע וזורם הכל ישר וטוב הוא, המאויים הגלויים והנסתרים הכל נכבד ומרומם ערך. וכשהוא מעוכר, כל מה שהוא מחולל משפעיו, הכל הוא רשע ועול, הכל נמאס ומעוות. ערך החיים האידיאליים הם מותנים הרבה יותר מהשפעים התדיריים הללו, ממה שהם מותנים מערכי המעשים, שהם רק ל רקים מתגלים. הלב המלא אור קודש, שלום, יושר ומוסר, בטהרה פנימית בעומק תמותו, הוא אוצר של חיים, שכשהוא לעצמו אין ערוך לסגולתו, לא יערכנהו כל הון עתק. ועילוי הרצון, זיקוקו, הקבעתו בקביעות עליונה מאירה, שיהיה ערך החיים העליון קבוע תדיר בו, דורש הוא חיים רצוניים, מלאים אורה אלהית. זאת היא מגמתה של עבודת התפלה, יסוד העבודה הלבית, מי יוכל להגיע עד מרום ערכה. התפלה היא מסכמת את החיים כולם, בכל כללותם, בכל עומק עצמות טבעיותם, אל הסכום המרומם, של אוצר הטוהר העליון, הצמאון האלהי המובע על ידה, הגעגועים ההומים לזוהר הצחצחות הנשמית, החפיצה הפנימית להתעלות, להשאב בחיי חיי מקור חי כל חיי העולמים, בסקירת עוזם וכבודם, בהבחנת הערצתם הבלי גבולית, בהתנפלות פנימית, לעומת כל קוצר יד, המונע את ההתגשמות של קדושת החיים והמוסר המואר על ידי האבוקה האלהית בתכלית שלמותם, העליזה הפנימית החודרת, על האור האלהי השלם, המעיך המלא עדני עד ותענוגים עזיזים טהורים נשגבים וקדושים באין קץ, התפשטות החשק, במיזוג הגבורה העליונה, להעדין את כל היקום, למלא חסד אורה ושמחה את כל היש, לרומם את כל השפל, להקים את כל הכושל. חיי הטוב, היושר והטוהר למעלה מכל מדה, מופעים על ידי הצינורות, מרווי האורה של הנוכחיות האלהית, באים לשכלולם על

ידי התפלה ההגונה, והיא היא ממטרותיה העליונות, העלאת הרצון, האישי והעולמי הכרוך עמו, לאחדות השלמה, לקודש ד', קדוש ישראל.

עח. המות בא בעקב החטא, לולא החטא הקדמון, לולא הלך האדם אתרי תאותיו הבהמיות, היתה התחושה הרוחנית מופיעה עליו ברוב אורה. אין אנו מתחילים את התולדה האנושית מהגשמתו הגלויה של האדם, שבאה אחרי נפילה עמוקה יסוד המציאות מתחיל באדם בהיותו העליונה, בהיותו מואר הארה רוחנית לפי תכונת עצם נשמתו. והמשמה במילוי החיים מוארה היא חוצה לגויותו ופנימה, היצירה הגופנית המרתקת את מאורה של הנשמה אל הגוף, והיא פועלת בו את פעולתה. לולא נפל האדם ברשת השכחה, ושאיפתו אל הגדולה העליונה, שהיא העבודה האלהית, עבודת גן עדן לעבדה ולשמרה, לא חדלה, והיא רק היא היתה מכשרת את המשכת החיים, אז החיים בעצמם, בהתאימם אל המטרה הנשאה הכללית, של היותו של האדם האצילית, אינם צריכים להפסק. מדוע זה לא תתקשר הנשמה בגויה להחיותה תמיד, מדוע לא תמצא את כל מרחביה, בהיותה מנצחת על עבודתה החיה במרכז הנשא, הגויה וכליה. רק מפני שכרע הרצון תחת המחשך של השעבוד השפל של העבדות הבהמית הגופנית, ורפש זה נטבע בו האדם עד אין מנוס. לא שאיפה רוממה ונצחית של יצירת חיים נשאים פועל בהעלאת נר החיים ביצירות גופיות, אלא כח אחר מעורב, יצר סוכן, והתעוררות שפלה סמויה, על כן אין הקישור אמיץ, והמחשכים רבו. כפי ערכו של הזיכוך הרעיוני, תעלה יקרת הנשמה המופעת, ושלטונה על הגוף יגדל, אבל לנצח את המות לא תוכל, עטיו של נחש מפעפע ומחלחל, עד אשר יפוח היום, והשאיפה העליונה תלך ותתגשם, הרצון הנשגב, של שכלול חיים שלמים ונשאים, יגדל ויגבר על כל נטיה, וההשפלה העבדונית, אשר לחומר ותנאיו הנלחצים, לא תהיה מעורבת בכח היצירה. הנשמות שבגוף תכלינה, נשמות חדשות, שהן למעלה מן הגוף, יוצרות אותו, מתרכזות בו, ושואפות ממנו ועל ידו למרומים נשאים מאד, הן יופעו, והתולדה שהקריאה אל חייה נובעת בפועל מחפץ רומם זה של שאיפת יקיצה לחיים עליונים, היא תהיה המנצחת בעולם. לפנייה יכרע המות ברך, ולא יזכר ולא יפקד, ובולע לנצח. המות מום הוא ביצירה, ישראל נועד להעבירו, חרפת עם הוא לנו, וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ, כי ד' דבר.

עט. כל מה שההסתכלות הרוחנית נעשית יותר טבעית לאדם, נעשות כל הבריות יותר חביבות ונכבדות בעיניו. כי הרוחניות החיה שבכל בריה, יקרה ונשגבה היא למאד, וכפי בהירות הסכיה הרוחנית, מתנוצצת התכונה העצמית והמהותית של כל בריה נגד עיניו, ואין כל גוף מוגלם יכול לעלות בכבודו, גם כשיהיה מלא חמדה חיצונית עד אותה המדרגה החמודה, שניצוץ קטן רוחני שבצעיר שבבריות מגיע אליו. ואהבת החיים ואהבת הטבע, אהבת האדם ואהבת החברה, האומה, המשפחה, העצמותית האידיאלית של עצמו, הולכות ומתפשטות, מתאחדות בזיו חיי החיים ומושפעות ממקורו. וכל מבט, כל שרעף, כל הגה וכל תנועה, המושפעת ממלא חיים של עצמיות חשובה ועליונה של בעל הסתכלות אצילית זו, מלאים הם חיים, ברכה, אושר וכבוד. וזהו רז היקר הסגולי, שמיחס העולם הגדול לאנשי קודש, שהם הם האוהבים והמכבדים הגדולים של הבריות, שכשהם באות להכרה זו, מקיימים הכל בהם. כי מכבדי אכבד, ואני אוהבי אהב.

פ. כשם שאי אפשר להכיר את העולם הגשמי לנוגה הברק המבריק ומתעלם, ואפילו יהיו ברקים רבים, אבל סוף כל סוף הסירוגין שלהם עושה את הארתם לבלתי מספיקה, זולת אם יתרבו כל כך עד כדי התמדת האורה, עד כדי ביטול החושך המפסיק בהאור הבוזק תדיר, כן הוא בהארה הרוחנית, אין להכיר את העולם העליון, את אור הקדושה, המוסריות הטהורה, שלטון היושר, שפעת הנשגב, כי אם על ידי הופעה מתמדת. הנבואה אור של סירוגין הוא, רק נבואתה של תורה, נבואתו של משה רבנו, זו היא אור זולף בלתי פוסק, ולאורו נסע ונלך. אור השכל הטבעי גם הוא, כעין אור של מעלה, אינו פוסק, רק אינו מגיע לבהירות ההבלטה של הערכים המושגים ביצירות הרוחניות בלי הופעה שמימית, ואינו יכול לשמש תפקיד הנהלת חיים מקיפים לדורות עולמים. רק בחבורם של שני האורות הקבועים, שוטפי אורה התדירים, וביניהם האורות המבריקים של נבואה ורוח הקודש, התפרצות שירה, קדושת השם במסירות נפש, עליזה עליונה, ונועם מתלהב, יחד כולם מסגננים את החיים בעילוים, ותורת עם משתכללת. ואשם דברי בפך ובצל ידי כסייתך, לנטע שמים וליסד ארץ, ולאמר לציון עמי אתה.

פא. אם מתוך עוצם השאיפה והציור הרוחני היותר נקדש, מסתבך האדם בחיים החברותיים באיזה שביל צר, אם באה הקנאה, התאווה והכבוד, ודוחקת את הרחבתה של הנשמה, ומעשים ודבורים יוצאים מעורבים מזרמי טוב ורע - אל יבהל ואל יסוג אחור, יחזיק ברוממותו, ישאף עוד למעלה. וכמה שיש מהפסלנות בנטיית הגנוזות שלו ילכו הלך והתמעט, והתמצית החיה, השלהבית, של נצח הקודש, של תפארת גודל הנשמה שיש שם, זה יזוכך ויגיע לערכו.

פב. הנשמות הגדולות חיים הם במענים דוקא. חכמי היצירה, שהחידוש הוא יסוד חייהם, יכירו תמיד את התפשטות מהותיותם, חילוץ עצמותיהם הרוחניים, רק בשטף החידוש, ההולך וזורם לעיני רוחם. מכירים הם את הנשמה בעומק העצמי שלה, איך היא מזלפת את שטפיה תמיד. לא פחות ודאי ממה שגוף מאיר מזלף קרני אורה מתוכו בלא הרף, מזלפת היא הנשמה. בעלת ההכרה והחפץ, הרגש והציור, את קרני אורה הרוחניים החיים. והזרם הולך ושוטף, הולך ומצייר. לא יכילו גליונות לבאר את החזון של איזה זמן של הזרמת הנשמה, גם של קטן שבאנשים. וכה הולכת היא העשירות ומתגדלת עד שבאה בגאוני המחשבה, בגדולי הציור, למדרגה נפלאה כזו, שרבו המתפלאים על ההארות היוצאות אל הגלוי מפרי ציוריהם. אף על פי שהחלק המתגלה מוכרח להיות הזיבורית שבמצמות היצירה, אבל עצם היצירה בחביונה, פלאות מעשיה, מהירות השטיפה אשר לזרמי השכל, אינה נותנת לנו אפשרות של תפיסה בעצמותם הפנימית ובמהותם ופרטיהם של הזרמים השוטפים הללו. הכשרון היותר נכבד הוא החידור אל עומק עצמיותנו. וחידור זה כל מה שידע כמה קלה היא עבודתו, כמה הוא פוגם את הרום האצילי בעמל ויגיעת נפש, כמה הוא צריך להקשיב את התביעה של עדן המנוחה הפנימית, כמדה זו יגדל התוכן הגאוני שביצירה, וזיקי קודש יתחילו את התנוצצותם על כל החיים והסתעפותם הרוחנית. בכל רגע, דקה מן הדקה, הננו יוצרים, מדעתנו ושלא מדעתנו. המון יצירות לאין תכלית, שאם רק נתלמד להרגישן, להביאן אל התחום של הכרתנו המובלטת, להתרגל להכניסן בתוך מסגרת של ביטויים נאותים להן. אז יגלה הודן והדרן, ופעלן יראה על פני החיים כולם. והאמתיות הנצחיות יפכו ממעין חיים, ממקור

הנשמה, שאינה יודעת שוא ודבר כזב. מאבוקת האמת גזורה היא, וכל מה שיזרום מאורה רק אמת וצדק לעד הוא.

פג. אור אלהי עליון מתהלך בתנועת הפועלים הכללית, וגם הישראלית הפרטית. ההערכה של יגיעת הכפים היא יסוד תקון העולם, והתחלת העמדתו של רוח האדם על מכונו, מציאת הזיק העליון ההולך ומאיר בקרב סאון החיים. אם יש כמה דרכי עילוי במציאות הסדרנות של האדם, בהעמדת השלטון ותכסיסי החברה, שהם נתמכים על רעיונות עליונים, שצריכים חלק רשום מבני אדם להקדיש כשרונם להציורים האציליים ולמודיהם. אבל עמדת החיים עצמם, טהרה של הנשמה, סיפוק חושה הפנימי שכולו יושר וצדק - זה ימצא ביגיע כפים, בעמל היצירה הגופנית, ובהבאת פרותיה ליהנות בהם בני אדם, כל אחד לפי מעלות רוחו וכחותיו העצמיים. ודרך מעבר זה של קדושת העבודה החמרית, יעלה האדם אל מרום האושר אשר למנוחה העליונה. גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים, וזה וזה יחד מכשירים הם את אהבת השמים בכל הרחבתה ועדיניותה הרוממה.

פד. קנאת סופרים תרבה חכמה. בלא קנאת סופרים, כל אחד יוצר רק מנטיתו הפנימית, והוגה ולומד רק במה שמטהו רוחו. ברכה גדולה יש בזה, עומק ההוד יוצא הוא דוקא בעמל כשרון שבא מתוך דחיפה פנימית. אבל עושר רוח בא יבא מתוך הרכבות המתילדות מריבוי מקצועות, מידיעות ומסות שונות, ורק מקנאת סופרים יבא האדם לעסוק במקצועות שאין לו כח מושך פנימי אליהם, ומתוך כך תרבה החכמה. אמנם ריבוי זה כמותי הוא, אבל ברכה יש בו גם להאיכות. עד אשר תבוכר הדעה, והעולם ישתכלל מההופעה היחידית של כל כשרון, המתאחדת באחדות הכללית, ואז לא יהיה החזון שכל עמל וכל כשרון המעשה הוא רק קנאת איש מרעהו.

פה. הנשמה החפשית דוקא היא היוצרת. הרוח, המופע הופעה קשורית עם אותו הגרעין הגופני, שאור החיים מתגלה בו, עושה הוא בלא הרף את פעולתו, פעולת הגידול, והמתחה. מתמתח הוא הגוף, מתרקע הוא, על פי אותה התכונה והצביון. שהצורה האידיאלית שברוח טובעת את חותמה עליו. ומה שנעשה בכל צמח, וכל חי, נעשה בכל עולמים, בפרטיהם ובכלליהם. נושאים אנו עין. ומביטים ברום עולם. בגאון גלי ים החיים. הקוראים לעולמי עד, אתיו והיו. וחכמת אלהים חיים, וגבורתו, מקסמת אותנו בהמון פליאותיה. ונפשנו כלה אל הדר יפיה. וחשים אנו. שכולנו אנו בכל מהותנו, בכל הכרתנו וחפצנו, בכל עומק חיותנו, הננו כולנו שפועי מקור החיים, המתמיד בחסדו וגבורתו. ואם מגדולתה של הנשמה, יש אשר מדוה הגוף ירבה, כי ברב חכמה רב כעס, ויוסיף דעת יוסיף מכאוב. לא נקוץ באור הדעת, כי אם נרבה את שלהבתו. יודעים אנו, שאלה היסורים חבלי יצירה הם. הגויה ורוחה, כל כליה וכחותיה, מתאמצים הם להתארך עד כדי גדולתה של הנשמה, להתנשא עד רום שאיפותיה, לעשות רצונם כרצונה. למען יתאים הכל. ואור החיים בכל שלל שלמותו יאיר ויובלט, ברב נוגה והוד. רגע באפו. אלה מכאובי הגוף, ויסורי הרוח, כלא המה, מוסיפים הם עוד נועם, וידידות מסירתית, אל האור העליון, אל הזיו האלהי, יוצר כל, אשר כל מדה משתברת מפני המון משא גדלו, אבל שבר אל שבר יחדו ידובקו, ועולמים משוכללים בהדר יצירתם יופעו. וקרא זה אל זה ואמר קדוש, מקלות מים רבים אדירים משברי

ים. אדיר במרום ד'. ואם כבדי פה אנו, אם דלל מאד אוצר ביטויינו. לעומת העושר הגדול. של עונג הטוב. של מקור כל קדושת השמות כולם, מתענגים אנו על ד', על ד' ודאי, הלא יפרוץ הרוח את מסילתו. אז ידלג כאיל פסח ותרון לשון אלם. ולבב נמהרים יבין לדעת, ולשון עלגים תמהר לדבי צחות. והצפיה העתידה, שהיא כל כך מושכלת ובטוחה, כל כך מאומנה וחיה, תחיינו בקרני תפארת אורותיה, גם טרם הגלותה בכל הדרה. כי אם שם אדיר ד' לנו, מקום נהרים יארים רחבי ידיים, בל תלך בו אני שיט, וצי אדיר לא יעברנו.

פז. שוכחים הם המתחכמים את החכמה היותר פשוטה - ועם זה גם יותר עליונה וכללית - שמה שאי אפשר מבלעדו לחיות, שהוא אידיאל עליון, צריך להמצא אצל כל יחיד ואצל כל ציבור, וממילא אצל כל העולם ואצל כל עולמים. והאידיאל היותר כללי, צריך הוא שהוא יהיה המעין המשקה, שממנו ישטפו הנחלים הפרטיים של כל האידיאלים, שסוף כל סוף יגלה עליהם מהודו הכללי. ואם קטני קומה אנחנו, אם גמדתנו הרוחנית לא תוכל להתרומם עד כדי שאיפה ענקית זו, זהו רק מצד מעשנו ושכלנו הפרטיים, אבל בנים אנו לעם גדול, לעם חכם ונבון וגוי קדוש, אשר נוקר מראש צורים של נושאי האידאליזם העליונה בכל עזוז הווייתם. ואחר גדלנו הטבעי, לא נהיה עוד גמדים טבעיים ודפוקים אנו להיות פונים למעלה.

פז. היחש האמיתי הפנימי אל היסוד של המציאות במקורו, משיב לנשמה את צביונה. וזה מצוי באמונה האלהית, ומתבלטת היא בטהרתה היותר מחוורת, כשנשמת היחיד מזדקקת מאיר עליה אור גנוז של אמונה טהורה פנימית, שהיא סמויה מן העין. ורק בעליה יודע את אשרה, בציבור כבר מתגלה תוכן האושר, בסדרים והנהגות, ובאומה בצביון אמונה רשמי כללי, אומללים הם האנשים, שמהות החיים שלהם ריקן הוא מאורה המחיה של האמונה הטהורה, אפילו אם יושר וצדק, כבוד הבריות, גמילות חסדים, וכמה מדות טובות, וכשרון ודעת יהיה בגורלם, כל אלה אפלים הם, נטולי אור החיים, כל זמן שאין בהיקת אור האמונה האלהית, העליונה המתנשא מכל ערך הגה ורעיון, חלה עליה, אומלל הוא העם שאין לו אמונה אלהית, אומללות הם נשמות יחידיו, אע"פ שהוא נראה חי פועל מסדר וכובש, מנצח ועושה חיל ודוגל בדגל נאה בפוליטיקא העולמית. כל אלה לא יאשרוהו, ולא ימלאו את המקום הפנימי, של קודש הקדשים הריק בחייו העצמיים. מפני מיעוט אור החיים הפנימיים שבנשמה, אפשר לטעות בשבילי האמונה. פני הלוט על הגויים והרסן המתעה בלחיי העמים, מעת האליליות העתיקה, עד הזמן שלא נתבהר עדיין מושג האמונה, וגרעינה הטהור עודנו מונח בגלי אפר, מכוסה קליפות כאלה שאין בהם כדי להחיות נשמות הכל בא מפני מיעוט הסיגול שלהם לתביעת האמונה, מפני מיעוט היקיצה להחיה של נשמתם הפנימית. העם החי במילואו חיים רעננים הוא רק ישראל, היחיד בין העמים אשר תחת כל השמים הוא העם הדבק בכל עומק נשמתו באלקי חיים, בתביעה טבעית עמוקה מתהום הויתו. וכשרון חיים זה, שהוא כוח החיים המתמיד יותר, הוא ההולך עמו בדרך הנוראה של גלויותיו השונות, הנוראות, הוא הנותן לו כח לישא ולסבול, ולצאת בנזר נצחון מכל אשר מררוהו ורבו. נשמת האומה ונשמות היחידים מהות אחת להם, בעם נפלא זה, עם כרות ברית אלהי אמת, וזאת בריתו לעד קיימת. לא בשום הסכמה בעולם יסודה, כ"א בטבע נשמתה העצמית של האומה כולה, זה כחה לאלהיה, ה' עולם, אלהי אמת בכל מקום שאור האמת של אמונת אלהים אמת מופיע, מתפשט אור ישראל שמה מאיר ומתודע. דגל האמת האלהית כי יתרומם בתוך לב מבקש אלהים, דורש חיים של אמת פנימית, דגלם של ישראל הוא לא בגבורת הסוס ולא

בשוקי האיש לא בחיל ולא בכח, ולא בעושר ולא בתפארת מנצחים יחיה יחיד ועם, כי אם ביסוד מקור חיי אמת המצוי רק באמונה האלהית, הברורה והטבעית מעומק טבע הנשמה.

פח. נשמת האדם בהרחבתה, כוללת היא בתוכה את הנשמות הפרטיות של כל הברואים כולם. כל נפש חיה ניצוץ הוא מאור האבוקה הגדולה הכללית, נשמת האדם. רק למראה עינים, כל מין וכל פרט הוא מצוי בפני עצמו, העין החודרת רואה לבת חיים גדולה, מאחזת באדם הכללי, לכל פלגיו, שבתוכם חילופי מדרגות רבות, במדת האור והחום המתגלה, וכל בריאה גלמית מוכשרת היא רק לחלק קטן מאור זה המאיר בו. והכל עורג וחותר לשוב אל האורה העליונה במילואה, להאחד עם נשמת האדם, להיות מואר באורה. והיא מתעלה בעפירות רוחנית, מדושנה חיים ועונג, למקורה, לאוצר החיים, ששם עז וחדוה, שלמות מוחלטה. נצח והוד. כשאורה הפנימי של הנשמה מתגלה בכבודו, הכל שמח, הכל מרגיש, שהמכון, שאוצר החיים והאושר שלהם מתגלה בו, הוא אתם, והכל שמח ומתעלה עם אבני השדה בריתך וחית השדה השלמה לך. הדמיון תופס את יסוד אחדות עליונה זו בתחלה, והשכל מבררו, בסוף, ובאה המציאות הממשית ומראה את חילה במקום שאור החיים הפנימיים הבהיק במלא אורו, בנסים, אשר נעשו לצדיקים, אנשי מופת בדור דור, שהאמונה המזוקקה יודעת לשמור את הרשימות החיות של האמת הגדולה, המתעלה מכל חכמת לב האדם וכל כשרונותיו בארחות החיים.

פט. בנשמתו היסודית של נח נתגלו כל יצורי העולם, כל החיים כולם, הם באו אליו אל התיבה במשיכה טבעית פנימית, כהמשכת הענף לשרשו. שקיקותו הפנימית העליונה להתהלך את האלהים התאימה עם נטיותיו לשוב העולם כולו, איש צדיק ואיש האדמה יחד בחוברת. כינוסם של שני כשרונות הללו ביחד ההא דבר מפליא, שבדורות יותר טובים היה מבהיק הרבה יותר. אבל הנטיה האדמתית סוף סוף יש לה איזה משקל מכביד, שהאבות השליכו מעליהם את משאה, וכל משא החיים של המון יצורים, הכלול בנשמתם הגדולה והכללית, נתהפך לתוכן גדול ומאיר של נשמת אדם גדולה, הקוראה בשם ד' אל עולם, ומסוללת נתיב לדורות, ללכת בדרך ד' לעשות צדקה ומשפט.

צ. הגופניות המגושמה דורשת את תביעותיה, באיזה מדה, גם במקום שיש התעלות עליונה לקודש וטוהר, וגם הרשעה בעצמה יש לה תפקיד בעולם, ולא נתנה להדחות. זאת הסקירה הכללית אינה מניחה למחות נקודה אחת מאותיות היצירה כולם, ואם נדחה איזה כח יהיה גם הירוד, הרס וקטיגוריא אנו עושים. באו השעירים לפיוס מדת הדין בקרבנות, והשעיר לעזאזל בתור חלק אדם רשע.

צא. הצדק לא יסכים לעולם על הרשע, אבל הסקירה העליונה פולסת את הכל במשקלה. ומתוך הידיעה הכללית שיש לרשע ג"כ צורך בעולם, מוכרח שורש מציאות זה להיות נפקד בחשבון העבודה האלהית, אבל חלילה שיכנס בגבול המוסר, חלילה שיוכר הרשע לצדק, וחלילה שיאמר לרשע צדיק אתה. אל ארץ גזירה משולח הוא השעיר הנושא את העונות, המדברה, מקום אשר לא יעבר בה איש ולא ישב אדם שם. הישוב צריך להיות מתוקן באורח חיים של צדק ומשפט, והקודש והטהר הם יהיו מכריעיו ומרוממי קרניו.

צב. התפילה היא אחת האמצעים היותר תרבותיים להשיג את המבוקשים, בין המבוקשים הרוחניים בין הגשמיים, בין הכלליים בין הפרטיים. ושלמותה של התפילה היא דוקא כשעוסק עמה בכל דרכי הפעולות של השגות המבוקשים, שאז מתאחדת התפילה עם האמצעים כולם, ומופיעה עליהם את כח החיים והפעולה המצלחת. התפילה המנסיכה רוח של עצלות, אינה תפילה שלמה, וסימן הוא שלא נקלטה יפה בעומק נפשו, התועלת הגדולה והמסודרת של התפילה - מפני הרבה קירות ברזל של קושיות ושאלות המנקפות את הלב החלש והקטן על עיקר יסוד התפילה וערכה, שאז אע"פ שמתגבר נגד הרהוריו ומסכים באמונה להאמין בתפילה, הרי הוא אצלו רק בתור סגולה, שאמונת פעולתה רפויה היא, ולא בתור פעולה מסודרת מחוקי העולם. ולזה יתנשא האדם בבינה פנימית, ובאחדו את כל עמל וכל כשרון להשיג מבוקשו - את הכשרון הגדול של התפילה, שבאמת כל הכשרונות הישראלים תלויים הם בה.

צג. היושר שבלב וההכרה השכלית הישרה, בהם חזות הכל אצור. כל המוסר וכל המדע בא רק לגלות את האוצרות הגדולים הספונים בהם. כל הופעה מוסרית ושכלית שבעולם הולכת היא ומפלטת דרכים רבים עד שבאה אל תכלית שלמותה, ואז היא מתגלה בלבוש הפשטות של המוסר הישר שבלב, ושל שכל הפשוט שבהכרה. וכשאלה שני הכללים הגדולים מאירים במלא אורם, הם כשני מלכים שמשתמשים בכתר אחד, בלא שום קטיגוריא, כ"א באהבה ותפארת עז ידידות.

צד. העולמות העליונים קוראים לצדיקים להיות תמיד אתם. הנם מרגישים את עצמם, גדולי רוח אלה, לאזרחים גמורים בעולמים הגדולים והטובים ההם, העומדים בתנאים הרבה יותר טובים בערך המציאות הכללי, מעולם המוחש שלנו המלא טעויות וכיעורים, משטמות ומבוכות. אין צריכים לברוח מעולם זה כדי למצא עולמות עליונים וטובים ממנו. העולמות העליונים הנם עומדים עמנו, חיים הם כולם ומתכנסים בנשמתנו, חקי המקום הבל לפנייהם, מציאותם גדולה הרבה מכל הערך של מקום. הנה מקום אתי.

צה. הרצון הטוב, החפשי מכל מועקה, רוח אלהים הוא המרחף בכל ההויה, מתגלה הוא בלבם של צדיקים וישרים בכל הודו, לפי הערך שהם מקבלים אותו, פועל הוא את פעולתו ובלי הרף, בונה הוא את העולמות במגמתו, מחריב אותם במשפטו, חוזר ובונה אותם בצורה יותר מזהירה, מלאה התאמה וצדק מוחלט. ונשמתנו אנו כולה ספוגה מאור ישר דנא, כולה מתענגת היא על טובו, המסורת הקדושה קוראה אותנו להתקשר כולנו, בכל היותנו, בכל ארחות חיינו, באור חיים עליונים הללו, שהם חיים מן העולם עד העולם. הננו קרואים להתרומם מעל מעגל קסמים הצר של חשבונות פעוטים. ועם זה כל חשבון קטן נמצא ומתמצה, מצרפים אנו את הצירופים, מחברים אנו את נתוקי החיים אל היריעה הגדולה של החיים, אל האור כשלמה, שיוצר החיים לובש אותה מראש מקדם, עטה אור כשלמה, נוטה שמים כיריעה.

צו. הצדיקים הגדולים מוכרחים להיות קדושים, מוכרחים להיות דבקים עם האור הגדול המרוה והמענג, המקדש והמטהר, שכל העולמים כולם שואבים מזיוו. הם מוכרחים לדעת את ערכם הגדול, שהוא נעוץ

בעומק הגדולה הנשמטית שלהם, שהוא יסוד העולמים, קיומו והופעת הנשמות, השכליות והרצוניות, היותר טובה כבירה ועשירה. מתענים הם קדושי עליון הללו בעיניים אין שיעור בכל עת שיורדים מגדלם, אע"פ שרק אז יהנו מהם בני אדם, וגם הם ימצאו לפעמים אז בקרבם את ערכם הבינוני שהוא לפעמים יותר רצוי להם מהערך העליון, שאין לו דוגמא בחיים הסביביים. אבל כל אלו המנוחות שוא ותוהו הן. מנוחת עולמים של צדיקי עולם היא דוקא נועם העליון של כבוד אל יוצר כל, וההתהלכות עם השכינה האלהית בכל העולמים, בטיול חפשי, נאדר בקודש, מתעלה מכל גון, מרומם מכל הגבלה, השערה וחזיון, ומשום כך מלא תענוגים עדינים, ריחי בשמים, המון כינורות ונבלים, שיח סוד שירת שנאנים ורוממות הגיונים של אראלי קודש, מלאי אהבה יראה וגובה, מעוטרים בכל הדר שכל, בכל עז מעשי, בכל עצה ישרה, בכל אורח חיים סלולה, בכל תפארת ענוה, בכל אהבה לכל יצור, בכל רחשי כבוד לכל בריה, בכל משאת נפש, להשלמת כל כשרון, לברך את כל, לעלה ולרומם, לשבח ולהדר תהילת קודש קדשים.

צז. כשמשחררים מכל דמיון מהבל, הנותן אסוריו על השכל החפשי, משערים נאמנה את אחדות החיים, ואת פעולתו של הכח המרכזי של החיים, פעולת הרצון, שהוא היסוד המניע את כל גלגלי החיים, והאוצר הגדול של הרצון, הספון בנשמת האדם, כמה מכריע הוא, וכמה אחוז הוא עם הערך הכללי של החיים. כמה פשוט הוא הדבר, שבעיית רצונו של אדם, כל הברואים מתעלים, ובשפלותו כולם נשפלים, האחריות המוסרית הקוסמית הרזית הזאת כמה פשוטה ישרה וטבעית היא. צריכים רק שלא להיות נבעת מגודל אור האמונה, ההולך ונשפע על ידי חשבוננו של עולם ברור זה. אז מתברר החשבון והולך, והבסיס המוסרי של החיים הפרטיים, החברתיים, הכלכליים והדתיים, הזמניים והעולמיים, הולך ומתחזק, מסתעף יפה לענפיו, ומתאחד באחדות מתאימה עם שרשו. הרצון והבעתו, הגלותו על ידי מעשים, על ידי ביטויים, על ידי רגשות, על ידי ציורים ואמונות, כמה אדיריות יש בו, כמה כח ספוג בו, כמה יופי כלול בו, וכמה אמת הוא אוצר, ההולך ומתברר, כפי המדה שכל האמצעיים, המעשיים והמוסריים, הצריכים להגשמתו, הם מזדווגים עמו, גבורה, אמונה, תפלה, הכרה והרגשה, סילול מסלה לחיים מתאימים אל האידיאלים היותר מזהירים, שמסתייע על ידי כל אוצרות מחמדים גנוזי הרוח של האדם בגדלו, כשהכל מתחבר ביחד, הולכת היא גבורת האמת קוממיות, מתאדרת היא ומתגדלת, מעטרת את החיים, ומכבשת אותם, מסדרת את עבודתם, ומכוונת את שאיפתם ברוח ובהתגלמות. ברכו ד' מלאכיו, עושי דברו לשמוע בקול דברו, רז שמלאכי השרת משתמשים בו הוא נעשה ונשמע, והקדמת נעשה לנשמע, מי גילה רז זה לבני, רז שמלאכי השרת משתמשים בו, אמר הקב"ה בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע. משוחרר הוא השכל המעשי, המתאחד עם בינת הלב המקורית, החפשית והרחבה, מכל כבל של שכל עיוני, שהדמיון ההולי מתעלל בו כחפצו, וסוף מעשה במחשבה תחלה.

צח. עיקר תורה לשמה הוא כאשר משים האדם אל לבו, שהחיות הכללית של כלל ישראל, וסוד קיום האומה וצביונה, היא התורה. זאת היא העדות הנאמנה המקפת את ההיסטוריה שלנו כלה. וכשמישים אל לב, עד כמה מצומצם הוא כח החיים היסודי הזה, מפני המון דרישות הזמן והמניעות הרבות המשכיחות תורה מישראל, אז הלא כל יחיד המחיה את עצמו באור החיים של התורה, לא את עצמו הוא מחיה, כ"א בתוך הכלל כולו, שהוא אחד מאבריו, הוא זורק זריקה של שיקוי חיים. והחיים הכלליים של ישראל מתרבים

ומתעלים, ומחיי ישראל לחיים הכלליים של העולם כולו ושל שמחת ד' במעשיו, הלא הוא רק צעד אחד. והשמחה האידיאלית הזאת שמחת כל עולמים היא, וראויה היא להיות שמחתו האידיאלית של היוצר השמח ביצוריו. והרי העוסק בתורה לשמה משמח את המקום, משמח את הבריות, מה טוב חלקו ומה נעים גורלו. חבלים נפלו לי בנעימים אף נחלת שפרה עלי.

צט. והולכים אנו מחיל אל חיל, ומסתגלים אנו לאור אין סוף, מתרגלים אנו בזיו ההוד, וגודל ושיגוב מלאה נשמתנו, ומשתברים אנו בכל הוייתנו מרוב עוזו הפועם בנו, ומתעדנים אנו בנועמי אהבה ממתיקת ידידות החודרת בנו, ומיראה לגילה הננו מתגלגלים. ונפשנו מאושרה אושר אין קץ. חשים אנו מבועי חיים הולכים ונובעים מעוצם הוייתנו, להרבות בנו שפעת חיי עולם. כי עמך מקור חיים, באורך נראה אור.

ק. מה מעודד ומשמח הוא הרעיון, שהבירורים שנעשו ע"י כל תורה תפילה מצוה וקדושה, הולכים הם ומתעלים. כל מה שבא ומתוסף עליהם מכל ההמון הרב של כל קודש - שהולך ונעשה אחרון אחרון, הולך ומוסיף אור על הכל, על כל העבר - הבירורים החדשים, דומים לשדרות התחתונות שבבנין, שבאורח פלא נבנה הוא מלמטה, ודוחק למעלה את כל הבנוי מכבר. עילוי זה מוסיף שמחה כפולה ומכופלת לאין קץ על כל ערך החיים. אפילו אם קלוש הוא הרושם של העבר בשעתו, יודעים אנו שהוא הולך ומתחזק. אפילו אם נוגהותיו יהיו כהים בזמנו, בטוחים אנו שהוא הולך ואור. כמה גדולה היא מדה הטובה שאין לה עבר כלל, שכל עברה מוכן הוא ועומד לפניה באותו העושר המשביע של הוה ועתיד, וכמה מכריע הוא לטובה רעיון גדול זה את ההיסטוריה כולה, את כל המאורעות הגדולים עם הקטנים שלה. יודעים אנו שכל הכעור והמזיק הולך הוא ונמחה, וכל היפה והמועיל הולך ומתעלה. גם אלה תשכחנה זה מעשה העגל. ואנכי לא אשכחך זה מעשה סיני.

קא. הולכת היא חדת הדעת ונפתרת לעינינו. אין אנו יוצרים כל חדש, אין אנו ממציאים מאין ליש. אלו מתכנסים כל באי עולם לברא אפילו יתוש אחד, אינם יכולים לזרוק בו נשמה. ועוד יותר פשוט הוא, שאילו מתכנסים כל באי עולם לברא מאפס אפילו גרגר חול אחד אינם יכולים. ואיך נוכל לומר שחק השולל הזה לא יהיה נוהג ביצירה היותר עליונה, ביצירה הרוחנית. אבל פשוט הדבר שכל החושים דין אחד להם, והחושים הרוחניים כמו הגשמיים אינם אלא תופסים מה שיש, ולא יוצרים מה שאינו. אנו יכולים להפנות את מבט עינינו לאיזה צד מיוחד, שנפגש בו מה שנמצא באותו העבר, וכן יכולים אנו להפנות את מבטנו הרוחני לאותו עבר ששם ישנם ציורים רוחניים מיוחדים, וזהו כל עמל הרוח שלנו בשכלו, בדמיונו, בציוריו לכל המקצועות - הפניית העין למקום מיוחד. יגיעת התבונה אינה כ"א שקידה על דלתות שיפתחו. אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מזוזות פתחי. כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מד'.

קב. האדם הפרא חשב, שכל מה שהוא יכול ללעוס ולבלוע הוא מזין, עד שלמדו הניסיון לחלק בין העשבים והשרשים המזיקים והמועילים, המזינים והבלתי מזינים, המוטעמים והבלתי מוטעמים. וכל מה שהוא נוהג בערכים החומריים נוהג גם ברוחניים, אלא שהשתלמות זו באה באיחור זמן. וחושב לו הפרא הרוחני, שכל

הנקרא ונכתב יזון את נשמתו, עד שהוא בא לפלא בין קודש לחול, בין הדברים הנותנים חיי עולם, ובין הדברים המפריעים את המהלך של החיים האמיתיים.

קג. אפילו כשימצא אדם את עצמו טבוע עמוק מאד ברפש החיים, ידע שההתבודדות הפנימית תמציא לו בחזרה את עצמיותו אשר אבד, ואור נשמתו ישוב אליו. וגם אם מניעות נשמתיות ופתולוגיות ימנעוהו, אל ישים אל לב. ולפעמים יש, שבמקום של רפואה רוחנית שהוא דורש, צריך הוא רק רפואה גופנית, ולא יעיב בדעתו את אור צהלת נשמתו בכל מניעה שבעולם, מאחר שידוע הוא בעצמו, שחשק של טהרה עליונה קבוע בו עמוק. ולא באדם הפרטי דין זה נוהג, כ"א גם בדור כולו. הדור ג"כ לפעמים מתיאש הוא מעליוניותו, חושב הוא שמוכרח לשקע בביצה של החמירות המשכחת כל טוב, מתיאש הוא מאורו העליון, חושב הוא עד רפואות רוחניות, ומשער שרחוקות ממנו. ולפעמים בפתע פתאום, מתעורר הוא לדרישות חומריות גדולות ומתנפל עליהן בצמאון, ויש שרפואה רוחנית אדירה דוקא בהן היא גנוזה. אבל לא פה ישאר הדור, לא החמירות ומשאלותיה יהיו מעמדי רגליו המוחלטים, כי אם ע"י הרפואה שמצמח הארץ, מחיי הטבע, שוב ישוב אל מאור הנשמה, אל חיי עולמים, ושב ורפא לו, וישוב אל אלהים עליון פודו וגואלו, וגאולה תהיה לו.

קד. לעולם ידון אדם את עצמו וידע, שהוא צריך להוציא אל הפועל את האמת ואת היושר שלו, את אותה האמת ואותו היושר שהוא חש בפנימיות רוחו, ואז מובטח לו שילך באורחא דמהימנותא.

קה. המרחב הגדול של האמת ממעל, מכון הוא אל הצדק מתחת, וכל חלק מחלקי האמת יש לו חלק מיוחד מחלקי הצדק, שהוא מחיה אותה ומשפיע עליה. זהו אמנם רק כפי החזיון של האספקלריא המלוכלכת, אבל באספקלריא המצוחצחת, הצדק והאמת תאומים הם שלא יתפרדו כלל.

קו. לפעמים מגודל התביעה המוסרית מתרכזת יראה יתירה שאינה מניחה למלא שום חובה, וצריך האדם עצה איך להמלט מיראה זו העודפת, עד שיוכל למצא בקרבו את כחותיו וכשרונותיו מוכנים להשלמת חובות אלהים ואדם. וכשם שהדבר נוהג באדם יחידי, כך הציבור כולו יש לו מיני השפעות של אימה יתירה, שמונעות אותו מהשלמת תפקידו, וההשגחה העליונה מכינה סיבות רבות הגורמות למעט את מדת היראה העודפת, כדי שתצא תכונת יראת אלהים הציבורית במדתה הנכונה, הראויה לשכלל את העולם ואת החיים היחידים והציבוריים. ומשום כך עוסק הקב"ה בפרשת פלגש בגבעה, שבאה ללמד שלא יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו. בכל ביתי נאמן הוא. וכששבר את הלוחות הסכימה דעתו לדעת המקום.

קז. לפעמים אנו מוצאים ברגש הרבה אמת יותר מבשכל. ותפילה הגונה תהיה לפעמים אוצר מלא של תורה, שהמון לימודים לא ידמו לה.

קח. כשם שהשפעת החיים בהתחלתם באה מאב ואם, כך כבוד אב ואם, המרבה את קישורם הנפשי במקורו אל יוצאי חלציהם מצד ערכם הנשמתי, מרבה את החיים. כבוד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך, ופשיטא שאורך ימים זה משמש לעולם שכולו טוב וכולו ארוך.

קט. הקדושה העליונה, שהיא יסוד הצדקות המופלגה הרוחנית, היא כשרון גאוני, מוטבע ביסוד החיים ושרשי הנשמה מובן שיש מקום לרצון החפשי לפתח את הכשרון הזה, וגם לטשטשו, אבל ביסודו הוא כשרון, ולא רק רצון פשוט. הצדיקים הגדולים, גאוני המוסר וגאוני הקדושה הם דרושים לעולם הרבה יותר מהדרישה של כל בעלי החכמות היפות והעליונות, כתכונה ופילוסופיא שירה ועוד. יש תכונה מיוחדת לכנסת ישראל, לגדל בתוכה צדיקים איתני עולם. הצדקות במרומי חסידותה תוכל לצאת אל הפועל בשכלולה רק על פי ההכרה של האחדות האלהית וטהרתה, ודעה עליונה זו יסוד חיי האומה היא, על כן היא מוכשרה, לגידול כשרון זה. ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ. התפשטות אור הקודש באדם יא אור הקודש מתפשט בתחלה על כח הדבור, שנעשה כולו נובע ממעין החיים של הקדושה, המפוארה בהוד יפעת חכמתה וזוהר חייה, ואחר כך מתעלה גם כן חוש השמיעה, שכל הנשמע מצטרף לאור גדול, טהור וקדוש, ואחר כך האור מתפשט על חוש הראיה, וכל מראה עינים מתקדש ומתעלה, ומביא חשבון עולם ברור וצלול, וחיים קדושים עליונים וברכת ד' נשגבת להביא טובה לכל אשר יביט בעיני הקודש, עין ד' אל יראיו למיחלים לחסדו. ואחר כך כל תנועה, וכל רגש וזעזוע נעשה מלא חן וכבוד עליון, עד המדה העליונה של הופעת אור קודש גם על כל קניניו, על כל מה שמשתמש בהם, מקלו, חמורו, וכל אשר לו. אמנם להחיות מתים על ידי המשענת זאת היא מדה של צדיקים לעתיד לבא, ואלישע רצה להופיע אור קודש זה, בעולם הזה, ונדחה הדבר עד עת קץ. ונצוצי אורות מזה באים לישרי לב, מעין עולם הבא, ותחית המתים באה על ידי אליהו זכור לטוב, אשר באדרתו צפון כח הקודש לשפוך רוח נבואה, ולעשות פלאות, בצעקת איה ד' אלהי אליהו.

קי. השכל האלהי הוא שכל יוצר, שיש לו פועל בכל מילואיו, ושכל הברואים הוא שכל מצייר, שאיננו יכול כי אם להציג לפניו את מה שישנו. הקרבה האלהית מקנה לנבראים את סגולתו של השכל האלהי, ולפי ערך קרבתו האלהית כך גדל כח יצירתו. גם ההצטיירות השכלית הפשוטה יש בה מלשד הקודש של קרבת אלהים במדה ידועה. וכל מה שתוכן הקרבה הזאת מתרחב, מתפשט ומתעמק ביותר, כן מראה הוא בבליטה יותר גדולה את השואתו עם השכל היוצר, יסוד ההתעסקות הסודית שבספר יצירה היא בנויה על מכון זה של התעלותו של שכל האדם אל הסגולה האלהית, כפי אותה המדה שיש באפשרות זאת. ואי בעו צדיקי ברו עלמא, ועתידי צדיקים שיחיו מתים, ויבראו עולמות, ההבדל העצמי שבין ישראל לעמים, בשורש נשמתם, הוא ששכל האדם בכללו, שאיננו כי אם שכל מצייר, מציג ברוחו את המצוי, ומגלם אותו במעשיו, באמנות לכל פרטיה, מסתגלים לו כל העמים אשר תחת כל השמים, אבל סגולה אלוהית של שכל יוצר, זאת היא הפליאה של סגולת ישראל, שהיא מבידת אותו מן העמים כולם בעליוניות כזאת, שכל הבדל סוגי לא ידמה לו. והולכים אנו דרך ארוכה מאד, דרך מעלות ומורדות, גליות וגאולות, עד שנבא לאותו גמר הצביון של הופעת נשמתנו בהגמרה בכללנו ובפרטנו, אלהים אתם ובני עליון כלכם, בעלי נשמה יוצרת, פועלת בציוורה על כל היקום, כדוגמא של מעלה. ואשם דברי בפך ובצל ידי כסיתיך, לנטע שמים וליסד ארץ ולאמר לציון עמי אתה.

קיא. מקשיבים את קול שיח הקודש ממרומים. קולטים את הרשמים, המתגלים, המתנוצצים כברקים. ממרומי הנשמה ושרשיה. כל חזון אשר יגלה קול קורא הוא ממרומים, מקור הדעת, מאוצר החיים אשר בנשמת חי העולמים, מתגלה הוא כל איש כפי טהרת עלייתו. כפי זיכוך עצמיותו. כל מה שהעונות מבדילים, בין האדם ליוצרו. יוצר כל, מוסרים הם, הקול הולך הוא ממקור האחדות העליונה ביותר התגלות אמת. כשיצוריו של האדם כולם, הגשמיים עם הרוחניים. מוכנים מטהרים, וחשק הקודש של הרוממות האלהית בהדר כבודה, עטויה מעטה המוסר השלם בכל מהלכי החיים כולם, הולך ופורץ לו את דרכו. במדה זו סרים הם הקירות החוצצים, ואור ישר וקול ישר מגיע, ספוג אוצר חיים והכמת אמת. אזן שמעת ועין ראה ד' עשה גם שניהם.

קייב. הסיבוכים שבמחשבות וחלוקי הדעות שאינם מתאחדים, בחיים וברעיון, באים ממקור אחד : מהמחשבה הרישומית, שאיננה מבוררת. צללי המחשבה, העוטפים את אורותיה, הם יותר רחבים יותר אידיאליים, מהאורה המחשבתית, מהצד הברור שלה, אבל הרבה פחות ידועים ומבוררים, ומתוך כך כל זמן שהחושב מתחמם מרחוק לאור נגהם, הרי דעתו מתרחבת, רצונו מתעדן והרגשתו מתאצלת, וחיי שלוה מלאי הוד קודש ובטחון של גודל וענוה מתמזגים בכל רוחו, והצבור המרווה מהשפעות רבות חן וערך כאלה הולך הוא על המסילה של חיי עולם, וברכת השלום, הסבלנות הטהורה, הערות הרוחנית, חפץ החיים ותפארת הטהרה. הולכים הם ומתגדלים. אבל הרבה פעמים יזדמן, שאיזו נטיה זרה מתגנבת בתוך הרוח, ואותה ההקשבה הרחוקה, שהאדם מקשיב את צליל הקול האידיאלי מתוך אלה המרחקים הנשגבים של צללי האורות הרחבים והאידיאליים, אינה דיה לו, הוא חפץ להזין מהם את אזניו בשמיעה סואנת, את עיניו בראיה מובלטת, את דמיונו בצבעים, את שכלו והרגשתו במושגים מוצקים תפושים בחזקה. אז יהפך לו הטוב העליון לרועץ, מאותו הצמצום שבאור הבהיר המצומצם, שנכנס במדעו ובהכרותו, יקח גדרים וצבתיים, שהם מתהפכים לגדרים לוחצים ולצבתיים מעיקים על הצללים הגדולים, נגוהות האור הרחוקים והרחבים, ומתוך אותו הלחץ יולד חוס עשני של אש זרה מלאה ממוררות, חמה גדולה וסוערת, קנאה כעסנית לאין גבול, לאין נחת ואין שלום, ובמקומה של האמונה הגדולה, הבטחון השלם, הצפיה המעונגה. יכנס רוח עושים של חפץ שררה ושלטון, מלא אכזריות ומחוסר בוש, צניעות ויושר, ותגרות תדירות יתלקחו, ומלחמות דמים יולדו, ורצח ותועבה יזחלו כנחשים ממחבואים, וכל הוד לדוה יהפך, וכטומאת הנדה יטמא כל המתמר בשם קודש, וחושך יכסה ארץ וערפל לאומים. ומתוך מעוף צרה זו, מתרוממת לה המשפחה הגאיונה בגאות קודש, המשפחה שהפדות והפאר היא מנת גורלה מאז, המשפחה שנחלתה עמוקה וגדולה היא עד שהיא בעצמה לא גמרה עדיין את כל ההסתגלות הדרושה לגדולת נשמתה, המשפחה אהטר יצאה מבית עבדים ממצרים ומצפה לאור שעה ולאור העולם, לחרות הנשמה וחרות הגוף, ושבה היא אל מקורה, שבה אל הארץ, שהיא כולה מרגשת בה את סגולת חייה, מסתגלת היא להקשבה עדינה, לצלילים עליונים, באים וטסים מעולמים גבוהים ונאצלים, אשר כל חד וחד מקבל מהם כפום שיעורא דיליה נודע בשערים בעלה, ומכל השיעורים יחד יגלה הוד השלום וזיו האמת, יסוד העונג ומילוי החיים, המלאים עבודה וחפץ אידיאלי טהור קבוע, בלא נדידה, ולא יכנף עוד מוריך והיו עיניך רואות את מוריך, ירעה מקנך ביום ההוא כר נרחב. והולכת היא העדינות וסובבת היא את כל שדרה, את כל כח עובד, יורדת היא עד כדי דעת נפש הבהמה כראוי לגוי צדיק, והאלפים והעירים עובדי האדמה בליל חמיץ יאכלו, אשר יעשה ברכת ובמזרה.

קיג. ישנם הגיוני תעלומות כאלה, שהידיעות הממוצעות, של דעת העולם והחיים. מעמעמות את אורן. ואי אפשר שיעלה בידי החושב העליון תוכן שלם מסקירות בהירות הללו, רק אם ישכח וימחה מרשמיו הרוחניים העולם המעשי והרוחני המוגבל. וכל ציציו ופרחיו, כל הקישיו, תוכניו ואידיאליו. ורק אז יכשר לעלות אל מרומי הדעות העליונות שבעולם התעלומה. אמנם כשיעלה למרומים הללו, בכל שיא גבהם, ימצא חסין ומלא עושר, עד אשר יוכל לרדת אח"כ מלא עצמה, לנהל צאן אדם, עדר ד', בעולמים המוגבלים, על פי כחו של כל אחד ואחד. עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם. וכנביאים, חוזים עליונים, כחכמים, הוגי דעות עיליות, כמשוררים. מקשיבי שיח חיי העולמים, כל חד וחד לפי מרומו, יש שהם נתפשים בזמן של בין השמשות, שרשמי העולמים המוגבלים חלפו מהם. ונמחקו מספרם הנשמתי. ועד העולם העליון שבמרומי הקודש עדיין לא הגיעו. שעות כאלה הן היותר מרורות לאלה בעלי הנשמה העליונה. אז הם נואקים ומשועים בעטף רוחם, אז כל העולם כולו ויסוריו אינו כדאי למדת עומק יסוריהם. ואחרי חבלים וצירים נוראים, ממעמקים ממצולות. מתוך שועת נשמה, אל ד' ויאר להם. אפפוני חבלי מות ומצרי שאול מצאוני, צרה ויגון אמצא, ובשם ד' אקרא. אנא ד' מלטה נפשי, חנוך ד' וצדיק ואלהינו מרחם, שמר פתאים ד', דלתי ולי יהושיע, שובי נפשי למנוחיכי כי ד' גמל עליכי, כי חלצת נפשי ממות, את עיני מן דמעה את רגלי מדחי, אתהלך לפני ד' בארצות החיים.

קיד. ישנה הרגשת עונג של נועם עליון, הבאה בתור קבלת שפעת האורות מלאות שובע אדיר עליון. וישנה למעלה ממנה הרגשה כזאת המלאה עדן עליון, הבאה בתור השפעה שהנשמה העליונה מאירה עולמים ומלואיהם.

קטו. הספרות הנפרזה מצמצמת היא את המחשבה. חושב הסופר שכל מה שלא יוכל לכתוב אינו דבר חשוב שבכשרון, והוא מסיח ממנו את דעתו ואת נקודת רצונו, וחושב הקורא שחוג רעיונותיו צריכים להיות מוגבל עם מה שיש בספר. ולא ידעו שניהם, שהטוב והמעולה שבמחשבות, האורה המחיה אותן הוא אותו התוכן האצילי הטס באויר הרעיון, שאינו נתפס ולא יוכל להכתב מעולם, ולא יכנס בגבולה של הספרות. טעות יסודי זה קשה יהיה לעקרו מלב האדם, כל זמן שיחשוב את הספרות לקנין מוכרח לחייו הרוחניים. מתוך נקודת החיים העליונה מצויה מחאה גדולה על הספרות, וכימי קדם יבין האדם לשיחו המקורי - ונתתי תורתי בלבם ועל לוח לבם אכתבנה - וישאר רק הספר האחד שהוא אור החיים בעצמו - אנא נפשי כתבית יהבית. כי באור פניך נתת לנו ד' אלהינו תורת חיים.

קטז. עד עת קץ לא יעמוד שום עם ולשון על רז מופלא זה, של ההבדל העצמי שבין ישראל לעמים כולם, בין נשמת האדם לגוית האדם. וההבדל הזה הוא חודר מההיקף הכללי אל הפרטים כולם, ואל פרטי פרטיהם, אל האישים היחידים, אל הגדולים ואל הקטנים, אל גורל חייהם הכלליים, ואל כל תנועה מתנועותיהם, עד לחלקים היותר קלים ודקים. אין קוטן בגודל. נשמת ישראל נשמה יוצרת היא, לא רק מציירת, נשמה אלהית, אשר אור אלהים חי בקרבה, אלהים אתם ובני עליון כולכם, בנים אתם לד' אלהיכם. נשמת כל העמים היא רק מציירת, מסדרת, אוצרת ומנתחת. לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא, וישראל שבט נחלתו, ד' צבאות שמו, ולא נקרא

צבאות כי אם על שם ישראל, שהם צבאות ד'. אין לישראל סימבולים, שהם רק גורמי מחשבה ורגש, כי אם מצות ותורות, דברים חיים וקיימים נאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים, קללתם קללה וברכתם ברכה. וכי יגלה אור ד', ומהר ציון אור חדש יאיר על אפסי ארץ, יבינו כל הגויים, כי לא יתכן להדמות לבני אל חי, בסגולתם העצמית. אבל אושר גדול יהיה אז לאנושיות עד כמה שתוכל לחקות את אור עולם זה, את מעין חיים זה, עד כמה שתוכל להטיל אל תוכה מנטפי נהרי פלגיו. ונלוו גוים רבים אל ד', והיו לי לעם, וידעת כי ד' צבאות שלחני אליך, ונחל ד' את יהודה חלקו על אדמת הקדש ובחר עוד בירושלם, הס כל בשר מפני ד' כי נעור ממעון קדשו. ד' בהיכל קדשו, הס מפניו כל הארץ.

ק"ז. הנשמות כולן מאורגנות הן זה בזה, פועלות זה על זה כאברי המכונה, וכחלקי הגוף היחידי, וככוחות הנפש הפרטית. יש שאומץ רצון, שמובלט במקום מיוחד בתור רשעה, משפיע על כחות הרכים יותר מדאי בנשמות אחרות, שהיו לקויים במדה נפרזה של צדקות מדלדלת. ולא רק ביחידים הדבר נוהג כ"א גם בסיעות, עמים, דורות ותקופות, מינים ועולמות. וכל מה שרז האחדות המסודרת האוצרת בקרבה כל עושר וכל אומץ מתבלט יותר, הולך אור החכמה המלוכש בחסד ומתברר יותר. כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה. ואין אדם שאין לו שעה, ואין לך דבר שאין לו מקום.

ק"ח. מבינים אנו את שכלול המציאות בכללותה במדה זו, שכל נקודה ממנה תצא אל הפועל בכל מדת ההשלמה שלה - באין פנות למה שמדות ההשלמות של הנקודות האחרות ושל הכלל כולו, הן מכישות את ההשלמה הנקודתית - ומ"מ תגיע המעלה המושלמת למדה זו, שדוקא עצמיות בדודה זו תשכלל גם את הכללות, ומתוך כך צריכה קליפה להיות קדומה לפרי, נקודות - לעיגולים וקוים של יושר. ולא נירא בהמיר ארץ, במות הרים בלב ימים, בהתנשאות ריבי עמים וברעש מלחמות אדירים. תסיסות נקודתיות הללו שהרשעה מפעפעת אותן, עולות הן בלא שום כונה מצדן ונגד כונתן, אל מרומיה של המטרה העליונה. הכל יכול וכוללם יחד. ומשפט זה נוהג במלא העולמים, בצבאות מרומים, בתקופות התולדות האנושיות ובחליפות החיים הגשמיים והרוחניים, וכל ערכי המוסר אשר לאדם הפרטי בכל הליכות חייו. גלמי ראו ענין ועל ספרך כולם יכתבו, ימים יוצרו ולו אחד בהם. ומהלך החיים של הצדיקים המקיימים את העולם הוא תמיד להגביר את השאיפה של הכללות, שלא תתפרד ולא תשתשש מתגרת ידיהן של השאיפות הנקודתיות. ומתוך שעניניהם ולבן של צדיקים פונה תמיד למעלה למעלה, שואבות גם הנקודות הפרטיות את אשרן הפנימי ממקור החיים השלמים ע"י רצונם הטוב. ועד עת קץ עושה היא הרשעה את תעצומתה, מגברת את הפרודים, מעצמת את הנקודיות במקום התחרות של הכולל וההשלמה המקפת, מגדלת את החיצון על הפנים, את הלבוש על התוכיות. ובתפארת עולם אשר לאור תורה הכל כלול, המדות הנקודתיות עד כמה שהן עולות לחשבון שיבורן והעמדת ערכן, והמדה המקפת העולה על כל בכל רכוש, הקרוב והרחוק. הכל מתוקן לסעודה.

ק"ט. ישנן נסתרות עצמיות, ונסתרות מקריות, העצמיות הם התוכנים המחשבתיים העליונים, שהם עולים בעוזם הרוחני על כל אוצר של חיים, של כל שפה והגיון, תגבורת החיים הרוחניים עזיזה בהם. והניבים מלאים

הם עז, ואש קודש מתלקחת בהם. והם הם אוצרות החיים המוסריים לדורי דורות, שכל הוגה שואב מהם לפי כחו. והם אינם פוסקים מלהשפיע משפעת חייהם. וכל אשר יוסיפו עובדים רבים לעבד אותם, ימלאו מפרק לפרק זיו חדש, ולשד חיים חדשים. אמנם הנסתרות המקריות הן באו מצד דלדול הכח הרוחני של השפה, שלא מצא די אונים איך לבטא מחשבות, שיש בהן תפיסה ביטויית. והן, אף על פי שגם בהן אוצר זיו רוחני גנוז, אין להן אותו הכח הנצחי של הראשונים. ומדרגות הללו מתחלפות הן בערכי הקודש, ומבדילות בין קודש לקודש.

קכ. הזיקוק של היצירה הרוחנית אל המעשה, כשם שכשהוא פסוק לגמרי, הוא מאבד את הכח הפנימי של היצירה - וכל הלמד שלא על מנת לעשות נח לו שלא נברא - כן כשהוא קשור יותר מדאי, הוא מדלדל את הכח הרוחני של היצירה, שלא די שהוא פוחת את צורתה הנשגבה ומצמצם את מאויה, אלא שאפילו להתוכן המעשי בעצמו הוא מזיק שלא יבא למטרתו הרצויה. המעין היצירתי צריך הוא להתגבר על כל גדותיו, לא החיים המעשיים - אפילו המוסריים והרוחניים שבהם - מספיקים לו להתפשטות נחליו השוטפים, אלא גם כל היצור כולו, בכל רחבו, נכנס הוא בחוגו. והוא מתנשא להתפשט ממנו והלאה, ועל אל אלים ידבר נפלאות. הנקודה המעשית המונחת בעומק יראת אלהים בראשית גילויה, היא בעצמה תעלה על ראש פסגת הגודל היצירתי, והיא תגיע בחילה לתן לכל החזיון התיאורי כח יצירה מעשית, שהיא היא הצורה היותר עליונה של האידיאליות היצירתית. ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור.

קכא. נקודת הישות העולמית הכללית, ונקודת היש הנשמית של האדם העולמי, אחת היא ההבדל שבין הכרת העולם בתור חזיון ריק, צללי צבעים וצלילי קולות מתעים, ובין הכרתו בעומק המלוי והישות ההויתית, תלוי בגודל העליה העצמותית של הנשמה, שהיא בעליה עולה וכל העולמים עולים עמה, מעומק התהו והאפסיות לרום הבנין והישות המוחלטת. אור הדעת, הפועל, היוצר והמחיה, כשהוא נשאב במהות, כבר יש לו עמדה עצמותית. היצירה אינה חזיון שוא, כי אם פעולה ומציאות מוחלטת חזון העולם בתור פעולה יצירתית, שהאדם אחוז בו כולו, הרי הוא נותן לו את ערכי הגודל והשיגוב כולם, לו ולעולמים כולם. וכשנעמיק בדבר, נמצא, שכל משאת נפש חיצונה כל חכמי הגוים וכל מלכותם, כל מה שהוא עומד בהכרתו ועומק חשקת עצמיותו מחוץ להספגה של העוצם, האור המלא כל, המרום מכל, מקור אור עליון, אשר תחתית הדרגתו היא ההבטאה של אור אין סוף, הוא הכל באמת חזון שוא, ומקסם כזב, שאין פדות לאדם ממנו כי אם בריחה מוחלטת מכל משא של ישות כוזבה, כדי לבוא להמנוחה הנכספת של האפסיות האמיתית. והמנוס אל הישות האמיתית, אל החיים במנוחת האמת שלהם, אינו כי אם בעומק עליונות זו, שאמונת ישראל, רוחו, נשמתו, שאיפתו, מדעו, וכל תקותו, וכל תקות עולמים בו נתונה. כל הגוים כאין נגדו, מאפס ותהו נחשבו לו. ואך כך אל ואין עוד. ואין מבלעדי מושיע ואשם דברי בפין ובצל ידי כסיתך, לנטע שמים וליסד ארץ, ולאמר לציון עמי אתה. להנחיל אהבי יש ואצרתיהם אמלא.

קכב. בקטנות הדעת מונח ארס פנימי, שנדמה על ידו, שכל הנתקה מן החול אל הקודש היא דחיה מישות אל אפסיות. ואף על פי שההודאה התיצונה מנגדת לזה מצד קבלת האמונה, שמסעדת את כל כושל, גם הנשפל בקטנות, בכל זאת בעצמיותה של ההכרה חסר זה היסוד המאיר, המזהיר שו נשמת האדם בתוכיותה, שעל ידו

הנשמה טבועה כולה. בהכרתה העליונה, שכל הנתקה מן החול אל הקודש היא בריחה מחורבן ואפסיות אל הישוב המילוי והישות הכבירה והאיתנה, אל חיי החיים בעוצם מקוריותם, והזרמת שפעתם ההומיה, מלאת המנוחה והעז. מתוך הכרת הגודל הזה בהוד תיאוריו הנצחיים שאינם פוסקים, מתגדלת התפלה בתכונתה, ומוצאה היא את מטרתה בביטויה, וגילוי חייה. התמלאות המאויים נעשה לה דבר נטפל. כמו חלב ודשן תשבע נפשי ושפתי רננות יהלל פי. נקודת הישות, העולמית הכללית, ונקודת היש הנשמית של האדם העולמי, אחת היא ההבדל שבין הכרת העולם בתור חזיון ריק, צללי צבעים וצלילי קולות מתעים, ובין הכרתו בעומק המלוי והישות ההויתית, תלוי בגודל העליה העצמותית של הנשמה, שהיא בעליה עולה וכל העולמים עולים עמה, מעומק התהו והאפסיות לרום הבנין והישות המוחלטת. אור הדעת, הפועל, היוצר והמחיה, כשהוא נשאב במהות, כבר יש לו עמדה עצמותית. היצירה אינה חזיון שוא, כי אם פעולה ומציאות מוחלטת חזון העולם בתור פעולה יצירתית, שהאדם אחוז בו כולו, הרי הוא נותן לו את ערכי הגודל והשיגוב כולם, לו ולעולמים כולם. וכשנעמיק בדבר, נמצא, שכל משאת נפש חיצונה כל חכמי הגוים וכל מלכותם, כל מה שהוא עומד בהכרתו ועומק חשקת עצמיותו מחוץ להספגה של העוצם, האור המלא כל, המרומם מכל, מקור אור עליון, אשר תחתית הדרגתו היא ההבטאה של אור אין סוף, הוא הכל באמת חזון שוא, ומקסם כזב, שאין פדות לאדם ממנו כי אם בריחה מוחלטת מכל משא של ישות כוזבה, כדי לבוא להמנוחה הנכספת של האפסיות האמיתית. והמנוס אל הישות האמיתית, אל החיים במנוחת האמת שלהם, אינו כי אם בעומק עליונות זו, שאמונת ישראל, רוחו, נשמתו, שאיפתו, מדעו, וכל תקותו, וכל תקות עולמים בו נתונה. כל הגוים כאין נגדו, מאפס ותהו נחשבו לו. ואך כך אל ואין עוד. ואין מבלעדי מושיע ואשם דברי בפך ובצל ידי כסיתך, לנטע שמים וליסד ארץ, ולאמר לציון עמי אתה. להנחיל אהבי יש ואצרתיהם אמלא.

קכג. בהענינים האלהיים, כל ההבנות וכל הציורים, כל ההסברות וכל הדמיונות, עולים לאמת אחת גדולה. וכל מה שירבה הלב לחשוב ולצייר, וכל אשר יעלה על כל לב - מכל הגה ורעיון היותר דל ויותר עלוב, עד רוממות המחשבה שהשכל היותר עליון והיותר מופשט לא יוכל לתופשו מפני רוב זהרו ועמקו - הכל מתאחד בחטיבה של האמת הגדולה הזאת, ותפארת עוזה. המשילוך ברוב חזיונות הנך אחד בכל דמיונות.

קכד. אותה ההסתכלות הרשעה, הפיסימיסטית, הקיצונה, שנתבטאה בפלוסופיא החדשה, על ידי כפרנים כשופינהויר וחבריו, כמו כל צדדי המציאות, יש לה מקום, והכל בכלל אין לך דבר שאין לו מקום. הרשעה והשקר שיש כאן הוא רק העורון השלילי, שגורם להם לא להכיר את אותו הכח העור הפועל כל כך במלא העולם של החושים והדמיונות, הרגשות והשאיפות, וגם המחשבות האנושיות, ובכל היקום המוחש. כהמעמד השמרי של ההויה, המכוונת בכל כך עדינות והארה אין סופית, בכל כך שכלול ושלמות כולית, עד שלא יחסר בה שום עז ועצמה, עד שגם התמהון והרשעה, העורון והרצון החמרני, נתונים הם לכללותה. ובחוג מציאות זאת נראה הדבר כאלו שליטה זו מתפשטת על כל מלא המצוי, אף על פי שבאמת איננה כי אם סעיף קטן אחד מתחתית קרקע המשכן הכללי, של מלא ההויה. מובן הדבר שההשתקעות בעומק הרשעה, השעבוד הפנימי אל הרצון העור, כששולט בעולם, הרי הוא מגביר את כחו של תנין עור זה, והעולם סובל ממנו, מרוב רשע וכסל מבלי הכיל. ועצם המדע המוטעה הזה, כשציווריו מתגברים, הוא בעצמו הנהו הגורם היותר גדול להחשכת

העולם, על ידי התפשטותו של הרצון האכזרי והגס הזה, בכל סעיפיו וחיליו, רוחו הטמא נמזג על ידי כן בעצמותה של התרבות האנושית, והוא לה לכח הפועל, בנימוסיה, תיאורי חייה, אומנתה, שיריה, וכל כבודה המדומה. אבל בני החורין שבעולם, צדיקי הדורות, חכמי האמת, המשכילים המזהירים כזהר הרקיע, הם משחררים את עצמם ואת העולם כולו מסבל עול הרשעה של רצון עור פרוץ זה. ועומק המסתורין של אמונת אומן קולע הוא את חציו למטרה עליונה זו, והידיעה העליונה מתבהרת עד כדי ההבנה התוכית, שכונניותו של רצון כעור זה בכל מדותיו היא עצה עמוקה, של החכמה והחסד, של העדינות העליונה, הנובעת ממקור החיים חיי כל. בנצחון הרשעה העמוקה, בהגברת החופש הטהור על הכח העז של העבדות הרשעה, העולם וכל מלואו מתעדן ומתעלה, ורצונו של האדם מתעשר בעומק וחוטב אמיץ, שמבטיחו חיי עולם של שלטון ופעולה עדינית מקורית, למעלה מכל גבולי זמן ומקום. אמנם הרשעה עצמה חמושה היא בכלי זיינה נותנת היא רוח עושים בלב חכמי תוהו, שופכת בוז על נדיבים, ומציגה גדודים, המגבירים את חילה, תלמידיו של בלעם הרשע, שהשתקע בעומק הרצון הגס, בכל מלא כח חייו, בכל שעור הקומה של השכלתו חכמתו שאיפתו וברק חזיונותיו. וספיחי הספיחים של תלמידי תלמידיו הם הם אלה, המפריאים את רוחו, בעלי עין רעה ונפש גבוהה ורוח רחבה, והם הם שמוכרחים להיות נוחלים גיהנם ויורדים לבאר שחת, ולהיות אפר תחת כפות רגלי הצדיקים, תלמידיו של אברהם אבינו, בעלי העין הטובה, הנפש השפלה והרוח הנמוכה, האוכלים בעולם הזה ונוחלים לעולם הבא, ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם ביום אשר אני עושה אמר ד' צבאות. יסוד הרצון העור טז אין ההשקפה השופנהורית על דבר הרצון רחוקה מצד עצמה, כל רעתה היא רק מה שתחת להבינה בתור אחד מחזיונות המציאות, יבין בעל השיטה עצמה אותה בתור כל המציאות וסבתה. וזאת היא עקשות, היוצאת מהוכחה של לא ראינו שאינה ראינה, במקום שכל פקוחי העינים הרוחניים הנם רואים. לא רק רצון עור וחרש, אלא מלא עצה ותבונה.

קכה. הנשמה תמיד פועלת היא, מתפרצת לכל הצדדים בתוספות ענפים, שהם מתפשטים ומסתעפים בכל מקום של הספירות הרוחניות, שהם מוצאים את היכולת להתפשט שמה. וכשהאפשרות של ההתפשטות למרומי השיגוב, לאוצרות החיים העשירים העליונים של הזוהר של אין סוף, ניתן לה ע"י פתיחת המעין של האמונה בעומק גדלה, עושה היא הסתעפות פארותיה במקום החיים והאור, במקום השלמות המוחלטת והאושר האין סופי. ואם איזה מחיצה מבדלת מושמה בין אותו הנעלם המוחלט בעומק טובו, ובין התוכן העצמי של הנשמה, אם איזה תוכן של יאוש, של ריחוק, של הסרת דעה וחשק לב פנימי, חודר עמוק בעצמיות החיים כלפי האור המקורי של הופעת אין סוף העליון, אז ההסתעפות הנשמית לוקחת לה צדדים אחרים, שהם יורדים לעמק הירידה או ההתפשטות הצדדית - שהם אינם מגיעים לידי אותו המבוקש האידיאלי המוחלט, שטוב העולם בתוכיותו ועצמותו גנוז בו - ומתמלא ע"י תכונה זו העולם הפנימי ביצירות שאין להם אור נצח, ואינם יכולים להחיות את התמות העמוקה החודרת בכל רוח. ומתוך שנשמת החיים יודעת היא בפנימיותה את תפקידה, חותרת היא בלא הרף לבא לאותו התוכן, שעל ידו יסולל לפנייה שביל חפשי לאור החיים המוחלטים, ומבקשת היא באין הרף מכל הצדדים את האור המוחלט, את האמת הגמורה, את האושר העליון, ממקור הנצח אשר תמצאנו באחרית הימים. כי עמך מקור חיים, באורך נראה אור.

קכו. מתגלה בחזון, איך יראת ד' היא הראשית והאחרית של תמצית כל המחשבות והנטיות של האדם ושל כל העולמים. בנקודתה התוכית צבור הוא כל הרכוש הרוחני של הכל וכל תנועה נפשית ועולמית, רוחנית וחמרית, שהמניע שלה היא יראת ד', היא תנועה תמציתית שאוצר חיי כל גנוז בתוכה.

קכז. ההופעה שבאה לאדם, לחוש על ידה את היצירה, לא כדבר שכבר נגמר ונעשה, אלא כדבר שהוא תמיד מתהווה, מתעלה, מתפתח ומתרומם, זו היא שמעלה אותו מתחת השמש למעלה מן השמש, ממקום שאין כל חדש, למקום שאין כל ישן, שהכל מתחדש, ששמחת שמים וארץ הוה בו, כיום שנבראו בו. ועל ידי אספקלריא בהירה זו מביטים בכל העולמות, ובהתולדה הכללית והאנושית, בגורל החיים של כל יצור, ובכל המאורעות של כל הזמנים. ויום שכולו שבת, שבו מאירה מנוחת העולמים, הוא יום שהחידוש השופע תדיר היא תכונת יצירתו, שאינו צריך גמר ותכלית. כי חמדת ימים הוא, כליל תפארת, מקור כל הברכות.

קכח. בעת שהכלל או הפרט, או שניהם יחדו, סובלים מחלישות הרצון, מוכרחים הם להגדיל את אבוקת הדעת. אור הדעת בהתרבותו ירומם אליו בכח מושך מיוחד את כל נקודות הרצון הפזורות והנשפלות, ויחד עם התיאור הנשמתי של הדעת המתרחב, יבא רצון איתן, שאחר התרכזותו בעליוניות הציור של הדעת, ישלח את קויו בגבורה שאננה על כל הצלם האלהי אשר לאדם ולאומה, על כל שיעור הקומה.

קכט. אותה נקודת הקודש של יראת שמים עצמה, שכשהיא מתעמקת בעצמיותה בצורה של קטנות, היא שוללת מקרבה כל מה שחוץ לה, והיא שקוקה להתרכז רק בתוכנה העמוק, עד אשר גם תורה וחכמה, וק"ו מעשה ודרך ארץ, זיקוק של חיי חברה ומנהגי עולם, וע"א כמה וכמה עושר וכבוד, שלטון וגבורה, ומכל שכן תוכנים חיצוניים של פועל ושל כח, של ציור ושל שכל. כל אלה הם מוכרחים להיות מוסרים בצפיתה כדי שלא להפריע את עצמת העומק שלה בעצמותה, והשתרשותה במבוע הפנימי של חייה. והתגברותה העצמית, כיון שהיא באה מכלל קטנות לכלל גדלות, מאחר שכבר ינקה מעומק מקורה ולשד חייה חזק בתוכה, אז היא מתרחבת ומתגדלת על כל, ומוצאה היא את עצמה, מתפשטת וסובבת, מתגדלת ומתאדרת על כל ועם כל. וכל התורה וכל החכמה, כל העז וכל הגבורה, כל השלטון וכל התענוג, כל הקודש וכל החול, כל הפנים וכל החיצון, הכל יונק ממנה, הכל מתדבר תחתה והכל זקוק להשפעתה. ונמצא, שהכל נודע לה והכל מוכר מאתה. יראת ד' היא אוצרו ומבקשי ד' יבינו כל.

קל. צריך להבחין את פרטי הצמאון של דעת ד'. יש שמתגבר הצמאון של ההשכלה האלהית המקורית, הנובעת מעצמותה של הנשמה, מתוקף השגתה ומעצם טהרתה, ויש שמתגבר הצמאון של הדמיון והציור, ויש שמתגבר הצמאון של הרגש בטהרת הלב ובמשאות הנפש, ויש שמתגבר הצמאון של הלימוד לפי התכונה המבוטאה בספרים, באותיות ובתיבות. ויש שכל הצמאונות הללו ביחד מתגברים ועולים בלולים במערכי הלב, מתמזגים על פי צירופים שונים, והרמוניה שלמה של נגינת קודש מתהווה מהם. ודוקא באותו התוכן של התגבורת העשירה של כל הצמאונות כולם, יוכל האדם לפנות אל המון התלמוד בחקר כל חק ומשפט, ואל המעשה המדויק על פי פרטי צביוניו. ובהתגברות היותר חודרת של הצמאונות הקדושים הללו ממקור הטוהר שלהם,

יוכל להתעסק במלא חופש אלהי עליון בכל מעשה של רשות, בכל עסק, בכל מחשבה, בכל חכמה, בכל רגש, בכל מפעל ומשטר, גם בחיי החול הגמורים, והכל ימלא על ידו הוד קודש.

קלא. הצדקות האמתיות של צדיק יסוד עולם, שנושא את קדושת העולם וקדושת החיים תמיד בנשמתו, היא מעין שאינו פוסק. מתפרצת היא ועולה בשלהבת אש קודש מבעד חגוי הגויה, מרווה היא כלבת אש נורא את הוד הנשמה. היא גדולה מכל הדרכה, מכל מערכת מחשבה, מכל חפץ פרטי, מכל בחירה מצומצמת, והיא צדקת ד', צדקתן של ישראל, שאינה פוסקת משטיפת שטפי פלגיה להחיות עולמי עד. וההרגשה הזאת, הצדקות העליונה, מרגישה היא, ובכח חסדה הגדול היא מצדקת את העולם כולו. ואפילו כשהבריות חייבות הרי היא מצדדתן לכף זכות, ומאירה היא על ידי בהירות מדעה את אור החסד ואת אור החיים בעולם, ומעוררת היא אור גאולה וישועה, אור אהבה ושלוש בעולם, והיא מתגדלת ומתרוממת מעל כל המעשים.

קלב. צריך להתבונן על ערכה של המחשבה, היצירה הרוחנית שהיא כ"כ נעזבת מן העולם. נדחקים תמיד גם אנשי הסגולה לשקידות גשמיות, שאמנם טובות הנה בתור דבר המכשיר את האפשרות של יצירה של המחשבה, אבל מה עלוב הדבר אם היצירה המחשבתית הרחבה, שהיא עקר פריה של הנשמה, שוקעת ומתמזמזת בתוך העסקנות של השקידה הגשמית. זה מביא באמת אסון רוחני לעולם, שכל הסערות השליליות הנן באמת מכוונות להעיר את הכחות היותר טובים שבעולם, להנצל מבלבול זה של הפסדת היצירה הפנימית, הבאה ע"י ההשתמרות החיצונית כשהיא עוברת את גבולה, שאז היא אובדת את מטרתה, ותחת להחיות את הרוח ולהעיר הרי היא ממיתה אותו ומישנתו. הוי אומר לעץ הקיצי עורי לאבן דומם, ההוא יורה הנה הוא תפוש זהב וכסף וכל רוח אין בקרבו. אבל גם לאידך גיסא מתערפלת היא ונחרבת השקידה הציורית הרוחנית, אם אין לה סעד מהשקידה המעשית החמרית, המוגבלת בגבולותיה. ותמיד צריך האדם להיות עומד על המשמר, אם הגיע לידי כך שמעינו יוכל לפכות המון נחלים של תוכנים רוחניים, שלא ישטף בזרם שאין לו סוף, שלא ישאווהו גלי הרעיונות מהלאה לגבול העולם והחיים. והשמירה הזאת בא תבא על המשך של השקידה החמרית, שהיא יפה מאד כשהיא באה בשיעורה הנכון הדרוש לביסוסה של השקידה האצילית הרוחנית העליונה.

קלג. מהו הדבר הנוטל את טעם החיים מההגיון העליון, מהו הענין המרעיל את הנפשות, שלא יחוש את נועם הקודש, את אור ד', ולא יבססו את כל מעשיהם ושאיפות חייהם על פיו, רק אותו הדמיון המתעה, המראה את הוד האצילות בצורה שוממה, ואת כל המהומה שבחיים בצורה מיושבת ובנויה, מה שהוא השקר היותר מסואב שבעולם. אכן זאת היא עבודתם הקדושה של אנשי לב, לחשוף תמיד בלא הרף את המעין הרוחני, לחוש בלב פנימה ולגלות לאחרים את ההוד ואת ההדר, את העז ואת ההויה האיתנה והמבונה של החיים האציליים, אשר מקור חייהם הוא אור הקדש, המתרפק על האהבה העליונה, אהבת ד', בזיו טהרתה ועצמת אורה. מתוך הכרה זו נגוהות יצאו, והחיים יטהרו, והאומה בכללה תכיר את מטרתה, את רז מלחמותיה בכל ימי התולדה הארוכה והמסובכה שלה. אז תכיר ותדע, כי על קוהנבואה, על משקל רוח הקודש, ועל בסיס החיים של תורת אל חי,

בכל דרכיה ומעשיה, בכל חיי היחיד והצבור שלה, בכל השקפות עולם שלה, אך בהם תמצא אשרה, ועל ידם תעמיד את יסודות תחיתה, וכונניות מוסדי שובה אל ארצה ואל תיקון לאומיותה.

קובץ ה

א. ההלכה והאגדה צריכות הן להתאחד זו עם זו. ההכרח המביא לעסוק בשתייהן יחד, מוכרח הוא להביא גם כן את ההתאחדות הרוחנית שלהן. מה שמרגיש העוסק בהלכה כשנכנס באגדה. וכן להיפך, שהוא נכנס לעולם אחר, נוטל את החלק היותר גדול של ההפריה הרוחנית, הבאה מתוך מנוחת הנפש, שיסודה באחדות הפנימית. הננו קרואים לסול מסלות כאלה בארצות הלימוד. שעל ידיהן ההלכה והאגדה תתחברנה חיבור עצמי. הרעיון של קירוב עולמות רחוקים, זהו יסוד בנין העולם הרוחני ושכלולו, הוא כח יסודי עובר כחוט השני בכל גילויי החיים, בכל פנותיהם, והוא צריך להתגלות תמיד בצורה יותר רחבה. התכונה האנליטית, אחרי שפועלת את פעולתה המנתחת כדי לברר כל מקצוע על פי חוגו, צריכה היא להניח מקום להתכונה הסינטטית, להופיע באור הנשמה המאחדת, שכל המדעים, כל המקצועות הרוחניים לגווניהם השונים, יראו על ידה כאברים שונים בגויה אחת מחוטבה ואיתנה, שנשמה אחת מחוטבה ואיתנה וחיה, רבת האונים, מאירה בה. והתחלת צעדנו על ככר ההלכה והאגדה תגרור אחריה המון חיבורים והרמוניות לאין חקר. והעולמים השמימיים והעולמים הארציים, האנושיות הפשרית והאנושיות הרעיונית, עם כל העושר הצפון בכל אחד מהם, יתאחדו יחד לפעול זה על זה את הפעולה הרצויה לגדול ושכלול גמור. ומתוך הדעה הזאת יופיע אור חדש על המקצוע המיוחד שאנו באים לשים בו את עינינו ולבנו בחקרי התורה, חיבור ההלכה והאגדה. החיבור הזה אינו כי אם התגלות האחדות החבויה בהן מאז ומעולם. כל מי שלא טעם טעם הלכה לא טעם טעם תורה, וכל מי שלא טעם טעם אגדה לא טעם טעם יראת חטא. והתורה והיראה מוכרחות הן תמיד להתמזג. והעבודה הלימודית צריכה להתגלות, בתור צורה פועלת באופן מתודי על היסוד המאחד הלזה, שתוצאותיו כבירות מאד.

ב. באמת יש בתוך האגדה תמיד תמצית הלכותית, וכמו כן בהלכה תוכן אגדי פנימי. על פי רוב מונח התוכן האגדי בצורתה האיכותית של ההלכה. והתוכן ההלכותי בתיאורה הכמותי של האגדה. ובלא חיפוש והרגשה מיוחדת מושפעים אנו בעת הלימוד ההלכותי מתכונתה האגדית המסותרת של ההלכה, ובלמוד האגדה, מקיצובה של ההלכה המעורב בתוכן האגדי. אמנם אין כל אחד מרגיש בבליטה הגונה את הזרמים הללו, שהם מלאים מציאות תדירית כל אחד במקצע של חברו. ההתנכרות של אלה העולמות, שהם כל כך דבקים ומותאמים בעצמותם זה עם זה, מביאה לידי פירוד חולני בטבע העיון והרחבתו, ומצמצם הוא בעוגה צרה את שני החוגים יחד, בין החוג ההלכותי, ובין החוג האגדי. חייבים אנו להבליט מאד את ההתודעות של אלה שני הכחות בצורה מתוקנת, שכל אחד יבסס יותר את תוכן חברו ויעזור ביותר לברר את פרטיו, ולהאיר אור יותר בהיר על תאוריו הכלליים, ועל עומק סברותיו והיקפן. ההלכה צריכה היא להתבסס מריח האגדה בשיעור מוטעם והגון, והאגדה צריכה גם היא להערך בתכנית של קצב, של משפטים קבועים והגיון מבורר ומוגדר, כתבניתה של ההלכה המאוששת, ועם זה יכפל כח שתייהן ורעננותן. הצורך שהביא את בעלי הפלפול בדורות שעברו, לנסות לפעמים לשלב את האגדה עם ההלכה, הוא באמת נובע מתביעה זו של אחדותם של אלה הכחות הפועלים כל כך יחד. ואנו שהננו כבר דרושים לקבץ כמה כשרונות וידיעות לברורם של תלמודנו, ושל כל ארצות חיינו, ובפרט שגם עצם הלימוד ההלכותי מוכרח הוא להיות מורכב מהרחבה של כמה שיטות, של ראשונים ושל אחרונים, שנתרבו במשך הדורות, וההתעמקות וההרחבה היא מוכרחת לנו ביותר, צריכים אנו

כבר להתהלך בהרחבה גמורה גם ביחש לאיגודם של תוכני ההלכה והאגדה, שהם כוללים כבר כל השימושים ההגיוניים וההיסטוריים, המוסריים והאמוניים, ההרגשיים והנימוסיים. ועל כולם הופעה זכה, ספוגה מטל החיים של כללות אור התורה, שהיא ראויה לבא כלוית חן על כל העוסק בתורה לשמה, לתן לו עדן מיוחד ואושר של שמחת תורה, מעודדת לב.

ג. לפעמים יש שהצער העצמי הרוחני מצטרף בנשמה עם הצער העולמי הכללי, והלב הומה על ירידת העולם על ירידת העולמים בכלל, מאותה התכונה האידיאלית האלהית, שירדו לשעה מתוך סגירתם בחוג הבריאה המוגבלת, ומזה באים הדברים בהגבלה אחרי הגבלה עד הירידה האנושית, הכללית והפרטית. והירידה הפרטית, כשהיא מניעה את גלי מכאוביה העמוקים, מצטרף הוא צער העולמים כולם, ובידיו עמוק הרי האדם מתודה עם כל יצורי עולמים, ועם כל העולמים עצמם, ההומים ושואגים לשוב למקור חיייהם. ועומק שקיקה זו, היא זורעת זרע צדקה, לתן עז בעולמים, ולהחיות אור נשמות רבות. ושטף קודש זה נוגע עד הנשמה הפרטית, והיא מטהרת באותו ים טהרה הגדול, צור כל העולמים, מקור מים חיים.

ד. כשבאים למדת רזי עולם, המשפיעים על כל החיים, על כל שעור הקומה, ועל כל הכחות, מתאחדת הארת הנשמה עם הארת חיי הגויה, והדם מתפעל גם הוא מהתנועה הרוחנית העליונה של חשק הנשמה באצילות אידיאלי חפציה, המתוארים בפנימיותה, ובזה יורד כח חיים גדול מאד גם בתוך מפלי הבשר, וכחות החומר מתרעננים, ונעשים פועלים בפועל חיים מלא. ובזה מתכפלת חובת הקדושה והדבקות האלהית בכל עומק הציור, שהיכולת יכולה להשיגו. וזאת היא תורת השימור של הקדושים, המתהלכים לפני ד' תמיד, שעליה בנויה היא כף אותה המערכה של חילופי מדריגות הקודש שלקחו עמדתם בפועל, מטהרת חולין עד טהרת חטאת, ובפרטיותם מתחטבת היא תוצאת החסידות המיוחדת, הבאה בפועל בכל הליכות החיים, המיוחדים לנגשים אל ד', איש לפי מעלתו.

ה. ההופעה הפנימית, הבאה לאדם, לחוש את הנשגב, היא מנגדת בטבעה להבנה הפרטית, באיכות ובכמות של החזיונות. ושני הכחות יחד דוקא משלימים הם את התכונה העולמית, את הרוחניות האנושית, ואת המהותיות הרוחנית של העולם כולו, בסקירתו היותר עליונה ומקיפה. ההכרה האלהית בעומק ובהירות תוכנה וההבחנה המדעית, בניתוח הכרת היש הפרטי והכללי וסעיפיו, הן סותרות זו את זו סתירה סוביקטיבית, כשם שהן מאוחדות זו עם זו אחדות אוביקטיבית. המוכשרים להכרת הטבע, המחשבים בפרטיו, ע"פ רוב הם בעומק טבעם חסרים אותו הגעגוע האלהי, בתור דרישה עמוקה מקורית, וקל וחומר שמחוסרים הם עומק העלאת המחשבה ברום החביון העולמי, בדרך פתרונו האלהי. והאלהיים שוטפים הם הגיונותיהם, ומחשבותיהם עפות הן בגבהי מרומים, ואין להם אותו הכח ואותו הצמאון לחקור בעומק החזיונות המציאותיים, כאותו הצמאון הטפסי של אבירי חכמי הטבע. וכיוצא בו בכל ענפים חשובים. הבקורת, וחוש האמונה וההערצה של אנשי קודש, נושאי המסורות הגדולות, שבהן אוצרות חיי עולם גנוזים, חלוקים המה זה מזה בעומק הבדלה פסיכית. הפשט והדרוש, מתפלגים הם על פי הנושאים העקריים שלהם, מחזיקיהם ותובעיהם. אמנם בכל ההבדלה הזאת התוכן המאחד האוביקטיבי מכה את גליו, ובתוך כל סיעה יש הכרה ונטיה לרכוש של חברתה. ומיוחדים גאוני

גאונים שמתרוממים על ההבדל הסוביקטיבי. בצבור, התכונה המבדילה את הפרטים, המחטבת את האינדיבידואליות, והמאחדת ומשווה את הכל באיכות צבוריותה, אלה שני כחות, איתנים, וסותרים, מכים הם את כח קויהם זה על זה, גלי ים אורותיהם בוטשים זה בזה. במקום שהגדולה היצירתית יוצאה עד כדי התמזגות עצמית של התוכנים הסותרים מצד צמצומי הכלים הסוביקטיביים, שמה מתגלה אור הברכה העליונה. נפלא הוא כחן של ישראל באיחוד זה של ההתפרדות האינדיבידואלית עם החטיבות האחדותית, כמו שהוא מצוין בעומק האמונה של גוי צדיק שומר אמונים עם תכונת ההכרה החודרת של עם חכם ונבון, בקרת מחוורה על כל אישיות גם היותר גדולה, והערצה עמוקה לכל חכמי קודש המתהלכים עם ד', הבחנת הבריאה במהותיותה ופרטיה, עם סגולת ההתנשאות למרומי מקורה. משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו, קראים אל ד' והוא יענם, בעמוד ענן ידבר אליהם, שמרו עדתיו וחק נתן למו, אל נשא היית להם ונקם על עלילותם, רוממו ד' אלהינו והשתחו להר קדשו כי קדוש ד' אלהינו.

ו. כל מה שהחוש המוסרי מתחדד, האדם רואה את מערומיו, ומרירות נפשו על ערכו המוסרי הבלתי מפותח מתגברת בקרבו, עד שלפעמים מר לו מאד. בכל זאת משכיל כל ישר לב לקבל באהבה תכונה זו, המזקקת את האדם, ומביאתו למדות יקרות ותכונות זכות, ועל זה נאמר, אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ד' אלהיו, דניחא להו לצדיקיא דמתברן גרמייהו בגין יקרא דקובה.

ז. המשתמש החכמה ובינה להרע, על זה נאמר בספרא דצניעותא, וי ליה למאן דגלי ערייתהון, ויש בזה תוכן פרטי אישי, ותוכן כללי עולמי, כשם שיש בקודש ובתיקון עולם.

ח. מאירה היא נגד עיני אבוקת הקודש של אור העולם, העדין והנערץ. אור ישראל, עדניו ממלאים כל היקום שיגוב טהור. האיכות הכבירה של החיים בעוצם מקוריותה הטהורה שוטפת היא מנחליו. נשמות נשאות יונקות חייהן ממעיניו, מזיו העולמים, מהוד הנצח. האורות מופיעים בהכרת האלהות בטהור. ברעננות החשק של שב מרכזיות היש בעוצם עליונותו. נדחקת היא הנשמה הישראלית להצצת האהבה, הממלאה אור חייה, הלוקחת כל עמדתה. גלים נשאים הומים בהמיה רבה מסוף העולמים כולם ועד סופם, בקרב נשמתה פנימה. וטהור על טוהר מתגבר, ונצח על נצח מתאדר, ורז חיי עולם דוחה את גלגלי התולדה, והתולדה הישראלית מתגלה בתפארת גווניה, הולכת היא ועופפת בגאון עוזה, לפעולתה העליונה, לתעופת קודש, קודש קדשים. ומתחת לה שוטפים עביבים, אורות כהים, מהולים בצללים, יונקים מלשדה, מוארים ברשמי אורה. והמחשכים מתערבים בהם, ומעבים את הנפשות המקושרות עמהן. כי ככה הנן ביסודן וככה יאהבו. ועד המורד שם המון מחשכים, רוחות סועה וסער, ורסן מתעה על לחיי עמים, ובתוך כל חושך זיקים מזיוה ירוצדו.

ט. על פי יסוד הרזים, כל מעשה הטוב של הרשע הולך למקום הרשעה והטומאה, אע"פ שבכל זאת אין הקב"ה מקפח את שכרו ומשלם לו בעולם הזה גם שכר מצוה קלה שעשה, אך כל זה הוא חלק הרשעה. קל וחומר שכל עון וחטא של צדיק, אע"פ שבארץ ישולם וסביביו נשערה מאד, מ"מ הכל הולך מדין מדה טובה מרובה לחזק ולגדל את אור הקודש והטוב. מזה אנו מבינים בכללות העמים, שכל טובה של אומה רשעה מחזקת היא את

הרשעה העולמית, וחסד לאומים - חטאת, ובישראל גוי צדיק שומר אמונים, שהקב"ה מדקדק עם סביביו, כחוט השערה, ובכללותם רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה, על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם, הרי כל חטא שבא ממקור כזה שרובו טוב, מה שהוא אות שבאמת בפנימיותו כולו הוא טוב, - יש בו באמת בגנזי פנימיותו אור גדול וישועה רבה, ועבירתם של שבטים כלכלה את כל העולם כולו, ובכל פרשת העבור יהיו צרכיהם לפניך. אלא שכך היא המדה. שהטוב והבנין העולה מתוך החטא צריך הוא שיזוקק הרבה עד שיהיה עולה לשכלול היצור כולו, והזקוק הוא מדת היסורין ממרקי החטא, כלומר המזקקים את החטא הבא מעומק הטוב - מכל כעור החיצוניות שלו, ומעמידים אותו על יסודו הפנימי החי חיי אמת וקודש. ומתוך שאין דבר אבוד בכל מעשיהם של צדיקים, ועלהו לא יכול וכל אשר יעשה יצליח, ע"כ צריך כל חטא, גם קל וקטן שבקטנים, להזדקק כדי להיות מוכשר לשמש אותו הפועל הכללי העליון והמצוחצח, שנועדה לו כל תנועה של נשמה קדושה, כי יודע ד' דרך צדיקים, רק ד' יודע, כמקום שכל שרעפי כל נוצר לא יגיעו. וכל תשובה מאהבה באה עד אותו המקור הפנימי, שמשם כל העשוי הוא טוב ובנין של תום ויושר למפרע, והזדונות המתהפכים לזכויות אינם צריכים ליצירה חדשה כ"א להתגלות מקוריותם ; כי גם השמים החדשים והארץ החדשה, שעתיד הקב"ה לעשות בימי משיח, אינם צריכים חדוש, כי קימים ועומדים הם, שנאמר: כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עשה עמדים, יעמדו לא נאמר, אלא עומדים.

י. הצורך הנפשי שבלימודים הוא היסוד התמציתי של כל מה שעושה פירות בעולם הרוחני, והוא המעין הנפשי של תורה לשמה, שממנו נובע כל עושר מדעי. והפרטים הטכניים שבחלקי הידיעות, אינם כי אם כלים להריק אל תוכם אותו האור הגדול של התביעה הנשמית, שכל אחד מזיל אל תוכם ממה שיש בשורש נשמתו. לעולם ילמד אדם ממה שלבו חפץ.

יא. יש לפעמים תועלת ממה שתחילת עסק התורה הוא שלא לשמה, שעל ידי זה מתמזגת תשוקת הלימוד גם בהכחות הגופניים והדמיוניים, ואחר כך כשמתקדש האדם ועוסק בתורה לשמה, הכל עולה עמו. אבל אם תחילת העסק הוא לשמה, אין כחות הגופניים השפלים הולכים עם אותו הזרם העליון מהם, ונמצא שתמיד התוכן התורתי שלו עומד הוא ממצל לגופו, שיש אמנם בזה יתרון מצד נקיון התורה ובהירותה, אבל לעומת זה יש בזה חסרון מצד התמעטות הטבעיות שבה. רק במדה עליונה של קדושה, ברוחב דעה המפלשת את כל העבים, יש קישור אמיץ בכל הכחות כולם עם התיאור המחשבתי היותר עליון דוקא. ואלה הם רשב"י וחבריו, שתורתן אומנותם, יושבי נטעים וגדרה, עם המלך במלאכתו ישבו, נשמתן של צדיקים שנמלך מלך מלכי המלכים הקב"ה בהם במלאכת עולמו.

יב. אין הכרה וידיעה בעולם, בחוגי הידיעות של האדם, וכל יצור, שלא תבאנה בגרמתה העלמות וטעיות. ומדרגות הטעיות וההשקפות המחושכות וההפוכות, הבאות לרגלי כל הכרה והופעה, שונות הן זו מזו. בעצמיותם של הפרטים הנודעים יהיו אותם הצללים המטעים במדרגה קטנה, ובענינים אחרים יתגדלו. וכל מה שירחק חוג האורה של הידיעה המוכרה מהידיעה האחרת, ככה יגדל הצל שהיא מטלת יחד עם הבהירות שהיא גם כן גורמת בכללות. והדברים נכרים ביותר, ביחש של כל חכמה מוגדרת לגבי חברתה, שכל מה שיותר יתיחד

ויעמיק אדם בחכמה מיוחדת, ככה יגדל כח הצל שמושלך על ידי זה על מרחבי חכמות והכרות מוגדרות אחרות. ואם ההכרות הללו מנוגדות הן זו מזו באופן הפנימי, בכח הנפשי המבסס אותן ומקשר להן את הדורשן והחוקרן, יהיו הצללים יותר עבים וחשוכים, ולפעמים מעוותים, ומביאים ניגוד וסתירה איומה מאד. וקל וחומר הנובעות ממבוע ההשקפה החיצונית של האדם על פי סקירה עולמית ונסיונית, והנובעות מהמעין הפנימי של בינת הלב, ובנין הרוח בעצמותו, שבטבען הן סותרות זו את זו. ומניחות מכשולים כל אחת מהן על דרכה של חברתה. אמנם רק באוצר השכל העליון, הזוהר הנשמתי ביסודו, מופיע אור המגרש את אלה הצללים, עד כדי האפשרות, ועד כדי מדת הקודש והטהרה של האדם, שע"ז מתרפאים המומים שכל הכרה מטילה בחברתה. ואין התאמה גמורה בתוכן ההכרות כ"א למקור החכמה, תמים דעים, לבדו בה. והדבקות האלהית הפנימית, שהיא יסוד כל הידיעות, היא מרפאה אותם המחצים והמכות אשר הכינו בית מאהבנו, ושם גופיה איקרי שלום. וכשם שההכרות מטילות צל אחת על חברתה וצריכות הן למטרת התאגדותן ההרמונית עזר ממקום עליון, מהמעין שהצורות ההכריות מתהוות משם, עוד בטרם שהן מתגלמות בחטיביות מיוחדת, כמו כן התוכנים המוסריים הנם סותרים זה את זה, כל אחד בונה הוא את עולמו בצורה רחבה רדיקלית ואינו חושש כלל לאותו הציור העולמי ואותן התביעות של התוכנים המוסריים האחרים. ורק ממעין העולמי העליון, ממקור צדיקו של עולם, ממקור ראש צדיק, משם הברכות שופעות, שהכלי המחזיק ברכה לכולן הוא השלום, התאחדותן של כל התביעות המוסריות המתכנסות בלבו של כל יצור, והכוללות את כל הקבוצות החברתיות, והמאחדות את כל העולמים. וכל מה שתגדל ביותר הסתירה בין הכרה להכרה, ובין מסכת מוסרית לחברתה, ככה תגדל העריגה לעומק השלום שלהן, וככה הנן מוכשרות להיות שבות למקוריותן העליונה, ולשאוב אותם מי הישועה בצמאון גדול. כמים קרים על נפש עיפה שמועה טובה מארץ מרחק, ונקרא שמו פלא יועץ אבי עד שר שלום.

יג. יש אדם שהתביעה המוסרית מאירה בנשמתו בבהירות גדולה, וכל ציור של רוממות מוסרית שהוא מציר, מיד נפשו נתבעת ממנו להתאים עם מהלך חייו, ומתוך שהמעין הציורי הוא שוטף במהירות הרבה יותר מהתנועה המעשית והתכנים הטבעיים, שבטבע הגוף והנפש, ע"כ הוא תמיד מלא צער ומרירות על נפשו, על קוצר ידה מעשות את חיוביה ומלמלאות בעומק רצונה ורגש עצמיותה את השקוף לה מהאור המוסרי הטוב והנחמד. ויש, שמכשרון קדוש זה תצמח יראת היצירה, שלא יחפץ להסתכל בבהירות הציורים, ששם מעורבים הם יחד תאורי המוסר, המדע, וההשקפות העדינות שבמרומי הקודש, - כדי שלא יכפל צערו הנפשי עד בלי די. במעמד כזה צריכים להוציא אל הפועל את העז הנפשי ולאחוז עם זה ג"כ במדת התשובה הרצונית. שהיא תמיד מלווה את כל ההולך בנתיבות החיים העליונים, ואת כשרון הרוח העליון, הנחמד, להרבות עושר קודש להגדיל תורה ולהאדירה, אל יתן להתכמש מפני התביעות המוסריות שמתגברות עליו, כ"א יחרץ לעומתן בבטחון, שמאורה של תורה יחזירנו תמיד למוטב בצורה היותר עליונה, ויראה להרבות רכושו השכלי והציורי בחרות הנשמה היותר מסוגלה לו, ואל יפחד לבו, יהלמני צדיק חסד ויוכיחני שמן ראש אל יני ראשי.

יד. ישנה התגלות פרטית, ההולכת עם כל משפט, עם כל חלק הגה מגזרות הגיוניות, עם כל מלה ואות, וישנה התגלות כללית, שרוח שלום של ספר, של אורח חיים, של תעופת רוח מתגלה. ויש שהכלליות מתגברת עד

שהיא מכה את הפרטיות ואח"כ היא חוזרת וממציאה אותה בבהירות יותר גדולה, ובתמונת חיים יותר חשובים. אלה ארצות הגילוי הולכות בכל עובדה, בכל תנועה, בכל פעולה אשר יעשה האדם בתור עובד עבודת ד', משכלל עולמים, עושה רצונו של מקום. הגדולה העליונה היא דוקא מלאה כל, דוקא חודרת בכל מקום, אין לפניה קוטר. יש שאורות החיים מבהיקים מכל תוכן וענין הבא לידו של אדם ולחוג מגעו הגשמי והרוחני. ויש שהם מבהיקים הבהקה פרטית, מפעל אחר מפעל, לגימה אחר לגימה. ויש שהאורות משתלבים, והבהירות מאירה מכללות כולם, וממלאה מכל עושר פרטיהם בשפעת ברכה. ואותם הנצוצות, ששרי רזי תורה עסוקים בהם להעלותם בכל תוכן שבחיים, בכל מאכל ומשתה, בכל משא ומתן, בכל שיג ושיח פורצים דרכם, והם מתלכדים לאבוקות גדולות נשאות, אורות דמיונים עשירים, ודעות עליונות טהורות, ומנשאים את הנשמה לרומי מציאויות ודאיות, שכל חקרי לב אנוש מתעלפים שם, מרוב תגבורת כח החיים שבשטפיהם, וצדיקים ישמחו ויעלצו לפני אלהים וישישו בשמחה.

טו. כל מה שהאמת היא יותר גבוהה היא יותר פשוטה, ויותר נחוצה לכל. צרות הלב של האדם עלולה היא לנסות לנתח את האמת לחלקים, להקטין אותה. מתירא הוא מפני גדלה, וחושב שבהקטנתה תהיה יותר פפולרית. יותר שוה לכל נפש, ובאמת בזה הוא מכביד יותר, ומונע מהכל את היותר נחוץ לו. האמת האחרונה, האמת האלהית נתבעת בחזקה מכל, ודוקא בכל אמתה, ברום גובה אורה, במלא האמת שלה, ודוקא בשביל כך היא ראויה לכל, לכל בשר, לכל יצור, לכל פועל. והמדע הבחירתי והרצוני של האדם עומד הוא על מרכזו, ומוכרח הוא, אחרי עמלו הגדול לנתח את האמת, לקצרה, כדי להקטינה ולעשותה מוכשרה לרבים, לשוב אל גדלה וטהרתה. וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתה ויאמר כל אשר נשמה באפו, ד' אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה. אשרינו מה טוב חלקנו, שבשביל השבת האמת הגדולה והפשוטה בעולם, שבה חיי כל נשמה תלויים, וחידוש אור העולם ומלואו שלובים, נבחרנו אנו. ויש לנו זה הכשרון בעצמיותנו הפרטית והכללית, בתואר תולדתנו, בטבע בשרנו, במזג ארצנו, בנשמת אבותינו הגדולים. לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בם, ואנכי נטעתיך שורק כל זרע אמת.

טז. רואים בחזון איך ששואבת הנשמה את חייה, בין נשמת הכלל בין נשמת הפרט, מאותו המקום שמזונה הרוחני נלקח משם. ובזה מתודע מיד להחוש הפנימי כמה גדול הוא הערך של ברירת המזון הרוחני הנאות, להחיות בו את הנשמה לפי צביונה העצמי. ובזה יגדל מאוד החשק ואהבה להרבות התורה בישראל, להמשיך את שפעת החיים העצמיים של הנשמות ולשד רעננותם, בין ליחיד בין לכלל האומה. וכל מה שהדעת מתבררת, כן נראה היחש של יצירת הנשמות ותחיתן על ידי השפע התורתי בבליטה יותר מבהקת וודאית.

יז. הרשעה עומדת לכליון, הרשעה המיוחדת הפרטית האישית, והוא הדין מקורה הרשעה העולמית, כל יסוד הרע, האחוז כל כך בשרשים ענפים ומתרחבים, ביצירה הגדולה. אותם המסתכלים, שטמונה בעצמיותם נטיה של רשעה עצמית, רואים הם את הצביון של הרשעה העולמית בצורה של שליטה כללית, והשקועים הרבה במעמקי הרע הרי הם מתמכרים אליה, ושמחים במציאותה, חוזים לה גדולות ומתעלסים בארם נאפופיה. עולים עליהם אותם שכבר עומדים הם על סף של תנועה לצד הטוב, אבל אליו לא הגיעו, משיקוף הדעה בדבר שליטת

הרשעה לא נשתחררו, אבל החן והאהבה אליה רפתה, ומתאוננים הם על העולם הרע ועל יסודו, ואין להם כח של זריחת תקוה להביט אל יסוד הטוב העולמי, אל מקור החיים, שהכל עבדיו, וכל הטוב וכל הרע עומד הכן למטרת השלמת אידיאליו, ולמאמרו כסופה ירדופו. אבל ההתקצפות על הרשעה בחירוף ובגידוף, מרירות הנפש, והציורים החודרים של מחאה, אף על פי שהיא בלא תוצאה של זוהר, היא כבר התחלת הטבה, שנאת הרע כבר מקוננת בהם. למעלה מהם עולים חפשי ההשקפה, הרואים בעולם מצד אחד את הצד השלילי, את הרשעה והכסל שבו, ומצד שני את אי אפשריות נצחיותו, והם המחכים לאפיסה וכליון מוחלט מעיקר היסוד, הם כבר שואפים לכליון הרע ומאמינים בו, אמנם לא בא לעיניהם ברוך הטוב. כל אלה הנם רק זהירו קטנים של נהירו דקיק בתוך עומק החשכה, שעל כולם מאירה ומזהירה אבוקת אורות עולמי עולמים. זאת היא הצצת הטוב בשורש שרשו, היודעת כי הרשעה כעשן תכלה, וממשלת זדון תעבר מן הארץ, ונשגב ד' לבדו ביום ההוא. אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה.

יח. יצירה עצמית ישראלית, במחשבה ובתקף החיים והמפעל, אי אפשר לישראל אלא בארץ ישראל. לעומת זה, כל הנעשה מישראל בארץ ישראל מתבטלת הצורה הכללית שבו לגבי הצורה העצמית המיוחדת של ישראל, וזהו אושר גדול לישראל ולעולם. החטאים שגורמים גלות הם הם שמדלחים את המעין העצמי, והמקור מזיל הזלות טמאות, את משכן ד' טמא. והשהמקור העצמי המיוחד נשחת, מתעלה המקוריות היסודית לאותו החלק העליון התמציתי, שיש לישראל בסגולת האדם, וזה נשאב דוקא בגלות, והארץ מתחרבת ומשתוממת וחרבנה מכפר עליה. המעין פוסק מלהזיל והוא מסתנן קמעא קמעא, וההופעות של החיים והמחשבה יוצאות דרך הצנור הכללי, שהוא פזור בכל העולם כלו, כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם, עד אשר ההזלות הטמאות הפרטיות מתפסקות וחוזר כח המקור לטהרתו. ואז נמאסת הגלות לגמרי והרי היא מיותרת, והאורה הכללית חוזרת היא להיות נובעת מהמעין העצמי הפרטי בכל חילו, ואודו של משיח המקבץ נדחים מתחיל להופיע, וקול בכי תמרורים של רחל המבכה על בניה מתמתק על ידי שפעת תנחומים, של מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך, נאם ד', ושבו מארץ אויב, ויש תקוה לאחריתך, נאם ד' ושבו בנים לגבולם. ויצירת החיים המיוחדים בכל מאורם וחיביבותם המיוחדת, רוויה בטל העושר הכללי של האדם הגדול בענקים, ברכת אברהם, חוזרת היא דוקא ע"י שיבה זו להתגלות. והיה ברכה בך חותמים.

יט. מי שיש לו נטיה מקורית, ורוצה לחדש תמיד בשאיבה מרוחו, צריך שלא לשכח, שעם זה, הככר של העבודה על יסודות המונחים כבר ביסוד אמונת חכמים גדול הוא, ועם אותה נטיית החידוש העצמית, צריך הוא להזהר שלא להפליג בנטיה על דעת עצמו וכשרונו הבודד. והשנית, שלא לצמצם את רוחו במקום שלפי השטף המפרה יגיע בהתכנים המחודשים מכבר, ועל פיהם יוציא ציצים ופרחים. כי אם שמע בישן תשמע בחדש.

כ. יש מין ארס רוחני כזה, שבטבעו הוא לטשטש את התכן הישראלי המיוחד, שהוא אור הקדש היותר מעומק שבעולם. החיים הקדושים, השופעים בפנימי פנימיות ההבהקה של אור אלהי אמת והולכים בדרך ישרה על כנסת ישראל ופתוח נשמתה, אחוזים בלשד החיים של קדושת אמונתה הטהורה בטהר עליון, שרק העולם העתידי להתחדש ברום טהרת קדשו יוכל לספגו ולהאיר את עלילות החיים על ידו. רוח עליון זה קובע בכחו,

בחיים המעשיים שבישראל מעבר מזה ובחיי האמונה ותכן שפעת הלב והסתעפות הרוח מעבר מזה, את תביעתה הפנימית של האומה גבורת עמדתה וחשק נצחונה, מעוז בטחת תקותה ואור עתידה. נגד זה, אותו הארס מגיע בפגמו אל תוכיות דם החיים של טהר האמונה, פסגת עז הקדש, ומרפף את יסוד המעמד האחדותי האיתן של האומה, נוטל מן העולם את זיו החיים הפנימיים של הטהר האלהי ונותן במקומו נגה חיצוני, שאין בו כלום מאותו החידור, הדיוק, הנצחון, הבטחה ואור האמת המנצחת כל עדי עד. יונק הוא ארס זה משפעת הלח של רוח האמונה והמוסר, מתהשט הוא על המון עמים רבים ונאות הוא מאד ללאומי התבל בחוג רחב. עומד הוא על בסיס של הכרה מתדלדלת באופי המוסר והטעם של האמונה והדבקות האלהית, המובעה בחיי האומה הישראלית בכל חסן וטהר. לוחך הוא כלחוך השור, מכה כשאיה שער, חושק הוא לבלוע את פנים החיים, שוקק למחות את שם ישראל מעל פני האדמה, לאבד את הזהר הפנימי של העולם ולקבוע תכן חיצוני מגושם, מקיף בהכללה רפויה ומרופד בתוכיותו באוליות ורשעה של אלילות. ושליטתו מגעת עד עת בא דבר ד' להגלות וישועת ישראל מעמק נשמת חי העולמים להופיע, אז ינוסו הצללים ואור חדש על ציון יזרח.

כא. הרגל וחוש אסתתי צריכים, לראות בכל ספר שבקדושה את הצד המדעי והספרותי שבו, ולאחד את התוכן הזה עם תוכן הקודש התמים, שאין בו שום פגם של התחכמות. ותמימים ינחלו טוב.

כב. מה שמרצה הרמח לוצאטו בהקדמת ספר מסילת ישרים, בסבת המניעה לעסוק בחסידות ויראת שמים בתור חכמה לימודית, מפני שעקרי הענינים הם ידועים לכל, ובשביל כך חושב כל אחד שאין צריך להוציא זמן על עיונם, זהו הצד הטכני שבמניעה זו. אבל הצד הפנימי שלה בא גם כן מסבה זו עצמה, אבל בצורה יותר כמוסה, כלומר לא רק על הסכמת העולם פועל דבר זה של הרגשת היסודות גם בלא לימוד, לחשוב על זה שאין צורך להתעמק בפרטיהם, אלא מפני שהמחשבות הטבעיות הן מלאות ציורים באלה הענינים הרוחניים, ובשביל כך מראשית כל לימוד, בתחלת שימת הלב על בירור, באים הם ושוטפים, ומתוך שהם מחשבות של בוסר, והרבה דברים אויליים וחשוכים מעורבים בהם, ועם החשך השכלי יש גם כן בטבע של עניני היראה והמוסר בבוסריותם מרירות בלתי טבעית כזאת, שמחשכת את אור השכל, ומכשלת את כח החיים הפורחים באדם, עד שהם מזדקקים ועומדים על המעמד השכלי וההרגשה הנאורה הטהורה ברוח קדוש מלא ומשוכלל, על כן מפריעים הם בעצמם בשטפם את האפשרות של הלימוד וההתעמקות, וצריכה היא המתודה המוסרית של לימודי החסידות למצא דרך איך לסנן את הזרמים הראשונים.

כג. הענוה הכשרה, והפסולה, ממקור אחד הן באות, וכן הגאווה בשני גוניה. הקדושה מנשאת את הנשמה להשערת הגודל של אור אין סוף, ובזה באה מיד ההקטנה הפנימית, בתוכיות הנשמה, ולעומת זה גדולה פנימית, מתוך הגודל הכללי של ההויה, ומתוך עליוניות מקורה. השיקוע הגס של החמרנות גורם ריחוק השערת הקודש, והמחשבה מתחלשת ואינה יכולה לעלות לאותם המרומים, שמהם מתגלה האור העליון בגונו העשירים, המשפיע עונג פנימי ומקור כל טוב מוסרי חברותי, ועצמיות אישית בטוחה. וכיון שמאור מקור הגודל מסתתר, הרי כל היש הוא קטן ובלתי מעורך, ומיד באה השפלות העכורה. תוצאתה של הגאווה הפסולה וסבתה ביחד. ומתוך אפסיות מקור ההתקטנות לעומת ערך בלתי מעורך של גודל אין סוף מתהווה גדלנות סמויה

בתוך הלב שהיא מחוללת את אותם החיים העכורים של גאות הרוח, אשר לגאות רשעים, שע"פ רוב היא מתגלה דוקא במקום שתוצאותיה הן מדות ומעשים נשחתים, ומתעלמת היא במקום הנאות, שהיא יכולה לגרום מעשים טובים ומוסריים. ואם גם לפעמים תגרום מעשים טובים אין הריח שוה בנזק עצמיות העכירה הרוחנית, שהיסוד הנפשי המורכב מתוך גאווה וענוה פסולה כזאת, שמקורה הוא החושך האיום, של שכחת ד', נערך בו.

כד. הגאווה המזהמת היא שקרנית, שהרי היא באה ממקור השקר הכפול, שקר יסודי, משכחת גודל אין סוף, ושקר ענפי, שאחרי שהכל מתקטן ונאפס, איפה הוא הגודל והישות של הפרט. והענוה כוללת גאות אמת וענות צדק. הזכרון באור אין סוף, המתגבר, מבליט את האפסיות הפרטית, ואת האפסיות של כל היש העולמי, לגבי מקורו העליון. ומתוך אותה הענוה באה השמחה על ידי מחשבת החשיבות של היש, שבסיסו כ"כ חשוב וגדול, וממילא ערכו מזריח על הכל. בד' תתהלל נפשי, ישמעו ענוים וישמחו.

כה. וממקור הגאווה נובע גם כן הכעס, והתאוה, עד תמצית שפלותם. שכחת האור העליון, מקור החיים והעונג, מציירת את הישות בצורה כעורה, מעוררת קצף, ויסוד הכעס מחולל את ארסו בנפש. החיים אובדים את ערכם, וכל תקוה אידיאלית מתמנעת. ומתוך כך באה הרשעה התאונית לעומק ממשלתה. וסוחבת את האדם לעמקי שאול. וממקור הענוה בא הרצון והקדושה. נחת רוח מלא שורר בעולם, תקות נעימות כבירות סובבות וחודרות את כל. ובכל היקום החיים מאושרים, והכל נאהב. תעודות גדולות יש לכל פעולה, ולכל רגש, והכל הולך ומתקדש, הולך ומתעלה. הודו על ארץ ושמים וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו לבני ישראל עם קרובו הללויה.

כו. הכל מתגדל על פי הערך של הדבקות האלהית שבו. ונמצא שכל אדם על פי תפישתו בעולם, ועל פי אותו הקישור האלהי, המתגלה בו בעומק עצמיותו, מרומם את ערך הכל. ושאיפת המציאות אינה אחרת משאיפת היש האיש. הגודל והשיגוב, שהוא התוכן של הדבקות האלהית והשיגוב הפנימי, הוא החידור של גאות ד' בכל היקום.

כז. כל מה שתוכן הקודש יותר מתמלא בנשמתו של אדם, ככה מתרכז נקודת הכובד של המעלה המוחלטה על עומק חשק הלב התדירי, והתוכן הטוב ממלא את תפקיד החיים, והמעשים הולכים ומתישרים מתוך המבוע הנשמתי. וכל שהעצם, התוכן, הוא חסר וריקן, ככה מתגדלת ההכרחיות לרכז את נקודת הכובד של המעלה בפרטי עובדות, והנפש לא תמלא, ולא תמצא את השביל הנכון, רק כאשר תמצא את עוגן ההצלה, על ידי שתנעוץ יסוד חיפושה המעשי למצא על ידו את תוכן הקודש. ישמח לב מבקשי ד'. אמנם כל זה אמור בהסתעפות הרחבה אשר לחסידות, אבל בעצמותם של החוקים, בין המעשה בין בשלילה, הם קודמים לכל, ורק על פי היסוד של סור מרע ועשה טוב ימצא נקודת הרוח את עמדתו ומשאלותיו.

כח. המשכן היה למעלה מן העולם, ולכן בעולם לא היה יכול לתפוס כי אם מעמד עראי, אוהל מועד, ומצד הארעיות שלו הוא מכון נגד עולם קטן מאותו הגודל של בית עולמים. אבל לגבי משה היתה זאת הגדלות

שלמעלה מן העולם קבועה, ועל כן דוקא מתוך הקדמת המשכן היה המקדש אפשר לבוא בזמנו, ואהבה רבה דמשה גרמה אהבת עולם דבית עולמים.

כט. אין דבקות במציאות כי אם דבקות אלהית. הפניה אל ד', אמירת אלי אתה, בלב ושפה, זו היא האמרה המקנה את עירוב המהות. אנחנו נעשים מאושרים אושר אלהי. בקבלת עול מלכות שמים. זאת היא ההכרה שהעולם הולך לעלות אליה. הדבקות האלהית, כשהיא באה למטה ממקומה, כשהיא משמשת חוץ מלאהים אמת, הרי היא מטבעת את המתיחסת לה בבין ההעדר, והחטא המוחלט. שכל מצוי חוץ מאלהי אמת אסור בו. הכל הוא נפול וירוד. והכל מתעלה על ידי הדבקות האלהית. ההתייחסות האלהית, ללא אלהים, מעכבת את עליית היצירה, מטביעה טבע משחת בעצמיות הנשמה, ודורות, ושדרות הוויה, יורדים ושוקעים. הציור הרעיוני האמוני מחולל נפלאות הוא, את המהות העצמית הוא משנה. ורוח האדם מתמזג ברוח העולם. ומטיל את שאור חימוצו בכל. חירות העולם ותעופת עילויו תלויות הן בביעור הרדיקלי של כל עבודה זרה, מרעיון, שפה, ופועל, מרגש, מזג, ונטיה. מתכנית לאומית, דתית ופסיכית. ואל זה כנסת ישראל שואפת, ונשגב ד' לבדו ביום ההוא, והאלילים כליל יחלוף.

ל. הריחוק מהאורה האלהית בקישור הנשמה, מונע את הברקים הרוחניים שלא יופיעו בנשמה ובעולם. ובזה הולך האדם במחשכו, והעולם כולו שרוי באופל, הרצון מתעות, והנטיות העצמיות מתהפכות לרשעה וקצפון, ותכונת הנפש הולכת ומתהרסת, וחורבן על חורבן מתגבר, כל סידור פנימי מתבלבל, והיצירה העולמית סופגת בקרבה המון יסודות מרעילים. וריחוק זה בא משורש עבודה זרה בשתי תכונותיה, עבודה זרה ומגדף, דהיינו עובד עבודה זרה, שזה האחרון בא מכח הכרות חשכות וציורי שקר בהענין האלהי, שכל מיעוט יראה וכבוד הוא בא מיסודו, והולך הרע ומתגבר עד כדי התוכן החשוך של הגידוף. אמנם הגידוף תוכן שלילי יש לו, לא קישור לאיזה ענין, כי אם ניתוק מהאור הטוב המחיה כל העולמים, אבל ההחשכה שבאה על ידי הריחוק, מחוללת תנועה רבה של רשעה בהכחות השפלים. כי הנה רחקיך יאבדו, הצמתה כל זונה ממך, ואני קרבת אלהים לי טוב, שתי בד' אלהים מחסרי לספר כל מלאכותיך.

לא. כשעושים את התורה למקצוע מיוחד בחיים, אז נתבעים כל המקצועות שבחכמות העולם, כדי להשלים את האישיות השלמה כוללת. אבל כשעולים עד הרום של הכרת התורה בתור נושאת כל ההכרות, כל התוכנים, כל היש, דכלא בה, אז המקצועות כולם מתענפים ממנה, ומשובע טובה הכל מרווה. בזמן האמצעי, כשלא בא עדיין האדם והעולם לאותה המדרגה של שאיבת הכל ממקורה של תורה, אבל כבר בא לידי הצמאון הכללי, עד שאי אפשר לו להיות נסגר במקצוע מיוחד, צריך הוא להעזר על ידי מקצועות המדעים, בעומק האמונה שמדי יום ביומו יוסיף אורה בנועם הכללי של תורה, ויתקרב יותר לאותה המדרגה של שאיבת כל הטוב, כל הכרה, כל חכמה, כל השקפה, וכל עושר רוחני, כל ברכה וכל שפעת חיים, משדיה של תורה. וכפי אשר תתגבר אמונתו בקרבו, יטהר רוחו, ושקידתו העליונה הרוחנית והמעשית תגדל, ותחשפנה לו צפונות אדירות, כוללות כל, ממקורה של תורה. ואז ימצא ברכת האבות, ברכת הכל, בנעימת ירושתה של תורה מורשה.

לב. תעולם ומלאו לאור ישראל מחכים, לאור עליון של בהירות תהלת שם ד', של עם זו יצר לו אל לספר תהלתו, הידיעה המנוחלת מברכת אברהם, הברוך לאל עליון קונה שמים וארץ, לעם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב, לעם אשר ד' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר, העם המטהר את העולם כלו מטומאתו ומכל מחשכיו, העם אשר נחל חמדה גנוזה, כלי חמדה, שבה נבראו שמים וארץ: לא חזיונות לב, לא מוסר אנוש, לא רק חפץ הגון וציור טוב, לא הפקרות העולם החמרי בכל ערכיו, לא עזובת הגוף ביסוד ערלתו וטומאתו ועזובת החיים והחברה, הממלכה והמשטר, בשפלות זוהמתם, ולא עזיבת העולם וכחותיו הטבעיים אשר נפלו יחד עם חטאת האדם בשפלותם, כי אם רוממות הכל אור הלבנה כאור החמה ואור החמה שבעתים כאור שבעת הימים. אין מוחם ולבם, אין נפשם ורוחם של כל עם ולשון יכולים עדיין להסתגל לקדושת עולמים, לחדות גאות ד', שליטת היצירה מעומק ראשיתה עד עומק סופה, החבוקה כולה באחדות האלהית בעמק טובה, ברעם גבורתה, בטהרתה וצחצוחה. ואנו מכירים את כל השפעותיהן השונות של כל ההדרכות של האומות כולן, את דרגותיהן לפי ערכם, את האור שבתוך החשך לכל מדותיו ואת עמק המחשכים לכל מיניהם ושאיפותיהם: נצחנו את העננים הכבדים והמגואלים אשר לממלכות האליל, והננו הולכים ומנצחים גם את ענני החשך הקלים מהם. בטול המצות המעשיות אשר יצא מהמינות וצדדי אליליותה, יחד עם התגברותה לקלוט לה מדתנו ערכי אמונה ומוסר בפום ממלל רברבן, לאמר הרבה ושלא לעשות גם מעט, מקושרים הם המאפלים הללו עם אותה ההתטמטמות הגויית, שלא תוכל להכיל בלב הערל את השקפת העולם האלהית העליונה בכל זהרה שהיא קושרת שמים וארץ, גוף ונשמה, אמונה ומעשה, ציור ומפעלים, אישיות וחברה, עולם הזה ועולם הבא, הוית העולמים בראשיתם וגורלם באחריתם, רוממות עולמי עד, שמחת שמים וארץ וכל צבאם, במחית שם ושאר וכל צל אלילי, בהטהר גם שפל דרגת העולמים מזוהמותיו, בהתישר גם העקמומיות היותר מעוותה ומלפפת יחד עם כל סילוף גם היותר קטן וקל, ואור יזרח לישירים. והעולם הגויי ככה הוא, מורכב, מחולק, אין אחדות לגוף עם הנשמה, אין חבור והתמזגות פנימית לרוחניות העולם וגשמותו, אין קשר פנימי בין המעשים ורחשי הנפש. השתוף הוא להם לעת עתה תכלית העליה, לפני זריחת אורן של ישראל. אבל כמה אומלל הוא העולם, שהרשעה והחשכה הזאת מרימה בה ראש והיא מתאמרת למבחר מאוייו. כמה אוצרות רשע כלולים תחת שקר נורא ואיום זה, שיש לו טלפי חזיר המתפשטות לעין כל עובר לאמר ראו שאני טהור. וכמה אומללים הם הרעיונות השוטפים מתוך העולם הטהור והאמתי אל שפך זוהמא עכורה זו. כמה אור צריכים להרבות לגאול את האורות נפילי המחשכים והם יגאלו, גאולת עולמים, בגאולת גוי קדוש.

לג. ההפקר של העולם המעשי, הבא מתוך ההתפרצות אל העולם הרוחני בלא סדר ותקון של קודש, כשם שהוא מונע את אור הקודש מהתפשטותו במרחב ההויה, כך הוא מוריד את ערכו ומחשיך את יפעתו ברום עליון, ונשאר הציור האלהי, שאין קץ וסוף, ראשית ואחרית לרומו, מן ונשפל. אויב חרף ד' ועם נבל נאצו שמך. תאות ענוים היא גאולת ד', אורן של ישראל מודיע שם ד' במרומים ובמעמקים, וכל עומק השפלת ההשגחה והשליטה, ההויה והיצירה, מביאה רוממות השקפה והתעלות אין סוף. אמנם יש אשר הרשעה מקבצת כח מפוזר בכל מרחבי העולם החיצוני, בכל חוג המעשה והמפעל, ומוסיפה ברק להדהלקה הרוחנית הציורית, ואף שהוא מקסם כזב ושקר שאין לו רגלים מ"מ הרי הוא נטל מזיו הקודש בגנבה. והקדושה לוקחת בחזרה את כל האורות הגנובים הללו, ומעמקי האמונה הציורית והתארת אידיאלי המוסר מתגדלים ומתאמצים יותר ויותר ע"י שבית האויב והחזרת כל הנפש והרכוש אשר לקח, בהעשותו כמצולה שאין בה דגים וכמצודה שאין בה דגן.

לד. כשם שמכירים תנאים אקלימיים, מסוגלים לבעלי חיים ולצמחים שונים, ויותר מזה תנאים מובדלים לסוגים: הים והיבשה, העפילה באויר וההליכה, ומי שמסוגל לאחד מהם אם יחליף את תפקידו במה שמוזר לו את נפשו הוא חובל ככה הם גם החילופים הרוחניים, מצד פנימיות ערכי החיים שלהם. בכל ספירה רוחנית יש צביוני חיים מיוחדים. כל זמן שהדברים באים רק למגע של הכרה אין הדבר חודר כ"כ עד עומק החיים, אמנם כיון שבאו לידי הרגשה, כבר החיים מתרשמים בו ביותר ע"פ תנאיהם המיוחדים. והשבא עד לידי אמונה ודבקות אז החיים מוטבעים במטבעתם המיוחדת, ואם הם נאותים לאותו המקצוע אז הם מתברכים ומתאדרים, ואם אינם נאותים לו, אז כפי מדת רחוקם ונגודם, ולפי מדת שקועם בתוכו והשרשתם, ככה תהי מדת חרבנם ואבודם. ואת היא התכונה העמוקה של ההשתמרות מאשה זרה במובן הרוחני, אשרדרכי שאול ביתה ורגליה יורדות מות וכמה גדולה היא מדת ההמשכה לרכי לב וקטני דעת, הולך אחריה פתאום כשור אל טבח יבוא וכעכס אל מוסר אויל. בית ישראל יודע בחוש קודש העמוק שלו איך להשמר מפח יוקשים, ויודע הוא בבחירות להגן על עמדת קיומו הרוחני האיתן, גם נגד אותו כח המושך של הזרות, השר נגוזה מבטן אמו אחרי שנתנכרה וקנתה לה תכונה זרה. ואת פרטי הזריות, איכות ההשתמרות ועמקי האבדון שבהם, וכל הליכות היחש עמהם הוא סוקר, והם בספרתו בדיני תורה והכרות- אמונה בדעה מבוססת ורוח אמיץ, כראוי לעם עז, אשר עז לו באלהים סלה.

לה. ד' צבאות הוא ד' אלהי ישראל, וצבאות ישראל צבאות ד' הם. ברוחנו ועצמות נשמתנו חרותים במכתב אלהים כחו וגבורתו של יוצר בראשית. העולם ומלאו מיד ד' נוצרו, נתהוו וקמו, מתהווים וקמים, חיים ומתקיימים, מתפתחים ומתאזרים. הלאמתנו בנחלת ד' קשורה היא ביצירת מעשה בראשית, כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים. הגבורה האלהית השרויה בעולם, שחדשה את העולם ומחדשתו בכל יום, היא היא שמפיה שמענו את התורה. מפי הגבורה שמענו אנכי ולא יהיה לך, וכל התורה כולה קבל משה מפי הגבורה. את הגוף אין אנחנו עוזבים, לא את הגוף הפרטי ולא את הגויה הלאומית, כי אם אנחנו מנצחים אותו. יודעים אנהנו, שהיצר הרע והיצר הטוב יצירה אחת היא מידי אל עולם, וכמו כן עולם הזה ועולם הבא, העולם החברתי, המשטרי והרוחני, התיאורי, המוסרי, האידיאלי והממשי, הכל חטיבה אחת היא והכל עולה במעלות הקדש ומשועבד לרצון גבוה, הכל הוא אמרתי ונעשה רצוני. גבורתנו עדינה היא, א"א שתהיה גבורת חרבן וכליון. הגבורה האלהית בעולם אינה נפגשת במה שחוץ להמצאתה, וקל וחומר שהוץ לשלטונה, אם כן היא בכל תכסיסה מלאה עומק רחמים. המצאת הנגודים מרחיבה את גבול היש. הטוב מבחין את הרע והרע מעמיק את הטוב, מרשם ומאלם אותו. ספיגה כללית זו בהכרה עולמית אלהית, חדורה עד תהום הנשמה משולבה במעמקי ההיסטוריה הלאומית אחוזה במלא עולמים, חובקת באהבה את כל ומתנשאת בגבורה על כל, מלאה ענוה עם כל וחשוקת רחמים על כל, היא יסוד תפארת ישראל, המובעה האמת ליעקב, במטרת כסא ד' בעולם, שלא תפסק לעד, היא מקימת ומחיה אותנו. לא ברכב ולא בסוסים הוא יסוד גבורתנו כי אם בשם ד' אלהינו נזכיר, המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד. ואם שטוחה היא הכרתנו את עצמנו, שטוחה היא הכרת העולם את ערכנו, לקויה היא הבנת העמים את חשקנו ואת המעוף האלהי שבחיי נשמתנו, על כן מתמזמים הנסיונות הראשונים שלנו, שקמו בלא העמקת היסוד, בלא חשיפת מעין החיים. ומזמוז זה, רקב נורא וכאב חודר זה,

עולם חדש יחדש, רוח חדש יבא בעמים, הכרה חודרת ופנימית בישראל. עז וגבורה, חשק ואבירות, אמונה ונצחון עז, התהפכות עמק היאוש למקור ישועה ופריחת חיים, רוממות קדש כימי עולם, והכל נוהר הופעת גאולה: התבונה, הברקת הבקורת, ההסדרה החברתית ועמק האמונה, חדוש הנשמות והרטבת הגויות, בדליגה ובסדור, ממקור הכרת האמת של גדולת שם ד' אלהי ישראל, אלהי כל עולמים יוצר כל עולמים ויוצר רוח האדם בקרבו, אשר ממקור חיים אשר עמו חי ישראל מעולם ועד עולמי עד. והתגדלתי והתקדשתי, ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ד', כי ימין ושמאל תפרצי וזרעך גוים יירש וערים נשמות יושיבו. אל תיראי כי לא תבושי ואל תכלמי כי לא תחפירי, כי בשת עלומיך תשכחי וחרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד, כי בעליך עשיך ד' צבאות שמו וגאלך קדוש ישראל אלהי כל הארץ יקרא.

לו. המינות מתוך שיצאה מהמחנה אל החוץ הרי היא נפרדת, מחרפת ומגדפת, אומרת: מי לי בשמים, אע"פ שבפיה תדבר רמות ודבריה חלקו מחמאות. רפיון בטחונם של ישראל, שמתאמצת המינות להרחיב, אחרי כל ההבטחות ושבועות עליון ובחירה אלהית נצחית בהם להיות סגולה מכל העמים, הרי הוא סעיף מסורי הגפן נכריה של הפרדת רשות הגבוהה, אותה הרשעה החושבת להפר ברית בשר וברית הארץ גם יחד, המדמה בחולשתה הפנימית כי הגוף וכחותיו והעולם החמרי והופעותיו, בחירת האדם ורצונו בכל ערכיו, הנם דברים מופרדים, שיכולים לסכל את עצת ד' העליונה, ותוכל לפי זה ברית עולמים להיות מופרת ע"י סבות צדדיות כחטאות ישראל והתגברות הרשעה החמרית בעולם. ולא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו, כי אלהי עולם ד' עושה שלום ובורא רע והכל עבדיו. ולא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא וישראל שבט נחלתו ד' צבאות שמו, והעולם הגשמי עם כל עומק הרשעה המקננת בבשר, הכל קשור בתנאים שחקק בהם צור עולמים בעולמו, שהוא רשות היחיד של יחידו של עולם, אין עוד מלבדו, אפילו מעשה כשפים שמכחישים פמליא של מעלה. ונשמת ישראל באור עליון זה היא שרויה ממקור חיים עליונים הללו היא מקבלת את שפעת חייה, על כן תורתו תורת עולמים, ברית עולם לא תשכח, ולא תוכל שום הגברה חזונית או רוחנית פנימית לעבור את פי ד' ולסור מחקותיו חקות עולמים, ומקור הגבורה והעז, גם זה שמתגלה בכבישת החיים, מתוך אוצר גבורת אל ד' יוצר עולמים היא לקוחה. ולהגשים ולגלות בחיים ובמעשה תוצאת תורה עליונה זו, קרואים אנו לאורו של משיח, שיתנוצץ מכל העברים, מכל מסבות החיים, מכל הבחירות, מכל העצות, מכל משטרי הטבע, מכל ההשכלות ומכל הקדושות, מכל הנסים ומכל הנפלאות, והעני הרוכב על החמור בעצמו עם ענני שמיא כבר אנש אתה.

לו. יראת חטא היא סגולתם של ישראל. מבלטת היא את האמון הגדול באחדות ההויה בתוכנה הממשי, ומגדלת שם ד' על כל אפסי ארץ. מראש מקדם הונחה סגולת עולמים זו באהרון, קדוש ד' שהיה מתירא, שמא מעל בשמן המשחה, גם אחרי שנודע לו שמשא לא מעל. וחטיבה זו סובבת את הזהירות הפנימית, חסימת התאוה הבהמית, ופקיחת העינים על כל העשוי בכל חוג הבשר והחומר, תחת כל השמים ישרהו ואורו על כנפות הארץ, ורשעים מארץ יכרתו, ובוגדים יסחו ממנה. לאחוז כנפות הארץ וינערו רשעים ממנה. אותה יראת החטא מתקשרת עם מורא שמים העליון, הממולא יסוד נועם אהבה רבה, ומתלבש בשפעת אהבת עולם. אלהי עולם ד' לא ייעף ולא ייגע, אין חקר לתבונתו. ובזה נכנסת כבר גם חכמת אדם ובינת אנוש במעמקי האמונה, ותהיה אמונת אומן מלאה חכמה ודעת, יראת ד' היא אוצרו, וחוסן ישועות יגדל בה, כי עצת ד' היא תקום. ד' הפיר

עצת גויים היא מחשבות עמים, ויראת חטא, השלובה ביראת שמים, הקודמת לה, מכשרת את בסיס האהבה הנעימה בקדשה עדי עד. אהבתי אתכם אמר ד', ואני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים. ומאזרת כוחן של ישראל בגבורה, מקשרת את תוכן האומה והעולם אל התורה, בתור חיי עולם. והתפילה באה סנופה לה כתור חיי שעה, שרק בעת אשר תהיה יונקת מלשד התורה הרי היא עולה למשרים, וחזיון לב אדם, אשר מסיר אזנו משמוע תורה, גם תפילתו תועבה, ותפילתו תהיה לחטאה וחסד לאומים חטאת. יראת החטא הישראלית כמקור חיי עוזה מוכרחת היא לחולל נפלאותיה על המון עמים רבים, וייראו אותו כל אפסי ארץ. והאהבה היראה והתורה מאדרות בחטיבה אחת את גבורת החיים, וקולו של יעקב, המצפצף בבתי כנסיות ובבתי מדרשות גם יחד, שולל את הזוהמא שבידי עשו, השואף לרצח ודם, ולפשיטת טלפיים של דקדוקי חסידות בורית וזרה, איך מעשרים את התבן, ואיך מעשרים את המלח, כי ציד בפיו, ובארץ נכוחות יעול, וכל יראה גאות ד'. ובקץ הימים מתגדלת הארת התפלה, ובגדי עשו החמודות נתנים ליעקב, וברכת אברהם הרי היא נחלתו עולמים, והאמונה שבה למרומיה בתעצמותה, אין דבר מעכב גבולה, שמים וארץ לא יכלכלוה, לעולם ד' דברך ניצב בשמים, לדור ודור אמונתך, כוננת ארץ ותעמוד.

לח. מהותיותו של דוד היא בלתי משתנה, לעולם עומדת היא בצביונה, עומק רצונה ועצמיותה אתה במלא המובן. וזאת היא סוד הברית אשר למלכות בית דוד, כירח יכון עולם וכסאו כשמש נגדי. אור המשיחיות, תמצית העצמיות של אומת ישראל, חודרת בכל שטף הדורות. אפילו אצל הרשעים שבהם אין הנקודה העצמית משתנה, אם יעזבו בניו תורת, ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם, וחסדי לא אפיר ממנו ולא אשקר באמונתי, אחת נשבעתי בקדשי אם לדוד אכזב. המהותיות העזיזה של ישראל, עוצם בטחון קיומם, תגבורת הכרת חטיבותם, שלטונם הרוחני וגאותם הנאצלה הפנימית, שורש כל מדה טובה וכל ענוה צדק, מתגלה היא במשיחיות, בנשמתו של משיח, החשה ומרגשת את כל צרת ישראל, בכל עומקה וגדלה, בכל כללותה ופרטיותה, בכל עלבונותיה ומכאוביה, בכל להט אש חמדת גדולתה ואצילות עומק הרגשה, כעסה והותה, וחמת אש קודש על כל אויביה, מציקה ומנדיה. כעל גמולות כעל ישרם, לאיים גמול ישרם. וזה שמו אשר יקראו לו ד' צדקנו, טוביה לקרתה דשמה כשם מלכה, ושם מלכא כשם אלההא, ד' אלהים אמת. נשבע ד' לדוד אמת לא ישוב ממנה, מפרי בטנך אשית לכסא לך.

לט. רק לתוכן הקודש, האישי, והעולמי, יש אופי עצמי, וישות החיים ממקוריות פנימיות עצמית, אבל תוכן החול, וקל וחומר הרע, הטמא, אין לו אופי עצמי, ולא תאווה עצמית, ולא מהות רצון עצמי, כי אם דחיפה חיצונית, המנענעת את הפעולות הגשמיות והרוחניות. ומקור החשק, התאווה, האופיות, העצמיות הוא בקודש, ומושפעים ממנו כל הדבקים בו. ואתם הדבקים בד' אלהיכם חיים כלכם היום.

מ. המחשבה על דבר הממשיות של העולם, מחזקת את הדייקנות המעשית ומאמצת את יסוד הגבורה. ולהיפוך, הציור האידיאלי והחזיוני של המציאות, מחליש את האופי של הגבורה, ומכניס את התוכן המעשי בתוך החזיון הרעיוני. המינות נכשלה באבן טועים של ממשיות העולם החמרי בצורה גסה של פירוד מאחדות השלטון האלהי, והגביהה עצמה מתוך התוכן המעשי והממשי, ברצותה לעלות לעליוניות האידיאליות, ונכשלה בזה

שגברה החמריות המופרדה בציור ושעבדה את התוכן הרעיוני אליה, והרי היא משסה את אוצר כל כלי חמדה, בהתחילה בחיבורא וסיימה בפירודא. הנטיה החסידית מיעטה את הממשיות של העולם, ועל פיה הוחלש המרץ המעשי, ונתעלה בתוכיות הרעיוני. אמנם מתוך שלמותו ירד אחר-כך להגן על המציאות המעשית המוגבלת בעולמה, ולא דמתה להמינות, שקצתה את המעשיות מתוך פרידה שאין לה איחוי. אורח התורה אינו עסוק בנטילת הממשיות של העולם, כי-אם באחדות. השליטה והגבורה האלהית ניכרת בבליטה ובהירות, והתוכן המעשי מתדייק מאד. ואם יבאו עולמים שהכל יתעלה, אז יתעלה כל תוכן הגבורה כמו שהוא ניכר בבריאה הממשיית המוגלמת ביתרון מעלה, שהיא עצמה תאיר באור החסד הגדול, שההבהקה האידיאליות שרויה בה. ולאוצר חיים זה עיני כל תלויות, והוא בא דוקא לפי רוב המעשה, ונתנה תורה לישראל מפני שהם עזין, מימינו אש דת למו, דתותיהן של אלו אש.

מא. עולם מלא הוא סודן של ישראל. המעשה והאמונה ביחד, כל הממשיות וכל האידיאליות של מלא עולמים, בשרשם והסתעפיותיהם, ושאיפת התאמתם, וזיווגם היותר מותאם, להוציא כלי למעשהו, להכשיר את החיים ואת המציאות, וכל היש המלא, לתפקידם. החוש הקדוש והבריא, הנאדר בקודש, של הסתכלות מלאה במציאות ושרשיה, זהו כשרון סיפור תהילת ד' אשר לישראל, המאמץ אותם בישועת עולמים, הנותן להם עוז עולמי עולמים, הויה מושרשת בכל מלא עולמי עד, עד שהם הם מעוז היש, וכל העולם כולם בהם הוא תמוך, קיים ונאזר. ההרמוניות שבמהותם היא נפלאה ומיוחדת, והיא חודרת והולכת עד ההרמוניה החומרית והסתגלותה אל ההרמוניה הרוחנית של עצמיותם הם, ושל כל ההויה העונה ברוך לעומתם. סגולת אור החיים הזה, של התאמת העולמים, של זיווג החיים בכל ערכיהם, בצורה עושה פירות ופירי פירות לעד ולעולמי עולמים, גנוז הוא בתורה. ותורה זו מן השמים היא נתונה, ומן השמים ירדה לארץ, והרי היא מחברת את כל היקום, על פי אותה התואמות של יצירתו ועצמותו, על ידי חמדה גנוזה, שהיתה גנוזה לפני הקב"ה אלפים שנה קודם שנברא העולם, סוד העולם, תיאור ההויה, מסקנתה, יושר לב תוארה, מהותה, מטרתה והתרוממותה האין קצית. כי יקום נביא או חולם חלום אשר חזון רוח ידבר, אשר יקח לו עמדה ועוזו כשפיה, ואם יעלה שחקים לצפיות רוחניות עליונות ומרבית קסמיהם, החזון תוהו הוא, בסורו מדרך עולמים, בהחלישו יסוד איתן של חיבור כל העולמים, המוחשים והחזיוניים, עם כל שרשי שרשיהם, אשר רק מידי אביר יעקב ואבן ישראל נתנו, בהכרת אמת, רוממה מכל שחקים ועמוקה מכל תהומות. ועוזו האמת חודר והולך ביצירת החיים של הנשמות אשר לגוי איתן, גוי קדוש זה, אשר כל כלי יוצר עליו לא יצלח, וכל לשון תקום אתו למשפט תרשיע. כי צדקתם מאת ד' האי, לא מהגיונות לבב אדם תולעה, לא מהכמרת מעים של רחמים של איזה בעל רגש, ולא מרגשי קצפון של איזה מתרגש בגבורה, במקום גבול ותיוויים מיוחדים, כי אם מיושב בסתר עליון, משדי, מעונה אלהי קדם, אשר מעון אתה היית לנו בדור ודור, בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותבל, ומעולם ועד עולם אתה אל. מה גדולים ונשאים חיי עם פלאות זה, מה רבה הופעת הגודל והשמחה הפנימית, גאות נצח וששון חיי עד, המושרשת עמוק עמוק בלב כל נשמה אשר בעם עולמים זה. רז השמחות, סוד ההודאות על כל החסדים וההצלחות, על כל המשברים והסכנות, על הטוב ועל הרע, כי הכל מאת ד' צבאות יצאה, אדון צבאי צבאות, שכולם בשביל ישראל וגדולת נשמתו נוצרו. ממקור מעיניו, פלגים יבלי מים חיים, להחיות המון ברואים לאין תכלית, נוזלים הם. כולם אליך ישברו, תפתח ירך ישבעו טוב. ועם נורא זה מקור הברכות הוא, מקור החיים

בירד, לא יזח ולא יזוז, יסוד העולם. וגוי אמיץ זה יודע לשמח בצור עזו ומעוזו בכל עת, ובכל עת רצון ביותר. ואני בד' אעלוזה, אגילה באלהי ישעי.

מב. כבתחילת היצירה בבנין עדי עד, הולכת היא ההופעה בתולדות בני אדם, שתמציתה מוכרת בתולדות ישראל. תרדמה נופלת, ואין הנושאים והנפעלים יודעים את העשוי עמם. צלעות נלקחות ונחתכות, מהם נעשים בנינים מחוטבים, שבאה אחר כך הודאה, זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי. נעשות תנועות, נטיות, הופעות, השכלות, מרידות ותגרות, וכח הטוב והקודש נחלש, וממקור עליון שופעות פעולות, שאין שום דעה מוכרה בגבוליה משיגה את טיבן. וכעבור מועד התרדמה, והיקיצה מגעת, רואים שהעשוי הוא בנין עדי עד. בכללות, הגלות הרי היא התרדמה היותר גדולה וארוכה, היינו כחולמים, וסעיפי התרדמה לפרטיהם רבו מאוד בכל תנועות שבראשיתן כמו בבהלה, ועוררו בחילה בחוגים ידועים, ומכאובים רוחניים וגשמיים, פירודים ותגרות, ואחרי כן נתמצתה המדה, ונמצא רכוש חיים חדש, עושה פירות ופירי פירות נחמדים, מזאת החטיבה בעצמה, שלא הוכרה בשעתה, אשר יוכרו למפלאות תמים דעים, מעורר ישנים.

מג. הטוב והרע איננו מתחיל ומסתיים באדם ובערכיו המוסריים לבדם, מלא עולם הוא מתגלה, ומתיחס לערכי המוסר המעשי והמחשבתי של האדם, כערך הרשמים של ההופעות הכלליות שהוא מקבל אותם, כשבא לחוג כלי תפיסתו המוחשיים והשכליים. התורה, בצורתה המעשית והמוסרית, הנתפסת ברעיון, הרי היא מורה את דרך החיים לסור מן הרע ולדבק בטוב, לא מצד הערך המצומצם המוסרי, שכבר נכנס בגבול המיוחד של האדם, אלא מצד ערכיהם הכלליים המתרחבים בעולם, מובן שכל ערכי המוסר המוגבל עומדים בצורה יותר מחוטבה ומדויקת, על ידי מה שהם יונקים ממקום כל כך רם ורענן. המחשבות, הרגשות, הפעולות, ההנאות, שהם שואבים את מהותיותם מן הרע הכללי שבעולם, והם ממילא מבצרים אותו במגעם הפרטי, הרי הם האסורים. וכל מה שהוא מוצל מן הרע הכללי הרי הם מותרים. וכל מה שהוא נשאב מהטוב ותגבורת מעינו הרי הם מצויים ועומדים לשמור ולעשות. הדרכה עולמית אלהית זו נאותה לנפשות כאלה, שהיחש שלהם עם העולם ומלואו, עם קיומו ופריחתו הכללית, הוא יחש אקטיבי, ופועל באורח ישרה ותכופה. וזאת היא גדולתן של ישראל, אשר נתן לנו תורת אמת, וחיי עולם נטע בתוכנו.

מד. היצירה הטבעית של אמונת אלהים בלב בני אדם, הרי היא דומה להשתילים הראשונים ששתולים הם בדוחק ובקטנות, כדי לקחת מהם אחרי עקירתם ממקומם נצרים לטעת אותן במקום הראוי בהרוחה וגדלות, לעשות מהם כרם חמד. וכן הולכים הם ונעקרים על-ידי כמה סבות, אותם ציורי האמונה שבקטנות ממקומם, וחוזרים ונטעים על יסוד קרקעי מרווח, כר נרחב של הדעת וההרגשה המחווה, שהאמונה הפנימית מתעלה על ידם. אמנם כשם שעקירת הנטיעות המדוחקים בראשיתם, אינה מאבדת את הגידול העבר של הנצרים, אלא היא לוקחת אותם עם כל כח גידולם, ועם כל רכושם אשר רכשו באותו המעמד של הקטנות והזעירות, ושותלתם במקום יותר מוכשר להם לפי התכונה של בגרותם שכבר הגיעו אליה. ולא עוד אלא שהזהירות מרובה היא, שתבא הנטיעה החדשה תיכף וסמוך להעקירה, טרם שיתיבש הלח שיסלו הנצרים מרעננותם הקטנותית, כמו כן הוא חזיון העולם ורוח האדם ההולך בצורה השויתית בפרטי בני אדם, בעמים, באנושיות בכלל, וביותר העמקה

בבנין הרוח של העולמים כולם, לפי מדת גדלם, עקירת מקום וגלות פועל בעולם את כל הישועות. ותשועת ד' תמיד מקדמת היא לבא, עד לא יכול ולא יקמל העשוי, בעת הפריחה הקטנותית. ד' חסדך לעולם מעשי ידיך אל תרף.

מה. חכמת הרזים מבארת את הממשיות של הרוחניות לכל ערכיה, מתארת את היש בכל אופיו, את הטוב ואת הרע בכל מילואיהם. ובאספקלריא של קודש בהירה רואים אנו, שעומק הטוב הוא המסבב את עומק הרע, כדי שיתעמק הטוב גם כן על ידי הרע, ויהיה בכל מילואו וטובו היותר שלם. ובשביל כך יש מציאות של שאיפת הרע בכל היקום, הרע המוסרי, והרע המעשי. שאיפת חורבן העולם ישנה במציאות לכל ערכיו, כמו שישנה שאיפת בנינו, התעלותו ושכלולו. עצת ד' העליונה היא לסור ממוקשי רע, ולהעלות את האדם ואת העולם ממעמקי הרע אל מרומי הטוב. ולזה נועד העולם והאדם. ולזה נועד גם הרע עצמו. שבתור מהות מצוי עצמי, בפנימיותו, יתעלה גם הוא ויתהפך לטוב, על ידי מה שיכיר את שאיפת הרע שבו מכוונת אל השכלול הכללי של הטוב. וענפי הרע, שסרו ביסוד משאיפת שכלול הטוב, הרי הם באמת רק מציאות מדומה. שהופעתם אפילו לעצמם אינה זורחת כי אם כל זמן שלא נתגלה אור הטוב, המתגלה בכל הודו גם ממעמקי הרע. אבל אחר ההתגלות הזאת, הרשעה, הסרה בעיקר עומק מהותה משכלול הטוב, מתגלה שאינה מהות מצויה כלל, ורוח הטומאה עוברת מן הארץ, והאלילים כליל יחלף, ונשגב ד' לבדו ביום ההוא.

מו. ברוח האדם, ברצונו, בשכלו ובכל הופעותיו, ספוגה היא התמצית של הטוב והרע הכללי, המתגלה בההויה כולה, ואין לתאר כמה גדולה היא פעולתו של האדם על צחצוח היש ושכלולו. ודאי לא יוכל כל שכל מוגבל לשער את עומק החזיון הזה גם בכללותו, וקל וחומר לתארו לפרטיו, וקל וחומר עוד להנהיג סדר חיים, החודר את כל מערכות הטוב והרע, שהוא מיושר ומכוון להרס את כל בנין הרע, ולשכלל את בנין הטוב, בנשמת האדם, ברצונו, במהותו הפנימית, בשאיפתו הפרטית והכללית, ולא עוד אלא להשפיע מרוחו על רוח העולם, על השאיפה המציאותית וכחותיה, עד כדי התהפכות של נטיה פנימית במעמקי הרע אל מרומי הטוב. משאיפת הריסה, חורבן, החשכה והשפלה, לשאיפת בנין, קוממות, הארה והתרוממות.

מז. ארבע שאיפות עומדות ברוח האדם, נשפעות מרוח העולם במחלקותיו. האחת, שאיפת הרע הגמורה, חפץ השלטתו בכל ערכי החיים והעולם. מזה יצאה התקופה האלילית, והיא פועלת בעומק זוהמתה גם עד כה בכל ענפיה, שהם הם סורי הגפן נכריה, בכל רשעה, מחלה, סכלות, וחורבן, בין הגלויים בניוולם, בין המכוסים במעטה היופי החיצוני, כבוד מדומה ומשטר ממשלת תבל. השאיפה השניה היא הכרת הרע ברשעתו, ומתוך כך הכרות היאוש המוחלט של כל היש, ושאיפת ההצלה בכליון מוחלט, וכונניות חיים למטרה זו.

מח. השאיפה השלישית היא יאוש למחצה, כלומר, להתיאש מהרשעה בעצמה, מהרע ושליטתו בעצמו, למסור בידו את החומר ואת העולם החברותי, הנגרר הרבה אחרי מראה עינים, ולהציל מתוך יאוש זה את הפנימיות של החיים, שזהו צד הטוב שלהם. השאיפה הרביעית היא העומדת להציל את הכל. מבלי להשאיר גם צרור, לחשוב מחשבות לבל ידח ממנו נדח, להציל את הגוף כמו הנשמה, את חיצוניות ההויה כמו פנימיותה, את הרע בעצמו

כמו את הטוב, ולא עוד אלא להפך את הרע לטוב גמור, ולהעלות את העולם ומלואו בכל צדדיו ותכסיסיו, את העולם היחידי בכל ערכיו החומריים, ואת העולם החברותי בכל סדריו, להעמיד את הכל על בסיס הטוב. זאת היא שאיפת ישראל. המבוטאה במעמקי תורה, ביסוד האמונה, בהליכות החיים, בכל מלחמותיו, המעשיים והרוחניים, בכל תקותיו, למרבה המשרה ולשלום אין קץ על כסא דוד ועל ממלכתו, להכין אותה ולסעדה במשפט ובצדקה, קנאת ד' צבאות תעשה זאת. וקנאת ד' היא רוח החיה בגבורת ישראל, שלא להניח להרשעה האנושית ולא להרשעה העולמית אפילו כמלא נימא, והאלילים כליל יחלף, ונשגב ד' לבדו ביום ההוא, ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים ד' מלך. ומובן הדבר, שבין היאוש הגמור, של הבודיסמוס, ובין היאוש למחצה, של הנוצירות, הם משמשים באיזה אופן את הרשעה העולמית, ברצותה על כל פנים להמשיך אליה כל אשר תוכל, לפחות להודות בממשיותה ונצחונה, כשהיא לעצמה, וממילא היא מתבצרת. ובא אור ישראל להסיר את כל חושך, ולהעביר מן הארץ כל ענן מקדיר, להסיר את פני הלוט על כל העמים והמסכה הנסוכה על כל הגוים.

מט. אין כל האנשים שוים בדרכים של השלמתם הרוחנית. יש אדם שתמצית לשדו הרוחני יוכל להיות מבוצר במקום אחד, וכל מה שיתרכזו יותר מחשבותיו, לימודיו, עיוניו, ורגשותיו, ימצא את עצמו יותר בנוי ומשוכלל, ועיטור המדות והתכונות, ובהירות הדעה בהארת נשמתו יופיעו עליו בהדרגה. ויש אדם שרכושו הרוחני מפורז, על כל ראש דרך, ומוכרח הוא לפזר את מדעו ואת רגשותיו, וממרחק יביא לחמו. והריכוז והפיזור הזה יש בהם מדרגות על גבי מדרגות, ריכוז לפנים מריכוז ופיזור חוץ מפיזור. ויש אדם ששולטים בו שני הכחות, מוכרח הוא לתכונה ריכוזית, וגם לתכונה פיזורית, ובעת אשר תכונת הריכוז שולטת עליו לא יוכל לסבול שום תוכן של פיזור, ועת אשר רוח הפיזור מתגלה עליו לא יוכל לסבול שום ריכוז. והדבר נוהג גם כן בעמים שלמים ובסוד הנהגת עולמים, בהופעת ההסטוריות העממיות, ובתקופות הגדולות של העולמות, יצירתם, היותם, בנינם, הירוסם, חידושם והתעלותם.

נ. כלל גדול הוא, שכל ההבדל שיש בין קודש ובין חול, בין קדושה ובין טומאה, הדברים מוכרים בהסתעפות בניגודתם העמי, אבל בהתחלתם בעולם המחשבה והמציאות הרוחנית, החילוק הוא רק המערכה הדרגית, ריבוי האור ומיעוטו. אמנם כשמעלה מעטת האור שומרת את תפקידה, הרי היא מצטרפת לכל אותו התכסיס הכללי, שבראשית כל עומד הקודש המלא בהדר זיוו. אבל כאשר נולדה תסיסה זרה, נטיה של תפיסת מקום עצמי, ורכישת גולבים זרים, אז מתאמר זה התוכן מעט האור שהוא התוכן המרובה באורו, ונמשכים הסעיפים מערכו מצד עצמו, ובסוף ההסתעפות מתחילים מחשכים ואפילות נוראים. ערכי עבודה זרה כולם, מעומק הרע שבהם עד אותו המקום ששם הם נתפסים רק בתור קליפה דקה, אבל סוף כל סוף יש בה אותו השמץ האילי שאין האור הפנימי העליון בכל מילואו מוורח בו, הם באים מזאת התכונה, מנקודה זעירת האור שנתגדלה בערכה, וספגה לה ממארת הגאווה, ואחר כך היא נעשית למפלצת העומדת לסמל קנאה ומקנה. וכשאנו מכניעים את הראשיות, מכניסים את הנקודה הפנימית בגבולה, מצמצמים את הארתה ביסודה, ומעמידים אותה בצורה של התבטלות לגבי אור העליון, מקור מקוריות כל חיים וכל יש, נעשה תיקון כללי לכל הסעיפים, והרע נהפך לטוב גם בהשתרגות ענפיו.

נא. כנסת ישראל שואפת לתקון העולם בכל מלואו, לסליחה מקורית מטהרת, שבאה לא רק מישועת נפש האדם והטבת רצונו מצד עצמו, שבזה צריכים להפגש בויתור ומדת חסד מיוחדת, בלא התכללות עם כל המדות כולן ובלא שקול של עז צדק ומשפט, כי-אם תקון כולל לסבת החטאים. חק הטהרה, העברת רוח הטומאה על ידי שמו של משיח שקדם לעולם, פרה אדומה מכפרת, והיא מטהרת מטומאת מת, נעוץ בסלוק המיתה מיסודה, בהעלאת העולם מעמק חטאו, מחטא הארץ ומקטרוג הלבנה, מנפילת התיאוריה העולמית ביסוד מציאותה, מהנמכת האידיאל העולמי במציאות, מה שהכשיר את החטא האנושי וכל הצרות הרבות הבאות ממנו. הכל, הכל צריך להיות מתוקן, הכל צריך להיות מטהר. שאיפת ישראל לבנין האומה, לשיבת הארץ, היא שאיפה של עומק הטוב החודר את כל היש בשרשו. לא זקיפת לבנה מאיזה בנין כי אם פניה שלמה ועמוקה אל היסוד של כל הבנין, לכונונו בתקון. לא עצים אחדים וענפים מאילן החיים והטוב, אלא לחשוף את המקור, את מעין החיים שלשד עץ החיים, עם כל שרשיו, גזעיו ענפיו, פארותיו ועליו, משם יונק, וממנו יבא רוח חיים, רוח חדש, ועולם חדש, יבנה, כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני נאם ד' כן יעמד זרעכם ושמכם.

נב. מתחברות הן ביחד מתוועדות ומתרועעות הנשמות העליונות, שלא נכנסו עדיין בגופים, הנשמות העתידות להבראות, שוכני ערבות, עם הנשמות שהן בגופים, אותם בעלי המעשה, מכירי הגבול, מעמיקי החיים בכל תהומותיהם עם אותם הצפרים הטסות, קלות התעופה, מכירות הזוהר החפשי והנחמד. וחילוף ההופעות, שינויי ההכרות, עושה עושר, משביע ברכה, מיפה ומשפר את העולם, את החיים ואת כל היקום, שפריר השלום הולך ומתרקע, האור הולך ומתפאר.

נג. המציאות בהתהוותה וקיומה הרי היא קשורה בהעליוניות של המקוריות המציאותית. לא שטחיות, לא צללים, ולא כחות חלקיים הם עושים את התוכן המציאותי, כי אם הופעת העצמיות, לשד היש, מעמק ההויה, משרש פנימיותה, כמו שהוא המקור שמשם ההתהוות הנשמית, אושר הנשמות. אימון הרצון, החנוך הרוחני של האדם, וכל היש המרגיש, המחשב, מוכרח הוא להיות נשאב משורש המקוריות העליונה. העילוי יבא על ידי השגרה של קודש עליון, על ידי הודעה והקראה של שם ד' במילואו.

נד. אז יהפך לטוב הרע שבמציאות, השולט בכחו העור והפראי בגופניות, בחומריות האדם וכל החי, בעולמים הגולמיים, בכחות הסוערים ופועלים, בהגלמה והכללה, באי ידיעה להפלות בין טוב לרע, ובקישור עם שאיפת רע, התנשאות עצמית, התפשטות חיל ושטף, מבלי הבט אל היושר, הצדק, המטרה העדינה, כשהמקוריות העליונה תזיל עליה פלגיה הרחבים. והפלגים הללו מוחשפים ועומדים הם מאורה של תורה, מההתגלות של יסוד ההויה, בקדימת הארת מטרתה האידיאלית, הכוללת את כל התכנית, גם את יסוד הרע והפרא שביש, עם כל תכסיסיו, עם כל המשכת פעולותיו, עם כל יצוריו, עם כל הזעף, עם כל אש התבערה, עם כל הכבדות, העפריות, עם כל העצלות, השגעון, עם כל התהפוכות והזרות שלו, על הכל נהרה מופיעה. כמה גדול ונשגב הוא אור החיים של התגלות התורה, וכמה נשגב ואדיר הוא הפועל העז, הדבק באור תורה לשמה, את החמור

הרע, של הרשעה, את השור והכלב, בין בגופניות העצמית, בין בעולם ומלואו, הרי הוא כובש, מדריך, מלמד ומעדן, והכל שבים לו לאוהבים, ובקרב הכל רוח שכל מופיע. ואותה העצלות, הרשעה והעזות בעצמה הרי היא מתרוממת, מתפתחת ממסורותיה, ותוכן המטרה הגנוזה בנקודתה הפנימית, ביסוד צורך התהוותה, מתגלה עליה, והזריזות, האהבה וההכנעה המהוגנה, פורחות דוקא על ידי כחותיהם, אלפי רבבות חילי אורות מחשכים הללו מתעדנים, הסיגים היותר זרים מתפרדים ונופלים, המתנשאים ללא צדק פורחים ונופלים, נשרפים ונאפסים, ורוח טהור מיסוד חידוש העולמים מרחף על הכל, ריח עדן של חידוש העולם, של שמחת היצירה מקיף וחודר. עם המלך במלאכתו ישבו, בנשמתן של צדיקים נמלך בבריאת עולמו, והמלכה זו עושה היא את מהלכה, פועלת את ערכיה, בנעימת דודים היא מתגלה לידידים, בחדירה עליונה, הנה באה ונהיתה, דבר ד' יקום לעולמים.

נה. רוח החמרנות העיור המצוי במציאות ברחיפותיו, כשהוא מתמלא שכרון של שקיקת הרשעה, ההיזק והחבלנות, ועמו יחד צהלולית רוח של עזות נוראה, מתנפלת על כל, הווה לרוח משחית, ועל אל אלים ידבר נפלאות, ובכחו הגס יחרס ויחבל, יוכת שער בשאיתו. ויחשוב בלבו השמים אעלה, יתפס את הקצוות בדמיונו, יתרומם עד מרומי רחמים וחסדים המכחישים גבורה של מעלה, מהפכים ורומסים כל חוקות משפט, ואין חסד ואין משפט ואין דעת אלהים בארץ. הפרושיות הבוכינית מתגברת, ומילים מפוצצות שלעד אינן מתגלמות במעשה נעשות נושא של משאת נפש, ואמונת ויתור וסליחה, המחזקת ידי מרעים, ואורגת קוי תוהו לצודד נפשות, ולהעיב זוהר שמש ומגן אשר במלא עולמים, סוערת להתגבר ולשטוף כל יש. לחמור רשע זה יש תפקיד, מקומו אחר הריחים, הוא בית מועדו. אבל העזות והרשע יבלבלו את המון נפשות רבות לחזותו עולה בסולם, דורך במתי עב, ומשים קינו בין כוכבים. יוצל אמנם אותו השביב הדק, אותו התוכן של מחיקת סאה, שהמגמה העליונה, כוננת כל עולמי עולמים, מתכוננת בכל פעליה, הגנוזה גם כן בכל אותו הסיבוך רחב הידים, בכל אותן אריגות החורים אשר טווה השממית אשר בהיכלי לך תתפש. וברק חיים פנימיים הללו, שוב ישוב למקור מכורתו, אחרי אשר כל כך רוחק ונזר, אחרי אשר הושכן במעמקי שאול, ותעבוהו שלמותיו בצואה רותחת, והוקשר בכל הנעצוצים ובכל הנהלולים, אחרי אשר טומאת הנדה והממזרות עשתה את פעולתה אשר כוננה מראש. מעת היותה שם אני, עצת ד' העמוקה מידי אביר יעקב. ובאו גויים מאפסי ארץ, ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו, הבל ואין בה מועיל. אם רחץ ד' את צואת בנות ציון, ודמי ירושלים ידיח מקרבה, ברוח משפט וברוח בער. ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו, והיתה לד' המלוכה.

נו. עבודה זרה אין די לשנא אותה, לשקצה ולתעבה, לדרוש כליונה אבודה והכחדה, אלא צריכים לכפור בה, להאמין באפסיותה בריקנותה בביטולה ושלילותה המוחלטה, בעומק ההעדר, שרק בהתפרצותה להראות כדבר מצוי ואיזה יש, היא מתגלה בנבלותה, כיעורה, זוהמתה וסרחונה, וכל מום רע וכל שם רע ושם גנאי שלה. עומק היהדות האמיתית, נעוצה היא בכפירה של עבודה זרה, העולה הרבה יותר למעלה, ומעמקת יותר את החטיבות של קדושת היהדות, משנאתה. ושיקוצה, וכל ריחוק תיעוב ושיקוץ שלה, כל הזריות, תזרם כמו דוה צא תאמר לו, הכל תלוי בעומק הכפירה של עבודה זרה. כל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי.

נז. מהרשעה ודעותיה אין לקחת שום עזר וסיוע. אפילו בדברים הטובים שבה, מהרעיונות הנראים ומסכימים להתוכן הטוב והקודש שנמצאים באוצרה, צריכים להזהר. הארס המתדבק טמון הוא בעומק התוכי שבכל הגה, מחשבה והרגשה, שממקור משחת זה הם יוצאים. אל תשת רשע עד. אין מצטרפים עם רשע להעיד, גם על דבר שהוא בעצמו יודע את אמתו. הרשע הוא עד חמס מצד עצמו, והרשעה עוד יותר מכל רשע ספוגה כולה ברע, בעומק טומאה והשחתה. ובזהירות גדולה צריכים להתנהג כשסוקרים את מדורי הרשע, כשמתרשים להכיר את החושך כדי להכיר על ידו את יתרון האור. לדעת צריכים, שכל הנמצא במדורי הרשע, רשעה היא, כל התלוי בכלי חמס, חמס ושוד כל קרבם, גם כי יתחנן קולו אל תאמין לו, כי שבע תועבות בלבבו, ויראת ד' שנאת רע. גאה וגאון ודרך רע ופי תהפוכות שנאתי. וכפי עוצם שנאת הרע, וכפי עוצם הכפירה במהותה, וכפי עוצם התיעוב שלה, ככה היא מתרפסת ומשתפלת, וככה מתרסקת היא מאותו החמס העושק והגזל, שהיא מתאזרת למוץ מהטוב והקודש, והכל חוזר לשרשו. חיל בלע ויקאנו מבטנו יורישם אל, וחברות מחים גרים יאכלו. ודוקא על-ידי ריחוק ותיעוב, על-ידי ההסכמה המוחלטה שלא ליהנותו ולקבל שום טובת הנאה מכל אוצר הכיעור, דוקא בזה מתאמץ הרצון מתברר השכל, מתחזקת התכונה הטובה, וכל הנגזל ונעשק מעצמו חוזר למקורו, וישראל עושה חיל.

נח. קדושת האמונה מתפשטת על הכל, והיא מעדנת את הכל, מבררת ומחזקת את הכל, כשם שכל דבר המגיע בצרכים הגשמיים באופנים טבעיים הגלויים, אינם מיושרים ומותאמים לתשמישו של אדם והעלאת מהותיותו, כי-אם בבואם לידי אותה ההכרה של יד ד', אע"ג דאית ליה מזוני לא ייכול עד דיתיהיבו מבי מלכא. אמונות זה סדר זרעים, שמאמין בחי העולמים וזורע. כמו כן בהצרכים הרוחניים, אותם המושגים בעצמם שבאים לאדם מתוך הכרה, חושית או שכלית, אינם מתקשרים עמו בהופעת מהותם המאושרה, אינם מתחטבים עמו לכדי בנין ושכלול עצמיותו, ושכלול העולם בחלקים החשובים השייכים לו, עד שהוא מקבלם באמונה, הוא חודר מתוכם אל מקור הופעתם. אז ידע כי דבר ד' הוא אשר מתגלה לו, וכפי עומק אמונתו ובהירותה, וכפי עומק הצדק שבחיו המתאים לגודל האמונה ורבותה, ככה מתגלה לו אור החיים, ויד ד' הולכת וחזקה עליו, מוכרה בפנימיותו ומוארה בכל עומק הגיוניו, הרגשותיו ושרעפיו, כל תנועותיו וחושיו. והעולם מתיצב כולו לעומתו בצבעו האמיתי, בצבע מעשי ידי יוצר וצר צורה. אין צור כאלהינו, אין צייר כאלהינו.

נט. הננו רואים את התכונה האורגנית של המציאות החמרית והרוחנית. בבטחה יכולים אנו להשקיף על היחס הכללי של הכל, וממילא על הפעולה שהכל מתפעל מן הכל, והכל פועל על הכל. אין לנו אטם גשמי, ולא שרעף רוחני, שאיננו פועל ונפעל על מלא ובמלא כל. אמנם הפעולה הולכת היא ומתפשטת, הולכת היא ומתחלשת בכל אשר תתרחק ממרכזה, והיא מתגברת כל אשר תקרב אל מרכזה. יש אמנם שחילוף הכלים, התנועות הפעולה ממקום למקום על ידי חילופי תנועות מוסיפה היא כח. זה מוחש בעולם הטכני, ומשוער יפה גם בעולם הרוחני לכל הופעותיו. השאיפה להכשיר התעלות תדירית, הוספת עילוי באין סוף, היא הפנימיות של השאיפה להוציא אל הפועל גם כל השלמה גבולית, מצד המקוריות השלמה העליונה, ששם הבלתי גבול עומד בשלמותו, המלאה זיו אין סוף. ההשלמה הגבולית הוא הצד הכמותי של השאיפה הזאת, והתוספת התדירית לאין סוף הוא צדה האיכותי, כלומר ביחד הרי הוא משפט האור והכלי. להשלמה מוחלטה,

להתעלות בלתי פוסקת, הוגבלה הירידה היותר עמוקה, של מיעוט היותר זעיר ויותר פועל. זהו הצד הרע, החשוך, הנופל, שביש, נופל וגלוי עינים, הנופל המשפיע נפילה, החושך המחשיך. בהיות עומק הרע מצוי, מפלש הוא את תכונתו ההעדירית עד שהגבול נפעל ונשמר. על כן רק עומק המחשבה של עומק הרע הוא הנותן את הגבול בכל מלא היש, והוא המתן את השלמות המוגבלת, שהיא המכשירה את ההתעלות הבלתי פוסקת. היחש של אין סוף אל הגבוליות, והגבוליות אליו, מתוך הקשר של פועל ופעולה, זהו הנותן ערובה שיש גבול למציאות הרע ברישום רעתו בהשלמת ההגבלה. וכיון שהיא מתעמקת די צורך ההתגבלות המרושמה, שמספיק לה עדי עד גם זכרון העבר של התעלות תדירית בלתי פוסקת, וזכר הזכרון של מחית הרע עושה זכרון בספר של תגבורת הטוב. והשם השלם והכסא השלם שמתכונן, הרי הוא תמיד הולך ומתעלה, הולך ומתרומם עדי עד, ואל יחסר המילוי השלם את הטוב הגנוז בהתוספת המתמידה. 'ימלך ד' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה.

ס. מדין קל וחומר נלמד, שאם אותה נקודת הרע הצריכה להמצא בשיפוליה של ההויה, כדי לבסס על ידה בסוף את כל אוצר הטוב, גורמת כל כך הרבה להאפיל את הנגהים העליונים, עד כדי המצאת הגבולים של השלילות וההעדירים בכל הערכים, הגשמיים והרוחניים, הנועם הטוב, שהוא קודם לכל, ומלא כל, מגמת כל ואחרית כל, כמה הוא חודר ומתפלש בכל היש. וכל מה שהאדם מסתכל יותר בקל וחומר זה, הרי הוא מתמלא בכל מילוי הטוב, ונשמתו מתעלה, ערכי החיים המוסריים והמעשיים שלו מתעלים, ומתעדנים על ידי אותו נועם הטוב, לחזות בנעם ד' ולבקר בהיכלו.

סא. כל הניגודים הנמצאים בהדעות, וכל אותה האפסיות שלפעמים נראה מחוג אחד על חברו, והניגודים הללו מתגדלים ביותר כל מה שהדעות תופסות מקום יותר גדול ברוח האדם, למסתכל פנימי מתראים הם בתואר ריחוקים מקומיים של שתילים, שהם משמשים לטובת רעננותם ושביעת יניקתם, כדי שכל אחד ואחד יתפתח במילואו, ותהיה הסגולה המיוחדת של כל אחד מחוטבה בכל פרטיה, מה שהקירוב היה מטשטש ומקלקל הכל. והאחדות המתואמה באה רק מתוך זה הריחוק, שרי בפירודא וסיים בחיבורא.

סב. האורתודוכסיה האשכנזית היא הדרכה נאותה לצדיקים גמורים, בעלי סדר ומשטר בכל הליכות חייהם, מתוקני המדות והמזגים מיסודם, אבל אין בה אותה הדליגה הראויה לבעלי תשובה. החסידות לקחה לה את התוכן התשובתי לאופי קבוע, ובשביל כך יש בה אותו הברק הפתאומי, והעליות המחשביות המורדות בכל הדרגות. היהדות הליטאית יש בתוכה תמצית מאוצרת משני התכנים, סידור מודרג לצדיקים, ונוחם פנימי, ואופן התעמרות בעצמיותו, כשהתשובה מחייבת. אלא שעל פי רוב היא מספגת את התשובה לא בדליגה ציורית בלבד, אלא בחומר מעשים ובהרבות תורה, וחשבון נפש אטי, ההולך ונמזג בתוך סידור החיים התמידיים. וסוף כל סוף צריכים אנו למיזוג פנימי של שלשת הפלגים הללו, והתחברותם של אוצרותיהם המסויימים לעושר גדול אחד.

ג. שואפת היא הנשמה מצד אחד אל המנוחה, אל השלוה הפנימית, משקפת היא צלם אידיאלה הנכסף בתבנית כל העולמים, ומצד אחר היא שואפת אל החיים, אל החיים הגמורים, שבהם יש תנועה, קול, תשואות

חזן, שירה אדירה, וזמרת אל. מכירה היא על כן את העולם בסוד יצירתו. רואה את מקור המנוחה במקור הפעולה, את החיים והשלום בחוברת, והחיים והשלום יחדו ממקור האמת יצאו. היצירה מתבארת מיסוד העקוד, המילוי ההרמוני, הכל בכלי אחד, ויוצאת בסוד הניקוד, הנקודים, העולמים והבריות לאין תכלית, הכחות בפירודם, ובהתגברותם. האינדיבידואליות המתאדרת, והרוממות של החיים, בכל שאונם הנחמד, אל השלום. בהכרה, כי הפירוד, החיים שהשאון והניגוד הוא מקור שבעם, הרי הוא מביא את המות ואת הכליון, את הרשעה ואת השקר, נלקחת תמצית השאון. נעימת התנועה. עליות ההתחדשות, ובאה לעולם נעלה ומרומם, שסגולת הנקודים מוארים בו, ביושר הברודים, הקוים המסודרים, בשאיפת העקידה העליונה, העומדת בשיא גבהה.

סד. בנין העולם, המתמוטט כעת לרגלי הסערות הנוראות של חרב מלאה דם, דורש הוא את בנין האומה הישראלית. בנין האומה והתגלות רוחה הוא ענין אחד, וכולו הוא מאוחד עם בנין העולם, המתפורר ומצפה לכח מלא אחדות ועליונות, וכל זה נמצא בנשמת כנסת ישראל. רוח ד' מלא בה, רוח שם מלא בקרבה, ואי אפשר לרוח אדם, שהרגשת נשמתו פועמת בו, להיות שוקט בשעה גדולה זו, מבלי לקרא לכל הכחות הצפונים באומה: עורו וקומו על תפקידכם. קול ד' קורא בכח, ומתוכיות נשמתו ומתנועות החיים אנו מבחינים אותו: ישראל מוכרח לחשוף את מקור חייו, לעמוד הכן על רגלי אפיו הרוחני. מי גוי גדול השר לו אלהיט קרובים אליו, אומה היורעת אפיה של אלהיה. התרבות העולמית מתנוודדת, רוח האדם נחלש, מחשבים מכסים את כל העמים, ההשך יכסה ארץ וערפל לאומים. והשעה הגיעה, אור עולם, אור אלהים אמת, אור אלהי ישראל, המתגלה על ידי עמו, עם פלאים, צריך הוא להתגלות בהכרה, וההכרה צריכה לבא באומה פנימה, להכיר את האחדות של כחותיה היא, להכיר את ד' השוכן בה. ובהכירה כי יש אלהים בקרבה, תכיר איך לחשוף את מבוע חייה, תדע להעמיד חזון עמדתה על מקורה העצמי. לא לשאב מבארות זרים היא קרואה כי אם לדלות ממעמקה. תדלה רצון מעמק תפלתה, חיים מבאר תורתה, אומץ משורש אמונתה, סדור מיושר שכלה, גבורה מעז רוחה, וכל העולה על שפירי שמה, הכל מרוח אלהים המרחפת על מלא היקום, מימי בראשית עד אחרית. כי אני אתכם נאם ד' צבאות, את הדבר אשר כרתי אתכם בצאתכם ממצרים, ורוחי עומדת בתוכם, אל תיראו. כל התרבויות שבעולם יתחדשו על ידי חדוש רוחנו, כל הדעות יתישרו, כל החיים יאורו בשמחת לידה חדשה בהתקוממותנו, כל האמונות ילבשו בגדים חדשים, יסירו את הבגדים הצואים מעליהן ויתלבשו בלבושי יקר, יזניחו את כל פגול, כל טמא וכל תיעוב שבקרבם, ויתאחדו לינק מטללי אורות הקדש, אשר הוכנו מאז לכל גוי וכל אדם בבאר ישראל. ברכת אברהם לכל גויי הארץ תחל את פעולתה בתקף ובגלוי ועל פי יסודה יחל, מחדש, בנינו בארץ ישראל. החרבן העכשוי הוא הכנת תחיה חדשה, עמוקה ואופיית. אור חסד עליון מתנוצץ. שם ד' אהיה אשר אהיה הולך ומתגלה, הבו גדל לאלהינו.

סה. בכל פגישה גשמית ורוחנית הננו מוצאים את האור ואת הכלי, את הגוף ואת הנשמה. לפי ערך בהירות השגתו וטוהר רצונו של אדם, ככה מאיר עליו האור מתוך הכלי והנשמה מתוך הגוף. בפגישה המחשבות, אוצר הכל הוא יראת ד' ויראת העונש וההפחדה הרגילה, שהיא קרקע המשכן של האמונה המתפשטת לתקון העולם. לפי בהירות השגתו של אדם, ולפי קדושת מעשיו ורוחו, מתגלה הנשמה, השרויה בתוכיותה של יראה מוגשמת

וגלומה זו, שהיא עטרת כל אידיאלי הרוח, הוד הכבוד, ויראת הרוממות, מעוז האהבה, ומקור נחלי כל השאיפות האידיאליות, כבירות החשק, המתרוממים עדי עד ברום עולמים.

טו. ישראל מספרים תהלת ד', כח גבורה העליונה, במלא תפארת מעשיו בכל מקומות ממשלתו, מעולם ועד העולם, ומרומם על כל ברכה ותהלה, זהו גורל ישראל. ישראל מכיר הוא את כח מעשי ד', ישראל מכיר ומעיד עדות אל גבור יוצר כל לבדו, ואתם עדי נאם ד' ואני אל. מלא הוא ישראל מאור הגבורה והתפארת העליונה, שהכרתן מלאה חיי חכמת עולמים, חיי חסד ואהבת כל הבריות, חיי פאר מקדושים. ישראל עומד הוא בקרן אורה זו ברוחו, בחיי כל נשמה בפרטיות ובחיי האומח כולה, בבנינה, בדורותיה, בשאיפת שיגוב פאר זיו הדר כוננניות מלכותה, בהיכל קדש מקדשה, בלהט אש חיי נעוריה, אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם, בנותינו כזויות מחוטבות תבנית היכל, וחפץ רכושה ועשרה מזוינו מלאים מפיקים מזן אל זן, צאננו מאליפות מרובבות בחוצותינו, אלופינו מסובלים, אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותינו, אשרי העם שככה לו, אשרי העם שד' אלהיו. והעם אשר ד' אלהיו יודע לספר כח מעשי ד', יודע לספר, שאלהי ישראל אלה עולם הוא, בורא שמים וארץ ושהכל ברא לכבודו, וכבודו כבוד כל עולמים, חיי כל עולמים, וחקר כבודו כבוד. וידיעתו זאת היא תכונת רוחו, מורשת אבותיו והכרתו הפנימית, חודרת בו בכל לב ובכל נשמה, אחוזה, קשורה ודבוקה, בנעימת אמונתו, אמונת אומן, בבירור תולדתו, בנצחונותיו על כל, בסגולת קיומו ועמדו נגד צריו הרבים, אשר המה כשלו ונפלו והוא קם והתעודד. ויותר מכל חרותה ידיעת קדש עולמי עולמים זו בנשמתו הפנימית, בתביעת רוחו, בזהר שירתו, בהתגלמות חייו, מותאמת לאפי מוסרו, לתכנית מדיניותו, והיא יסוד כל שאיפותיו. והאמת העליונה הואת היא מקוממת את כל היקום, כל יציר נברא ממנה חי, הכל מכחה ישתלם, כל הנופלים יקומו על ידה, כל עשוקי כח, כל רצוצי משפט ישובו וינהרו מזיוה, כל טבועי שאול בחילה יעלו ויעמדו במרחב, כל זהומי כל תמונה סוררה, כל החשוכים על ידי כל סכלות וכל תעוב, על-ידי אור עולמי אין קץ זה יביטו וינהרו. אור ישראל זודח והולך ואור, מפעם בקרב נשמתו את הלמות גאולתו. כח מעשיו הגיד לעמו, לתת להם נחלת גוים. מעשי ידיו אמת ומשפט, נאמנים כל פקודיו סמוכים לעד לעולם, עשויים באמת וישר, פדות שלח לעמו, צוה לעולם בריתו, קרוש ונורא שמו. וגבורת אלהי עולם אלהי ישראל, אדון כל העולמים, מתברכת ומתגברת בתועפות הופעותיה ברוממות קרנם של ישראל, ביסוד האומה היא זורחת ומופיעה, בתאות גאולתה היא חיה ומתעוררת, האל, הבורא היוצר, הקורא כל יש מאין, הנוטה צפון על תהו, אשר בידו מחקרי ארץ ותועפות הרים לו, מעונה אלהי קדם. מעון אתה היית לנו בדור ודור, בטרם הלים יולדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם עד עולם אתה אל. ותפארת אל זאת, כתר מלכות אלהים חיים, בישראל היא שרויה. אין עם ולשון בעולם שיוכל להגות ברוחו אמת חודרת תבל ומלאה זאת. עד מתי עוזך בשבי ותפארתך ביד צר. עוררה גבורתך אל אלהים עליון. לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך ולכה לישועתה לנו. הושיעה את עמך ופדה גוי ואלהיו, ופדה תפדה, כי גואל חזק אתה. כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך, מאין כמוך ד' גדול אתה וגדול שמך בגבורה. מי כמוך חסין יה ואמונתך סביבותיך. אתה מושל בגאות הים, בשוא גליו אתה תשבחם. אתה דכית כחלל רחב, בזרע עזך פזרת אויביך. לך שמים אף לך ארץ, תבל ומלאה אתה יסדתם. צפון וימין אתה בראתם, תבור וחרמון בשמך ירננו. כי לד' מגננו, לקדוש ישראל מלכנו, כי כל אלהי העמים אלילים וד' שמים עשה.

סז. זביחת היצר הוא הניגוד המוחלט להמינות. היצר נזבח ונאפס, לא בורחים ממנו ומתכנסים בתוך הציור הרוחני, מסתלקים מן הרשות של הרע, שנחשב בטעות לרשות בפני עצמו בעל שליטה מיוחדת. הודאה בעבודה זרה זו עוקרת את האדם ואת העולם מיסוד העולם. לא מספיק כלל מה שישנא את הרע באמירה והתרגשות. אחרי ההודאה במציאות שליטתו, כבר הוא אחוז ברשתו. והרע העולמי נוח לו לותר על כל, להניח להיות מגדף ומחרף אותו, טופל עליו כל תיעוב, ובלבד שיודה בשלטונו. אבל האמת העליונה יודעת שאין עוד, אמת מלכנו אפס זולתו. היצר נזבח, וסופו להשחט ולהאבד מן העולם, ורוח הטומאה אעביר מן הארץ. והעולמות כולם, העולם הבא והעולם הזה, יחד כולם לכבודו נבראו. וכל הזובח את יצרו ומתודה עליו, כאילו כבדו להקב"ה בשני עולמים, שנאמר זובח תודה יכבדני. סמוכה היא לתשובת המינות המבוטאה בהגדה הסנהדרית, אין תודה יהרג, שנאמר זובח תודה יכבדני.

סח. שכן ארץ ורעה אמונה. קדושה הארץ ערובה היא לתיומת המלאה של שפעת הקודש. הארץ, כחות החמריים, מחשבות האדם, סדרי החיים והחברה, וכל הנוגע לכל תהומות, עד מעמקי שפל, הכל בחוברת. הרשעה המינית המנתקת את הרע מן הטוב ניתוק מופקר, המפרדת את הארץ מן השמים, מסלקת את הברכה מן העולם. אין לה תקנה אלא תליה. מנשאים אותו למעלה מיסודו של המן, וכל מגדף זהו שרשו, וכל עובד עבודה זרה הוא ענפו. ולא תלין נבלתו על העץ, כי קללת אלהים תלוי, ולא תטמא את אדמתך אשר ד' אלהיך נותן לך נחלה. והאדמה אדמת קודש היא. וכיון שיש אדמת קודש בראש עפרות תבל, בארץ ישראל, עד לא עשה ארץ וחוצות, הראשית ערובה היא להאחרית, שגם היא בוא תבוא, ועתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל העולם כולו, ויברך שם כבודו לעולם, וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן. וכל הקרבנו בטלים ותודה לעולם אינה בטלה, וחמץ יגבל בה, להודיע ולהודע שאין עוד, ואין אחרית לרע, כי הכל יוחזר לשרשו, והכל יזוקק בזיקוק הטוב, כי הכל דבר ד' הוא, ואין בודד במועדיו. ולחבר את האוהל כולו צריכים דוקא תורת אמת, הקיימת לעד בכל פקודיה. לעולם ד' דברך נצב בשמים, לדור ודור אמונתך, כוננת ארץ ותעמוד.

סט. מסתכלים בצורה הנפלאה של רצון האדם, זהו האור הרוחני העשיר, החובק בכחו המון כחות, והמון תולדות, זהו האור המעופף במרץ כל כך נפלא, יורד תהומות ועולה שחקים, זהו המתקטן ומזדער עד אין גבול ותפיסה, והמתגדל ומתרחב עד אין קץ למרחב. כשרואים את זהרוריו הרבים, את סעיפיו, עולמיו הנפלאים, כל החן ההוד והתפארת, כל הגבורה החכמה והמלאכה, כל הישות והעצמות, איך הכל בו קשור וחבוק, מיד עומדים על שייכותו העצמית למקורו, למרום הקודש. והננו משיגים, כי רצון זה, שאנו פוגשים אותו בתוכיותו בצורתו הזעירה, ספוג הוא בצמצומו מרצון של מעלה, מרצון אור העולמים, ובהיותו עומד בקרבנו חבוש במאסריו, שרשו נטוע אלי החופש והאור העליון, הרינו מתעלים עמו ומעלים אותו, הרינו אווזים דרכי חיים, דרכי מחשבה ותאורי הגיון, ארחות פעולה, לרוממו ולשגבו. הבעת הרצון במבטא מלא עולמים הוא חודר, נפלא הוא הדבור, ברק החפץ, נורא הוא בפעולתו, המון חביונות, רזי יצירה בו כלולים. וסוף האדם להתעלות עד כדי הכרת רצונו, עד כדי התודעותו אל עצמו, עד כדי התפיסה העליונה של האושר אשר בעשיית רצונו כרצון קונו, מפני שרצונו איננו כי אם רצון קונו. וכל מה שההכרה הזאת היא יותר חודרת, יותר היא מגלמת את היותה. בישראל נטוע הוא חפץ זה, מוסר עולמים זה, אור יראת שמים, ואהבת שמים, אור היכולת וכבוד

הביטוי, הקול קול יעקב, פעולת התפלה והברכה. והעולם עוד יאזין וישמע, כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל, יעקב ידבר בקולו, ויגיד לאדם את ערכו, ימצא את האדם האבוד אחרי אבדו, יקים את הנופל, את הנכשל, אחרי נפלו והכשלו, ישכיל ויוכית, וגוים רבים יזה, תפלתו תפלה וברכתו ברכה, ונברכו בך כל משפחת האדמה ובזרעך, כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים.

ע. גדול ונשגב הוא אושר התשובה. האש השורף של צער החטא בעצמו הוא מזקק את הרצון, מטהר את האופי של האדם בטהרה עליונה ומאירה, עד שהעושר הגדול אשר באוצר החיים של התשובה הולך ומתפתח לפניו. הולך הוא האדם ומתעלה ע"י התשובה. ע"י מרירותה וע"י נעמה, ע"י יגונה וע"י שמחתה. אין דבר מצרף ומטהר את האדם, מעלהו למעלת אדם באמת, כהעמקת התשובה, במקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד.

עא. בחשבוננו של עולם ברור אין מקום לקובלנא של רע במציאות. אם המואסים ביש אומרים, ששאיפתם המוחלטת היא האפסיות, אם כן לציורם, ההעדר והשלילה הוא הטוב, שוב אין מה שאינו טוב. כל גריעות בעולם אינו כי אם מיעוט מציאות, או המעט מציאות התפשטות של עצם המהות, החפץ במציאות והשלמתה, או במה ששייך לו באיזה יחש, מיעוט קנין, מיעוט דעת, מיעוט כבוד. וכל אלה באים לכלל מכאובים רק מיסוד השאיפה אל ההיות, והשאיפה להשלמת היש. ואם תהיה השאיפה המוחלטת של האושר השקיקה אל האפסיות, אז כל רע הרי הוא טוב, מפני שהוא יותר קרוב אל האפסיות. והדברים הולכים ומתעמקים, עד שאפילו ההרגשות של המכאובים הגופניים משתתקות, וחריפותם נטלת מהם, ובתגבורת הרעיון נעשים גם כן לדברים מענגים. אמנם לא ילך הקו בכל מהלכו. מפני שמוכרח החשבון למצות את מדתו, ולמצא שהיש הוא אושר, והמציאות היא טובה, ומפני שיקול זה כבר נערך כל צער ומכאוב במקומו והסכמתו הרגילה. אבל אז רואים בעין, שכל רע בעולם אינו כי אם טוב מועט לגבי השקיקה אל הטוב המרובה. וההסתגלות של ההבטה בכל חלק היותר דקיק של טוב שנמצא ברע גם כן הרי היא מגלה את אור האמת שבהויה, ורואים כי כל אשר עשה אלהים הוא טוב, וטוב מאד. והרע המוסרי בעולם גם הוא, לולא הטוב הנשאף, להעלות את הכל להטוב המלא, וזהו הטוב המתהווה, הטוב העולה, הפורה, הטוב העצמי, המקורי, הטוב שיסודו וטובו עצור בו ומפכה ממנו במקוריותו, לולא זה האושר הגנוז, אז היתה העין רואה, שגם הרע המוסרי אינו כי אם טוב מועט. וכל רשעה אינה כי אם צדקה מוקטנת, אלא שאם היתה הסקירה הזאת מבוקרת, היה חפץ ההתעלות מתבטל. והיה העולם שמם מאשרו ועילוי, על כן רואים אנו את הרע המוסרי ברעתו, וזה גם כן צירוף של אמת בערכיו מפני התמעטות הטוב, ועמו יחד כבר גבול הוא כל ערך הרע, כל יסורין וכל מכאוב, כל קלון, וכל מיעוט, הבא בעקב החטא. אמנם בשכלול הרוח, בהתקבעות החפץ לעילוי שאינו פוסק מעצמיות תוכנו, אז אין פחד מכל רע, וממילא מוסקר העולם וכל מלואו בטובו השלם, ביסוד מציאותו הרחבה והמלאה, ועץ הדעת טוב ורע נהפך כולו לעץ החיים, מעמק שרשו ויניקת לשדו עד ראש צמרתו, ציציו עליו ופרחיו, והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה. והשקפת טוב עליון זה נשקפת מנשמתא דנשמתא דאורייתא, ששולחת בגניזה את ניצוציה לכל הדבקים באור ד', המתאווים לגאות ד', האומרים יגדל שם ד', מעל כל שם פעל ומלה, מעל כל ניב הגה והגיון. מעל כל שרעף מחשב והגיג, לך דומיה תהילה, הודו לד' כי טוב כי לעולם חסדו.

עב. אצילי הרוח שתעודתם היא מחשבת נקיה, כשהם מתעמרים בעצמם להיות יותר מדאי מסובלים בעולם ההרגשה, ובפרט ההרגשה השלהבית, הרי הם פוגמים את עצמם ואת העולם, מורידים מקדושה חמורה לקדושה קלה. והם צריכים לשוב מאהבה אל מקומם, אל העבודה הזקוקה השכלית הראויה להם. יכולים הם לקבל בזהירות, ואז גם באהבה, את גלי הרגש המשתלהב הבאים עליהם על ידי שטף תגבורת ההשכלה בחידושה המעיני, וידעו גם אז שזוהי אמנם קצת ירידה, אבל יש בה חבה יתירה ונעימה קדושה.

עג. אין ההתגלות הרוחנית צריכה לטשטש את העולם החמרי בציוריו המוגלים, אלא לעשות את היחש אליו יותר בהיר, יותר חפשי, ויותר עדין. הצער וההשתוממות, שמסתבכים בהעילויים הרוחניים במהלך התגבורתם, הם באים מחורבן העולמות הקדומים, השרוים כולם בנשמה, לפני ההופעה העליונה, הבאה ומתחדשת. וכשאדם מתרומם לתיקון גמור, אין השכלול הרוחני שלו בא על ידי חורבן מה שקדם, לא על ידי פיסול של ראשונות, כי אם על ידי הוספה, ואלה מוסיף על הראשונות. ונמצא כל כח החיים, כל כח הציור, כל אוצר הדעת, כל היחושים הנפשיים קיימים, והם מוסיפים כח למערכת הקודש החדשה, ומתעלים בעילויה.

עד. במחשבות, בנטיות החיים, בהשקפות עולמיות, בשיטות משוכללות, בכל אחת מהן גם בהיותה טובה ומבוררה, יש בהם צחצוחים של שקר, תיעוב, פסולת, חסרון, דברים דמיוניים, בין מהדמיון הנאה שהוא יפה בחיצוניותו ושקר ורע וכעור מתוכו, בין מחלקי הדמיון השובב, האכזרי, העור, הרשעתי. והרפואה באה על ידי מיזוגן, חיבורן, הזדווגותן, של הנטיות והמחשבות הרבות אלו באלו. כל אחת משלימה את החסר בחברתה, מכסה על הכעור והדופי שברעותה, וממלאה את הפגום בה. וכפי הריבוי של כינוס המחשבות והאוצרות הרוחניים, וכפי הגודל של הכשרון למזגם, לחברם, לתווך ביניהם, ולהעמיד כל אחת במקום הנדרש כדי לתקן את המעוות שברעותה, כפי אותה המדה יהיה אושר האשכולות גדול. וכמו שהדבר נוהג בנטיות ומחשבות, כן הוא נוהג באישים וקיבוצים. הקיבוץ והחיבור משלים את החסר, אבל דוקא בתנאי שהשלום הפנימי יופיע שם, שאז הקיבוץ עושה את ההשלמה. אבל בזמן שאור השלום הפנימי חסר, אז כל מה שהקיבוץ מתגדל, הרעה וההתעוותות מתרבה, פגם אל פגם מתלווה, סתירה בסתירה מתלכדת, ושבר אל שבר ידובק, הוה על הוה, פרץ על פני פרץ, ושעיר את רעהו יקרא. כינוס לרשעים רע להם ורע לעולם, מפני שאין שלום אמר אלהי לרשעים. אבל אם תכונת השלום מתגלה, אז חבור עצבים אפרים הנח לו, יתחברו הענינים הנראים רעים וכעורים, ומכולם יחטב אור יפה ואמת, או לפחות אור נוגה המתקרב לטוב ולאמת. בישראל כל הסיעות והדיעות המפוזרות, הכובשות מקומות ומערכות מיוחדות, פגמיהן הנם פגמים רק לפי הערך של חוסר האיגוד והקיבוץ. כל מה שהדיעות המשוטטות באומה בכל צדדיה, כלן יחד יתכנסו, יתאספו ויתבררו, יתאחדו זו לזו, אז הרע והכיעור שיש בחלקים מהן נאפס, והאור, החיים הפנימיים, וצורת הקודש הולכת ומאירה. לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום. ורעיון הקיבוץ הרוחני והממשי שבישראל, מוכרח הוא לעשות חיטוב רוחני וממשי בסוף על כל העולם, על כל האופקים האנושיים, ומטות כנפיו מתפשטים מלא עולמים, מתנוצצים בתוך העילוי הפנימי הבא מאוצר השלום העליון. עושה שלום במרומיו, הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל. יהי רצון שתשים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה, ובין התלמידים העוסקים בתורתך, בין העוסקים

לשמה בין העוסקים שלא לשמה, וכל העוסקים שלא לשמה יהי רצון שיהו עוסקים לשמה. וכל בניך לימודי ד' ורב שלום בניך, אל תיקרי בניך אלא בוניך.

עה. בכללות העולם, המעשי והרוחני, אין כל רע נמצא כי אם בערכו הבודד, אבל צקיבוץ הכל, הכל הוא טוב ממש, לא מפני בטול ברוב, כפי החשבון הצנום. אלא מצד הערך העצמי האידיאלי. ומובן מזה שכל מה שהקירוב אל כל נעשה יותר גדול התכונה, הרע מתמעט, והטוב מתגלה. ולא עוד אלא שקיבוץ הרע בכל חלקיו מופיע לעומק טוב גדול מאד, והוא מתחבר בעומק רתיחות שקיקתו אל הטוב המוחלט, שלא יגורחו רע, כלו הפך לבן טהור. והחיים הגנוזים בהשקפה נצחית זו הם הם המעמידים את העולם, ונותנים פרמא על פני כל המזיקים, שלא יוכלו לטשטש את העולם, וגבה מעל גבה שמר.

עו. מלאה היא הנשמה אותיות מלאות אור חיים, מלאות דעה ורצון, מלאות רוח הבטה ומציאות מלאה. מזוהר האותיות החיות הללו מתמלאות זיו חיים כל יתר הדרגות אשר לבנין החיים, השר לכל שדרות הרצון, הדעה והמפעל, לרוח ונשמה, בכל ערכיהם. כשנגשים למצוה, המצוה היא תמיד מלאה זיו חיים של כל עולמים, מלאה היא כל מצוה אותיות גדולות ונפלאות, מכל תריג מצות התלויות בכל מצוה מכל חיי העולמים שבסוד האמונה. זיו אור אלהים חיים, אור חי העולמים חי בכל נעם בהוד כל מצוה. תיכף בגשתנו למצוה לעשותה מתגדלות כל האותיות החיות שבמהותנו, אנו מתגדלים ומתגברים, מתעצמים באור חיים והויה עליונה, מפוארה ועשירה עושר קדש עולמים, ובאור תורה וזיו חכמה. נוהרות עלינו אותן האותיות של מקורות התורה, ולעומתם מתנשאות אותיות החיים המראות זיו ואור פנימי שבמהותנו, ותסיסה הרת-עולמים מתהווה. עז חדות נעם, גבורת קודש וששון עדנים, מתהווה ברוחנו פנימה, ובכל היקום מתחדש אור וחיים. העולם מוכרע על ידינו לזכות, על כל פנים מתוסף אור ויושר, רצון ושובע טוב פנימי. בארץ ישראל מתגדלות האותיות של נשמתנו, שם מחשיפות הן נהרה, יונקות חיים עצמיים מזיו החיים של כנסת ישראל, מושפעות הן מסוד יצירתם המקורית בדרך ישרה. אוירא דארץ ישראל ממציא את הגדול הרענן של אותיות החיים הללו, בזיו תפארה, בידידות נעימה ובגבורת רעם עליזה מלאה שפעת קודש, כל הכתוב לחיים בירושלם. הצפיה לראות בהדר ארץ חמדה, השקיקה הפנימית לארץ ישראל מגדלת את אותיות הקודש, את אותיות החיים העצמיות הישראליות שבפנימיותנו ועצמיותנו, היא מגדלתם גדול רוחני פנימי, אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה, ולציון יאמר איש ואיש יולד בה, והוא יכוננה עליון, ד' יספור בכתב עמים, זה יולד שם סלה. המשפט, העמוד האמצעי, שכל הטרקלין עליו נשען, משל למטרונה ההולכת ושפוליה מכאן ומכאן, משפטים ואמצעיותה של תורה, הם הם מהות החיים, משפט בני ישראל, מהות החפץ הנשמתי הספוג בנשמת משיח רוח אפנו אשר יקראו לו ד' צדקנו, אשר יגלה אור משפט ד' בארץ בגבורה עליונה, השוללת כל מלחמה וכל שפיכות דמים. משפט בני ישראל על לב אהרן תמצית האותיות הנשמטיות של כל ישראל, מאירה באורים ותומים, בולטות או מצטרפות.

עז. תמיד צריכים להלחם עם החושך, לשחרר את עצמו מהממשלה של כח התאווה, כח הרשעה העור, הפועם ודולג, שט ומרחף בעולם, מפשט בכל עזו את מרחבי מחשכיו על הגוף האנושי וכל כחותיו, מגהר עליו בצלליו הרבים הכפולים במאפלים, התאווה החומרית, והתאווה הרוחנית החשוכה, לא אותה התאווה הרוחנית, השואפות

למרומים, לקודש, לנשגב, לטוהר וזוך, אלא התאוה החשוכה הרוחנית, תולדתה של התאוה החומרית, המעכבת על כל מאור ממאורי הקודש העליונים, שלא יתפשט ולא יחדור בנפש ובעולם, מספקת את כל הודאות העליונות, בכח מחשכיה, המיוסדים על יסוד שקר שאין לו רגלים, אלא שכך היא בונה את עליותיה בעולה, בניני רשע וכסל, ומחזקת את ציורי האדם בהשקפת עולם מאופלת, עד שכל אור עולם נחשב לו כזר, וכל עמל אדם הוא להמלט מתוך המהפכה של צללי צלמות ובלהות שאול הללו, של אלה הזוהמות, מחשכת החומריות והרוחניות יחד, המתמזגים זה בזה, מתחברים ומזדווגים יחד כדי להוליד ילדי פשע זרע שקר. והדבקות הרעננה באלהים חיים, באור תורה וחכמה עליונה, בזיו הטוהר העליון אשר למנה נתנה מנשמת אלוה ממרומים, תפריד את פועלי האון, והתאוה הרוחנית לא תוכל להתחבר עם התאוה הגופנית, וכל אחת מהן בפני עצמה תכשל ותפול לפני הגבורה העליונה, המתגלה מאור הנשמה, מקול ד' בכח, הקורא תמיד לכל תמימי לב, המישרים אורחותם, שמעו פתיים וחיו, ואשרו בדרך בינה.

עח. כשהשכל הפשוט והישר עושה את מעשיו ברוח האדם, צריך הוא להלחם עם הרוח החשוך של התאוה הגולמית, שמהרסת תמיד את בניני השכל והישר בראשית התיסדותם. ביחוד היא מניחה מכשולים את הקיום המעשיים שבציורים השכליים, שם היא מניחה את ארסה, את ביצי הצפעוני שלה, והם הולכים ומתפתחים עד ששורצים שירון נחשי בהתגלמות המעשית, בתיאוריות הנובעות גם מהשכלה ובינה חודרת. המלחמה והזהירות צריכה להיות בראשית השתכללותה של המחשבה. באותו הפרק שמגיעה היא במסקנתה לחוגים המעשיים, שם הנחש אורב לפתות, לפרוץ גדרות עולם, לשלוח יד ברשע וכסל, שם ישוך עקב. וישרי לב שמים לב על דרכיהם, נאזרים בגבורה של מעלה, ולהמסקנא המעשית קוראים הם עוד יותר לעזרה מקודש. וכשם שרוח התאוה עומדת לשטן להאצלת השכל, כך עומד רוח השכל המגושם לשטן על הבנינים הנאצלים, המופעים ממקור קודש יותר עליון מערכו. לעומתם הרי הוא דומה בגשמיותו, בצמצום כחו, ואיסורו אל ההנאות, תולדות החושים וההרגלים, לרוח התאוה לעומת ערכו. והמלחמה הנטושה לעומת המשפטים של תולדות אור העליון, מאור תורה, ורוח ד' על יראיו וסודו לישרים, היא כפולה, פה מתחבר כבר השכל האנושי המגושם בתור לוחם, ועל שני צדיו עומדים לעזור לו ברשע, שני אויביו התדירים, רוח התאוה החומרית והרוחנית יחד. אמנם טוב לפני האלהים ימלט מהם. ודרך איסור מלחמה לד' זו היא בראשית כל להפריד את השכל משכניו הרעים, לברר לו, שאין חברתו נאה עמהם, ובזה הרי הוא בעצמו מתעלה, וברוח העידון שבקרב יכיר את מקומו, ויתלווה עם הרוח האצילי של אור הקודש, שהוד האמונה העליונה, עין ד' אל יראיו, מופיע עליו. ואז יתפוצצו הררי עד, שחו גבעות עולם, והרוחות הזעירים, של התאוה הרוחנית והחומרית, מחמילים גם כן להתרחץ מצואתם, חלקיהם היותר סיגיים מסתתרים במתבואים, והצדדים היותר טהורים שלהם באים לשרת בקודש, לקשט את כח הדמיון, לרומם את להב רגש הלב. והכל מסייעים למלאכת שמים, אפילו רוחות, אפילו מזיקים, וברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו.

עט. ההשגה השכלית ראויה היא להיות נערכת לפי מדתה של המהות המוסרית של עומק הרצון, ואז היא משתלמת בעצמה, ומשלמת את האדם המשיג בהשלמה כזאת שמביאה ברכה לו ולעולם. היסוד המוסרי ברצון מתעמק הוא לפי רוב המעשה, ובזה מונח כבר הכלל הגדול של הנטיה הטובה להיות תמיד מעשיו מרובים

מחכמתו. ויראת ד' הבאה מתוך עומק שיקוף של כובד ראש פנימי, צריכה היא תמיד להכריע את יתר הערכים הנפשיים, אז ימצא האדם את עצמו במצב של מרגוע פנימי. בהיות ההשגה מתעלה הרבה מחוג הרצון, היא מנתקת את האדם מעמדתו הבינונית הראויה לו לפי מדתו, ולמעלה עליונה מהותית לא תוכל להביאו, כי לא השכל, כי אם הרצון המהותי, עושה את החטיבות העצמיות. על כן ראשית חכמה היא תמיד יראת ד', שכל טוב לכל עושיהם.

פ. כשם שאין השכל הטבעי יכול למלא את מדת הכח הגופני, כ"א האדם צריך להתאמץ שיהיה מלא כח חיים ואומץ גופני, כדי שיוכל השכל לחול עליו בכל תגבורת ערכיו, על פי הכלל של מכירי הטבע, נפש בריאה בגוף בריא, כמו כן אין השכל הנאצל העליון, בצורת הופעת קודש, יכול למלא את המקום של השכל הטבעי, שהוא נערך לגבה ממש כגוף לגבי נשמה. ולעולם צריך אדם למלא את המדה השכלית של השכל הטבעי בכל תכונותיו, כדי שיתקיים, במידתו הרוחנית גם כן, התוכן של נפש בריאה בגוף בריא, כלומר רוח הקודש, מאירה ומפותחה, במסגרת של שכל, נאור צלול ובהיר, מרווה מכל החזיונות האפשריים להכנס בחוג מבטו של האדם, עם כל עומק החידור שבהם. ומדתו של הקב"ה היא, שכלי ריקן אינו מחזיק, וכלי מלא מחזיק, שנאמר יהב חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה, ובלב כל חכם לב נתתי חכמה.

פא. המקור העצמי של המוסר מוכרח להיות מונח ביסוד מה שהוא טוב לכל, במובן היותר רחב, דהיינו טוב לכל המצוי, ומוכרח על פי זה להיות מציאות למהלך מעשי ומחשבתי כזה, שתולדותיו מביאות את הטוב לכל, במובנו היותר נרחב. השאלה היא רק איך יתגלה לאדם המוגבל הטוב לכל המצוי, שהוא כל כך נעלם ממנו. ועל זה התשובה מוכרחת לבא, שבעולם תמצא נקודה מאירה, שמפי הגבורה ישמע בה תורה ומצות והתורה מן השמים צריכה להיות מכוונה לטובת הכל, מראשית עד אחרית. וכל סדרי המוסר שהם נערכים בכל השדרות, לפי כל המצבים השונים של כל היצורים, של כל היחידים וכל הקיבוצים, הנם באמת שלבים, שיעלה על ידם העולם למדה זו של הקשבת קול ד', שיגלה לו מזיו האורה של נקודת עולמים זו את היסוד המוסרי בכל מילואו, איך לעשות טוב עם הכל, בכל מעשיו ובכל דרכיו. זאת היא התורה אשר תצא מציון ודבר ד' מירושלם, שכל העמים ישתוקקו לה באחרית הימים, והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ד' אל בית אלהי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה בארחתיו, כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלם. וחכמת ישראל הסודית נועצת היא את כל רישומי מוסרה להמטרה היותר כללית, של תיקון העולמות כולם, ושל תיקון היותר אידיאלי, רדיקלי, של תיקון שרשם העליון, של יחוד האורה האלהית העולמית בכל ענפיה עם האלהות האידיאלית הרוממה מכל ציור עולמים, יחוד קוב"ה ושכינתיה, מקור הציווי המוחלט.

פב. אורות הקודש שמתנוצצים באיזו נקודה, צריכים תמיד להעריך את ערכם, איך הם מתפשטים בגניזה בכל המרחב, והולכים בשבילים נסתרים וזרמים חבויים, עד שבאים להתגלות באותה הנקודה המאירה. קדושת האדם שבישראל, הרי היא חבוייה בכל האדם הכללי, באנושיות כולה, בעומק הגניזה, והיא הולכת וזורמת, על ידי כמה דרכים עמוקים, סבוכים וגנוזים, עד שבאים לידי הגילוי של ההארה בנשמת ישראל. קדושת המקום מלאה כל העולם, אבל חבוייה היא ועלומה, והולכים שטפי הקודש המסתתרים ושואפים אל מקום התגלותם,

עד שבאים לידי גילוי בארץ ישראל, ראש עפרות תבל, ומשם לנקודת הקודש, בית המקדש, ואכן שתיה, מציון מכלל יופי אלהים הופיע. קדושת הזמן מתפשטת היא על כל אורך הזמן, ברוך ד' יום יום, והולכים קוי אורי הקודש ונמשכים בצורה מסותרת, עד שבאים לידי הבעה וגילוי בזמנים המקודשים, בקדושת השבת, תחלה למקראי קודש, בתור קדושה מקורית, שהיא משפעת קדושה על העולם ועל ישראל, ובקדושת הימים טובים, בתור מקבלי שפעת הקודש, על ידי ישראל דקדשינהו לזמנים. דוגמת הארת הנשמה שבחושים, עין רואה ואזן שומעת, שלא ממקורם הפרטי הם לוקחים את אורם, אלא אותה הארת החיים, השוטפת מאור הנשמה, להחיות את הגויה כולה, מקנה איכות חיים של ראייה ושמיעה, שעל ידי התפרצות הכח, בבאו עד הנקודה היותר מוכשרת לגילוי, יוצא הוא אל הפועל, בתור ראייה בעין ושמיעה באזן. וכיוצא בו בכל המון הגילויים שבעולם, בארחות ההיסטוריה, בין המתגלות בצורה טבעית, בין בארחים פלאים, כל הבא בזמן מיוחד איננו כי אם התרכזות, של גילוי, להמון כחות שהיו כבר אצורים בגניזה, ונתעכבה פעולתם עד השעה המוכשרת להבעתם. למען ציון לא אחשה, ולמען ירושלים לא אשקוט, עד יצא כנגה צדקה, וישועתה כלפיד יבער, וראו גוים צדקתך וכל מלכים כבודך, וקרא לך שם חדש אשר פי ד' יקבנו. החידוש הוא בשם, בהתגלות בביטוי ובפרסום, אבל העצמיות לא נתחדשה. מעת היותה שם אני.

פג. מהלך כל היש הוא בנוי על יסוד התשובה. ההיות מתגלות בתור ירידה מאלהיות לעולמיות, - שהיא כמו השפלה ומיתה נוראה, - אשר כל הירידות שבעולם, מדרגה לדרגה, מרבוץ כשרון וקנין למעוט כשרון וקנין, לא ישוו לה. וכל זה נעשה ע"פ המשקל העליון של שפיטת הצדק, המשערת את משפט ההיות בטרם כל יציר נברא, ויש בחסד עליון של עולם חסד יבנה משום מדת הגבורה והדין של רוח אלהים המרחפת על פני המים. אמנם ירידה זו הלא יסוד העליה העליונה גנוז בה, ולפני סדר זמנים היא, הרי העליה כרוכה כבר בה, ותהום רבה של המשפט והררי אל של הצדקה יחדיו ישקו. והולכים הדברים ומתבררים, שבים לאיתנם ביתר שאת ברוח האדם, שהתשובה היא חלקו ונחלתו, והיא דוגמא לכל היש ברום רוממות ובשפל תחתיות. אדני מעון אתה היית לנו בדור ודור, בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם ועד עולם אתה אל, תשב אנוש עד דכא ותאמר : שובו בני אדם. וכל מה שאנו מתבוננים יותר עד כמה הדברים היותר פרטיים שבהויה, הרוחנית והחמרית, יש בהם משום זעירות וקמוץ של כל הכלליים, וכל קוטן יש בו צללים של גודל בעומק ישותו, שוב לא נתפלא כלל על רז התשובה החודר כ"כ לעמקי נפש האדם, וחודר הוא והולך מראשית תעופת הלך מחשבתו והשקפת עולמו עד פרטיות דיוקי מעשיו ותאורי מדותיו, והדברים הולכים וחוזרים לפעולתם במהלכים ההיסטוריים של כללות האדם. וכשנדע עוד יותר את הערך האיכותי של האדם ורוחו ואת הצביון שהוא נותן למציאות ע"י הטבעתו, מיד נביט בבהירות על היחש המזהיר של התשובה הגדולה הקוסמית, במובנה היותר רחב והיותר עמוק ויותר רם, עם תשובתו של האדם, היחידי והצבורי, שעל אופניה סובבים מתגלגלים כל תכסיסי החיים, המעשיים והרוחניים, ממעמקים קראתיך ד'.

פד. כיצד מזמרינ זמירות ואומרים תהילות ותשבחות? בא רוח הנשמה, והשיגוב הלהי ממלא את הלב, והלב מרגיש איך שהוא צר מהכיל את המון רגשותיו, התענוג הקדוש ממלא כל קרביו. והשכל הולך ומאיר, מברר לו את האמת שיש בגודל החזיון, ואת הזעירות שיש בהקלטתו לעומת המילוי העליון. והוא מתרומם, מתעלה

ומתקדש, והתביעה הפנימית הולכת ומתגברת בקרבנו. מתמלא הוא עז כברק, ממולא נוגה ומחשכים, עובר רעיון בקרבו על דבר שפלותו לעומת מעמד גודל זה. וכרגע בא ברק אחר, כולו אור וחסד עליון ורחמיו, ויעוד הטוב של גיאות ד' וחזות נועמו, בגודל ופחד, בגבורה ותפארת, ממלא כל חדרי לב. הוא עודנו מתחשב, וההרגשה מתגברת, המחשבה מתאדרת, קוי חיים הולכים ושוטפים, לא יתנו לו שקט. עוד הפעם התענוג העליון דופק, קול דודי הנה הוא זה. קרוא הוא, והוא מתעורר, פותח פה ברננה, כמו חלב ודשן תשבע נפשי ושפתי רננות יהלל פי. תרננה שפתי כי אזמרה לך, ונפשי אשר פדית.

פה. הפרדת הטוב והרע זה מזה, זו היא תורת החיים, והפרובלימה היותר מקפת שבתורת המוסר. העצות וההדרכות המעשיות והמחשביות, ההרגשיות והשאיפיות, הפרטיות והכלליות, האישיות והציבוריות, שעל ידן קולעים אל הטוב ואל הרע לכל אחד כפי תכונתו, כשמחזקים, יחזקו את הטוב לבדו, והרע לא יינק ממנו, וכשמחלישים, יחלישו את הרע, והטוב לא יסבול ממנו, זוהי הכלליות הגדולה של כל אור החיים החומריים, המקיפים את כל.

פו. כשם שאנחנו דנים הקש בתנועות המיכניות של העולם, מן החלק הקטן המתגלה אלינו על ההיקף הגדול הרחוק ממנו, ואנו מתקרבים על ידו יותר ויותר להכרת צורת העולם האמיתית, כן כל מה שאנו מתקרבים יותר לדון בצורות ובתנועות הרוחניות שבנו לפרטיהן ופרטי פרטיהן, על העולמים החיים חיי השכלה וחיי רגש רצון ושאיפה שהם ממעל לנו, ופועלים עלינו ואנו פועלים עליהם, הרינו הולכים ומתקרבים יותר לצורת העולם הרוחנית. וכל מה שהעומק הפנימי שלנו הולך ומתגלה בנו יותר, הננו מוכנים יותר להיות מתקרבים אל הכרת העולם הגדול בהקשבת רוחניותו, ונעשית לנו ההשקפה הבהירה הזאת לסולם לעלות בו אל ההכרות העליונות, העומדות למעלה מאותו החוג שהמשלים הפנימיים שלנו יכולים לפעול איזו פעולה ציורית מקרבת, מקום אשר לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם. וכן אנו הולכים ומתעלים בידיעה, עד שנחלי רזי קודש הולכים ומשתפכים בתוך נשמתנו. מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון, ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם.

פז. אותה ההארה האלהית העליונה המאירה את העולמים כולם, המחיה את העולמים, הפועלת אותם, המסדרת אותם, המקשרת אותם זה בזה, ומערכת את כל ערכיהם, תוספות אורה וגרעון אורה תלויים הם במעשה האדם, בנביעת אור הטוב של רצון האדם, בהופעת יושר לבבו ושלטון הרוחניות העדינה והעליונה שבו בכל חוגי החיים והמפעלים, בכל שדרות הרגשות והמחשבות. בתוספות האורה של ההארה האלהית הזאת, המכוונת לעולמים ומלואם, שפעת החיים מתברכת מהמעין העליון שלמעלה מכל עולמים, ממלא התפארת המתעלה במרומיו היא יונקת, והכל מתברך, מתאדר, מתגדל ומתעלה.

פח. העבודות השכליות מתחלקות לשתי מערכות כלליות. האחת היא פונה להכניס ולהלביש את שפעת רוח הקודש בלבושי ההגיון והשכל האנושי, בין כל אותו האוצר הגדול של רוח הקודש וענפיו שיש לנו ע"י קדושת התורה כולה, בין מה שהאדם בעצמו, היוצר, משיג בתור התגלות ורוח הקודש, שיעבד את ההתגלות הזאת עצמה בעבודה עיונית. אע"פ שלא כל העומק ולא כל הגובה, לא כל החיים וכל המקוריות שבשפעת רוח

הקודש יוכל להכנס במסגרת העיבוד ההגיוני, מ"מ כמה שיוכל להכנס בתוך אותם הכלים, כמה משפע הנשמה העליונה שתוכל להחיות אלה הגופים, הוא טוב עליון, ועבודה מועלת מאד להרמת הערך של כל התוכן האנושי. והעבודה השניה, היא להכניס את מערכי הלב ההגיוניים, העושים את דרכם על פי סדרם וטבעם, אל האצילות העליונה של רוח הקודש, להוציאם מתוך החיים הצרים והמצומצמים, שהם נתונים בהם, למרחביה, לעולם החרות העליון.

פט. באותו הזמן שהאדם מרגיש בעצמו את עומק שפלותו, וכוחו המדמה והסכמת שכלו מתארים לו שהוא למטה מכל הברואים ממש, אז העולם כולו מתקיים עליו, ובהתרוממותו כל הבריות מתרוממים. אשר הראיתי צרות רבות ורעות, תשוב תחייני, ומתהומות הארץ תשוב תעלני, תרב גדולתי ותסב תנחמני, גם אני אודך בכלי נבל אמתך אלהי, אלהי אזמרה לך ככנור קדוש ישראל, תרננה שפתתי כי אזמרה לך ונפשי אשר פדית.

צ. אפילו הרהורים שאינם ברורים שהם מהעולם העליון, שיש בהם צירוף של רצון נשגב ושל געגוע לטהרה, לאצילות, לשחרור הנשמה ולהתלהבות קודש, אוצרים הם בקרבם אוצרות חכמה ושירה רבה, וצריכים לקבלם באהבה, בנעימה גדולה וקדושה, ובחרדת והדרת קודש. ולפי ההכנה של האדם יתגלו לו ביותר פתחי אותם האוצרות, וישאב מתוכן הון עתק, אוצר נחמד ושמן בנוה חכם.

צא. כשאנו מסתכלים ביצירה כולה, המוחשית, ורואים את האורגניסמוס הכללי שבה, איך החלקים קשורים הם ושלובים זה בזה, בכל צומח, בכל חי, ובאדם איך החלקים העליונים, הנושאים עליהם הוד חשיבות כללות ואידיאליות, הם נזקקים, ביצירתם, בהיותם ובקיומם, להחלקים הפרטיים, השפלים והנמוכים, שלפעמים בגועל אנו מביטים עליהם, והוא הדין בהתחברות הכללית, כמה שאנו סוקרים בסקירה ברורה מתברר לנו בדיוק פרטי, וכמה שאין העין יכולה לחדור שמה אנו מבינים בהבנה בהירה והשערה רוחנית מעמקת, עד כמה כל החלקים שביש צריכים הם זה לזה ותהומות רבה והררי עד הם זה בזה משולבים ומצורפים, מוסיפה תמיד צנו ההכרה, שאלמלא ההיות התחתונות, החשוכות והכעורות, לא תצאנה ולא תשגשגנה בשיא הודן ההיות העליונות, הנכבדות והמאירות, והחיבור והאיחוד הולך ומתגדל בנפשנו. מהעולם המוחשי באים אנו לעולם הרוחני, למחשבות אדם ותחבולותיו, לדרכי הקולטורות השונות, ואמונות והשיטות. נרתעים אנו לאחורנו כשהננו רואים הרשעה והסכלות, כמה שלטה וכמה שולטת היא במערכי לב בני אדם, בנמוסיהם, בדעותיהם, באמונותיהם, בסדרי חייהם הפרטיים והחברתיים. כשאנו משקיפים על כל התועבות שנעשו בשם אמונה, על כל קרבנות האדם לאילים, על כל חללי הנמוסים המתועבים, ועל כל הרשעות, השפלות, החולשות והמחשכים של ההסכמות, ומעבר מזה רואים אנו את הברקים, את עטרות החן של שכל האדם וישרו, את חכמת החכמים, את גבורת הגבורים, את להב אור הקודש של אור האמונה בזיקוקו ועליוניותו, את השאיפות ואת התקוות של העתיד הגדול, ואת עמודי האורה שממלאים את ההוה, מיד אנו מחליטים, הלא כולה, כל החזות הרוחנית עולם אחד הוא. גם הוא תוכן אורגני יש לו, גם הוא בכל הוד נשמתו, בהברקת רוח קדשו, ועז אל אלים אשר בתוכו, נזקק הוא לכל אשר בקרקעיתו ותחתית מצבו, ואלמלא אותם השמרין והרפשים שברוח האדם, לא הצמיח פרי תנובתו, המשמח אלהים ואנשים. ומיד אנו מתנחמים על עפר ואפר, ומקבלים אנו באהבה את העצה העמוקה

של האדריכל העולמי, בורא כל המעשים, אלוה כל הנפשות, אדון כל הנשמות, הנותן נשמה לעם הארץ ורוח להולכים בה, והכל מטובו ישאבו טוב, והננו הולכים ונאזרים בקדושה ובגבורה, ומתחילים אנו להכיר את שפלות ערכנו, ואת גדולתנו גם יחד, ומשתעשעים אנו בפרחי החן והפאר אשר צמחו על ערוגות התולדה האנושית, ומכירים אנו על ידה את מה שהוא יותר נשגב ממנה, את מה שהוא למעלה למעלה מכל ערכיה, והננו כולנו שטופי תשוקת שירה, ואזורי גבורה ללכת קוממיות בדרך האורה, לדעת את הגודל אשר להיבול המגמתי שברוח, שכל טוב ויושר. כל אור וחופש עליו צומח הוא. ונוטלים את פרי האמונה בטהרתה ובכיכורה, עד כמה שידנו מגעת להגיע אליה באורח מישור של תבונה, ומה שמתנוצץ בנו מלמעלה מאורח שכלנו, יודעים אנו נאמנה, כי גבה מעל גבה שמר, אמיצים הננו בהודעת עצתנו הישרה. ונאזרים בתום הגדולה האלהית. אשר נדע ממורשת קדומים, משיח סוד קודש. מי כמוך חסין יה ואמונתך סביבותיך.

צב. האור האלהי מצד עצמו, מצד ההתעלות מיסוד עולמים, אין שייך בו לומר תוכן של סבה ומסובב. ומזה באה המחשבה ההורסת את כל הלימודים התיאולוגים המדברים על דבר ערך הסבה והמסובב ביחס האלהות. ומזה יכולים אנו להבין, שמה שאנו מיחסים שם סבה לאלהים ביחס ההויה העולמית, מצד הערך הבלתי מעורר של קודם הבריאה והמצאת ההויה, אין התוכן הולם כלל, רק אחרי שאנו כבר נמצאים בתכונת עולמים הרינו תופסים את העליוניות מכל תאר וסבה בהבחנת שם סבה ראשונה, ובטוחים אנו שביטוי הגיונו התחתיתי הוא מכוון אל העליוניות בגניזה וחביון. ומזה הרינו באמת מתעלים מעולם הגלוי לעולם הנסתר, המואר באור אין סוף. והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע.

צג. העדינות הנפשית היא מרגילה את האדם להביט את הבטת חייו ואידיאליו למרחוק, להיות מאושר באושר העולם שיבא, אחר שייתקן לגמרי. אריכות הזמן אינו חוצץ כלל בעד הנפש העדינה. המנוחה האידיאלית שואלת על המציאות המגמתית, כיון שהיא מוצאה מטרה רוממה בכללות ההויה, כבר היא מלאה אושר פנימי, ומנוחתה האצילית רכושה היא לה.

צד. טהרה מדותית ומעשית צריך האדם כדי שלא תעוכר ההופעה השכלית שלו, למען יוכל להרגיש יפה את ערך העתיד. וזאת הטהרה היא הגורמת, שיסוד עולם הבא נעוץ הוא באושר של תחית המתים. הבטחון בישועת ד' הכללית, שיעשה לעולמו, רק היא היא הממתקת את כל החיים כולם, ואין השמחה נפרעת כלל ממה שאין היחיד בטוח בעצמו על דבר גורלו ביחס לאושר הגדול ההוא. מלא חפץ לב הוא בידעו שהטובה עתידה לבוא, שהעולם הוא מתוקן לאושר, שהמציאות כדאית היא להברא לולא האמנתי לראות בטוב ד' בארץ חיים, למה נקוד על לולא, אמר דוד לפני הקבה, יודע אני שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבא, אבל איני יודע אם יהיה חלקי עמיהם. ובכל זאת הוא מאושר ארשר ודאי, אושר הבא מתוך שאיפה אצילית, התופסת תמיד את המציאות, את התיאוריה הכללית.

צה. יסוד העקדה הוא הגברת הרגשות היותר עדינים, והתכללותם באור האהבה המרוממה והעדינה לאין סוף, אהבת ד' הבהירה, כביטול טפה אחת מן הים.

צו. הננו עומדים במלחמה נגד רזי תורה שנעשקו בידי החיצונים, שהוא עיקר צרת שריפת התורה, שמתבארת על ידי דורשי רשומות. הנטיה הדתית בפנימיותה, אור קודש, אור צפון, אור בנין עולם ומלואו, אור ד' שוכן בה. אמנם הרכוש הנשמתי של שמן משחת הקודש, שאור החיים הרוחניים שופע שמה, הבטחון והאמונה, הם הם אבוקות האורה הפנימיים, ההולכים ומוסיפים כח ועז בבנין, אבל הבנין צריך שיבנה על פי הסדר האלהי, אור עולם באוצר חיים. זאת היא תפארת עוזנו, במתן תורה מאת יה ד' צור עולמים. משקיעים אנו כח ומרץ גדול בהאופי המעשי, בשינונו ודיוקו, אמנם הוא הולך כזרע בבטן האדמה, מופיע באורו על כל תבל רבה, ומשיב לנו גם כן כפלים אור טוהר של מוסר, ענוה, רעיון אלהי, ונועם רוחניות פנימית. אבל העין החיצונה רואה בשחרור מן המצוה, בפריקת עול המעשה, בחפשיות התנועה לכל רוח, ביחוד בחופש העול מהתלמוד הדייקני, המייגע, תגבורת רוחנית שירית. ובזה עשתה שממית ידים לתפש, לחבל את בנין עולם ומלואו, להכות לרסיסים את היכל הקודש, לפזר ישראל בעמים, לקטרג על כל עמל המעשה והתלמוד בלשון מדברת גדולות. אמנם כל זה היופי החיצוני, הקסם המתעה, בא מהכרה בלתי מושלמת, מחיקוי קופי אשר לא מאור סוד ד' העליון יצא. והננו קרואים ועומדים לבצר את עמדתנו, לקחת מידי הרשעה העמוקה הזאת, הממריאה שחקים, את כל יפעת השירה, את כל האימון הרוחני, התמימות והענותנות אשר גולה, ולהכניס את הכל אל אוצר הבנין, לקשר את הכל באותו אור העליון שאור תורה חי שמה, עד שיאירו אורים העומדים עדי עד, לא יבוא עוד שמשך וירחך לא יאסף.

צז. הרשעה של ביטול המצוות והמרידה המעשית, שהיא חורבן העולם, שאיה יוכת שער דמנגח כי תורא, יונקת היא מעתיד רחוק, ממצוות בטלות של עתיד לבוא, אבל מקסם שוא חזתה. במקום העליון הכל מיתקן, כל העולמים הגשמיים והרוחניים, נפש האדם לכל עומק הופעותיה והשתלשלות דורותיה, נפש העולם וכל המון כוחותיה, הכל מתעלה, מזדקק ומשתכלל, אז בטלות המצוות, בהופעת האורה המצורפת, שהכל נצרף, אמרת אלוה צרופה. לא נתנו המצוות כי אם לצרף בהן את הבריות, וכי מה איכפת ליה להקב"ה בין שוחט מן הצואר לשוחט מן העורף. אבל כשבאה ההשחתה לבטל את המצוות בעוד אשר הסיגים לא נטהרו, בעוד אשר לא נצטרפו הבריות כלל, הרי הוא מבלע את נחלת ד'. ועד כמה שראוי למין תוכן כזה וסעיפיו להמצא, בקרב כל העמים אשר על פני האדמה, עד עת קץ, אשר אור ד' יואר בעולם, והכל יכירו מה הוא כחן וסגולתם של ישראל, ומה הוא הפרינציפיון הכללי והפרטי של התורה האלהית, המכוננה לעומת עולם וכל אשר בו בדיוק יצירתי, אבל כל זמן שהחושך מכסה ארץ, הרי הם ראויים למין תכונה מוסרית כזאת שיסודה בהשפלה כללית של רוח האדם והעולם, ובהסתרה של האור האלהי העליון, מקור החכמה והחסד, העומד לעד ולנצח נצחים. אבל כשסעיפים זרים כאלה חודרים בקרב מחנה ישראל, הרי הם מטמאים את הקודש והמקדש, מכניסים ארס נחש בכל הלח המחיה את כל הנשמות, ומיבשים את הלשד האלהי המרענן את כל. ומלחמת ד' היא ונקמת היכלו לעמד הכן בכח וגבורה, להודיע אור חכמת ישראל, האחווה בישועתו ונצחו בעולם.

צח. המינות הפקירה את המשפט, תקעה עצמה במדת הרחמים והחסד המדומה הנוטלת את יסוד העולם והורסתו. ומתוך עקירת יסוד המשפט מתכנו האלהי תופסת אותה הרשעה היותר מגושמת, ובאה בזוהמא

לחדור במשפט הפרטי של האישיות היחידית וחודרת היא בהתפשטות גדולה לנפשות העמים, ובזה מתיסד יסוד שנאת לאומים ועמק רעה של טומאת שפיכת דמים, מבלי להמיש את העול מעל צואר האדם. אמנם עיני כל מוכרחות להיות נשואות לאור עולם אור ד', אשר יגלה על ידי משיח אלהי יעקב והוא ישפט תבל בצדק, ידין לאומים במישרים.

צט. יסוד החיים, גם החיים העולמיים, הוא מתפלש בכל תורת ישראל. העולם והחיים מראש כל ערכים ודרגים עד תחתית כל ערכים ודרגים, הרי הם מעורבים ומאוחדים יחד, מושפעים ומשפיעים, מסתדרים ומתאגדים, והכל חי, שופע, מתגדל ומתחדש מאור עליון, ממקור מקורות, חיי החיים, אור חי העולמים. ומתוך כל, השמחה והרעננות דבקה בסגולה פנימית באור תורה ועבודה בישראל, ושמחת מצוה ותורה הוא דבר עצמי בהם. ולהפך המינות, היא בטבעה נטולה מן החיים, היא קצצה את היסוד הבסיסי של החיים, דליו שוקים מפסי ומשל בפי כסילים, ואין צריך לומר שהיא גדועת ראש, ולא תוכל לראות גאות ד'. חפצה להתעלות לרוחניות פנימית לבדה, ותדמה לדבר נפלאות על אל אלים, לתוות קדוש ישראל, וזה לא יכלה בשום שיח שכל ורעיון להגיע בצורה של אחדות כללית ושלמה, לא במדע והגיון, לא באמונה פנימית מתוך חזון לב, ולא במוסר חשוך מרוחו והרגש נטייתו של אדם בשעה שהוא נוטה לחשקו על פי מדעתו וציור לב אנוש המלא הבלים. והעולמים נתפרדו, הנטיעות נקצצו בערכם ורוחם של מחבלי כרם הללו, ונטל יסוד החיים מכל דעה ואמונה, ונתן מעוז החיים העולמיים רק לרשעים, לעם לא ידעו ד'. וממילא דעת ד' עצמה הולכת ומתדלדלת, והיא מתקשרת ומשתעבדת בעל כרחיה לעולם יורד ושוקע באין מנוס, לעולם מלא גילולים ורשעה. וכל הצטדקותה אינו כי אם כסף סיגים מצופה על חרס, שפתים דולקים ולב רע. ומובטחים אנו שעד ארגיעה לשון שקר. הוד אור האחדות העליונה הטהורה, סוד אורן של ישראל בחיים ובפועל, בעולמים ובנשמות, בחיי החברה ובחיי האמונה, בטבע היצירה ובגילוי אורה [...].

ק. הבחירה במילואה לישראל היא נתונה. מראשית היצירה, מתחתית מדרגותיה עד רומה, הולכים האופיים ומתבדלים זה מזה בהתוכן של חופש עצמותם, שהוא חופש רצונם, מפלאות תמים דעים הוא, שכל בריה הרי היא נגאלת ממאסר העבדות, כלומר מכבלי ההכרח והעדר החופש הבחירי, לפי ערך השיווי הפנימי שלו, בחוג האנושי, נתרחה אותה התכונה של החופש ביותר, אבל לא בכל מילואה. עדיין אין חירות אמיתית בעולם, אין העולם גאול עדיין מכבלי העבדותיים, אבל מדרגות מדרגות יש, עד כמה כל אישיות קונה לה בטוב נטייתה, במעשיה ושאיפותיה, את בחירתה וחופשה העליון. בעמים הדבר יותר אופי, העמים במושגם הכללי הנם יותר כבולים בכבלי ההכרח מאישים יחידים, והצירוף העבדוטי של כל יחיד הולך ונעשה עול ברזל בקיבוצים. ישראל נתנשאו לחירות ביציאת מצרים. זאת היא חירות עליונה, שחרור הרצון, חופש האופי. והיא היא התכונה היותר עליונה, הראויה להיות מתממת את כל העולם באור החירות העליון, שהוא צריך להיות הולך ונקנה, עד שבאה התכונה העליונה מכל שאיפה שבחירות, שהיא היא המבוטאה בהעבדות האלהית של ד' אלהי ישראל, עבדי הם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים, לא ימכרו ממכרת עבד. המצה היא לחם עוני ולחם חירות. באותו הזמן שנגלה עלינו מלך מלכי המלכים וגאלנו גאולת עולמים, נוצרה בנשמתנו תכונת החופש, חירות הרצון, המוכשר לשעבוד מלכות שמים בצורתו האידיאלית. ורז עולם הוא שיש בסגולת המצה, לתן כח חפשי בחירות

הקודש. וכשהוא בא בפרק זה, שהנשמה הכללית והאישית שבה עוד הפעם להתחדש, כל נקודה ונקודה מעצמיות חייה אין שיעור לערכה, החמץ עושה כח צביוני מיוחד, משולל כבר החופש הגמור, והאוכל חמץ בזה הפרק של התחדשות נשמתו ונשמת כנסת ישראל נוטל הוא חייו מהעולם, הכרת תכרת הנפש ההוא. והמצה היא נהמא דאסותא, רפואת הנשמה המשוחררת, חירות עליון, בגאולה שלמה.

קא. יתרון השתיקה ורוח הקודש המתחבר על ידה, בא מתוך ההתפרצות הפנימית, שבאה מתוך מעין הנשמה, שדורש להתפשטותו והרחבתו מגרש גדול מבלי מעיק, וחמורה היא ההתבודדות הפנימית מאד, ודורשת היא שגשוגה בלא שום הפרעה בעולם. אז יוצרת היא את ערכיה וגוניה מכחה התוכי הפנימי, ואור הרוחני, פאר החיים וגבורתם היסודית מתגברים והולכים, והדיבור הבא אז הרי הוא מפריע בכחו הבניני בנטילתו מהישן, ממה שכבר מטושטש ומאופל, מוגבל ומצומצם, ונותן על הזרם המעיני, השוקק לחידוש וטריות חדשות. ודוגמת השתיקה הדבורית, לעומת המחשבה, יש גם כן דומיה מחשבתית, כשבא תורה של המחשבה היותר נעלמה, היותר פאורה ועליונה. והולכים הם הדברים במדרגות זו למעלה מזו. המצה, היא משתקת את כל שאון חיצוני, כל תנועה והתגבהות במערכת החיים, מאלמת את הזרמים החיצונים. ובא זה בהתאמה לגילוי שכינה, ומורא גדול, לעומק רז הדומיה, ומתבטא הוא בקול אדיר, שהדומיה מתאחזת בו, כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא.

קב. כל שמחה נמשכת מחידוש המחשבה, ויסוד חידוש המחשבה הוא חידושה של תורה, שהיא למעלה מן השמש. כי כל אשר תחת השמש אין בו כל חדש, ויש דבר אשר יאמר לך ראה זה חדש הוא, כבר היה לעולמים אשר היו מלפנינו. אמנם חידוש הרעיון שבקודש, בו יש חידוש עצמי תדירי. וכל הטוב והרעיון שבחידוש כל מחשבה, כל מה שמשמח שמחה עדינה בכל החיים, נובע מצד הקודש שבו. זהו צד התורה שיש בכל מה שבעולם, שהיושבים לפני ד' שואבים תמיד מאורו, ומוצאים את זיו החיים הנצחיים בכל מה ששוטף ועובר. אמנם כל המון השמחים בעליצות רוחנית, אותה השמחה הפנימית, אותה הנקודה התמציתית שהיא רוח החיה בשמחתם, היא התכונה התורית, הבלועה במזג הפנימי של התוכן האצילי, שנותן את הערך החי והיסוד הרוחני שבמחשבה או בסידורה של אותה הפעולה. ואם היו מכירים להבדיל בין אותה הנקודה שבה שרוי אור השמחה הבהירה, שהוא העונג הצלול והבהיר, אור העולם, ובין אותם הסיגים שמתפשטים ומתערבים על ידי זוהמת החיים, שמשם נמשכת שמחת חנף, שהיא עדי רגע, היו מתעלים כל בני אדם למעלה עליונה מתוך כל נקודה של שמחה שנכנסת בלבם, מתוך כל פעולה וכל יצירה שיא נובעת ישר ממעין הקודש, מעין התורה המשמחת לב. ויחידי סגולה הם הם המעלים את כל נקודות השמחה של כל מה שנעשה תחת השמש מתוך עולם התוהו, ומכניסים אותו לתוך הבנין של עולם חסד יבנה. בנאים אלו תלמידים חכמים. אל תקרי בניך אלא בוניך.

קג. הארציות וכל ההשגות שמבוססות על החושים, וכל הרצונות שיש להם אחיזה ויחס עמהם, הם נותנים את החומר, שממנו יוצא אחר כך אל הפועל אותו העז הרוחני, שאנו מתחברים עמו במערכות העליונות בהשגות ורצונות הנאצלות, שמזדרחות בקרבנו. ואם אנו עולים יותר ממקום העמדה הראויה להקשבתנו, הרינו משתמטים מהבסיס הארצי, ונאבדים מאתנו כל אותם האימוצים, שיסודם בבסיסיות. הגשמיות, שהם

בהתהפכם למזגים רוחניים, נותנים בנו את הזיק של שלהבת החיים הרוחניים, והננו מועפים ונחלשים, והעז הרוחני, בהירותו וברירותו, דיוק רצונו ואומץ רוחו נעזב ממנו, אומללים אנו שרוים אז בים הרוחניות הגדול, הסוער עלינו בהמון גליו, והאניה שישבנו עליה נשברה וירדה תהומות בסערת המשברים. ושני דרכי הצלה יש לנו. או למהר אל החוף, ובכלל זה להחזיק באיזה שבר של האניה עד כדי המצאת ריוח והצלה, עד כדי פגישת אנית הצלה, או אניה חדשה, השטה בים הגדול, שתהיה נכונה להעלותנו עליה, אופקים חדשים של עבודה, דעת, הגיון ומפעלים, מקושרים באותם המחשבות והאידיאלים הגדולים, שנסתפגו בנו מאז, או להתרומם כל כך ברום העילוי של הרוח העליון, עד כדי הקבעה של טבע עצמי ויסודי של אזרחיות אמיתית בעולם הנאצל, להעשות מנוני ימא, כאחד התנינים הגדולים, דרי הים הקבועים, שאז מאור החיים הגדול של הרוחניות האיתנה, מתהפך כל העולם החומרי לאוצר רוח גדול, והכל מתאים יחד בעצת שלום.

קד. הירוס גדול בא במערכי הרוח, כשמופיע האור הפנימי של עת לחשות, והאילמות הקדושה העליונה בכל הוד כבודה ובכבוד משאה היא ממלאה את כל הנשמה, אם ימרוד בה האדם, ויפרץ לדבר, מרידה זו במלכות הדומיה מחרבת את כל בנינו, כל האוצר של התום ושל היושר, של העומק ושל ההתקשרות העליונה, הכל מתרוסס. והוא צריך אחר כך, אם ירצה לבנות את הריסותיו, לכוון הכל מחדש, והמשכיל בעת ההיא ידום. אמנם כאשר יתן להדומיה את כבודה בעת הופעתה, אז תנהיג היא את משטרה, תכוון את אולמיה, תחדור בעמקיה ותבא עד נבכי תהומיה, ומתוכה תוציא פארות וענפים נאדרים בכח צומח גדול ורענן, השיחים ימלאו כח, ויבא ניב שפתים. אז תחל העת לדבר, בהדר כבודה, ורוח הדומיה יהיה המיטטרון, הפועל על שיטפת הדיבור, אשר יזל כנחלים ברוב עושר וכל חמדה, בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ד' ורפאתיו. והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה, להתיר פה אלמים.

קה. לפעמים הרוח נעשה חודר יותר מדאי, ומעמיק יותר מדאי, במדע הוא מנתח את הפרטיות יותר מדאי, ובמוסר הוא מעיק על הלב יותר מדאי, מחריד ומטיל מרה יותר מדאי. אז מרפאים אותו בהחדיונות החיצוניים ומשתמשים בהשטחיות של החול, במדע ובמוסר, ואז החול מתקדש גם הוא, וממזג את רוח החיים, ואור השמחה שבה במשקל נאה. וחוזרת ההתעמקות והחדירה להיות מוארה וברירה בצורה מתוקנת, שממנה באות הסגולות של מאור פנים ושמחת לב, המתלוות תמיד עם כל אופי של רוחניות משוכללה.

קו. קדושת הפסח מרשימה את עומק הטבעיות של האמונה האלהית מראשיתה, וכל סעיפיה, שהם כל התורה כולה, וכי כל הניגוד והכבודות שכל העולם פוגע בה, איננו כי-אם מפני השאור שבעיסה הראשונה, חטא האדם בכללו. והעולם הולך ושואף לתיקון מוחלט, שאז יוכר מהי הטבעיות המוחלטת של האדם, יוכר העושר שבעוני, יוכר איך כל רשמי החוץ אינם אלא מדלדלים את התוכן הפנימי. והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ד'. וכשהעושר שבעוני מושרש הוא יפה, אז אין כל עושר מזיקו, כי-אם מוסיף הוא עליו את עושר העוני, את העשירות הפנימית העצמית, שאל זה עורג כל העולם באמת לאמתו, אלא שאיננו מכיר עוד את עצמו, וחושב הוא שישקיט את צמאוננו בעושר, ברכוש קנוי והוא לוחם ומתמלא איבה קנאה וזעם, יראה ופחד חיצוני, המרשש את החיים ומאבד את טוב העולם. וכל-זה בא מפני שאין בו כח להכיר את פנימיותו ואת עצמת רצונו

בעומק פשטות עושר טבעיותו, שהיא עושר העוני, הכולל בקרבו את כל מיני העשירות שבעולם. הטבעיות הפשוטה של ההשתאבות האלהית, הכוללת את כל ההרגשה, את כל החיים, את כל המפעל ואת כל השכלול, המזרז את הכל להגדיל מעשים, ולשכלל עולם בגשמיותו ורוחניותו, מתוך דחיפה פנימית של שלום והשקט, המכוננת סדר חיים אישיים וקבוציים. מראש מקדם בזוהר של שכל ושל מטרה מהוגנה וקבועה, המקדשת את החיים מראשית יצירתם, המרבה נשמות פועלות בשביל הגדול המוכר ומסוים, שאין בו שום סמיות עינים כי-אם בהירות ועצמה, ברירות וצלילות הדעת, תגבורת כח של תיקון עולם ותיקון עולמים, הכברת טוב והוספת פאר ועונג מרגע לרגע, פתיחת מעינות מלאות חיים והוד אהבה מלאה, רעננה וקדושה, ומילוי מפעל, מעשה ועבודה, מתוך שמחה, עדינות, תפארת וזיו משוכלל ומתעלה. יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחיה דעת.

קז. בעליות הרוח הדבר יותר ניכר מבכל התעלות, שהיניקה הלשדית הולכת תמיד מהיסוד היותר פשוט, ועם כל ההרחקות המופלגות שמתרחק הרוח על ידי הסעיפים הרבים של המון החידושים, צריך שידע, שהאמת המחיה, המעמדת את האדם על רגליו, תהיה משפעת עליו את שפעה רק באופן שתמיד יהיה קרוב אל המעין הראשון. וההתחלות הפשוטות, המוטבעות בשכל וברגש היותר ישר ויותר פשוט, יהיו תמיד מחוזרים אצלו, בבינת לבבו, בציווריו ורעיונו. וכל מה שגיביה מעופו יותר, וכל מה שיהיה המקור החידושי יותר מפכה פלגים יבלי מים חדשים, מיום ליום ומשעה לשעה, כה תרבה אחיזתו המקורית ביסודי הפשטיות הראשונה, שהיא הבסיס היסודי לכל מעוף עליון, והקטנות והגדלות מחברות ביחד. בפסח באים אנו לגדול זה. אנו רואים את עצמנו ביותר בירור כאילו אז יצאנו ממצרים, כאילו אז הננו מחדש נולדים, כאילו בפעם הראשונה הננו שואלים את משה רבינו, על אמרו אלהי אבותיכם נראה אלי, מה שמו, והוא משיב לנו את התשובה המקורית, שלעד ולעולמי עולמים לא תתם ולא תסוף מלחשוף לנו את אוצרות גניזותיה, סתריה וגילוייה, עמקי שירותיה והרחבת פשטותה, אהיה אשר אהיה. ד' אלהי אבותיכם, אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם, זה שמי לעולם וזה זכרי לדור ודור.

קח. גם ההשקפה היותר ממארת על תוכן העולם, היותר עצובה ומחשכת, פועלת היא רק על השלילות של חיי עולם הזה, שהיא באמת מרימה את הערך של החיים המוחלטים, שהם חיי עולם הבא. וממילא על ידי השקפה יותר עמוקה מתהפכים חיי עולם הזה גם כן לעושר גדול, כי הרי הם המיסדים את המעבר להטוב הגדול ומנוחת עולמים של חיי עולם הבא, אמנם יותר גדול, יותר נאור ונעלה הוא התוכן של האספקלריא המאירה בישראל, היודעת להרים את הערך של חיי העולם הזה, ואת הערך של כל העולמים וכל היצורים, מראש כל דרגין עד סוף כל דרגין, מאופי של נדידה, והעברה, למצב של עילוי תדירי, ומעמד נצח והוד. וזאת היא עבודת הקדושים שבישראל, שהם מחייבים את החיים וממלאים אותם זוהר קודש, המשפיע חיים וברכה לכל, והם ממולאים על ידי זה שפעת ברכה וחיות ד', שכל העדינות והמירוק שאפשר להעלות על הרעיון האידיאלי, מכל נוי של יסורין והקרבת עצמו, הרי הם מונחים כלולים ואצורים באותו העדן העליון. ממתים ידך ד' ממתים מחלד חלקם בחיים, וצפונך תמלא בטנם, ישבעו בנים והניחו יתרם לעולליהם, ואני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקין תמונתך.

קט. הגאולה נמשכת היא והולכת. גאולת מצרים וגאולת העתיד השלמה היא פעולה אחת שאינה פוסקת, פעולת היד החזקה והזרוע הנטויה, אשר החלה במצרים והיא פועלת את פעולותיה בכל המסבות. משה ואליהו גואלים הם לגאולה אחת, המתחיל והגומר, הפותח והחותם הם יחד ממלאים את החטיבה. ורוח ישראל מקשיב הוא את קול התנועות של פעולות הגאולה, ההולכות מכל המסבות עד מלא צמיחת קרן הישועה במלואה וטובה.

קי. הגאולה מוטבעת היא בטבע ישראל, היא חותם פנימי. גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו. משה מאיר את אור התורה ואליהו את אור הטבע הישראלית הנקיה, קדושת הברית, המקנא לברית, מלאך הברית. באבות מתגבר אור התורה, בבנים אור הטבע הישראלי הקדוש, וזה יוצן באחרית- הימים בחבורם, והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, ומשה ואליהו יתחברו יחד באומה ובכל אחד מישראל בפני עצמו, מידי אביר יעקב משם רועה אבן ישראל, אב ובנין דבית ישראל.

קיא. אפילו כשהגוף שבור ורצון, והנפש נבהלה ופצועה במכאובים רבים רוחניים וגשמיים, אין הנועם הרוחני חדל מתת את דובשו ומתק שפצו, המרגיע ונותן עונג פנימי לנפש גם בתוך מחשכיה. וזה הנועם נשאב הוא אצל כל אחד ואחד משפעת התורה והמצות שלו, מפעולתם וכוונתם. וכשם שהוא נוהג בכל יחיד, ככה הוא נוהג בכללות האומה, שהיא יונקת תמיד ממתק טוב הקודש הפנימי של נועם ד', הממתיק את החיים ומשפיע צורה כבודה ומתוקנה, וחיים מלאים תוכן של קורת רוח פנימית בעומק הנשמה הכללית של כנסת ישראל, שקויה וניצוצי אורה משתלחים הם אל כל יחיד ויחיד, לפי ערך הכנתו, לפי זוהר נשמתו, ולפי רוב קישורו העצמי אל הכלל.

קיב. כל מה שמרימים את האלהות האמיתית למעלה מכל גונים, מכל תכונות, מכל מדות וציורים, מתרחב ומתגדל הרוח, מתאדר החופש ומזדככת הנשמה, וכח הבינה הולך ומזדכך, והרצון מתקדש ומתעלה. ולפי רוב ההתעלות מעל כל ברכתא ושירתא שבהגיון הפנימי, וכפי רוב השילולים מכל תאר וגבול שבעצמיותה של חשק הנשמה להתודעות האלהית, ככה מתרחבת הדעת בחירות שאין לה גבול, להרבות העצמה והחיים מהגוונים ביחש העולם ליוצרו והיוצר לעולמו. כל מה שההכרה מתבררת יותר, בגבורת הדומיה העליונה, כן מתגבר כח הקול, וביטויי הדיבור יוצאים במלוא ניביהם, המליצה והשירה מתברכת, ומעינותיהם מתברכים ושוטפים, ונובעים אמרות טהורות בלא הרף, יוצרים בכל רגע, בכל דקדק זמני, המון זמרות עז, שלשד חכמה עליונה, ועומק אדירות גבורה כבירה, שרויה בהם.

קיג. יש שנעשה הרוח חשוך באיזה מקצוע, ומטרה של חכה זו אינה כי אם אורה מרכזית, כלומר שקרני האורה ההכרית יצטמצמו במקום אחד מרוכו, ומשם ישלטו על כל העברים מסביב, ואחר כך יופיע אור גדולמהמרכז גם על אותם המחשכים.

קיד. לשד החיים של תורה ומצוות בא בהרגשה אחר זמן, יש שמתאחר הרבה ויש מעט. כן הדבר נהוג בעניני היחיד, וכן בעניני הכלל, ישנם ענינים נוחי העיכול, שנראה פעולתם מיד, וישנם כבדי העיכול, שפעולת כח חייהם מתעכב להראות. וכל המרפה עצמו מדברי תורה, וגם אפילו ממצוה קלה, אין בו כח לעמד בעת צרה, שנאמר התרפית ביום צרה צר כחכה. וכל כח ואומץ הנמצא לנו, להיות למעוז לנו בעת צרה, חוזר ובא לנו משפעת התורה והמצוות, מנקודות הטובות, מניצוצות אור הקודש, אור החיים, שלהם, הפזורים בכל דרכי החיים. הכח האצור בהם, עז האלהי הספון בם, שהגיע אלינו, שקלטנוהו בנשמתנו, שקלטו העולם כולו בכללותו, הוא על ידי מסיבות רבות נתהפך לכח חיים אמיץ ואיתן, אשר מתוך צרה יתגלה, להאיר מתוך חשכה, להפך עמק עכור לפתח תקוה, ומתוך צרה להזמין פדות ורוחה.

קטו. כשמסבירים עמקי הקודש בדעת השכל, בראית התבונה האנושית, הולכים מימין לשמאל. כשמרימים את כל ערכי התבונה האנושית אל הרום העליון, ומבארים את הכל על פי שפעת הקודש, הולכים מן השמאל אל הימין. בחיבורם של שני כחות כאלה מתכונן בנין שלם. מדת הנטיה מן השמאל אל הימין, מאוצר רוח חכמה שבאדם אל רוח אלהים, היתה בבצלאל, מדת הנטיה מן הימין אל השמאל, משפעת הקודש אל התבונה הקצובה, המאירה באדם, ברוחו ושכלו, בצירוי ובכח יצירתו, היתה באהליאב, ועל פי שניהם יחדיו נתכוננו כל כלי המשכן ומעשיהם. היסוד העקרי הוא הפונה מן השמאל אל הימין, מאוצר החול אל רום מבוע הקודש. אבל אתו צריך להיות מלווה גם כן הכח ההולך מן הימין אל השמאל, השואב ממעינות הקודש ומשקה את מטעי החול. בצלאל ואתו אהליאב עשו את כל אשר צוה ד' את משה.

קטז. מדרגות אחר מדרגות עולות הודאיות, אין כל מדרגת ודאי דומה לחברתה, במדתה הכמותית והאיכותית. רעיון מרעיון, אמונה מאמונה, מובדלים הם זה מזה, על פי מדת חיי הודאות, המחיים אותם. הודאי המוחלט שוכן ברום עולם בחביון עז העתיד לבא, עולם הבא, אהיה אשר אהיה, הודאי שמו כן תהלתו, ודאי סתמי. נחלים רבים מתפרדים ממנו, כולם אחוזים זה בזה, עד באם לנהר אולי, כולי האי ואולי, אובל אולי. ויובל אולי, ודאי הוא ביחש לכל הנוצר ממנו, לכל המתאצל ומתפשט מאורו, והם גם כן לפי רובי ענפיהם ודאיים הם כל אחד במדתו. והכל יונק ממקור הודאות, השפועה מהודאי המוחלט, הודאי שלמעלה מודאי. בכל עולם, בכל איש, עולה תמיד בעליתו מדת ודאותו, ונחל אולי מתחבר הוא עם הנהר היוצא מעדן, מיסוד הודאות, וכולם יחד שואבים לשד חייהם ממקור כל הודאיות, וממקור כל הספקות, ממקור שאיבת הודאות, שמשם כל הספקות שואבים, להחיותם, להעלותם, לרעננם ולפארם בפאר חי העולם. ושם מעון השמחה, עז וחדוה במקומו, אין שמחה כהתרת הספקות. הספקות מתגלים בשרשם הנאצל בצורתם העליונה, בצורה החיובית הבריאה והרעננה שלהם, בצורה המחיה את כל צדדיהם, ועל ידם ומהם ובהם ועמם תופיע האורה המופלגה. מקור ששון מלא עולם, הודאות המוחלטה בצורתה האידיאלית, מקור הגבורה, מקור החסד, מקור התפארת הנצח וההוד, מקור כל יסוד עולמים, מקור כל מלכות כל אדנות כל שלטון, כל כח ד', כל גבורת אצילות בריאה יצירה ועשיה, כי ביה ד' צור עולמים.

ק"ז. כשמדרגה אחת רוצה להתפאר בודאות יותר גדולה ממדתה, או גם אם חפצה היא לשאוב ודאות יותר רחבה ומלאה מערכה, ממה שהיא עלולה לה, והיא יכולה לספוג אל תוכה, אז היא אובדת את משקלה, נכשלת היא ונופלת. צוללת היא אז במחשכים, כשכור היא נעה ונדה, נשברת היא ומתפוצצת, עד אשר מתוך החשכה יאיר אורה, ותתחדש ביצירה חדשה, ומדת ספקותה תעלה למקור הודאות. ויקיצו וירננו שוכני עפר, כי טל אורת טלך.

ק"ח. בחזיון כל כח הולך ומתעלה, אין מהלכו לבטלה, כי אם עילוי הוא לו. וערך יש להעילוי בין מצד עצמו, בין מצד צירופו אל הישים האחרים. את התוכיות העצמיות של כל מצוי וכל כח ודאי אין אנו מכירים, ויכולים אנו לצייר, כי גם במקום האילמות הגמורה הנראית לנו, שם בפנים חיים מפכים. כל מה שיש בכל אטם, ובכל מה שהוא קטן מהם, בכל ניד כל דהו, קל וחומר בכל דומם מצויר בצורה בכל דבר משוכלל איזה שכלול, וקל וחומר עוד יותר בכל האורגנים, בכל צמח, ובכל חי למינהו, הכל הולך ושוטף, הכל מתעלה. חילוף הצורות לא במעגל סובב הוא לבדו, כי אם גם בקו עולה, שאין קץ לעליותיו. וכל חודר פנימי, כל משורר נאמן, כל מקשיב ברוח הקודש פוגש הוא את כל היש בעליותיו, וקל וחומר לאדם, וכל שכן ללאומים ונשמותיהם, ועל אחת כמה וכמה לעולמים שלמים, ובכל תוקף ויתרון לכללות כל העולמים וההויות, העליות הולכות בלא הרף, בכל עולה, גם הירידות עליות הנה בפנימיות. ולפי התום והיושר, ולפי איזון החכמה והמשרים, הקדושה והדבקות האלהית הטהורה, לפי רום הנשמה ועז חביונה, ככה מוקשב הוא קול העולים, קול קולי קולות של עולמים עולים, עולים בהויותם, עולים בבנינם, עולים בשכלולם, עולה פנימיות חיתם גם בחרבנם ונתוצם, הכל עולה, הכל מצטרף ומזדכך, הכל נותן פאר לחי העולמים. וקשב תהלה זו ישראל קושב, עם כל העולמים הרי הוא עולה, חיות שרפים ואופני קדש הם חבריו, עמם, עם כולם יחד, גאון ד' ישא. הרוח החיה בתולדתו, בעומק נשמתו, המתראה בתורתו, באמונתו, בכל נפלאות עולם אשר חזו עיניו ואשר עוד יחזו, ריכוז כל מלא עלית עולמי עולמים הוא. עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו.

ק"ט. דומים הם הרמזים להיצירות החפשיות. כתפקידן של האחרונות בחול, כן תפקידן של הראשונים בקודש. כל מה שהמעין הגאוני יותר מלא לשד חיים, ככה מסתעפת היצירה בתיאורים שונים ועשירים. ואם המעין עצום מאד, יוצר הוא תכונות כאלה, שהן רחוקות מהמציאות. שלא שזפתן עין ולא שמעתן אוזן מעולם. ומכל מקום דוקא בהן נראה את החיים הפליאיים שביסוד היצירה, שנשמת היוצר מעידה עליה. ככל שהשובע הגדול של האור והחיים האמוניים מפכה יותר, כן גדלו וגברו הדילוגים הרמזיים. ומתחת כל שריג שבהם טמונים המון מלא אוצרות, למוסר ולאמונה, לתפארת קודש, ולזיו אומץ ובטחון אלהי פנימי, במעוזן וחשקן של ישראל, שמחת כל ישרי לב, דורשי ד' ועוזו.

קכ. שני קולות נוראים נשמעים בעולם ברעש אדיר. כל אחד מהם תובע את דקיונו בתוקף עצום ונורא. כל אחד מתחזק לבנות את בניניו. הקול ההרמוני, הקול התובע מהכל התאמה, כיוון והשתוות, קול השלום. העולה ברעם גדלו על כל המון קולות המלחמות, הנשמעים בכל אפסי העולמים. ולעומתו מרעים הקול המבלבל, הקול השואג לעצמת המצוי הבודד, ולתגרת החיים בהתגברותו של כל אחד על חברו. להבלטת מציאותה של

כל מדה יחידית ולכח הבלענות שלה לבלע את כל השאר. וכל מדה ומדה ככה מרעמת, וקול ענות מלחמה נשמע במלא עולמים. ובין הקולות כולם הולך וחודר אותו זרם הקול, של הקול העליון, של הקול ההרמוני, של הקול המאחד, המעלה והמישר. וממלא עולמים באים הקולות, אל כל בריה, אל כל רוח ונשמה, אל כל קרב וכליות. אל כל יחיד ביחידותו, אל כל קיבוץ בקיבוצו, ואל כל לאום בלאומיותו. והנשמות המרכזיות שקויי לשד החיים של הקול ההרמוני, בקרבם אש קודש יוקדת לצמאון השלום, והם הם מלאכי השלום בעולם.

קכא. שכחת השבטים ליחוסם היא הכנה לאחדות האומה. על ידי הזכרון של חלוק השבטים היתה הגלות גורמת, שכל שבט יחולק ויפרד לגמרי מכללות האומה, וארס הנכריות היה חודר בחלקים המיוחדים והבודדים. אמנם ע"י השכחה הזאת של ההתפרטות נתרבה הבלבול והערבוב, לא רק התפלות המיוחדות וראויות לכל שבט שבט בפני עצמו בתקון העולם נתבלבלו, כי אם כל ערכי החיים, הפנימיים והחיצוניים, כל צביוניהם של ההרגשות, הלמודים, המנהגים וההדרכות, שכל אחד מהם במקומו הוא מוסיף תקון אור וחיים מתאים עם הלך הנפש השבטית ובונה את עולמו, והוא לפעמים מעכר וסותר בנין בהיותו מלופף בסדרים שאינם מענינו. אמנם כל זה מסבב רק צרה ויגון ארעי, אבל בפנימיות החיים חיה היא הנשמה הכללית שנתעוררה הרבה ע"י מחית הקיום הפרטיים, ואם הנעם והסדור נתמעט ומרירות ויסורין רוחנים וגשמיים מתחברים עם כל מעשינו, בכל זה אע"פ שמיצר ומימר לי דודי לי ובין שדי ילין. ומתוך האחדות הבלולה, המלאה ערבוב וחסרון סדור, יצא לאור תכן חיים מתוקן ומסודר, שיגלה ויראה בהופעת אור חיים של גאולה וישועה, וישראל ישוב על מכונו וכח שבטיו ישוב אליו באחדות הרמונית, ועוד תעבורנה הצאן על ידי מונה. ומזבח ד' ההרוס יבנה עוד הפעם על ידי שנים עשר אבנים, כשנים עשר שבטי בני יעקב אשר היה דבר ד' אליו לאמר ישראל יהיה שמך, על ידי אליהו מלאך הברית, אשר מאז נקרא על ידי קנאתו ד' הוא האלהים הולך הוא ועובד עבודת השלום להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, על ידי אור רזי תורה העליונים ההולך ושוטף בכנסת ישראל ומתפלש בכל מעבדיה, עסקנותה, ספריותה, תקוותיה ועבודותיה, המתראים בצורות שונות, מקדש ומחול, מבנין וגם מהירוס, אמנש כולם כאחד עסוקים בבנין הפנימי והחיצוני, הפרטי והכללי, למעלה למעלה מחוג הכרתם של כל הפועלים והעובדים עצמם וגבוה הרבה יותר מכל מטרותיהם המצומצמות, רק בעצת ד' אשר יעץ לתת לעמו אחרית ותקוה. באחרית הימים תתבוננו בה בינה.

קכב. אם רואה אדם פחד תדירי חל עליו, ידע שהוא צריך להעלות יראה זו למדרגה, למדתה, לאותה המדה, של יראת ד' התדירית, שרק היא היא הראויה להיות מכשרת אותו לרזי תורה, סוד ד' ליראיו לאינון דדחלי מקמי קוב"ה תדיר. והיראה התדירית צפונה בתוכה האורה המחיה את הדבקות של האהבה התדירית, שהיא היא הופעת הנועם העליון, שהיא תשוקת הנשמה הפנימית של כל יראי ד' וחושבי שמו, המתענגים על טובו, הרואים עולמם בחייהם שאחריתם לחיי העולם הבא, אשרי תבחר ותקרב ישכן חצריך, נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך, נוראות בצדק תעננו אלהי ישענו מבטח כל קצוי ארץ וים רחוקים, וייראו ישרי קצות מאותותיך, מוצאי בקר וערב תרנין.

קכג. לפעמים נוח יותר לבוא מהסתכלות כללית אל הפרטית, מהרחוק אל הקרוב, שלא כמדה החפושית הרגילה, שמתחלת מן הקרוב לבוא על ידו אל הרחוק, ומן הפרטיות לבוא על ידה אל הכללות. אמנם המדה היא מדה סדורה, אין כאן דליגה באמת, מפני שלעומת זוהר הנשמה, הכלליות היא הקרובה לה, והתמונה הנראית רחוקה היא ממהותה. וההכרה הסדורית, שחש החוש הפנימי העליון בתוכנים האציליים, היא ההכרה המיוחדת, המתאימה למנוחת הרוח במעמד אשרו. אמנם תביעת קודש זאת אינה גומרת את ענינה בהארת השכל לבדו, היא תובעת הרמה כללית של החיים. זאת היא תביעת הקדושה התדירית, המקשרת הכל בחטיבה אחת, בהירות השכל, עדינות הרצון, טוהר המוסר וזיקוק המדות. סוד ד' ליראיו, ובריתו להודיעם.

קכד. מי הקשיב סוד שיח רעש מלחמת העולם, הטוב והרע בהאבקם על משטר העולמיות, אשר בצורה זעירא ונקודתית מתגלה כעין צביון זה בנפשו של אדם, במלחמת חייו החיצוניים והפנימיים. רב קשב אנו קושבים. המלחמה מעוררת גבורה. שפעת החיים העולמיים אל הטוב מתגברים על ידי הניגוד העצום של כל התוכן של הרשעה, הגימנסטיקה העולמית מאזרתה בגבורה.

קכה. הבטחון מתחלק לשרשו וענפיו. וסדר הבנין הוא, בתחילה באה הארה גדולה בשורש הבטחון, בטחו בד' עדי עד כי ביה ד' צור עולמים, ולפי אותה הבהירות של הידיעה האלהית העליונה, וחשק הלב הפנימי בהתמלאותם של האידיאלים האלהיים במלא כל היש, והבירור הגמור שכן הוא, ושהכל הולך לחפץ הטוב העליון, באה שמחת הנשמה הפנימית, וכל דאגה עצבית מתגרשת, וחדות ד' מתמלאת בכל מהותו של אדם, ובחיל גדול הרי הוא חפץ להמשיך אור חדוה זו על כל נשמה ועל כל בריה, והחפץ הטוב אינו שב ריקם, ושמחה עדינה מתפשטת בכל היש על ידי חילם של צדיקים הבוטחים בד' באמת. משורש הבטחון באים ענפי הבטחון, שבהם כבר מוצאה לה התפילה מקום, התגלות רצון לאושר, לטוב, המושג בכללות ובפרטיות, להגברת הטוב, העונג והשמחה, האורה והקדושה, החיים והעדינות, בכל היקום. ולפי אותה המדה שענפי הבטחון יונקים משורשה, ככה הם מסתעפים, עושים פירות ומתגלמים גם בחיים לכל הרחבותיהם. רצון יראיו יעשה, ואת שועתם ישמע ויושיעם. ותגזר אומר ויקם לך, ועל דרכיך נגה אור.

קכו. יש שקשה לאדם לעסוק הרבה בפרטים ובענינים מעשיים, בהלכות ודינים, מפני שאיפות הגודל שלו לדברים עליונים, רבי בכללות, בהשגות מופשטות. ויש שבאה המניעה מפני פגמי הנשמה, ומחיצת העוונות המבדילים. ויש שמצטרפים שני הענינים יחד, שחוצצים העוונות, ומכל מקום גם שאיפת הגודל גם כן גורמת, וצריך לכל פרט מפרטי המניעות לעסוק בעצה מיוחדת. ולפעמים צריכים להרכיב עצה ממוזגת מתכונות שונות, ולפעמים גם הפכיות. ולפעמים צריכים לקבל את המעמד הלכתי רצוי של הכבודות, בשלוה, מפני הטוב הנמצא בו, ולתקן את צדדיו הרעים, עד שתבוא השאיפה לקדושות עליונות, מעוטרת בעטרת קודש שלמה, הראויה לדורשי ד' הצמאים לאורו. ובהתקן המעמד הנפשי, והטהרה העליונה חוזרת כראוי, אז מסתדרים הדברים על כנם, וחזקת התורה תשוב למעמדה, לכל מדרגה ומדרגה כפי ערכה.

קכז. נבואה ורוח הקודש באים, בדבר ד', לפנימיותו של אדם, ומתוכו הם נשפעים לכל מה שנוגע לעולם כולו. ומעין דוגמתם האגדה, הרי היא נובעת מהנפשיות של האדם, ומסדרת את עניניה גם כן ביחש החיצוני של העולם. אבל התורה, היא באה מתוך הארת האמת העליונה, שאין בה שום הבדל בין פנימיותו של אדם להעולמיות כולה ומקורה. מלמעלה למטה הכל נסקר ונודע. פה אל פה אדבר בו. ומראה ולא בחידות, ותמונת ד' יביט. רק נבואה זו יכולה לתן תורה. ומתוך כך נעלה היא התורה מכל נבואה, וחכמי תורה עדיפי מנביאים, מצד התוכן העליון, שממנו הם יונקים את החיים הרוחניים שלהם. מצד גאותן של ישראל שנטלה מהן ונתנה לאומות העולם, מתגבר כח של היפוך הסדר. והנביאים וכתובים, ושפעת רוח הקודש, משפיעים לפעמים בצורה יותר בולטת מהשפעת התורה, והאגדה מתגברת על ההלכה. ובאמת היא צרת גלות גדולה. וצריך הדור להיות חמוש בגבורה, בגדולי תורה, בעלי מסורת, בעלי תורה בהלכה, שכח האגדה. ונטית שפעת רוח הקודש, והידור הופעת קבלת רוח הנבואה לא יחסר להם. והם יגבירו את כח ישראל, להכשירו לגאולה, לרומם את התורה ע"י הנבואה ורוח הקודש, ואת ההלכה, והמעשה ותלמודה, ע"י האגדה, והמוסר ההגיוני. ותשוב בזה גאותן של ישראל למקומה, ופעמי גאולה ישמעו בעולם, ורוח ישראל הנרדם יחל לשוב לאיתנו, חמוש בכל טוב, בכל שפעת עושר רוחני ומעשי, עטור בעטרת הנבואה ורוח הקודש, מוסר והגיון. שירה ואגדה, ואזור בגבורתה של תורה בעוזה ומלחמתה, העומדת בראש כל. גדולת הרז העליון שמלאכי השרת משתמשים בו, בהקדמת נעשה לנשמע, הידיעה הברורה במעלתן של ישראל, שלא רק סוקרי עולם הם כי אם בוניו ומקיימיו, וזאת תורה התורה בלימודייה בדבר ד', לדעת מה יעשה ישראל.

קכח. בכל השדרות מתגלה הצביון של הדחיפה הסמויה של הפרטים, שבתוכם גנוז אוצר חיים בלתי נודע ומשוער, והם הולכים ונדחפים, ומתקשרים למגמה, שבהקבץ השעור הראוי והתכונה הראויה, הציורוף והסידור הנכון, מתגלה לפי הערך אותו האור הנודע, אור החכמה הבינה והדעת, והיסוד המגמתי העליון, בגדולת צביונו. כן הולכים החיים, האיש, הקבוצים, המחשבות, המעשים, הקבוץ העיוני עד בנין השטות היותר משוכללות, וקבוצן של השטות לשטות כוללות, שכל שטה היותר מקפת נחשבת בהאורגניסמוס הכללי של הרוח כמבטא אחד בתוך ענין מלא. הקדמת נעשה לנשמע הוא היסוד היצירתי, השורר בעולם המוחשי והאידיאלי. הבנין בהתגלמו מתקבץ הוא מהפרטים, ובקוצם של הפרטים משתכלל הכלל. והעדות על המחשבה שלמעלה מכל מחשבה, על הכוונות המטרית שלמעלה מכל מטרה, היא הולכת ומתבלטת. ובמוסר החיים של האדם, אותו הרצון הכמוס דוחפו תדיר, ובידו לשא עין להחפץ המגמתי העומד ממעל לו, נזר אלהיו אשר על ראשו. וכפי הרוממות של העלאת עצמיותו אל העולם המגמתי העליון, זכירת הצור ביה ד' צור עולמים, ככה ימצא מין את מינו וניעור. והניצוצות של החיים, שהם פזורים בחגוי הנטיות הקטעיות, באים ומאירים בצורה תאורית, חקוקת פנים עשירים ומשוכללים, ונעשים חייו של אדם עליונים. והעם נעשה עם קדוש, הרואה את המחשבה העליונה שיש בבנין עולם ביצירתו התולדתית. וכל רעיון וכל חפץ אישי הרי זה מתעלה, וחוזרת ההתעלות האישית, ומוסיפה אורה גדולה בהאופי הכללי, שנעשה יותר בהיר ויותר מזהיר. והרצונות הסמויים נעשים מלאי דעה, בהירי מציאות, ואותו החשך שבדרך רשעים הולך ונגרש, ונסו הצללים. ואותו דרך הטוב, אותו הדר הנועם, המוסר היותר עליון, הנשאב מהמקור האלהי היותר טהור, הולך ומפכה את מעיניו, ובני אדם שואבים בששון ממעיני הישועה, וישועת ד' ממהרת לחבוש לכל שבורי לב.

קכט. יש רוח ממוזג שמתערב יפה עם העולם והחיים, עם סדרי המעשים והנהגות המדות, איננו נכר כל כך בפעולתו לעצמו, אבל הוא מגלה את כחו הנאה והמסודר בכל עת שיגיע הדבר לידי תלמוד ולידי מעשה. זהו רוח ההלכה, רוח תורה שבעל פה, המסדרת את הקדש בארח החיים. כשרוח זה מתוקן ומשוכלל כל צרכו הרי הוא נעשה כסא ובסים עליון של האגדה העליונה, המשוטטת בגבהי מרומים ותופסת את המאויים הנצחיים. אמנם יש רוח סער, שאינו מתקשר עם הרוח הממוזג, פורץ הוא גדרים ואינו מחכה לסדור העולמי שיבוסס, לסדרי החיים ותיאוריהם שיתאחדו במזג הקדש והטוב, ומגבוה ידאה עד עמקי תחתית בלא סדור. לא יוכל להתערב עם חיי בני אדם המסודרים, מוכרח הוא לקחת לו לעזר את החוצפא, העזות ועוד מדות רעות כאלה, לצורך שעה, לעת מלחמה יש שרוח זה נחוץ הוא, אבל אם ירצה להקבע לסדר חיים קבועים לא ירצה. פירות מסודרים וקבועים להיות ראויים למחית דור דורים לא יתן. יתגדר באגדה עליונה, בחכמות נסתרות, בהגיונות עליונים, במחזות גדולים, בפלאים ובמופתים, בתפלה של מסירות נפש, בסגולות של קשור נשמות ובפליאי פליאות של נהורים ושל מחשכים, אבל אותו היושר העליון, האור המתוק המתוקן והמקובל, מימי השלוח ההולכים לאט, זה יחסר לו. בישראל יגלה רק בצורה של סעד לעת רעה, לבצור חיל בעת זעם לעת קרב ומלחמה, והיא באה לתקונה השלם כשהיא מתחזקת ומשתרשת ביהדות העתיקה תורת הפרושים, לכל גדלה, ארכה, עמקה ורחבה, עם כל עמקיה והרריה, עם כל חילה, עזה ותקפה, שהיא כוללת את הכל, את המעלה ואת המטה, עלית ותחתית כרוכים בה. הבא ברשותה ובכח עצמתה אל העליות העליונות, אל הפרדסים הגנוזים, הרי הוא הולך במגדל עז ד' מלא בטחה, וכל ההמון הגדול הנמשך ע"פ תורת אם יוכל לבא לאור חיים נאמנים, מסוגלים לתחיה שלמה, בלא פרץ ובלא יוצאת, ומפנימיות רוחו יחזה חזות הכל ובשובה ונחת יושע.

קל. המחשבות העליונות מוצצות ממרחקים, מתוארות הן בצורה גלומה, בלי ידיעה, באפס תיאור. התשוקה הפנימית היא רק אליהן. ומתוך הדבקות באוצרן מתברכות הן כל המחשבות המתוארות, שעל ידן החכמה והמדע יוצאים לעולם, בכל נהרי נחליהם היותר מתרחבים. וכשאדם מרגיש בעצמו עניות דעת, ומיעוט הפריה רוחנית, מיד ירוץ אל המעין הכמוס, יחסה בצל שדי, ישתה לצמאו מהבארות העמוקים של גדולי חכמי לב. יגרוס אע"ג דלא ידע מאי קאמרי, ומריח המים העליונים יפריח, וכחו הרוחני ישוב אליו. ויראה בנסיון, כאשר ישוב, אחרי עמלו במה שנשא דעו למרחק, אל החלקה הקרובה, ששם ההגיון הממודד שולט, המצב השכלי בכל סרעפותיו הרגילות, יראה, והנה ברכת ד' שבה אליו, והיה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק. כי מקור הברכה הוא במקום התעלומה, בסוד סתר רזי הרזים. אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר יצו ה' אתך את הברכה באסמך.

קלא. מתוך שאין אדם יכול להקיף שום תיאור בשלמותו, ועם זה נפשו עורגת להיות משלים ציוריו, על כן מקולע הוא תמיד בין השאיפה ומניעת היכולת. אמנם בהיותו משתמש בשני הזרמים הללו כשורה, הרי הם משלימים אותו באמת בהשלמה שאינה פוסקת, בגידול תדיר, שהוא האושר היותר גדול. אבל כל זה עומד הוא בשכלול, כשהוא שומר יפה את אופיו, את תוכיות רצונו, אז הוא חפץ רק להיות מוסיף והולך בעצמיותו, ומרוצה הוא אז בהתוספת התדירית יותר מבכל טוב, ונפשו מתמלאת תמיד הודאה עדינה פנימית ליוצר כל,

שברא את יצוריו וכל עולמיו בצורה עדינה כזאת שהם עומדים במצב של התעלות תדירית. אבל אם הוא מקלקל את רצונו, ואיננו פונה אל עצמיותו אלא אל ההתראות וההתהדרות החיצונית, אז אין לו חפץ כלל בהגידול התדירי, זה אינו דבר ניכר לאחרים, כי אם יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך. רוצה הוא בצביונות כאלה שיהיה יכול להתהדר ולהתיפות בהם מחוץ לעצמיותו, וזה הוא מוצא רק במושגים שלמים, שלמים בתכלית, שאין בהם חסרון הראוי לקבל תוספת. הוא אינו שם לב למה שאם ימלא חפצו זה, ילגום מן החיים בפעם אחת ואחר כך יהיה משומם, אבל הלא להתהדר פעם אחת יוכל. על כן רק ענוים יירשו ארץ, ויתענגו על רב שלום.

קלב. הכחות נאצרים הם באוצר האומה מדור לדור, אמנם מתחלפים הם לפעמים מצורה לצורה. תפילות האבות נעשות כח פועל ברורים, בעל אידיאלים ברורים, בנשמת הבנים בבוא עתם. וצריכה התפילה להתחדש אחר כך על גבי האידיאלים הברורים וכחות החיים החמושים, ובזה גונזים אוצרות חיים אדירים לבנים בדורות הבאים. כשהתפילה אינה פוסקת, היא מחיה את האידיאלים תמיד, ומעדנת את כח החיים שבחיים הפועלים. וכשם שהיא מפראתם ביחש העתיד, ככה היא ממשיכה אליהם את כל העילוי של העבר. במובן התפילה מונח כל האורך, הרוחב, העומק והגובה שלה, כל ערכיה, כל הגורמים בחיים, ברעיון, בדעה ובהגיון, בעבודת רוח ובעבודת כפים, להגלימה ולהחיותה, להמשיכה ולמשוך ממנה את נחלי החיים לכל עם נברא, לכל דור נולד, ולכל יצור חי בהווה. כל הנשמה תהלל יה הללויה.

קלג. כח מדמה מרומה הוא, שיחשוב האדם שיתקרב לעבודת שמים, לאהבה, ליראה, לדבקות, ולכל יחוסי אלהות, לאין סוף. מצד אין סוף אין מועיל כלל כל התרגשות הנפש, כל המילים הפיוטיות. אין האדם מתרומם בזה, אלא את האור העליון, שהוא ראוי להיות למחיה, הרי הוא מאבד ממנו. טעות היא ביד החושבים את הלימודים של האצילות, המדות והספירות, לדברים מליציים או יתירים, שאין מקבלים אותם כי אם בדיעבד, כאשר כבר נאמרו. כל יסוד האמת העליונה, כל אורן של ישראל, קשור הוא בהארה עליונה זו, של הכרה החודרת הזאת, המהפכת חשוכא לנהורא, ועושה מיצרא דעבודה זרה עצמו מטעמים לקודש העליון, הם הם לימודי האצילות והצמצומים, שהם עומדים תמיד ברב עוזם. ואם אלפי רבבות פעמים יאמר כל נברא ונוצר כי מכוין הוא אל אין סוף, הרי הוא סוף כל סוף מכוין אל אור מתלבש באיזו מדה והגבלה מצומצמה, ובזה הרי הוא מבונה, והעולמים מבונים עמו. מיעוט הצביון של האצילות על ידי התרחבות השגרת לשון אין סוף, אינו עילוי כי אם ירידה, כהות דעת בהכרת הקודש בשרשו ועוזו, וריחוק עצום מאור אין סוף. והקירוב ללימודי האצילות, הוא הקירוב לאין סוף באמת. ונמצא שהתורה היא יסוד כל קרבת אלהים באמת, והיא תמיד עולה על התפילה. ומה שיציל מסרך עבודה זרה, הוא המדע שהכל אור אין סוף, הכל חיי אלהי אמת, בעומק האמת, בגודל האמת שלמעלה מכל הגיון, מכל מחשבה וסתר חביון. ומה שתפיס ברעותא דליבא, אף על פי שאין התפיסה הזאת תפיסה של חיוב ציורית, אבל יש בה צמאון שלילי, שאיננו חפץ כי אם את עומק כל, ומקור מקורי כל שלמעלה מכל. ותשוקת עולמים מלאת כבוד והדרת קודש זאת, מעולפת היא באהבה ויראה, ההולכת ומתגדלת לאין חקר, מתפארת בפאר חכמה ודעת קדושים, בונה בנין עולם בצדק משפט ומישרים, משכללת כל נועם וכל חירות, מוסיפה תקוה לכל, ומנהרת את הטוב והחסד על כל. היא היא ממלאה את הדחיפה המעשית על כל הליכות החיים, ובאה למטה בתוך חגוי הנפש, ומעטרת את האדם בכל אור חכמת אמת, בכל בינת קודש,

בכל פאר גבורה, בכל מדה טובה ומאשרה. והעולם שואף הוא בכל תנועותיו, בכל שלומיו ובכל מלחמותיו, לבוא לידי זיו עליון זה, לידי עונג תעלומה זה, לידי עידון קודש קדשים זה. וצדיקים ישמחו יעלצו לפני אלהים וישישו בשמחה.

קלד. אין כונת כל השפעה הבאה מבחוץ לתוכיותו של האדם, בין ממקורות הקודש בין ממקורות החול, להשתיק את רוח האדם, להאלם את רעיונו העצמי, כי אם להשפיע עליו שפע נגוהות, שיקבל אותם בתוכיות עצמיותו, ועל ידי זה ובתוך זה רעיונו העצמי ילך ויתגבר. כשהרישול מהמם את האדם חושב הוא, שכל הבא מן החוץ הוא מכוון לגעור ברעיונו העצמי, לכווצו ולטשטשו, ובא מזה קוצר רוח, וחסרון התעלות. הקודש והחול יחד משפיעים הם על רוח האדם, והוא מתעשר על ידי קליטתו מהם מכל אחד את הראוי, מהקודש את אור החיים והפנימיות המהותית, מהחול את הכלי, התפיסה החיצונית, לביסוסם של החזקת התוכנים, חומר למשלים והסברות, וחוגי השקפה לדרכי עולם ומדות דרך ארץ. והעושר של ההבדלה בין הקודש ובין החול, המתבררת יותר ויותר על ידי הכינוס הרכושי של המקורות השונים, מאמץ את הנפש ומאירה, עד שבבא הדבר לחוג הפנימי של התורה, אותו הערפל החולני מבהיק יותר ויותר את זהרה של תורה, ואורות מאופל מתגלים במלא הדרם.

קלה. הולך ומתעמק, הולך ומתרחב הוא הבירור על דבר היחש שבין האדם ליוצרו. היחושים מתחילים, לפי רוב בהירותה של הנשמה, להניב את תנובתם, מציצים ציצי התענוג, פרחי הרצון, החדוה והשמחה, העליצות הפנימית, האמת והענוה, הגבורה והרוממות העדינה, האהבה הכללית לכל הבריות, החפץ בטוב ובשלמות, והעז והבטחון הנפשי הפנימי. חודרים היחושים ובאים לתוך מעמקי הנפש, מטהרים ומצחצחים את המדות, חודרים ובוקעים הם בשרשי המזג הגופני, מעדנים אותו, מטהרים ומקדשים אותו באור קדשם. עולים הם היחושים עד מרומי השכל, עד הסתעפותה של המחשבה ההגיונית, עד לכח המשער העליון ומאירים אותו באורו, מתנוצצים ושבים כדמות ברקים, חוזרים ומערבים את כל כחות החיים בתנועתם. הכל מתמזג על ידי כחם של היחושים האלהיים, שהם מסתעפים ומתרבים, מתאדרים בגווניהם, ושבים לחטיבה מאוחדה, מלאה הדרת קודש קדשים, מלאה עז וחיים עליונים, מלכות וממשלה וחיקור דין. המעין מתגבר והולך, הפלגים מתפרצים ומתגדלים, שופכים הם את מימי שפעם זה לזה, המון גלי נועם מתרבים, ימי ימים של דעת ותבונה, של שירת אל חיים הומים בהמון רבה, מקולות מים רבים אדירים משברי ים אדיר במרום דן. העולם כולו מתאחד עם הנשמה, העולמות כולם מתאחדים בעולמו, המרומים כולם מתמזגים יחד, הארץ וכל אשר בה, השמים וכל צבאם, היצורים כולם משוררים ושמחים, סוקרים הם את זיו העונג אשר בנשמתו של האדם, אשר נזדככה, אשר כבר פלסה לה מסילתה בתוך ערפלי כל העולמים, בקעה את ימי התעלומות, והיא מלאה אור חיים, זיו עליון עליה נוהר, ומשפעתה מניקה היא לכל חיים, חסד אהבה גבורה, קדושה וברכה, ברכת שמים מעל, ברכת תהום רבצת תחת, ברכת שדים ורחם, ברכת אביך גברו על ברכת הורי, תהיינה לראש יוסף, ולקדקד נזיר אחיו.

קלו. בישראל יש ששירת הקודש של העליזה העליונה משתכפת מתוך הנחל של התורה הלימודית והמעשית, ההולכת ממטה למעלה, משערות וקוצי השערות של גופי הלכות עד שבאה עד המרומים הכלליים, וזיו נהרה של עולמיות, פלגים יבלי מים, מהם משתככים. ויש שהיא באה מהמעין הכללי העומד הכן בנשמת האדם, פוגשת היא בדרכה את המון הסדרים הערוכים בתורה ובתלמוד, מתמזגת עמהם, ומתוך חיבורם עולמי עד נבראים, מתיצרים ונעשים, ומזיו האצילות הם שבעים, נהנים ומתעדנים. ויש שבא הרוח מהמקור העליון, הכולל כל מעינות תהומות וכל מימי שמים, כל מבועות התורה והמעשה, התלמוד והשכל, וכל העולמים ומלואם, וכל חופש ודרור עליון, בחוברת. לפי רוב שפעתה הכל מתאדר, תורה מתגברת, ורוח מרומים מתאמץ, ורוח הקודש מקשקשת, הומה ברעש, סואנת בקול, מזמרת משכיל בגילת ורנן.

קלו. האנשים הטבעיים לוקחים הכרת אלהים מהיש המוגלם, ומתואר שם אלהים, מוכן לפניהם, מוכן בכליותיהם. יותר למעלה אינם שטים. אלהים יוצר וצר צורה, בראשית ברא אלהים, לא דבר הכתוב מראש מקדם, לא דבר על דבר החומר ויסודותיו, על דבר יצירתו וחדושו. הטבע, בגוית האדם ובחומר העולמים, פועל את פעולתו הסיידורית על פי התוים אשר מותוים הם מיסוד החומר. אין הגברה בלתי תחומית במציאות, אין שירה עליונה מוזרחת. אמנם בא מיד אחר כך שם מלא על עולם מלא, המנוחה באה, השבת בא, קודש נתפשט בעולם. נתבסס העולם, הוכר הקודש ביסודו. אלהים לא רק יצר את העולם כי אם ברכו וקדשו, קדש את השבת, הכתיב מנוחה לעצמו ולעולמו. הקדושה באה מיסוד שם מלא, מיסוד החוקים החקוקים בשם אלהים ממקורם. עדות יש כאן על הויה שלמה, על שם המפורש, על חידוש הכל מנדבה של קדושה, על חירות שלמה בלא תיווי של הכרח על פי תנאי החומר. הכל, מראשית, כוננו ידי יוצר כל באומר. והחומר ביסודו חפשי הוא ביחש היצירה, מיסודו אין תחומים להמאויים האידיאליים, הקודש מנצח מאז עדי עד.

קלח. יזוקק העולם ויור, יתעלה ויונהר, יתודע ויתגלה, אחרי הסרת סיגיו וצירוף בדיליו, שכל מה שהוא שואף ושוקק אליו, כל מה שהוא מתגבר ומתאמץ להגיע לו, בכל הצדדים ובכל הדרכים, הכל דבר ד' הוא, הכל מנהרי נחלי עדני קדש העליון יוצא. יוחל הדבר בכנסת ישראל, המוגבלה בגבול נחלת ישראל, זאת האומה היחידה בעולם, אשר ד' הוא נחלתה מאז מעולם, ויורחב הדבר ויבורר על כל העולם וכל העולמים, שכל מה ששאפו ושואפים אליו, הכל עם אל פועלים, הכל פונה למגמה הרוממה הרצויה האידיאלית אשר בצל שדי תתלונן, הכל משכלל את העצה העמוקה אשר שועשעה על כפים מראש מקדם, ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום משחקת לפניו בכל עת, משחקת בתבל ארצו ושעשועי את בני אדם. לא כימים הרחשונים שהציץ שביב אור ויעלם, לא העולם אל יוצרו ישוב, במחשבה כי רוחק ממנו; העולם כולו ימלא כבוד והכבוד יהיה מחוטב וגלוי, מלך עולמים יחזיק בידי מלכות שמים להקימה, עצות קדומים יופיעו בכל גוני אורותיהם, יגלו בשלל צבעיהם ופלגי חכמתם, בנעם שיחם ובשיא חוסן יקרתם, על כל מפעלי רוח העולמים, רוח כל היצורים ונשמת כל אדם וכל חי, כל לאום וכל ממלכה וכל מחנה וכל מערכה, בהגלות יקר מלך עולמים על עולמו, בהראות יפעת צור ישראל וגואלו על שורש נשמת עמו ובית תפלתו. תקום סוכת דוד הנופלת, אך באמת לא תקום רק יראה לעין כל שמעולם לא נפלה, אור אמת זה כי יתגלה כבר יהיה ערובה בטוחה על עמדתה לנצח נצחים, אהל בל יצען, בל יסע יתדותיו לנצח וגם חבליו בל ינתקו, כי שם אדיר לנו ד' אדוננו מקום יאורים פלגים רחבי ידים, בל תלך

בו אני שיט וצי בל יעברנהו, כי ד' שופטנו ד' מחוקקנו ד' מלכנו הוא יושיענו. זאת היא הקימה הצפויה לכנסת ישראל, שהעולם ומלואו עסוק בהכנתה, מידי אביר יעקב משם רעה אבן ישראל.

קלט. בתוך כל הדברים שנקראו יקרים נחשבת גם כן הסכלות. כמה יקרה היא נקודתה הפנימית. שהיא מחזקת את אור כל החכמה. אותו הציור, שלעד לא יוכל להזקק בלבו של אדם, שלעולם ימצא המדע, שצריך לציירו יותר מבורר, יותר מעודן, הוא הנושא של כל הזיקוקים, והרדיפות השכליות המוסריות, וכל התנועות הטובות של החיים הכלליים והפרטיים. אותם אשר לא יתחשבו עם היקרות של נקודת הסכלות, במקום מציאותה ההכרחית, נוטלים הם את חייהם ואת חיי אחרים מן העולם, ובעמלם לא ישאו מאומה, עד אשר ישובו ויוכחו, הם וכל המושפעים מהם, כי יקרה מכל חכמה וכבוד היא אותה הסכלות מעט, ובמיעוטה, ובביסוסה בערכה והגבלתה, תבסס כל מכון של חכמה, של דעת קדושים בינה, של חיי נועם, שלווה ושלוש רב. ונקודה זו של סכלות המעט היקרה היא הנושאת עליה ברוחו של אדם וכח חייו את הדחיפה הטבעית לכל המפעלים והתנועות בעז ואמץ, שעל תכונת החומר הגס והחזק שלה, באים ההשכלה, רבת החשבון, ואור הקדושה העדינה, ומפתחים ומשכללים את הערך הנשמתי, את החיים הרוחניים, ואת כל סדרי המפעל. נקודה זו בעולם היא נושאת את האומץ העולמי, את הדחיפה החבויה, לבנות ולהרוס, לעקור ולנטוע, לנוע ולמזג. והופעת הדעה העולמית, השכל והבינה, החשבון והשירה, שופעים הם מהזיו העליון ומעדנים וממתקים את כל זרמי מי הפרצים הפורצים ממנה. זורם הוא הכח החי, הגס והמגושם, החזק והמרוץ, מתיז את נחיליו בכל כח סואן, בדחיפה נוראה, הרת רעמים, ועליו שופע רוח חיים, מעוטר בשפירי הוד, עדינות, כבוד, מוסר וחן. ועז והדר נפגשים, וחיים אדירים ואמיצים מתיצרים, ועולמים מלאי און, מלאי יפעה, מלאי חיים ולשד, מלאי קדושה ברכה תהלה ותפארת מתחוללים. והכל מתאחד ביקר עליון, ביקר כל היקרים. ומתוך החשך אור גדול זורח, מסכלות מעט אוצרות חיים של תבונה, של השכלה בהירה, מלאה שפעת עדנים. והאדם מקבל את מדתו הממוזגה. יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט, אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר, למה תשומם, בטח בד' ועשה טוב, שכן ארץ ורעה אמונה.

קמ. אם נפשך תובעת ממך תמיד את הגנוז ואת החבוי, את הנעלם והנסתר, הנשגב, אל תצטער אם יעלם ממך לפעמים איחוד החבוי והגלוי. חסד עשה הקב"ה עם עולמו הרוחני עוד יותר ויותר מעם עולמו הגשמי, כלומר התגלות החסדים, ושפעת הטוב, נראה בהופעה בעולם הרוחני הרבה יותר עוד ממה שהוא נראה בעולם הגשמי. ואתה למד מדת קל וחומר. בעולם הגשמי אף על פי שהכל אחוז בחוברת, הדומם, הצומח, החי, והאדם, השמים והארץ, הכחות והתנועות, הצרכים והסיפוקים, המינים והאישים, התקופות והדורות, מ"מ למרות האיחוד הגדול הזה, כל בריה ובריה מוצאה לה את המוכרח לה, ואת תפקידיה, בחוגה הקרוב, נותן לבהמה לחמה, לבני ערב אשר יקראו. וההתכנסות החוגית הזאת אינה מונעת כלל את אותה העצה הגדולה, של הקבעתה של השלשלת הגדולה שביצירה לכל מגמותיה. ולולא זה החסד של הביצור במקום הפיזור, של הצמצום במקום ההתרחבות. לא היתה תקומה לכל בריה, וכל יצור לא היה מוצא את צרכיו, ולא היה בא לשכלולו מעולם, ואותו העולם הגדול בכללותו, והרב והעשיר באישיותו המרובבות, לא היה בא לכלל השלמה. ואם הדבר נוהג כן בעולם המצומצם החמרי, על אחת כמה וכמה שמדה זו נוהגת למכביר בעולם

הרוחני, זה העולם הגדול, שכולו מחשבה אחת, הופעה אחת, אדירה. עשירה ואיומה, מלאה חיי עולם, זיו קודש ותפארה, שאישיו כ"כ כבירים ומרובים הם, שפלגיו כ"כ מתגברים ומתפצלים, שסוגיו ומיניו מתברכים, שוטפים ונובעים, ופרטיו וניצוציו, אורותיו וכליו, שכל אחד מהם הוא עולם מלא, מבורך באוצרות חיים, שמגלי השפעותיהם יוצא המון רב של שובע להחיות עם רב. של ברואים ויצורים אין חקר, עאכוכ שיש בו אותה הברכה הגדולה של השקטת כל יצור וכל עולם במכונו, למרות הקישור הגדול, החבוי בכללות כללותו. ושפך האשדות של החבוי והגלוי הם כ"כ חטיביים, כ"כ מתפצלים, וכ"כ מותנים לתנאים שונים, עד שלפעמים רבות מתגלה הקו המפריד והמבדיל ביניהם בדמות סתירה, שההגיון המדוד מתחלש ומתבעת ממנו. וההכרה החדורת, מעולפת ספירי הבטחון העליון, מעודדת את הנשמה בשביעה רוממה, חשופת אור ורווית ענג קדש. ואם הלב יהמה, והנשמה כמהה לחשוק צפונות, נפשי חמדה בצל ירך לדעת כל רז סודך, והרוח יוצא וסוקר, וההתנוצצות הגלויה לפניו מברקת, ולפעמים אינה נקלטת בהתאמה עם כל אותן פלגי המסתרים, אל ירע לבך, אל תקל בעיניך עבודת קדשך. עבוד ועבוד בעולם אשר שערי נפתחים לפניך, אשרי אדם שמע לי לשקד על דלתתי יום יום, לשמר מזוזת פתחי. כי מצאי מצא חיים ויפק רצון מד'. וסוף הכבוד הגדול לבא, השערים יפתחו. ומלך הכבוד בא יבא, יבא מלך גבור ועוזו. יבא גבור מלחמה, יבא מלך צבאות עליונים ותחתונים, יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו. יתאחדו העולמים, יתמזג הגלוי והנסתר, תתאחד הגויה והנשמה, יתקשרו האורות והכלים. ומתיקות נעימה. עונג פנימי חסין ומאד נעלה. יחשפו במקורה של התעלסות הנשמה. וכח וגבורה של מעלה תופיע עליך בעדי עדיי נהורותיה. תכיר כחך וגבורת גאונך, תדע ענותך ודלותך, דלות כל יצור, כל עולם וכל יש מצד עצמו, שבו יגלה הוד נאווה תהלה, הוד מלך גאות לבש, רם ומתנשא שוכן שחקים. וחיי עולם וחיי עולמי עולמים, וחיי שעה וחיי רגעי רגעים, שכל ברק ברקים יתפוצץ לשמשות רבבות. ומהם עולמים יונהרו, אוצרות זיו, שפעות חיים. שמהם נשמות יוברקו, אליך יאתו. וחוסן ישועות תלבש, אזור פאר תתאזר, ובשמחת נועם עליון ימוזג רוחך, ושלטון וממלכה פנימית וחצונית יהיה גורלך. וברחמים רבים על כל היצור ימולא רוחך, ותעז במדות מלך עולמים, טוב ד' לכל ורחמיו על כל מעשיו.

קמא. סתר חבוי ונעלם על הגורל מתפשט, על גורל היחיד והציבור, על גורל כל בריה וכל עולם, על גורל המון בריות לאין תכלית והמון עולמים לאין מספר. המזל העליון, אשר בני חיי ומזוני יוצאים, בו תלויים, אוחד הוא כל קנין עם נושאו. לא לתוהו יוצרו, לא לשוא, ולא במקרים הרוסים מתיחסים הם זה לזה. וגורל האדם וקניניו, הלאום ורכושו, יחש נשמה עם שפעת כחותיה, ניצוציה, אותיותיה, הזורמים ומסודרים, הבולטים ונוצצים, העושים ספרים וספרי ספרים, האורים והתומים, מתגאה ומתנשאה היא ממעל להשטחיות הסימבולית, אורת האורים, רזי סתר כל חי, דבר אל אלים. ברומו של גוי קדוש הכל עולה, העולמים מותאמים, הנשמות ועולמיהם, הקנינים ויחוסיהם שומרים תפקידם ויחוסיהם, ערכי כינורות נאים מטיבי שיר, מנעימי נגן, מבצרי גבורה, מכוונה בהמון תעלומות אראלים, העבודה העליונה והממשית, ריח ניחוח האישים והנסכים, הקרבנות והמנחות, הקטורת והלבונה, המערכות למיניהם, החטאת והעולה, הבקר והצאן, תורים ובני יונה. רז לרז יביע, אור עולם באוצר חיים. ומותאים באים התכנים עם המוסר הגלוי, שאיננו כי אם לבוש לבושו ומעטה מעטהו, צל צלו, של סתר חביון עליון. מתקרבים החיים לשרשם, מתקרב האדם ליוצרו, מתקרבות המדות הפועלות בעולם, משתטף שפע רוח הקודש ויורד על פי מדותיו, מתגברת שפעת הברכה, מתאדרים החיים והשלום, מתאחים הקרעים, מתחסמים הכלים השבורים, בעילוי הכחות החיוניים, המחשביים והמעשיים, למרומם

העליון. נושאי כלים המה, הנבואה התדירית, ההדרכה החינוכית, המשטר הקיבוצי, הישרנות האנושית, חוש ההערכה, זבידת המסורת הפרטית. והמלך העליון בתפארת עזו על כל מתנשא. טוב וישר ד', על כן יורה חטאים בדרך, ידרך ענוים במשפט, וילמד ענוים דרכו. כל ארחות ד' חסד ואמת לנוצרי ברייתו ועדותיו. ד' בהשמים חסדך, אמונתך עד שחקים. צדקתך כהררי אל משפטך תהום רבה, אדם ובהמה תושיע ד'.

קמב. לפי הבירור החי שהמגמה מתבררת בחיים, הולכים הם המעשים והמחשבות המסתעפות בעצמם ביפים ובגבורתם. הבירור המחשבתי הוא אחד מהבירורים היותר עקריים להמגמה התכליתית של החיים. אבל אותו המושג, שאנו קוראים מחשבה, איננו כולל עדיין את כל מניות החיים לכל עמקם. אותה המחשבה היסודית, שהיא באמת ראשית הכל, היא מחשבת החיים בעצמה, המחשבה שהיא יסוד החיים וכל המפעל, וכל המגמה והנטיה של החיים, המחשבה העליונה והמקורית שבנשמה, שממנה החיים נשאבים, ושעל פיה החיים מסתגנים. זאת המחשבה לבירורה לשמירתה ונקיונה צריכה היא לכל אותן העצות העליונות, שכל התורה כולה עסוקה בהן, ושבשביל כך המצות נקראות לבעלי הרזין תריג עטין דמלכא קדישא. המחשבה, שהתורה, שרוח הקודש מדבר עליה, היא אותה המחשבה היסודית, שאמנם כל מיני מחשבות ורעיונות הם קויה וניצוציה, צלליה והסתעפותיה, סופגים הם ממנה את לשד חייהם כל אחד ואחד לפי מדתו, ערכו וכחו. לפי אותה המדה של טהרתה ונקיונה של זאת המחשבה היסודית, גבורת החיים מתגלה, סוד אריכות החיים בה הוא גנוז, יראת ד' תוסיף ימים. בה חבוי סוד היראה הטהורה, יראת ד' טהורה עומדת לעד. כפי רוב הטהור של נקודת שוהם זאת, של אור אש שמים זאת, טהרת החיים ועז החיים מתרומם, כל מה שהוא מסתעף מבחוץ מכחה הוא בא. היא אינה צריכה סיוע ואימוץ מהערות והתערורות, ממפעלים ותנועות, כדי יאמץ את כחה, כי מקור גבורה היא. אמנם המפעלים כולם, לפי רוב דרגותיהם, התנועות החיצוניות כולן, התפקידים הבאים מפועל ורגש, מסידור הגיוני ומכל מבוע ומעין רוחני שהוא, הכל הוא להכין המון רב של כלים לשטף מי שפעתה. מעינה של גבורת נשמה זו לעולם מפכה הוא, מים חיים ונוזלים מן לבנון. ולפי רוב הכלים המוגשים יש אשר תשטוף ברכה בתוספת מרובה, תלך למרחקים, תרד במורד, נטישותיה שלחו עברו ים. כמשפט הנשמה ביחש להכרתה העצמית, כן הוא המשפט ביחש להכרת עמדתה אל הכלל, אל האומה, אל העולם, אל העולמים, אל היש, אל ההיות, אל כל אשר ממעל וכל אשר מתחת. לפי רוב עוצם הטהור של הנקודה המחשבתית רבו הנטישות, רבי המעש, עצומי החיים. אמנם לפי אותה המדה שאין העצמה המחשבותית בנקיונה, צריכה היא בירור ואימוץ חיצוני, באים המעשים המסודרים, המחשבות העשויות והמסומנות, הציורים הדוגמתיים, הרננות והזמרים, וכל הפעולות המסייעות ופועלות את חשיפת החיים, מעוררות ונותנות אומץ, פותחות את צינורות הנביעות הפנימיות, ואור החיים וגודל הטהור הולך ורב. מובן הדבר, שבאופן זה השמירה נחוצה על כל שעל, האורב יושב בחדר, והסימנים צריכים להיות תמיד נגד העינים, אל תט ימין ושמאל, הסר רגלך מרע. חסד עליון עשה אל למושעות לעולמו, באור תורת ד' תמימה, הנובעת ממקור קדומים, ממקור הנשמותי של המחשבה העליונה, ממקור הגבורה של בריאת כל עולמים, מצות ד' ברה מאירת עינים. המניות של עזוז החיים אשר להמחשבה העליונה נזרקות הן במזלפת המצות האלהיות בתוך הדם הרוחני של הנשמה לעומק תמצית ראש פסגת מקור כחותיה, ומתנת חיים נכונים ממרום באים, ולעומתה תתנשא נקודת המחשבה הפנימית, וממאסרה תצא, תקום לתחיה בעז חפש ודרור, והקודש העליון, אשר במצוה, החיה חיי חי העולמים, יתן לה עצמת חיים. והכל לפי רוב המעשה, ולפי טוהר הכונה, לפי הדבקות הרצונית שבנקודת המצוה ומחוללה. אבל הברות המחשבה

העליונה, התגלותה של הנשמה בנקודת גבהה, בשוהם פנימיותה, מקבלת היא אל תוכה את הברכה לפי הכנתה באומה כולה, בחיים המסתעפים, ההומים ופועמים לחיי ציבור וסדריו. האיתניות המיוחדת תלויה היא ביחוד, בנצחה והודה, בערך התבררות סוד המחשבה העליונה שבאומה, בהתיחדותה עם שרשה, שהיא מחשבת רז עולם אשר בצל שדי, מגמת החיים ויפעתם, מהותם ופרים, ציצם ופרחם. היקיצה לתחיה ולגאולה תלויה היא בהתעלותה של הנקודה הנשמית הכללית, המרוכות ביותר בשרידים אשר ד' קורא.

קמג. ההתרוממות אל ההכרה האלהית, באה מתוך חביון הלב ומתוך סקירת העולם, מתגברת היא בפרטיה בבירור ידיעת המציאות לכל עשרו בהמון פרטיו. הדרך המפולשה, שהנשמה מתגברת בחילה הרוחני על-ידי רבות רכוש בהשכלת המציאות, זהו התפקיד של ההשכלה העולמית לכל צדדיה, במחקרה ובהשערותיה הפילוסופיות, מתבטח הוא יותר ויותר על-פי היסוד הישראלי, מחידוש העולם מיסודו ושרשו, מאפס המוחלט, השוללת כל חומר וכל כח, רק הכל מעשה אלהים המה. וכיון שהכל בא מסוד הידיעה האלהית מדבר ד', הכל מוביל אליו. שנאת ההשכלה מצד הנטיה האמונית, באה מארס המינות, המחלקת את הרשויות, או על כל פנים הזונה אחרי קדמות חומר, וממילא מנתקת היא את העולם החומרי מיסוד קדושתו, ואין לה בסיס ומשכן להשכלה העולמית, בתכונה המקדשת ומאזרת את האדם חיל בגבורה אלהית. באה חכמת שלמה, ומסדרת בשפה ברורה, בשבח החכמה, עד לא עשה ארץ וחוצות וראש עפרות תבל, ומתיחדים חוקי היצירה וחוקי החומר והכח בדבר ד', ואין הפרש בעצמיות הפנימית של התורה והחכמה, של ההכרה הפנימית אשר ברוח האדם, ובין הנסקר מכל מלא עולם. והחקים והמשפטים אשר הם דבר ד', והם קיימים לעד ולעולמים, אינם זזים מכל חלום וחזיון רוח. הם ארוגים בארג ידיעה מנצחת זו, חסנם של ישראל, כי אין עוד מלבדו, מחולל כל. הם בעצמם מובילים את רוח העם להיות עם חכם ונבון, גוי אשר אלהים קרובים אליו בכל קראנו עליו, ועם יודע את העולם ואת החיים, ומתמם בכחו הגדול את החזיונות החיצוניים והפנימיים של המציאות הגדולה, הרוחנית והגשמית, באחדות נפלאה ומתאימה. אתה אחד ושם אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. המינות כשהיא נזקקת לרוח אמונה, מוכרחת היא להיות בונה אותו בעיקרו על יסוד הסכלות הרחבה, המתפשטת בשדרות ההמוניות, ומפני קרני אור השכלה בהירה מוכרחת היא להתירא. אין לה מקום שאיבה של רוח אמונים מכל העולם אשר נתנכר אצלה מיוצרו, ובזה כבר מונח יסוד לכל און וחטאת. וההגזמה של ההתאמצות לברח מן העולם, אינה כ-אם מוסיפה כח לרשעה להתפשט בעולם שהחליטתה לגורלה. לא כאלה חלק יעקב, כי יוצר הכל הוא, וישראל שבט נחלתו, ד' צבאות שמו.

קמד. ההשכלה העליונה, על דבר המציאות הרוחנית, על דבר השכלים הגדולים, על דבר כל ההויה הנשמית במלא עולם, כשהיא משתכללת, מראה היא את הגודל והאומץ, את היופי והפאר, את הבנין ואת החיטוב של העולמות העליונים ועיצום כבודם, עד שהאדם וכל כחותיו וקרבו מתקשר בזיום. ועם זה כשמתגברת ההבנה האורגנית בגדלה, העושה את כל היש לשיעור קומה רבתי, מתברר מיד היחש הגדול שיש לכל העולם ופרטיו, מאורעותיו ומקוריו, הליכותיו וכל ערכיו להעולמות העליונים הקיימים ונשאים. וחלקת העמידה במקום הקודש אשר לסוד ד' מתגברת, והיא נושאת ברוח האמיץ את כל תוכני החיים, עד שהתנועות החברתיות והאישיות כולן מתבררות, שהנן קשורות בקשר אמיץ עם התנועות רבות החיים, גדולות האור והזיו העליון, של חביוני

העז אשר בספירות העליונות. ויבש וכמוש נראה העולם המוגבל והמצומצם שלנו, כל זמן שלא יפתחו לו השערים העליונים, כל זמן שלא יזילו עליו הצנורות החיים, הרוממים בעז נצחם, את שטף לשד חיותם, וסוד ד' ליראיו ובריתו להודיעם.

קמה. יש שתוקפת איזה יראה בעת יצירת המחשבות. עולה רעיון על הלב, מכיר הוא החושב, את הצורך הגמור של התפשטות ענפיו לרוחב, ושרשיו לעומק, את הכרח הידורו והתפתחותו, הסתעפותו והתילדותו, בכל עומק חידושו ובירורו. במצוי כל החשבונות השייכים לו ולהמון המחשבות הסובבות אותו. ומצרות אותו. ויראה של תוהו תוקפתו, והוא נשאר עם המחשבה הגולמית כמו שהיא, או שעל ידי דוחקה של יראה זו הוא מבקש לו רק שביל אחד בעלטה זו, ואין המחשבה פורצת את כל החומות של מאסרה, רק מרחק אחד היא מתפשטת בכבדות, והוא נענה ונדכא מלחץ המחשבה הצרה. והיצירה לקויה, והעולם הנזקק להיצורים המחשבתיים שרוי באופל, ברעב וצמאון. אמנם יחש יש בודאי ליראה זו. שהיא חרדה של חלישות, אל המצב המוסרי, שהוא צריך להתתקן על ידי תשובה פנימית, היכולה להעשות מיד בטוהר רצון ורעיון. יש לפעמים שהדבר מתיחש גם כן למצב החומר והחלישות הגופנית. ויש שמעמד העולם הכללי, או היחסים היותר קרובים לו מהם, הם הגורמים את עוצר רחם הרוחני הזה. ועל כולם מתגברים, לפי ערך, על ידי הרבות אור הדעת, על ידי הכרת סבת העכוב. סוף כל סוף צריך האדם לגאול את חלקי נשמתו מגלויותיהם, לפדות את אסירי מחשבותיו ממאסריהם, לאמר לאסורים צאו, לאשר בחשך הגלו. וכשאדם רוצה לגאול את אותו ההמון הרב של היצורים הרוחניים, הם המחשבות והיצורים הרבים, שהם בריות חיות וקימות, המבקשות פדיון בכל עז ומרץ, באה לו הופעה פנימית מאורו של משיח, הגנוז בנשמתו, והוא מחולל גאולה, ומהוה אור חדש בעולמו. והולך האור ומתפשט, חודר ומתעמק, מתרחב ומתענף, עד באו אל שורש מקוריותו. ורגשי גאולה ואומץ מתחילים להיות מתחוללים בלבבות רבות, תנועות של תחיה כללית, של שיבת בנים לגבולם, של תיקון העולם. ושל קוממות הריסותיו. מתיצרים ומתרבים, הולכים הם ומתלבשים בצורות שונות. יורדים הם לים החיים, מתקשרים בגויות. יוצרים תכונות וערכים, מזגים וטבעים הנאותים להם. ומאשמינים קם עם לגאולה, וטל אורות, טל תורה. טל של תחיה. מתחיל את פעולתו. רסיסים מתחית המתים העולמית הגדולה באים ומתגלים. יחיו מתיך נבלתי יקומון, הקיצו ורננו שוכני עפר, כי טל אורת טלך, וארץ רפאים תפיל. והיראה החלושה סרה. והגבורה העליונה לוקחת את מקומה. אל תיראי כי לא תבושי. ואל תכלמי כי לא תחפירי, כי בשת עלומיך תשכחי, וחרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד. כי בעליך עשיך ד' צבאות שמו, וגאלך קדש ישראל אלהי כל הארץ יקרא. כי ימין ושמאל תפרצי, וזרעך גוים יירש, וערים נשמות יושיבו, כל כלי יוצר עליך לא יצלח, וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי, זאת נחלת עבדי ד' וצדקתם מאתי, נאם ד'.

קמו. כל מה שעובר על אדם יחידי ועל נפשו, מאורעותיו מיום התחלת יצירתו עד הגמרו בשכלולו, עליותיו והדרגותיו, חליפותיו ותמורותיו, הכל בגודל עבר ועובר על היצירה הגדולה, על כל עולמים, ומה שעבר ועובר על כל עולמים עובר על כל אדם. אמנם ישנם ענינים כאלה שהתפיסה הכללית מקדמת בהם, ומתוך ההזרחה של היצירה העולמית, מתוך מעשה בראשית, באים להכרת הנפשיות הפרטית, וישנם דברים כאלה שהתפיסה

הפרטית מקדמת לבא, ומהם מתפיש אור הידיעה על חכמת עולמים. וישנם הרבה פרקים שהנחלים נפגשים זה בזה, וממלאים זה את זה, משלימים ומבררים זה את זה.

קמז. העולם נוצר מתוך תוהו ובוהו, הקליפה קדמה לפרי, החומריות והגסות הקדימה לבא, הדינים הקשים והגבורות שלטו לפני התגלות החסדים, העיגולים קדמו ליושר. ובעולם הפנימי, בעולם הרוחני, הציורי, האידיאלי והאמוני, גם שם הדבר נוהג כן, קדימת הקליפה לפרי. העזות, המרוצה, השטיפה החזקה, מתבצרת במקום נמוך ומזוהם, ומשם יוצאת ונלקטת תמצית שמתעדנת ומתרחנת, מתטהרת ומתקדשת, עד שנותנת את ריחה הנפלא, ריח ניחח לד'. בזהמתה של עבודה זרה גודל רוח האמונה בכל פראותו וגסותו, ברתחתו וכח סוסיותו, בשריפת בנים ובנות, באדיקות עורת, בשיקוע של כל תועבה וכל תאוה גסה ועמוקה הושרשה. ומתוך הזבלים הסרוחים הללו, צמח האמונה עלה, יצא הבנין מתוך התוהו, ויהי לנטיעה משמחת אלהים ואנשים, לגפן פורחת נאדרה בקודש, בטוהר ועילוי, בזיו חכמה ובמרץ קודש קדשים, מצא מקומו בסגולת עמים של כנסת ישראל, בגוי קדוש שומר אמונים. לפעמים יש אשר ריח הזוהמא הקדמוני לא פג לגמרי, ויתחולל יצרא דעבודה זרה, השור הנגח והחמור הגס, הכלב הנובח עז הנפש, אשר לא ידע שבעה, נזדווגו בחושך כפול ועלטה ארוכה. נצח ישראל את המחבל התוהי, גרש את החושך באורו הגדול. מרוח הזוהמא הקדמוני יצאה האמונה בצורתה הפראית, ותהי למשול עמים. זאת הצואה הרוחת, שחוצפת ליעוג על דברי חכמים, נתחברה לה, היתה למאכל תאוה לנפשות דדמיין למעייהו הרוחניים, למעייהו דבני-נשא, וכן ירעה עגל. עד יפוח היום ונסו הצללים אלך לי אל הר המור ואל גבעת הלבונה.

קמח. את הטבעיות הריליגיוזית הננו דורשים, לפעמים רוח פנימי מתמלא בקרבנו, וצמאי אלהים הננו בכל עומק נשמתנו. הצמאון הזה איננו פוסק מאתנו, ולא מכן המין האנושי, גם לא מכל החי ומכל היצור. לפעמים אנו פוגשים אותו בגלוי, הוא מלטף אותנו בהמון חבתו, לפעמים הוא מסעיר את נפשנו ברעש וסער, לפעמים מרוממנו מעל לשחקים, ולפעמים יושיבנו עד דכא, ובכל עת הוא חי בקרבנו, ביודעים ובלא יודעים. אנו מסתכלים על הטבעיות הצמאונת הנשגבה והקדושה הזאת, הסבה הקרובה הנפשית להתגלות כח האמונה, חוש האמונה, וההפעמות האמונית, שכשהיא מתמלאת בכל סגולותיה, בכל עצמתה וחילה, יצא מזה כלי התפארה של יראת ד' הטהורה, הנהדרה והמפוארה. לפעמים יש שנפגמה הסגולה הטבעית, מקלקול חיים, מרעתה של הנהגה, מגסות רוח, מזדון ורשע, ממעשים רעים ומתכונות רעות, רפיון וקלקול היסוד. האופי הטבעי האמוני בראשית מהותיותו, בהגלמת טבעו, מרעיש העולם, מקעקע את הביצור הנפשי באדם, מהמם את החיים החברתיים. ודוגמתו ביצירה החיה, הצומחת והדוממת, הארצית והקוסמית, קוראת לזועות, להריסות, למלחמות, למהפכות, למחלות, לרקבונות. והתשובה הטבעית באה ודופקת בפתחים, שב העולם אל שרשו, שב העם עד המכהו, מתכנעים לבבות גאים, חדלים רשעים מרשעם, נכנעו ולא אשחיתם. ובפנימיות הנפש המרגשת של האדם אורה וחשכה נפגשים, צולל הוא ושוקע, עולה הוא ומעופף, מגדיל מעשיו ומשנה ערכיו, שופך את לבבו, ונפשו משתוחחת והומיה. בתוך הטבעיות הריליגיוזית יש תערובת גדולה של טוב ורע, של אורות וצללים. נקראים אנו לקחת את השורש הטבעי מעומק יסודו, להעלותו ולהרימו תרומה לד', לזככו מסיגיו, לעדנו ולפנקו, לקחת את העז שלו, את הרעננות והחוזק, לפחת עליו נשמת חיים עליונה, לחברה במדות

העליונות והעדינות, לתממה עם חזיונות העליונים, לקשרה בשורש קדש הקדשים, למתק את דיניה, להפריש ממנה את הסטרא אחרא, את הקוצים והחוחים הסובבים את השושנה העליונה, ליחדה עם דודה ברוח קדושה וטהרה.

קמט. המינות מתאמצת לקרוע את העולם, לפרוק עול המעשה, עבודה-זרה ותרנית היא. הביאו לבוקר זבחכם לשלשת ימים מעשרותיכם וקטר מחמץ תודה. חשבה בגאות זדונה, לספוג מן הקודש רק אורח הרעיון והרגש, וזהו הכל רק לתועלתה ולאהבת עצמה. אין לה שום הכרה בכבוד שמים ובתוכן של עבודה אלהית, אבל מתאוה היא לאותה המנוחה והשלווה שהבטחון והאמונה נותנים, אבל לסייג את החיים במעשה אינה חפצה. אחווה היא יותר מדאי בהגסות הגופנית, ואינה יכולה לותר עליה. על-כן שתה בשמים פיה ולשונה תהלך בארץ, לחפות דברים אשר לא כן על ד' אלהיהם, ובתוך אותה הרכות וההכנעה, שמראה מבחוץ על-ידי פישוט טלפים, טמונים הם המון חרופים וגדופים ושנאת ישראל, זה גוי קדוש, נושאי האמת האלהית העליונה, אשר נתגלתה פנים בפנים במעמד אשר לא היה כן לכל גוי. ממקור משחת זה הולכת ונמשכת איבת הנחש הקדמוני לאדם וזרעו, בהפקרם של המעשים. המחשבה והרגש מוכרחים הם להטמע בעומק הרשעה, ומה שיראה איזה יפפות, איננה כי-אם כסף סיגים מצופה על חרש, שפתים דולקים ולב רע. הסליחה והתשובה שלה נעשות בסיס לדבר האסור ולזוהמת החיים. אין בה אותה הטהרה וההגדרה של מניעת אחטא ואשוב, אחטא ויום הכפורים מכפר, שבאופן זה באה התשובה להעלות את החיים בטהרת אמת, להחיות את העולם, ולבנותו בתואר מעלה, לעשות את הטוב ואת הישר בכל אומץ, ולסור ממוקשי רע בכל עז ותעצומות מלחמה. והתשובה בעומק אמונת סליחתה, היא סוללת את דרך האורה, ומגשמת את המטרה של טהרת החיים בפועל. לא כן הוא באותה באר צרה נכריה, הסליחה היא לה מטרה, בשביל הסרת העול הנשאר עדיין בעומק הרוח מאין יכולת לאטום את הלב לגמרי, כדי להנצל ממוסר הכליות ומכאוביו, והמטרה היא להוסיף חטא על פשע. זהו ארס טמון בעומק של קליפה קשה זו, שהרבתה מאוד להסתירו, ולזייף את קלא אילן זה בתור תכלת הדומה לים ולרקיע ולכסא הכבוד. ועתיד הוא עשו הרשע להתלבש בטלית, ולבא לשבת אצל יעקב בגן-עדן והקב"ה אומר לו: גם אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קינך משם אורידך אמר ד', וישראל עושה חיל. וידו נטויה במלחמת מגן פנימית מול איש צר ואויב, עד אשר יראו גוים כי הם זרע ברך ד', וברצות ד' דרכי איש גם אויביו ישרים אותו.

קנ. חושי החיים צריכים להיות בשלמותם, ההרגשות האסתתיות צריכות להיות מפותחות באדם, ומקושרות יפה אל הטבעיות הנפשית, ועל כולם יהיה השכל השליט העליון, והחודר בכל פרטיהם של כל הכחות המפותחים. ועל גבי השכל וכל ממשלתו, מתרוממת ברוממות גדולה ממשלת הקודש של אור תורת ד', בעומק האמונה ודעת ד'.

קנא. כשהאדם הוא בגדלותו, והשגתו מופעת היא באורה, אז רוחו מתפשט ומתרחב, אמנם אין אותה ההתרחבות בכלל גאווה שהיא מתועבת, אלא מכלל גודל נפש ורוממות רוח בדרכי ד'. אבל כשנופל ממדרגתו, ואז חושיו הרוחניים הם מוגבלים ומצומצמים, אם אותו רוחב הרוח שבעת הגודל ישאר בקרבו, יהפך לגאווה

כעורה. על כן אז כעת הקטנות צריך שישפיל את עצמו ויקטין את עסקיו, ואז יתקיים בו ואת עם עני תושיע, ומאשפות ירים אביון, ולב נשכר ונדכה אלהים לא תבזה.

קנב. הולכים הם השבילים הרוחניים במערכות מיוחדות, עולם עולם בפני עצמו. העומד בעולם אחד, בשביל מיוחד, יוכל עולם שאינו שכלו, שביל מיוחד לאחר, להיות נדמה לתוהו ובוהו, לחורבה ואפלה, אף על פי שלגבי מי שהוא עולמו הרי הוא מלא בנין ונגוהות. שמירה צריך כל אחד להיות מוגדר בעולמו, ואם יהיו להציץ בעולם שאינו שלו, ידע להיות נשמר ברוחו, רק להציץ, ולא להשתרש ולהשתקע שם, כי יוכל להיות מעקף עצמו מעולמו, והעולם הזר לא יקלטנו, לרגע הרי הוא מתקבל בתוכו בתור אורח, ואם יקבע בתוכו את דירתו ימצא עצמו יושב אל עקרבים, במעוף צרה ואפלה מנודת. ולמה תשגה בני בורה, תחבק חיק נכריה. כי נוכח עיני ד' דרכי איש, וכל מעגלותיו מפלס. שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן. שתה מים מבורך ונוזלים מתוך בארץ. אילת אהבים ויעלת חן, דדיה ירווך בכל עת, באהבתה תשגה תמיד.

קנג. אל יפול לב אדם בקרבו אם אינו יכול להשתקע בשום מקצוע מיוחד, ואפילו אם אינו יכול להעמיק ולהרחיב בענין אחד, בשיטה אחת, או בלימוד אחד, כי לפעמים יש שתכונתו המיוחדת היא דוקא לקרב רחוקים, לאחד ולכנס אותיות נפזרים, לסכם רעיונות קדושים ונאצלים המפוזרים במרחבים שונים, וידע שזאת היא תעודת עבודתו, וישמח בחלקו.

קנד. חיבור החכמה והאמונה צריך להיות לא רק באיש, כי-אם בעצמיותה של התכונה. לא די שהאדם המשיג הכרות תשובות יתאמץ גם-כן בציורה של אמונת הקודש, כי יוכל להיות שתוכני אמונתו יבאו לא בהתאמה למדרגת השכלתו, כי-אם שתהיה איזה פנה בנפשו ריקנית מהשכלה, ומפני חולשתה הרוחנית תקנן באותה פנה אמונה המונית. אבל צריך אדם לדעת, כי לפי מדרגת הכרתו מוכרחת היא נקודת אמונתו להתעלות. על כן צריך הוא שיעסוק בחכמות וידיעות המודיעות לו את קונו, כדי שתתמזג נקודת אמונתו בעצמיותה של נקודת השכלתו והשגתו העצמית, ובכלל ידיעת קונו כלולים כל ערכי האמונה, הגדולים עם הקטנים. ולא באדם פרטי בלבד הדברים אמורים, כי-אם באומה כולה בכללה ובעולם כולו, בכללות האנושיות. רוח האדם הולך הוא וסובב, מתאר ועולה במסלוליו, ומגמתו הפנימית היא לאחד בהתמזגות פנימית את שתי הנקודות העליונות, שהצורה העצמית של האדם מתעצמת בהן, נקודת ההשכלה ונקודת האמונה. וכל העליות והירידות, וכל התגרות והמלחמות, הגשמיות והרוחניות, כל השיטות והמפלגות, כל התנועות והתעוררות הרוח והמפעלים שבעולם, הכל הולך הוא אל מרום המטרה העליונה הזאת. ובהכרה רזית פנימית, הננו קרואים להקשיב את הוד קול ה' של ההתאחדות הנפלאה של שתי נקודות עולמים אלו במלא היש, ותהומא עילאה אמר לתהומא תתאה אבע מימך, תהום אל תהום קורא, קול שני רעים אני שומע.

קנה. היצירה הישראלית מיוחדת היא. הנשמה הלאומית בכללה, ונשמתו הפרטית של כל יחיד, אופי מיוחד יש לה. הדעה העליונה של האחדות האלהית, היא הקובעת את חותמה המעשי בחיים ובמציאות הישראלית. האורגניסמוס, הקישור העצמי שיש להגוף עם הנשמה, הוא מיוחד בישראל יותר מבכל עם ולשון. כל תנועה

היא קשורה במעמי החיים הנשמתיים, כמו שבהשקפת העולם הישראלית חיי העולם והעולם מאוגדים. ההשגחה האלהית נוקבת ויורדת עד עמקי עמקים, והיצירה מתחלת מראשית הויית החומר, ועולה עד רוממות הצורה היותר עליונה, וחוזרת בשפעה מראשית רום הצורה האצילית עד עמקי כל חומר. אין סתר ואין צלמות החוצץ בעד האור העליון. השגת אמת עליונה זו, חיה היא בישראל במציאות, והיא נחלת העתיד של העולם כולו.

קנו. אופן השליכה, איך שהרוח משלב בפנימיותו את הגיונותיו וציוריו זה בזה, זה מזה וזה מזה, זהו דבר נעלם מן העין. בכל בנין שכלי, אפילו היותר גלוי והגיוני, יש בו צירופים כאלה שאנו בולעים אותם מבלי הרגשה, ואין אנו יודעים בעצמנו איך נתחברו הענינים זה בזה. לפעמים יש שהחקירה מתעוררת על אילו בדקים, ועל פי רוב הבקורת וההסתעפות ההגיונית באה למלא את הפגימות שבין מחשבה למחשבה בסדרי הבנין המחשבתי, אבל אחרי כל החקירות, הננו דולגים ופוסחים מדריגות הרבה בפסיעות השכליות. ובאמת אין אנו מניחים שום מקום פנוי, רוחנו כבר התפשט בכל המילוי, הוא כבר חיבר לו את בנינו עם כל חלקיו. בנשמה כללית הדבר הוא עוד יותר נפלא, הרתוקות הן יותר נעלמות, יותר נפלאות ויותר מלאות חיים של תעלומה והוד פנימי. בכנסת ישראל רפוד אוצר גדול של רזי עולם בארג המחשבתי שלה. סדרה הפנימי משולב בהגיון מחוטב ונפלא, בוקע ועולה למרומי שחקים, יורד וחודר לעמקי תהומות, מתפשט ומתפלש בכל מחבואי החיים, מנתח נתוחים מעשיים, דקדוקים חלקיים, בפלס מדויק ונפלא, משער השערות עליונות וחזיונות אציליות בתפארת רעננה רוויה קודש קדשים, נושא דעה על העבר ועל העתיד בגבורת נשמה מלואת אמת, בוחן וסוקר חיי עולם וחיי שעה, מתכן את הרוח, את החיים ואת המפעל, במתכונת נפלאה, מעריך ערכי עולמו וערכי עולמים אשר מסביב, אשר ממעל ואשר מתחת, בהערכה מיוחדת, נפלאה ורבת אונים, מקשיב לסוד שיח כל רז קודש, הוגה הגות עולמים בצביון מיוחד, אשר אין לו דוגמא ומשל בכל האדם ובכל העמים. והכל הולך ומפכה מכח הכנתו הנשמטית פנימה, מאריגתו הפנימית עם כל המסכת אשר מסכה החכמה העליונה באוצר התורה שבכתב ושבעל פה, באוצר הנבואה ורוח הקודש, באוצר הכשרון, החיים והתקוה, באוצר המרץ וההסתגלות במיוחדת להמון [...].

קנו. לפי אותו הערך שאור עולם הבא זורח בעולם הזה, באיש היחידי, בכללות העולם ובמציאות בכללותה, הכל מתעלה. באדם זורחת היא האורה של עולם הבא לפי טהרתו קדושתו וגבורתו הרוחנית, בהופעת קודש, בשכל, ברגש, בציור, בדמיון, בטבע, במזג הגופניות. וכפי אותו הערך, שהשליטה על ארחות החיים כולם ועל עצם החיים וכחותיהם באה מכח ההתכוונות אל חיי עולם הבא, כה הם מאירים יותר, כה הם עדינים יותר, מלאים גבורה ותפארת, יותר מיוסדים ביסוד חיים קבועים, אהל כל יצעד כל יסע יתדותיו ינצח, וכל חבליו כל ינתקו. כשאור עולם הבא זורח בפילוש גדול, מרומם הוא את כל ערכי החיים כולם, מאיר הוא בספרות ובשירה, בחיי החברה והמדינה, באישיות היחידה ובמשפחה, בממלכה ובמשטריה, בעולם היופי והגבורה, באהבה ובסידור הצרכים כולם לכל סעיפיהם, הקטנים עם הגדולים. החותם העליון של חיים עליונים ממלא את כל חלל העולם, וזיו השכינה פורח בכל, והטבע וחוקיו, הליכות שמים וארץ ומשטריהם, החיים והמות הנראים בעולם, התקוות והתלאות, הכל מואר באור חיי עד, באור חיים, שכוס התענוגים העדינים, המרוממים כל נשמה,

ומצחצחים כל רוח ונפש, ממלאים הם את כל מהותם. והאישים היחידים, שמעלים הם את חייהם למדה זו, מתברכת מדת האמונה אצלם, מתעטרת בעטרה של הכרה עליונה. העולם ומלואו, הזמנים ושטפיהם מתיצבים ברוחם במערכה בהירה, מלואת כבוד, גודל נצח והוד, וזיו אור עליון, הממלא את כל השמות, את כל האותיות, את כל ההגיונות, כל המחשבות, כל משאות הנפשות אשר מעולם ועד עולם, שוטף עליהם תמיד, בעוזו ועטרת חינו. והם מלאים אהבה לכל היקום, לכל הבריות, שקועים באור החסד העליון, האומר לעולם חסד יבנה, ודעת ד' במשפט ובצדקה ממלאה את כל אחד מהם.

קנח. כח החיים המרחף על פני תורה שבעל פה, צריך הוא ספרות מיוחדת לבאר אותו. אמנם ראשית שמחתה של תורה היא המלתא דבדיחותא דאמרי רבנן עד לא פתחי בשמעתא, נובע הוא מיסוד מלא כח זה. ההכרה המלאה שהפוריות של תורה שבעל פה, הסתעפותן הגדולה של ההוייות התלמודיות, באות הן מכח חיים מלא האצור בגוי איתן, שיסוד החיים הכבירים מענין אותו מעומק נפשו, ומדריך אותו לחיים מלאים מפעלים ומתכונות רבות, אותה התזה הגדולה של כח החיים, המפלגת מתוכה נחילים גדולים וקטנים, לא למעט חיים באה, כי אם לרבות. ובהרבותה את כח החיים בהשתרגות ענפיו, היא גם כן משפרתו, מקדשתו ומעלתו, משמחתו בצביונו, ומקימה אותו, באחריות בטוחה, למשמרת לדור אחרון, בנים יולדו.

קנט. ההתקרבות שהאדם מקרב את עצמו אל ד' בציורו וברעיונו, בכל האופנים שיהיה הרעיון מצטייר, הוא יקר ונפלא מכל הון, אלא כל מה שיהיו מעשיו יותר משובחים וחכמתו יותר גדולה וידיעתו את התורה יותר רחבה, ככה יערך יקרתו של הרעיון הדבקותי. אבל מכלל ערכו המרומם לא ירד לעולם, אפילו אם יהיה מצבו המוסרי של האדם נמוך, ומעמדו השכלי והתורתי בשפל המדרגה, בכל זאת הגעגוע הפנימי אל הדבקות האלהית מרומם אותו משפלותו, ואם גם לא יופיע כל האור החיוני שיש במחשבה או בציור האלהי בזמנו, יופיע לזמן אחר היותר מוכשר, ובכל אופן ישתל הרעיון בתוכן הנשמה, וקונה בזה חיי עולם, וזוכה לו ולדורותיו. ואם נשאו לבו לחשוב מחשבות כלליות, כפי רוחב המחשבה יפלש הרעיון האלהי בתוכו נתיבות, ואם ירצה להעלות במחשבתו את כל דורו, אפילו אם יהיה שפל שבאנשים, בכ"ז פועל הוא במחשבתו, כיון שמיחד אותה לכוונה אלהית, את כל אשר יחשוב לבבו לטובה. וכן מתרחב ומתעלה הרעיון עד שאפילו אם יחשוק להעלות את כל הדורות ואת כל העולמים, כיון שמחשבתו רצויה ונטייתו היא פנימית, ומשוקה מחשק אלהי באמת, לא תשוב תשוקתו אחור, כי דבר ד' היא.

קס. מכח החיים המורגש אשר בתורה שבעל פה, המתפלש בסעיפיו בכל אותו התוכן העשיר אשר יום ליום יביע בכל התהלוכות ההלכיות והאגדיות, מכל אותן היוכלים הרבים המשתפכים זה לזה, בין המפכים ישר מתוך הבנתה של תורה המבטאית, בין הבאים מהשפעתה של הנשמה הישראלית מצד תולדתה גידולה וחינוכה, בין הבאים מהכרת העולם והחיים, בין מסעיפי ההשכלות הנשאבות שנקלטו מבחוץ ובאו לפנים ונתמזגו יפה, מכל המית החיים הללו, יתרומם הרוח עד הכרת החיים העליונים, תפארת החיים, נועם החיים וזיום, אותו המעין הנצחי המפכה בתורה שבכתב, אשר ממקורו כל הנחלים, והוא נובע ויורד ממקור המקורות, אשר בשורש שרשם של נשמתן של ישראל, שמתגלה בהתגלות אלהית עליונה בכל מסיבי הקורות, בכל התולדה

הנפלאה של ישראל, ובכל תנועות החיים אשר להאומה, החיצוניים והפנימיים, מחיבורם של שני המאורות הללו, מהתאמתה של תורה שבכתב עם תורה שבעל פה במקור חייהם, באה ההכרה העזיזה להבחנת רוח החיים העזיז והעשיר המרחף על פני האומה כולה, המאיר בנשמות היחידיות של בני ישראל, אשר כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ד', והמופע ביותר בנשמתה הפועלת של האומה כולה, המגלה את פעולותיה מאז מעולם בכל דור ודור לפי אופיו. גודל ימלא אז הלב, אהבה בלתי מצרים הרוח, גאון עולמים תתמלא הנשמה, למראה זוהר חיים אדירים הללו, תביא את המחשבה על דבר האיחוד שיש בין נשמת האדם הכללי עם נשמת אומה נפלאה זו, ואת המקום העליון שהיא מוצאה באופיו הכללי, וחוקות שמים וארץ, חוקות הטבע וחוקות עולמים, מתאחדים בחוברת, והכל בא בריכוז עליון לספר מעוז ומבטחם של ישראל, ושמתיך לגאון עולם, משוש דור ודור.

קסא. הגודל הפשטני בא מתוך גדולה פנימית, שהערכים היותר כוללים, מקיפים, גבוהים ונאצלים, הם קרובים מאד אל החיים, מפני גדולתם של החיים.

קסב. ההשכלה הנקיה, עם הבריאות הגופנית והנפשית ביחד, כשהן מתחברות על ידי חינוך הגון במדות טובות, מגלות הן לנו את האור האלהי בישותו, בעשרו וישובו, עד שכל הרמה נשמטית שבאה בקרבנו אל העולם העליון, כל געגוע וחשק פנימי לדבקות האלהית, מציירת בקרבנו עולם מלא של ישוב, של עושר ושל בנין, ונשמתנו בקרבנו נעשית יותר עשירה בצבעים, בבנינים, והכשרה לכל עבודה רוחנית וגשמית נעשה יותר אדיר. וכמשמעלה זו מתחברת אל הכלל, אל האומה, אז נועם ד' שורה עליה, ומעשי ידיהם מתברכים, גבורה פנימית מתגברת בקרבם, והם מוכנים לגאולה ולישועה, שיש בה ישועת הנפשות וישועת הגופים, זכירת ברית אבות וזכירת הארץ יחד.

קסג. דוקא באמונה אלהית פשוטה, שאין בתוכה שום הגבלה ושום התחכמות אנושית, מתגלה האור העליון, והזיו הפנימי של החיים היותר שלמים. התהליך לפני והיה תמים. כל המדות הטובות מתכנסות דוקא בנקודה עליונה זו, וכל המדות הרעות בורחות ממנה. והיא, דוקא היא, ברוב פשטותה כוללת בקרבה את כל הנשגבות שבעולם, את כל האמת ואת כל השירה, את כל הגבורה ואת כל התפארת. וכשהעולם מתוקן נעשית נקודת אמונה עליונה בריאה וטבעית זו, המושלת בגאות עולם, ובני אדם מביטים וננהרים, מתמלאים חיי גודל ועז ואהבת הבריות, ורוח הסבלנות היותר עליונה, מדת הרחמים היותר נאדרים, וחפץ החסד והטוב היותר מלא, הזריזות היותר מחוטבה, והאימוץ האישי היותר ברור, מתלכדים באותו עז הרוח שהוא תולדתה הנאמנה של האמונה הטבעית הפשוטה והברה. וכל המחשבות היותר מופשטות מתכנסות אליה במנוחה וסידור מתוקן ומשוכלל, כי אין מחסור ליראיו.

קסד. ראשית המחשבה של מציאות עולמים צריכה להיות בגבורה, במדת הדין. אין שום רעיון מושכל להמציא ברואים והמון עולמים שאחר כך יצטרכו לחסד. החסד אינו אידיאל כי אם לאחר ההתהוות, לאחר שכבר המציאות מופעה ועומדת, לאחר שכח החיים דוחק את היש להיות יש, ולעמדתו הוא צריך לחסד, שאף על פי

שאינו כדאי והגון לכך, מאוצר מתנת חנם מחונן אותו אל רחום וחנון, אך אפים ורב חסד. אבל להמצא לכתחילה הוא דבר מאושר רק כשהוא ממלא תפקיד כל כך נחמד, כל כך יפה ומאושר, עד שהוא ראוי להיות על פי הדין, על פי עומק הדין, על פי הדקדוק היותר מכוון שבדין, למציאותו ולכל שפעת טובתו. לזאת עולם חסד יבנה, אחר שאשיותו הונחו בגבורה. ותורה, שהיא ראשית מחשבת יצירת כל עולמים, מפי הגבורה נתנה. וסוף כל סוף יתאשר העולם, עד שיעמד בגבורה, ואכירי לב הרחוקים מצדקה, גבורים, נחמדים, שכל טוב, כל הדר תפארת, נשקף בהם בעומק נשמתם, יהיו כל היצורים. אז ידעו את אור טובו וחסדו הכמוס של אל גבורה, המושל בגבורתו עולם, וישמחו ויעלצו לפני אלהים וישישו בשמחה. והכרזה דתית שהיא נתונה לגמרי ממדת הגבורה, ומתגדרת רק ברוך החסד מתחילה ועד סוף, בשקר יסודה, ולא תעמוד, כי עד ארגיעה לשון שקר, ומרוחקת היא מתפארת עולמים, ומזיו העליון המלא תעצומות ועז לאלהים. אז ירד שריד לאדירים עם, ד' ירד לי בגבורים. ותורת אמת, אשר נתנה מפי הגבורה, בעומק הליכותיה, בתכונת בנין עולמים, מראש מקדם ועד סוף ותכלית הכל. וכנסת ישראל, שושנה העליונה, יתבא היא על עלין תקיפין, והיא נאצלת מגבורה שלמעלה, שעומק חסד עולמי עולמים, חסדי דוד הנאמנים, החסדים המהוים את הגבורות היותר אידיאליות, היא המנצחת בכל מלחמות ההויה. עורי עורי לבשי עוז זרוע ד', הלא את היא המחצבת רהב מחוללת תנין.

קסה. לפעמים נפסקת היא הופעתו הרוחנית של האדם על ידי מה שהוא חפץ בהשגה נמשכת כנחל, שאין לה הפסק. ואינו שם אל לבו, שאין טבע השגתו את המחשבות העליונות והצורות הרוחניות כי אם בהשגה מופסקת, שהיא הולכת בצורה של ברכים. וכל ההבדלים שבין השגה להשגה תלויה היא באיכות הברקים, ובקרבתם זה לזה, עד שאפילו הצורה הנמשכת בציור אינה גם כי אם המשכה של ברכים תכופים, שאין הפסקתם מורגשת. וזה נוהג בכל השגותיהם של בני אדם, אפילו העליונה שבעליונות. ואין החשק התדירי של הופעה דבוקה נמצאת בנו, כי אם מצד הצפיה של העתיד הגדול של עולם הבא, שאז נאמר יריון מדשן ביתך. ונחל עדניך תשקם. וכל אלה המאורעות. של התשוקות העליונות ומדותיהן וההברקות והפסקותיהן, נוהגים הם בכל מין הופעה והשגה, יצירה וחדוש, לפי ערכה, מן הבריאה היותר עליונה, והנבואה היותר בהירה, עד היצור הקטן, והחידוש היותר רגיל. אף על פי שהם רחוקים זה מזה יותר ממרחק שמים וארץ. ויותר ממרחק מזרח ממערב, מכל מקום החלוקים שביניהם יש להם דוגמא, שמהקטן נוכל ללמד על הגדול. והשעור המועט מודד את המרובה.

קסו. מתרומם הוא האדם כשעוסק בדברים נשגבים, מזיו הנשגב מתאצל על העוסק בהם ציור פנימי, שמזהיר את העצמיות הנפשית של ההוגה והמצייר, עד שהשיגוב מתעצם בתוכיותו. וזה נוהג בכל נשגב גלוי, בכל יופי נעלה, בכל הוד מוסרי גדול, בכל חכמה וסדר מפואר. ובדברים האלהיים, בתורה ובמצוות, האור הנשגב בהם אצור וגנוז, חבוי וטמון, בצורה של חיים אדירים, שרק קוים וניצוצות יוצאים מהם ללב העוסק בגלוי, וזיום המתגלה תלוי הוא באופיו האיכותי, לפי מדת רוחו וטהרתו של כל אחד. אבל ההשתגבות הנשמטית אינה קשורה בהמדה הגלויה שבשיגוב האלהי שבמצוה ותורה, אלא העצמיות משתגבת בפנימיות מהותה לפי אותה המדה הנאצלת, שהנשגב העצמי שורה באורו בנושא הקדוש שהוא של אור התורה והמצוה. על כן אין קץ ותכלית לאושר הנשגב של עוסקי תורה ומצות, ואין גבול לנעימות ששון הקודש, השרויה ברוח הפנימי של כל

המתחבר לקודש. ורז זה של שמחת המצות והעבודה האלהית הוא המנשא את נשמת העולם לתעודתה, ישמחו השמים ותגל הארץ.

קסז. החלישות והעיפות הנן מבוא לכל המדות הרעות. הן מעוררות את העצבון, והעצבות מביאה את הכעס ואת הגאווה, את הקנאה ואת המשטמה, ואת כל הנטיות היותר שפלות. לזאת, ההנהגה של בריאות, של האומץ הגופני, היא עבודת הקודש בעד הכלל ובעד הפרטי. החלישות גורמת שימשיך האדם אל הבשר את האימוץ הנפשי שלו בכונה כדי להחזיק את עמדתו, ובזה הוא מוריד את הזרמים הנפשיים ממקום מעלתם וטהרתם, והודם ובהירותם נפגמים. האומץ הגופני המספיק, מניח הוא את כחות הנפש ללכת בעצמם במרוצתם ומעופם, ועל ידי חיים מוסריים במעשה, על ידי אור תורה ונר מצוה, הנם הולכים ושוטפים בשבילי האורה, מנשאים את האידיאלים הגנוזים במעמקי הלב, ומעוררים את הרצון לשאוף אל הקודש, אל הנשגב והטוב, ומדריכים על ידי זה את כחות החיים והמעשה אל כל טוב ונחמד. חשבון הנפש נעשה צלול מבלי מועקה, והענוה הטהורה, שפלות הרוח ודכאות הנפש הנקיה והבהירה, בוא תבוא בחשבון צלול ונועם פנימי, וענות חן מרטיבה תמיד את הנפש. ענוה ובושת פנים ממחקות את הסאה של מרץ הכחות, כשהם חפצים לצאת חוץ מגדרם, וצוררים אותם בצרור חיים עדינים פנימיים, ומוסיפים בהם אומץ להוסיף לקח וחיים טהורים. על ידי החולשה הבשרית, צריך האדם לאגור אל קרבו ציורים מאמצים, והציורים המאמצים המלאכותיים והחולניים מעוררים גסות הרוח, גאווה עכורה, ועזות מצח מדולדלת. כל הוד וכל יופי מוכלל ומרומם, נשכח, והצבעים הבהירים, הנוחים והנעימים, של הבטחון והאומץ הפנימי, המחובר עם עם הענוה הטהורה ובושת הפנים והצניעות הנאווה, משתכחים. וכמו שהדבר נוהג באישיות יחידית, כך הוא נוהג בקיבוצים, ובאומה בכללה. אומה חלושה ודלולה מוכרחת היא להתאמץ באימוץ מלאכותי, שמעורר בקרבה מדות מזוייפות, וגאווה בלתי נורמלית. חסד גדול עשה הקב"ה עשה עם ישראל שאזרם בגבורה פנימית, ביחד עם החולשה והרפיון הדכאותי של הגלות. בכל זאת צריכים הם מדוי הגלות, והמדויים הקדומים בכלל, רפואה על ידי תוספת גבורה. והגבורה צריכה להיות בכל המדרגות, גם באוצר החומריות, ועל גבי בסיס תחתית זה, יפרח כל קודש וכל נשגב, כל הוד וכל גודל.

קסח. יצירת העמים כיצירת הבריות בעלי החיים. הכחות הגשמיים והרוחניים יש להם זה לזה ערך. הבריות הנמוכות גופם חלש הרבה, וכשאנו מגיעים להיונקים עומד האדם באמצע, לא יקבל את העוצם של האריה, ולא את התפשטות הגויה של הראם ושל הפיל. כך מדודה היא תכונה הנפשית והגופנית זו לעומת זו בגודל העמים וחזקתם. גורלם של ישראל, מפני היתרון האלהי שבהם, הארת רוח של קודש דגולה ומצויינה, היא מציירת את האומה במדה זו, כי אתם המעט מכל העמים. מקוים אנו לחזק, אומץ וגודל, זהו כבר עליית היצירה, שהאומץ הגופני יתברך ממעין הרוח. אבל בעולם מדוד, שכחות הגופניים הלאומיים, כהכחות האישיים הפרטיים, צריכים זיקוק לגופניות וחומריות במדה מיוחדת, וההטבעה הגופנית דורשת היא תפקיד גדול ושיקוע נפשי, הננו שמחים בגורלנו שצמצמה ההשגחה האלהית את עצמתנו הגופנית, והננו עומדים במערכת העמים כתפארת אדם בין חיתו יער.

קסט. בעולם של הטבע מונחים הרבה צחצוחי טומאה. העולמות ירדו על ידי הקטרוגים והפגמים שקדמו, שתיקונים העתידיים הם המוכנים להעלותם. ההתקשרות העצומה עם הטבע, גורמת שישקיע האדם ועם את רוחו במעמקיו, ושואב הוא מזוהמתו אל תוכו, ביחד עם שפעת יפיו ועצמתו. בזהירות גדולה הננו מתנהגים עם קישורנו אל הטבע, כדי להנצל מאותן השחיתות המונחות במעמקיה. התורה היא רטיה מגינה, סם של חיים, שרק בהיותה היא המקיפה וממלאה את נשמתנו, באופן הפרטי והכללי שלנו, הננו יכולים להתקשר גם אל הטבע בלא נזק. גם שירת הטבע מוכרחת היא להיות סופגת אל תוכה חלקים מזוהמתו, ואם אנו נזקקים אליה, כמו שאנו נזקקים לכל חיי הטבע, אבל עם הזהירות מהארס הטמון בקרבה, הננו תדיר מתחשבים, מה שהוא למעלה מן הטבע ונקי מכל סיגיו הוא רק התורה, וכל המפסיק ממשנתו ואומר, מה נאה אילן זה, מה נאה ניר זה, הרי זה מתחייב בנפשו. הנבואה ורוח הקודש יש להם קישור מצד צורתם החיצונה אל הטבע. צד הטבע שלהם הוא קשור בקודש הצורתי העליון, בטהרתה של תורה. אמנם מי שמתקשר רק אל הצד הטבעי שלהם, ומנתק אותו ממקור קדשו, הרי זה מזדהם בזוהם של הטבע, כשאנו מתעלה על ידי העליה של תורה, אשר לא תמצא בארץ החיים. ומתוך כך באה טומאת הידים לכתבי הקודש.

קע. בכל מה שיש איזה צד הגבלה יש לחלק בו בין רצון והכרח. כל רצון חפשי סופו לטוב, וכל הכרח סופו לרע, עד שיחזירנו הרצון לטוב. בכל מצוי, כיון שיש בו צד הגבלה יש בו צד הכרח, וזהו צד הרע שבו. השתלמותו תלויה היא בחפשויותו, בצאתו מכבלי ההכרח לחירות. הטבע המעשי הוא מלא הכרח, וכמדתו הוא מלא רע. הצד הטוב שיש בו הוא מה שבעלי הרצון יכולים להטביע ברצון עליו צורה מיוחדת, ובעומק החבוי האמוני צדיקים שולטים ברצונם החפשי על חוקי הבריאה. ועומק עמקי הטוב, הממתיק את כל הרע, הוא מפני שאין ההכרח הכרח גמור, אלא הוא רצון עליון חפשי, שמתגלם בחיצוניותו לצורה מוכרחת, ונמצא שפנימיות הכל הוא טוב, והרע הוא רק חיצוני. ממוצא דבר למדנו, שאין כל השפעה שהטבע בחיצוניותו משפיע שלא יהיה ספוג מן הרע של ההכרח שבו, ואפילו היופי והשירה שבטבע גם כן היא געולה מן הרע המוכרח שבו. אבל הכל נגאל ממאסרו המוכרח על ידי אור הפנימיות המופיע, אור הרצון, שזהו הזורח בתורה, שמתחש האדם והעולם אל רצון ד', יוצר כל ברצונו. נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני, לשם מי שאמר והיה העולם.

קעא. משפעת קדושת התורה נמשכים החיים לישראל. חיי האומה וחיי היחידים, וחיי העולמים בכללם, לא מפנים אחד של תורה לבד הם נמשכים, כי אם מכל דרכיה, מכל אורחותיה ונתיבותיה, מכל האצור והכלול ברוחה. כשנמשכים אחרי הפנים החיצוניים של תורה, אף על פי שמוצאים בהם עז ואיתנות, יופי וסידור, אם הפנים הללו נטולים הם מכל עשרה של תורה, משפעת חיי האלהות שלה, אין החיים מתפלשים על ידם בזה. ולפעמים נהפכים לסם מות אותן השפעים ההולכים על ידי התיאור החיצוני, אף על פי שנראים נאים והדורים. גבורי כח מקפלים כל הפנים ביחד, וכל פנים מתרחבים לכל תוצאותיהם, והם שואבים את החיים מכל, ואפילו כשהם עסוקים באותו הצד השטחי החיצוני, הם נושאים עיניהם למרחוק, למקור החיים, שמשם כל הארחות מתפלשים.

קעב. כל רמז, כל דרש, כל סוד וכל הגיון, כל פשט וכל הרצאה תורתית, הוא משוקה מטל חיים של הכל. מעלה יתירה יש בהרצאתה המעשית של תורה, כשבאה ללמד את המעשה אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, שהחיים העצמיים שהם בעומק מהותה של תורה נמשכים עמה במורגש, והם מרעננים את כל הפנים ההגיוניים והתיאוריים.

קעג. כשאין מגלים על ידי תשובה מאהבה, על ידי עומק אמונה, על ידי תורה ותפילה, על ידי מצוות ומעשים טובים, על ידי רזי תורה היותר פנימיים, את האור שלמעלה מן הטבע, הנפש מתאחזת ברתוקי הטבע, ומשתפלת גם כן בשפלותו של הטבע, עד שהדעות מתנמכות, משאת הנפש מתקטנת, וכשהיא משתרשת הרבה באחיזה של הטבע, הרי היא מרוחקת ממעופה העליון, מתעודת החיים העליונה, שהיא כל מגת (-מסת-?) היתה.

קעד. כהבדל שבין מים עכורים ודלוחים, שאינם ראויים רק לשתיית בהמה, לבין אותו העידון של אור זך וצח, מחיה נשמות ומשיב נפשות, מים קרים נוזלים, צלולים ומתוקים, מבאר מים חיים, למחיה לאדם, לאצילים, שרים, בני חורים, ובני מלכים מגודלים בתפנוקים, כן הוא ההבדל שבין ההשפעה הנפשית ההולכת מכל אשר יהגה לב האדם מהעולם והאדם, מהאלהים וכל מרומים, מחובות המעשה והרעיון, מהרגשות וכל ציורים פנימיים וחיצוניים, מעשתונות הכלל והפרט, מכל רוח שירה וזמרה, מכל יופי ותפארה, אשר ברוח האדם יסודו, ואשר בטבע העולמי המוגבל מונח שרשו, ואשר מוכרח הוא בטומאת הבשר להטמא, ובזוהמת הדם להזדהם, לאותו הרוח המפכה ממקור האלהי העליון, משאיבת רוח הקודש הזכה, מברכת אל עליון העליונה. חלק כל העמים הוא אלילים, מעשי ידי אדם, ומחשבות יצורי אדם, מוסרים ונטיות אשר לב בשר מתרומם או משתפל הגה אותם, שאיפות אשר העולם הטבעי ושרשיו הנם מוסדותיהם ומגמתם. גם את הציורים האלהיים, גם את החובות המוסריות היותר עליונות, גם את הפאר היותר מתנשא, הכל נדלח הוא בדליחה המוגבלת אשר לאדם שבעפר יסודו, וריח נבלת עבודה זרה מן הכל נודף. לא כאלה חלק יעקב, אשר גם ריח בגדיו הוא כריח שדה אשר ברכו ד'. ההבדל המחצבי של הנשמות, אין הבדל כהבדלו, והבדל ממין זה הוא מחלק בין תכונת החיים שבארץ ישראל לבין אותם שבחוץ לארץ, לכל פרטיהם בקודש. כל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, וכל רוחו הוא אנושי ומוגבל, וכל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה.

קעה. הפלוסופיה אינה משתרעת כי אם על חלק ידוע של העולם הרוחני, בטבעה היא נתוקה ממה שהוא חוץ לגבולותיה, ובזה עצמו היא מפורדת בפנימיותה פירוד מהותי. סיגול ההכרה, איך כל הדעות הרגשות והנטיות כולם מקטנם ועד גדלם מחוברים זה בזה, ואיך הם פועלים זה על זה, ואיך עולמות נפרדים מאורגנים יחד, זה אין בכחה לצייר. ולזאת תשאר תמיד הגיון אריסטוקרטי, מיוחד ליחידים שבבני האדם. יתרה ממנו היא הסודיות, שהיא בטבעה חודרת בכל התהומות של כל המחשבות, ושל כל הרגשות, של כל הנטיות, של כל השאיפות, ושל כל העולמות, מראש עד סוף. היא מכרת את האיחוד שיש בכל המצוי, בגשמיותו ורוחניותו, בגדלותו ובקטנותו, הכרה פנימית. ומשום כך אין לפניה גודל וקוטן, הכל חשוב והכל נערך בערך רשום, אין תנועה אבודה, אין דמיון בטל. ולעומת זה אין קץ להעליות, ואין חכמה והבנה שנאמר בה די ולא תתקשר

להארה יותר עליונה ממנה, שהיא נראית לעומתה במעמד אפלולי. ואפילו כתר עליון, דאיהו אור צח, אור מצוחצח, אוכם הוא לגבי עילת כל העילות, דכל נהורין מתחשכאן קמיה. ומתוך היתרון הרזי הזה של התאחדותם של כל המחשבות והניצוצות הרוחניים בתוכה, רק היא הנה מסוגלת להדרכה כללית. ע"כ רק הסוד הוא נשמת האמונה, נשמתא דאורייתא, ומלשד חייו חיי כל הגלוי, כל הקצוב, כל ההגוי בהגיון, וכל הנעשה במעשה. האחדות המפולשת של הרז כוללת את כל היצירות, כל תנאי המחשבה והרגש, כל אופני השירה וההרצאה, כל נטיות החיים, כל השאיפות וכל התקוות, כל המגמות וכל האידיאלים, מעומק תחתיתם עד רום גבהם. ולשד החיים של הגובה העליון של העילוי האלהי, שרק זוהר הנבואה, ואספקלריא המאירה, זיהרא דאדם הראשון, ואורות העליונים, יכולים לגלותם, שוטף ועובר הוא בכל, בכל הגות לב, בכל תנועת רוח. רק סוד שיח עליון הוא מחלק את השדרות, מה יחשב לראשית, ומה יחשב לאחרית, איזה מערכה לא תכנס האחדות, מפני שפלותה, ואיזה מערכה היא עליונה ממנה, מפני גדלה, ולפני אחד מה אתה סופר.

קצו. הסתרים העליונים, מתוך גדלם, מרוב הופעת אורם, מהרסים את כל הסדרים הקבועים בתכונת השכל הטבעי, הפשוט. אמנם באמת מחדשים הם את כחו בכח כללותם. אבל החידוש הזה, שהוא חידוש החיים הרוחניים בצורתם העליונה, יבא רק אחרי השיקוע העמוק ביאורי הדעת. אבל לפני זה פוגש הבלכול וערכוב הסדר את האדם, והשנאה מצד התכונה הטבעית, החדורה עמוק באדם בצורתו הרוחנית הקבועה בו בטבע, באה לכל הדרישה החבויה. אמנם בתוכיותה של שנאה זו אהבה רבה גנוזה היא, אהבה עליונה. וההכרה מתגברת. כל אשר יזדכך האדם בחרותו הרוחנית, שאם כל מדע והרת עולם ושל כל הכרה תתרחב לפניו בעוצם יסודה. כל אשר שפעת הרזים ישביעוהו, אז תבא חכמה בלבו ודעת לנפשו ינעם. והנורמליות של השכל הישר, ופשטות ההרגשה האיסטטית. וכל צורה בהירה טבעית של כל יופי ונשגב בבריאות טבעיותה, תשוב להזריח לו בזוהר עליון. בהרחבה אשר לא היתה יכולה להיות גם משוערת לפני החדירה אל עומק הרזים. אשר בסוד ישרים. ורישומי השנאה הקדומה, אשר הושרשה לפני הופעת האור במעמקי הנשמה, יבאו לשימושם היותר מכוון, שהוא שמירת הגבול בין שני העולמים הללו, באופן שכל אחד קיים הוא תמיד בצביונו, ובאין צורך של שום הפרעה ושום ביטול מתכונותיו, הוא מופיע במלא זוהר חייו, משפיע ומקבל שפעת עולמים. מתלבש ומתקשר בחברו. וצרת השנאה והקנאה הרוחנית הפנימית סרה לגמרי, ותחתיה באה הגבלה בריאה, והכרה מחוטבת, שבהתאחדותם יחד של שני העולמים, הגלוי והנסתר, במלא צביונם, בעירוב פעולותיהם בתכונה בנינית ומסודרת, יבנה ויתכונן עולם מלא, בכל הדר גאונו. החק ומקורו, ומה שלמעלה ומה שלמטה ממנו, הטבע הגשמי והרוחני עם כל שרשיו, החיים ביסודם, מעומק מאפליהם עד למעלה מכל זהרי אורם, יחד מתכנסים לחטיבה אחת. ונחלי השיגוב והרוממות שוטפים בגדלם. וישועות מתחדשות, צדקות נצמחות, ועם נברא קם להלל יי.

קצו. כל תכונה המתגלה בחיים, מוכרת היא בעצמיותה, מהותה, בהגמרה. תוכן הרוחות שבקיבוצים, בשליטת הנפשיות האנושית המתגלה, בערץ הגודל והעומק אשר לאמונה, מתגלה ההווה הפנימית אשר למתדבקים בה. ראשית הצמח הישראלי במילואו בתור אומה, יצא בעז, בחומר דין ואדירות גבורה, לא תחיה כל נשמה. ומה הוא השפע התדירי המחיה את רוח ישראל, מה הוא המכון האידיאלי? החסד והרחמים, טובת הכלל, טובת

העולם, עליית החיים, הגדלת המציאות לכל פרטיה וענפיה, הרמת האדם למרומי השלום, לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה, העלאת החי למרומי השקט והשלווה הקבועה, וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירכץ. המינות יצאה בראשיתה בהכרזת החסד והאהבה, בשאלת איך מעשרים את התבן ואיך מעשרים את המלח, איך משלמים טוב לרעים, ואיך מברכים את המקלל. וסופה, חרב ודם, אכזריות ורצח, מלחמות דמים שאינן פוסקות, ומשטמה עמוקה בין עם לעם, בין שבט לשבט ובין איש לאיש. והיינו דאמור רבנן בשיח סוד קודש, סטרא אחרא שרי בחיבורא וסיים בפירודא, וסטרא דקדושה שרי בפירודא וסיים בחיבורא. המגמות המעשיות והרוחניות מתגלות הן לא בצעדים הראשונים, כי אם באופי הקבוע, שהוא הולך ומתגלה כל מה ששטף התולדה הולך ונמשך. הנני נוטה אליה כנהר שלום. שאלו שלום ירושלים ישליו אוהבך.

קצת. את הכל, את כל העולם, את כל היצורים, את כל הנשמה אנו רוצים להעלות, ואנו זקוקים להעלות ולעדן את שרש הכל, אנו שוקקים לרומם, לחבר במקור אור החיים, יסוד חי העולמים. ומתשוקה קבועה חקוקה ומבולטה במעמקי נשמתנו, בטבע תולדתנו, בכל מסבות החיים ההולכות ומשתלשלות עלינו, על הכלל ועל הפרט, אנו לוקחים כל רעיון וכל חפץ, כל רגש של תקוה וכל עומק של חיים, כל גבורה וכל הוד. את הזוהר האלהי של כל העולמים אנו שואפים למלא ולרומם, לעדן ולשגב, את האידאות האלהיות הנפולות מפני מצר הישות המוגבלת אנו שואפים לשחרר, ואנו ממשיכים להן ולמקור כנסיתן חיים עליונים ממקור החירות, על ידי התרחבות הופעת זליפת זרמי נשמתנו, המתפצלים בכלים שונים, ממעמקי האמונה עד שטחיות המעשה, מחלקת התום והיושר עד רוכסי הבקרת והנתוח המדעי, מיסוד תשוקת החיים וההוויות עד קסם כל פאר כל תקוה וכל רעננות, מעמקי מחשכים של כל קדרות רוח, של כל נפילת מעמקים, עד נשיאת ראש למעלה ורכיבת עבים וערבות, בכל מתלבשת תשוקת עולמי עד, תאות גבעות עולם שלנו, נצח ישראל עדי עד. ומתפלש הרוח הגדול, ממר מרחבי עולמים לא יכילוהו, בכל לבבות, בכל נתיבות חיים. וזקנים ונערים, בחורים גם בתולות, הוגי דעות ושופטי ארץ, אכרים ושרי קודש, וכל כחות החיים הספונים, אשר כל בוני עולם בעתיד מהם יצאו, כולו אומר כבוד עז וחיים, כולו מוגש ומוקטר, לשם אל עולם, לרומם שם אלהי ישראל, להעלות שטפי חי העולמים אל באר מקור מי חייהם. וממעל ומתחת ברכות ישטפו, זרע השלום יתן פרי, והארץ תענה את הדגן ואת התירוש ואת היצהר, והם יענו את יזרעאל.

קצט. אם המומים אנו מגודל רעיון, אל יבהל לבנו. אם שטפי הנגהות מטשטשים את מאור עינינו, וצבעים קודרים, וחוטי שלהביות באין בירור, מרחפים לפנינו, נדע שזהו תחילת ריקומי אורות ברורים, סימני קוים לחים חטובים, איתנים ומפורשים. ואנו נוסיף לצעוד הלאה בעז וענוה, נעלה אל הר ד', נבוא אל מקום קדשו, נחזה בנועמו ונבקר בהיכלו. עז שירתנו יתרומם, סוד שיח קודש ילחש לנו רזי עולם, וסידור חיים איתנים, מלאי שגיות קודש קדשים בעצמת נהרם, בוא יבואו לנו.

קפ. מראש מקדמי תבל, מראש צורים, מאבות העולם, מורשה הולכת לעבודת אלהים חפשית, להתגלות לב בקודש, להחתים חותם קודש על פי הגות לבב, בכל עובדא, בכל צורת חיים, בכל תיאור זמן ובכל חליפות המאורעות. ההתגלות הרשותית, עבודת הנדבה, היא מתנשאת בשטף משוחרר, מרימה את עצמת הנשמה וכל

כחותיה, עומדת היא בשיא גבהה בעולם החופש שלה, כל זמן שלא באה לכלל שכלול ובנין, לביצור עם, וסדר תכנית גוי מסודר, פועל ונפעל בתכנית היסטורית קבועה. התכנית העולמית המסודרת, גבוהה היא בערך פיתוחה, בצורתה הפנימית, עם כל צמצומה, מהזוהר השירתי של ההופעה הרשותית, עם כל רוחב התפשטותה. יש אמנם עת תלכד הצורה העליונה במצודת הגבלותיה עד כדי דכדוך רוחה. אז מאיר אור אבות, ברית אבות לבנים תזכור, והשלהבת הרשותית של עבודת נדבה פורצת את הגבולות, ממזגת את הרוח, ומזהרת את המפעלים, מלשדת את יובש הדקדוקים, ומעירה את אש החיים שבהם. יש אשר יבוא הלהב כנחל פריצים, ופריצים מבחוץ ופריצים מבפנים זה בזה יפגשו. יש אשר הצורות שהחיים תלויים בהם יתשטשו, מזעות הרגשות אשר יעורר הרוח בשברו מסגרותיו, ואחרי בקעו את יסוד סגורו, יופיע אורו מסביב, ויתגלם בכלים מכלים שונים, ישוב ויבנה חרבות, ובנין חדש מלא ישן בכליל הדרו יקום. מלך פורץ גדר לעשות לו דרך, גדור פריצי בבן פריצי ומחדק לקוט שושן. יגדל לפעמים מדת הפרץ עד כדי יציאת חוץ, עד כדי נפילת אבדון, אבל גם שאול ואבדון נגד ד', ומוריד שאול ויעל, זו עדת קורח, שעתידה לעלות. ועתידין לעלות כל אשר נפלו מיתרון חשק, והם הם רוב הנופלים המעפילים, אשר בחטאם מתו, וסוף סוף על כולם נאמר אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח. ובסדר החיים, אותו הדילוג אשר בא למשבר במועדים קדומים, יבוא לתפקידו בזמנים מאוחרים בצורה יותר מוגבלת ויותר מתוקנה, ואם גם במהדורה תנינא עדיין לא נתבסס התוכן, עוד בה שלישיה, ודבר צוה לאלף דור, והנטיעה תחזור אחרי עקירתה ותנטע, ונבנו בתוך עמי, וישבעו חי ד' במשפט ובצדקה. ורחוקים יבואו ובנו בהיכל ד', וגם מהם אקח לכהנים ללויים אמר ד'.

קפא. הענוה שתוכנה מתואר בחובת הלבבות בשער הכניעה, שקראה הכניעה, ביחודה וביוררה, כניעת האדם לאלהים, היא מקושרת עם החכמה, ההשגה וזירוז החיים והמפעלים, בהירות הדעת וזיקוק התכונות והמדות. כמה עלולה היא כניעה זו להתחלף באותה השפלות המגונה הבהמית, אם כל עזבון וכל התרשלות ובטלה. רק באותה המדה שהרוממות האלהית מתגדלת בציורו הקבוע של האדם, וכמה שהיא מתבדלת אצלו מכל שיגוב ורוממות שאפשר להמצא בכל גבול נוצר, ככה מתבדלת הכניעה הזאת מכל כניעה ושפלות, והיא מתעטרת באצילות ועדינות הנפש, ומאזרת את בעליה את אותה גבורת החיים, שהגדולים שבגדולי האנושיות, אנשי המופת העליונים, מצוינים בהם.

קפב. התפילה רוממה היא, מתארת את הציור היותר נעלה בנפש, וממשיכה את שפעתו בפועל לפי אותה המדה שהיא קשורה אל התורה, המתוה את ארחות החיים בפועל. לא יכון רוח האמון, ההתכוונות התפילית, בתור חטיבה מיוחדת בפני עצמה, רק כפי ערך החיבור שלה עם החיים. ולזאת שלמותה של התפילה היא רכוסה עם התלמוד המעשי שבתורה. המינות היא המפרידה את התפילה מן התורה המעשית, וכנסת ישראל נלחמת בה. יש אמנם עליית תפילה כשהיא קשורה במקוריותה, שכל התורה כלולה בה. זה יתגלה לעתיד, כשתהיה התורה קבועה בטבע האדם, כתובה על לוח הלב. אז יחזור אור התפילה להגלות, וביתי בית תפילה יקרא לכל העמים.

קפג. יש עצבון שבא מעושר רוחני, הא כיצד? מתגברות עלי ההופעות, חזיונות מחזיונות באים לנגד עיני הרוחניות. מביט אני בספרים. ובספרים היותר קדושים, והיותר נשגבים, ומעינותיהם חיים ומפכים, מנביעים הם

בכחם המקורי ברוחנו פנימה מעינות רבים. ועל כל חזיון נולד המיון פנימי, מהיכן כל זה בא? ראשית החזון וודאותו מהיכן הוא נמשך? והנשמה מצטערת בעצבונה על שמחת עשרה, והעצבון הזה מעדן את הרוח, מחדד את השכל, ומרטיב את הלשד של החיים הרוחניים. וידיעות מקוריות, ומקוריות של מקוריות, והקשבות, רבות ערך, גדולות ורחבות, נולדות, והן באות עם תעודות ודאיות, והן מעלות את הנשמה למקום עליון. ובמקום העליון באה השאלה עוד הפעם מחדש. על הודאיות החדשות, העשירות היותר עליונה, שבתחלה מופעת היא בכליל הודה, ביפעת שמחתה, ואחר כך באה השאלה, בן מי זה העלם, אם ראוי לבא בקהל? והרעיון המחקרי חוזר ונעור. מבקש לו נתיבות, ומבקש ומוצא. והודאיות החדשה משתרשת עמוק עמוק בנשמה. באה לכח של פעולה, דחיפה חזקה להשפיע. ולהחטיב את החיים של חוג רחב. באה ומפעמת, עד העליה החדשה, שעל ידה הכל נשכח. כל העושר העבר גז וחלף, וציורים מעולם יותר עליון באים, מאויר דכי, טהור ורענן, מאורות זורחים, בצורה שלא פוללה מעולם. ועל דבר העבר אין זכרון, ההוה והעתיד מלבב ומנעים, היצירה הולכת ומתרבה, והודאיות עולה למרום קצה. והנה רוח חקר בא ומכניס עצבון חדש, כדי להוליד שמחה עליונה, וגילוי עולם מתוקן. אשר לא ספר להם ראו ואשר לא שמעו התבוננו.

קפד. הכמות והאיכות הם דברים סותרים זה את זה במובנם, ובכל זאת צריכים הם זה לזה. הופעת הכמות צריכה היא להיות מתפשטת, לא מפני עצמה, כי אם כדי להראות את היסוד האיכותי, שהוא המהות העצמית. ואז באה בינת החיים בעומקה להורות, שהכמות אינה דבר בפני עצמו, כי אם מהופעת האיכות הרי הוא מתנוצץ, וההבנה חוזרת ומזרחת על הברכה של קליטת האיכות. הכשרון האמוני האלהי הוא הכשרון היותר עצמותי, היותר נצחי, והיותר אופיי, הכולל את כל כשרון הבינה, וכל כשרונות החיים כולם. הנטיה האלילית באה מתוך קוטן, מתוך ההשתעבדות הכמותית, ועל כן היא מתפוצצת לרסיסים, דוגמת התולעים של הגויה המתה, הבאים משברי החיים של העבר. הכמותיות הגסה, כל מה שהיא מתעמקת, היא נוטלת יותר את זיו האיכות, וסוף כל סוף שהמושג האלהי בעצמותו מתהפך לרועץ ולמקור כל רע. לזאת בא האור האלהי, סגולת אמונת האחדות, שהוא הגודל האיכותי של כשרון הפנימי העליון שבחיים, ומבסס את כל העום בזה שספג אליו בגדלו את כל כשרון פנימי, את כל חמדה וכל אושר, ויתיצב להיות נס ביד עם אחד קדוש לד', כדי להפך על ידו אל כל העמים שפה ברורה, לקרא כולם בשם ד', ולהעמיד בו את הצביון של האדם בעולם על ידי מציאות צורתו העליונה, שהכל מרוכז בה, ומתברך על ידה. והתברכו בזרעך כל גויי הארץ. ונמצא שהאיווי לאלהות הרבה הוא צדה החיצוני של חוש האמונה בשרשו, וכשהוא משתמר ומתעלה בטהרתו, הרי הוא כולל ביחודו את כל הטוב שיש בהצד הכמותי של חוש החושים הרוחניים כולם, וכשהוא מתפרד מאיכותו, הרי הוא נהפך לזעוה, לקללה ולניוול, עד כדי מארת עולמים. אמנם, היסוד המפתח את החוש הכמותי של האמוניות בפירודו, הוא שיקוע גשמי, והתמכרות בזויה להיסוד החומרי, שאין עמו כל דהוא מן היופי. העוים שאיוו לאלהות הרבה, כל הרואה אותם אוחזתו עוית, ואית להו שיתסרי דרי שיני לכל חד מינייהו. קברות התאוה [...].

קפה. הניסים משלימים הם את ההכרה האלהית. הכרה אלהית מוגבלת בטבע לא תתן את פריה, ואין בה כלל אותן הסגולות שההכרה האלהית העליונה משלמת את הנשמה. הצביון השלם של האמונה, העומק הטוהר שלה, הוא הנותן בנו את ההכרה של החופש האלהי, של היכולת המלאה באין מעצור, וזאת היכולת היא כוללת

את האידיאליות המלאה, השלמה ומכוללה מכל חמדה, מכל נצח והוד, מכל נשגב ומפואר, וזיו האצילות זורחת היא מזה על נשמתנו, על נשמת האדם בכללו, לפתחה, להעלותה אל מרומיה, והחיים מתעדנים ומתברכים, מתצחצחים, מתמלאים עז ומזדרזים זירוז אידיאלי, שיש בו שיגוב וגבורה רוחנית, המשגבת בשיגוב מלא עדן וטוהר גם את הגבישות הגשמיות האחדות העליונה. מבארת היא את ההשגחה, את הגורל, על-פי הצדק, את מניות החיים והאושר על-פי רוב המעשה וטהרת הרגשות, זיכוך המדות ועדינות הדעות בהירות האמונות ולטישת הרוחניות בעזה וחטיביותה. השליטה המוחלטה האלהית, קשורה היא בהגיון היצירה המוחלטה. היכולת הבלתי תנאית ממציאה הכל, על-פי היסוד החפצי. אין שום דבר בלתי אידיאלי שיחוץ בעד הזוהר המטוהר וההקשבה הזאת. כפי גודל האמת והזוהר שבה, גדולה היא פעולתה על הרום והעוזו האידיאלי הבלתי מוגבל, ותורת המוסר וזריחת היופי שעל ידה מתנוצץ בצבעים נצחיים, המתעלים לכל לראש. האמונה והחיים, החפץ הנלהב והאמיץ, להיות מוכלל בכל טוהר וקודש, להיות שואף התדמות של השלמה מוחלטה בציור וברעיון בלא שום מועקה של רשע, היא תולדותיה של השלמות אשר להשקפת העולם, הבאה מתוך הזוהר של היצירה המוחלטה, והיכולת הבלתי גבולית שישראל הוא עד עליה, והוא מבטא את גדלה ברוחו תמיד, והוא נותן בזה נשמה נצחית לכל הנשגב, גם אשר רוח האדם עתיד לבא אליו.

קפו. הצמצום של הכח היוצר המתגלה בעולם, הוא מביא את ההשתוממות הראשונה, שכשהיא מיתקנת היא מביאה את הרגש של היופי לשלמותו, ויוצא מזה כל המעיין האסתתי בכליל הדרו. השקר וההבל, המרחק את האדם משורש היצירה, מהראיה האלהית שממעל לכל צמצום, המסירה את כל השתוממות וכל פלא, הם המביאים את החן והיופי לתוצאות פעולתו, ומציאות הסכלות מעט של צמצום זה, שההגבלה החושית אסורה בהם, היא המביאה את ההכרה של היופי, שאמנם הכרה זו יש בה חולשה וכעירות הרבה באמת, אבל הוא נעשה כלי לקבל על ידה את היופי העליון שמפכה מהרוממות שממעל לכל הצמצומים. לפיכך סגלו להם האליליים את היופי הגשמי בפעולות וסידורים, ועל ידי ההוד העליון הפנימי של האמת העליונה, שופע עושר היופי אל יסוד האמת, חיל גויים תאכלו ובכבודם תתימרו, ויפיפותו של יפת חוזר למשכנו באהלי שם, ובית המקדש הוא נוי המקורי של העולם. היופי השירי, העוזו הציורי, ושפעת החיים הנאים והמחוטבים, שבהרצאת המליצה והסיפור שבתנ"ך, מתחלש הוא מהרגשה לפי גודל התעצמות האמת של המקוריות האלהית שלו, והוא מתגלה בצבעים בהירים ומבולטים בשרדות המרוחקים מהקשבתו האלהית. אבל ההתרחקות של המשקיפים החיצוניים מעוררת את הטיב של היופי ורעננות החיים שבמבטאים והמליצות, בסידור הדיבורים ובאופי הציורים, וחוזרת השפעה זו באורה הפנימי, אחרי הסרת בדיליה והטהרותה מטומאת מגע הידים המגושמות, ומופיעה בהדר הקודש של הפנימיות. ואנו מתפלאים מההופעה האלהית שזורחת בעולם המוגבל על ידי כל נפלאותיה, ומתמלאים אנו עוזו הרגשה חיה טבעית מתוך יפיה והדרה של תורה, באחדות והתאמה עם שיא קדשה וחקר כבודה האלהי, שממנו תוצאות חיים.

קפו. כשם שתנאי הבריאות החומרית מחייבים את האיש ואת המין לקחת את המזון הראוי לו, לשאוף את האויר הנאות לו, למהשכת חייו, ולברר את הטוב ואת היפה שבהם להטבת מצב החיים, ולדקדק בנקיונם לפי המזג והתכונה המיוחדת שלו, כן הדבר נוהג במזונות המחיים את הנשמה. המעשים והציורים, המחשבות

והרגשות, מהלך הנפשיות והסתעפות הרעיונות, כל גורמי החיים הרוחניים, הנם מוקצבים לאיש איש, לאומה אומה, קיבוץ קיבוץ, על פי תכונתו. הערך אשר לתפקידם של החיים הרוחניים, להשלטתם על ערכי החיים כולם, לחוזק תביעתם ולהרחבת מקומם, זהו דבר מתחלף בין אנשים ועמים. בישראל גדול הוא מאד הערך הזה, לפי ערך, ומחוטב הוא לפרטיו. הכשרת התנאים של האויר הרוחני, מהלך המחשבה ורשמי החיים, צביונם ותבניתם, נוגעת עד מעמקי הקיום, והתביעה הנשמטית בעומק תהום, יותר ויותר מבכל העמים, כי עם קדוש אתה לד' אלהיך. על כן הדירה הרוחנית בכל פרטיה באויר החיים הישראליים, הוא דבר קבוע, מוכרח ונחוץ, אויר ארץ ישראל הוא היותר מותנה ונחוץ, ובהכרח הגלות, משלמת היא השקיקה הקבועה של ארץ ישראל חלק מהקביעות עצמה, והיא מתמלאת בכל מקום ביותר באור תורה ונר מצוה, אחרות החיים וסגנון המחשבה, הציור, הרעיון והדמיון. האויר הרוחני בישראל הוא מפורט גם כן לפי ההתנתחות הפרטית של הקיבוצים, שהיא מעין שבטים ודגלים. יש גם בזה תנאי מסורת, מנהגים ונוסחאות, סדרי חיים והשקפות עולם, השלטת השפעה של חכמים וסופרים מיוחדים, והכל עולה על פי הברור היותר נאות לחיזוק הרוח הישראלי בפנים ובחוץ, אל תטוש תורת אמך. וארחות התועים, הזונים אחרי הנכריות, באין ברור וחשבון פנימי, מתבררים ברקבון ובליקת רוח, וזרע צדיקים נמלט ונבנה בתוך עם ד', וחרבות מחים גרם יאכלו.

קפת. שפעת המחשבות, כשהולכות מלמעלה ממקור עליון. היא גורמת את המהלך להופיע המון דבורים והנהגות, הדרכות וציורים, בצורה הממלאה אושר את כל המוכשרים לקבל לפי תכונתם ואפשרותם. זוהי הצורה היותר ברוכה, מעין דוגמא של מעלה, שבהשפעות הרוחניות. המדה העליונה מתמלאת, שפעת הטוב מתנשא. העושר העליון מתגדל. בתפנוקי מלכין יושבים, מזיו ההופעה יוצרים, וכל המתקרב מתקדש, וכל דבור מלא קודש, מלא חיי עולמים, וכל הגה ברוך הוא ממקורו. וכל תנועה וכל ניד, כל נעימה וכל דקדוק נאצל ממקור עליון. הרוח העליון המלא עולם, המצומצם בגדלו, והדר תפארה, גם הוא בעליו העליון, בשאיפתו האין סופית, בהיותו המושלמה, הוא המרים את כל שורש היצור. רוח העולם ברוח עליון מתאחד, משפעת הברכה הכל מתמלא, הנשמות של כל בריות ושל כל עולמים מתמלאות נחת, עמים מתברכים, חכמים וסופרים מתעטרים במחשבות שלום וברכה. כל רוח מלא תקוה נעימה. הבטחון האלהי, שלומו ואשרו זיו תענוגיו וגאון קדשו ממלא את הכל, ובריקת הזוהר על כל מהלכי החיים הולך למישרים, ישוב העולם מתפאר בכל עמקיו ורומיו, התשוקה הנחמדה להתרומם מעל כל זמנים, להדבק בערך הנצח והודו, ממלאה את הכל, ומתנשאת לכל לראש. שרי קודש שרים, מזמרי זמירות מנעימים, טללי שמים מתברכים, לשד חיי ארץ מתנעם, צמח האדמה עולה לברכה, פרי הארץ לגאון ולתפארת, אהבת החיים מתעדנת, ודור נולד בא בזיון תפארה, בקודש ובושם טוהר, ממומש בכל כשרון ומהודר באוצר גבורה, מעדנת עולם הבא, ומראש הררי קדמי עולם, ממקור שעשועי אל עליון ביסוד החכמה והתבונה הרת עולמים, וארחות המוסר, הכל יונק ומתברך. מי יוכל לפאר את יוקר שעות עליונות הללו, שהן באות ושוטפות באורן. אור תורה הוא מחולל אותן. אשרי העם שככה לו.

קפט. כל הקולטורה הזמנית בנויה היא על יסוד כח המדמה. זוהי מורשת גורלם האילילי של עמי התרבות האחרים בכח המדמה, שממנו באה התפתחות היופי הגופני בפועל ובציור מעשי. הולך ומשתכלל כח המדמה, ועמו משתכללים המדעים המעשיים והנסיוניים, ועל פי עליתו של כח המדמה ותפיסתו את החיים מסתלק האור

השכלי, מפני שחושב העולם כולו שכל האושר תלוי בפתוחו של כח המדמה. וכה הולכים הענינים בהדרגה, עד ששרירי השכל שברוח החכמה החולונית גם הם הולכים ונעתקים אל כח המדמה. המליצים והמספרים, הדרמטוריים וכל העוסקים באמניות היפות נוטלים מקום בראש התרבות, והפילוסופיה פוסחת וצולעת ואין לה מעמד מפני שהשכל הנקי הולך ומסתלק. כפי סלוקו של השכל ורוח החכמה כן חוצפא יסגי וחכמת סופרים תסרח יראי חטא ימאסו והאמת תהא נעדרת ופני הדור כפני הכלב, אותה העדינות הפנימית, הבאה מרוח החכמה, הולכת ונמוגה, השאיפה לרוחניות ואצילות, לדבקות אלהית, לעולם העליון, לזוך המוסר, ברום טהרתו, לציורי המושכלות מצד עצמם ונצחיותם, נעשית חזון יקר, וכפי אותה המדה, הנוהגת בעולם בכללו, נוהג הדבר בישראל כלפי רוח הקודש ואהבת התורה ברוח פנימי ורעננות עצמית של היהדות הנאמנה, ובעולם שולט רוח מגושם. אי לך ארץ שמלכך נער ושריך בבקר יאכלו. אמנם כל זה הוא יסוד עצה מרחוק, עצת ד' היא להשלים את כח המדמה, מפני שהוא בסיס בריא לרוח העליון שיופיע עליו, ומתוך העליונות של התפיסה הרוחנית שקדמה בישראל הוכרח כח המדמה להתמוגג, מה שגרם חלישות לאחיזת רוח הקדש העליון, שעתיד לבא ע"י מלכא משיחא. על כן מתבסס כעת רוח המדמה עד שיגמר בכל תיאורו, ואז יהיה כסא נכון ושלם לרוח ד' העליון ויוכשר לקבל אור רוח הקודש עליו, שהוא רוח ד' רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ד'.

קצ. כח המדמה זה עצמו, ששפעת רוח הדעת, רוח הקודש שהוצרכה להיות מוקדמת לבא לעולם מפני שלא יוכל העולם להתקים עד אלף דור בלא אור תורה, שהיא אוצר כל הדעת, הוכרח להיות נדחה ונלקה קצת, מכל מקום יסודו היסודי נשאר בישראל, והקורטוב הפנימי שלו הוא באמת יסוד כל היופי, ומתגלה על ידי חזיון הנבואה, שאור הקודש מתלבש בתוכו, וביד הנביאים אדמה ובכל זאת מונח גם בנבואה יסוד הצמצום של האספקלריא שאינה מצוחצחת, ומפני זה קרובים אומות העולם לקלוט קצת מן הארת הנבואה ורחוקות הן מן אור התורה. אבל ליסוד בסוסה הגשמי של האומה, ההתקשרות הארצית עם ארץ ישראל והתרתקות האומה אל עצמותה וצמצום כחה שלא יתפזר, כל זמן שאין העולם ראוי לאגד הכל בשכל העליון, מוכרחת היא חכמה תתאה למלא את המקום, אשר המדמה הוא מלבישה הרבה והיא מבצרת מדת הדין בעולם, על ידי ההתקשרות אל הקנינים הזמניים בחיי כל יחיד וההתענינות העמוקה של הכלל לחיי הרכוש והמשטר הממשלתי מצד עצמם. כשלא הגיע עדיין הזמן של כל הטהר להופיע אל המרומים המגמתיים, נשלחו מאת יהושע שנים אנשים מרגלים חרש לרגל את הארץ ובאו לבית אשה זונה ושמה רחב. והכל נקשר בקדש ובטוב העליון, אבל מדת הדין מתעוררת ויראת העונש האמתית נצרכת לפי ערך השלטת כח המדמה והתעמקותו. אבל בעצמיות החפץ האומתי לא נשלם אז עדיין הפרצוף הדמיוני, לאחיזת הדעת בהתגלמתו מצד אחד והיופי בכל תיאוריו מצד השני, וזה הושלם בימי שלמה: אז תבאנה שנים זונות לפני משפט מלך ישראל היושב על כסא ד'. אמנם על ידי ההתערבות של הנשים הנכריות עם חולשת הכח לעכל דברים זרים, יצאה הרשעה שגרמה ליסוד כרך גדול של רומי, וסינוני היסודות הוצרכו להאריך עדן ועדנים, עד שנתגרש כח המדמה משליטה רחבה בגבול ישראל, ויצרא דעבודה זרה נעצר בדודא דאברא ונכיס יצרא, ולעומת זה אין עוד נביא אתנו ולהבת אהבת האומה והארץ איננה מורגשת באותו הטעם העמוק של ימי הטובה. והדברים מקושרים עם צער העולם כולו, עד שבאחרית הימים עקבות כח המדמה מתגלים ואהבת הארץ מתעוררת. מתראה הדבר בשמריו, אבל עומד הוא להזדכך. הקטן יהיה לאלף. האלף לך שלמה.

קצא. צללי הספקות מתפשטים לפי אותה המדה שהאורה האלהית אינה תפוסה בפנימיות מהות החיים, וכפי ההתעמקות העצמית שלה ככה היא מזהרת, ושוללת כל ספק, ונעשה הלב אמיץ, מלא כח ד'. על כן הכלכלה הרוחנית בסדר החיים, ובאופני הרגשות, והתנועות המעוררות אותן, כשהיא עשויה על פי תוכן הקודש של האורה האלהית, היא בעצמה מאירה את אור האמונה העליונה, שכל צללי הספקות נסים ממנה. עד שיפוח היום ונסו הצללים.

קצב. הנשמה ברוחניותה אינה חפצה להתקשר עם הגוף ולהאחז בו, רק שמכריח אותה דבר ד', כל התיאור והבנין העולמי עם כל חוקותיו, להתכנס בגבול כזה שהוא נגד תכונתה הרוחנית. אמנם יש נשמות רשעיות, שהגבלה והשיקוע החומרי הוא תשוקתם הפנימית, והן מתפרצות להכנס בגויות. והאופי ניכר בחיים. אלה אשר על כרחן נתקשרו אל הגויה, הנן אידיאליות, ותשוקתן התדירית היא לשאיפות הרוחניות והחירות של העולמים העליונים, והם עדת הצדיקים, חכמי עולם, שכל העום מאיר בזהרם. ואלה אשר מעומק תשוקתן נאחזו בגויות, כל מחשבותיהן הנן מחשבות חומריות, והמצויינים שבבעלי הכשרון שבהם, הם הם הנם המיסדים את השיטות האפלות של השיקוע החמרני בעולם. אמנם יש גם בהם חלק פנימי, שהוא ד' עליון המחיה אותם, אשר רק עזבוהו בהתפרצם לרדת, ובאור התשובה, הקודמת לעולם, שבים גם אלה אל חלקם. ולפעמים יש שכחם גדול מאד, והחלק הנעזב מהם בראשית התפרצם אל הלידה הגשמית הוא אדיר ונשגב, עד שכשהם זוכים בו, מכריעים הם את כל העולם כולו דוקא אחרי שברונו ונפילתו במעמקים היותר ירודים, הוא אור של משיח, דאתי מפרץ, ימין ושמאל תפרוצי, ואת ד' תעריצי, על יד איש בן פרצי, ונשמחה ונגילה. ומתוך אהבת החומר, באה שלהבת אש האהבה העליונה, לאשתאבא בגופא דמלכא. מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ, צור לבבי וחלקי אלהים לעולם.

קצג. הסליחה העליונה באה ממקור החסדים, מהגדולה הגמורה הרחבה לאין קץ, היודעת את הכללות לכל היקפה, ואת הפרטות לכל דקדקותה. יודעת את הקודש ואת הטוב, לכל עילוייהם, ואת החול ואת הרע לכל שפלותם, ויודעת עם זה, שהכל נשקל בצדק בפלס ומאזני משפט, ונטיות הרע החורבן הרשעה והשיקוע השפל גם להם יש דרישה, וככללות הכל מצטרף ועם זה בדול הוא הרע מן הטוב, השקר מהאמת, השפלות מהרוממות. ההתגלות של הנגוד לכל ארחות עבודה זרה, לכל סעיפיה בפעל וברעיון, המכה כ"כ גלים גדולים בישראל, היא הארה כללית עליונה מרום האמת המוחלטת, השוללת כל כיעור כל טומאה וכל חטאת. ובגדולתה יודעת היא לקחת הכל תחת חסותה, וע"פ עצת אל עליון העליונה הכל מתפרנס. התאמצות גדולה צריכה היא הרשעה להחזקת מעמדה, יודעת היא את תפקידה בהויה, ומלאה היא זעם, לכל, וביחוד למי שבא לדחוק רגליה, ודחיקת הרגל היסודית היא העברתה מהמציאות בכלל, ובזה ככר היא אוזנת במעוז הצדק, מפני שהכללות של הרשעה וכל הופעותיה צורך עולם הוא. רק בצורה עליונה מהמדע והמוסר, מקודש האמונה וחופש הציור המלא זיו בלתי מוגבל, יוכל להכנס הרעיון הגדול הזה ולהתגשם במדתו, איך מסכמים את סך הכל של כל היש, ואיך מסדרים כל כח על עמדתו, ואיך יודעים להחזיק את המעמד, ולתן יד לכל הקצוות ע"פ שיעורם, ולגבל כראוי את גבול ערכם. בסליחה הכללית של יום הכפורים יש רוממות זו, והובטאה והוכנה

בפועל בשעיר המשתלח, שהוא לכאורה נגד השאיפה הכללית של כל העבודה הקרבנית, ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים, את קרבנותיהם אשר הם זוכים על פני השדה, הערצת הפראות וטבע האדם והטבע בנוולו, עד שפל תחתיתה. ועם זה מתעלה השלטון העליון עד כדי נתינת כח מוגבל גם לאותה הרשעה, והכל מתהפך לסנגוריא, והאופי האמוני והמוסרי מתעלה להוד החירות העליונה, המביא כל יפעת קודש.

קצד. צריכים לעורר את תחית ישראל בכל הכחות המכונסים באומה, בכל תורתה, בכל אמונתה, בכל מדותיה, בכל טובה, בכל עשרה, בכל כחה, בכל הגיונותיה, בכל שירתה, בכל עצמה, בכל חוס חייה, בכל שכלה והשכלתה, בכל מרצה ונצחון כשרונותיה. את כל האורות כולם שבקרבה צריכים להוציא מחביון הגניזה לאור החיים. החוש הרוחני רואה אבוקת ישראל עולה, מארץ ישראל פורח הכל. אוצר גרעיני הנשמות של כל ישראל שמה הוא מציון מכלל יופי. כל יחיד ויחיד שבישראל יש לו גרעינו בארץ ישראל, שהוא עצור בפנימיות רוחו בעוצם תשוקה ואהבה, אם היא גלויה או מסותרת זהו רק חלוק דרגאי, אבל הקישור הנשמתי ישנו, ושלחבת אש הקודש צריכה להתלהב מכל הכחות, מהכחות הפנימיים והחיצוניים, מאותם העומדים בצביונם ולא פנו חוצה ומאותם אשר מעומק הגלות או מסיבות אחרות, קדומות או מאוחרות, נתטשטש צביונם. ההכרזה הכללית תקח עמה את הכל, וביסוד החיים הכלליים אשר לישראל עמק התשובה גנוז. הכרת הצדק הפנימי של האומה, המכירה את אמתה העליונה ואת ההשתרגות של כל חמדה וכל אושר עולמי לשם כל התשוקות היותר נצחיות והיותר נאדרות, לאגד כל הטוב וכל הנחמד, כל היושר וכל הצדק שבכל פנה, לקשר את כל טוב ונשגב, את כל הדור ומקודש המלא בכל, והכל יתרומם ברוממותם, ועם גדל תבערת להב הקדש לרוממות ולשגוב, כל תוכן וכל מבוקש ישר משמש לעזרה; הטבת מצב החיים בכל תיאור ובכל אופן, הוספת עז גופני ועוז מוסרי, אמץ פנימי וגדולה של עדינות, הרחבת התורה ומלוי החכמה, הגברת הרוחניות והופעת הפועל, הבלטת צורת החיים והגברת האחזה הכללית, חשק השלום הכללי וחפץ האושר העולמי, חלוצ עצמות והברקת העיון, התיצבות לפני מלכים והתערבות בין הבריות מכל השדרות, התבודדות עליונה בהתקשרות פנימית למגמת החיים והעולם, למטרת ההויה ברזי רזיה, והריצות של תקונים והתעודדות רוח, הכל ביחד מוכרח להיות מוקף, והכל דורש את תפקידו וקורא בקול גדול, עורי עורי ציון.

קצה. צריך לזקק את מדת החסד, שלא תהיה טבועה רק ברוך הלב, כי אם על פי מדה מושכלה. הידיעה האצילית במעלת הנשמה החושבת, ההוגה דעה, המציירת ציורי קודש, שהיא מגמת היצירה האנושית, למען יתחזק כל בעל רוח במעוזו, ולא ישטוף בשטפי ההמוניות, היא מדה מוכרחת להעמיד את התוכן המאיר של העולם, אי אפשר לרומם את העולם ולהיטיב לכל ההמון כולו, כי אם בידיעה פנימית בהיתרון של הנפשות העדינות, בעלות החכמה התורה והמוסר. וצריכים בשביל כך לפעמים להעמיק בעומק הרע של ההמוניות, מצד הגס שבה, אבל ההסתכלות הזאת עיקרה לא לקרר את האהבה הכללית היא באה, אלא לזירוז הכח הרוחני, הכח העובד והמעלה את העולם, שמציאותו היא קודש קדשים, ופעולתו קודש היא להשפיע חיים ברכה וטובה בעולם כולו. כשאוהבים את האומה בכללותה, בכל כחותיה, כשאוהבים את כלל האדם עם כל חילוקי קיבוציו, כשאוהבים את כל היצור עם כל מדרגותיו, צריכים תמיד להזהר מלהסחף באותו הזרם של השפלות, המצוי בהכללות. שכל תעודותיהם של הכחות הגבוהים, התעוררות המדע המוסר היושר והשירה היא להעלות את

הכל, לסמן יפה את מגמת החיים ואת עדינותם וקדשם. על כן צריך מושב החסד להיות מבוסס בגבורה פנימית. וזעף עצמי על הכשלון הרוחני של העולם, וממילא קל וחומר על של עצמו, צריך להיות עצור בתוכיות הלב ופועל על מערכי הלב, ואז יוצאים הדיבורים והמבטאים, ודוגמתם הפעולות והיחסים, וכל הערכים העולמיים והיחידותיים, במילואם וטובם במדתם ההגונה. וסוף שכל העולם ניזון בזכותם של אותם גבורי כח, אוהבי טוב ושונאי רע. והם הם המוכיחים הגדולים והמליצים העצומים, המדברים באהבה מסותרת. ולפעמים בוקע זיו הידידות מבין החרכים לכל, לכל הפרטים, לכל ההמון, לכל העם, וכל היצור.

קצו. הבנת ההתקשרות שבין התרבות העולמית ובין התורה, היא עצמה ההכרה של היחס הנפשי שבין ישראל לעמים. כשמכירים את הצלם הכללי, צלם אלהים, שבו עשה ד' את האדם בכללותו באופיו, והחטיבה המיוחדת של בנים למקום שנקראו בו ישראל, בעומקו משכילים אל הקישור שביניהם בצורה כללית ופרטית, מבינים אז, שהתוכיות היותר תמציתית של צלם אלהים היתה בלועה תמיד בכללות האנושית, זרחה בסגולות העליונות של אנשי האצילות, של המשכילים האלהיים, בעלי המוסר, הנקיים והגבורים. כאשר בא התור להצבת גבולות עמים, וזרח אור ישראל בעולם, נתרוממה האומה המיוחדת להיות אומה מובדלת מצד אחד, ואומה כללית מצד שני, כלומר תמצית של המין האנושי, הפועלת עליו בלי הרף בעיבוד צורתו הרוחנית. כשאנו מסתכלים אל הצורה העולמית כמו שהיא, בהתפרשותו של הכח הישראלי ממנה, נעשה העולם כתבואה שניטל ממנה חלבה, ונשאר החומר היותר גס, ומזין את החומריות הבהמית הגסה. בצירופם של ישראל, העולם כולו הוא מעולה. מי שמחבר את העולם הכללי עם העולם הישראלי, אחרי שמערב יחד את החשבון של התערבות הופעת ישראל בעום, ירויח מבלילה זו, ויוכל לבוא עד לידי החטיביות העליונה הישראלית בפני עצמה. אבל מי שנוטל את העולם כמו שהוא אחרי ציור ההבדלתי, אחרי ההרמה הישראלית ממנו, ומערב אחר כך את התוכן הישראלי ומחברו עמו, הרי הוא פוגם את האצילות העולמית, ומחבר מינים שאינם נקלטים זה בזה, ענבי הגפן בענבי הסנה. בהדיעות הפנימיות, התופסות את החיים בפנימיותם, ההכרה הזאת היא יותר נכבדה. עומדת היא הצורה הכללית עם הצורה הישראלית כשני פרצופים שאינם מתערבים זה עם זה, והחיצון יוכל להיות לפעמים לבוש ושומר אל הפנימי. אבל במהלך העליון, באופי של אדם הראשון, הרי הכל מתעלה, ואז באה הופעה כללית, תוצאת יום שכולו שבת.

קצו. בכלל כל שקר שאין מקצת אמת בתחילתו אינו מתקבל, כלולים כל הרצאות והבנות חיצוניות, שעל פי שטחן וסידורן הנן העתקות אמיתיות לאלו מאורעות והשתלשלות מציאות. אבל אין האמת התוכית מתגלה על פי זה הסדר החיצוני, כי אם על פי הרצאה חודרת, היודעת להסביר את סידור הדברים על פי אותו המובן של עומק האמת הגדולה והכללית העומדת לעד. וכלולים בזה כל הלימודים העליונים המגיעים למוסר ולאמונה, לקדושה ואצילות ורוממות מוחלטת, הקשורים בהבנת העולם וסידור ערכיו, בהגלמת המאורעות ויחושי הזמנים. שהסדר הפנימי של מהלך הרוח הוא האמת הגבוהה, המדברת ברוח ד', ואותו החיטוט האנושי מוצא לפעמים גרגרי אמת חיצוניים, והם מקצת אמת, אבל הם נעשים צירופים לשקר מוחלט של תוצאות ההשקפות הפנימיות שעל פיהם. ומכל מקום כבוא עת חפץ, מתגלה פנימיות האמת בבירורה, עד שיכולה להופיע גם מתוך הסידורים כמו שהתגלו בצורתם השטחית, והרוחניות מתעלה עד כדי הקשבה עליונה של כלליות האמת עם

פרטיה וארחותיה, ולא יכנף עוד מוריק והיו עיניך רואות את מוריק. ואמרו דורשי רשומות שהשין של שקר הוא מאתוון קדישין, שיסודם התוכן האמיתי, והקוף והריש הם מאתוון דסטרא אחרא, העושה רקות וקרירות, קר רק. וסוף כל סוף שיבורר זיוף השקר, ומבחן האמת ומילואה, בכל הגיונותיה, בכל משליה וחידותיה, בכל הרצאותיה ותיאוריה, יגלה ויראה לעין כל, וראו כל בשר יחדו כי פי ד' דבר.

קצת. יש שמעמיד את התרבות החילונית עם תוכן הקודש במערכה מסודרה, כדמות בנין שתחתיתו חול ועליונו קודש. זה לא יזיק הרבה, אבל רחוק הוא מהמעלה המופיעה את אור החיים במילואו. ויש שמחבר הכל חיבור אורגני, וכבר יש בזה זיוף, שעושה את הקודש חול ומורידו, או את החול קודש, והוא דבר שאינו, וממילא משתפל ערך הקודש על ידו. יש אמנם מי שמבין שכל הדוגמאות שבחול צריכים להיות בקודש, ובנין הקודש הוא מחוטב אצלו מראשית עד אחרית ביסודותיו, והחול עומד הוא מבחוץ לשימוש של משלים והסברות, דוגמאות והארות. זהו החלק המצליח. וישנם מורכבים מכל אלה הדרכים ביחד, ולפי קירובם אל הברור [...].

קצט. החלישות הרוחנית שמצויה בין יראי ד' ושומרי תורה ומצוה, מיעוט העז הנפשי ועיפות הרוח, בא מרפיון ידים מן התורה, וביחוד מהתורה דלעילא, מגדולת המחשבה ובירורי הדעות. כל מה שמעולטים התכנים הראשיים, גורמי המחשבה והמעשה הרצוי, יותר במעטה ערפל, כן מוסיפה היא החולשה הנפשית להתפשט, אצל אותם שהם צריכים כבר לפרנסה רוחנית שכלית על כל מהלך חייהם ושטף רצונם. כשרואים אנשים רחוקי תורה, ומוזרים בחינוכם מדת משה וישראל, והם פועלים טובות כלליות או פרטיות, נפגמת המחשבה עוד יותר, והשאלה של שוא עבוד אלהים ומה בצע כי שמרנו משמרתו נעשית יותר מובלטת, ומענה יותר את הרוח. אבל אז צריכים לשום אל לב מה היה גורל כל הכלל כולו, אם לא רופד באותו המעוז היוצא ממקור הקודש, מיסוד קדושת התורה והאמונה בכל הופעתה, ומה ירוד וריק היה הכל, אם ההתפרצות הדתית, עזיבת התורה והמצוות ושכחתם, היו מתפשטות, ועד כמה לא היה מקום לכל פעולה של נדיבות, ביחוד ישראלית מיוחדת. אם כן הנושא כולו, שנותן מקום לכל מפעל טוב בישראל, הרי הוא מתפרנס מכחם של שומרי אמונים, שיסוד החיים שלהם הם תלמידי חכמים שוקדי תורה העמלים בה ושומריה. וכל פרטי פרטים וכל ההסתעפות, הכל עולה בחשבון, ואם רבו הצבעים, ושוננו מאד החליפות של המקצועות, כל עובד פועל בחלקו. על כן ידע כל לב נאמן, כי יש שכר לפעולתו, וגם אם אחרים, עוזבי תורה, מגדילים מעשים מוחשיים, ודאי טוב פעלו, ואשרי חלקם של גומלי חסדים, בכל זאת המקום הנועד לבעלי תורה וחושבי מחשבה, לעולם לא יוקח מהם, והאימוץ המחדש את הכח לפעולה פנימית ועבודה רוחנית, אין לו להעזב בכל עת ובכל מצב. אמנם הדעה צריכה להתרחב עד כדי הסקירה העשירה על כל מפעלות ד' אשר יעשה בעולמו, מבין כל המערכות, על ידי כל חילופי הדיעות והכחות, על ידי כל האישים השונים וסוגי דעותיהם. ישנן אמנם רטיות כאלה של צדקות וחסדים גדולים שהן נותנות כח גם לדלים מאור החיים הפנימיים, אבל לא על ידי זה יגרע הכח המצריך את האימוץ של הקודש בכל פנימיותו.

ר. היופי שאין עמו חכמה, הוא יסוד השכחה. וכל מציאות החידוש התדירי והרעננות שביופי ובשירה, היא תלויה ביסוד השכחה שבה, שהיא משום כך מתחדשת בכל עת בחבתה. וכך הוא ביסוד היופי העולמי, שנאזר

מגבורה וצמצומים, אילת השחר. וכל יסוד תחייתו הוא מאור הדעת, שיסודו הוא הזכרון. הרשמים כולם מתאחדים ומתבסמים יחד, באין ציור של שכחה, אין שכחה לפני כסא כבודך. השפלת האדם בעומק נפשיותו בתוך הטבעיות, תוכל לפתח בו חוש היופי, אבל זהו היופי המגושם, שיסודו הוא השכחה מצד עצמו, ואיננו יונק מיסוד הזכרון כלל, והוא בא לבור שאון, טיט היון, לבורות נשברים אשר לא יכילו המים, שמוכרח הכל להיות נהפך לרועץ, לרעל ומרורת פתנים. השלום עצמו, כשבא מתוך הכרתו החיצונית, הוא רק הכרה של יופי שאין בה אלא שטחיות לבד, ועלולה היא דוקא מפני הטוב העצור בה להטעות את כל הבריות לכווץ של שאיפה, ונעשה בזה קציצה מוכרתת בעומק גידול הנשמות. ההרמה אל הרזים האין סופיים, נוטלת לפעמים את חיצוניות הקישור של היופי מן האדם, שחורות כעורב, אבל הם מבססים את אוצר החיים כולו, יסוד הזכרון, שכל הדעת וכל התפארת האידאולית, שכל נוי, יופי וסדר, כל אמת ושלום נובע ממנו. אויר מגדל משכח, תשווקת השלום השטחית עלולה היא לצמצם את רוח האדם, לגשמו, ולעצור לגמרי את פתחו. הפצת האדם, פילוגי, חילוקי לשונותיו, דיעותיו, ארצותיו, מזגיו, ואופיי, היא מעמיקה את החפץ לטפס לעליה. והעליה ארוכה היא, ונעשית בכמה מהדורות. בתולדות האדם הנפלאות, מחשבות מגדליות מתחדשות בכמה תקופות, ומהם יוצאים ניפוצים חדשים. אבל סוף כל סוף אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, ואפילו שכר שיחה נאה, והרושם של הטוב הרפוי, השטחי, עולה ופורח, ומתוך אחדות קלושה, שאין בה כי אם קשר של רשעים, יוצא אור האחוה הרוממה, ומתוך שפה בלולה, אור של שפה ברורה, לקרא כולם בשם ד'. ורושם אויר המגדל המשכח מתהפך לאושר, על ידי בלילת הלשונות במחשבות חדשות ורחבות, בייל לישני ודריש להו, באר היטב בשבעים לשון, והשכחה בעצמה חוזרת לפעלה בשכחת תלמודא בבלאה על ידי שאיבת אוירא דארץ ישראל בעוצם טהרתו. כי בושת עלומיך תשכחי.

רא. היצירה הגדולה הרוחנית של האדם, גם היא צריכה לחקות את המציאות, שהיא מכון ההתגלות של הגדלות לעיני הרוח. עומק הטוב ועומק הרע שניהם צריכים להגלות בכל בהירותם, ואת אשר יאהב ד' יוכיח, ולפעמים יסורים של אהבה באים כדי לגלות את סוד עומק הרע, למען יוכל להשכיל ממנו את עומק הטוב. ועומק הטוב הבא בבירורו מצד ידיעת עומק הרע, בידיעה שיש עמה חיים וקישור מציאותי, היא ידיעה מלאה חוסן, שאין ערוך לאוצר הדרת תפארתה. והיוצרים הגדולים שבאדם הם הסובלים הגדולים, אלופינו מסובלים, אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו. ולפי אותו הערך של ההכרה אשר להמטרה העליונה של היסורין, הרי הם מתמתקים, ובא זמנם לעבור, ולבוא תקופת נועם ואור חסד תחתיהם.

רב. פעולת רוח הקדושה הנקלטת בארץ ישראל פועלת היא תדיר, גם אם נזדמן הדבר ויצא האדם חוצה לארץ, על ידי טעות או על ידי איזו סבה מוכרחת. הרי גם הנבואה כשחלה כבר בארץ ישראל אינה פוסקת גם בחוץ לארץ. היה היה דבר ד' אל יחזקאל בארץ השדים היה, מפני שהיה כבר. שפעת הקדש, שהותחלה בארץ ישראל, מלקטת היא את כל ברורי הקדש הנמצאים בחוץ לארץ בכל המעמקים, ומקרבם בכחה המושך אליה. כל מה שקשה יותר לסבול את אויר חוץ לארץ, כל מה שמרגישים יותר את רוח הטומאה של אדמה טמאה, זהו סמן לקליטה יותר פנימית של קדושת ארץ ישראל, לחסד עליון, אשר לא יעזב ממנו מי שזכה להסתופף בצלצח של ארץ חיים, גם באתרחקו ונודו, גם בגלותו וארץ נדידתו. הזרות שמרגישים בחוץ לארץ הרי היא מקשרת יותר

את כל חשק הרוח הפנימי לארץ ישראל וקדושתה, הצפיית לראותה מתגברת וציור חקיקת תבנית הקדש של ארץ אשר עיני ד' בה תמיד, מראשית השנה עד אחרית שנה, מתעמקת יותר ויותר, ועומק תשוקת הקדש של חבת ציון, של זכירת הארץ, שכל חמודות בה קשורות, כשהיא מתגברת בנשמה, אפילו יחידית, הרי היא עושה פעולת נביעה מעינית לכל הכלל, לרבבות נשמות הקשורות עמה, וקול שופר של קבוץ נדחים מתעורר ורחמים רבים מתגברים, ותקות חיים לישראל מתנוצצת, וצמח ד' הולך ופורח, ואור ישועה וגאולה מתפצל ומתפשט, כשחר פרוש על ההרים.

רג. הציור של קדמות העולם, או קדמות החומר לבד, הרי הוא בא מהשלטתו של כח המדמה, הלוקח את החלטותיו מן הרשמים הבאים אליו מבחוץ. וכשם שהוא מושל על ההבחנה, ומעור את השכל החפשי ברום טהרתו, כן הוא מושל גם כן על הרצון ועל הגויה, ומוריד את התכונה העצמית של האדם ושל העולם לעמקי השחתה. כל היונק מצינור טמא זה, הרי הוא נדחה, אם מעט ואם הרבה, מנתיב האורה העליונה, וההתפעלות הנפשית וההרגשה הפנימית נעשית העיקר, והענין העליון כמו שהוא נעשה טפל. וחק ומשפט לא ידע לבב עקש כזה, ומזה בא שאפילו הסתעפות יותר רחוקה, וחלק קל וקטן מאוד של עורוֹן זה, מחליש את כח התורה, ואת החטיביות האיתנה של דקדוק המעשים והמצוות, ומפריד לבם של ישראל זה מזה, ומחלק את האומה לפילוגים שקשים להאחד. עד אשר יבוא תור האורה, ושליטת אורו של יעקב, אוצר האמת העליונה, יפוח, וממשלתה של תורה תשוב לכל כבודה, והמדה המכרעת תהיה הדעת העליונה ברום עילויה, שהיא משתמשת בכח המדמה רק להיות לה להיכל וללבוש. והתפילה תהיה משרתת לתורה, וחיי שעה נאחזים ונטפלים לחיי עולם. ויהיו ישראל לפנים ולא לאחור, והיו רק למעלה ולא יהיו למטה. המקרא יהיה העיקר והתרגום טפל לו, שנים מקרא ואחד תרגום. והתרדמה הנסוכה, ופני הלוט אשר על כל העמים, יסיר ד' אל אמת, ויכירו וידעו כל באי עולם כי הוא לבדו אל חי וקיים, יוצר כל, עושה חדשות ונפלאות, יוסד ארץ לבדו ונוטה שמים מי אתו.

רד. הקריאה בשם ד' הכללית, היא באמת אחת מהעבודות המיוחדות לישראל, אבל היא מוכרחת להיות מזדקקת במדות הנאותות, שתפעול בהתפרסמותה אותה ההטבה המוסרית שהיא נועדה לה. והזיקוק הזה בעצמו הוא גם כן עבודה ישראלית מיוחדת. פועל הרבה על מהותו של זיקוק זה, כל יסוד התורה והעבודה המיוחדת לישראל, שעל פי הטהרה הגופנית והנפשית הולך הרעיון האלהי הלוך ואור, וממילא יוארו כל ההגיונות התלויים בו. וכל מה שיוסיף הרעיון המקורי טהרה ועילוי בישראל, הרי הוא מוכשר יותר להיות מטהר ומקדש את כל ענפיו, המתפשטים בכל העולם כולו.

רה. הרזיות המסורתית היא העומדת נגד המינות, מגינה על היהדות מארס הנחש ההולך ומרקיב, שנוטל את כוחו מיסוד הקודש, שתוכנו הוא עקירת היסוד המעשי, והשקיעה של הנפשות בטבעיות ההרגשה האמונית לבדה, באין יחס לקשר סידורי בכל פעולות אדם. ואם אצל בני נח היה הדבר ראוי, כשהוא עוקר את יסוד התוכן הישראלי מערכו, הרי הוא מזיק את כל היחס של ההופעה האלהית המשפעת מישראל על העולם כולו. וסודות התורה מבססים את האופי המעשי במילואו, ובונים בזה מבצר לתקומת האומה בכל צביונה ותקוותיה.

רו. האמונה ביסודה התחתית היא בעלת התכונה של היופי, שאין בה יסוד הזכרון, והשכחה השרויה בה מאחוריה, היא מעברת את הרישום של העבר, ראשון ראשון, ומצמיחה מיד צורה חדשה, וצריכה בשביל כך פרנסה תדירית של מעשים, של רגשות, של ציורים ומחשבות. חדשים לבקרים רבה אמנותך. אבל ביסודה הראשי העליון אין כל שכחה לפנייה, ממקור החכמה, ממקור הקודש הקיים לעד היא נובעת. וכפי רוב המעשה והזיכרון של האמונה בערכה התחתית, באים עליה קוים וזיקים מאירים רבים מיסוד האמונה העליונה, הרחבה והמלאה עושר אין סוף, עד שתתרוה עונג כל-כך, ומשתלמת בצורתה העליונה בכל צדדיה, עד שאין שום שכחה שולטת בה עוד. והתמצית של תוכן השכחה שעבר עליה, פועל עליה רק שהריווי של העונג אשר לחידוש תדירי המתעלה בכל עת נשאר בה, והרי היא בכל יום בכל עת ובכל שעה ובכל רגע כחדשה, בחבה יתרה. מה ידידות מנוחתך ד' צבאות, נכספה גם כלתה נפשי לחצרות ד', לבי ובשרי ירננו אל אל חי.

רז. הצורך המביא בפנימיות הנפש לאמונה ולהתקשרות אלהית, הוא מעמק הנפשיות. וכפי המדה של העדינות שבכל המהות הנפשית, כך מתעלה ומתעדנת התכונה של צורך כל הצרכים הזה, שהוא יסוד כל המבוקש של החיים. אותו הצמאון, כשמתעדן במרומי מילואו, הרי הוא מתקשר עם ההשכלה העליונה, עם יסוד האמונה בשורש שרשה, והוא מלא אור חסד חכמה ודעת, וגבורה עזיזה, גבורה אלהית שמימית נצחית היא ממלאתו. יורד הצמאון הזה בירידת האדם, בירידת הגוי, לשפלותה של איזה תאוה בהמית. רעיית האמונה במעשים טובים ובמדות טובות בתורה וחכמה עליונה, היא בשביל כך מוכרחת, ובהתרוממותה של האמונה כל החיים מתרוממים. סכנה גדולה יש בשביל כך להשפיע אור האמונה במקומות גסים ושפלים, כי-אם בזהירות גדולה. כי אותה הירידה של הצמאון האלהי עד לכדי תכונה של איזה תאוה בהמית, פוגמת את האור האמוני, עד שהפגם מגיע לכל המשתתפים ביסוד האמונה, ועצמות המאור נחשך בהופעתו. אמנם על-ידי מסכים והסתרות, באה האמונה גם לעמק תחתיות, וכל עם וכל יחיד מקבל כראוי לו. מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבודת האדם להוציא לחם מן הארץ.

רח. באות ידיעות מסודרות והופעות מרום השכל והטוהר, ומכל מקום הן מתקבלות במכאוב, מפני הניגודים הרבים שבשכל, מפני חשכת החומר וקדרות המדות. והן מתחדשות בזיון בהמשך הזמן, וכל מה שהן מתחדשות, ואור התשובה מופיע עליהן, הרי הן מתמתקות, ומתקבלות בגופו של אדם, ומתפשטות בכל עצמיות חיותו, וחודרות בכל פינותיה של נשמת חייו. כי תבוא חכמה בלבך, ודעת לנפשך ינעם. מזה יצא, שלפעמים אדם משפיע לאחרים, והאחרים, אף על פי שהם קטנים ממנו, יכולים להיות בערכם יותר מזוקקים, והם מקבלים את האור המתוק, שאצלו הוא מעורב בקדרות ומרירות, בצורה של טוהר יותר ממה שהוא מצוייר אצלו. ומזיו המקבלים חוזר תוכן מאיר ומתוקן, ומישר גם כן את העקמומיות החיצוניות שבלב המשפיע ובבשרו, והרי הוא בא ללמד ונמצא למד. ודומה לאם השותה מפיו של היונק את ריבוי החלב שמצה משדיה, וטועמת בהם טעם מתוק ומתוקן, שנשתנה לשבח בפי היונק, על ידי התחברותו עם האויר החפשי, ועם מתק הפה הטהור של היונק, שהוא הבל שאין בו חטא. ובזאת ההבנה יתמלא האדם תמיד ענוה גם לעומת כל תלמידיו ומקבלי השפעתו היותר נשפלים לפניו, ובעצמו גם כן יתרומם ויתקדש. גדלו לד' אתי ונרוממה שמו יחדיו.

רט. בירידת האדם, ירדה עמו הסגולה הפנימית של החיים, החובקת ביוקר מהותה את כל המציאות הגדולה, נקודת יראת אלהים, ובירידתו, הושפלה להיות שווה לטבעו העכור, ושפלות אחר שפלות הושפלה, עד כדי שפלותה של עבודה זרה. ובתוך העבודה זרה היותר גסה, גנוז ניצוץ אלהי, מפני שזאת התשוקה של קרבת אלהות היא מחיה אותה, ועל ידי זה נתמזגה תמיד בטבע הנפשי של האדם, עד שבעלייתו הרי היא עולה עמו, ואנו מרימים תרומה את הנקודה האלהית. גם בהיותנו כבר מוצלים מטנופה של עבודה זרה, הרינו צריכים להעלות את נקודת אחיזתנו מעלה מעלה, ביותר חיים, ביותר בירור, ביותר אומץ, ביותר זיקוק. וכאשר נגמרה הצורה הניקודית, באופן שיכלה כבר להתדבק בהגיונו ונטיית אמונתו של האדם באלהים אמת, הרי היא מתפרשת מטומאת האליליות לגמרי, ועוזבת את הסיגים במצולותיהם. וישראל התעלה לשורש הטוהר והקודש, ומכל מקום, מרום הטהרה, הפעולה המזקקת ומעלה כל, לא תחדל, והכל מתברך ומתרום ובא למגמתו בברכתן של ישראל.

רי. כשזורח האור המקורי, סוקרים איך המעשים כולם, עם כל סעיפיהם, עם כל טבע המתרחב של כל תולדותיהם, הכל אחוזים בשורש הדעה העליונה, בזיו החיים, במגמת ההויה, בפאר הכבוד המתעטר ברום מעלה. וכל ביאורים מוסריים, חברותיים, ונשגבים מעל כל הגיון וכל שיח שרעפים, הכל מתקשר בחמדה אחת. והלשד המתוסף בעומק הדעה, איננו מטשטש את הצמחים הרבים, ורשימותיהם של כל הגידולים וגידולי הגידולים, אלא הוא מגדלם ומאדרם. ואם ישנו לפעמים מאורע שנקרחת אילו תוצאות רחוקות מפני העליה הרוחנית המקורית, אין חשש, קרח הוא טהור הוא. ולפעמים יש שיתרוה משביעת השפעת הקודש, עד כדי הצמחת שריגים רבים ורחוקים, המתילדים גם כן בכל ענפי מעשים, מידות, הגיונות ומחשבות, והכל עולה בטהרת הקודש, בלא עירוב של דמיונות מעביבים ומחשיכים. זאת היא קדושת הנזירות, גדל פרע שער ראשו, והוא קדוש יהיה. ולפעמים נפגשות ההופעות הגורמות את הקריחה, קדושת טהרת הלוייה, והעבירו תער על כל בשרם, והמביאות את הגידול המסתעף, ובבטישת ניגודן עושות צמחים יפים ורעננים, תלתלים משולבים, ראשו כתם פז, קווצותיו תלתלים, שחורות כעורב, עיניו כיונים על אפיקי מים, רוחצות בחלב יושבות על מלאת, מראהו כלבנון, בחור כארזים, חכו ממתקים וכולו מחמדים, זה דודי וזה רעי בנות ירושלים.

ריא. הדברים הבטלים יונקים את חיותם מרוח חלש ורפה, מרוח מדולדל ומותהה, וכשמדברים אותם מעלים את הרוח העכור והמכוער הזה, ומזהמים בו את הנפש, ואויר העולם מתאפל. על כן בורחים כל המעמיקים בקדושה מכל דבור של בטלה, אפילו ממלה אחת, ובזה הם זוכים לאור הגנוז המלא חיים, וכל דבריהם כגחלי אש, והאהבה הקדושה, אהבת ד' וכל העולמים, אהבת כל היקום וכל היצור ממלאתם רוח חיים, וקנאת הטוב והקודש, קנאת תיקון הכל, פאר הכל ושיגוב הכל, קנאת אור החיים העליונים מרוממת את נשמתם, משלהבת את רוחם בעידוני רשפיה, רשפי אש שלהבתיה.

ריב. ההכרה הסוביקטיבית גם היא יקרה מאד, וחלילה לזלזל בערכה, וביחש להתוכן הדתי שלה, כלול הכל בכלל אל תהי רשע בפני עצמך. כאשר נודמן הדבר, ומצד התוכן הסוביקטיבי מתמלא האדם מרורות על עצמו,

על ערכי מוסרו, ועל השקפותיו, והוא מתקצף על הלחץ שמחשבותיו לוחצות אותו, ידע אז ויכיר, כי לא באו אלה הסערות בכדי לעקור את זה התוכן שהוא כל כך קרוב אליו, שהוא הגשר המעביר אותו מעולמו המצומצם לעולם הרחב והמלא אור וחירות של קדושה, אלא יחזיק במעוזו, ויתמם עם אלהיו, ובארחות החיים הפנימיים יחזיק ויוסיף אומץ, בהסכמות של תשובה קרובה יתחזק להיטיב את היחושים. ואור יותר רענן ויותר מקיף יגלה לפניו, מהעולם המלא חוקים ומשפטים ישרים ותורות אמת, מזיו התורה יקבל מאורו, ומתוכן החכמה העליונה יחצוב לו מחצב של השקפות ונחומים, ועם זה יבחר ויקרב אליו את אותו המוסד הרוחני הפנימי הפועל את פעולתו ברגשותיו הקרובים, וכאור בקר יזרח שמש לפניו, ובוקר חדש, נחומים ותקוות חדשות ממקור הישועה לפניו יצמחו, ובושת עלומיו ישכח, וחרפת אלמנותיו לא יזכר עוד, כי לא אלמן ישראל ויהודה מאלהיו.

ריג. חוש הריעות נמצא כמוס בלאומים כמו בברואים פרטיים אישיים, וכל העמים יש להם ריעות ביחש לנשמתם הלאומית, כי הם דומים זה לזה בעריגתם הפנימית. מובדלה מכולם היא האומה הישראלית, שאותו הלך הנפש לשהעמים כלום אי אפשר שיהיה בקרבה בתורת התביעה הפנימית ומקור השביעה של החיים. ומגמת הריעות דוחקת היא, ואינה מוצאה לה בישראל את סיפוקה במלא העולם, על כן הננו פונים למעלה, וישראל חברים הם למלאכי השרת. אותה התביעה הנפשית המרוממה שיש לצבא מעלה, אותה האידיאליות המוחלטה, שממעל לכל זיו ונוגה מוזרח בשאיפה בשרית, היא ממלאה את החלל של העולם הפנימי של מבוקש החיים לישראל. ומתועדים אנו ביחד בקדושת השם, ומתוך סער תדירי של תשוקת עולמים הננו מביעים את השתתפותנו עם חיל המרומים תמיד בכל יום בברכת יוצר, בתיאור סיפורי, ובקדושה המיוחדת, בכל הוד הביטוי הפנימי והעצמי. נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים אותו בשמי מרום.

ריד. הרליגיוזיות הטבעית בתכונתה הפנימית התחתית, יש בה עירוב של שמרים מזוהמת עבודה זר, היא פועלת על האדם בדמיונותיה ובנטיותיה פעולה של ערבוביה של חושך ואור בלא הבדלה. מובדלת נעשית היא מן הרע רק בבאה לכלל החקקת חובה ומוסר, וכאשר היא מתרוממת עד למדה מעשית שלטת, כשחוזרת אחר-כך לתוך הנפש להרחיב ממשלתה הפנימית, אז כבר מקבלת היא הצביון הטבעי הטהור שלה של נטיה אמונית קדושה, שהיא רק מרוממת ולא משפלת, מקדשת ולא מטמאה. ורום מעלתה של הזיקוק של אותה התכונה שמחוייבת היא להשתרג על כל הנפשות הפנימיות של האדם וכל היצור, כי הכל עורג והומה למקור כל החיים, הכל אומר שירה, הוא באור ההתגלות האלהית החקוקה ברצון של חקים ומשפטים תורת חיים ומשפטים צדיקים, שכשהטבעיות האמוניות מתנשאה אל הרוממות המעשית האלהית, החיובית, מתנערת מכל אבקה ואפרה, ומתהווה חטיבה טהורה וקדושה, ראויה למלכות עולמים, ואחר-כך שבה היא למעמקי כל נפשות, בעריגה עליונה. כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך אלהים. אבל כל אותה הרליגיוזיות הפרודה מזיקוק תורתי ממשלתי אלהי, היא טובעת עמוק במצולות הטבע החשוך של ההזיה והרשעה העכורה, מסיר אזנו משמע תורה גם תפילתו תועבה, ובקשר התפילה עם החסד של תורת חסד. ברוך אלהים אשר לא הסיר תפילתו וחסדו מאתי. ואותה הנקודה הגולה וסורה במעונות תחתיות, היא העולה למעלה למעלה, בהפרדה מכל סיגיה, חוזרת להתגלות ביקר תפארתה, באור תורה הקודמת לכל עולמים, מתעטרת היא בראשי כל חכמה וכל מוסר, כל יסודי תבל, מגלה היא את הודה והדרה, כאשר היתה מראש מקדם, בטרם הרים הטבעו ועד לא

גבעות חוללתי. ואהיה שעשועים יום יום משחקת בתבל ארצו ושעשועי עם בני אדם. אני אוהבי אהב ומשחרי ימצאונני. עושר וכבוד אתי הון עתק וצדקה.

רטו. יש שחכמה עליונה, בהופעתה, היא מאירה את כל הפרטים של חכמה אחרת נמוכה ממנה, ואותה ההארה, שהחכמה העליונה מאירה בשבילים הזעירים של החכמה התחתונה, מגלה לגמרי דרכים אחרים, שאינם דומים כלל לאותו המהלך, שהארת השכל באה על ידו מתוך אותו השורש של זאת החכמה עצמה, שהפרטים מסתעפים ממנה. ויש בנידון זה מעלות על גבי מעלות, חכמות מסודרות בסדורים דרגאים אלו על גבי אלו. וההופעות הולכות ממרחקים, כזריחת שמש ע"פ כל האופק של החכמה המונחת למטה מאותה המשפעת. ומתוך השביעה של האור שמקבל השורש מהמעלה העליונה, הפרטים מסתעפים בזוהר גדול ומלא.

רטז. נכבד הוא הרצון הטוב הפונה לאלהים בעמק שאיפתו, אבל מה יעשה הרצון לבדו בחיים על כן כל זמן שאינו מתנשא עד רוממות אור הדעה, להקשיב לחכמה עליונה, אינו יכול לפלס נתיבות החיים רק לבנה עזובה ישבור לו, שלא תוכל להצטרף לבנין גדול. אם הרצון, המשולל מאור עליון יותר ממנו, מתגבר להרחיב צעדיו בצורה מתרחבת, עד שלא ישאיר מקום לאותה הדאגה המדיקת כל פעולה וכל נתוח של מחשבה והנהגה בארצות החיים, אז יונק הוא זה הרצון עצמו, עם כל נטיותו שבלעה ניצוצים טובים, מצנור בלתי טהור שזוהמת הנחש יכולה להקלט בתוכו. ביחוד כל זמן שלא עלה הרצון הנטייתי ולא דבק בארץ החיים, שמשם חקי החיים נחצבים, עלול הוא לכל שינויים. מעמק טוב יכול הוא להיות נדח לעמק רע. כנסת ישראל אשת חיל היא, נהמנה היא מעמק רצונה לאותה האורה האלהית, שממנה חקי החיים כולם נחצבים, ובדרך תורה תומכת היא אשוריה, מחזקת היא את עמדתה בדיעתה העליונה כי דבר ד' ברית עולמים לו ולא תטה און לכל חולם חלום, לכל מסית ומדיח, גם אם יתלבש בלבושים של תגבורת המית רצון לטוב ולדבקות אלהית, אם רק יגע בדרך ד' המסורה, אם יפגום באור תורת חיים; וכה הולכת היא בדרך נצחונה הפנימי. אמנם חלק העמים לא יוכל להיות יותר מרומם מהמית רצון בנטיה אלהית, אבל כמה מסתבכת היא הנטיה הזאת שם וכמה משתנה היא בערכיה, כמה פלגים עכורים של שטפי אליליות נשפכים בה וכמה חלש כחה של נטיה חלשה זו, הנשענת על נטית לבב אנוש אנוש, למלא את התפקיד העולמי הגדול של שפיטת עמים מישור. אמנם יצורפו לאומים ויזוקקו בכור עוני ובהמון מלחמות וצרות, יכותתו גוי בגוי וממלכה בממלכה, והנטיה הקטנה של עלית הרצון אל העריגה האלהית, הסתמית, הכלולה בנשמת האדם, תזדקק מסיגיה, והעינים יוארו לחזות מהו מקור ישראל, וכנסת ישראל תשא דעה למרחוק, תראה לדעת כי בשמרה את ערכה העליון, מבלי להשפל מטה, הביאה טובה ואורה לעולם, כי בעצרה את הזרם העכור והנשפל, שלא יתפשט יותר מדאי, סגרה בעד אותה הזוהמא והריקניות של האליליות והרשעה המדותית וכל עיוותי החיים שלא יחדרו עמוק בנפש האדם הכללי עד לאין מרפא. אז יכירו וידעו כל יושבי תבל, כי רוח ד' מרחף על עמו, וכי לעדי עד תביא יונת אלם זו את האורה לכל העולם כולו, וערכה העליון יעמד תמיד לנס עולמים. אז תברר לה האמונה את ערכה וחקות החיים יפלוסו את דרכיהם על מלא רחב הארץ, יבררו הדעות והטוב האלהי הפנימי המקורי, עם כל ענפיו העליונים ועם עמקי שרשיו, יהיה לברכה לכל האדם, והמבוקש של אור תורה ונר מצוה, אשר שמר את הצביון הישראלי בתומו, ייקר בעולם מזהב ומפנינים. מושגי החיים יתחוררו וכל העולם יחפש את נתיבות השלום העליון לא רק על ידי עריגה עורת

כי אם על ידי הארה מלאה, שבקרבה אור תורה זורח, ומשפטי ד' ומשפטי האדם יאוגדו לאגודה אחת, אשר יאירו זה בזה מלא זהרם, והיה ד' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד.

ריז. היחש הגדול של כל תלק אל הכל יוכל האדם להרחיב ביחושים של המאורעות הפנימיים והחיצוניים שלו, ושל הכלל, ומן הכלל המצומצם אל הכלל היותר רחב, ומן הכלל הזה אל הכלל הכולל של כל העולמים. כל הרחבה וכל צמצום שמדגיש האדם בפנימיותו, אם מפני הארה או החשכה נפשית, או מצד תוספת או גרעון חיצוני, יכול הוא למצא מיד דוגמאות אל העולם הכללי, ומן העולם הכללי אל התוכן היותר עליון, המקיף ומחיה את העולמים. העליות והירידות הרוחניות הנה הנן דברים של עצמיות החיים, והחיים הוא תוכן כללי, שמחויב הוא להיות מסובב בכל המילוי המציאותי. וכשהאופי האנושי מתעלה, הרי דאגתו נתונה אל המרומים יותר מאל התחתיות, והמרומים על פי המדה של קישורו עמם פותחים לו את שעריהם, והיה האדם לאיש אלהים. ומשלמיו העליונים תמיד יופיע להנהיג כל פרטי אחריו, ההולכים במרוצת החיים החוגיים שלהם, עם כל צמצומם.

ריח. הננו שמים לב אל השכל הכללי, איך הוא המהלך שלו בכלל האדם, לכל דרכיו וסעיפיו, ואנו מוצאים את זרם הקודש שהוא מתגבר בו במרכזו, ואור ישראל הננו פוגשים בעצם תעצומתו. וכאשר באים לידי המעמד של ההרגשה הכללית, וכל נטית לב האדם העליונה המאושרה, הננו גם כן פוגשים את רוח ישראל בעצמיות המרכז. ולפעמים אנו אורגים מסכת מחברת יחד את המרכזים, מרכז השכל, בצורתו הישראלית, עם המרכז ההרגשי, ועל ידי המרכזים מתאחדים אצלנו ביריעה ארוגה זו כל הסביבים. ולפעמים הננו מרחיבים את התוכן, עד שאנו אורגים את כל המילוי יחד, וממילא מתחבר מרכז במרכז, והאור מתכפל.

ריט. בכל מקום שפקרו המינים תשובתם בצדם. כשם שהדבר מתקיים במוכן התיבות והאותיות של תורה, כך הוא מתקיים בעצמיותן של הנטיות הנפשיות והשכליות. כל אותן ההרצאות והדרכים המביאים לדרכי מינות הם בעצמם ביסודם מביאים, כשמחפשים את מקורם, לעומק אמונה יותר עליונה ויותר מאירה ומחיה, מאותה ההבנה הפשוטה שהאירה לפני התגלות הפרץ. ההתפתחות היצירתית, שנוטים אליה כל ההולכים אחרי מוסרי השכל המופע מהחושים, גורמת בראשיתה לקצץ את ההמשך של אור האמונה, המלא כח ד'. ובאמת אין ערך לכל התוכן במקום שאין שום חסרון ביסוד ההמצאה העולמית, כי די באלהותי לכל בריה, וכח ד' הבלתי סופי מספיק הוא על הכל, מכל מקום מאחר שצביון כזה מתגלה בשכל, אף על פי שראשית שביליו נעו, ומרחיק בשטחיותו את האור האלהי מן הרעיון, בעומקו הרי הוא המקור היותר נשגב ליסוד ההשגחה. כי דוקא ההתפתחות ההולכת בקישור כל כך נמרץ, ממטה למעלה, מיצור שפל לעליון, ואינה סרה ממסלתה, היא המורה אותנו על ההבטה מרחוק, עד אין תכלית, ועל תכלית נועדה לכל ההווה. ובזה הגודל האלהי מתפאר, וכל המגמות האמוניות מתאשרות ביותר, ומקום האמונה, הבטחון, והעבודה האלהית מתרחב. מאחר שהכל הולך למגמה הרי עין צופיה על כל, ומאחר שהכל מתעלה, ויש בשכלולו של האדם את עצמו ואת עולמו גם כן כדי להעלות מדרגות, הרי הוא עושה בזה ממש את רצון קונו. והמעלה הרוחנית המתעלה מעל כל מתראה היא ליותר מרכזית ביסוד ההווה, ונמצאת עליתו של האדם אליה מוכרה, ולא עוד אלא שאחריתיותה של המגמה,

והצפיה המוקדמה שלה, מראה דרך להארה של אחרית מראשית, ועצות של דליגה ושל ישור דרך נתבעות. טוב וישר ד' על כן יורה חטאים בדרך, ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו. והננו ממילא עולים למעמד המחשבה, שהיצירה העולמית, של עולם הזה ושל עולם הבא, של עתיד הפרטי ושל העתיד הכללי, הכל נשקף בהשקפה אחת, והכל מעורה זה בזה. והאמונה שהעולם הזה הוא כפרוזדור בפני עולם הבא, שמביאה לידי הבינה האמונית המפורטה, מתאמצת, וכל ערכי המוסר מתעלים בעילוי אלהי, ולא עוד אלא שיש צפיה ומגמה מובטחת, ככח הצפיה כך הוא כח הגבורה. ונמצא שהיסוד של התעלות מעל כל חקי הטבע הוא דבר מובן באפשרותו והתאמתו לכל דרכי הדעה המיושבת.

רכ. אחדות הרוחנית הכללית מביאה אותנו לידי ההכרה של אחדות הסגולות הפנימיות, במהותן העצמית. וכשאנו מגיעים לנשמת האדם, כבר אנו חושבים בהתגלות על דבר הערך המהותי הכולל את הכל, קטן וגדול. והננו מרוממים את הערך של ההכרה הטבעית, הטבעה עמוק בנשמה, למעלה מכל ההתלמדות. הלימודים משמשים בנו לתרים, שלא תבא ההתלמדות הארעאית בחידושיה השטחיים ותעות את המשקל הפנימי, וחוק מזה משמשים הם כגשם נדבות להפריח ולהצמיח את הנצנים הטבעיים שבמעמקי הנשמות. המחשבות היסודיות של כל נשגב, של כל יושר, הכל כבר מוכן, ולב כל אדם הוגה בהן, בין חכם בין הדיוט. ומתוך כך משמשת היא ההשפעה כל כך באדם, והגדולים מדריכים את הקטנים לא הדרכה שמחוץ להם, אלא סידור פנימיותם. ההקדמות אינם כל כך דברים מחויבים למעלות הנשגבות, אלא דברים מקילים, ויש שהם בעצמם שבים להיות רכוש קניני, חוץ משימושם לבסס את הדברים הנשגבים יותר מהם. על פי היסוד האחדותי אנו מכירים, שהערך ההשוותי הוא הרבה יותר נשגב ונצחי מהערך ההבדלתי שבמציאות. ובחיי החברה מתגדל בשביל כך נצחון הרוב המספרי, ובא הרוב האיכותי ומכיר אחר כך את היקר שבתכונה הטבעית, ומתברר המשפט, שהתוכן הישרני שבלב ההמון הוא הנעלה לפעמים מהמושגים היותר מתאצלים שבאו על ידי כל ההתפלספות, ויקר דמם בעיניו. ומתוך ההכרה של יוקר ההשויה מתפוררים כל אותם טיחי התפל, שמבדילים בין עם לעם, עד כדי מלחמה ואיבה מנוחלת, ומתבררים התוכנים הסגוליים שבכל אחד, איך לחיות זה בצד זה, באורח המשלים את הכל, ואיך הכל מקבל זה מזה, ומשפיע זה על זה. והספרות חותרת לבא לעומק ההוקרה של הנשמתיות היותר מוחלטה. שההתלמדות אינו בה כלי שימוש עצמי. והיא הנבואה, ששפעה הולך ישר ממעין החיים האלהיים אל הנשמות בטהרתם, וכל בניך למודי ד' ורב שלום בניך.

רכא. אחדות הרוחניות מאחדת בקרבה אחדות המחשבה והרצון. הרצון מתגלה בתבניתו, רק בשטחו החיצוני הוא אצלנו אופי משונה מהמחשבה והציור השכלי. וההתאחדות הזאת מובילה אותנו לידי האחדות המוחלטה של כל היש, עד שהמציאות הגשמית והרוחנית אינם כי אם ערכים משתנים בלבושיהם. ובאים המחשבה והרצון והמהותיות כולה בחוברת, והתעמקות המחשבה והגדלתה היא בעצמה הגדלת הרצון, והגדלת הרצון היא הגדלת המחשבה, ושניהם הם הגדלת המציאות הממשית, והגדלת המציאות הממשית היא הגדלתם. ונמצא שהתעלות הרצון היא מעשרת את המציאות ומפרה אותה, ככל ההפריות של הפגישות המעשיות. השגת הקנינים והאדרת החיים, הטבת המוסר והאדרת הדעת עומדים בשורה אחת. התפלה באה כאן בתור פעולה מחוללת את המבוקשים, לא רק בתור אחד מהקנינים שהמוסר צריך להם לשכלול יפיו, וההשגה המבוקשת של

התפלה היא בעצמה הפעולה האידיאלית של החיים, המאחדת את הרצון עם המחשבה השכלית, ושניהם יחד עם המהותיים הממשיים שבעולם החושים. אותם העילויים שבנפש האדם פנימה, וכל מכשיריהם, הנם מתגלים לפנינו על פי האספקלריא המאירה של האחדותיות הגדולה בתור שביבים של המציאות הגדולה בכל תהלוכותיה. וכל הגודל וכל הקוטן הנמדד בערכים הנפשיים, כל התבניות השונות, כל התשוקות וכל משאות הנפש הפרטיות, הנם לנו חזות הכל, כקרני פרוינהופר, למדוד על ידם את השיגובים המוחלטים. כפי ערך מעלתו של האדם ושל הגוי בפנימיותו כן יהיו ערכיו עוברים את גבולי הצמצום ובוקעים ועולים למרומי מרחבי אין סוף, וכן יהיו קביעות דעותיהם לאורים כלליים, ומדותיהם מנצחות להיות באחרית הימים מדות כל אדם וכל יצור. וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו ד' אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה.

רכב. צרה היא בעדנו המסגרת האנושית, כל כך גדול הוא רוחנו, עד שאנו דורשים להתפשטותו במלא קומתו מלא כל. המוסר שלנו מתפשט והולך הוא על כל בריה, על כל היש, ומוכרח הוא מפני זה להיות מתגשם על פי האמרה היוצאת מאדון כל עולמים. התורה הישראלית מוכרחת היא להיות מן השמים, ומתפשטת היא על הארץ, בכשרון האומה הפנימי, המותאם לאותו האור השמימי, שכל סעיפיו הולכים הם באותם העקבות של הגשמת המוסר העליון, שלמעלה מכל הגבלה, על מלא כל. אתה הוא בעולם הזה ואתה הוא לעולם הבא, לא יקרעו העולמות זה מזה, לא יקרעו הפרטים מעל הכלל, לא יקרעו ולא יפרדו המדות האלהיות אלו מאלו, ולא ינתק הכל מאין סוף, ולא יעורטל אור אין סוף מכל התיקונים הפרטיים, פרטי הפרטים, שהכל משתגב בשיגוב אחד, הכל מבורך מעולם ועד עולם, ברוך ד' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם, ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה.

רכג. מתוך המעצור של הגלות, שאין רוח ישראל מתפשט בו לפעול פעולתיו בהרחבה, הרי הוא מתעמק יותר ויותר, ומכין הוא בזה כח ואומץ גדול לימי הגאולה הרבים ולפעולותיהם הכלליות הגדולות המזומנים לפניו, למען יהיה כאליל ששרשיו מרובים, שבכל אשר יתרבו סעפותיו לא ינוס ליחו, והכל יתגבר ויעלה מלשד מעינו הנובע ברב עז.

רכד. הטבעיות הרוחנית בעוצם תומתה, היא מונחת עמוק בלב הטבעי בתמותו, וכל מה שהתום יותר משומר, ובלתי מפושט למחקרים ועמל לימודים, הרי הוא מתחטב יותר בעמקות תעצומתו. אבל חסר לו השכלול המסעף, ומתחברים בזה המלומדים עם הטבעיים, מקבלים כח זה מזה. התלמידים משפיעים את העיזו התמותי הטבעי, ומוסרים להרב, בעת קבלתם ממנו את האור הלימודי, ויחד עם המאור של החכמה חוזר אליהם בחזרה כחם התמותי הטבעי, בתוספת ברכה אשר יצק עליו הרב מרוחו. וכן הדברים הולכים בכל המדרגות של המקבלים והמשפיעים. הדרגה התחתונה ברוכה היא בתעצומות, מפני קימוץ כחותיה בקרבה פנימה, והעליונה מעוטרת היא בהדר, מפני רוב ענפיה ופילוש מאורה. וזה הולך בסדר, עד אשר מופיע האור היסודי שרוח הקודש הוא מקורו, ששם העז וההדר מחוברים ביחד, בשילוב של אותיות מפורטות ומכוללות. ואז מתגלה ממעין אחד, התום התעצומתי, וההכרה המתגברת באורה האידיאלי, כי כפלים לתושיה.

רכה. היחש של השרשים לגבי הענפים, כשהוא צריך להיות נערך לגבי חכמה ומעשים, כן הוא צריך להיות שמור בערכיו בכל דבר שהיחש הזה נמצא בו באמת. פשט ועומק הטבעי של כל מושג צריך להיות משתרש עמוק, לפני התפצלות ענפיו, ואז הולך הכח המצמיח בטבעיותו, והענפים משתרגים יפה, והתנובה מתברכת ממקור האמת. במעשים עצמם, שורש כולם היא יראת ד' הטהרה, זו היא העליה וההעמקה הרוחנית בזיקוק האלהי של האדם בעומק מילואו, שהוא היסוד שכל המעשים נסמכים אליו ויוצאים ממקורו. וצריך שורש שרשים זה להיות מועמק יפה, ומלא לשד חיים, ועל פי ברכתו העמוקה תלך התנובה המאושרה להפריתם של המעשים כולם, וכל המחשבות, וכל הדרישה הרבה, הרחבה והעמוקה, תלויה ומשורגת בהם.

רכו. לעולם יכבד אדם בעצמו את צד התום שבו, זה הצד שאין ההתחכמות השכלית חודרת אליו, והתום הנפשי עושה את פעולתו, כי דוקא שם חודר האור האלהי בלא הגבלה וצמצום של השכל, רק שהוא מתעדן ביותר לפי הערך של אור התורה והחכמה שבו. וכזה יבוא לכבד את התום הטבעי שבעולם בכלל, ואת רגשי ההמון הפשוטים, ויקבל מהם הרבה דברים טובים וישרים. ועל ידי חיבור אחותי זה, יגרום שהעידון הפנימי שלו יחדור גם כן בין השדרות ההמוניות, וירבה ברכה בעולם.

רכז. היכולת האלהית בחפצו קשורה, והיכולת האנושית נועדה היא לבא להמדה האלהית הזאת, להיות קשורה בחפצו, אני אמרתי אלהים אתם. ועל כן לא נשלל לגמרי רושם זה של יכולת החפץ מהאדם, והוא הולך ומוכר, עד כדי המדה של ותגזור אמר ויקם לך. זוהי מדת הצדיקים, ולפי צדקו של אדם הוא מתדמה ליוצרו, יוצר כל באומר, ואין אדם בעולם שלא יהיה בו קורטוב של צדקות, והמיעוט הכמותי הוה הוא היסוד האיכותי שלו, שהוא פועל ברצונו על כל היקום, והוא גוזר ומקיים, וממנו יצמח הכל, הוא היסוד החיוני של הלוד, אשר ממנו הכל יקום ויפרח בתחית המתים, בעלמא דעתיד לאתחדתא. וכפי ההתנערות של היסוד הרצוני במדת הצדק, להיות כלול במהות הצדקות, ככה היא הופעת הפעולה הרצונית בגבורתה, בהשיגה מדת תחית המתים, שבאו אליה כל מנחלי תורה שבעל פה, זוטרא דאית בכו מחיה מתים.

רכח. בחכמת העולם, עד השפעתו של אריסטו, היתה החזיוניות הפנימית מתגברת יותר מהתכונה המושכלת על-פי הערכים החיצוניים, שהעלה אפלטון את התכונה ההיא לצורה משוכללת, אותו הליח של הנבואה שבישראל עדיין היה קיים, וכעין טיבו היתה התיצרותה של בינת האדם החילונית. בנטיית הצדדים היה יצרא דעבודה זרה מתפרנס ממנה, ובקדושה, גדלות הנשמה בפנימיותה, ושיגוב האמונה בתוכן החיים. הפסקת רוח הקודש הנבואית מישראל בססה בצורה החילונית את המעמד של התגברותה של הרציונליות וערכי ההרגשה. נסתם השביל העליון אשר למהלך הרוח. לא יכלה החכמה היונית המאוחרת להתפשט על כל המילוי הרוחני. יסוד קדמות העולם שלה הונח ברפיון גם מצד המשקל ההגיוני, והופעתו של הרמב"ם לברר תוכן חולשה זו, בעת שעל ידו באה השפעה אריסטאית לתוך מחנה ישראל, היא דוקא פלסה את הנתיב לערך האמונה היותר עליון, לשלוט על כל ערכי החיים הפנימיים. אין להביט על הערך הכמותי של המחשבה הזאת, בדבר המסירה של שאלת קדמות העולם וחידושו אל המסורת האמונית, לגבי יתר הרעיונות ההגיוניות שבמדת החכמה היונית

האריסטואית נמדדו, העיקר הוא כאן התוכן האיכותי. וזה הבדק שבחילוניותה של ההשפעה היוונית, שלא תוכל לגשת אל הקודש העליון, לבסס השקפת עולם שלמה על פיה בישראל, הצילה ותציל את היסוד העליון מלהיות נטמע בין העמים. והסוקרים הפנימיים החדשים, חושבים את נטייתו האפלטונית של הרמב"ם לדבר מיוחד, מתוך אספקלריתו ההגיונית. והאמת היא שלא ההגיון שלו הביא אותו בחיוב לידי כך, אלא שהניח שביל פנוי לזאת ועל-ידי השביל הזה, לא רק הופעתו של אפלטון באה, כי-אם הופעת הקודש של הנבואה ועומק האמונה חדרה אליו בטהרתה, ומתוך שסקירתו הפנימית של אפלטון היא יותר קרובה לאורחא דמהימנותא, נראין הדברים שיש בתוכנו ההגיוני זרם אפלטוני ובאמת רוח ד' דובר בו, ותורת אלהי ישראל בלבבו, לא תמעד אשוריו.

רכט. התפילה היא מרוממת את הרצון, ומעלה אותו למרומי מקורו. משיבה היא את המהותיות התוכית של האדם אל האלהים, ובזה הרצון של העתיד הגדול מתבסס. וכפי עומק ההכשר של יסוד הרצון להתעלות, ככה תהיה פעולתו. אי אפשר לשום תפילה לשוב ריקם, היא תופסת בכל אופן מקום בעולם, כפי אותה המדה האימוצית באימוץ היסודי שבה. ותפילתם של צדיקים דומה ממש כעתר שמהפך את התבואה, ומהפכת מדרתו של הקב"ה ממדת רגזנות למדת רחמנות, והעולם והחיים מתכשרים להתפיס ולהאחד בצביון יותר עליון ורצוי מכפי מה שהיה לפני הבעתה של התפילה. כל תפילה מוסיפה תוכן חדש בעולם, מגוונת את החיים בגוון יותר בהיר, וממקור הכח היסודי מוסיפה ביקום חיל חדש. ויש תפילה של תפלות, נובעת מרצון עכור ומושחת, תועבה היא, ותועבה היא פועלת, מזהמת את החיים ומוסיפה תבערה יקודית ביסוד התוסס שביקום. זאת היא תפילה הבאה מתוך הסרת האוזן מן התורה. וכפי מדת הניגוד של התורה שבעומק הנפשיות שבתפילה, ככה גדולה היא תועבתה. והתפילה המתועבת, המנוגדת מהתורה ומנגדת אליה, גם היא פועלת את פעולתה, אבל פעולתה היא פעולה תעובה, וכפי רוב כחה, כן גדול הוא ניגודה אל התורה, וכפי עומק ניגודה, ככה גדול הוא התוכן המתועב שלה, שבאה אחר כך תפילת ישרים, להפך את כל הערוך על ידי תפילת רשעים התפלה, ותסיסת חיים עליונים גדולה פועלת את פעולתה המנצח. קול רינה וישועה באהלי צדיקים, ימין ד' עושה חיל, ימין ד' רוממה, ימין ד' עושה חיל.

רל. התשובה מורה, שיסוד המעשים כולם הוא התמצית הרוחנית שבהם, אותה ההטבעה שמטביע המעשה ביסוד הנפשי. וכאשר באמת תכני המעשים אינם רק מושגים סמליים בלבד כ"א הם ארוגים ביסוד העולם הממשי, הננו קרואים לומר, שהעולם הממשי כמו שהוא, הוא אמנם עולם מחולק, שכל סדריו מתאימים זה לזה, אבל שרשו הוא היסוד המחשבתי, הכולל ומקיף אותו ונעלה ונשגב ממנו, והתשובה מרוממת את האדם ועולמו לעולמה היא, ששם המציאות כולה עומדת בבהירות התוכן הרוחני שלה, והעולם ההוא בעוצם רוחניותו שולט הוא על עולמנו המעשי המוגבל. וכפי אותה ההטבעה המחוקה בעולם-התשובה העליון ע"י המחשבה - נקבעת היא ההסדרה של העולם המעשי.

רלא. אין המדרגות של הודאיות דומות זו לזו, וכל אחד לפי מעלת רוחו יודע הוא לשער את הערכים הודאיים שבכל תוכן וענין. וסוד האמונה מתפשט מראשית הודאיות המוחלטה, המאירה בכל הענפים, עד שפועלת את

פעולתה באותה הודאיות הגנוזה בנהר אולי, כולי האי ואולי. וכל אשר יתרומם יותר האדם והעולם, ימצא, שכל אותם הספקות אין הרפיון שבהם כי אם בצדם החיצוני, אבל בפנימיותם הרי הודאיות הולכת ומתגברת בהם. והיסוד התחתיתי של המעשים בנוי הוא דוקא על פי הרז הפנימי של הערכים, מיסוד החכמה העליונה. אבא יסד ברתא, ונמצא שהם כלולים בהודאיות המוחלטה, ברית עולם. ובשילובם של אלה שני הכחות הנפלאים, הראשית והאחרית, המחשבה האצילית והמעשה המתוה את העולם והחיים, הודאיות חודרת ובוקעת בכל אותן המסלות, האספקלריאות, הממוצעים, וכולם מאירים באור הודאי שמו כן תהלתו.

רלב. אם לא היה המות נוהג בעולם, היו בני אדם מחדשים אותו, בכל תוקף המצאותיהם. הצמאון אליו היה גדול ונשגב הרבה יותר מהצמאון הכהה אל החיים. הגעגועים של התחדשות מצב, בכל רזיו ופליאותיו, היו דוחקים את הלב ואת החפץ, והפזיזות של הריצה אל המות, לכל אחד לעצמו ולאחרים, היתה כל כך מתגברת בתאוה עצומה, עד שכל החיים היו מתקלקלים על ידו, ולא היה מניח מקום לשכלול העולם הראוי. והמעמד המוסרי היה בודאי נפגם עד עומק נורא, אחרי הטינא שכבר הוצברה בלב, וחופש הרצון, וכל האידיאלים הכרוכים בו, לא היה יוצא אל הפועל בשום אופן. אמנם דבר נשגב כזה כסידור החיים הכלליים, אי אפשר להניח בדעתו של אדם הקצרה, ונוסד כולו בידי שמים, חוץ מהפרטים המשפטיים והמלחמתיים, שגם בהם יד הנעלמה העליונה מסדרת את הדחיפות הפנימיות. רק עולם משוכלל מיסודו, שעומק תיקונו מיסוד על פי שכלול החפץ החפשי אשר לאדם, וליצורים חבריו שממעל לו ומתחתיו, הוא ראוי להיות עשוי כדוגמא העליונה, עד אין צורך כלל אל המות באותה הצורה שאנו רואים אותו, עם כל ניוליו ובהלותיו, כי אם למעמד שהתעלות מדרגת חיים לדרגת חיים תלך בכל ההכשרים הטהורים, הקדושים והעלויים, הראויים להיות אידיאלים נבחרים מכל יצור, ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון. ולשם טהרת רצון ושכלול לב האדם בהכשרה זו, אנו עמלים ומכוונים את דרכינו.

רלג. שמחת המצוות, מהודאיות הפנימית העליונה היא נובעת. כל מה שמתגברת ההכרה הפנימית, מתגדלת היא השמחה הבהירה במצוות ד', אשר עז וחדוה במקומו, והשמחה במעונו. בשכלולה של מדת הודאות, רוח הטומאה מתבער מן הארץ, וארץ ישראל מתפשטת בכל העולם כולו, וגדולת ד' מעל לגבול ישראל מבהיקה בכל עזה ותפארתה המוכללה, אשר כעת רק ברקים אחדים לפעמים מאירים את חשכת העולם להכשירו למדה עליונה זו, האירו ברקיו תבל. ובמלחמה פנימית עצומה נמזגות כל המחשבות רחוקות הצפיון, ונכנסות אל גבול הקודש ומתבססות. שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, כל רב מבבל, למען שמך ד' וסלחת לעוני כי רב הוא, כי אתה ד' טוב וסלח ורב חסד לכל קוראך, ומאן דאיהו זעיר איהו רב. וענוים יירשו ארץ, ונכללים ביסוד נקודת ציון הפנימית, אשר אין ערוך לתפארת עדן אהבתה בכל תפנוקיה העדינים. כמו חלב ודשן תשבע נפשי, ושפתי רננות יהלל פי. תרב גדולתי ותסוב תנחמני. גם אני אודך בכלי נבל אמתך אלהי, אזמרה לך בכינור קדוש ישראל. תרננה שפתי כי אזמרה לך, ונפשי אשר פדית. ופדויי ד' ישובון ובאו ציון ברינה, ושמחת עולם על ראשם, ששון ושמחה ישיגו, ונסו יגון ואנחה. אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. דרך מצותיך ארוץ כי תרחיב לבי. למה נקרא שמה ארץ, שרצתה לעשות רצון קונה. וזרע עבדיו ינחלוה, ואוהבי שמו ישכנו בה.

רלד. ההכרה הרזית מיוסדת היא על הברור הפנימי של הכל יכלת, של אי ההגבלה באפשרות של הגבורה האין סופית. וההכרה הפומבית בנויה היא על הנטיה של צמצום הכת, על פי אותם התנאים שהצמצום המתגלה מבליט אותם. בכל תחום שולטת היא רק ההכרה האחת, בלא הגבלה, אין גבול של יכולת במסתרים, ואין חירות מתגלה בנגלות. אבל ההודעה, שרק היד של המסתרים היא הפועלת את כל הגבולים הגלויים, מאירה את הנוגה, ומאמצת את הנשמה, לדון על דבר חירות בצפונות הגלוי, על דבר שליטה פנימית בלתי מוגבלת, העושה את כל הסדרים המוגבלים. ואותה ההכרה, המודיעה שהמסתר העליון מכון הוא להוציא גם כן את כל אותו הארג של החוג המצומצם, המוגבל כל כך במצרי גבולות חוקיים חזקים ואיתנים, היא מבררת, ששאיפה כמסה זו, מניחה רושם של הגבלה חוקית עליונה גם בעולם החירות. והבינה העליונה מינה דינים מתערים, בכל צמצומם, והחלטת גבוליהם. וההשגה המתבהרת משתעשעת תדיר בחלופי הקולות הערכיים, שמולידים אלה המקורות השונים בהשפעותיהם. והחבוי והגלוי יחד נותנים את פרי תנובתם, להעשיר את רוח העולם, רוח האדם ורוח החיים כולם. וחק לשון מכריע, בתוך המשטר העליון מופיע באורו המלא זיו קודש, כחק ברית עולם, אשר בבשר, המאוגד בתוך כל גבולות טבעיותיו. וברית ותורה מתאחדים יחד להוציא את החירות העליונה, מתוך העבדות הירודה. כי לי בני ישראל עבדים. עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים, לא ימכרו ממכרת עבד.

רלה. כל נתיקה שבמערכי הלב מהקוים העליונים הארוכים, במרחקי אידיאליהם העליונים, כשהיא באה בין ביחיד ובין בצבור הרי היא מערערת את יסוד האושר והטוב כולו. גם בצורה כהה וזעירה, כשחל בה רוח העליון, המאוגד לאידיאליות המאושרה באושר בלא גבול, הרי יש בה מעין חיים ההולך ומתגבר, מחיה דורות, מאשר תקופות, ומישר דרך לעמים רבים, מדריך עולמים לחיי עולמי עד ומפנה להם את המכשולות שבארחות חייהם הקטנים והזמניים. אורו של משיח, האושר העליון בחיי החברה והכלל, בצרמו העמוק אל האושר הפרטי, מחובר הוא עם האושר וההצלחה המוחלטת של כל היש בתחית המתים. לגודל העתיד הזה מוכרחת כל עין לצפות, הצפיה האידיאלית היא מגונת את הגונים העליונים החיים, היא מקבעת את חותם ההויה בגורל מאורותיה. נתיקה כל דהי מראשית הרום, מאחרית העדן המעולה, נפילה היא לעמקי שחת, ושעירים קמים ומשחקים במקום זמירות שרי קודש ונעם שיח סוד המוני מעלה. האמונה העליונה היא בעצמה המנהגת את החיים אל המרומים שהיא שרויה שמה. היא בעצמה, בחטיבות העליונה, בצורתה המשוכללת באמונת ישראל, נותנת את האומץ ומפתחת את החוב העמוק לאשר את החיים כולם וכל הפרטים שבהם, מעומק ראשית עד עמק אחרית, לאותה השאיפה המאושרה, הבלתי פוסקת מלפעום בלבבות הקדושים מאושרי אלהים חיים, ומהם הולכת היא הזליפה השירית ומתגברת על החיים כולם, וכל עדינות שבלב כל איש וכל בריה מאושר העדן היא לוקחת את רכושה. כשמתגלמת שאיפה, כשמתקרבת אל המציאות, והמציאות מציאות קרובה היא ובאפלה היא שרויה, צריכה היא תמיד הגנה שלא תאבד את ברק עומק חייה, אורו של משיח באמונה נעוץ, והאמונה באור קדוש ישראל בחיים וחובותיהם היא מבוססת: ההמונה לא בסגולה פורחת באויר לבד היא מביאה אל מרומות מציאותיה את כל חוסי בה כי אם בהתוית הדרך לכל מערכי הלב, לכל משאות הנפש, לכל מפעלי כפים, על פי עזה וחסנה המרום וקדוש. לפעמים נופלים רבים מההתבססות המציאותית ונשארים תלויים ברפיון רק בציור האמונה. מדה זו היא של אומות העולם, שבאו רק להסתכל באיזה ציור אידיאלי ולא בוגרו עד לכדי הגשמתו בפועל, וממילא נדע שגם ההסתכלות לקויה ורפויה היא. ההסתכלות הבהירה שולטת על הכל, על כל

סדרי החיים והחברה ועל כל האישיות היחידה, על כל מזג ותקופה, על כל חפץ ושאיפה. אבל תלויי הרפיון, אשר ממקור ישראל יצאו ובאחדות האומה הם כלולים, יש בהם ברק אור קודש, ניצוץ שיוכל לעלות ולבא, לידי לבת אש קודש: אור הצדק, האמת, החסד והמשפט בחיים החברתיים, אורו של משיח בגודל תעצומו מלבבם. עיני-החול של האדם כהות הנה, בשום אספקלריא חקרנית אי אפשר להגיע לרום רז חבוי דנא. אבל גם צל צלה של אורה צחצחה זו אורי אורים יש בו, והאורה האוירית משוטטת היא, נעה ונדה, מסוכנת היא שלא תפול ממדרגתה שלא תטמע בין בשר המורים ונפשות אשר עמק חפצם הוא דם ורצח ולעיטה של נזיד עדשים. אבל אורו של משיח אחוז הוא בישועת ישראל, ראיתניותו של גוי איתן זה, חטיבה אחת בעולם, אשר בורא כל עולמים משתבח ביקרם מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. אור עליון זה, שהוא כתגא על רישא דספר תורה, שלא נתן מרוב עוזו ופארו לשמוש ומפעל ידים, באחרית הימים ימצא לו שבילים ודרכים רחבים, נתיבות חדשות לבא אל תפקידו המפעלי, והגדל יתעלה על כל קטן, וכל המכשירים בו כלולים. קמה באחרית הימים תנועה חרישית מלאה אונים וחפצים, מלאה נגודים וסתירות, מלאה אורות ומחשכים, וחושבת לחתור אל החוף לישועת ישראל. אורו של משיח הכהה בה. רבים ממחזיקיה של אבוקת אודים קטנה זו בגדו לכאורה באותה האורה הגדולה, האחוזה בקו הארוך אשר לאור עולם, נמוטו הפעמים ממעמד הנבואה הצופיה צפית עולמים. אבל ישועתם של ישראל תמיד היא ישועת ד', אני והו הושיעה נא, וכאשר פדית ממצרים גוי ואלהיו כן היא כל ישועה, גדולה שבגדולות וקטנה שבקטנות. העולם רועש, ההרים מתקלקלים, ארץ כשכור תנוע, עמים עפים בדי ריק, ישראל עומד בתוך. בתוך סערת הגלים חותר הוא אל חופו, ושרי קדש באים ויבואו ואת הדגל העליון יחזיקו, למרחוק שעות דעה, והשלום בא יבא מכל עברים, ממזרח וממערב, מצפון ומים, ובתוך החלקה המעשית העלובה, החרבה מכל לשד עליון, יפתחו נהרות רחבי ידים לאורו של משיח, לתקון עולם מלא ברעיונות נצחיים מובטחים מראש אמנה הבטחה אלהית כתובה בברזל ודם, בברית בשר וברית לשון, בברית ארץ וברית עם, בברית עולם וברית חיי עולמים. הקו הולך ישר, אחד באחד מוגש עם הצפיה שממעל לכל צפיות, הסרת המות ומארתו בראשית הצעדים, אותו המות המעשי שידי אדם יוצרות אותו באולת ורשעה ואחריה המסלה ישרה היא להעמיד את הכל על עומק רום הטוב, רוח הטומאה יבוער מן הארץ ובלע המות לנצח. אם תדמה לנו הדרך דרך רחוקה, אל נבהל. רק היא קרובה היא. רק האחיזה באותו הקו הארוך מגבירה את הכל ומכשרת את הכל. ברכת הענוה תשוב אלינו, גודל העליון ממעל ומתחת יפרס עלינו את הודו ואת סוכת שלומו. כל המאורות, כל הנגודים, לברכות ולעזרים יתהפכו, כל הרוחות אשר בלאומים וכל הנטיות הדתיות, אשר נחשבו לזעוה, אשר אמרו: לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד, הן הן עצמן אל מקורן ישובו, יבושו ואחרי כן ינהרו. האחדות הישראלית בכללותה וההתעלות של גרעיני החיים שבה, הרוממות של קשב קול תורה, ההגה העמוק של דורשי רשומות של חכמי חידות, וחכמת החיים של יודעי בינה, הדם הרוחת של בני הנעורים רוויי רגש ושירה עליזה ועמק רוח של צופי קדש, דכאות פנימית של שבי פשע וגבורת רעם של שמחי חיים, יצרי כל לב ומערכי רוחות של כל בשר, והכל יאגדו באגד הקו העליון, ששם אור קודש קדשים. ובתוך הפעולות הפעוטות אור משיח יזרח ונהרת תחית עולמים ומחיית המות תסול מסלתה, ויעבור מלכם לפניכם וד' בראשם.

רלו. ההבדל שבין הנבואה להחכמה הוא, שהחכמה היא מסתכלת במציאות הסתכלות צדדית, שטחית או עמוקה, אבל אין ההסתכלות הזאת פועלת במהות המצוי שום פעולה, והנבואה היא הסתכלות של חיים,

שהפעולה והיצירה של המציאות, משטריה ופנימיותיה, משורגים יחד עמה. הנביא רואה את המציאות מצד שהוא ועצמיותו הנם מעורים בה בכללותה, והוא מכיר את עמדתו זאת. ועל כן ההתעלות אל הנסים בפועל, אל השלטון במציאות המוגבלת, קשורה היא עם הנבואה בישראל, כשם שנתגלו בהם הנסים נתגלתה בהם הנבואה. ומכל מקום אף על פי שהצנורות הנם בודאי שונים. אותו המוביל את ההסתכלות הנבואית, ואותו המוביל את ההסתכלות החכמתית, בכל זאת יש קשר ביניהם, וסעיפי הנבואה עם סעיפי החכמה מתאחדים ביחד. וכל ההארה התרבותית שבעולם מצדו המתקן, וכל העומק של המוסר והעבודה שביסוד תורת ישראל, וכל התפשטותו הגדולה בעולם, אורגים יחד את שמלת האור הגדולה, שאחרי כל המסכות הרבות המתגלגלות בעולם, במעלות ובמורדות, בארחות מסובכים כל כך, עתידה היא להיות נטויה על כל העולם כולו, וכל היצורים כלם יביטו וינהרו.

רלז. שפת הרזים היא השפה העליונה, היא המדברת את האמת המוחלטת, בלא שום נסיגה לאחור. ושמירה צריכה היא שפה ברורה זו. מפני הנפילה של אור אמונה. שלא יפול ממעלתו העליונה. ממקום ששם האור היסודי שורה בטבעו, וכל אותו הקישור השפתי קשור בו בעומק האמת, אל המקום הנמוך של עולם המעשה, ששם לא יש כי אם לשון שקר. והשקרים נעשים למין תוכן מתקבל. ומטבע עוברת לאמת. ועל פי אותו השקר המתגנב בלבוש האמת של כזב בני אדם, אם יחשבו אותם המבטאים של השפה העליונה של מקור האמת על פי הערך של המשקולת המזויפה הזאת הרי הם מחריבים את העולם. כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך, כי יפול הנופל ממנו. למען ייטב לך והארכת ימים. ומקרא נדרש לאחריו.

רלח. המינות היא הנוטלת את זיו העולם, המחשיכה את עיני הבריות בקציצת הנטיעות ממקור השרשים העליונים שלהם. כל הרעות הרשעות והטומאות הנם טמונות בעומק חובה. זוהמת החיים, שפך דמים, שנאת הבריות, התמוטטות יסוד העולם, העכבת התעלותו והתפתחותו, השפלת שיא גבהו הפנימי, גאותו המקודשת שעל ידה הוא מתעלה, השפלה הגבוהה והגבוהה השפל, הכל כלול ביסוד הרשעה של המינות. כל ההשחתות אינן אלא ענפיה ושריגיה, והיא מתאמצת להתקרב אל צורת הקודש, להתעטף בטלית וחלוקא דרבנן, מתגברת ללשונה להפוך דברי אלהים חיים לדברי נבלה. גרועה היא מעבודה זרה, במה שהיא מתפרצת להפוך את הצורה הקדושה של היהדות למפלצת. היא חפצה תמיד לינוק משפעת התורה, כדי לטשטש צורתה האלהית, לאבד ממנה את ההוד העליון, ולהפכו לדוה מטומאה. יסוד החיים בבהירות העליונה ניכר במערכי ההפריה המעשית באותו משך החיים שנמשך בכל שביילי המפעלים, על-ידי כל קוץ וקוץ שבתורה, שטנה של המינות בהתחלת צמיחתה. רבי עקיבא הוא שדרש על כל קוץ וקוץ תילים של הלכות, הוא שהכיר את ערך של האומה בכללה, וכחה לאלהים בכל צורותיה שהיא מתגלה בהם, אפילו בגבורה גופנית שלה ידע כי חלק ד' עמו, ונשא כליו של בן כוזיבא, אולי תצמח ממנו ישועה לישראל, מסר נפשו על נטילת ידים, ויצאת נשמתו באחד. הוא איש הישראלי בעומק יסודי הפנימי, למרות מה שהוא בן גרים בחיצוניותו, והוא הכח המגין נגד נקיבת השם של בן האשה הישראלית, אחת היתה ופרסמה הכתוב, אותה הקוראה שלום לכל, ונוטלת המון דבורים, הומיה וסוררת, שלומית בת דברי, וינצו במחנה בן הישראלי ואיש הישראלי, עד אשר פורש המשפט, וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק.

רלט. בכל מקום שאנו מוצאים, בספרות ובחיים, איזו הורדה או הקטנת ערך של המצוות המעשיות ודקדוקיהן, הכל הוא נובע מתוך באר צרה נכריה של ארס המינות, אשר תרה אחרי עיני אדם הזונות. וזו היא ראשית מעשי שורש ראש ולענה, על פי המסורת, בשיחתו של ראש המינות עם ר' יהושע בן פרחיה, והלא עיניה טרוטות, באכסניא. והתרות אחרי העינים, הרואות רק לפנים ובשטחי הדברים, היא היא המעכבת מלהסתכל באורן של ישראל הפנימי, שעל ידו יראה ויגלה האור הצפון בכל מצוות ד', יסוד הציצית, וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ד' ועשיתם אותם, ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם. וקדושת המעשים בישראל עומדת למשגב עדי עד, ונמשלת כנסת ישראל ליונה, לומר, מה יונה כנפיה מגינות עליה, אף ישראל מצוות מגינות עליהן. דוקא מצוות בפועל, בעשיית דברים לשם פעלן, נגד פשיטת הטלפים החזירית, האומר ראו שאני טהור במצעדים הטבעיים של הבשר והרוח. ומעת אשר היה השם של קדושת המעשים למילה מנואצת, חדר הארס המחליא של רקבון האומה, שהוא צריך להרפא על ידי אור תורה ונר מצוה. ואותה החולשה הרוחנית, שההינה לבטא ווערקיהייליגקייט, על פי אותו ההסכם המנואץ של ההזים הנכרים, השוגים בדמיונות בעיני הרוח העליונים, והמוטיבים שהם טפוסיים לעומת כל דת בעולם שיצירתה ויסודה היא חזון לב אדם, והדמיון הוא בה הכח היותר פועל, כשהם נלקחים כמו ונכנסים אל הקודש להיות למשפטים ערוכים בקרב ישראל, הרי הם מכים מלפניהם ומאחריהם בעקיצה עקרבית. וצדקה מאוד ההכרה האמונית שידעה להזהר מהוראותיו של מורה נבוכי הזמן, שהארסיות המינית הראשית הזאת ננעצה בראשית מחשבותיו. ולא כאלה חלק יעקב, והייתם קדושים, זו קדושת מצוות, ישלח עזרך מקודש, זו קדושת מעשיך שבך.

רמ. לפעמים עושה היא רוח הקודש פעולתה חרישית בתוך הגוף והנפש, מקשרת היא את כל העמקים החבויים בהם אל כל המרומים שממעל להם. ובזה האדם מתעלה, מתקדש, ומתרומם אל המרומים כולם. חש הוא בפנימיותו את כל פגישה הבאה ממעל, כי כמוה מפנימיותו מעומק הוייתו תהומות זורמים ועולים, האספקלריאות פוגשות זו בזו, ומראות זו בזו את הוד התגלויותיהן. וכל תוכן קדוש ומרום מתערה ומשתרש בעמקי מקורו, כל נטיה טובה, כל מדה טובה, כל עבודה, כל קדושה. כל מצוה וכל יושר, מורגש הוא שפגע בנו מעולם חזק ונערץ, מעולם עתיק וחדש, מעולם רחוק וקרוב זורם הוא, מנשמת אבות, משלשלת דור דורים, ונחמד ואהוב וחביב הוא, מלא חיים וזיו תפארה הוא. הדבור החי נושק אותנו במלא אהבה. ואנו נושקים אותו בחבה מלאה. אני לדודי ודודי לי, על כן אהבתי מצותך מזהב ומפז.

רמא. החזות של הפראמקייט הישראלי, הוא מיוחד בצביונו מכל אותו החזון הכללי הנמצא בעריגתו של האדם לעולם עליון, להתקרבות אלהית. היא בטבעה מתלבשת בכל המעשים, בכל המצוות והתורות, בכל פקודי ד', ברמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה, וכל ענפיהם וענפי ענפיהם. לא רק במובן המעשי שלה כך היא, כי אם גם במובן הציורי. הלב הישראלי שלא נזדיף, הלב שיונק מהטבעיות הישראלית בכל הטוהר והאומץ, בעת ההתגברות של היסוד האצילי בנשמה, והנפש מרחפת על גפי מרומי האושר העליון, הרי היא מתפשטת על חמדת כל המצוות כולן, מובלעת היא אז בחשק נעימת התורה ודרישתה. וההצטיירות השעשועית של המצוות, בריווי פנימי של עידון עליון, של רוח נפש ושל גבורה נאדרה ביחד, של געגועי תנחומים ושל בטחון נמרץ,

הכל ארוג ומחובר הוא יחד על שעשוע המצוות והסתעפויותיהן המקדשים ומטהרים, מעלים ומדבקים את האיש הישראלי בכנסת ישראל ובאלהי ישראל. וכל מין פראמקייט שמתפשט בעולם על ידי בני ישראל, ולח חשק נעימת המצוות חסר ממנה, הרי היא מזויפת, ויש בה משום התנכרות וזרות פנימית. בחוקותיך אשתעשע, לא אשכח דברך.

רמב. בתוך הלב פנימה, בחדרי טהרתו וקדושתו, מתגברת היא השלהבת הישראלית, הדורשת בחזקה את ההתקשרות האמיצה והתדירה של החיים אל מצות ד' כולן, לצקת את רוח ד', רוח ישראל המלא הכללי הממלא את כל חללה של הנשמה, בתוך כל הכלים הרבים המיוחדים לה, להביע את הבטוי הישראלי המלא בהבלטה גמורה, מעשית ואידיאלית. הרשפים מתגברים בלב הצדיקים, יקוד אש קודש יוקד ועולה, ובלב כל האומה הוא בוער מימים ימימה, אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה, ובלב כל ריקנים שבישראל ובלב כל פושעי ישראל האש בוער ויוקד בפנימי פנימיות, ובכללות האומה כולה כל חפץ החירות וכל תשוקת החיים, כל תשוקת חיי הכלל והפרט, כל תקוה של גאולה, רק ממקור מעין חיים זה הם נובעים, כדי לחיות את החיים הישראליים במלואם בלא מתירה ובלא הגבלה, וזאת היא תשוקת ארץ ישראל אדמת הקודש, ארץ ד', שבה המצות כולן מתגלמות ומתבלטות בכל חטיביותן. והתשוקה הזאת של הוצאת צביון רוח ד', של נשיאת ראש ברוח ד' בעצם גדולתו, היא פועלת על הלבבות כולם והכל חפצים להתאחד עמו, לטעום נעימת חייו, על כן אהבתי מצותיך מזהב ומפז. האמץ שבלב, המראה לעולם כולו את גבורת האומה בשמירת צביונה, שמה וערכה, אמונתה, ומשאת נפשה, כלול הוא בתשוקת חיי האמת, והחיים של המצות כולן, שיהל עליה אור התורה בכל מלואו וטובו. אם יפלא בעיני כל עומד מרחוק: איך אפשר, שכל הרוחות, אשר לכאורה גם מאמונה הם רחוקים, יפעם בהם רוח החיים בכהו הפנימי לא לבד לקרבת אלהים כללית כי אם לחיי ישראל האמיתיים, להחטבתן של המצות בצירור וברעיון, בשירה ובפועל, אל יפלא בעיני כל הקשור במעמקי רוחו בתוך עמקיה של כנסת ישראל ויודע את נפלאות סגולותיה. זהו רז הגבורה, רוממות החיים אשר לעד לא יתמו. אשר יעשה אותם האדם וחי בהם.

רמג. התלמוד המעשי, הראוי שיהיה קדום לפני הלימוד המופשט הרוחני, איננו קדום ממנו רק מפני ההכרח, שהרי החובות המעשיים באים לאדם מיד, ותדירים הם, והם שוים לכל, אלא יותר מזה, שהם המטפיסים את הצורה הרוחנית של התכנים המופשטים, שיצטיירו בצורתם הישראלית האמיתית. בודת הצורה הרוחנית העליונה לתוך ההצטיירות הנפשית המחוברת עם הרגשות והנטיות הגופניות, מוכרחת היא להיות מצטבעת באיזה צבע מיוחד, שהוא מתגוון לפי אותה התמונה של מערכת החיים הקדומים, לפי המעשים, המדות, הידיעות, שקדמו. אף על פי שהצורה הרוחנית המופשטת היא שולטת עליהם מפני עילויה, ומהפכת את צורתם לצורה יותר עליונה, כפי מדתה, מכל מקום גם הם שולטים קצת עליה, לפחות על פרצופה הסגנוני, שהוא גם כן יש לו ערך מרובה בכללות האורגניסמוס הרוחני. ולשמירת הצורה הישראלית במילואה, צריך שיהיה הנושא המעשי של תהלוכות החיים הישראליים מבוסס יפה בצירור הרוחני, וזה בא על ידי הקליטה של כל התורה המעשית, שקדמה לפני ההתעלות של האדם אל המושגים הרוחניים הגבוהים והעילונים, שאז ישראל סבא מתגלה הוא בצורתו על ידי ישראל זעירא, שמקבל אותו בתכונת תבניתו, והתבונה מצטיירת בצורה של הבינה

העליונה, שכל מערכותיה של תורה ממנה יוצאות. כי תבוא חכמה בלבך דעת לנפשך ינעם, מזימה תשמור עליך תבונה תנצרך.

רמד. הניסים, המצוות המעשיות בפועל, קיומם של ישראל בתור אומה, השבת הממלכה וכל הסגולות, חידוש העולם בדבר ד' בלא שום הקדמה של כח ושל חומר זולת זה, עומק המוסר ברוממות הקודש, בחיי היחיד ובחיי העמים, נצחון הקודש והטוב בכל העולמים, הכנסת כל היצורים לתוך המסגרת של כוונותינו המטרתיות - כולם הם חרוזים, מרגליות תלויות זו בזו, וכל יופי מזויף הבא להמעיט את הממשיות מאחת מהנה, הרי הוא מתפאר לשקר בחן. כי באמת רק חולשה פנימית נשמטית היא המכשילה את הכח, עד שלא יוכל עמוד במעמד מלא עז חיים שבמלא הצביון של אמונת אומן.

רמה. איזהו אור הישר, במערכת השכל, הידיעות ההולכות ומסתעפות מן הקודם אל המאוחר, ואור החוזר, הוא התוכן המסתעף מן המאוחר אל הקודם. מובן הדבר, שהאצילות הראשונה היא יותר חפשית, רחבה וברורה, חסדיה שוטפים וזולפים בהרוחה, והשניה, הצריכה לטפס ולעלות, מהתחת אל הרום, מהסבות המאוחרות אל הקדומות, הולכת היא בכבדות, כמה וכמה דרכים לפניה. והיא בטורח קולעת אל הדרך המכוונת, וכשהיא עולה, עולה במשקל מצומצם, שוקלת את המעלות העליונות על פי המשקל הקצוב של התחתונות, ובעמל היא מגדילה את ההגדלה הראויה לאותן ההזרחות שממעל לה. באמונה, אור הישר הולך ישר, כחץ למטרה המכוונת בציור האמונה, האמת הגדולה, התוכן העזיז, מלא הקודש, משך החיים האמתיים, וכל שיגוב ואידור במילואו. ואור החוזר הוא מתחזק ועולה, מרחיב לאט את צעדיו, על כל הציור הנדרש לו, להגיע על ידם, בעומק ובבירור יותר מרובה, אל המגמה התכליתית. היסוד העליון מושווה הוא תמיד עם כל כחות החיים, עם כל המרחבים הרוחניים, ההולכים ועולים מעצמם, מהתגבורת הנשמטית. והענפים המתפשטים, שומרי הפירות, הנם מתאגדים גם כן, על פי התעמקות ולימוד, עם הנטיות היותר נלבבות וטובות, עם עומק הטוהר שבנשמה, אבל לא בעוצם החופש הראשון, כ"א על ידי הוראה מדוקדקת, על ידי ראיות ורמזים, על ידי נשיאת דעה למרחוק ולרום. וסוף כל סוף הכל מצטרף לאגודה אחת, והמים העליונים והמים התחתונים מתחברים, ותהום אל תהום קורא. וזיו הנפש ואצילות החיים מפכים על ידם, ושירת עולמים, אשר בחוסן האמונה, מתגברת, מתאמצת והולכת מדור לדור. דור לדור ישבח מעשיך וגבורתיך יגידו, הדר כבוד הודך ודברי נפלאתיך אשיחה, ועזוז נוראותיך יאמרו וגדולתך אספרנה, זכר רב טובך יביעו וצדקתך ירננו. ורננה בליואי, עבודת הלויים, המטהרים בטהרת דין וגבורה, רני פלט תסובבני סלה.

רמו. באמונה ישנם שני ערכים: האמונה המצטיירת והאמונה המושכלת. אותה המצטיירת ומורגשת יש בה חוקים ויסודות עקרים והלכות, אין שייך בה חופש הדעת, כמו שאין שייך חופש כזה בכל דבר חק ומשפט, אלא ששייך בה חקירה ועמידה על היסודות, למשל: הקבלה והמסורת. למעלה ממנה עומדת האמונה המושכלת. בה יש דוקא חירות עליונה, והיא מתגלה רק לישרים הבאים בסוד ד'. וברית כרותה היא, שכשאדם שומר אמונים בכל תום באמונה המצטיירת, כשהוא נאמן הבית וההיכל של קדושת האמונה, יזכה לאור האמונה המושכלת, ששם הוא העולם המלא חירות, ויכיר וידע איך שכל הדברים מתאימים יחד, ואיך כל הדברים הנחקקים באמונה

המצטיירת ומתבטאת גם-כן לפעמים, הם הם הינם הדברים עצמם שהם באמונה הרוממה המושכלת, בסוד ד' ליראיו ובריתו להודיעם.

רמז. רוח הלב יכול לבוא עד לידי מדה זו, שאי אפשר לנצח כל התקוממות של נטיה רעה, לא מבחוץ ולא מבפנים. וזו היא מארת הגלות, שצריך ללחום נגדה בעוצם המלחמה. צריך לדעת שסוף כל סוף, כמו כל מכאוב, גם הוא מזקק ומצרף את הגוף ואת הנשמה, את העולם ואת החיים. וצריך לשמח על אותו החלק הטוב שמצילים ממנה, ולהשתדל שלא יכחד במלחמה המשיבה את גבורת החיים למקומה.

רמח. כשמרגיש האדם את עצמו קטן ומרוחק, עלוב ומושפל, אז ידע כי ד' עמו, ולא עוד אלא שימצא כי השפלתו זו בעצמה באה מתוך ההזרחה שאור הגדול של השלמות העליונה האלהית מזריח בנשמתו בשרשה, ומתוך שציור הגדלות עובר וזורם בה בברקי אורה, מצטיירת יפה לעומתו קטנותו, שפלותו ואפלותו. ובזה תשוב לאדם הופעת השמחה ורעננות החיים מתוך עוצם הציור של הקוטן והעליבה, ותשאר רק ברכתה, שהיא עדינותה של הענוה האמיתית. ואני בער ולא אדע, בהמות הייתי עמך, ואני תמיד עמך, אחזת ביד ימיני.

רמט. כשאדם חפץ לתקן מעשיות בפנימיות לבבו, אל יפחד מכל אשר עבר עליו, ולא משום כל מניעה [...] התיקון המעשי [...].

רנ. החק הוא תמיד מבונה על איזה יסוד טבעי, שכדי להתאים עמו את החיים ואת המציאות המיוחדת שבגבול הפועל, עליו ללכת עם החק וארחותיו. המשפט הוא בנוי כבר על יסוד מוסרי, חברותי ברובו, או על כל פנים אישי. והננו מכירים תמיד את העליות של אלה הערכים, שהחק תלוי הוא במשפט, מפני שיסוד האור החי הרי הוא אור החופש של השפעה העליונה ברוח ד', והרי שורש הכל הוא המשפט. המשפט הוא מוצא לחקוק את חוקיו, והחק הוא אחוז כבר באותן השלשלאות של טבעיותו של הטבע כולו, הרוחני והגשמי, לכל ערכיו. האופי השלם של העולם הוא שיהיו כל החקים כולם קשורים ברוח משפט, אז חודר אליהם האור של החירות העליונה. תורה שבכתב היא מקור המשפטים, שורש הרצון החפשי האידיאלי בהתגלותו, ותורה שבעל פה, האחוזת עם כל כשרונותיה של האומה, ובכללותה עם כל התוכן של האדם והעולם בהצטיירויות המובלטה כבר, הרי היא יסוד החק. וכהנשמה מאירה בכליל תפארתה, באדם, באומה ובעולם, הרי החקים חיים, ולשדם הולך ושופע ממקור המשפט. וניכר כח הרעננות הזה בכל הסתעפותו, בכל פלפול וסברא, בכל הלכה והגדה, בכל ספרות ושירה, בכל עצת חיים ומפעלי כפים. ותגזר אומר ויקם לך, ועל דרכיך נגה אור.

רנא. מי שיש לו חוש עמוק ביראת שמים, ותמיד משתוקק הוא בפנימיותו רבבו להוציא מן הכח אל הפועל את החוש הקדוש הזה, ונפשו בקרבו שוקקת להיות מקושר בדבקות אלהית, לפי הרגשתו והשגתו, והוא רוצה לעלות בתשוקה רוחנית זו תמיד מעלה מעלה, אף על פי שיש לו כמה וכמה מניעות, וכמה מכשולים מעשיים, וכמה וידידות תדיר בכל יום ובכל עת ובכל שעה, מכל מקום לא יאבד ממנו את התוכן של לידע איניש בנפשו אי צדיק גמור הוא אם לאו. ויש במדה זו של צדיק גמור גם כן כמה וכמה נקודות, ויכול להיות שאף על

פי שבכללותו סבוהו דכיות, ומצולות ים, מכל מקום בעמקי נפשו מונחת עוצם המהותיות של הצדקות הגמורה, והיא היא נקודת האורה החיה האלהית, שעל ידה הרי הוא קשור בקשר אמיץ בחיי עולם, ורק היא היא תכונן את עצם מדרגתו במלא מובנה, רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו ד'.

רנב. מי שמרגיש בעצמו, אחרי כמה וכמה נסיונות, שנפשו בקרבו מתישבת במנוחתה רק בעסק רזי תורה, ידע נאמנה כי לכך נוצר. ואל יבהלוהו כל מניעות שבעולם, גשמיות וגם רוחניות, מלהיות רץ אל מקור חיו ושלמותו האמתית. ויוכל לשער, שלא רק השלמת עצמו והצלתו תלויה היא בהשלמת צביונו, אלא גם הצלת הכלל ושכלול העולם. כי כל נשמה מושלמת משלימה היא תדיר את הצביון הכללי של העולם, והגיוני אמת, כשהם שוטפים והולכים בלא מעצור באחת מפנות החיים, על ידם כל החיים כולם מתברכים. וכפי אותה המדה שהנשמה מתגדלת בפנימיותה ע"י מילוי צביונה, ככה הרי היא נעשית יסוד ושורש המון נשמות רבות, ושפעת חיים ופלגי ברכה מרובים עוברים על ידה. והכל לפי רוב הענוה. ואל יבהל ברעיונו מהשאלה, הכוללת תמיד את כל בעלי הנטיות הפנימיות, שאם ימסר לעסק רגשותיו המקודשות, מתי יעשה לביתו, ולעולם, וליתר חלקי התורה, הנחוצים למעשה, ולהרחבת הפלפול, ולמעשה החסד והעבודה המפעלית. כי רק בהיותו אחוז בשרשו הרענן, באותן אותיות התורה השייכות ביחוד לנשמתו, ובהיותו מעורה יפה בכשרונו הפנימי, ושוקק תמיד להתעמק בהשלמתו, יפתחו לפניו שערים, על כל הסעיפים המצטרכים לו, בין בעבודת החיים והמעשה, בין בעבודות רוחניות צדדיות, וכל העוסק בתורה לשמה דוקא זוכה לדברים הרבה. וכשיזח ממקורו, וינוד לדלות את מימיו מבארות אחרות, שאינן שייכות לו בעצם, ינוד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ ומנוחה לא ימצא, כי כצפור נודדת מקנה כן איש נודד ממקומו. על כן תמיד יתאמץ לבו בד' וייחל לאל חיו, יוצר נשמתו בקרבו. ברוח מיוחד ונטיה קדושה מיוחדת, שדוקא על ידה ימצא את אשר יבקש. ומתוך עומק המנוחה הפנימית ידע שגם העתים של הנדידה, הנפשית והרוחנית, גם הם ערוכים ושמורים הנם מראש מקדם לטובתו ושכלולו, ויש אשר ממרחק יבא לחמו. ולא יקוץ בטורח ועמל. אף כי ברוב הפעמים מבקשי ד' הנם מדושני עונג ומנוחה פנימית, מ"מ ניחא להו לצדיקא לתברא גרמייהו בגין יקרא דקודשא בריך הוא.

רנג. ברכת ישראל היסודית היא תוספת הדעת העליונה שבה נטוע שורש הדעה המיוחדת לישראל, המרוממה מכל לשון, והיא הולכת בשטף של נבואה גנוזה וממלאה לשד טללי חיים את כל נשמה שבישראל, ועומק החיים העליונים של האומה דוקא ממקור הדעת העליונה הזאת הם יונקים. קוי הדעת חודרים ממקור האומה הכללי בכל דורותיה ומתפשטים ברז הידיעה ההכרית השרויה בכל אחד ואחד מישראל, שבשבילה חי הוא ודורותיו את החיים הישראליים בכללם ובפרטם, כל חד וחד לפי מעלתו. כל נתיבות העצות והמחשבות להנהגתם של ישראל, בעניני החיים והעולם ובעניני הקדושה והאמונה, בעניני המדע והרוח, בעניני הזמן והתדירות, משפעת זו הדעה העליונה הם באים. כל חלוקי הדעות והמחשבות השונות פלגים מחולקים וחדרים שונים הם של הדעת העליונה הזאת, אשר אדרין ואכסדראין מתמלאין מינה, ובהתחלקותם הם מימין ומשמאל מתאחדים על ידי שורש הדעת העליון, המתחלק באחדותו לשני הצדדים, חולקין דדעת הם תצט ופלגא מכאן ותצט ופלגא מכאן. והם כולם כלולים בשורש הראשי האלהי, הממלא באורו הרוחני את כל החדרים בהון יקר ונעים. גדולי וטהורי הדעת מתאמצים לאחוז בשורש הדעת העליון, שהוא באחדותו המקורית בלתי מתחלק

הוא ומשקה את הכל בשפעתו המיוחדת, וכל החדרים הפרטיים שמימין ומשמאל הם מסתגלים על ידי זה בסגולותיו, וכל העצות העליונות והתחתונות המתהוות בעולם הנן הולכות ומתברכות בברכת השלום, וכל הנטיה העולמית בכל האנושיות ובכל היצורים הולכת ונוטה אל היושר ואל השלום הבא לרגליו. ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד. והשבתי חיה רעה מן הארץ וחרב לא תעבור בארצכם.

רנד. אחת מהצורות של תורה לשמה היא, כשהתוכן של היראה הפנימית, בכל עומק התום שלה, מתעמק, מתגדל ומתרחב כל כך, עד שהוא מבקש בלא הרף את התפשטותו, ולצורך ההסתעפות הגדולה שלו, מבקש הוא כלים רבים במה להכניס את אורותיו המרובים, ההולכים ומתרבים, הולכים ומתאדרים, ולמטרה זו הוא בלא הרף שוקד על דלתי תורה יומם ולילה. יושר המעשים ועומק הדקדוקים, עם כל כבודם וקדושתם, נחשבים בנטיה זו כדברים הבאים מאליהם, וכתוספת ברכה וקדושה. ועל חסידות כזאת נאותה ההבטאה, מתוך שחסידיה הן תורתן מתברכת.

רנה. הזהרורית העליונה של הנשמה הוא הנחמד מכל החיים. אף על פי שאין אנו מבינים כלל את השיחות הנובעות בתוכיות הנשמה מאור הזהרורית, אף על פי שאי אפשר לשום כל סדר ומשטר בההגיונות הללו, המבקעים, ויוצאים כאור היוצא מבין החרסים, בכל זאת הנפש מתמלאת שובע ונדיבות רוח פנימית דוקא מאלה הברקים החולפים ועוברים כל כך מהר, עד שאי אפשר כלל לעמוד על אופים. כי בהם מתגלה רז חיים עליונים, שכל העמל השכלי, כל סדרי עבודה. חוקים ומשפטים. דינים והלכות. עמקי הגיון, והדרכות הגיוניות, רק מצל צלם של זיו הברקים הגדולים הללו ישאבו את רוח חייהם.

רנו. החיים תופסים הם את ערכם רק עם הדעה של קדושת מסירות הנפש. כשיש על מה למסור את החיים, אז החיים הם דבר שיש להם ערך של חופש, של קודש ושל הוד, וכל לח החיים הוא מתגלה בזיוו על ידי קדושת מסירות נפש. ומסירות הנפש היא ראויה להיות על תוכן כל כך עשיר ומלא, עד שכל העושר של החיים, עם כל תנובתו האידיאלית הרוחנית העליונה, יהיה נשאב אל תוכו ובטל אליו כניצוץ בלהבת, וזאת יוצאת אל הפועל על ידי מסירות הנפש שבקדושה, של קבלת מלכות שמים שבאמונה וכל קדושתה. חשק מסירות הנפש בשביל היסוד העליון שכל חי העולמים אצורים בו, הוא מבסס את החיים, ונותן להם את צביונם האמיתי, עד שכל מרץ, כל עז וחיל, כל שאיפה טהורה מלאת חיים, היוצאת מן הכח אל הפועל בחיי יום יום, מאמנת המשפחה ואידאליותה, עד רום השאיפות היותר כלליות, המתבטאות במפעלותיהם ויצירותיהם של טובי החושבים ושל טובי הפועלים והיוצרים שבעולם, כולם יונקים הם מזיו הקודש של תשוקת מסירות הנפש על קידוש השם, וכולם הם מסתעפים מהאידיאליות הישראלית העליונה, אשר התבטאה בעומק וכל רוחב ועושר, בכל אמת וטוהר, בכל זיו וחדות עולמי עולמים, על ידי רבי עקיבא ברוממות נקודת קדושתו, כל ימי הייתי מצטער על הפסוק הזה, ואהבת את ד' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך, אפילו נוטל את נפשך, מתי יבוא לידי ואקיימנו. הוד העליון של המות בגניזת אורו, המתנוצץ על ידו, חי בו, והוא יוצר את החיים, ממתים ידך ד', ממתים מחלד חלקם בחיים, וצפונך תמלא בטנם. אשרי העם שככה לו, אשרי העם שד' אלהיו.

רנז. הערך היותר עצמי וטפוס, היותר פנימי, מכוון אל הטוהר המהותי של האדם, מתגלה בנקודת אמונתו. גורל האדם הוא באמונתו. לפי אותה הבהירות הפנימית שבנשמתו, ככה היא אמונתו באיכותה הפנימית. כל אדם לפי ערך הטוב העצמי שבו, ככה תהיה אמונתו, כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים. אפילו אותם המאורעות הקדומים שמזדמנים, שעל ידם כל אחד מושפע מיסוד האמונה ותיאורה לפני הולדו, וקל וחומר לפני בגור דעתו, הרי הם הולכים כולם על-פי אותו הגורל העליון, של יסוד הטוב שלו, כל המהות התמציתית של חייו. אותו אור הגנוז העליוני, החי ברום עז קדושתו, אשר לאמונת ישראל, הוא היסוד של האמונה העולמית. בכל תוכן של אמונה יש קורטוב פנימי של אמונת עולמים זו שהיא מחיה אותה, ולפי טוהר הלב הפנימי של כל אדם בכל עולם ובכל אומה, הרי הוא קשור ביסוד אמונתו באותה הנקודה האמונתית הטהורה, שהיא סופגתו לחיי עולם. ונמצא, אמונת אומן העליונה היא מחיה את כל האמונות כולן, היא הולכת וגואלת את עצמה תמיד בכל עת משעבוד הלבושים הצואים שבהם נתלבשה, ובלב עדיני הרוח, טהורים וחסידים וקדושים אמתיים, שבכל אומה ולשון, הרי היא, לפי הערך, כבר גאולה. וישראל עוסק תמיד בפדיונה וגאולתה של נקודת האמונה, שהיא הנקודה הגורלית של כל האדם וכל היצור, כל המעשים, המפעלים והתיאוריים, שהולכים ונעשים בעולם כולו, הכל הם הולכים למטרה, לשחרורה של הנקודה העליונה, שבה ספיגת כל החיים כולם, כל הזיו והזוהר שבעולם, כל השלום והאושר שבעולם, כל החיל והחוסן שבעולם, מכל השעבודים הרבים אשר סבבוה, לתן מנוח וחופש לשושנה העליונה הזאת, חבצלת השרון, מן הקוצים אשר יסבבוה. כל סדרי חיים שמיתקנים בעולם, על-ידי כל תנועה עולמית ועל-ידי כל חליפה, על-ידי כל מערכה ועל-ידי כל הצעה, על-ידי כל מקרה ועל-ידי כל שיטה, הכל הולך הוא אל מקום אחד, לשחרור הגורל העליון של האדם, שהיא חופשת נקודת האמונה, שיסודה גנוז בישראל. ונלוו גויים רבים אל ד' והיו לי לעם וידעת כי ד' צבאות שלחני אליך.

רנח. כשבא זרם של ציורים מעולם אחר לתוך עולם שאינו שלהם, הם פועלים בתכונתם על הסתעפותה של טבע המחשבה והרעיון העצמי, וכל הדברים היוצאים מתוך עומקו של שיקול הדעת, ויתר ההתגלויות של כחות הנפש, משתנים הם, ומקבלים עירוב של צורה חדשה, בלא אפשרות להכיר עד כמה מגיעה היא יד התערובת הזאת. לפי זה, הזהירות מהתערבות כחות רוחניים מעולם זר, הרי היא זהירות מוכרחת לשמירת צביון העצמי תמיד, וחכמת יון מוכרחת היא להיות גזורה במנין ומאוסרת לבוא בכלל ישראל, כדי להשמר מתולדותיה החרישיים הבאים מתוך העירוב של המון מחשבות ונטיות טהורות ממקור ישראל. אמנם, לפי אותה המדה שהמעשים וסעיפיהם נתונים הם ביחש לנתוחיהם למרכז חזק ומובטח, הרי הסכנה של הצביון הזר פוחתת והולכת. במעמד האיתן של סנהדרין מרכזית, שעני כל ישראל אליה, מתבטחת היא שלשלת התוצאות מלבה של האומה בטהרתה, ולפי מדת ההתנוונות המרכזית, ככה השמירה יותר נחוצה ומוכרחת היא. אמנם במדה זו שהנתוחים ההלכותיים אינם באים כל כך בחופש ישר ממבטי החיים אל הפרטיות, אלא שהם קשורים כבר בהסכמות מוקדמות וחתומות של דורות, הרי השמירה כבר הוכנה, והחתימה חתימה היא גם כן למעין הפנימי שיהיה נעול, ולא תמשל בו יד זר. אותה המטפיסיקה היונית, שאחרי חתימת התלמוד נתפשטה באיזו הרחבה בישראל על ידי חושבים גדולי עולם, רועי האומה, שלפי מדת היכולת ניקוה מזרותה, לא היתה כל כך יכולה להזיק בתוצאותיה על מרחב החיים המעשיים מפני תערובת טעמה הפנימי, מפני שכבר נתקשרה יפה האומה, בכללות הערך של חייה, עם אותה החתימה הקדושה, שמהותה היא כולה מלאה תוכן טהרה ממקור ישראל.

אלמלא בא זרם כזה לפני החתימה, היתה הסכנה סכנה רבה. וערכי החיים כשהם בטהרתם הפנימית בציוריהם המעשיים, מגלימים הם על פיהם גם כן את המחשבות, וכה הולכת היא פעולת החתימה ומשמרת את המסור לה, אמר שומר אתה בוקר.

רנט. אותם המשקיפים על הערכים הדתיים כלפי חוץ, ומכניסים את הערכים הללו בישראל פנימה, הרי הם פוגמים שתי פגימות. האחת, שאין קץ ותכלית לעומק ההבדל שיש בין הקודש העליון, שאין כל העולם כולו כדאי הוא לו, המאיר בישראל, שממנו יסוד לכל העולם כולו, לאותן התכנים שהם באים מאותה התביעה הכחה האמונית שבכל עם ולשון. והחילוק העצמי עדי עד הוא בתקפו. כמו שהיה בימים מקדם, אשר כל העמים התהללו באלילים ממש, וישראל נשא את דגל שם ד' אל עולם, אלהים חיים, אלהי אמת, כן גם בימינו אלו אשר באו ערכים דתיים ממקור ישראל לעמים רבים, הנם עומדים בצביונם רק לפי אותה התכונה הישראלית שבהם, אבל הצורה המיוחדת שקבלו מתוך עצמיות החיים של האומות, שעומק ישותם הוא עדיין אלילי, יש בה מהאלילות כמעולם, ואי אפשר כלל להכניס את הערכים שהתפתחו בעומק חייהם על התוכן הדתי, בישראל, כי ההתפתחות בעצמה כבר באה מתוך אותו שאור שבעיסה המיוחד להם, שהם כולם סורי הגפן נכריה. ועוד, חוץ מאותו ההבדל העמוק, הענינים הזרים אינם ניכרים כלל בעומק צביונם לאותם שחייהם המה חיים אחרים, בעלי תכונות אחרות, על כן אין ההבנה של אותם הבאים להכניס את הזרות בתוך המחנה הישראלית באותן הערכים עצמם הבנה שלמה, ולוקחים הם דברים מסורסים, שגם אם היו נלקחים בשלמותם היו זרים, ומקלקלים את הצורה החשובה בקדושתה המיוחדת של ישראל, ומכניסים אותם בעודם בסירוסם וקלקולם אל תוך המחנה פנימה, שמוסיפים הם רק הוה על הוה ושבר על שבר. יש אמנם בתוך הצרה הזאת מין הגנה בזה עצמו, במה שאי אפשר כלל שיוקחו הענינים בשלמות צורתם מעולם הזר, מפני שאין יד זרה מגעת לעולם שחוץ מחוגו, ועל כן אין המחלה של הזרות עשויה להעשות טבע קבוע בתוך האורגן הרוחני של ישראל, כי אין לו כח ותנאי של קיום מצד עצמו. זאת היא אמנם הגנה כללית, אשר מאת ד' היתה זאת, השומר אמת לעולם, אבל מידי מחלה עוברת לא יצאנו כי אם בהנזר לגמרי מכל דרך זרה, וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב.

רס. יש מרירות טבעית שמרגישים בעת שמתקרבים לקדושה, לתורה ולמצוות וליראת השמים, והיא הסלידה שהצד הרע נסלד ונכאב מאותה התגבורת של הטוב והקדושה, המתגברת בנשמה ובעולם. והמרירות הזאת מתחלקת היא לכמה גוונים, ומיני יסורים שונים, וכולם מתהפכים למתיקות ועונג על ידי ההכרה הפנימית שמכירים כמה נשגב הוא ערך הטוב של הקודש, עד שהרע עם כל תקפו בנפש ובעולם מוכרח הוא להכנע מפניו, וזהו צערו ומרירותו. ויש מרירות שכלית, שהשכל הטבעי מצטער כשמתגלה עליו אור גדול עליון, והוא מתגלה בכל גילוי של עומק רזי תורה, כל חד וחד לפי מדרגתו, שהנשמה האלהית מתענגת ומתדשנת עונג בגילוי האור האלהי, אבל הנפש המשכלת הטבעית מצטמקת ורע לה, בראותה שהיא מתבטלת כנר לפני האבוקה. וגם צער זה בכל מרירותו מתהפך לשמחה ועונג, על ידי העמקת הכרה כי רק סבה של התגלות אושר עליון היא היא הגורמת את ההתמרמרות הזאת. וסוף כל סוף שמסתגל השכל הטבעי גם כן לאותה ההופעה העליונה, והוא מחפש לו דרכים איך לשרת לפניו, לענות גם הוא חלקו בטעמים והסברות שכליות, שאף על פי שאינם גופי תורה, מכל מקום הרי הם פרפראות לחכמה.

רסא. כשהרוח נופל בקטנות ואין האדם מוצא בנפשו נחת רוח, מפני מעוט המעשים הטובים שלו ומפני חשכון עונות ומעוט שקידת התורה, וצריך האדם להתאמץ בסוד המחשבה, וידע כי המבין דבר מתוך דבר - מחשבה דיליה חשיב קמי קוב"ה מכל קרבנין ועלון, א"כ יש למחשבה קדושה וציורים שכליים עליונים כל סגולות הקרבנות וכל סגולות העבודות המעשיות השייכות להן, והוא הדין כל סגולות התורה המעשית שבפה ודבור של גופי תורה המכוונים כנגד הקרבנות ונמשכים מהם, ויתחזק מאד במה שלפעמים יש שמעוט המעשים והלמודים בפועל בא לו רק מפני נטיתו הגדולה לרזא דמחשבה, ויכול להיות שהרבה חלקים מנפילותיו הם באים מפני שלא החשיב כראוי את יסוד מחשבתו. ע"כ יתאמץ יותר בבינה פנימית להבין, כי תקון העולם כולו ורפואת כל הנפשות כולן הכל תלוי ביסוד המחשבה, וירומם את מחשבתו עד כמה דאפשר לו ויתעלה לתשובה מאהבה פנימית, אשרי העם יודעי תרועה ד' באור פניך יהלכון.

רסב. לפעמים יש שאי אפשר להבחין בין ההתרוממות העליונה של הרוח, ובין השיקוע היותר ירוד שלו. ההתרוממות כשהיא אמיתית, כשהיא מיוסדת על האמת, על עומק הטוהר, היא מאוחדת בעצמותה, אינה מפחדת, כי מעוזה בקרבה, ד' עז לה. כשהמצב שוקע, כשהרוח יורד למעמקיו, אז יש שבאה סבת הירדה מפני שכשסרו הצבעים החיצונים המסעדים של דמיון כוזב, של שקר, מתוך הנפש, מפני שהתכנים החיצונים נתדלדלו, הרוח שוקע, הוא מבקש לו מקום מנוחה של אמת בירידה. עלולה היא ירידה כזו להעמיד את הרוח על מרכז של אמת פנימית. ומתוך הנקודה הזאת, שהיא קטנה, ונראית דלולה ומקווצה מאד, יוכר כח החיים העזיזים. האמת המוחלטה הפנימית, תמצית הרוממות, בלא כחל ובלא סרק, תתעורר. אז ישוב הרוח ויבקר את כל רכושו, את כל מקורו, שמחתו וצהלת רוחו, וימצא שהחלקים הבריאים שבהם, הם הם הנם הנקודות שבמצב השיקוע הרוחני נשארות הן בכל מלא צביון. ואז יכיר הרוח מה הוא התוכן של אשורו, שגם בהיותו שכור משפעת הצבעים החיצונים של עושר, כבוד משפחה, מעמד, וכל אלו החיצוניות, יכיר כעת למפרע שרק הנקודות הגנוזות של אושר האמת, של הגרעינים החיים העומדים לעד, הם הם תמכו את כל יסודות אשורו, גם בימים הטובים, המרוממים גם כן את רוח הדמיון. וחשבון של חיים עשיר ומבורר הולך ושופע עליו, רוממות חדשה, אדירה ובריאה, חוזרת וצומחת. וצמיחה חדשה זו, כשתחזור ותתלווה לאלה המסעדים החיצונים, תהיה כבר מטוהרת מסיגיה, שקרים לא ימצאו בה מעמד, מדות נשחתות לא יאחזו בקרבה. תוכן האמת והשלום במילוי מלואם ילך ויתגבר, תפיסת המקום היותר חזקה של האמת, החשוקה מגודל הנשמה, מזיו חייה בטהרתה, יתרחב ויתגדל, ובוא יבוא הרוח מעומק נקודת השיקוע לנקודת הרום, וימצא שאין הבדל בין רם ושפל. כי רם ד' ושפל יראה.

רסג. ההפריה המעשית, ההסתעפות הצמחנית של הלכות, תילי תילים, עם כל חומר דקדוקיהם ועושר תוצאותיהם, באה דוקא מההופעה האלהית שביסוד החקי. אותו תוכן החי וקיים, שלמעלה מכל רעיון וכל שכל מוגבל, אותה המהות המחיה את החק האלהי, הוא הנותן לו את כחו להתפצל ולהסתעף לסעיפיו, ולשמור את תפקידו בכל המרחקים שהוא הולך ומתענף שמה. כיון שנכנסת בתוך החק ביסודו איזו השקפה שכלית אנושית, כבר אין עמה אותה הברכה הפוריה, ואינה יכולה לשמור בשמירה פנימית את צעדי ההסתעפות. לא לחנם טעמי

המצוות בכל אורחות ההסתכלות המחקרית, העיונית, ההרגשית, האומנית, וכל סעיפיהם, מתאחדים בכבודות עם פרטי הלכות, מפני שאינן נשאבות מאותו המקום הגבוה, מאותו זרם החיים שמשם המצוות בעצם טבעיות נובעות. זהו זולף ונובע ממקור ישראל, מהמחשבה האלהית הקדומה, מיסוד גבורה של מעלה בהוד תפארתה, ומכחה הגדול הכל מסתעף. הלא כה דברי כאש נאם ד', וכפטיש יפוצץ סלע. יראת שמים הטבעית הפנימית הישראלית, הרוויה ממקור האמונה הבריאה, המחזקה באיתנותה של הגיון התורה, ידיעתה העמוקה והרחבה, שמחתה ואשרה הפנימי, היא היא המכירה בחושה העמוק את האמת הגדולה שבהסתעפות ההלכות, את הנועם הגדול, המלא אור חיים, של דברי אלהים ההולכים ומתפשטים לכמה וכמה פלגים. עשה אונך כאפרכסת ושמע את דברי המטמאים ואת דברי המטהרים, את דברי האוסרים ואת דברי המתירין, את דברי הפוסלים או תדברי המכשרין, אלו ואלו דברי אלהים חיים הם, אל אחד נתנן, פרנס אחד אמרן, מפי אדון כל המעשים, ומזיו החיים המאיר מאור אין סוף עליון אל העומק המעשי והסתעפיותיו. כשעולה כח החיים, יוכל הוא לעבור את כל התחנות הרוחניות, ולהתרומם על ידן רק בכח גבורה פנימית בריאה ומחזקה. ברעננות זאת יש כח לחשוב מחשבות מופשטות לכל הצדדים, ולמצא כי כל אשר יהגה ויצייר האדם, עוד כפלים לתושה. כי ד' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה.

רסד. ההשכלה הנשאבת ממקור רוח הקדש היא תמיד מתאימה עם אותה ההפריה המפליאה שבטבעיות הנתוח ההלכותי, שהוא הוא התוכן הממלא את לבן של ישראל הגבורה האיתנה, המושלת על החיים ומתוה להם את ארחם ואת צביונם, יחד עם אותה הטבעיות שבתוך ההשכלה הרוחית העליונה הזאת, הנובעת ממקור החופש הישראלי. מההתגלות המוחלטת של נשמת ישראל נובע גם כן המעין החי והמפרה של הגות כבוד אין קץ ואהבה בלתי גבולית לישראל. זאת היא הסקירה החודרת, היודעת לחשוף מצפוני החיים ויודעת להעריך את הערך של היקר הישראלי מצד חטיבותו הפנימית. באותם הפלגים, ששפעות החיים, המעשיים והעיוניים הללו, זורמות ביחד במרוץ עזיז ואדיר, שם רז החיים לישראל גנוז, שם סוד האמונה והבטחה העליונה מונח, ומשם ישראל עושה חיל לנצח כל אויביו ולקום לחיים חדשים בצמיחת קרן ישועה. הגבורה הלאומית, דקדוקי מצות בהשתלבות של אהבה מקורית, הערצתה של האומה וכבודה, חיוב נצחונה ובטחון רוממותה להיות עליון על כל גויי הארץ במובן של עליוניות אמתית, מוסרית, רוחנית, אידיאלית, הדורה ובריאה, רוויה שובע של שלום, של ברכת כחיים ושפעת היצירה והבנין, כל אלה כטל יזלו בהחשפת המבוע של המחשבה הישראלית המורשתית, מסרתה של חכמת ישראל המותאמה למסרתה האמונית הגלויה ביסודי האמונה ותורת המעשה. כל הכשרונות העולמיים אשר נספגו בישראל וכל התעוררות של חיים מסבת כל צרה ומדחיפת כל קו אורה, הכל יתקשר ביחד להוליד כחות חדשים ומחוזקים, העלולים לחדש את זיום, בכל עת, בכל תקיפה ובכל מהלך חיים שיתפרץ בעולם. והרטבת כל אלה הנטיעות, המסתעפות תמיד, בא תבא על ידי אותם למודי ד' העומדים בבית ד', האמונים על רוח האומה בכל צביונה, חכמי חידות ורבי תושיה, היודעים להתרומם בהכללה רבה, על כל ההסתעפות הרוחנית והמעשית האדירה, שתביא עמה ישועת עולמים.

רסה. בתוכיותה של הנפש, נפש כל מין מחולקה במהותה הפרטית, ולא יטעה אותנו הדמיון החיצוני של שיווי החושים, לדון על השיווי הפנימי. הבטחון להכרת החילוף הוא בא מההכרה שהנפש היא אורגנית, כולה עשויה

חטיבה אחת. וכיון שכל מין יש לו סגולות מיוחדות, אותו התיאור הכללי הגורם את כל הסגולות השונות, הוא גם כן הגורם את הפעולות השוות, וממילא נכיר שאינן שוות כי אם בתמונתן החיצונית, ולא בציון הפנימי. אמנם מצד היחש שיש לכללות העולם ליסוד החיים, הננו מכירים שכל צביונם של החיים נובע הוא משפעת חיים אחת, אלא שהצבעים מתחלקים בקרב הברואים לפי ערך של ההכנה המיוחדת שיש לכל אחד בבנין גופו ונפשו. החילוק הנפשי שבין עם לעם גם כן הוא נערך ככה. השיווי החיצוני אינו מחליט כלל שיווי פנימי, וממילא התוכיות שבנשמתה של כל אומה היא משונה מזו של חברתה. יותר ויותר עמוק הוא השיווי שבין נשמת ישראל, המקבלת שפעת חייה מגורמים עליונים רוחניים אלהיים, מערכיה של תורה וסגולתה של הנבואה, רישום כח האבות, שההופעה של החיים האלהיים נתעצמו בהם בצביון מהותי קבוע, לבין החיים הפנימיים של כל עם ולשון, שהטבע וכחותיו, והרצונות הפשוטים של נטיית נפש החיה של האדם, הם היוצרים את אופים. אמנם ההבדל העמוק הוא בהערכים הפנימיים, ומי שחושב שיוכל לערב את מזג נשמתו בנשמה אחרת של עם אחר, הרי הוא טועה, ונוטל את חייו מן העולם. אבל בערך הכללי, ביחש לבנין העולם כולו, הרי כל העמים כולם, וישראל בכללם, שואבים חיהם מיסוד נשמת האדם הכללית, אלה תולדות אדם, שהוא הכלל הגדול בתורה. אמנם דוקא מתוך ההכללה הרחבה יוכר המעמד והעליונות של ישראל בעולם, והתפקיד הנשמתי שלו בתור פועל תדירי להעלאת נשמת העמים כולם, על ידי הקישורים הרבים, העצמיים והמקריים, שיש בין נשמתו המיוחדת לנשמת כל האדם על פני האדמה, מצד האגודה הכללית, שהיא מתבטלת יותר ויותר על ידי הבירור שמתבררת יפה ההבדלה הגדולה שבין ישראל לעמים.

רסו. האמון המשפחתי הוא תולדה והמשכה קוית מאותה האמונה הגדולה השרויה בעומק האהבה, הפועלת ברוח חיים, בשכל עליון ומפואר, בסדר והתאמה, בכללות המון היצורים והעולמים כולם. המעילה המשפחתית היא מעילה מהרסת את האושיות המעמידות את היצירה וכחותיה ביחושם הכללי, לשכלל את העולם המעשי הרוחני. האותיות המבטאות את שם ד' אלהי ישראל, הכוללות בקרבן את כל חיי העולמים כולם עם מקוריותם ושרשם העליון, עם סדרם והרמוניותם, כוללות בקרבן את כל האמון היסודי, שהתוכן התאורי והמעשי של משפחת האדם המשוכללה נובע מהם. בלכתם בדרך ישרה, בהיות החיים מבונים כהוגן בתיקון, ונמשכים בפנימיותם ברגשות האמון האידיאליים, המשוטטים בכל המון הבריאה ממעל ומתחת, הרי הם מפכים מעינות של ברכה, של אושר, ושל הופעות נשמתיות עדינות לכל, בשיבורם, בעכירתם, במרידת הסדר האידיאלי שלהם, הרי הם יסוד ההרוס, ההרוס העולמי, ההרוס האורגני, ההרוס המשפחתי, ההרוס הנשמתי, עכירת החיים ומארתם. בדיקת מי סוטה ממקור החיים העליונים היא לקוחה, מכל אשרה וברכתה של תורה אשר דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום. העולם הולך ותועה בנתיבותיו, אבל מבקש הוא את האמון האלהי, את הנתיב של אור החיים, ובא יבא האור, והחוסן האמוני בבנין משפחתי בין ד', אל עולם, ובין כל מעשיו יופיע על ידי התגלות אמונת אמן, אשר בישראל מאז היא אצורה. וארשתוך לי לעולם, וארשתוך לי בצדק ובמשפט, בחסד וברחמים, וארשתוך לי באמונה וידעת את ד'. והאמון המשפחתי בהבנותו בשכלולו, יסוב ויעבור את כל גבוליו, וימצא את משקלו הנכון בכל הערכים היחשיים, ימצא את מעמדו הבלתי מעול בין איש לאיש, בין שכיר לשוכר, בין עובד לנותן עבודה, בין חכמי חידות לעמלי כפים, בין עמים רבים, בין אקלימים ומדינות שונות, בין התביעות הבשריות לתביעות הנשמתיות אשר לאדם, בין האדם ובין כל היצור, בין חיי שעה לחיי עולם, בין הכל אל הכל. האמונה הפנימית, היודעת את כבודה, את אשרה וגבורתה, המדושנת עונג פנימי, המכירה שהיא בכל מושלת,

שהיא מחלקת במידה ובמשקל של צדק ויושר, אור חיים לכל המון יצורים לאין תכלית, על פי סדר וערך של יחוישים נאמנים, ערוכים ברוח שלום ואמת, אמונת עולמים זו תהיה תפארת הכל, עטרת תפארת ביד ד', אשת חיל עטרת בעלה.

רסז. נכתם עון שופכי הדמים, מלכי אדמה הזדים וכל מרגיזי ארץ. לא יכופר לארץ לדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו, והכפרה מוכרחת לבא: בטול כללי לכל מכוונות התרבות של עכשיו, עם כל שקרן ותרמיתן, עם כל זוהמתן הרעה וארסן הצפעוני. כל התרבות, המתהללת בצלצלי שקרים, מוכרחת להכחד מן העולם, ותחתיה תקום מלכות עליונית קדישין. אורם של ישראל יופיע, לכוון עולם בעמים בעלי רוח חדשה, בלאומים אשר לא יהגו ריק ולא ירגזו עוד על ד' ועל משיחו, על אור חיי העולם ועל התום והאמונה אשר לברית עולמים. וישראל יראה בעיניו שלומת רשעים יצעוד על חרבנם של המתהללים באלילים החדשים כאשר צעד על חרבות בבל ואשור העתיקות. אז ידע ויוכח, כי אך בו אל אלהי ישראל מושיע. ותשועת ד' בא תבא. הנדפת הכח של הגוים, שקויי כוס התרעלה, מוכרחת היא לבא. פתח ד' את אוצרו ויוציא את כלי זעמו. אם עוד תתאמץ אירופא וכל גוייה להחזיק מעמד בצביונה, לא באמת ולא בצדקה, את ד' לא ידעו ואת דרכיו לא יחפצו ללכת בהם. מצב זה הוא רגעיי ברגעי התולדה. אור התשובה יופיע בהכרח וישליך איש את אלילי כספו ואת אלילי זהבו, וישוב הכל אל טוב ד'. אז תכחד התרבות ההוית בכל יסודותיה, ספריותיה תיאטריה וכל מכוונותיה, וכל החקים אשר בהבל ועול יסודם וכל נימוסי החיים הרעים והחטאים כליל יחלפו. ונשגב ד' לבדו ביום ההוא. הארג הרוחני והמעשי, אשר בצביונו ההוי לא היה יכול לעצור, עם כל תפארת חכמתו, בעד שפך דמים רבים ובעד חרבנו של עולם בצורה איומה כזאת, הרי הוא מוכיח על עצמו, שהוא פסול מעיקרו, זורו רשעים מרחם תעו מבטן דוברי כזב, מראשית יסודו, וכל מהלכו כלו אינו כי אם עצת שקר ונכלי רשעים מסובכים, שהם קשורים עם הנטיות הנפשיות והגופניות אשר נתעצמו בהאדריכליות של בנין הלאומים של זמננו, שכחי ד' בכליותם ונושאים את שמו על שפתם, בפייהם ובלשונם. על כן חרב תחרב כל התרבות ההוית, ועל משואותיה יתכוון בנין העולם באמת ובדעת ד'. והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ד' בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים.

רסט. כשהזרחה שכלית מופיעה, ובתכונת המוסר האצור בה ישנם גרעינים כאלה, שאינם לפי הערך של כל המהות של המשיג, המואר מאור השכל ההוא, אז יש להענין תכונה ערפלית, מיסתית. אבל בזמן שהרצון המוסרי המפעם בתוך ההשכלה העליונה המוזרחת, הוא שוה כולו אל הרצון העצמי המהותי של העוסק בצעדים העליונים הללו, אז מקבלת ההארה צורה של אספקלריא מאירה, וההשגות נעשות הכרות ברורות, חיות וקימות, עומדות בכל מעמדי החיים, ומתנחלות לדור דורים. ועל פי זה אין לאדם למהר לדון, איזה דבר של הופעות רעיונות נכנס בכלל המסתורין, כי הענין תלוי בהכנתו המוסרית של האדם. וישנם המון לימודים שיראו ערפליים לאיש אחד, כל זמן שההכשרה המוסרית שלו גורמת לכך. ובהתעלותו יהיו מזהירים לפניו כזוהר הרקיע, ויכירם כהכרתו של המשכיל הרגיל את המחשבות הרציונליות, שבתיאורי המדע והמוסר הרגילים.

רסט. בהאמת הגדולה שכל חוקי התורה הם חקות שמים וארץ ממש, שלא ישתנו בשום אופן על ידי שום שינוי רעיוני, ואינם תכנים סימבוליים לעורר רק מחשבה ורעיון, באמתת ערכה הוא יסוד העולם ויסוד האומה

הישראלית. ובכח המצייר לבד, מה שהאומה מציירת כן את האופן התיאורי של חקי התורה בפועל, חוץ מהאמת המוחלטת העליונה שבה, היא נוטלת גם כן את המעוז החזק לכל עמדותיה בחיים. והיצור לבדו די הוא לתן נועם ותכונה עזיזה ריאלית לכל אותו המרחב של התפשטות דרישתה של תורה, שמתהפך למזון מבריא ולסם חיים לכל האומה כולה לדורותיה. ומן הציור התיאורי בכח המדמה של האומה, באה היא אלא מרום האמת, ומוצאה היא את יסוד חייה, חיי עולם, בתורת אמת, ביסוד אמת לאמתו. אך עמי המה, בנים לא ישקרו, ויהי להם למושיע. בכל צרתם לו צרתם ומלאך פניו הושיעם, באהבתו ובחמלתו הוא גאלם, וינטלם וינשאם כל ימי עולם.

ער. האחדות המיוחדת שבישראל, מקשרת היא את הדורות כולם יחד, ואין מובן של עבר בתולדה הישראלית, כי העבר ההווה והעתיד תמיד כרוכים יחדיו. מאחדת את כל הנפשות היחידיות יחד באגודה נפלאה, שאין דוגמא לה בעולם. מאגדת היא את הרעיונות הפזורים בכל האומה כולם יחד, ומאגדת היא את המעשים והמחשבות יחד, באין שום קיצוץ ופירוד כלל.

רעא. כל היוצא מיסוד חכמי תורה, על פי טהרתה של ידיעת התורה, בהתגלות הכרעית, שכלית, סברית, או כל נטיה מיוסדה ביסוד תורה, הרי היא הופעת אור ד', רוח ד', קול ד', ההולך בכנסת ישראל גם בעת התעלומה של אותו הנדון. אותה המחשבה במחשבות אגדיות, ואותה ההלכה במצוות מעשיות, פעלה בחייה העלומים את פעולתה בגניזה, ובבוא עתה ויצאה אל הפועל, על ידי הבטאה, כתיבה, וכל צד התגלות, הרי נתגלמה, והכרעת החובה שלה הולכת היא ופורצת את נתיבתה. והיא קונה את מקומה בלבבות, ומתאחדת עם חיי האומה, הכל לפי גודל התפיסה שיש במעמדה של נקודה זו בכללות האופי של נשמת האומה ויסוד החיים של כנסת ישראל. אבל זהו דבר מבורר ומושכל, שאין הפרש בין גודל לקוטן, בין חדש לישן, כי אם בערך יחושי, אבל תפיסת המקום במציאות הכללית יש לכל אשר יחובר אל החיים. ואם שמעת דבר מפי קטן שבישראל, יהיה בעיניך כאילו שמעת מפי גדול, ומפי משה, ומפי הגבורה.

רעב. בעת הנפילה היותר עמוקה, מתבונן האדם על רפיון רצונו, וחוזר ונעשה גבור. כי כל רפיון רצונו הלא בא הוא מפני התחלשות כחו נגד גבורתה של הרשעה, ואם כן קרוב הוא למקום שההגבורות נראות שם, ואם כי הם גבורות רעות ודינים קשים, מכל מקום יחטוף מהם את כחם, ויזכר שכל גבורה נאצלה היא בראשיתה מיסוד גבורה שלמעלה, וגם הרפיונות הבאים לרגליהם מכלל ישוב העולם ובנינו הם. ובהתעוררו ללכת בדרכיו של מקום, יזכר גם על המדה העליונה הזאת, של מה הוא גבור אף אתה היה גבור, עז כנמר, קל כנשר, רץ כצבי וגבור כארי, לעשות רצון אביך שבשמים. וממעמקים יעלה להיות מכלל מלאכי ד', גבורי כח, עושי דברו לשמע בקול דברו, המקדימים נעשה לנשמע מרוב העצמיות שהמשמעת האלהית בכל הדרת החמודות שלה מתעצמת ברוחם ועומק טבעיותם. ומתהומות הארץ ישוב לעלות אל צור מעוזו, לחסות בשמו בסתר כנפיו סלה, ויגיע לירושלם יראי שמו, כשם שאין המורש בוש לחזור לירושלם עף על פי שעזב אותה כמה שנים, כך אין תלמיד חכם בוש לשוב אל התורה אף על פי שעזב אותה כמה שנים. ויסוד התורה היא יראת ד', ראשית דעת, מקור כל גבורה.

רעג. שלהבת החרטה, הבאה מנפש נדיבה, ע"י אבוקת אור התשובה, אש קודש היא, אש מלאה אור וחום, מלאה חיים. כשהיא חלה על רוח טהור, על נשמה חיה ומוארה באור חן ושכל טוב בדעת קדושים, אז היא מתהפכת לכח אדיר ורענן, לכח פועל, מזקק ומטהר. מוסיף עז ועצמה, ומסקל נתיבות ותוכן רוחות חדשים לכל מהלכי החיים. התנערות חדשה והתעוררות מלאה לשד עלומים היא מביאה עמה. והאדם נעשה בריה חדשה. מזוקקת ומצורפת, ואל על יביט אל מרומי הדעת והבינה, שהיא המביאה לידי תשובה, ומאורו של משיח, משורש כל התורה וכל המצות כולן, כל המעשים וכל המדות בכללותם, יבאו לו קרנים להאיר בהן את מסלותיו האפלות ואת דרכיו השוממים, ויחד עם בניניו בנין עולם יבנה ורבים ילכו לאורו, אשר בראשית הודלק רק למענו, נר לאחד ונר לרבו רבבות עם, וקורא לך גודר פרץ משובב נתיבות לשבת.

רעד. אם יבקש האדם להפך את הבשר לרוח, לחדש לו טבע שאינו הולמו, לא יעלה בידו מאומה. אותם החסרונות שכשחזותיהם באים כלפי הרוח, הם מעוררים בנו פלצות וזועה, כשהם שרוים בבשר, הרי הם כמלח הממתיק את הכל, וכחמרא על דורדיא. על כן לא יתחכם האדם על יוצרו אשר יצרו בחומר, מלא נטיות חומריות, עף שנראים לו שהם הם עוכריו. הוא יעלה אל מרומי הדעת, מאור החכמה, מיסוד התורה, יקח לו ציורים עדינים, ובמשך הזמן גם נגע הבשר ירפא. ומה שלא יוכל להרפא, מצד המצב השפל של מהות החיים בשריים, הרי הוא הולך ומתמזג עם כל החסרונות שנראים לעין האדם הקצרה בכללות העולם, שהמעמיק יתבונן שאין ספק שכולם הם הכשרות לעליות רבות וגדולות, המשכללות בסופן את פאר העולמים כולם. והם הם המעמידים את העולם ואת האדם על צביונם, הם הם המעוררים אותה אל הדרישה והרדיפה של חיים חדשים, עשירי הצבעים, והם הם הנותנים דחיפה, מתחתית מעמקיהם, אל המעמדים המזהירים, שלעיני האדם והעולם היה בהם כבר די ספק לעמוד על מקום אחד, לעורר את רוח העליה. ושמים לא זכו בעיניו, ומחיל אל חיל הכל ילך.

רעה. כל המחשבות הגיוניות הן, ובקשר סיסטמתי הן נקשרות. גם אותן שאין אנו מכירים בהן כ"א בצבוח רעיוני לבד, כשנחתור יפה אחרי שרשן נמצא איך שהן משתלשלות ממקור ההגיון. כי כך היא תכונת המחשבה. וממילא יודעים אנו שאין שום מחשבה בטלה בעולם כלל, אין לך דבר שאין לו מקום, כי כולן ממקור החכמה הן יוצאות. ואם ישנן מחשבות של דופי או של ריקניות, זה הדופי והריקניות הוא רק בסגנון החיצון, אבל כשיורדים עד פנימיותן מוצאים אנו בהן יסודי חיים, כי חכמה מקור חיים. וכל אדם מלאים הם אוצרות מחשבותיו המון חיים עליונים, שעתידים להיות מזדקקים ועומדים חיים וקימים בפאר מעלה, ליום אשר יבא העולם לתיקונו. וכל מה שיתעלה האדם יותר, כל מה ששייכותו היא יותר גדולה לתוכן הפנימי של ההויה והחיים, הרי הוא לוקח מכל מחשבה בין שהיא שלו, בין שהיא של אחרים, את גרעינה הנצחי, ההגיוני, הטוב, הנובע ממקור החכמה, והולך ומתעלה על ידן, והן מתעלות בו. איזהו חכם הלומד מכל אדם, בלא שיור כלל. ומה זה יפלא, כי חסידי עליון, ישרי לבב, באמת אין חשך ואין צלמות לפנייהם, והם נוטלים מכל ענין ומכל תוכן, קרוב או רחוק, את הטוב, ואת הרעננות, את הקודש שבו, ומקרבים אותו אל הקודש, כמו שהוא באמת קרוב, ואחוד הכל ביסוד הקודש. ומעתה נדע כי כל כבדות שישנה בקליטה של כל מחשבה, ובהסתעפותה

בצורה של שכלול מחשבתי הגון, גם במחשבות הטובות בטובן הגלוי, בין שהן של עצמו, בין שהן של אחרים, הלקוחות מפי השמועה, או מכל מיני הסתכלות שבעולם, הוא מפני שלא נתגלה בהן יסודן המפריא. ויסוד עולם זה הוא תלוי בהתגלות המקור של כללות הפריית המחשבות, יסוד החכמה, עבודת ההגיון בכל כחו המחדש. ולכן זאת היא עבודת העיון הקבועה לכל ישרי לב, להמשיך לכל מחשבה את חוט הגיונה המקורי, קו החיים, אות אמת שלה, ואז תשוב לאות חייה, ותחיה את בעליה.

רעו. בהתקרבות רצונית אל מקור החיים, אל שורש חיי החיים, בהתקרבות של חפץ פנימי בתום לבב להתקרב לד', אצור כל יסוד חכמה וכל תפארת חיים. על כן תיכף כשדופק בלבבו של אדם קול הרעיון לקרבה אל ד', הרי קו חיים נמשך עליו ואור חכמה מופיע עליו. וכל מה שיוסיף רצון קדוש עליון זה כח ואומץ רצוני פנימי, הרי הוא מתקרב בכל מהותו אל יסוד המציאות, והקיר המבדיל בין תמימות המחשבה ושלמותה ביסוד היצירה, מלאת כח עליון, המלא עולם, האומר ועושה, ובין פזורי המחשבות, הרעיונות, וצילי החיים שמתהווים בחוג נפשו הפרטית, הוא מתבטל ונהרס. ונמצא שהוא הולך על דרך אורה כזו, שכל הגיוני לבבו, כל מחשבותיו, דבוריו ופעולותיו דבר ד' יביעו. וצמח ד' זה, כמה שיהיה הוא מעט חכמות, כמה שיהיה מוקף בקוצים וברקנים, הסובבים את השושנה העליונה, אין לתאר ואין להעריך בכל ערך ושיעור מוגבל את יקרת ערכו. על כן יקר מכל הון הוא הרעיון האלהי אשר באדם, החפץ להתקרב אל קונו, המתעורר וחי בתוכו. כל התורה וכל החכמה, כל המוסר והמעשה, אינם אלא טל מאת ד' להצמיח וללבלב פרח נחמד זה, שישגה ויעשה חיל, יפרח פרח ויצוץ ציץ, ויעשה פרי תנובה, ויאמר אדם אך פרי לצדיק.

רעו. בימי בית ראשון עמד האופי הישראלי המיוחד מצד טבעיותו בחזקה, הנפשות היו קשורות אל הטבעיות העזיזה של האומה, והטהרה והקדושה היתה צריכה להשפיע בעקרה על הכללות, שלא תסור האומה בכללה מיסוד חייה האמיתיים. והופעת הנבואה באה למטרה זו, בהרחקת עבודה זרה, וההשפעה על חיי המוסר הכלליים. ברוממותם של ערכי הכלל, לא היה מקום לדאג שמא לא יהיו הפרטים קשורים אליו ומקבלים השפעתו. כל פרטי המצוות, הדינים, וההלכות, כולם סעיפי הכלל הם. בהתפשטות רוח החיים של כנסת ישראל, הרי הם מתבטאים בכל מילואיהם. בבית שני, וממנו והלאה, הוחלשה הטבעיות הכללית, כלומר הקישור של פרטי הנפשות אל הכלל, וכל הזירוז של מעשה המצוות כולן, עם כל סעיפיהן הרבים, הם מיוסדים על יסוד זה של הקשרת הפרטים אל הכלל, ובכללם גם כן השפעת החיים של הכלל כולו.

רעו. הקיום המחשבתיים העליונים של שפעת רוח הקודש העליונה של אור התורה, הם הם המתפשטים מראשית אצילותם המזרחת, עד עומק תחתית של כל הסתעפויותיהם, ההלכותיות הפלפוליות, האגדיות הדרושיות, הרזיות הרמזיות. וכל המהלכים השונים שמתגלים על בהיקות אורות, הכל מזיו החיים העליונים של עצת עליון הם נמשכים. וכפי כחו הרוחני של האדם, וכפי טהרת נשמתו, הרי הוא חש ומרגיש הרגשה חיה וקיימת את האור הכללי שבתוך הפרטים, ומתגלה עליו הוד הזיו של עסק התורה לשמה.

רעט. בכל בריה רואים את מסקנת החיים של שטח רחב מאד, של עומק ורום גדול ונעלה, ומתרוממת כל בריה למעלתה האידיאלית, לפי בהירות ההשקפה השרשית הזאת. בכל רעיון בכל התעוררות של חיים רוחניים, שאנו רואים בעולם, מתגלה לעינינו בריה נפלאה שבבריות, שהננו חודרים והולכים, הולכים ומטפסים לעלות אל המקוריות של מהלכי החיים והרשמים העמוקים, הרחבים והרמים, שהם הם הגורמים לאותן המחשבות והנטיות שתצאנה אל הפועל, ושתחזקנה את מעמדן. וכשם שאנו מסתכלים ברעיונות המשוטטים בעולם ותופסים מקום בחיים העומדים מחוץ לנו, ותופסים אנו את יסודם השרשי, שהוא מתגלה לנו בצורה של גדולה, כמו כן אנו באים גם כן להסתכל במהלכי רעיונותינו אנו, בנטיות לבבנו והגיוני נפשנו, ואנו רואים בהם לא רק את עצמם, שהם הם עצמנו, אלא את כל המרחב הגדול, המסובך ומתענף, הגורם את היותם. ואז אנו באים מתוך ההסתכלות הצרה של עצמנו אל הסתכלות רחבה של מדת העולם, והחיים הפנימיים שלנו מתגלים אצלנו בסבותיהם המקוריות. ובהירות גדולה מופיעה אז במחזות נפשנו, על גוי ועל אדם. על שמים ועל הארץ, ועל כל המון ברואים לאין תכלית.

רפ. בעולם קטן, כל מה שנמצא בו קטן הוא, ומי שיש לו תביעות של גדלות בעומק האמת, לא יוכל להתפייס בכל המתואר מתוך העולם הקטן, אפילו אם תהיה ההתארה מרובה בעושר צבעים, ובריבוי מינים ותכנים שונים, אבל חוט הקטנות מקיף את הכל. קוצר רוח ירגיש הצופה לתכנים גדולים תמיד, בהשתקעותו בתוך המצרים של הקטנות, ואין לו עצה, כשהוא סוף כל סוף נזקק לאותם הענינים, מצד המצב הגשמי והרוחני המעיק עליו, כי אם להסתכל גם כן בשורש המציאות של כל היצירות הקטנות, ואז יראה אותם בגדלם.

רפא. הבינה מדעתו, זאת היא הנקודה העליונה שבהתעלות הרוחנית. כל מה שנלמד הרי הוא נקלט מבחוץ, ונופל הוא בצביונו. לעומת ההגוי בקרב הנשמה פנימה. כל הנלמד אינו כי אם עצה עמוקה איך לדלות מתוך החבוי בלב, במעמקי הנשמה, את המובן הפנימי, מהדעת. הדעת הולך הוא וזורם, יוצר הוא ופועל. המחדש העליון איננו מחדש, כי אם מעתיק. מביא אורות חדשים חיים ממקום עליון מקורי, אל המקום שעוד לא היו שם. ממקום לא ידעו עיט, ולא שזפתו עין איה, אשר לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם. ובהתגלות הגדולה האישית נוצרה האזן הנאמנה, הלב השומע, אשר לא יאמר דבר שלא שמע מפי רבו, נביאי אמת וצדק, אשר דבר ד' בפייהם אמת.

רפב. אפילו נחש כרוך על עקיבו לא יפסיק. אם התכונה הגופנית מאפילה את העולם, אם היא מזהמת את הטוהר האצילי של החיים, לא יחת ולא יבהל, הוא יעשה את שלו, הנשמה תשוטט בגדלותה כראוי לה, וכריכת הנחש לא תמעט את אומץ הרוח, כי אם עוד תגדלהו, ובתחבולות תעשה לך מלחמה.

רפג. אותו הטל של תחית המתים הוא עצמו אותו הנושא שמלאכי השרת חיים ומתקיימים ממנו, חיים איתנים, חיים שאין עמם מות. ושפע החיים הללו הולך הוא ופועל את פעולתו, עובד הוא את עבודתו התדירית, להביא את העולם לידי מעמדו. ואין לך כל הטבה והארה שבעולם, מקטנה ועד גדולה, מחיצונה עד פנימית, שאינה עשויה דרגה של סולם לאושר החותם העליון, של תחית המתים, של נצחון הטוב המוחלט, לא רק במובן

החברותי לבד בצמצומו, כי אם במוכן הכללי של כל העולמים, ובמוכן הפרטי של כל, בריה, מגדולה ועד קטנה. ואותו הטל העליון, שסיגיו ומותרותיו הם הם הנותנים כח לכל מרץ החיים, עקרו ופנימיותו הוא הוא הגנוז בתורה, והתורה בהתגלמותה, גם בהסתעפות ההבטאה היותר חיצונה ומפוצלת, לכל ערכי החיים, והדמיונות המתוארים, היא היא התגלמות עצמית של אותו הטל העליון, שמחיה את המתים. וכל המשתמש בטל תורה טל תורה מחייהו, כי טל אורת טלך.

רפד. התורה מכניסה טבע אלהי בכל המחשבות כולן, והיא פועל על כל הסכום הרוחני שבעולם כמסו בחלב. וסוף שיוחזר הכל לאורה, כמו שבתחילה היה הכל כלול בה. אור עולם באוצר חיים.

קובץ ו

א. איני יכול לצמצם עצמי בענין אחד, בדבר אחד, במדרגה אחת ובסגנון אחד, כי-אם צריך אני לשאב מכל הסגנונות, מכל הענינים, מכל המדרגות, מכל הדברים. ואם אני רואה דרך אחת שהיא טובה בעיני ואני רוצה להמשך אליה, רואה אני אחר-כך איך ששאר הדרכים מבקשים ממני את תפקידם. אני צריך לכרות ולשתות מים מבארי, באר מים חיים, מחשק התורה שבנשמת, מהאות המיוחד לי, שכל האותיות שבתורה באים על-ידי הצנור הזה אלי, וכל העולם כלו וכל עניניו, מתיחסים אלי על-פי זה התוכן בתמימות לב, ברוח נכון, בנפש נדכאה, בגבורה ועליזה קדושה. אני צריך לקבל את כל שטפי הנהורות, אף-על-פי שהם באים אלי פזורים מאד, סופם שיתאחדו, רק לשא עינים למקור האחדות ומקור החיים, להתדבק במחשבה העליונה, בקדשת התורה ושרשה, באור חיים של שמחת גאונו של צור ישענו, בדרך הישרה של המדות הטובות, של הבנין והתקון של הוד העולם, של אשר החיים, של קדשת היש, של עמק המציאות ותפארתו, להדורו והודו ופארו של כל העולמים, ליפי הנאצל שאין לו דגמא, למקור כל האמתות, לרב כל הטובות, לדבקות הקדש, ליסוד כל החיים, למעין כל הדעות, למקור האמת ואור שרש כל קדש-קדשים, לראש כל ראשית וכל תכלית.

ב. צריכים לעיין בסקירה יפה מאיזה מקום נמשכת העצבות, וממנה יתר פגמי המדות, כדי לבטלם ולהפכם לטובה ולקדושה. והנה מי שדעתו רחבה, ועומד להכניס את כל המון הרעיונות המשוטטים בעולם אליו, למתקם ולהחזירם לטובה, כשדעתו מצטמצמת, על ידי עצמו, או על ידי איזה השפעה, ואפילו כשתהיה טובה מצד עצמה, כגון שקורא בספרים או שומע דברי תורה ומוסר מאנשים כאלה שלא באו למדה זו של ההרחבה, ותוכן המוסר שלהם הוא צמצום החיים הגשמיים והרוחניים, וסגירת הפתח בעד כל רעיון שאינו מוכן להקלט על פי השגתם להיות ממנו תוצאות טובות – אז כל אותם אוצרות החיים שבאלו הרעיונות, הנדרשים לבוא מן החוץ פנימה, ולהסתדר במערכה יפה עד שכולם יהיו מוכנים לעבוד את ד' על ידם, והם נשארו מבחוץ בלא כניסה ובלא תיקון, על ידי הצמצום והמחשבות המוגבלות, הם הם מעוררים יללה ועצבות גדולה, וחשכה נופלת על העובד המשיג. וצריך הוא להתאמץ באימוץ גדול להמשיך את עבודתו הגדולה, ולקחת עמו את כל התמצית של הטוב המצומצם, את כל התמימות שישנה ברעיונות הקודש שיוצאים מפייהם ועטם של יראי ד' וחושבי שמו בעלי הפשטות והצמצום, ועל ידי הצירוף הגדול, והאיחוד של כל ההפכיים, ישובו הדברים להיות שמחים, וחדה גדולה ונחת רוח עמוקה תהיה נשפעת עליו, ויעבוד את ד' בשמחה, וקדושתה של תורה תתרחב, ותורה דלעילא תתאחד עם תורה דלתתא, וכל המחשבות העליונות הנאצלות ומופשטות יתאחדו עם המחשבות התחתונות הפשוטות והממשיות, וכולם יחד ייעשו ללהבת אחת מאירה באור שבעתים, לחמם את הלבבות ולהאיר את מקומות החשכים, ולהרבות אור ד' בכל עבר ופינה.

ג. כל מה שהמחשבה משוטטת יותר בהענין האלהי, כל מה שהיא יותר דבוקה בשכל וברצון, ברעיון ובחשק, בדמיון ובציור, בהמובן ובמה שהוא למעלה מן המובן, בהשערה ובנטיה, להקדושה האחדותית של יחוד האל המיוחד ב"ה, הרי כל ההויה כולה כלולה בקרבה, כי המחשבה הדבקה בשורש היש הרי כל היש קשור עמה,

וכיון שהדעה האלהית כוללת הכל, כל היצורים וכל מחשבותיהם כל תעלומותיהם וכל נגלותיהם, כל העבר ההווה והעתיד, על כן לפי אותה המדה של הקישור האמיתי עם התוכן האלהי באמתתו, חל רוח הקודש על המשיג העובד, הקשור והדבק, וכל תעלומות עולמים מתגלים לו, ואור הגנוז, שהאדם צופה על ידו מסוף העולם ועד סופו, מתגלה עליו. ועם כל רכוש עושר ידיעתו, הרי הוא מתמלא ענוה ויראה, דרך ארץ וישוב דעת, אהבת הבריות וחמדת המדות, וכל העולם כולו קרוב אליו ברוח חסד ואהבה, ואושר החיים וכל הברואים כולם נעשה קרוב אל לבו, על הכל הוא מתפלל, עם הכל הוא מיחל ומקוה לחסד ולרחמים, לאורה וצהלה, עם כל בריה הוא מצטער בצערה, ועם כל נשמה הוא מקוה את תקותה, על הכל סוכת שלומו פרוס, ומעין דוגמא של חסד של מעלה מתמשך עליו. וחוזר הרצון האיתן והקדוש ומתיחד עם הידיעה. והתעלומות מתגלות, והנשמות, עם כל תוכניהם, כל מסתריהם ופנימיותיהם, מתגלות לפני רוח ד', אשר בלב איש, אשר ד' אור לו, אשר ידע שמו.

ד. הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילים אותו גחלי רתמים. האש הקדושה, שלהבת הקודש, השרויה בדברי תורה, שהיא מחממת, מאירה ואינה שורפת למחזיקים בה ולמסתגלים אל קדושתה, הרי היא שורפת את המתרחקים ממנה ופורשים מאור קדשה. וזיקי אור התורה הנם הולכים אחרי העוסקים בה שזנחוה, והענינים החומריים הריקנים מתלבים והיו לבערה, והנשמה, אשר נפסק כרגע זרם מקור חיי קדשה, לא תוכל שאת, במצב הירוד שלה, את זיקי הקודש הנדבקים בעניני החול. אמנם, רק אם הוא פוסק מדברי התורה ומענינה ועוסק בדברי השיחה ועניניהם, אז הבערה מכאבת ואוכלת כל פה וכל קרב ולב. אבל אם איננו פוסק מדברי תורה, ולוקח את השיחה להעלותה ולקדשה, להראות את אור הקודש מאורה של תורה של אור אין סוף ברוך הוא, חי החיים המופשט, להחיות כל היצורים, הרי הרתמים עצמם שבים להיות תכנים מהנים ומועילים. מדתו של אליהו הנביא, פותר כל קושיות ואיבעיות, ממונה על כל שיחות קודש ופעולת ישועות, והוא ישב תחת רותם אחד, ומשם לקח עוגת רצפים, ומזה באה שיחת חולין של תלמידי חכמים, שמצדה הקל היא צריכה תלמוד, ומצדה החמור היא שקולה ככל התורה כולה, כאמור במדרש משלי. מכבים אמנם את הגחלים של הרתמים על ידי בערת התשובה, כששבים מיד אל התורה, ולמעלה מזה כשמעלים את השיחות למרומי ערכן, אל המקום שמשם נלקחו, מיסוד רוח החיה של האדם, ממקור שם ד' ורוח פיו, הנותן רוח לכל אשר רוח בו.

ה. כשהעולם כולו מלא דופי, מחשבות טפלות, רעיונות תוהו, תגרות ומלחמות, שפיכת דמים והפקרות, אז מוצא לו האיש הישר אשר אוצר חייו קודש הוא, אשר חזיונו על היקום וכל אשר בו יוצא ממקור החיים והשלום, את תפקידו, את אומץ רוחו ואת תעודת חייו. וידע נאמנה כי רק ענוי ארץ, רודפי שלום, מבקשי ד', הם מקיימי העולם ומעמידיו.

ו. לא מהתרשלות בא בטול תורה שלי, כי-אם מגעגועים פנימיים על טוב ד' של רזי תורה, על דבקות עליונה. נפשי חמדה בצל ידך לדעת כל רז סודך. רבו עלי אמנם העכובים מלהוציא אל הפעל את עמק הקדש שבנשמת, אבל לא מפני זה אניח את דרכי, דרך הקדש יקרא לה, ותורה עליונה היא מקור שעשועי, והיא תביא לי את ברכת התורה, את עמק החסידות, את ענות הצדק, את אור העז והרוממות, ולבי יפתח להשכיל באמתת אור ד',

להתפלל על כל נאנח ונדכא, על כל צריך לרחמים, על העולם כלו, על הדור, על הנשמות הנדחות, על כל צער וחסרון. ויאירו עיני להצטער בצער העולם, בצער השכינה, בשכל טוב, בהשגת ד'. ואני בד' אעלוזה אגילה באלהי ישראל, אלהי ישעי, האל המאזרני חיל וישם רגלי כאילות, למנצח בנגינותי. ומה שהמחשבות העשוקות, החפצים והכסופים באים אלי שלא בהדרגה, למעלה ממדרגתי, אין לפחד מזה מאומה, כי זאת היא תכונת הדור, ובפרט אני, שאני צריך לאחד את הכל, את כל ההרגשות, כל הידיעות, החכמות, הציורים, השיחות, העבודות, השירות והמליצות, הסיפורים וההלכות, האגדות והמשלים, ודעי צריך להיות פונה על גוי ועל אדם יחד, ולצפות לצפיות עליונות, ולדעת עמקי תחתיות להעלות משם פנינים, אבני ספיר וברקת. עם כל עניי וענותי, צריך אני לדעת כי מפלאות תמים היא עמדת נפשי, וכל הסבות השונות שבמצבי, ועל כלם אודה ד' ואשמח במתנת חלקי, ואתחזק ואתאמץ לעבדו, למען שמו באהבה, בשכל גדול ובנטיית אמת לאמתו, לאהבת הקדש, הנשגב, הטוב והיושר, להוציא מן הכח אל הפעל סגולות יקרות, להשיב רבים מעוון, להרבות אור חסד עליון על עמו, על כל יצוריו.

ז. צריכים להעריך את התוכן של כל חכמה לא לפי הערך המתגלה בפרטיה, כי אם לפי הרוח הכללי שבה, ובזה יכולים לסדר את כל המדעים למדרגותיהם, ולהבחין איזה מהם עומדים בסולם החכמה הכללית במדרגה יותר עליונה, כשם שאפשר להעריך השפות, באיזו מהן מתגלה רוח עליון יותר. כל החכמות מתייחסות לתורה באותו היחש שכל הלשונות מתייחסים ללשון הקודש. זיו העולם מתגלה על ידי לשון הקודש, זאת היא השפה הברורה, המכוונת להשקפת העולם של אספקלריא המאירה, הכוללת בתוכה את סגולת הדעת בתור כח פועל, לא רק כח סוקר ומצייר את היש, כי אם כח מחולל ומוליד, מוציא את ההויית לאור עולם, מן האין אל המציאות. העולם בלשון הקודש נברא, ומאור התורה חוצב, וממקור חייה החיים נמשכים כולם, ובאורה העדונים כולם הולכים ומתגברים. מבחין המבין את ההבדל שבין רוח החיים, חיי האמת, חיי האור, חיי הקודש, חיי החיים, המתפשט בתורה לכל פרטיה, סעיפיה, הדרגותיה, תכניה, דיוקיה, תולדותיה, סעיפיה וענפיה, ובין הרוח הממלא את כל המדעים וכל ההרגשות. הבדל נורא שורר ביניהם, בין קודש לחול, בין חיים לשלילת החיים, ובין אור עולם לחשכת תהום. והחיים במקורם, את הכל יקראו לחיות, את הכל יעודדו, את הכל לתחיה תקיץ תורת חיים. אבל מי ידמה וישוה לאהבה בתענוגים של יסוד החיים, של הוד חיי הנשמות, אשר בסגולתה של תורה. אשר הדבק באור חייה, באור פני מלך חיים. הקשורים בה, המתמרים בכבודה, המתרפקים באהבתה, הבוזים את כל יקר העולמים בשביל נועם ידידותה, הם הם היודעים מהם החיים, הם הם הטועמים בכל עת ובכל רגע את נועם החיים, להם רז החיים מתגלה, מה שהוא לכל העולם כולו רז כמוס ונעלם, סגור חותם צר. אשרי העם שככה לו, אשר תבחר ותקרב ישכון חצריך, נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך. נוראות בצדק תעננו אלהי ישענו, מבטח כל קצוי ארץ וים רחוקים, מכין הרים בכחו נאזר בגבורה. ותורה מפי הגבורה נתנה.

ח. החטאים שחסרון סידור גופני גורם אותם, הם נדרשים להיות מיתקנים תחילה, על ידי הטבת אורח החיים, שישוב הדעת החכמה המעשית צריכים לבוא לעזרתה.

ט. אני לא אפול ממדרגתי משום נטיה זרה, כי אדע כי כל הנפילות גם הן נדרשות. ואם כי מאד צריכים להתאמץ להיות תמיד שרוי במצב האורה, שמחת הקודש וחשק התורה והעבודה, מכל מקום גם כאשר יעברו צללים, והרוח נעכרת מעט, ופעולות קצופות יוצאות אל הפועל, והגופניות הזועמה מתגברת, לא אפחד פחד, כי מיד אשוב בתשובה, והמצב הנשפל יהיה לפני למקור לימוד באיזה אופן לסדר את המסילות לימים יבואו. ד' לי לא אירא.

י. יסוד היראה הוא מה שמתיראים להפסיק את הדבקות האלהית, המלאה אורות עליונים וחיים עד העולם, ותוספות הארה בכל העולמים. ונחת רוח, ועונג עליון, ביסוד חיי החיים. ומיד בהפסק החשק, ונטיית התאווה הבהמית, הכל מסתתר, והאורה מטשטשת, ומרגישים מיד מיעוט השגה, וכחות רגש, הסרת רוח השמחה העליונה, פחדות של שפלות. וזה נוהג גם בכל נטיה לצד החומריות, ותמהון לבב, גם כשהיא של רשות, וקל וחומר בעיני איסור, שאין שיעור לנפילה והריסה, לחשכת המאורות, וסיתומי צינורות החיים, התמעטות השפעים, והעינוגים. על כן, יאחז צדיק דרכו, ואיש נלבב תמיד יוסיף אורה ונהרה, ובאור תורה יאמץ, ובעוז קדושת תפלה ושיחה, זימרה והודאה, ומחשבה קדושה, ועצת גבורה, וצפיית ישועה, יחזיק ולא תרפינה ידיו, ורב טוב יוסיף, ופאר מקדושים על הדרת חייו יופיע, ובהיכלו כולו אומר כבוד, יגיל וירנן בתשועת ד', אשר תשגבהו.

יא. כל מה שהנשמה מתגברת ביותר באדם, ואור הקודש מתגלה בו, ככה הוא מרגיש יותר את הערך של דיבורים שבקדושה, וכשהוא מדבר בתורה ובתפלה, שפעה רבה של אורות נשמתיים שופעים ממנו, ופתיחת צנורות הדעה העליונה, והרגשת הקודש המלאה מתראה לפניו בשלל צבעי אור וחיים אמיצים, נאדרים בקודש.

יב. אותן ניצוצות הקודש, שהם משוקעים עדיין במעמקי תהום הרע, גורמים את ההכרח של הצעקה, שהיא מורגשת בכלי הגוף. וכל מה שיוסיף האדם לברר את הניצוצות השייכים לו, ולא יהיו כל תנועותיו ומעשיו כי אם ביושר ובקדושה, ככה ירגיש שדיבורו בנחת פועל הכל, והולך למשרים, דובב שפתי ישנים. אמנם כל זמן שמצטרך הוא להעלות ניצוציו ממעמקים, יפה צעקה לאדם. וישנם צדיקים צועקים לד' מפני צרת העולם, מפני הירידה הכללית, צעקה זו נוהגת עד שימלא העולם כולו תיקון ואורה, ויקוים אין יוצאת ואין צוחה ברחבתינו, צעקת צדיקים הללו איננה באה להם מעקת הנפש הפנימית של צרתם הרוחנית, כי אם מהצער הגדול של העולם, צער השכינה בכלל, הצועקת בחבליה, כאילה בעת לידתה.

יג. ממש כמו שעץ קטן מדליק את הגדול, ובהצתת אליתא הדליקו את אש המערכה, ככה צעקה קטנה ודלה מביאה לידי התעוררות נפשית ושכלית גדולה. כי אור האמת של הצמאון האלהי ויקידת אש התשוקה בוער באמת במעמקי הנשמה, אלא שהיא צריכה איזה גורם כל שהוא להוציא את אור שלהבתה אל הגילוי, ולפעמים על ידי סבה דלת ערך יוצא אל הפועל תוכן מפואר מאד.

יד. לפעמים יש שמרגישים את ההתקשרות שיש בין דיבורו של אדם לעולם, וזאת היא התחלת הדרגה של גאולת הדיבור מהגלות. ואפילו כשהוא מתחיל לזרוח רק בכח הדמיון לבד, גם כן הוא סימן טוב, ויאחז צדיק דרכו וטהר ידים יוסיף אמן.

טו. מה שרוצים להשתוות למלאכים, בהשגתם, בבהירות שכלם, בקדושתם ובשמחתם, בזהלת זריזותם ובאור קדשם, אפילו כשמתחיל הדבר בצורה מעורבת, מטושטשת בדמיונות כהים, הוא גם כן דבר טוב ונשגב, וסימן טוב על עוצם קדושת הנשמה. ובכללות כנסת ישראל מונחת תכונה זו של חשק ההשתוות עם מלאכי עליון, אותם העומדים בסולם היצירה למעלה ממדרגת האדם, על כל פנים מצד מצבו בעולם הזה, בהיותו קשור בחומר, ואומרים אנו בכל יום, נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים אותו בשמי מרום. וחפץ עדין זה כשהוא מתבטא, הוא מוסיף אור ואומץ לנשמה, ומציל כל שפלות נפשית, וסוף שהוא בא לידי תשובה עליונה, תשובה מאהבה גדולה, מחשק עליון של נועם ד'. וכל יחיד ויחיד ראוי לו שימשיך תוכן קדוש אהוב וחביב זה על נפשו, רוחו ונשמתו. ברכי נפשי את ד', ברכו ד' כל צבאיו.

טז. הצדיקים העליונים משיגים ומרגישים את שפע הקדושה של השפעת קדושת הזמן לרגעים ולחלקי הרגעים, ותפקדנו לבקרים לרגעים תבחננו. על כן אין הם קובעים זמן לתורה, כי אם תמיד הם עוסקים בדבקות שכלית, ותורתם מתברכת, והשפעת רעיונותיהם הם הם גופי תורה ונשמתה של תורה, ומתגלים להם אורים גדולים בכל עת ורגע, ומשפיעים בזה שפעת חיים על הקרובים והרחוקים, על החיים ועל המתים, על כל היקום ועל כל העולמים. ושערי תשובה פתוחים הם כים, וכל הרוצה להכנס בתשובה עילאה נכנס.

יז. מדרגת ההשתוות במדות היא עולה עד אותה המדרגה, עד שאפילו לצורך רוחני לא יהיה צריך לא שבח ולא גנות, כי לא יכנס בלבו שום רעיון של גאווה עד שיצטרך לקבל טובה ממה שמגנים אותו, ולא ישפל בשפלות של עצבות, ושל מיעוט זריזות, בהארה ובשכל, בחריצות ובחריפות, בעומק הדעת ובבהירות החידוש, עד שיהיה צריך לפעמים הגדלה מסביבתו כדי לבוא למדרגת הרוחנית העליונה. וכל זמן שיסוד השבח של בני אדם נדרש לו, אפילו לטובה רוחנית, עדיין לא בא למדת ההשתוות. אמנם רכוש גדול וכח נעלה ונפלא צריך אדם לרכוש לו עד שיהיה למדה עליונה זו, שלא יהיה דרוש לו לא שבח ולא גנות. ואם יעלה למדה זו אז יהיה באמת מעדת ישרים, שהם המקבלים את כל עניניהם בתכלית השיווי, ויקיים חסד ומשפט אשירה לך ד' אזמרה, אם חסד אשירה ואם משפט אשירה. ודוקא כשבאים למדה זו, תוכן הכבוד הרוחני, כבוד האמת, חי הוא בנשמה, כי אין דבר שבמינו שיהיה מחריב בו, שהוא הסיג של כבוד המדומה, וקל וחומר של צורך הבוז כדי להשפיל דעתו. ועל ישרי לב כאלה, הקשורים בקשר החכמה העליונה, המשקיפה על כל העולם כולו באור האמת הברור, נאמר כבוד חכמים ינחלו, כחם מתגבר, ודומיתם נפלאה, ראשי תבות כחי, וסופי תבות דמו, דומיה תהלה, גבורי כח עושי דברו.

יח. הדבקות האלהית האמיתית, כשהיא משפעת את שפעה על העובד האמיתי, היא ממלאת אותו זיו תענוג והרחבת הדעת, וכל הכחות וכל החושים שלו מאירים ושמחים, והעולם וכל מלוואו שמח עמו. ההשגה המביאה

את הדבקות האמיתית, ובאה עמה ביחד, היא ההארה של העושר של הישות האלהית, שהיא משבעת מוטבת את כל הקשורים עמה. ניצול הוא בזה מהעוני הגדול של העולמנות הנפרדים, שכולם הם חשכים ודלים, לגבי האור והעושר העליון של מלך הכבוד ב"ה, ד' אלהים אמת, המצוי האמת, אשר אין עוד מלבדו ואפס זולתו. כי אשב בחשך ד' אור לי, אל ד' ויאר לנו, ד' אורי וישעי ממי אירא, ד' מעוז חיי ממי אפחד, ואבואה אל מזבח אלהים, אל אל שמחת גילי.

יט. ארבעה דרכים ישנם לקימת חצות. האחד, החזרת הנשמה להגוף בדיוק, הבאה מתוך הרגשה פנימית בעילוי העולמות ויקיצתם בנקודת חצות לילה. הב', על ידי רוח צפונית הבאה על ידי כנור התלוי למעלה ממראשותיו של דוד מלך ישראל החי וקים. הג', על ידי קול התרנגול, המכריז ואומר, קומו ישנים מתרדמתכם. הד', על ידי מכונה מעשית, כמו התיקלא, ומשקלי השעות. ולפעמים באים כל הכחות יחד ומעירים, עורי עורי, דבורה, עורי עורי דברי שיר.

כ. כשהנפש היא בריאה, אוצר הרגשת הקדושה הוא שלם תמיד, חי ומלא, ומשפיע תדיר מאורו וחומו על הצדדים הנמוכים ממנו, ועל הנעלים עליו. משפיע על הגוף וכל אבריו וכחותיו נעימת ידידות מתיקת הקודש, ועל הארת השכל וכח השינון והלמוד הוא משפיע גם כן מאורו המוחש והמורגש, עד שתלמוד תורה לשמה, בדבקות מורגשת, הבאה וחודרת עד לעצם דם ובשר, הוא דבר תדירי ומובן מאליו. ויחד עם החדוד והשינון וטרדת השכל בעומק ההלכה באה השלהבת המורגשת של הדבקות האלהית המורגשת, הממתקת גם את הבשר. וחטיבה שלימה עושה אז האדם את העולם כולו, ע"י התאחדותו בעצמו, ומקשר הכל לחיי כל עולמים, ומתמלא זיו עולם ושעשוע עליון. המעיד לו על קשר קדשו בתענוגי עדנים, המוכנים ליראי ד'. הדבקים בו. אמנם בעת השבירה ודלדול הכחות הרוחניים פוגעת המגצרת בכח הגופני, ומקדרת את זיו הנפש. והרבה צריך האדם לעמול עד שתשוב אליו ההארה הרוחנית להיות מורגשת עד שאור התשובה, וזרם שטף הדבקות האלהית יוחש אליו בפנימיותו גם מצדו הגופני, עד שתמיד, בעסקו בתורה, יחד עם ההבנה השכלית של עמקי ההלכות יופע עליו אור חי מפנימיות מעמקי החיים, וידלה ממים עמוקים עצה בלב איש, בכל תורה ובכל טרדה שכלית ירומם וינשא הגבה למעלה למעלה. אבל זאת היא דרך ד' האמיתית לשוב אל התורה, אל עמקה והדרה, אל פלפולה ושינונה, ברעיון בהיר, בלב מתנה, ובאוצר חיים של קדושת הנפש, המשלימה את הוד הרוח והנשמה. ומחיל אל חיל ילך, ויגדיל תורה ויאדיר. והדרך צלח ורכב על דבר אמת וענוה צדק ותורך נוראות ימינך, אל תקרי והדרך אלא וחידודך.

כא. כל מה שהדיעות יותר מתחלפות, כשהן מתחברות זו עם זו יוצא מהן אור יותר נוצץ ויותר מאיר, מתקיים ומלא חיים.

כב. אמת הדבר, שהדרך הממוצע הוא דרך החיים, המאושרים, הראויים לכל אדם, וזאת היא עצת ד' ברוח התורה, והודעת להם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון, את הדרך זו בית חייהם. מכל מקום טבע הסגולה הנשמטית הוא נותן, שיחידים ימצאו בעולם, שההסתכלות העליונה, וחיי הפרישות הקיצונית עם

הטהרה המופלגה, היא נאותה להם, כדי לכבוש דרך לעולם כולו, להאיר נתיבות עולמים. ואלה הגדולים מוצאים בתכנם הקיצוני את אותה שביעת החיים, והאושר המלא, יותר הרבה ממה שמוצאים אותם רוב בני אדם בלכתם בדרך הממוצע הראוי להם. על כן יחידי סגולה בעלי חסידות מופלגה, זאת היא גם כן מכלל תוכן קדושת ישראל שימצאו בעולם, ובמאפל הגלות לפעמים דוקא אלה הענקים הם אשר האירו לנו את כל חשכת החיים, וישימו לנו מעקשים למישור, ומחשכים לאור.

כג. על-ידי התרחקות מהכרת הרזים באה ההכרה של קדושת ארץ-ישראל בצורה מטושטשת. על-ידי ההתנכרות אל סוד ד' נעשות הסגולות העליונות של עמק החיים האלהיים לדברים טפלים שאינם נכנסים בעמק הנשמה, וממילא יחסר הכח היותר אדיר בנשמת האומה והיחיד, והגלות מוצאת היא חן מצד עצמותה, כי למשיג רק את השטח הגלוי לא יחסר שום דבר יסודי בחסרון הארץ והממלכה וכל תכני האומה בבנינה. יסוד צפית הישועה הוא אצלו כמו ענף צדדי שאינו יכול להתקשר עם עומק הכרת היהדות, וזה בעצמו הוא הדבר המעיד על חסרון ההבנה שיש בשיטה מעטת - הלשד כזאת. לא שוללים אנחנו כל מין ציור והבנה המיוסד על ישויות ורגשי דעה ויראת שמים באיזו צורה שהיא, רק את אותו הצד ששטה כזאת תחפוץ לשלול את הרזים ואת השפעתם הגדולה על רוח האומה, כי זהו אסון שאנו חייבים ללחום אתו, העצה ובתבונה, בקדושה ובגבורה.

כד. צריך אני לעצה, שאותה השמחה וקורת הרוח שאני מרגיש בשיטת מחשבותי הרוחניות, ובעסק הדיעות והנסתרות, תהיה עמדי גם בעת עשיית המצוות המעשיות והתפילה, ובעת העסק בגופי התורה הנגלית.

כה. לפעמים צריכים להתרחק מרעיונות של קדושה ושל תשובה, אם הם מביאים לידי עצבות, כי יסוד השמחה הקשורה בעומק הקודש הוא גדול מכל תוכן של קדושה ושל תשובה אחרת. ע"כ כאשר באות לו מחשבות של יראה ושל תשובה בדרך עצבון יסיח דעתו מהם עד שתתכונן מחשבתו, ויקבל עליו כל התוכן של קדושה ושל יראת שמים בדרך חדוה ושמחה הראויה לישרי לב עובדי ד', באמת.

כו. המסוגלים לחסידות, לקדושה, להשגת רזי תורה, לא יוכלו לדמות את עצמם לרוב בני אדם, דרכי חייהם צריכים להיות בדרך יותר עליון, מחשבותיהם מוכרחות להיות נטויות למעלה, מובדלות מעסקי חול ופונות תמיד אל הקודש. ובזה הם עושים טובה לכל העולם, מרבים בו שפע של אושר, של קדושה, ושל מנוחה, מחממים את הלבבות, ומאירים את הנשמות בסגולתם. ובהניחם את ידיהם ומתרפים ממעלתם מתפשטת נפילה רוחנית בעולם כולו. ואף על פי שדרכם הקודש צריכה להיות בקיצוניות, וחומרות, מכל מקום צריכים גם הם להיות מעורבים בדעת עם הבריות, ולדעת עת לכל חפץ, להגביר את תוכן החיים, ואת דעת העולם העמוקה בקרבם, את ההתקרבות והריעות המדינית ברוחם ונפשם, ואז יהיו שלמים באמת, ותיקון העולם יהיה ראוי לבא על ידיהם, ומדותיהם האנושיות יתפארו ויתעלו בתכלית הטוב, ופאר רוח הקודש יחול עליהם בנעימות וחדוה.

כז. צריכים צדיקים לעבור בנהר דינור כדי להמחק מהם ציורי עולם הזה. אמנם אם התגברו גם כן בעבודתם האלהית עד שכל עניני עולם הזה קודש הם, וכל שיחותיהם הם דברי תורה וחכמה עליונים, אז פוסק נהר דינור

את השפעתו המכאבת מהם, ואינם מתבטלים אפילו כהרף עין מקישור אהבה בתענוגים שהם מקושרים בו בקדושתם, רק הולכים מחיל אל חיל, בלא שום הפסק והפרעה כלל.

כח. מה שפעל הרב הירש באגרותיו לומר על הרמב"ם שהיתה לו יהדות בלתי מובנת, זה גורם את כל הגרעון של היהדות האורתודוקסית האשכנזית. קוצר רוח כזה, שגאוה נוראה מסותרת בו, לא תוכל לתן פירות בלא רקבונות פנימיים. יכולים אנו לתקן שיטתו של הרמב"ם כננסים על גבי ענק, אבל לא לדבר גבוה שיהדותו לא היתה מובנת, בשעה שאצר ברוחו את אוצר התורה בכלכל שלימות. וכי מהיכן תבוא לנו הבנה יותר שלמה ביהדות, אם לא מהלימוד והשקידה שאנו לומדים את התורה, וישים נא על לבו כל איש, אם תוכל שקידתנו להגיע לחלק אחד מני רבבה לשקידתו של הרמב"ם ז"ל. יותר יותר טוב ואמת הוא לומר, שסקירתו הענקית לא תוכל להתאים להיות להדרכה לקטני ארץ כדורות האחרונים, ועל כן צריכים אנו להקטין את האורות שלו, ובכל זאת ישארו בשלימותם, אבר מהם לא יחסר, אבל יתקרבו יותר להשגת בני אדם שאינם מסוגלים לעוף תעופות שכליות קדושות ועליונות כמותו ז"ל. לכף זכות יש לנו לדון גם את הרב הירש ז"ל, כל מה שדבר מלבו הטהור דבר, אבל בכל זאת החסרון נכנס בתוך עצמיות התכונה של סדרי ההשפעה שלו, עד שהיא צריכה תיקון והרחבה, והדברים מגיעים עוד לכמה סעיפים אחרים בשיטתו.

כט. האדם הפראי לא הבחין בין מה שהוא מזין ומשובח בטעם, ובין מה שהוא צומח בשביל מטרות אחרות, לא בשביל אכילת האדם. את הכל, כל מה שנזדמן לו ברעבוננו, לקח ולעס. וברבות הימים עמד על המבחן, לברר לו את המסוגל לו ביותר, ובחר לו את הפירות, התבואות והצמחים הנאותים למזונו, וכן הלאה. בחיי הנשמה גם כן יונק העולם מכל ספרות, מכל מה שצומח על הקרקע הציורית של האדם. יבואו ימים ויתברר מהו המאכל הרוחני הראוי לאדם, אז אהפוך על עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ד'. וכשם שהתעשייה מהפכת כמה דברי בלתי מועילים לדברים מזינים ומועילים, כן תשוב החכמה העליונה להפוך המון רעיונות ותבואות הרוח שאין להם כעת ערך, לדברים משיבים את הנפש. ומעין דוגמא של עולם הבא יש לצדיקים קדושי עליון גדולי דעה בעולם הזה. ועלה לא יכול, אלו שיחת חולין של תלמידי חכמים.

ל. רואה אני איך קליפת נוגה, ששרויה ביסודה בנפש הבהמית, אורבת היא על הנטיות הנפשיות להמשיך אותן אליה, להשפיל את רוח האדם, לטשטש את אורו, למעט שלטון הקודש בעולם, ועל ידי תוספת עבודה ויראה יתרה חושבת היא להחליש את כח הרצון, שליטת החוג שבקדושה הפנימית. ואז בכל עת התעוררות הכחות הבהמיים על ידי פעולות גופניות, באה היא ומהממת את הרצון החלוש, המדוכא על ידי הפגיעה של צדקות הרבה יותר מן המדה, ועל ידי העצבות המדלדלת, המצורפה לזה, ובזה עושקת היא נשמות וכחות, וכחתף תארוך, ובוגדים באדם תוסיף. אמנם ד' לא יעזוב את חסידיו, ושבע יפול צדיק וקם. וכארי ולביא יתחזק איש אשר נוכח ד' דרכו, וישם פניו אל תורה, אל היושר והצדק, אל התפלה הרעננה, המלאה שמחות ועז, ועת לדרוש את ד', דרשו ד' ועזו בקשו פניו תמיד.

לא. אל תהי צדיק הרבה שיין בעניינים מעשיים, אבל בענייני מחשבה, שם הוא עולם שכולו טובה שאין לו מצרים, וכל המרבה להיות מקדש ומעלה מחשבתו בקדושה וטהרה באמת לאמתו, הרי זה משובח. רק לפעמים, מפני שהתוכן המחשבי פועל על התוכן המעשי, יש שצריך להגביל גם כן את מחשבתו, אבל צריך הוא לדעת שחובת גבול זה לא בא מפני המחשבה מצד עצמה, אלא מפני הצד המעשי המעורה בה. וכל מה שישחרר יותר את תוכן המחשבה שלו מהתוכן המעשי, כן ישיג את עולם החירות העליון, שלא יהיה אסור בכבלי הגבולים, ויזכה לנחלת יעקב, שהיא בלי מצרים.

לב. בתחילת כל תנועה רוחנית העתידה לפעול בעולם, מתגלה כח גדול, שפעת קודש, שפעת רוח הקודש טס ועולה, משוטט ומקיף, איננו מתישב בעולם מפני גדלו, גבהו ותעצומתו. אחר כך באים דורות קטנים, הם מדודים ושקולים, מושרשים בעולם, מגשמים בחיים בצורה זעירה את הגודל והאור המבהיק שנתגלה בראשית התגלות התוכן, עד שהביסוס הולך ונמשך לאטו, ודור אחר דור משבח את מעשה הראשונים. מה שעשו, הגו וחשו האבות במעוף נשרים, עושים הבנים בחילוק עבודה, בצורה קטנה ומקוצרת מאד. ומכל ההיקף של הרבה דורות יצא הצביון הרצוי, שסוף סוף יתעלה הכל, ובהירות השורש תאיר עוד הפעם, והענפים אליו ישובו, ובהשתעשעות עליונה, ברורה וחפשית מאד, ישתעשעו בהיכל קודש קדשים, ושוב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, ויהי כבוד ד' לעולם ישמח ד' במעשיו. ומה שהוא בהיקף עולמים, ישנו גם כן במסיבות של איזה תקופות פרטיות. ובעלי תעופה צריכים לדעת, שאף על פי שהם תופשים ומשיגים בהירות עליונה, ואינם כל כך מיושבים בפועל ובמעשה סידורי, יבושמו עניניהם על ידי השפעתם בעתיד. וכל מה שיתכוונו יותר לטובת העתיד, לטובת ואושר דור דורים, ככה יופיע עליהם סדר ואומץ חיים. כה אמר ד' ליעקב אשר פדה את אברהם, לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו, בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו את שמי, והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו, ברוך ד' לעולם אמן. אשרי איש ירא את ד', במצותיו חפץ מאד, גבור בארץ יהיה זרעו, דור ישרים יבורך.

לג. השינה משחררת את האדם מהשעבוד של העולם החיצוני, ועל ידי זה יכול הוא לפשט את נפשו בהפשטה פנימית, בכל אורך שיעור קומתו הרוחנית. ביחש החיים שכלפי העולם החיצוני נפשו מצטמצמת, אבל ביחש חיייה הפנימיים הרי היא מתפשטת, מאריכה את מהותה. ונמצא שהיא יורדת עד כל עומק התחתית שבחיים מצד זה, שכל זמן שהאדם הוא קשור עם העולם החיצוני אין העולם הסביבי מניח אותו לרדת כל כך לעומק התחתית, ולמעלה הרי הוא עולה לעומק הרום של החיים שלו, והרי הוא תופס את כללות החיים כולם. ואיזה צד מתגבר בו ביותר, הצד התחתיתי, או העליוני, ואיזה מהם נכר בו ביותר בזמן שהוא מתעורר משנתו ובזמן השינה עצמה, זה תלוי לפי מעמדו הרוחני, התלוי במדרגת נשמתו ובבכירתו. כל מה שהוא אחוז יותר בקדושה ובטהרה, באמונה שלמה ובבטחון, ובקדושת ישראל ואהבתם, באהבת הבריות ובצפיית ישועה, הרי הוא מתעלה, והצד העליוני שבו מתגבר, ושולח הוא את השפעתו גם לעומק תחתית, לכל שפלות החיים, וכל האדים העולים וגורמים מחשבות והרהורים, ציורים וטפוסים שונים, הכל נעשה קדוש ונעלה, הכל בא מטללי עדן עליון, ורוח ד' חופף עליו. בהתהלך תנחה אותך, בשכבך תשמר עליך, והקיצות היא תשיחך.

לד. לפעמים אי אפשר לאדם להגביה את עצמו משפלותו כי אם על ידי מה שכותב מערכי לבבו, ומתקן בזה את הפגמים הפנימיים שעל ידי נטיות חמירות. אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי. לעשות רצונך אלהי חפצתי, ותורתך בתוך מעי.

לה. צריך למהר לשוב בתשובה על כל חטא, אפילו אם יהיה מהדברים הקלים מאד, כי אחור התשובה דומה לאחור טומאה במקדש ושהית כלאים בלבישה ושהית חמץ בפסח, שכל רגע בפ"ע הוא חטא מיוחד, ובהכפל חטא קל הרבה פעמים הרי הוא כעבות העגלה. וכן מי שהוא במדרגה של השגות עליונות צריך לשוב בתשובה על כל דבור יתר שיצא מפיו או אפילו דבור נחוץ וקדוש בלא קדושה פנימית, שכלית והרגשית, הראויה לו לפי מדרגתו.

לו. ברפיון הרצון, הגורם כמה מכשולים, אשם הרבה חסרון הכח הגופני, אף שגם הוא אחוז בכמה גורמים מוסריים, מ"מ בתקון התשובה צריכים לדקדק על כל הגורמים לרפיון הרצון, ולהשתדל בתקון כללי, בין ביחש המוסר והטהור הרוחני בין ביחש הגוף וחזוק כחותיו, כדי שיהיה האומץ הנפשי מצוי ביתר תקון ושכלול בסיסי.

לז. כשהעבודה מיוסדת על יסוד הרגש והתפילה, דואגים תמיד מנפילה, כי תפילה חיי שעה היא, והרגש משתנה לרגעים. אבל כשהיא מיוסדת מעיקרה על השגת השכל והתורה, אז האדם בטוח יותר מנפילה, כי תורה היא חיי עולם, ודומה לאור המאיר תמיד. ואף על פי שעם כל זה אשרי אדם מפחד תמיד כתיב, מכל מקום הרבה ערבון ובטחון נמצא על ידי התורה. על כן צריכה הכרעת התורה להיות מרובה בארחות העבודה, כדי לתן בלב אומץ ובטחה. ומכל מקום ידע, שאין אדם בזמן הזה יכול למצא מעמד, אם לא יכין גם כן את הרגשותיו על ידי תפילה. ועם זה יתקן את סביבתו המציאותית, ויהיה תמיד בין תקוה ופחד, עד יערה עליו רוח ממרום, ואומץ ד' ישגבהו, עד שלא ישפיע עליו פחדו כי אם טוב ועדינות, ולא שום חולשה ורפיון.

לח. כשמעיינים תמיד בתכונות הנפשיות לבד בלא עלייה להשכלה שכלית חפשית עולמית רחבה, מתקטנת ההשגה, והמדות בעצמן מצטמצמות, והמושגים מתזערים בצורת מספר קטן אמנם הרבה רכוש שואבים מקטנות כזאת, אבל תמיד צריכים להשתדל לעלות למרחב, למקום הגודל, והגיאות האלהית.

לט. מתוך בהירות הנשמה רואים את כל העולם כולו. אמנם אוצר הידיעות, הבאות מבחוץ, משחרר את הנשמה מכבליה. ובזה היא מושלת על עצמה, ויכולה לחדור לעומק תהומותיה. וכל מה שידיעתה את עצמה מתגדלת על ידי העזר של הופעת כל הידיעות כולן, מתברכת היא בקרבה הידיעה הכללית, והרי היא מתקרבת להאור העליון, אור שברא הקב"ה ביום ראשון, שהאדם צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו. והכל תלוי לפי אותו הגודל של איחוד הרצון המעשי עם השכל העיוני, שבצורה אחדותית מוחלטת הם מתאחדים רק במרומי הקודש, באור התורה בשורש שרשה.

מ. יסוד האושר הוא אהבת האמת בשכל, אהבת היושר בחיים, אהבת היופי ברגש, אהבת הטוב במעשה. ובכל הערכים כולם, כל אדם בונה לו אמת, יושר, יופי וטוב, בפני עצמו כפי מדתו. וכולם, כל המדות הללו של כל יחיד ויחיד מבני אדם, מתכנסים לאוצר מאוחד אחד, שכל האמת, היושר, היופי והטוב מתארגנים בו. ובזה באים אל המסלה של דעת ד', הנאורה, המלאה קדושה, ויראת אלהים ברורה.

מא. סתרי תורה מתאחדים בשמחה. האדם מוצא לו את כל רוחב לבבו, את כל אידיאליו, מתמלאים על ידי חכמת האמת העליונה, שאינה משועבדת לאותו המצר הדחוק של הגיון לב האדם, ע"פ הקשיו המצומצמים. על כן ימלא שמחה וגילת צדיקים, כל שיוסיף להיות חי באמונתו. המדע האנושי המצומצם הוא כלי הגון לעקר על ידו אותם השרשים הזרים של הדמיונות הכוזבים, שהם צריכים להעקר, הם כל הדמיונות, שיסוד נטיתם הוא בערות האדם ונטית הרשע שבו. אבל השמחה הגדולה, הממלאה את הלב חדות קודש, מפני שמשאלותיו העליונות מתמלאות, זו איננה באה כ"א ע"י רזי תורה, שמציגים לפני האדם את האספקלריא המאירה של נשמתו, החיה, העליונה, כמו שהיא.

מב. כשהגוף טהור מטומאת התאוות והעונות, משיגים אור גדול ושמחה עליונה גם מההשכלה הפילוסופית באלהות. אבל כדי להטעים טעם שמחת קודש לירודים, מוכרחים לעלות למדת העליה של רזי תורה, המפרשת כשמלה את האור האלוהי, ומתוך יפעת תפארתה תשיג נהרה גם הנפש המגושמת. על כן בדורות האחרונים, שכ"כ גברה אפלת התאוות, וכחות הגוף הם חלשים, עד שא"א לעמוד נגד השיקוע החמרי, הכרח הוא להאיר באור הרזים, הבלתי מוגבל, המתעלה בחופשו המרומם עד מרומים עליונים, ומשפיע שמחת גיל של יפעת קודש, לנפשות עגומות ונדכאות. ומ"מ מי שלבו שלם ביראת ד' באמת, ישתדל להיות טהר ידים וטהר לבב, ויוכל לטעום ג"כ את הבהירות הפשוטה של נועם ד' השכלית, המתפשטת על פי השכל האנושי, שיש בה עונג של קדושה מיוחדת. ויצרף את החול אל הקודש. ויזכה אז ביותר להבחין בין קודש לחול, ויראה כי מתוך מאד האור האלהי הבא משפעת הקודש של התגלות אלהית, אשר בסוד ד' ליראיו, באין ערוך יותר מהנועם המוגבל, שיוכל ליתן השכל האנושי. אמנם מי שיש בו קדושה פנימית, גם השכל האנושי מעורר את חיי רוחו, לשאוב ממעין הקודש אשר בעצמיות נשמתו פנימה, ושאיבה זו מתאחדת היא בעומק עצמיותה עם ההארה הרזית. וזאת היתה מדתו של הרמב"ם, ושל יתר גדולי ישראל קדושי עליון, ששאבו את חכמתם האלהית ע"י המעבר של השכל האנושי, אשר למטפיסיקה הפילוסופית, שחדרו בתומת רוחם מן החול אל הקודש.

מג. טעמה כי טוב סחרה לא יכבה בלילה נרה. הדודאים נתנו ריח, ראשי תבות נר"ה, וזנו כי טוב סחרה, שכר שכרתיך בדודאי בני, ועמדו יששכר וזבולון על ידי זה, שגם בעסקי עולם הזה שדומה ללילה, אור לו על ידי מה שנותן לתוך פיו של יששכר.

מד. אף על פי שאין ללמוד סתרי תורה בלילה קודם חצות, מכל מקום אם נפשו עגומה והוא צריך לשמחה דוקא באור העליון של פנימיות התורה, נראה שיש להקל, ומצוה נמי איכא. סוד ד' ליראיו ובריתו להודיעם. עיני תמיד אל ד' כי הוא יוציא מרשת רגלי. לילה נחלק לשתי בחינות, שהם כשני לילות, לפני חצות ולאחר

חצות, ליל ולילה. נוטריקון רגלי, גם ליל ראשון ילמוד, כלומר חצי לילה הראשון, כשהוא לצאת מרשת המחשבות, המאפילות את אור קדושת נשמתו.

מה. את ההרגשות הנפשיות שלי ביחש לחלקי התורה, איזה הם הדרושים לי ביותר ומתאימים עם צרכי נשמתי, אף-על-פי שאין להמשך אחריהם לגמרי, ולפעמים צריכים להלחם גם-כן עם הרגשות, אבל לשום לב עליהם ודאי הנני צריך. כי לא לחנם מתעורר רוח פנימי להמשיכני ללמודים נסתרים, גם לענינים שהם למעלה ממדרגתי וערכי. אמנם עת ומשפט ידע לב חכם, לדעת לעות את יעף דבר.

מו. מה שלומדים, ומה שמתפללים, ומה שעוסקים בשובו של עולם, בין בדברים המוכרחים לאדם ולבריות לקיומם המצומצם, בין בדברים העשויים להרחיב דעתו של אדם ולשפר את חייו, הכל עולה לאגודה אחת, לחטיבה אחת, להשלים את התיקון הכללי של העולם כולו, ולקרבו יותר ויותר להמטרה האידיאלית המבוקשת, לעשות את החיים טובים והגונים, ויותר ראויים להקשר בקשר נצחי, בקשר הקודש, בקשר שמחת עולמים, בקשר עדני עדנים, בקשר זיו ונהורא מעליא, באור חי העולמים, ידיע מה בחשוכא ונהורא עמה שרא.

מז. האמונה הגדולה, כשהיא מזרחת את אורה על הנשמה, כל העולם מתמלא אורה על ידה, יכולת כללית גדולה, כח כביר ונשגב מופיע בנשמת קדוש ד' הדבק בחיי אל חי העולמים. כשם שהיכולת והגבורה מצטיירת בתחילה בדמיון הקודש, ככה הולכת היא ומתעלה בשכל ובפועל, עד ותגזר אומר ויקם לך.

מח. האמונה הגדולה שהאהבה, היראה, והדבקות האלהית, נמשכות עמה, כל הטוב שבעולם מאיר בה. כל ההשכלות, הגדולות, עם הקטנות, נמשכות בה ועל ידה חכמה, גבורה, שמחה, קדושה גדולה וטהרה, חסידות וענוה, יופי וחקן, הכל כלולים בה, הכל נמצאים עמה, כל סדר וכל מנוחה, כל שלווה וכל שקט, כל כבוד וכל תפארה. אוצר החיים של אמונת אומן העליונה, כולל הכל, כל גודל וכל עז, וצדיק באמונתו יחיה.

מט. אותו הציור העליון של ההשכלה הרוחנית, איננו מצטמצם בשכל הגיוני. אין שום השכלה יכולה להגבילו, וכל אומץ הוייתו והשראתו על האדם בא על-ידי כח הקודש של אמונתו. זיו החיים החזק הוא אור האמונה. חוש האמונה האלהית, בכל גודל עוזו, זהו החיים האמיתיים, החיים ששום מות אין עמם, החיים ששמחת איננה מתערבבת משום צרה, יגון ואנחה, החיים שהטובה והברכה עמם שרויים הם, עמם דבקים שמחת עולמים בלא עצב, חדוה עליונה רחבה ועשירה, בלא שום דלדול ורפיון. אור חיים זה צומח הוא ועולה מכל תורה, מכל חכמה, מכל חסד מכל גדולה, מכל שיחה טובה ונאה, מכל רעיון גדול ונאצל, מכל מחשבה ישרה והגונה, מכל מצוה, מכל מעשה טוב, מכל תיקון של תרבות ודרך ארץ, מכל טוב שבעולם, שבכל הזמנים ובכל הברואים, בכל השפות, בכל הלשונות, בכל הנטיות ובכל האמונות, בכל העולמים ובכל הנשמות, מן הכל הוא שואב ועל הכל הוא משפיע, אור אורים בקרבו, חיי חיים עמו. אשרי יבחר ויקרב יודע סודו, אשרי רועה אמונה בגדולת דעה, בהגיון אמת, ברוח טהור, באור ד', בזוהר תורה ומוסר, בענות צדק, בגבורת ישע, בימין ד' רוממה, בתענוג עליון, אז תתענג על ד' על ד' ודאי, בעומק דעת, בסוד שיח רם ונעלה מכל שפה וניב לשונות,

רומם ונאצל מכל רגש ומחשבה, ומרוב רוממות הוא מלא כל, מרב עז הוא נהדר על כל, מרב שובע הוא משפיע על כל, וכולו אומר כבוד.

נ. בגדולתה של האמונה מבינים את הכל, כי אין מניעה לשום דבר, הכל אפשר הוא בענין העליון מעל כל שם והגיון, ששם סוד האמונה מונח, גדול הוא מעל כל האלהים, שם החירות והדרור העליון מכל נמנע חיובי. כל אלה הצמצומים באים רק במקום שמתחלת החכמה הצרה והאמונה המוגבלת, אבל החכמה העליונה, משתעשעת היא עם האמונה החפשית, מרקיעה למעלה מכל שחקים, משחקת לפניו בכל עת, משחקת בתבל ארצו, ושעשועי את בני אדם.

נא. בדיעבד כשאוכלין בלא כונה טובה או כשנכשלין באכילה גסה, שנקרא פושע, כשמתכוונים לשוב על זה בתשובה שלמה אחרי האכילה, ולהעלות ולברר את ניצוצי הקדושה שבאכילה זו, יש תועלת ותקוה. ואל ירף הנלבב מלתקן את כל אשר תשיג ידו, אחרי כל אכילה, בתשובה מאהבה, בשמחה וטוב לב, בלא עצבות, כ"א בחדות ד', ובלב נשבר ונדכא, המלא גודל ועז קודש, ואז יפעול ישועות לו ולעולם. וגם אם עברו עליו בעת אכילת המזון עצמה כמה נפילות ונסיגות, עוד ישוב ויתעלה ויזכה לאכול לחם קדש בקדושה עליונה, והפשע יהפך לשפע, שפעת טובה וברכה ורחמים ורצון, "וטוב לב משתה תמיד".

נב. אל יפול עלי לבי אפילו אם חושבים את הגיונותי לדברים דמיוניים, מכל מקום הלא גם הדמיון כשהוא נוטה לקדושה ולמוסר יש בו תועלת וצורך. ומי יודע את האמת לאמתה בין בני אדם שמחשבותיהם הבל. ואנו אין לנו כי אם לפתח כל אחד את כשרון רוחו בדרך האור, האמת והטוב, כל אחד על פי שורש נטית נשמתו. וכיון שאני מרגיש נטיתי הפנימית בתוכן רעיונותי שהם מפכים ונובעים בקרבי בכל עת, וביחוד בעת הדבור וההשפעה, הרי הוא חלקי ונחלתי. ואף על פי שאני צריך להתחזק ביתר חלקי התורה, וביחוד בגופי הלכות, אבל ללכת נגד טבע רוחי, זהו דבר שאי אפשר ואינו צריך.

נג. על פי הרגשת הנשמה איני יכול לדבר דברים בטלים ויתירים, ובעת שההתעוררות הגופנית החיצונית מביאה אותי לידי כך, לדבר כדרך שרוב העולם מדבר על פי שטף דיבורי, מרגיש אני מחאתה של הנשמה בפנימיותי. וצריך אני להדרכה כזאת, שתתן לי יסוד להרגיש את תהלוכותיה של הנשמה, ולהשליט אותה בחיים בכל התנועות ובכל הדיבורים.

נד. לפעמים על ידי קליטה שקולטים מן הכל, מתדלדלים מכל תוכן פנימי. וצריך האדם המוכשר לקלוט מן הכל, לאמץ את פנימיות קדושת חייו, עד שיהיה קנינו שקונה מן הכל רק קנין טוב וקנין עצמי, כלומר שיוזהר מן הקנינים הרעים שאפשר להם להקלט מן הכל, ושלא יהיו קניניו הרוחניים דברים שהם מן השפה ולחוץ, כי אם יהיו חודרים עד לעמקי פנימיות החיים באמת לאמתו, ואז יתעצם עם הטוב הכללי, ויהיו לו לנחלה עצמית. יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך.

נח. כשלומד או משיג השגות קדושות, יכוין שהקדושה תתפשט בו על ידי התנועות הרוחניות בדרך עילה ועלול, עד להמדרגות היותר תחתונות שברוחו ומהותו. וכשמתעורר ברגש קדוש, או כשעושה שום מצוה מעשית או תנועה טובה, יכוין שתתפשט הקדושה מלמטה למעלה גם כן בדרך עילה ועלול, על מהותו ושיעור קומתו, אלא שבכונה הראשונה הוא באור ישר, ובשניה הוא באור חוזר. ובתורה עצמה יכוין, שמצד הענינים שבמהותו שהם למעלה מגילוי האור שבתורה זו, יתפשט כח הקודש בדרך אור חוזר למעלה למעלה, ומה שהוא בשוה לו ולמטה ממנו, יתפשט כח הקודש בתור אור ישר. וכן במצוה, מה שהוא למעלה ממדרגה זו של המצוה במהותו, יתפשט כח הקודש בדרך אור חוזר, ומה שלמטה בדרך אור ישר. וכמו שהוא מתכוין על זה בבחינת עצמו בפרטיות, כן יכוין גם כן בבחינת העולמות כולם, שהרי הוא נלקח בתור תמצית מן כל ההויה, כאדם שהוא חלתו של עולם, וכל אחד חייב לומר בשבילי נברא העולם, אם כן יש בכל אדם כגדולתו של אדם הראשון, וכשמשמש בה בקדושה אשרי לו ואשרי לדורו.

נו. הדיבורים שיוצאים בלא יראת שמים בציוור, פוגמים את תכונת הנפש, ביחוד לאלה שהם ראויים להיות מלאים יראה מקורית, מלאה דעת והגיון שכלי.

נז. ראוי להזהר מלבטא כל דיבור שיגרום רפיון שטת המוסר בחיי שום איש. אפילו אם הדברים מצד עצמם נראים כנכונים, הרי הם מזיקים להשומע, אם הוא קשור בחוגו המוסרי, בתוכן מנוגד מהדברים הנשמעים לו, באותו פרק.

נח. התשובה המחשבתית שבאה על פעולות, תנועות ודבורים המקררים את הרגש היחשו לקדושה, היא משבחת מיד את כל תוכן החיים, ומשפיעה סגנון של תמימות אמיתית במעמקי הלב.

נט. הבושה שמתבישים בפנימיות הלב מפני החטא, אע"פ שהיא דבר שבטבע, מ"מ יש בה קצת כפרה. וכשמשמים הלב להרחיב את הבושה, כל מה שהיא מתרחבת הרי היא מרחבת את חוג הסליחה על כל החטאים כולם. כי הרי הם שייכים זה לזה בתוכן של עבירה גוררת עבירה, וא"כ המתביש מאחד מחטאיו - מכולם הוא מתביש, והרי התשובה של יראת ד', שהיא הבושה, מתפשטת על כל שעור קומתו, ומתכפר לו בזה אפילו מחטאים דבעינן בהו תשובה רבתא דחזיא לחפאה על כל עובדוהי.

ס. כשמרגיש האדם שנהרס הרבה ברוחניות, ידע שהגיע לו התור לבנית בנין חדש, יותר נעלה ונשגב, ויותר קיים ומפואר, ממה שהיה בראשונה, ויתחזק ויתאמץ בתיקון מעשיו ודרכיו, בסדר הגון, באומץ לבב, בחפץ טהור, בלב מלא עז ושמחה פנימית, כי טוב וישר ד' על כן יורה חטאים בדרך, ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו.

סא. הפרדת הגבורות זו מזו באה על ידי אורח מוסר של השכלה, לעשות את כל התכן של החטאים לדברים נפרדים, שאין להם יחס זה לזה, ויבטל בזה את הגרירה שבסגולת החטאים, ולא תהיה עבירה גוררת עבירה. ועל ידי הפירוק הזה שיפרק את כל חטאיו, יוכל להתיצב על דרך טוב, ובשונאיו הרוחניים יקיים אשחקם כעפר ארץ, כטיט חוצות אדיקם ארקעם, ואשחקם כעפר על פני רוח, כטיט חוצות אריקם.

סב. גדולת האמונה אינה תלויה בריבוי הדברים שהוא מאמין, שהרי פתי יאמין לכל דבר, אלא בעומק החוש האמוני, וגדולת התפשטותו ורוחב הרגשתו בענינים היקרים שעליהם האמונה מיוסדה, ויסוד הכל הוא היקר האלהי.

סג. כשהענפים הרבים של האמונה מתפשטים על-ידי הגדולה המקורית של שורש האמונה, יש בכולם ברכה רבה וגודל רוחני אצילי, המחיה את הנשמות. חדשים לבקרים רבה אמונתך. בתוך ים החיים הזה של אומץ האמונה וגדולתה המקורית, נמצא גם-כן עזוז החיים וסגולת הקצב של חיתוך חיים לכל פרט, שם רמש ואין מספר חיות קטנות גם גדולות, וכולם יש להם השפעתם, ערך חייהם, והכל הולך לתוך פיו של לויתן שמקיף את כל העולם כולו, ועל סנפיר אחד מסנפיריו העולם עומד, וצדיקא רבא קדישא ויקירא, רב המנונא סבא, באמונתו יחיה, ויחיה את העולם, ובלעו כל נונין דימא ואפיק להון כד הון קיימיה, ויליף פירקא דמילא דשטותא, כדי לאלפא רזא דחכמתא, משום יתרון האור מן החושך דוקא, ומיא דאורייתא שאיב מימא גופיה, ולא מן הכד לבדו דאינון כ"ד ספרין דאורייתא, כי-אם ממקורה של תורה, מקור מים חיים.

סד. לא בעצבון, לא בפחדנות, לא בחלישות סנטימנטלית, צריכים לפנות אל האור האלהי, אלא בידיעה ברורה, שמה שנובע ממעמקי הלב, להיות מתקרב אל האלהים, זהו חוש טבעי שלם ובריא, ולא חוש טבעי סתם, אלא החוש הטבעי היסודי של הנשמה, שנובע באדם מנשמת חי העולמים, מנשמת כל היקום, כל היש. וכל מה שיוסיף דעת, שיוסיף הארה רוחנית, ובריאות גשמית מסודרה, כן יאיר בקרבו האור הנפלא הזה להיות לו לנר על דרך חייו. וישראל, כל מה שיעמיק יותר בתורה ידע ויחוש כמה מרומם ונשגב, כמה אמת ואמיץ הוא האור הגדול הזה, וכמה הוא תופס את החיים כולם, את הליכותיהם הכלליים והפרטיים, ולא ירצה בשום אופן להיות חי חיים אומללים, מגושמים ומזוהמים, חשוכים ואפוליים, שאין אור אלהים חיים, מקור החיים, החכמה והבינה, החסד והגבורה, התפארת והנצח, ההוד והיסוד, הממלכה וכל הסתעפותיה, באור הדעת הזולף והולך ממרומי מרומים עד ממעמקי עמקי עמקים, מתפלש בהם, ויגיל וישמח ויחזק ויאמץ כח בעזוז ד' ואור קדשו.

סה. על ידי מה שחפצים במדות חסידות גדולות מתגבר היצר הרע הרבה, והאדם מתדלדל ברוחניותו, ועל כל פנים מוציא כח רב על מלחמת היצר הרע, שהיה יכול להשתמש בכח זה להתעלות יותר ויותר. על כן אין אדם צריך לחשוק לעלות במדות חסידות עליונות שלא בהדרגה, כי אם להשתוקק לעלות תמיד מעלה מעלה בדרך הדרגה, ומגמת פניו תהיה לעלות למדרגה היותר עליונה, חייב אדם לאמר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב. ועל ידי קצת התגברות היצר הרע שיש על ידי התשוקה הכללית, שחושק לעלות בהדרגה למדרגה גדולה, מתעוררת אצלו מדת הגבורה שבקדושה, ואור החיים מבהיק בקרבו.

סו. התכלית הכללית ששלל הרמב"ם מהבריאה, והעמידה על הרצון, אחרי שהתכלית הפרטית של כל דבר ביחוש לחבירו, הוא יסוד החכמה הטבעית שנתנה לאדם, הטבע לא יעשה דבר לבטלה, הוא גם כן מוסכם, וההנחה של חפישת טעמי מצוות בדרך כללי, והפרטים אל הרצון הם מונחים – מגיעים הם זה בזה. שיגוב נורא הוא הרצון האלהי, מה שלמעלה מכל דעה ושכל, וקל וחומר מכל שכל אנושי, אבל כיון שאנו רואים שהטבע, עם כל עוזו וכל העלם כללותו, פותח הוא לפנינו את פרטיו, כמה שנחדור אליו עד גבול ידוע, ואחרי שאנו מוצאים בקרבנו תפקידים שכליים מצורפים אל התורה, בעיון ובמעשה, יכולים אנו לגזור שהננו יכולים למצא טעמי תורה ומצוות. ועם זה נדע, שסוף כל סוף נעוץ הכל בכללות הרצון הנשגב מכל טעם, והפרטים חיים הם מאותו הקישור העליון שלמעלה מכל דעה, ואין לדעתנו בו מבוא לפי השכל האנושי, ומכל מקום הם מקושרים בשכלנו וביסוד טעמיו, והם דומים לתכלית הכללית של ההויה, שפרטיה בצירופם מעידים על החכמה הכללית הבלתי מושגת. והטבע עומד בזה בצורה נגדית אל התורה, מגולים הם הכללים בתורה ונעלמים הפרטים, ובטבע מגולים הפרטים ונעלם הכללות, המגמה ההוייתית, ובודאי לתעלומה עליונה זו, יש גם כן קשר למה שבתוכיותה עם קשר התורה, מצד סבה פנימית, פועלת ומציירת, ובזה ההלכות אינן בטלות לעולם.

סז. אף על פי שהעצבון והפחד בא מפני ביטול תורה, ומפני העונות כולן, מכל מקום תיכף כשמהרהרים בתשובה הרי הכל מתהפך לטובה, וצריכין מיד להתחזק באומץ בטחון בחסד עליון ברוך הוא, ולאחוז בתורה ועבודה כל אחד כפי מדרתו. ואם לפעמים יראה לו שהמדה המתעוררת על ידי הקריאה בספרים מענייני המוסר והיראה אינה לפי מדרתו, יתבונן ויחקור על מדרתו מה היא, ויתחזק ויתאמץ ביחוד במדרתו העצמית, וגם מזה אל ינח ידו, ממה שמתעורר על ידי הספרים, ואף על פי שקטן מאד הוא צד התפיסה שלו בהענינים שאינם כל כך שייכים לו, מכל מקום כל מדריגות הטוב והקודש צריכות להיות מקושרות זו עם זו, ויחד כולן יעשו חטיבה אחת, להאיר עליו אור ד' ותורתו העליונה בנועם ד' וטובו.

סח. אהבת הקרובים, ואהבת אשה, הם שני מיני אהבה שאסורים שיגעו זה בזה, כי כל אחד מקלקל את חבירו בהיותו נוגע, בנפש וביסוד העולם. זורמות הן אלה שתי האהבות כל אחת במסלולה המיוחד, והן על ידי שיתוף השפעתן בונות את העולם, וכשהן באות בערבוביא, באופן שאי אפשר לכל אחת מהנה להתפשט כראוי, עוצרות הן את כל טוב העולם, וממלאות חשיכה את הנפש ואת העולם, וכחות הדין והזעם מתפרצים בטומאה רבה וקצף נורא לשבר ולכללות. וזהו סוד איסור עריות שאר בשר. ואיסור שתי אחיות הוא גם כן פגיעה באהבת האחות על ידי האישות, אבל לא רק על ידי נגיעתן התכופה זו בזו, כי אם על ידי הניגוד שביניהן, שבא גם כן על ידי קירוב יותר מהראוי, ואשה אל אחותה לא תקח לצרור. ויש בזה משום שני האופנים, השיתוף שבין איש לאשה עושה את בעל האחות לאח, ויש לו כבר אחיזה בתוכן קרבת האחות, ואסור לדחות אותה על ידי קרבה של אישות, ולא עוד, אלא שגורם שהקירוב האחותי של האחיות יהפך לשנאה, על ידי מה שנעשו צרות זו לזו, וזה הוא פגם כללי ביסוד האחות שהעולם משותת עליו.

סט. אם אני הנני בטבעי בעל אגדה ובעל מסתורין, אינני צריך לקנאות כל כך בחלקי ההלכה והנגלות, מכל מקום הנני קרוי ועומד גם כן לחובות הללו, כי לא לחנם חנני ד' כשרון גם בהם. אבל הנני צריך לדעת את מדתי, כדי שלא אפול בעצבון במיעוט חלקי בנגלות, אף על פי שגם באגדה ובנסתר הנני דל ואביון מאד, מכל מקום אני צריך להתחזק, כי סבת החיסרון שלי הוא ריבוי הצדדים שהם מושכין אותי תמיד לכאן ולכאן, על כן כך היא מדתי לטעום מעט מעט מכל דבר. ואם בנגלות והלכות יש לי רפיון יותר גדול, גורם זה המשכתי הפנימית לאגדה ונסתר, שניכר ביחוד הופעת הכח שלי בזה בעת הדיבור המסודר הפתאומי עם אנשים ראויים לזה, ובכל עת של התעוררות רוח, שמוצא אני בי איזו גניזה טמונה, שצריכה להיות לי לנחמה גם בעת ההסתר והחשכה הגדולה. כי אשב בחושך ד' אור לי.

ע. יש בנו צד יראת החידוש, וזהו מסגרת לאמונה, להיות מוכן לקבל בתורת ידיעה את המסור לנו מאבותינו, בלא התחדשות. ולולא היתה יראה זו גנוזה בקרבנו, לא היה אצלנו בסיס לשום חידוש והופעה, שהיא תמיד בנויה על ידיעה מקובלה באיזה אופן שהוא. וכשהיה השפע של החידוש הולך בלא מעצור, היה מטשטש את צורתו של כל יסוד טרם שנבנה עליו איזה בנין, וזוהי יראת האמנות, שמתגלה גם כן בחול. אמנם המחדש האמיתי לא ישתמש ביראה זו כי אם על פי המדה הראויה, ועל פי רוב התלמוד, ורוב ההגיון המחשבתי, נעשה האדם משוחרר לפי הערך מכבלי יראה זו, והיא מצמצמת את עצמה בנקודה היותר זעירה, ובתוך זאת הנקודה כבר מונח כל יסוד כח העוצר והמצמצם הנדרש להפריט המחשבה והרחבתה, כדי שתצא בצורה בנויה ומבוססת, כדין אמת שיש לה רגלים, ולא כשקר שאין לו רגלים.

עא. הלב מתגעגע אחרי ההשגה של ארץ-ישראל, אחרי האמונה של ארץ-ישראל, אחרי הקדשה של ארץ-ישראל. איה לוקחים את השמחה של ארץ-ישראל, את השלוח הפנימית של ארץ-ישראל, את הדבקות של ארץ-ישראל, את האמת של ארץ-ישראל, את העז והאומץ של ארץ-ישראל, את הבטחון של ארץ-ישראל? חוסה ד', רחם נא, אל רחום וחנון, חמול נא וזכני נא לשוב אליך בתשובה שלמה, והשיבני נא אל ארץ חמדתיך. זכני נא לראות בשמחת גוייך, להתהלל עם נחלתך. רחם, רחם, אב הרחמן, חוס נא, הושיעה נא, האל המושיע.

עב. לב נשבר ונדכא שלי, הנטייה שלי לעצבון, באה מפני שאיני מוצא נחת רוח בשום דבר שבעולם כי אם בהארת אור אלהים, הופעת קודש נועם ד', ובעת ההעלם וההסתרה צר לי מאד, מר לי מאד, וממעמקים אקרא ד', אליו פי קראתי, ורומם תחת לשוני. בצרה קראת ואחלצך, אענך בסתר רעם.

עג. אנו מדברים על דבר הצדק בעצמו, בהתגשמותו במציאות, ועל דבר האידאל של הצדק, כשהוא זורח בנשמה, כשהוא מצוייר ונשאף. אנו אומרים שהשאיפה האידאלית של הצדק מלאה היא עושר של צדק יותר מהצדק המתגשם במציאות. הצדק המתגשם יונק הוא את ברכתו, מקבל את שפעו, מהאידאל המופשט של הצדק. והאידאל המופשט, לא בכל עוזו יכול הוא להשפיע את צדקו על הצדק, אלא על פי התוכן המצומצם הראוי להצדק המתגשם בעולמים לקבל. וזה הצינור המשפיע להצדק המתגשם במציאות, הרי הוא מקור הצדק בדרך קירוב, כלומר מקור השפעת לשד הצדק להצדק המתגשם. וכשהצדק המתגשם יונק מצדיק יסוד עולם זה

את שפעו, הכל שמח, חי ומלא אורה, ברכה וקדושת עולמים, עז וחדוה, וקול רינה וישועה באהלי צדיקים, צדיק וצדק.

עד. בעל תשובה מוכרח ללכת בדרכים עליונים, בארחות חסידות ומחשבה קדושה. אכן ישנם אנשים כאלה שנולדים בטבע להיות אפשר להם להיות צדיקים מעיקרם. והם גם אם נזדמן שחטאו ועושים תשובה יכולים אחר תשובתם להיות כארחות חיים בדרך צדיקים דמיקרא, לא בתגבורת להבת קדושה ניכרת וחושקת תדירה, אבל אותם שמטבעם יש בהם נשמות כאלה שתמיד הם צריכים לתשובה, הם הם הקרואים להיות חסידים ואנשי קודש.

עה. התארים החיוביים ששללם הרמב"ם מאלהים, יש להם זה הערך של שלילת התכלית מכללות המציאות, ושלילת הטעמים של פרטי המצוות, שביארנו כבר את תלייתם, שהם תלויים זה בזה. בצדק דיבר הרמב"ם על דבר גבולות השכל, ואמר שיש בשכל תפיסה על טעמים צירופיים למציאות, ועל טעמים כלליים במצוות, אבל לא על טעם תכליתי כללי למציאות, שבטח ישנו, אבל אין לנו בו שום מבוא שכלי, אם כן הטוב שבביטויים הוא כך רצה ד'. וכן הדין בטעמים הפרטיים למצוות, שרישומם בא משורש העליון מכל שכל שלנו, ואין שייך לומר בהם טעמים בכח הדיבור שלנו והגיונונו המוגבל. והוא הדין תארים חיוביים, אינם מצטיירים כלל בשכלנו. כל מה שיצטייר בשכל האדם הרי הוא מוגבל, ואין באלהות הגבלה, וכל תיאור בלתי מוגבל יוצא הוא באמת מכלל תיאור, והדבר דומה כאילו אמרנו, הרי אמתתו גלויה לעצמו, וזהו אמת לאמתו, שהוא אמנם הוא דיבור שולל את ידיעתנו. והתכלית, הפרטים, והתארים, עולים בקנה אחד, שלא שללם הרמב"ם בעצם מעצמות המציאות, אלא מיכולת ביטוינו.

עו. התפשטות הידיעה האלהית על דברים שלא היו במציאות, כעל דברים שבאו במציאות, הוא רק דבר צירופי ביחש להשגת נבראים, אבל באמתת המציאות, לגבי הענין האלהי, הכל יש כבר במציאות, שכל מה שהיה הוה ויהיה הכל ברוחו, ידיעתו וחפצו. ונמצא, שהכל מצוי בבחירה היותר עליונה של המציאות האמיתית, אלא שלגבי דין אין אנו יכולים להשיג שום דבר של מציאות כי אם עד שתגרע מציאותו על ידי הצמצומים הרבים. עד שירדו ויהיו הדברים שוים במדרגת המציאות למציאותנו. ונמצא שכלל גדול הוא, שהידיעה האלהית מקפת מה שיש במציאות, מפני שאין שום דבר שאיננו במציאות לגבי האלהות. החק, שידיעתנו אינה מקפת מה שלא יש במציאות, הוא טבוע מפני ההתענפות של ידיעתנו מהידיעה האלהית, על כן יש בה קצת דוגמא של מקורה. ולא עוד אלא שלא שייך כלל לומר גבי האלהות הקפת ידיעה על מה שאין במציאות, כי מאחר שיהיה הדבר בידיעת ד', הרי הוא כבר מצוי במעולה שבמציאות, וכל המציאויות כולן אינן כי אם ניצוצות קטנות לגבי מציאות עליונה זו.

עז. במעשה המצוות ישנן שתי מטרות, המטרה העצמית והשניה צדדית. העצמית היא עצמיותם של התיקונים שהמצוות עושות בחיים ובעולם, והצדדית היא שהעסק במצוות בתור מצוות ד' מרומם ומעלה את האדם לספירה רוחנית גבוהה, מה שלא היה אפשר הדבר אלמלא היו לאדם עסקים רוחניים קדושים כמו מעשה

המצוות. המטרה הראשונה נוהגת אצל כל בני אדם במדה אחת, והשניה נוהגת ביחוד אצל המון בני אדם, שיכולים להתגשם ולפול לתחתית המדרגה בהיותם בלא עבודה רוחנית מעשית, אבל אנשים קדושים, שכל מחשבותיהם ורצונם וקשר חייהם כולו הוא מוסרי, רוחני ואצילי, ואדרבא, המצוות מצד המעשה שיש בהן הוא מפריע אותם מהילוכם הרוחני, מצדם אין במצוות הטעם השני, וכל קישורם במצוות המעשיות בא מטעם העצמי לבד, בלא תערובות של הטעם הצדדי. הטעם הצדדי הוא כמו שכר מצוה, והטעם העצמי הוא המצוה עצמה, אשרי איש ירא את ד' במצותיו חפץ מאד, במצותיו ולא בשכר מצותיו. עסק התלמוד של המצוות משתרע הוא גם כן על שני הטעמים יחד. מצד הטעם העצמי, כל כמה שאפשר לברר את יסוד עשיית המצוות בקצרה הוא יותר טוב, וישאר הזמן לעיון ומושכלות עליונות. אבל מטעם השני, הצדדי, כל מה שאפשר להאריך ולהרחיב את הסדר של הלימוד המעשי שבמצוות הוא יותר טוב, ויהיו בני אדם עסוקים בסדר המעשה של המצוות, ולא יסור לבם אחרי כל דבר שפל. ומפני כך כל מה שהאדם מתעלה, תלמודו הוא יותר קצר, וכל מה שיש בו השפלות גשמיות הצריכות עילוי ושמירה, צריכה התכונה להיות להגדיל ולהאדיר את התורה המעשית. ובארץ ישראל שאוירה מחכים, ויש מקום ביותר לאור רוחני עליון, הסדר של בירור ההלכה הוא בקצרה, על פי הירושלמי, ובבלאי משום דיתבו בארעא חשוכא אמריתו שמעתתא דמחשכון, במחשכים הושיבנו זה תלמודה של בבל, ומתוך החושך הזה יראו אור כל הבא ליהנות מאור התורה בכל הדורות ובכל הזמנים.

עח. האדם יכול לדעת את מעמדו הרוחני על פי הבהירות של הדיבור שלו. מה שהאור הנשמתי יותר חי בקרבו, כפי אותה המדה יחוש, איך כל דיבור ודיבור שלו יוצא כחץ, וכשטף מים חיים, ואיך שהוא בא ונמשך ממקור חיים, ופועל את פעולתו בעולם. מובן שהאיכות הפרטית של הפעולה של הדיבור תשוער על פי המדה הפרטית של העילוי הנשמתי, כל חד וחד לפום דרגיה.

עט. כשמדבר דברים קדושים, ובקרבו הוא מצטער מפני הופעת הקדושה שמשתפכת בקרבו, ידע שהנפש הטמאה היא מתמעטת והולכת, והיא מתכאבת על פחיתותה שפוחתת, וממילא הטוב מתגבר והולך. ובידיעה זו עצמה, ובאמונה והעמקה בה, הנפש הטהורה מתעוררת בשמחה, ויודעת שהיא מתקדשת ומתעלה, מתרחבת והולכת. ד' עז למו ומעוז ישועות משיחו הוא, ויעלו לבי ומשירי אהודנו.

פ. החכמות היותר עליונות מונחות, בהשגות הקודש, בעומק הטבע. בעומק הרצון, בעומק הדמיון. וכשתגיע ההכרה לאותו העומק. עד שלא תהיה על ידי הארתה מקצצת שום דבר מהעמקים הללו, אז תוכל להעלות את הכל אליה. ולהתעלות על ידם עוד למעלה, למעלה. ומלאה הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים.

פא. רזים צריכים להיות מוסברים ומובנים על ידי רזים דוקא, ולא על ידי דברים גלויים. וזוהי השטה הטבעית של גילויי האמתיות, שהיא נעלה באין עורך משטת התרגום, שהוא בגמטריא תרדמה. דוקא הנעלם בנעלם מתבאר, וריבו יסעיפי התעלומה כל אחד מאיר על חברו, ותעלמה יצא אור. וזהו נקוד על אי"ו שבאליו, למדנו שישאל לאיש על האשה ולאשה על האיש. המדרגות השוות מגלות זו את זו ומאירות אותן, רז עם רז יאחד, ואבוקת אורים תגלה.

פב. מצד קדושת המעשה וקדושת המחשבה, הפועלת לקבע קדושת הטבע והרצון ביסוד יסודו, עד לקדושת הזיווג בעצמות הטבע הטהור והקדוש, כדוגמת האדם לפני החטא, ולמעלה למעלה גם על ידי השאיפה לקדושת עולמים זו, מתעדן כל הקישור הנפשי, ויחס המשפחה מתקשר בחוטי קודש קדשים, שהם חזקים ואמיצים מאד, וגורם שפע חיים ארוכים לתולדותיו. ומיסוד צדיק כזה מושפע שפע החיים והעדינות, העז והאומץ, וגם ישות החיים בגדולה וגבורת עז על כל החיים, על כל הנלווים אליו, על כל הדור, על כל העולם. אומץ מוסיף אומץ, חיים ממשיכים חיים, כבוד ותפארת מזהיר תפארת והדרת קודש על כל.

פג. פורחות הן האותיות בתוך המחשבה, עפות כציפורים על השפיריים הרוחניים העדינים, שבשחקי הרקיעים שבמחשבה, וציורי האצילות הנפשית, קולט אותם השכל המעשי והעיוני, מחטב אותם הדמיון, מתעורר הרגש, ונעימת השירה מתחוללת וגליה מכים.

פד. משובחים הם כל המחשבות והרעיונות של יראת שמים, שנאמרים מטוהר לב על פי ההכרה וההרגשה התמה. אמנם באותם החלקים שההתפשטות הבאה לא מתוך גדולת הכרה היא מצמצמת את החיים, ממעטת את המרץ, ומקפחת את הכחות החמריים ואת הכשרונות הרוחניים, שם מונח הרפיון. ועל זה באה סגולת הניגוד, המתפשטת על ידי ספרים ועתונים והשפעות, ושם ההריסה והגסות גדולה מאד, עד שאין אדם יכול לעמוד בפני ריחם הרע, ומכל מקום נלקח מזה תמצית של עוז וחיל, וגבורת הרצון, ובא בסגולה לאמץ את עז החיים, המתדלדל על ידי ההשפעה התמימה של יראת שמים, שלא נסתגלה להכרה ברורה, ומשני הכחות יחד יבנה עולם, ויבנה עם, ותבוא גאולה וישועת עולמים לבית ישראל, ולעולם כולו. וכבוד ד' עליון, וכבוד שם אל אלהי ישראל, אלהי עולם, וכבוד כבוד תפארת עזו, יתיחדו כולם לחטיבה אחת רוממה, וישראל יעשה חיל, ואור אמת יבקע בעוזו, ושקר ועול כליל יחלוף, וכל חולשה ורקבון תכלה, וכל גבורה ואומץ, טוהר וקודש יתרומם, ויספו ענוים בד' שמחה, ואביוני אדם בקדוש ישראל יגילו.

פה. העזר של רוח הקודש על מעשה המצוות, ועל התורה, לתלמודה, לשינונה, לגירסתה וסברתה, בהעלם הוא בכל מקום, ובגלוי הוא רק בארץ ישראל. רצונך לראות את השכינה בעולם הזה, עסוק בתורה בארץ ישראל. אמנם, טהרת הגוף נחוצה היא להופעת האור של רוח הקודש, ובימי עזרא בקשו לרכש להם את הסיוע של רוח הקודש שיהיה מגלה את בהיקת אור המצוה, על כן תקן טבילה. אמנם אחר כך הושפל העולם, והוכרח הדבר לשאוב את הקיום ממעין יותר עליון, אור התורה בעצמה, שכל טומאות הגוף אינן יכולות לחוץ בפניה, הלא כה דברי כאש נאום ד', מה אש אינו מקבל טומאה כך דברי תורה אינם מקבלים טומאה. וצפיה לארץ ישראל, ותשוקה לטהרת הגוף, היא גם כן משרה את הרגשת רוח הקודש באיזו בבואה כהה, שגם בה ישמח לב נשבר המצפה להושע. ומן המיצר אקרא יה, ענני במרחביה, וכי אשב בחושך, ד' אור לי, אור עולם באוצר חיים.

פו. הנשמות הנפולות שיש להן יחס אלי, מוסיפות בי כח. אני מרחם עליהן, חפץ אני בתקונן, בטובתן, באורן, בישען, והן מרגישות חיות והשבת נפש. בעצם דכאותן צמאות הן לאור ד' וטובו, שמחות הן כי יש מי שמגיד

ישרם. ואני יודע כמה עמוק עמוק אצל אלה הנפולים אור ד' בוער, רוח ממרום נושב, כמה בפנימיות נפשן, חפצות הן ללכת בדרך אורה, בדרך ישרה וטובה. בטוח אני כי סוף-כל-סוף, עזרת ד' להן תבוא, אור ד' וטובו עליהן יופיע, בתשובה גדולה ישובו ובאהבה רבה יתקרבו, ואור הישר והצדק המאיר בפנימיותן, היה יהיה לשלהבת אור גדול. העם ההלכים בחשך ראו אור גדול, ישבי בארץ צלמות אור נגה עליהם.

פז. השתעבדות השכל והתרדמותו הבא על-ידי איזה השפעה, הרי היא השחתת עולם, וכל מה שהיא באה על-ידי השפעה יותר קדושה ההשפעה הבא יותר מזיקה. דומה היא לנבלה של נבואת שקר בשם ד', של עשיית רשע וטומאה, עבודה זרה ושיקוצים. על-כן כשבאה ההשתדלות של התרדמות השכל בשם האמונה, בשם יראת שמים, בשם שקידת התורה ועשיית המצות, הרי הוא שקר נורא וטומאה מזוהמה, שחייבים קדושי עליון, עבדי ד' הטהורים, לצאת חלוצים להציל את העולם, את ישראל, את התורה, את האמונה ואת כל קודש ד', מיד המחבלים הללו, יהיו מי שיהיו, בין שהם שקרנים שרוצים רק להונות את הבריות, לובשי אדרת שער למען כחש, בין שהם חלושי רוח, קטני דעת, שמפני אטימת האור השכלי אצלם, מפני כהות הרגשתם וגשמיות ציורם, הם רומסים בשקידה ומרץ את החומר המעשי, ומושרשים בהציורים האגדיים של האמונה במובן החיצוני של קליפתם, שמביא לעולם דלות רוח וגרעון חיים. והם בתומתם וחלישתם, ובגאותם וסכלותם ואכזריותם הפנימית, הבאה מתוך גאווה וטפשות ודעות משובשות בענינים יסודיים של הכרת האמונות הגדולות, שכל האמונה מבוססת עליהם, יתאמצו להדריך את העולם ברוח קצר, במשטמה ויאוש, רפיון ידים ומדינים, והשפעתם גורמת להרדים יותר את השכל, לכבות אורה של תורה, להרחיק את העולם והחיים המאושרים, את טוהר המדות וזיקוק המחשבה מן האדם, ועל-ידי זה הנשמות כושלות ונופלות, ובני אדם חיים חיי בהמות שפלות באין דעת ותבונה, באין הכרת כבוד האדם, שהוא הבסיס היסודי להכרת כבוד שמים המלא עולם המחיה עולמים, המעודד רוח ונשמה. אמנם יש מה לקחת גם מתכונה מאופלת זו, סוף כל סוף אצור שמה המון טוב, יש שמה הבעת הזהירות להאדם מבלי השען יותר מדאי על בינתם, הוקרה גדולה למורשת אבות שבה כל יסודות החיים גנוזים. אבל רק במירוק וריחוף, בשיטוף, הגעלה, ליבון וטהרה, תופשר לקחת את הטוב מהטובים שבמושפעים התמימים הללו. ועל כל פנים לכבד אנחנו צריכים את הטוב שברצונם, את קדושת האמונה, וחוש יראת שמים ואהבת המצות, וההתהדרות בכל הטוב המנוחל בישראל שבהם. ובהתחברותם של היסודות השונים יצא לאור האמת הטוב, האומץ והחיים, וכימי עולם יופיע אור על ישראל, ועולם יבנה וישוכלל ברב פאר, ברב תפארת ואמת, וישב עמי בנה שלום ובמנוחות שאננות ובמשכנות מבטחים, מציון תצא תורה ותהילה לכל אפסי ארץ.

פח. לפעמים ע"י העמסת יראת יתירה על נפשו יותר מכוחותיו, בא לידי שנאת התורה. וצריך כל אדם למדוד את כוחו, וגם כששטף המחשבות המוסריות מתגבר עליו, וכל הטוב שבו מתעלם ממנו, ומוצא הוא בעצמו כל הדופי וכל החסרונות שבעולם, לא ירף ידו ולא יבהל, וידע שבכל זאת הרבה טוב צפון בו. וידע גם כן, שבכל התוכחות הרבות שבספרים, שעל פיהם מוצא אדם עצמו אומלל מאוד, בתוכם מוסתר וגנוז אור חיים וישועה, חסד גדול ואומץ לבב. ודוקא מתוך עומק של נפילה באים לעומק קימה, ומתוך ריקניות התורה שבקרב יבוא

לאהבתה, ולהתאמץ בגדלה ותפארתה. ונתיקת הרצון בכל דהו לצד המעלה, מרים הכל לטוב. וישכיל ויבין שמצב שהעולם ההרוס גם הוא לטובה ולברכה, ולמחיה עשהו ד', וסוף הכל לתיקון גמור.

פט. על פי המחשבה היסודית יש להחיים האידיאליים מקום במציאות רק עם המחשבה האלהית ברומה העליון, הצלול, המזוקק, אשר רק הדבקות האלהית העליונה מגעת לנגע בו. המוסר של כפירה אינו כלום, מפני שהכפירה בעצמה היא הפך הצדק והמוסר היסודי, ונמצא שהכופרים שהם בעלי מוסר, נובע המוסר לא מכפירתם, כי אם מהכרת אלהים הגנוזה בעומק נפשם, שהם אינם מכירים אותה.

צ. חוץ מהבושה של היראה, המאירה תמיד את דרך החיים, עם כל מכאוביה הנעימים, הממתקים את הבשר ואת הרוח, חודרת היא הבושה הפנימית מצד המחשבה. הדבקות האלהית היא נשמת החיים של צדיקים יסודי העולם, והם תמיד מלאים צער ובושה, על אי האפשרות להלום את הרעיון האנושי עם האורה האלהית, עם הגודל והשיגוב האלהי, והם מתמלאים תמיד בושת פנים פנימית. הזה הוא תוכן ראוי לגודל וקודש האל הגדול הגבור והנורא מרום קדוש ב"ה, אשר לו דומיה תהלה. והצער והבושה הללו הם מעלים אותם תמיד, ואת היסורים הללו הם מקבלים באהבה, עושים באהבה ושמחים ביסורים, ועליהם הכתוב אומר, ואוהביו כצאת השמש בגבורתו.

צא. המחשבה האלהית בצורתה החיה המעשית, היא המחשבה המצורפת לעבודת המקדש, שאי אפשר לה להיות בתיקונה כי אם על ידי העבודה המעשית של הקרבנות, ודוקא על ידי כהנים בני אהרן. הם הם המסוגלים להחיות את המחשבה האלהית באופן שחייה יהיו חיי כל, חיי כל יסוד ודומם, חיי כל צמח וחי, חיי כל אדם וגוי, חיי כל ישראל, וכל צבאי צבאות מרומים. זר אשר יקרב, יפתח את צינור החיים המחשביים הללו בצורה מקולקלת, מעוותת ומזיקה, שהיא מביאה בסוף להנזר אחור מאחרי החיים האלהיים. ונזירה זו, נזירה כללית היא, הפועלת על היקום כולו. קרח, אשר בקש לקעקע יסוד הכהונה, פגע ביסוד העולם, בבריח התיכון של היקום, וארץ התקוממה לו. עד אשר נטיה זו בעצמה תהיה העדה לחיים של המחשבה האלהית, צדיק כתמר יפרח.

צב. עצה, תפילה ואימוץ, צריכין לקבץ, להלחם נגד חולשת הרצון. לפעמים באה החולשה על ידי קפדנות יתירה, שהרצון הטוב עולה למעלה יתירה יותר מהראוי לו, ודורש קרבנות כאלה מהחומריות מה שאינו מן הדין. על כן לכתחילה ראוי לפשר את הדרישות, וממילא יחלש כח הגירוי, ואימוץ הרצון לטובה יתקדם ויעשה חיל.

צג. יראת היצירה הרוחנית, כשהיא באה ממקום גבוה, מפני הדבקות להאמת היותר עליונה, והחרדות להיות סר ממנה כמלא נימא, גורמת היא שהזמן שהיצירה מתעכבת בו, היא אוספת כח צמיחתה במעמקי הנפש, ואחר כך כשהפחד סר ועת רצון באה, אז יוצאת היצירה כלולה בהדרה, בברק אמתה וזוהר עזה.

צד. כל הרצונות של כל הברואים, וביחוד של האדם, ובטפוסו היסודי של ישראל, הם גרעינים שיש בהם כח הצמיחה, וכשמעלים אותם על ידי תפלה, זורעים אותם ממש בשדה אשר ברכו ד', ומצמיחים על ידי זה ישועות. וכפי טוהר התפלה, וכפי ההכשר של כל הענינים המתלולים לסגולותיה, כך היא ברכתה של צמיחת חיים זאת. ויש אשר אור צמיאתם מאיר מחיי עולם הבא, ששם נגש חורש בקוצר, והלוח ילך ובכה נשא משך הזרע, בא יבא ברנה נשא אלומותיו. כמו שהיה אצל איוב, הבקר היו חורשות, והאתונות רועות על ידיהם. עוד הם מדברים ואני אשמע.

צה. יגיעת התורה והחכמה, שהיא דורשת מרגוע, המרגוע איננו רק דבר שבהכרח, כי אם דבר יסודי. השכל בפנימיותו צריך להתאמץ במקורו, מה שהלימוד בצלליו מעיב את אורותיו, ובאה המנוחה ההפסקית ומביאה את אותו האור המבריק על הענינים, יפיץ ענן אורו.

צו. המאכל של ארץ ישראל מקדש בפנימיותו, ואינו מגשם כי אם בחיצוניותו, אבל ממאכלי חוץ לארץ צריכים להזהר. ולפי רוב הצפיה לארץ ישראל מתעלה המאכל שבחוץ לארץ גם כן. וזהו סוד הזכרת ירושלים, בעל נהרות בבל או בשיר המעלות שובה בכל סעודה. צפית ארץ ישראל, הבאה תכף למזון, מעדנת את המאכל שבחוץ לארץ ועושה אותו קרוב לעילוי של ארץ ישראל. גם בארץ ישראל מפני התמעטות הקדושה שעל ידי החורבן יש הגשמה, לפי הערך, במאכל, שעולה ומתרחן על ידי צפית הישועה, המובלטת במזמורים האמורים.

צז. מוטלים אנו בין שני הזרמים הגדולים. כל הררי האור והאש הרוחניים שלמעלה מן ההכרה סובבים אותנו, מזדעזעים הם תמיד, וגורמים זעזועים נשמתיים גדולים בקרבנו. ואותם התהומות העמוקים שלמטה מן ההכרה הם תמיד גם כן שואנים, הומים ושוטפים. ומשבריהם וגליהם פוגעים בנו. ואנו מתרעדים ומשתטפים עמם. וכל התנועות הגדולות הללו אינן פוסקות. פועלות הן תמיד, בהמיה רבה. ברתיעה אדירה. בגאות חיים עזיזים. אנו צריכים להכשיר את כלי קיבולנו, את כל צנורות החיים הקבועים בנו. שיהיו מוכשרים לקבל את הטוב, הנאה, הישר. הטהור, הקדוש והמאיר. שנוזל משני הזרמים האלה יחד. וכשאנו מתכשרים לזה, יוזלו עלינו ממעל ומתחת רק שטפי טוהר, חסד גבורה ותפארת, ומים עליונים ומים תחתונים יסקו, ותהום אל תהום קורא בחיל. ואנו יכולים להיות עשויים בעז. עד כדי להיות הצנורות המחברים את המרומים והתהומות, להעלות את האורה התהומית למרומי הרום, ולהוריד קוי אורה אדירים למעמקי תהומים. להאיר שם בשטף אור וחיים, וחיי עולם וחיי קודש יאצרו ויחסנו שם להיות לברכת עולמים.

צח. צעקה גדולה צועקת נשמתית על שאיני מניח את כח המחשבה שלי להתפשט במלואו וטובו. אכזריות גדולה היא זאת, זאת היא צרת האדם בכלל - איננו רוצה להתעלות ולהתפשט לצד מעלה, על-כן הוא שוקע בבוץ. בא הדבר מתוך שני גורמים: מתוך יראה חיצונית, גסה ומגשמת, מלאה טפשות וציורים אויליים, ומתוך הבוץ החמרי המושך אליו לשפלות ולתחתית את כל מה שיש לו איזה אחיזה בו. ועל הכל צריכים להתגבר, אורך המחשבה, עדינות הרצון, גבורת החיים, הכל במילוי ברום עזו.

צט. ההתעוררות של המדע החדש על דבר הנטיה הטבעית שיש לאילו בני אדם מראשית יצירתם למשכב זכר, ובשביל כך חפצים הם לעקור את המחאה המוסרית בזה, אבל דבר אלהינו יקום לעולם. וכבר פירש בר קפרא על זה, תועבה תועה אתה בה, שהיא נטיה רעה, שצריך אדם וכללות האדם להלחם עליה. ומקצת הטינא שאולי תמצא אצל יחיד באופן שאי אפשר לעקרה, זה ראו חכמים מראש ואמרו על זה, כל מה שאדם רוצה כו', משל לדג הבא מבית הציד, רצה לאוכלו צלי שלוק מבושל אוכלו. ובזה העמיקו בטבע האדם עד לחמלה על המקולקלים בראשית יצירתם. ומכל מקום העירו, חגרינן מפני מה הויין מפני שהופכין את שולחנם. ואף על פי שאינה הלכה, מכל מקום היא שיחה של מלאכי השרת, דהיינו חכמים הדומים למלאכי ד', וכל עם ד' על פיהם יחנה ויסע. וכל הנותר בציון ונשאר בירושלם קדוש יאמר, וישנא תהפוכות, ודרך ישרים סלולה.

ק. הצדיק הקדוש והטהור בא מן התורה אל מקור התורה. דוחק האור העליון ממרומי שמי, ובא אל האותיות שהן לנגד עיניו של צדיק עליון, אשר אהבת כל היא מחסה עזו, והוא מבין כל, כי מבקש ד' הוא. מבקש הוא את האור, את האמת, את היושר, את הטוהר, את מקורותיהם היותר עליונים, משוטט הוא בחדריו, בכליותיו, יבקש נתיבות, ימצא אוצרות חיים, ימצא חן וחסד, ולעולם כולו ישביע.

קא. הנחנו את הפוליטיקא העולמית מאונס שיש בו רצון פנימי, עד אשר תבא עת מאושרה, שיהיה אפשר לנהל ממלכה בלא רשעה וברבריות זהו הזמן שאנו מקוים. מובן הדבר, שכדי להגשימו אנו צריכים להתעורר בכחותינו כולם, להשתמש בכל האמצעים שהזמן מביא: הכל יד אל בורא כל עולמים מנהלת. אבל האיחור הוא איחור מוכרח, בחלה נפשנו בחטאים האיומים של הנהגת ממלכה בעת רעה. והנה הגיע הזמן, קרוב מאד, העולם יתבסס ואנו נוכל כבר להכין עצמנו, כי לנו כבר אפשר יהיה לנהל ממלכתנו על יסודות הטוב, החכמה, היושר וההארה האלהית הברורה. "יעקב שלח לעשו את הפורפירא": "יעבר נא אדוני לפני עבדו", אין הדבר כדאי ליעקב לעסוק בממלכה, בעת שהיא צריכה להיות דמים מלאה, בעת שתובעת כשרון של רשעה. אנו קבלנו רק את היסוד כפי ההכרח ליסד אומה, וכיון שנגמל הגזע הודחנו ממלוך, בגוים נתפזרנו, נזרענו במעמקי האדמה, עד אשר עת הזמיר הגיע וקול התור ישמע בארצנו.

קב. מבריק ברק לעיני מגדולת התורה ואשרה. כמה עז ותפארת, כמה אורה מסודרה, מופעת על ידי כל עסק של תורה. כמה ידיעת התורה הנקלטת בתחילה, עומדת בכל עת צרה, עד כמה היא מבטיחתו עונג ונחת. מעת ההברקה אדע להעריך בהכרה את העומק שבחיים אשר לשוקדי תורה, אשרי חלקם. וכשהתורה היא לשמה, כפי גודל המחשבה ועוזה, כמה האושר מתכפל, כמה החיים מתאדרים, אשרי הוגי תורה, אשרי החיים בזיו כבודה.

קג. אנו מסתכלים בדורות הראשונים, המסופרים בתורה, בנביאים ובכתובים, אותם הדורות שהיו עסוקים במלחמה והם הם הגדולים שאנו מתיחסים אליהם בידידות וגדולת קודש. הננו מבינים, שהזיק הנשמתי הוא היסוד: אותו מעמד העולם, שהלך במרוצתו אז, שהיתה המלחמה כל כך נחוצה בו, הוא גרם להופיע את אלה הנשמות, שהרגשתן הפנימית בתוכן שלם היתה. מלחמת קיומם, קיום האומה, מלחמת ד' היתה בהכרח פנימית.

עזיזים היו ברוחם וידעו בעמק החשך לבחור בטוב ולסור מן הרע, "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירע רע". כשאנו מתבוננים אליהם, הננו, בכל ההופעה הרוחנית שאנו כל כך שוקקים לה, משתוקקים לאמוצם, לכח החיים החטוב והגבוש, האיתן והמוצק, ששכן בקרבם, ומתוך תשוקה זו, כחנו הרוחני מתאמץ וכח גבורתנו מתעדן, ואותן הנשמות החזקות חוזרות לחיות בנו כימי עולם.

קד. מפני כח הקיבול אשר לאדם ידיעה סותרת ידיעה, והרגשה הרגשה, וציור ציור, אבל באמת ידיעה מחזקת ידיעה, והרגשה מחיה הרגשה, וציור משלים ציור. וכל מה שמתעלה האדם כליו מתרחבים עד שמוצא בעצמו את התוכן הגדול של השלום הפנימי, והתאמתן של הידיעות ההרגשות והציורים השונים זה עם זה. והדבר הולך ומתרחב, עד שבא לעומק עמקים, למקום ששם הסתירה חריפה ועזה מאד, עד כדי קצף איתן של קודש. ומרוב הדעת הפנימית, המתרחבת ומתפשטת בכל קומתו הרוחנית של האדם, נעשה שלום חודר נוקב ויורד עד התהום ותהום בכלל. הדרך שעולים עד לידי מעלה עליונה זו היא מתחילים בעת אשר האדם עומד במצבו הנמוך של פגיעת הסתירות, שגם אז ישנם שני דרכים, שהם זה למעלה מזה. יש אשר ידיעה סותרת ידיעה, שוללת אותה לגמרי, עד אשר הידיעה הסתירה מכחה של הידיעה הנקנית נתשבת כאלו אינה במציאות, וכאילו כל ענינה הוא ריק ותוהו. ויש אשר על ידי סתירתה של הידיעה האחת את השניה מתמצות תמציות של הידיעה הסתירה ונכנסות בתוך הידיעה הנקנית האהובה. ואז אע"פ שמצד הכלי נראה שהאדם שולל וסותר את הידיעה המנוגדת, באמת מצד האור הפנימי הרי הוא בונה אותה ומקנה אותה לעצמו. וכן הדברים הולכים בהרגשות וציורים, עד שעל ידי עומק השאיבה התמציתית, שהידיעה הקנויה שואבת מהידיעות המנוגדות הנדחות, מתרחבת הדעה בכללה, ובא המצב לידי הרום היותר גדול, שהוא עומק השלום בשכלולו, עד שכל הידיעות ההרגשות והציורים עומדים בצורה אורגנית וחיבה משוכללה, שכל חלק משלים את החלק השני, ואין פרץ ואין צוחה ברחובותיהם. אשרי העם שככה לו אשרי העם שד' אלהיו, אשרי העם היודע להכיר את אדון העולם, מלך שהשלום שלו, ומרוב עונג אהבה שר הוא את שיר ידידות אהבה בתענוגים, שיר השירים אשר לשלמה.

קה. אני צריך להמשיך את העונג הקדוש של הדבקות האלהית השכלית בכל מה שאני לומד, עושה, מתפלל ומדבר. הנגלות ההלכתיות יעשו רטבים, מלאי חיי נעם של קדש עליון. ידיעה צלולה תחדור להבין להשכיל ולהרגיש, איך כל הארחות הסבוכות של עמקי ההלכות, הולכות ובאות מאותו המעין המתוק והנעים, שכל התענוגים הקדושים וכל מתקי זיוי העדנים נובעים משם.

קו. אני מכרח לדבר על הכל, על גבהי-גבהים, מה שהוא למעלה מערכי, מהשגתי והרגשתי, כי אני קרוא לזה מדחיקה נשמתית פנימית. בורא ניב שפתיים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ד' ורפאתיו.

קז. בכל ההשכלות וכל הפילוסופיות האלהיות הננו רואים רק הרחבה של הנקודה הפנימית של חוש האמונה, ויראת-שמים הברורה הטבעית, שכדי להרחיב את גבוליה, לפתח את הכח האצור בה, דרושים כל סעיפי הלימודים, בין המעשיים בין העיוניים, השכליים וההרגשיים. ע"כ בזאת תלויה היא ההצלחה של הלימודים, כשהם מקושרים יפה להנקודה החיה הפנימית הטבעית לנשמת האדם, והמאירה באור חיים אמיצים בנשמה

הישראלית ביחוד, היא נקודת קדושת האמונה האלהית, יסוד יראת ד' באמת, מתוך שאיפת חיים פנימיים, מתוך-הרגשה ערה וזהה, אדירה ומכוננה בכל תוקי החיים היותר עזיזים, שכל הנשמה כולה בכל חושיה, כחותיה, אורותיה ונטיותיה, קשורים וקבועים בה.

קח. הרעיונות סותרים הם זה את זה, מפני התפשטות הדמיונות הכוזבים שמתערבים כסיגים עם המחשבות הברורות. והם הם המענים את הנשמה, ומחלישים את הכח, עד שהאנשים הרוחניים הולכים קדורים ונחלשים מלעשות חיל בהנהגת העולם, ואינם יכולים לישוב דעתם עם הבריות. וכפי קדושת השכל בטהרתו, באמונה ובבקורת יחד, מתגדל שלטון הקודש בעולם.

קט. על כל המקומות שחיי האדם ההכריים וההרגשיים מתפשטים, שאין שם ישוב שכלי ברור, מתפשטת הממשלה הדמיונית, שהיא יוצרת להצלמי בלהות. אמנם אם האדם יוצא ידי חובתו לעמול בכל כחו במקצועות שידו מגעת שם, לבא להסתכלות בהירה, מועלת הבהירות הזאת למשוך קו של יושר גם במקומות שהדמיון לבדו עושה שם את ציוריו, וההשערות נהיות שם לדברים מאושרים, מישבי הנפש, ובוני עולם הרוחני של האדם. אבל כשהדמיון מתפשט, מפני שמוצא לו הרבה מרחבים שלא נגע שם יד השכל מפני עצלות ורפיון ידים, שם עושה הוא מעשה תעתועים, יוצר לו צורות מבהילות ומשפטים מעוקלים, שהנשמה מתענה בהם ומצרי גיהנם מתגברים בהם כזאבי ערב, בלא רחמים וחמלה, בלא אור חסד וחיי נחת של חכמה ודעת ד'. על כן אין לו לאדם, כי-אם להיות תמיד בכל כחו מזוהז, להיות ידיו ולבו נתונים לתורה וחכמה, למען ישכיל, כי בי חשק ואפלטו, אשגבהו כי ידע שמי, יקראנו ואענהו, עמו אנכי בצרה, אחלצהו ואכבדהו, אורך ימים אשביעהו, ואראהו בישועתי.

קי. יש רוח הקודש של מעשה, שמעורר הרוח העליון למעשה, וכפי ההזדככות המוסרית והשכלית העליונה ורוב חפשויותה, כך רוח עליון זה מובלט יותר וחודר יותר, טהור יותר מכל סיג ועירוב בלתי הגון, והוא מסתעף ממש מהרצון העליון בהנהגת העולם כולו. ורוח הקודש של דמיון, שכח המדמה נעשה מואר, נאדר, צלול, קדוש ונשגב, ומחזותיו נעשים נאמנים וכבירים, קולעים למטרות נשאות שבטוהר המוסר ושאיפת הקודש הנאדרה. רוח הקודש של שכל, שאז המושכלות והלימודים כולם מתגברים כמעין הנובע, כל רז לא אנס ליה, וכל צפונות נעשות גלויות. והמון חידות ועמוקות, שוטפות ועולות בקרב הנשמה, בבטחון ובבהירות, התורה מתברכת וציציה ופרחיה עולים בתכונות נשאות. מלאות פאר קודש עליון. ורוח הקודש עליונה, שהיא רוח הקודש ממש, שכל אלה יחד מאירים בה.

קיא. יש עצבון פנימי, שבא מהרגשת הלקוי הנשמתי. ביחוד כשהתכונה המעשית היא לקויה, ואין ההרגשה של האחריות המעשית מפורטת כ"כ, מרגשת הנפש יותר בחסרונה מפני שהכח המעשי הוא קרוב לחוגה. משא"כ האנשים שהם קרובים אל החוג המעשי, שלקויותיהם מתפשטות יותר בעולם הרוחני הרחוק, הם אינם יכולים להרגיש חסרונם עד כדי עצבון, ויכולים להיות יותר שמחים בטבעם. אמנם מי שלקויו המעשיים נוגעים ללבו, ושאפותיו הן רוחניות אדירות, יראה להגביר את השטף הרוחני ולשעבדו לעולם המעשי באופן שיאיר את

האופק המעשי, וע"י עסק התורה המעשית יתפתח, והיה למאור של תשובה עליונה, שיתקן את הכל, את החיים המעשיים והעיוניים ביחד.

ק"ב. נראה שמציאות המבטא של שכלים הנבדלים, הונח לכתחילה על השכלים שהם במהותם נבדלים מהמציאות האלהית, שבה כלול הכל בתכונה אחדותית, ואין פירוד והבדל כלל, ואלה השכלים הם נבדלים במהותם בתור מציאות נפרדת לעצמה, אלא שמסובבים מהעילה הראשונה. בתור כונה שניה השיאו אחרים את התוכן של המבטא, על הוראה של הבדלתם ופירודם של אלה הנמצאים השכליים מן החומר, כלומר שאינם נשואים בגוף חמרי.

ק"ג. האדם עומד במהותו מפני חופש רצונו, ותארו מתחלפים על פי פעולותיו, הגופניות והנפשיות. אבל המלאך כל תנועה פעליות שלו, מיסוד מהותו היא נובעת, וכל חידוש הוא אצלו חידוש מהות, ושמו משתנה לפי מהותו.

ק"ד. כשם שהגופניות בהשפעתה סותרת את ההרחבה הרוחנית, ומתוך כך ניחא להו לצדיקיא למתבר גרמייהו בגין יקרא דקוב"ה, כך ישנם צדיקים, שמעלימים עין מכל השכלה נגלית, כדי שתהיה דעתם פנויה וצלולה להשכלות הרוחניות העליונות, הגנוזות, שהן נחשבות לגבי הנגלות, כרוחניות לגבי גשמיות. וכשם שהמעלה העליונה ביותר היא לבוא למדת השלום, שלא תפריע הגופניות כלל את הזוהר הנפשי, ואדרבא בכל אשר יוסיף הגוף אומץ, יאדיר הכח הרוחני, כן ישנה מעלה עליונה כזאת, שכל מה שיגדל כח ההשכלה הנגלית יגדל כח הידיעה הנסתרת, וחרירות סקירתה, בעומק רעיונה. וכשם שעצם ההפרעה שהגופניות מפריעה את הנפשיות איננה באה מצד חיזוק הגוף בעצם, כי, להפך, הגוף צריך ומוכרח להיות בריא ושלם, לצורך ההזרחה הנפשית, אלא עיקר הדבר תלוי בהקישור הרעיוני אשר עם הגופניות, כן לא יזיק לרוחניות עצם הידיעות המעשיות של העולם והחיים, וכל ארחות השימוש שבהם, גם בראשית המדרגה. ועיקר הזהירות היא דרושה בהשפעתה הנגלית של המטפיסיקה. שהיא גם כן השפעה רוחנית, ומין במינו מחריב, עד אשר יבנה ויכונן כח הקודש במלא המובן. אז יוכל להסתכל בכל הצדדים הרוחניים, בנגלות ובנסתרות, בקודש ובחול. וככל אשר יוסיף רכוש עיוני, יוסיף עצמה רוחנית לנשמתו, והגלוי יבחין לו את הנסתר, והחול את הקודש. מקולות מים רבים אדירים משברי ים אדיר במרום ד', עדתיך נאמנו מאד, לביתך נאווה קדש ד' לארך ימים. ובאורך ימים כלולים הם כל הימים וכל ההשפעות, כל ההופעות וכל ההזרחות, כל המדעים וכל ההרגשות, כל צדדי ההסתכלות, וכל ארחות הדעה.

ק"טו. כל הצמחים השכליים שאינם נובעים מעצמות התורה, הרי הם דומים לערבים, ערבי נחל, שהם מצטרפים באגודה, אבל אינם נושאים פירות. והלח הרוחני שבהם, כשהם מלאים קודש, הוא מכלל שכרן של מחזיקי תורה ועושי מצוות, שאין דומה כלל לשכרן של תלמידי חכמים עצמן, אשר עין לא ראתה אלהים זולתך, שהם מתעדנים על עצי ד', נושאי פרי חמד מפריה של תורה. ממני פריך נמצא, ממני דוקא.

קטז. בתפילה של יד מרגישים את קדושת ההרגשה הנשמית, בהרגשת קדושת שורש ההרגשה הקדושה העליונה, המתפשטת בהוד קדושתה בכל עולמים בשפעת עשרם והדר כבודם, וכולה היא חטיבה אחת, מאוחדת בכלי אחד. אחדית היא ההרגשה, אינה מתחלקת לסוגים עומדים כל אחד בפני עצמו. ממעין אחד הכל יוצא, בהארה אחת הכל מתערב, והשורש צריך לאחד אותם, כי אם ינתנו להפרדה, יחולקו למחלוקות שאינן מתאחדות. על כן אמיצה היא השפעת ההאחדות שבחיי ההרגשה. הרגש השירתי מתאחד הוא בגווניו באופן גלוי בפנימיותו. בתפילה של ראש מופיע אור הדעת בהשכלת הנשמה, באור הגדול של השכלת הקודש אשר לכל העולמים. האחדות העליונה שוררת בהם בצורה כל כך פנימית וכבירה, עד שמתבררים בחופש בחילוקיהם, מתפשטים בכלים שונים, פרטי סוגי הדעת, והקודש מתפצל לארבעת חלקיו בהיכלות מיוחדים, ואור האחדות העשירה בהם מפעם, שופע ונוזל. וכמה מתוק האור, וכמה מחיה את הכל, את כל החיות הגופנית, את כל מערכי הנפשיות, את כל פלגי הרוח, את כל הסתעפויותיה של הנשמה. כשהמאורות המלאים חיים, חיי קודש קדשים מאור חי העולמים, בכל צבאי צבאות, בכל הנשמות, בכל המעשים, בכל גנני העדן העליונים והתחתונים, בכל מקורות השירה התפארת, הנשגבות והתענוגים, בכל הדרת האשר והשעשועים של מרומי שרשה החכמה והבינה העליונה בצבי פארם, כשהם נושקים זה לזה, כשהם מתחברים זה עם זה, בשפעת אור וחיים, מה יפו ונעמו תענוגי אהבת קודש, מה רמו ונשאו הגיוני יראת כבוד הדר עליון, אשר שם ד' נקרא עליהם. מה מאד מתגברת היא הנשמה בהתנערה לעומת אורות כל העולמים השכונים בתוכה, ואין עז אלא תפילין, והתפילין עז הם לישראל, שנאמר ד' עז לעמו יתן, נשבע ד' בימינו ובזרוע עזו, בימינו זו תורה, ובזרוע עוזו אלו תפילין. וקוב"ה מתפאר בשבחייה דישראל, סגולת הנשמה הישראלית של כנסת ישראל, וממילא גם הנשמה היחידה של כל יחיד ויחיד מישראל, שהיא נשאבת מאותו מעין החיים עצמו, ממקור שפעת החיים, ממקור כנסת ישראל, ששואבת מתמצית כל האורה האלהית כולה. בת היתה לאברהם אבינו ובכל שמה. ותמונת ד' יביט, תמונת כל בקודש. והמרומים משוררים ומפארים, וחדות עולמים משתפכת, ואור תורה שוטף, מזהיר ומאיר, מרענן ומשמח. למען תהיה תורת ד' בפין, ואני בד' אעלוזה, אגילה באלהי ישעי.

קיז. מההגנות נגד הארסים הגשמיים, יש ללמוד הגנה נגד הארסים הרוחניים. ישנם ארסים שהם מביאים תרדמת החושים והכחות, ונגדם צריכים להשתמש בדברים המעוררים, כיין וכיוצא. כמו כן ישנם ארסים שהם מקדיחים ומעוררים את החושים והכחות יותר מדאי, ולהם דרוש להשתמש במיני רפואות והשקאות המניחים את הרעשת החושים והכחות, כחלב וכיוצא בו. והוא הדין בארסים הרוחניים. ישנן הופעות רעות של רעיונות שמביאים לידי ביטול התעוררות רוחנית קדושה, ונגדם צריכים להיות מתעוררים בהרגשה חיה ממעמקי הקודש. וישנם רעיונות כאלה שהם מקציפים וממרידים את הרעיון, ונגדם צריכים להשתמש בנעימת קודש של השקטה, שבאה ממקור הנחת העליון של שלות צדיקים. ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב.

קית. לפעמים יש שמה שפעולה אחת מקלקלת אין המון רעיונות ורגשות יכולים לתקן. ולפעמים מחשבה אחת מתקנת המון קלקולים מעשיים, ואין המון מעשים יכולים לתקן מה שמחשבה אחת גדולה פועלת.

ק"ט. מי שיש לו אותו הכשרון ואותה התביעה של הדבקות האלהית צריך הוא לשמור את מדתו, ואפילו כשאי אפשר לו לעלות מפני איזה מעצורים לדבקות שכלית, גם הדבקות הדמיונית יש בה תועלת, שממנה יבא לדבקות שכלית, והיא כמו גוף להדבקות השכלית, שהיא הנשמה. אבל גם בתוך הגוף יש בזיקה נשמתית. ומה שקורא הרמב"ם המחשבה הדמיונית העולה על הרוח לבד, זהו כשאין משתוקקים לבא לדבקות שכלית ואין משתדלים עליה.

קכ. אליהו יושב בכל מוצאי שבת קודש תחת עץ החיים וכותב זכויותיהם של ישראל. על כן ראוי לכל מי שיש שייכות של תשוקה לרזי תורה, שהיא מדת גלוי אליהו, באיזה דרגא, אפילו אם היא רק בדרך דמיון, או הרגשה, או השגת השכל האנושי, וקל וחומר אם עלה בחסד עליון למדרגות יותר גבוהות, שבכל מוצאי שבת קודש יעשה גם הוא כמעשיו של אליהו, ויעסוק בזכויותיהם של ישראל. ויכיר בהכרה שכלית ובהשגה בהירה וברורה את קדושת ישראל, ויקרת מעלתו, וידבק עצמו בכללות עם קדוש, עם ד', וסגולת נחלתו, שאין קץ ותכלית להופעת אור קדשו של כל יחיד ויחיד שבהם, שגם הריקנים שבישראל כל העולם משותת עליהם. ויש להתרעד ביראה קדושה, מקדושת הנשמה האלהית העליונה של כל נפש מישראל. ולהיות מלא שוקקות וחמדת עולמים לקדושת רוממות קרן ישראל בכלל, ולהצלחתו של כל יחיד מישראל בכל מעשי ידיו, בחומריות וברוחניות, ובכל טוב. ומתוך מעמקי נשמתו ירנן ויקרא. אשריכם ישראל, אשריך ישראל, מי כמוך עם נושע בד'. אהבתיך עמי, ולאומי, אייתיך בכל לבי, ובכל נפשי, אחמדך בכל חום לב, בכל אש עצמותי, אשתוקק לראות כבודך. יפיך, והדרך, עת תרומם ותנשא, עת תגדל ביפי צביוןך, ויצאו כל סגולותיך, והנפלאות הכמוסות בך, מן הכח אל הפועל, עת תנטע ותתאזרח בארץ צביוןך, בארץ פארך, ויגלו לצפון ולים, לקדם ולמערב, תפארת עוזך, וגובה קרנך. וראו גוים צדקך וכל מלכים כבודך. וקרא לך שם חדש אשר פי ד' יקבנו, והיית עטרת תפארת ביד ד', וצניף מלוכה בכף אלהיך.

קכא. מי יוכל לשער את ערכו הגדול של עם קדוש במוצאי שבת קודש. מי יוכל לפאר את זיו רוממות קדושת הנשמה הישראלית, אשר כבר התנשאה מזיו פארה מקדושת היום הקדוש, חמדת כל ימים. מי יעצר כח לשורר, לצייר לחזות חזון, על יקר הדר הגוי הנפלא, העולה על במתי עולם, העונק חמה בקומתו, המשתרע לשחקים, המתנשא בקדושת חפצו למרומי שפירי שחקי שחקים, אשר בכל יום השבת אור ד' זורח עליו, הופיע ויאיר בסעודותיו, בתפילותיו, בהרגשותיו, בתענוגיו, בשלותו והודו. ומי ידבר עוד על דבר הערך הגדול של הקדושים והצדיקים, היודעים לפאר את השבת ולכבדו בכבוד הראוי לו, ברוממות קדושתו, והם מחלקים שלל לכל עמם, שלל שמים, שפעת ברכות קודש של הרגשות נעלות וחפתים כבירים. מה יקרתם לי, ולי מה יקרו רעיך אל, מה עצמו ראשיהם. נעמתם לי תלמידי חכמים שבישראל, חכמי תורה, אנשי סגלה ומעלה. נעמתם לי צדיקים ישרי לבב נאמני רוח, אמוני עם סגלה, יקרתם לי כלכם, כל המוניכם, כלו קדש הוא. בפנימיות נשמתם אש קדש יוקדת. רואה אני את כבודכם, מתעטר ומתפאר אני ביפי-טהר-רוחכם - חביבי לב, ילדי קדש. לברכה תהיו בארץ, בארץ חמדה. תתברכו על אדמות הקדש, תתפשטו לענפיכם. כל הגויים בכם יתהללו, מלכים מכבודכם יראו, ואתם כהני ד' תקראו, משרתי אלהינו. כל מחשבה טהורה מכם תצא, כל רעיון על-ידיכם יתהלל ויתפאר, כל נשמה בעזרכם תתענג, הכל בכם יפאר, בכם יתגדל.

קכב. אף על פי שבעת שההרגשה מתמלאת מאור קדשה, נדמה שהכל הוא כבר בשלמות, מכל מקום הוא דבר ברור שקדושת ההרגשה הגמורה בפנימי פנימיותה, גם היא תלויה באמת לפי גדולת התורה והמעשים שקדמו לה. על כן בשכל טוב ובחשבון ברור יקבל האדם, בכל עת אשר ההרגשה מעדנת אותו ביפעת קדושתה את ענוגיה הקדושים, שהם מתנת ד' ברוב חסד ממרומים, את העול הנעים של מלכות שמים אשר לתורה ולתעודה. ומכל מקום לא יפרע כלום מזיו עונג העליון שמשפיע עליו חסד אל בטובו, ויחשוב לפלג נעימת אהבה ותענוגי קודש לכל הנשמות באהבה, ולהשביע שוקקים וצמאים מעושר הטוב שמיד ד' משפיע עליו ברב עז רחמיו וחסדיו. וממילא יקושר יותר ויותר לתורה ולמצוות, לכל חכמה ושכל טוב, לכל עז וגבורה. והתחזקת והיית לאיש, ושמרת את משמרת ד'.

קכג. לולא חטא העגל היו האומות יושבות ארץ ישראל משלימות עם ישראל ומודות להם, כי שם ד' הנקרא עליהם היה מעורר בהן יראת הרוממות, ולא היתה שום שיטת מלחמה נוהגת, וההשפעה היתה הולכת בדרכי שלום כבימות המשיח. רק החטא גרם ונתאחר הדבר אלפי שנים, וכל מסבות העולם הנן אחוזות זו בזו להביא את אור ד' בעולם, וחטא העגל ימחה לגמרי וממילא כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ד', והעולם יתוקן באורח שלום ורגשי אהבה, ונעם ד' יחש בכל לבב, לענג רוח ולעדן נשמה ולכל בהם תחיה נפש כל חי.

קכד. קצת קדושה נדבקה בעשו על ידי אחיזתו של ידו הקדושה של יעקב בעקיבו, ובזה יש קדושה ניצוצית גם בעקב עשו, חוץ ממה שראשו כלול בקדושה. ובזה יומלט לעתיד לבוא, רק ביתו ישרף, ובעצמו יכלל בקודש, ועתיד להטהר, והר"ע של ראש עקב יוחזר לטוב. ובנגיעת שרו של עשו בכף ירך יעקב, יש פגימה של טומאה, שמפני זה סובלים ישראל הגליות. אבל זה גרם להכרח של חומרות יתירות, וחדשים גם ישנים דודי צפנתי לך, והחומרות הן נטיות מדרך האמצעי, כצולע ההולך בנטיה, והן הן יוסיפו עטרות חדשות, מי יתן טהור מטמא לא אחד. ומראש אקב כף יוכלל הריעות, ואהבת לרעך כמוך, שכל התורה כלולה, כי בצירוף כולם מושפעים הם מאהבת הקודש, ורוח ישראל תחיה אותם להאיר בהם את כל תפארת יעקב, ונלוו על ד' לשרתו ולאהבה את שם קדשו להיות לו לעבדים. אלמלא פגימת הכף דיעקב, לא היה יכול עשו להתקן גם בראשו גם בעקבו, כי איך יתאחדו הפכים, אבל על ידי פגימת הירך בנגיעת הכף, נתמעט האור, וכח החיים העליונים נעשה שופע בהפסקות, שאפשר גם לכלי קטן, שמקטנות הגמורה של קטן נתתיך בגויים בזוי אתה מאד, לקבל משם, ונעשה מזה הכח של הריעות, אשר תעבור את כל התחומים המפסיקים, ונלוו גויים רבים אל ד' והיו לי לעם.

קכה. דקדוקי מצוות נלקחים משני מקורות. יש שהם נלקחים מהמקור התחתיתי של יראת העונש, שהדמיון מסייע לו הרבה, אלא שמרחוק נמשך לו קו אור קלוש מאד, והוא אחוז אז בדינים וקפידות. ויש שבא לו אור הדקדוקי במעשה על ידי שפע אור החיים שבמקור ההשגה, בבהירות הציור של קדושת המצוות, ובאחדות הטבע הנשמתי של ישראל עם המצוות כולן וסעיפיהן וענפי ענפיהן, באהבה נעימה וחשק עליון, בהיר וצלול, קדוש ונשגב. ואז החסדים הם זורחים ומבהיקים מאד, והוא מלא אהבה וחסד, ומופיע אור סליחה ורחמים ודעה גדולה.

קכו. הדקדוק המעשי, הבא מתוך המעין התחתון של יראת העונש, אע"פ שיש בו הרבה קטנות ודינים, מ"מ סופו להתעלות, וכל דיניו מתהפכים ללהט של גבורות קודש, באהבה ושלהבת אש נעימת ידידות עליונה, באהבת הבריות, וכן ושכל טוב. וסופו שיגיע עד המעין העליון של אור החיים, שזיו התענוגים הקדושים מאיר בהם בכל תוקף זהירו. מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפך יחסיון, ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם, כי עמך מקור חיים באורך נראה אור, משוך חסדך ליודעך וצדקתך לישרי לב.

קכז. בהלשון מתגלה נשמת האומה, והנשמה הישראלית מבקשת את תפקידה להתגלות בלשונה. אורים גנוזים וקדושים, גדולי ההופעה, דוחקים את כח החיים של האומה להופיע, והם פוגעים במקום החלול, הריק, בריקנים שבאומה, שנחשבים ללא כלום לגבי הצדיקים, וההבל של הפה יוצא דרך המקום החסר, והוא הדין לכל הופעות החושים, שיוצאים על ידי המקומות החלולים. אמנם שר"ד יוצא במקום חלול לגמרי, ור"מ על ידי סתימה קלושה, כי סוף כל סוף יש קלישות במכסה העין, שגם הוא נחשב קרוב לריקות וחלל, והמישור יוצא לפעלו על ידי החלל של הפורים. וזהו רז הופעות רבות מעלילות העליונות, שאלמלא לקחו רשעים וריקנים בהם חלק, לא הופעו בעולם. אבל צריך לדעת, כי הטוב הגנוז שברשעים הוא הגורם את הופעת האור, והרע הוא רק כח עוצר, שהכח יגדל עוד יותר על ידי זה, כשברירי דשמשא, ודנא דחמרא בבת תיהא, על ידי כח המעצור, ורוח עריצים כזרם קיר.

קכח. עזוז הדמיון הוא מתת אלהים, ובהיותו מחובר לגדולת השכל וכח ההשערה, עומק המוסר, וטבעיות הרגש, האלהי, הרי זה מכשיר לרוח הקודש.

קכט. מיראה יתירה הרצון נחלש, והמדות הרעות משתקעות בעומק הנפש, וכשמזדמן להם שעת הכושר עולות ממחבואן, ומעותות את דרך האדם. היראה היתרה היא אפשרית רק בלא צירוף של אור הדעת, שכיון שהדעת מאירה אז באים לידי העלאת המדות, וממילא אין להן מה להיות משתקעות בעומק, והולכת הדרכת התקון ומשתבחת, בלא קלקולים תכופים, ואומץ הלב דקדושה הולך ומתפתח בכל ארחות החיים.

קל. כל המדות אפשר להעלותן, מפני שיש להן שורש בקדושה, חוץ מהעצבות שאין לה שורש כלל, כי עז וחדוה במקומו. וצריכים להעלות את סבתה, וכיון שהשורש מתעלה גם היא עולה. והשורש של העצבות הוא או גאווה או כעס, או דאגה, הבאה מסבתם, וכיוצא.

קלא. הסדר של העלאת המדות היא בנפש חכמה מיוחדת, שצריכה להרחבתה את כל הרכוש של תורת הנפש עם כל ההתחדשות היותר מעובדה שבדורותינו, ובעולם היא הסתכלות עולם רחבה, שתוכל להכניס בתוכה את כל המדע והרגש היותר מחודש, ולתן בכל אלה נשמה חדשה, שתוכל מאז להתאים עם כל דרישת הקודש והמוסר הטהור והאיתן.

קלב. השאיפה שיהיה סדר הלימוד מדעי, גם הפלפול התלמודי, גם החלק המטפיזי, והיותר עמוק ושכלי, היותר שירי והרגשי שבלימודים, היא שאיפה חזקה וצודקת מאד, ומוכרחת היא לנצח. בדרך מהלכה יוצרת היא כמה ערכים, ומקלקלת גם כן את התוכן התמים של הרבה אנשים, שלא נסתגלו לעלויות ברורות, והדמיון המשולהב הוא אצלם השכל והקודש שברעיון. אבל יבוא הזמן שיבורר לכל, שרק מפני חלישותנו הננו אחוזים לפעמים ברשתו של הדמיון המשתלהב. אבל מה שהוא חסרון וחולשה לא יהיה לעולם מעלה בעצם, רק אנו חושקים תמיד לעלות למדות עליונות והופעות חדשות, שמצד הפתאומיות של החידושים הרגשיים והשכליים שמתחדשים עלינו, יש שלא נעצר כח, והננו נפעלים ברגש משתלהב, אבל לא ההתפעלות השלהביית היא המבוקש, כי אם העושר של הרגשות וריווי הרוחניות, והמגמה הזאת לעולם לא תתנגד לסידור מדעי ומגמתי בכל פינות הקודש. ולעולם לא יחסר אפילו אותו הטעם הנעים, שמפני חלישותנו אנו אוהבים אותו, דהיינו טעם ההתפעלות המשולהבה, מפני שסוף כל סוף נאחזים אנחנו ברשת הגופניות, שכל תסיסה רוחנית מביאה בנו התפעלות, והתסיסה אי אפשר לה שלא תהיה בכל עבודה שכלית ולבית שנעבוד. אבל לא בשביל כך נאמר שלא נשתדל לסדר את ארחות הידיעה התורית באופן היותר מסודר, היותר שקט, שהוא האורח היותר מבוקר ומדעי שאפשר לו להיות. כי רק באורח האמת מתגדלת האמונה, ובעושר דעה והכרה ברורה מתעשרת הנשמה בזיו של מעלה, ונושאת עליה תמיד באהבה את עטרת הקודש.

קלג. האהבה אל המדע הברור צריכה להיות מוגבלת במדה שלא תפריע אותנו מלהיות תמיד שוקקים למה שהוא יותר נשא ונשגב ממדענו הברור, עד אשר לא נוכל להגיע אליהם כי אם על ידי השערות ישרות, והרגשות כמוסות, ולפעמים על ידי הגות לב ודמיונות, כעין הזיה וחלומות בהקיץ, שכמו שהם מזיקים הרבה אם הם באים מתוך עצלות באותם הענינים שהמדע יוכל לרכוש בהם את הכרתו הברורה, כך הם מעטרים אותנו. ומבססים יותר גם את החלקים המוכרים לנו בברור, ומרימים את כל מהותנו, אם הם באים בדברים שהם נשאים כל כך עד שלמדענו אין שום אחיזה בהם. ואנו מתוך חפץ שלם ונפש מלאה תשוקה להזרחה רוחנית, הננו נדחקים לתור גם במה שמופלא ומכוסה מבינתנו המבוררת, ואנו באים לדון בדרך השערה, ולהתעדן במעדנים רוחניים למטרות יקרות, על ידי הגות נפש פנימית, ועזרת הדמיון, שגם הוא מתקדש ונעשה חטוב בחטיבה מדעית, כשהוא משתמש בכחו במה שראוי לו. ועל זה נאמר. במה שהורשית התבונן. ובלבד שלא יתחלף לו התוכן, עד שיחשוב את המושג ההשערי למושג מדעי, והמושג הדמיוני להשערי שכלי. וכיוצא בו, שאז יכולה רקמת הרשת של ההטעאה ללפפו. אבל כשהוא שומר את גבול הכרותיו, ויודע איך לעלות מהחלק הגלוי אל הסתום, ולמה שמפני הגובה והאצילות של הנושא אי אפשר להיות עסוק בו כי אם בדרך השערה ודמיון, אז ימצא האדם בעצמו עז מרומים, והאור העליון יופיע עליו, כי נוכח ד' דרכו. ובמשך הזמנים ישובו כמה חלקים דמיוניים להיות משוערים, וחלקי השערה להיות מבוררים בדעה והכרה ברורה, ואז יתעלו הדמיונות וההשערות לענינים יותר נשאים, יותר אציליים ויותר נשגבים. וכה ילך האדם מחיל אל חיל. ואף על פי שהדבקות האלהית מצד המציאות האלהית היא גם כן שכלית הכרית מבוררת במדע, מכל מקום אותם רגשי הלב של ההשגות הפרטיות בהתוכנים הרוחניים שהם בעולם האלהי, תעופת החזיונות של ההנהרה הנבואית, אורת החיים של

הנשמה, וההזרחה של הענין האלהי בכבודו. כל אלה מביאים את האדם לאושר גדול, וסעיפיהם תלויים הם בכח ההשערה והדמיון העליון, שהוא יקר מכל שכל והגיון.

קלד. כל המחשבות הקדושות, והדעות הנשגבות, צומחות הן על המרחב של השדה אשר ברכו ד'. והנם עולים תמיד בכל עת ובכל שעה, בכל רגע ובכל חלקי הרגע, צמחים חדשים ונפלאים, ציצים ופרחים, כמו שעולה תמיד ההשפעה של החיים לעינינו, והשפעת הקיום בכלל, הכל משפע השכל העליון והחיים המושפעים בו, המופיעים על ידו. וחכמי לב, משכילים מקוריים, מקבלים את המחשבות ממקור הקודש, מעבדים אותן בעיבוד שכלי והרגשי. ולפי מדת הדבקות האלהית, השכלית וההופעית, שלהם, ככה הם מתקרבים יותר אל מקורם של הדברים, והם מאספים אליהם את התבואות הללו. וכל חלק, שנוסף ונקבץ על ידי המשיגים, כבר נותן הוא מקום לקליטתו של חלק אחר, יותר נשגב ויותר פועל, יותר מחיה ויותר מעמיד את העז של קודש ד' בעולמים. והם מחצדי חקלא, אוספי תבואת השדה, אשר אור ד' זורע בו. ולפי רוב הקציר, ככה תגדל ברכת הצמיחה. כי הארץ נתן לבני אדם, לעבדה ולשמרה. והענינים נעשים אנושיים כלליים בנשמת ישראל, והם עם זה דבקים בשרשם, מפני הדבקות הרעננה של הנשמה הישראלית בשרשה. ויש דרגת השביעית, שאין הדברים נתקים ממקורם כלל. להיות אצורים באוצר היחיד, אלא הכל נקלט בקליטה כללית של כלל האומה, כללות ישראל, וכללות הנשמה הכוללת, נשמתו של אדם הראשון, שכוללת בה גם נפש הבהמה, אדם ובהמה תושיע ד'. והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לך ולעבדך ולאמתך, ולשכירך ולתושבך הגרים עמך, ולבהמתך ולחיה אשר בארצך, תהיה כל תבואתה לאכל.

קלה. כל דבוך שיוצא בלא דבקות אלהית, שכלית והרגשית, הרי הוא מאפיל את אור השכל, ומטשטש את הזוהר המוסרי. וכששבים בתשובה על זה, לוקחים את הדיבורים שכבר עברו ושותלים אותם במקום טהרה, והם מתחילים להתנוצץ בהתנוצצות של קדושה, ומאירים את הנשמה, ומתוך שירדו למטה לוקחים הם עמם כמה מחשבות וכחות נודדים שנתלשו מבית חייהם, ומתאחדים לחטיבה אחת של חיים וששון ישע. המעוף השכלי הנפלא של האור האלהי, ובהירות הדמיון הנשגב של המושפעים מאור הקודש, נותן הוא את הכח להכיר בכל ענין, בכל שיחה, בכל תנועה בעולם, את קישורם אל הנשגב הכללי, אל אור החיים העליונים, המסדרים את הכל לאושר עליון ונעלה. ונעשו כל שיחות החולין מרגליות עליונות, שזוהר הקודש מאיר בהן במילוי והדר, ועלהו לא יכול, וכל אשר יעשה יצלח.

קלו. אור הקודש מתפשט בתחלה על כח הדבור, שנעשה כולו נובע ממעין החיים של הקדושה, המפוארה בהוד יפעת חכמתה וזוהר חייה, ואחר כך מתעלה גם כן חוש השמיעה, שכל הנשמע מצטרף לאור גדול, טהור וקדוש, ואחר כך האור מתפשט על חוש הראיה, וכל מראה עינים מתקדש ומתעלה, ומביא חשבון עולם ברור וצלול, וחיים קדושים עליונים וברכת ד' נשגבת להביא טובה לכל אשר יביט בעיני הקודש, עין ד' אל יראיו למיחלים לחסדו. ואחר כך כל תנועה, וכל רגש וזעזוע נעשה מלא חן וכבוד עליון, עד המדה העליונה של הופעת אור קודש גם על כל קניינו, על כל מה שמשתמש בהם, מקלו, חמורו, וכל אשר לו. אמנם להחיות מתים על ידי המשענת זאת היא מדה של צדיקים לעתיד לבא, ואלישע רצה להופיע אור קודש זה, בעולם הזה, ונדחה

הדבר עד עת קץ. ונצוצי אורות מזה באים לישרי לב, מעין עולם הבא, ותחית המתים באה על ידי אליהו זכור לטוב, אשר באדרתו צפון כח הקודש לשפוך רוח נבואה, ולעשות פלאות, בצעקת איה ד' אלהי אליהו. ולא יפול רוחנו בקרבנו מבקשות גדולות, כי לא על צדקותינו אנו מפילים תחנונינו, כי על רחמין הרבים, ד' אלהי אבותינו, אלהי ישראל. ואם מרבים אנו לחשוק ולשאוף, הלא גם תשוקה וחשק מרומים זה אך מידי אביר יעקב לנו הוא, ומשם רעה אבן ישראל.

קלו. הענינים השמימיים, כשהם מתגלים בבהירות גמורה, הם גורמים שהענינים הארציים והחברותיים מתיישבים יותר בלב, אלא שהם מתנשאים ומתעדנים.

קלח. כל דבור פותח הוא צנור בנשמה מעין אותו התוכן שהדבור חצוב משם. על כן כל דבור של תורה חכמה ומוסר, קל וחומר של דבקות עליונה טהורה ומושכלת ביחודים עליונים, פותח פתח של קדושה מפולשת. וגלי הנפש הרוחניים הומים ומתנועעים תמיד מכחו של הרעדת הדבור, בכל ספירותיהם. ודבור בטל, וקל וחומר גרוע מאוס ואסור, פותח הוא גם הוא את הצנור המזוהם של הנפש, והמוני גלים רועשים של רפש וטיט הולכים ופועלים, עד אשר יעבור רוח טוב וישוכו. וכל דבור היוצא מעומק הרצון של קדושה ואצילות, גם כשהוא בחיצוניותו נראה כאלו הוא סתם שיחה, מכל מקום נובע הוא ממקור הרצון הקבוע של בעליו. על כן בעלי ההסתכלות השלמה, המאירים באור החיים העליונים, כל שיחה הנובעת מרוחם פותחת היא את הצנורות היותר טובים ומלאים זיו עליון. שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה תלמוד, ויש שהיא שקולה נגד כל התורה כולה.

קלט. מי שמזדעזע ונופל בעצמו ממדרגתו הרוחנית גם מפגימה קטנה במעשים, במוסר, במחשבה ובנטיה, זה מתנוצץ בו כבר הופעת האור של גילוי אליהו באורח שכל, ואליהו הלא אמר רבי יוסי עליו, אבא אליהו קפדן הוה, ומרוב קדושת הופעת עולמים זו, הארוגה בכל אור המחשבה וטהור המעשה שבעשיה, מגבהי מרומים עד עמקי תהומות, מתרחקת הופעתו מכל פגימה קלה, והנפש מרגשת תיכף. וצריך האדם להתאמץ בשמחת קודש, להשיב את האבדה, ולזכות לשלום מלאך הברית.

קמ. איני צריך להזניח את תביעתי הפנימית, לסקר על הכל מרוחי העצמי. ועם זה יש שהנני קרוא להתחזק ולהרחיב את השקפותי הרוחניות והמעשיות, על-פי אותה הקליטה הבאה מבחוץ, על-ידי רעות, ערוב בין הבריות, קריאה בספרים, ויתר נסיונות החיים. ואחר-כך חוזר הכל להתמזג ברוחי העצמי והנני שב להסתכלותי הפנימית.

קמא. העולם הישראלי כשהוא בתמותו, לעולם לא יקבל שום זעזוע חוליני מכל עולם זר, מפני שכל העולמים כולם כלולים בו. ועל כן יכולים בני ישראל להתאים לכל קולטורא שבעולם, ועם זה לנצחה, ולשאוב מתוכה את כל הטוב, ולתממה עם חזיונותיהם העצמיים, מפני שכל טוב שבעולם יש לו יניקה ממקור ישראל. ורכושנו הרוחני יגדל על ידי עמל כל הגויים בדעת ובכשרון, כי אורות חיינו וזהרורי תורתנו הם הם שמשיאים אורות

בכל מקום להאיר, וכשאנו קולטים משלהם, משלנו נקח לנו. וצדקו כל החזיונות העתיקים, אף שהיו כהים מצד המבט ההיסטורי, אבל מלאי אור הם מצד המבט הרוחני היותר מתעלה, שכל החכמות היו באמתנו, וכל מה שהננו מוצאים פזור בעמים, ניצוצות קדושתנו הננו לוקטים. חיל גויים תאכל ובכבודם תתימרו.

קמב. בוער הוא החפץ בלב טהורי וכשרי ישראל להתאחד עם נשמת האומה, להתמזג ולהתדבק בכנסת ישראל, באור החיים, האצילות, הזוהר, היופי, הטוהר, הפאר, הקודש, הגבורה, הדעה, החופש, העז והענוה הישראלית, המדע והחכמה הישראלית, אור האמונה, דעת העולם והחיים הישראליים, מהות החיים הישראליים ממקורם, מיסוד הוייתם. וישר הולך הצינור עד רום פאר חיי העולמים.

קמג. כל מה שאנו מדברים מתשוקה אלהית, מדבקות קדושה, משמחת אור עליון, הכל בא לנו על ידי הלבוש של כנסת ישראל, שנשמתנו בה דבוקה, ממנה שואבת אורה, והיא בית לד', היכל מלך מלכי המלכים, מילוי השם הקודש באורותיו, אשתו כגופו, אחותי, רעיתי, יונתי, תמתי, מלכת עולמים, השלמת ההופעה האורית החיה והמפוארה, הטהורה והעזיזה, בכל הנשמות, בכל הבריות, בכל העולמים. והאידיאה הלאומית הישראלית חודרת בעצמת חייה בכל פרט ופרט מישראל, ובכל מעשיו ותנועותיו, שיחיו ושיגיו, שאיפותיו וקניניו הפרטיים. אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם, בנותינו כזויות מחוטבות תבנית היכל, מזוינו מלאים מפיקים מזן אל זן, צאנינו מאליפות מרובכות בחוצותינו, אשרי העם שככה לו אשרי העם שד' אלהיו. ואשרי האיש שעם זה הוא עמו, אשריך ישראל, אשריך ישראל כולך בכללותך, ואשרינו מה טוב חלקנו בפרטיותנו, שהננו בנים לעם קדוש זה, עם מפואר זה, עם עולמים זה, עם אור עולמים חי ומאיר בלבנו, עם יסוד הרוממות והגודל, הזוהרא האידיאלי, לכל האדם, עם יסוד עמים ולאומי, עם זיו העולם וכבודו, הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא.

קמד. המצות יפתחו את הטבע האנושי, עד שיעשו הם בעצמם טבע קבוע לאדם, וכמו שהתרבות האנושית משתדלת שקניניה הלימודיים יעשו כטבע קבוע, ככה התרבות האלהית עולה היא הרבה למעלה בשאיפתה של חידוש הטבע האנושי למדה אלהית עליונה שהיא תטביע דרישה פנימית על כל התורה כולה, ושכר מצוה מצוה.

קמה. הצמצום במושג התורה מבלה עולם הוא. בתחילה, מתוך הקטנות של הציור, מצטיירת התורה רק במושג הבנתה השטחית, וממילא נעשית מחשבה עליונה ורוממה זרה לרוחו. וכה הולך הוא ושוקע, עד שלא יוכל להתרומם למעלות עליונות, ולא יוכל להדריך את עצמו ואת העולם במושגי הקודש הראויים לכבוש את המקום היותר עליון בחיי העתיד של העולם.

קמו. ישנם בתוך הרגשת הבשר ניצוצי דמיון. ובתוד הדמיון ניצוצי שכל. בתוך השכל ניצוצי רוח הקודש, בתוד רוח הקודש ניצוצי נבואה, בתוך הנבואה ניצוצי אספקלריא מאירה, בתוך אספקלריא מאירה ניצוצי זיהרא עלאה דאדם הראשון, בתוך זיהרא עלאה דאדם הראשון ניצוצי אור החיים של אחר התקון השלם של כל העולמים, אחר תחיית המתים ויום שכולו שבת. ומי שעניו פקוחות בא מכל הרגשת בשר למעלה למעלה, עד

אור החיים של אור עולמים שלאחר תחיית המתים. של גילוי עדן עולמי עולמים. במקור חייהם, כי עמך מקור חיים. ומתוך חשבון ארוך זה נמשכים והולכים נחלי דעה, נחלי יראת שמים ויראת חטא, נחלי מדות תרומיות. נחלי חרות עליונה, נחלי אהבה. ואורחות כבוד עד אין חקר.

קמז. יש שננס דבר בטל בלבו של אדם על ידי קריאה, או ראייה, הרגשה וכיוצא בהן, ואחר כך מקשר אותו האדם אל הטוב, המועיל והקדוש. אז יש בה משום תשובה ומשום העלאת אורות נדחים ביחד. אמנם מהלך מיוחד יש לשני השבילים הללו. שביל התשובה הוא מניע כללי, ושביל העלאת האורות הנשפלים הוא שביל מיוחד פרטי. והתוכן המקשר את השבילים הללו, ועושה את הרעיונות הנשאבים מהם לחטיבה אחת, יש בו משום מקור של ספרות פוריה, שהיא הולכת ומסתעפת לענפי ענפים, ויכולה לרדת לעמקי תהומות, ולעלות גם כן לגבהי שחקים. אמנם מהלך מיוחד יש לדברים שבאים לכתחילה לשם עליה, שהוא שונה מהדברים שנקלטו על פי איזה רפיון ואחר כך הם צריכים להתאגד ולעלות. תסיסת החיים עושה היא את מהלכה בכל תוכן על פי הדרכה מיוחדת לה.

קמח. כשנסלול מסילות לכנס את כל הרכוש המפוזר שלנו מכל האומות, כל התורה שנעשקה ביד החיצונים, ישוב אלינו רכוש גדול, שנתעבד בכל העמים ועל ידי כל הקולטוריות השונות. מובן הדבר שנטהר את הכל, ונחזיר יוצר על מכוננו, אמנם על ידי זה יתרחבו כלינו, עד שנוכל לקבל את כל הזרמים כולם מכל העולם ממש. וסתירת זרמים שונים אינה שייכת כלל בישראל, מאחר שיהיה צפוי הכל, איך כל הענפים וההרגשות השונות, השקפות העולמים המרוחקות זו מזו, הכל יוצא ממקום אחד ושב למקום אחד. ואם שנדמה לעולם, שכל אחד חטיבה בפני עצמה היא, וכל חלק קרוע הוא מחבירו, זהו מפני מדת הקטנות ונטיית הקצפון שהעולם נגוע בה, בין במדות היחיד בין במדת העמים. אבל ברכת אברהם, שהיא ברכת יעקב ותפארת ישראל, אינה רואה לה הגבלה זעופה, ולא זרמים סותרים. מה שהיא עבודה זרה היא רק עצמות הסתירה עצמה, שעל זה אנו נחלמים לכלותה ולאפסה למען יזרח שם ד' שלום בעולם, ושם גופיה איקרי שלום.

קמט. הרע הגמור והמוחלט, שאין בו שום ניצוץ של טוב, הוא שמח בכליונו, ואבודו ואפיסתו, זוהי שלמות התפתחותו היותר גדולה. ואנו צריכים להתרומם למדת חסד מקיפה כזאת, עד אשר נשאף להיטיב לכל, וגם עם הרע אנו חפצים להיטיב במה שנכלהו, וכל הרשעה כולה כעשן תכלה. הצער נמצא רק לאותו הניצוץ מן הטוב, הקשור בחטיבה אחת עם הרע, והוא מצד הטוב שלו שואף לקיום, ומדמה בדעתו, שתנאי קיומו תלויים הם בקיום כל הסתעפות הרע, שהוא קשור בו, וכל זעזוע של כילוי של הרע מכאיב אותו. ואנו שואפים להפריד את הרע מן הטוב. אז ימלא העולם עונג, יתענג הטוב בקיומו, ההולך וגובר כצאת השמש בגבורתו, ויתענג הרע בכליונו, ההולך ומתגבר גם הוא לפי רבות הטוב. נר רשעים ידעך, ואור צדיקים ישמח.

קנ. כל פתיחת פה בקודש, פותחת אלפי צינורות של אור חדש, של טללי שפעת חכמה וציורים עליונים, נשגבים ונעימים, שהם משתפכים לתוך הנשמה, מודיעים לה זיוים עליונים, מנשאים אותה לרוממות מעלה, מקרבים לה את היש העליון, את הרוחניות והטהרה המעולה, את אור ד' ממרומיו. כל מוצא מעורר כל המוצאים

כולם, כל חוש מעורר כל החושים כולם, כל רעיון מעורר כל הרעיונות כולם, כל מצוי מעורר כל החבר לו במציאות. כל ההויה המאוגדת כל כך, המתאימה כל כך, בעליונה ובתחתיתה כולה כאחד, כחטיבה אחת, נחמדה עשירה ורוממה, מתגלה היא לדורש ד' עת יפתח פיו, תהלת ד' ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד, ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה, פתח דבריך יאיר מבין פתיים.

קנא. הכבישה המוסרית שעל פי התרבות החולונית, ששלטה הרבה על העמים, העיקה על לבם, והרבה מדות רעות, חליים וקצפונות, נצברו במעמקי נשמותיהם. והם יוצאים מחרצבותיהם על ידי המלחמות רבות הדמים וגדולות האכזריות, הנאותה יותר לטבעם הבלתי מזוקק עדיין כעת.

קנב. כל העמים מתפתחים, ויוצאים אל הפועל על ידי תנועותיהם הטבעיות. המלחמות מעמיקות את הערך המיוחד של כל עם, עד שמתבלטת צורתו ויוצאת אל הפועל בהגמרה בכל פרטי עמקיה. ישראל הוא האספקלריא הכללית של כל העולם, וכל זמן שיש עם בעולם, שלא יצא אל הפועל הגמור בכל תכסיו, יש כהות לעומת זה באור הספוג של כנסת ישראל. על כן בכל זמן שמלכיות מתגרות זו בזו יוצאים אל הפועל ציורים מיוחדים להשלמתם של העמים, וממילא יולד כח השלמה בכנסת ישראל והיא מצפה לרגלו של משיח שיבא ויפיע במהרה בימינו אמן.

קנג. אור התורה ועצם החיים של צדיקים, הם ממזגים את העולם כולו במזג קדוש ועדין, נותנים להחיים בכל עת ורגע את התוכן הקיים שלו, ההולך וחודר יותר בפעולתו, לפי רבות התפשטות הנהרתו, בין בעומק החיים של הנושאים הרוחניים בעצמם, שהם החכמים הצדיקים בעלי הרצון הקדוש והטוב של החיים, בין בכל הסביבה, ההולכת ומכרת יותר ויותר את התביעה של הישירות הפנימית שבהויה ובחיים. כל הדעות, התנועות, המלחמות, הכונניות, המכוונות, והספרויות, השאיפות החברותיות והאישיות, כולם כאחד הולכים ומכשירים את החיים איך להספג ולהחדר בהם אותו האור הרענן, שהקודש העליון חי במלא חופשו הנאדר בתוכו. זהו אורן של צדיקים, גבורי כח עליונים, חמושים בגבורת טהרה של מעלה, בגבורת קודש של זיו החיים והדרם, כמו שהם מופיעים ממקורם המלא זוהר, ומצוחצח עדנים.

קנד. כשם שהתורה בגרסתה עבודת ד' עליונה היא, כך היא ודאי עוד יותר עבודה גדולה בסברתה ועיונה. וממילא כל דבר שיוכל לגרום להגדיל תורה, להרחיב פלפול וסברא, עבודת הקודש היא. וכשם שהתפילה עבודה גדולה היא, והיא בנויה על התרוממות הרגש בקדושה, כן כל דבר שמיפה את הרגש, מחזקה ומבריאהו, מכלל עבודת התפילה הוא. ובכלל עומד האדם הנכב להגדיל את שפעת שכלו, ונואלו מאד אלה המשפיעים, ברוח של יראת שמים דמיונית, על הקטנת השכל וצמצומו. אלה, אף על פי שהם נראים מזרזים ומעוררים לתורה ומצוות, צריכים להשמר מההסתה שיש בהם לצד הבערות, והחלשת הרוחניות הכללית של האדם. וכשם שצריכים לנקות כל דעה שמקורה בספרים חיצוניים מכל סיגיה, ואחר כך להכניסה אל הקודש, כן צריך לנקות את המחשבות שיסודן ביראת שמים מכל יסוד של חולשה, ומכל משטמה רוחנית, שהיא התנוצצות של הסתה לעבודה זרה ואביזרהא. ומבקשי ד' יבינו כל.

קנה. כשבא מעמד נפשי על ידי התעוררות של פגישה, שנמשכים דיבורים שיש בהם תעורבות של נטיות חלושות, אם יש בהם גם כן תוכן של דעה ושל יושר, ורגש של יראת שמים, ושל אהבת ישראל וחפץ חסד של הצדקת הבריות, יש חובה לברר אחר המעמד הרשום, את התוכן הנפשי, לזככו מסיגיו, ולהשאיר רק את הרשמים היפים הקדושים, שהם באמת הבריאים והחזקים, ולמחוק את החלושים, הנוטים לצד הדמיון והמדוות הבלתי טהורות, אז ישאר מכל התעוררות החיים של המעמד הנפשי הריח הטהור והנקי, כתבואה ברורה שאין בה תבן, ולא יהיו במדרגת דברי חלומות, כי אם במדרגת הגיוני חכמה ודעת קדושים.

קנו. כששפע הקדושה מתגברת בלב, באהבה עליונה וביראה רוממה, בתשוקה עזיזה ממקור הקודש, מתכוונים ליצוק רוח עליון קדוש זה בתחילה על כל ארחות החיים המעשיים, שעברו ושעתידיים לבוא, שיהיה לכל אחד ואחד מהם, בעת הרעבון וסתר האור, לח אור חיים וטל רענן. ויוצקים גם כן, בכונה ורצון אדיר, על כל נשמה מיוחדת מישראל, אור קודש וחיי נועם ד', והמותר משיבים לשורש כנסת ישראל, ששולחת משטף גנות מטעותיה על כל הבריות ועל כל המעשים. יודוך עמים אלהים, יודוך עמים כולם, ישמחו וירננו לאומים, כי תשפוט עמים מישור, ולאומים בארץ תנחם סלה. יודוך עמים אלהים, יודוך עמים כולם, ארץ נתנה יכולה, יברכנו אלהים אלהינו, יברכנו אלהים, וייראו אותו כל אפסי ארץ. יריון מדשן ביתך, ומנחל עדניך תשקם. משוך חסדך ליודעך, וצדקתך לישרי לב.

קנוז. הבטחון מוסיף הוא חיים ואומץ כל מה שהוא מלוכש יותר ויותר במעשים רבים. התפשטותו על המון דרכי החיים, החריצות המעשית והשכלית, ביחיד ובציבור, מוסיפה בו אור גדול, ואומץ חיים, ובליטה גדולה. בטחו בד' עדי עד כי ביה ד' צור עולמים. וחזקת והיית לאיש. והאמונה, לעומתו, מוסיפה גודל והפריה כל מה שהיא מתפשטת יותר ויותר בארחות ההכרה השכלית. והולך זרם גדול ואדיר ממקור האמונה ומחייה את הבטחון, ומשניהם יחד פורץ מעין וקילוח עצום, אדיר ונורא מאד, נשגב, מרומם וקדוש, ומתפרץ בשפע עושר על כל אחרות השכל ועומק הדעה, ומחיה את כשרון הגבורה, כיבוש החיים, ישוב העולם, וההתכוונות המעשית לכל פרטי פרטיה. ורוח התמימות, העבודה וההכנעה, עבור הוא ומרחץ, ומוליד את הזוהר השכלי, החריצות הפלפולית, חשק הידיעה של חידור פרטי החיים, היות דאביו ורבא, ועקירת הרי הרים, ברוח קדושה, בנחת רוח, באהבה אלהית עליונה, בצניעות ובושה של יראת חטא, בגודל אלהי, בחשק טוב, בישוב עולם, בברק יופי ובכל טוב. וצדיקים ישמחו ויעלצו לפני אלהים, וישישו בשמחה. שמחו צדיקים בד', והודו לזכר קדשו. וזכר קודש עליון מופיע על כל כשרון, מאשר כל נקודות החיים, מלשד את כל קוי החיים, ממשך אורך ימים. אורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי.

קנת. שורש הגאווה הוא בקדושה גדולה, היא הגאווה הקדושה. מתגאים אנו בד', באלהים הגדול חרב גאותנו, מתגאים אנו ביחד עם כל העולמים, עם כל היצורים, כי כולנו יצורי אלהים חיים אנו, כולנו הננו קשורים באור החיים השלמים העליונים, כי סוף הכל להאגד בחיי כל. מה רבה היא ההארה המפוארת של מקור חיי העולמים, ההולכת ושוטפת על הכל. מתגאים אנו בגאות ד'. גאות ד' היא מקור הענוה, מקור השלום, אש אוכלת המכלה

את כל הזוהמא של גסות והפרדה. של כל טומאת רעיון, של כל חולשה וטמטום, אור ד' ויאר לנו, עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה.

קנט. קדושת ההרגשה עלולה היא להשתנות ולהמחק, והיא חיי שעה, אלא שאפשר להתמידה על ידי מה שממשיכין אותה במעשה ובתורה, והיא מתהפכת על ידי זה מנר לתכונת אור, המאיר לעולם. כי ההרגשה שמתגשמת במעשה המצוה, מתהפכת על ידי צירופה להמצוה לקדושת תורה, ונמצא שהיא עולה ממדריגת נר המאיר לשעה, וחיי שעה של תפילה, לחיי עולם של תורה.

קס. אם אדם נשפל כ"כ בדעתו, עד שמרוב מרירות נפשו על עוצם ירידתו המוסרית, בכל חטאתיו, איננו יכול להרים ראש לעסוק בתורה ובמצות, בישובו של עולם ובחברת הבריות, במנוחה ושמחת נפש בריאה, צריך הוא לשים אל לבו, כי מדכאות לב כזאת על כל עונותיו הרי הוא ודאי באותה שעה בעל-תשובה גמור, וא"כ כבר שגבה מעלתו, ויוכל להניח דעתו ולשוב לשמחתו וחדות רוחו ולעסוק בכל הטוב מתוך לב שקט ושמח, כי טוב וישר ד'.

קסא. יש שנספגת כל הזוהמא שברוח לתוך הגוף, ונעשה הרוח צלול וטהור, ומתוך טהרו הרי הוא מלא עצמה, ובעוצמתו הוא מטהר ומזכך את הגוף, ומעלהו למעלה עליונה מאד. ודוגמא זו ישנה בכלל ובפרט, בכללי כללות ובפרטי פרטות. ביחוד ניכר תוכן זה בעקבתא דמשיחא, וכל הנוגע למאורעות הנוגעים לו.

קסב. אסון הוא אם אין מניחים את הטבע הנפשי להתפשט ולהתענף יפה בציציו ופרחיו, אמנם צריך אימון והדרכה קודמת, שתהיה ערובה יפה שההתשטות הנפשית החפשית תביא רק את הטוב והיפה, ותהיה אדרה בקודש.

קסג. מוכרח שיגורש, שיושבת, שיבוטל בכל תוקף ועז, כל מה שמפריע את אור החסד הגדול מהופיע בעולם, על כל המעשים, על כל הברואים, על כל היצורים, על כל העולמים. תוקף חסד עליון זה מאיר בהדר הוא הגבורה העליונה, גבורת יצחק, המלאה לה חסד נעלה בתוכיותה, עד ההתעלות של כי אתה אבינו, כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו. חסד עליון זה, החפץ בכל תוקפו להתפשט ולהתאמץ, אצילות ציורו וחפצו הוא על פי התוכן האידיאלי של החסד, של זוהר החיים הטובים, שהם טובים באמת. אין העולם המעשי כדאי לו, והוא מוכרח להתקשר ולהתאחד בזוהר חיים שני, קלוש ממנו, שגם הוא מלא תוקף, שגם הוא רצון איתן לו, כח ברזל אדיר וחסון לו, כח איתן עומד בפני כל מונע, לקוח בתחילתו מאותו התוקף של רצונם של רשעים אבירי לב חזקי מצח, אבל מזוקק ביסודו ומטוהר בבחירתו, רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם, אחות לבן הארמי, הופעה של החסד המעשי במסגרת הגבורה המעשית, לא האידיאלי המופשטת. ומיזוג נאה זה של הגבורה האידיאלי עם הגבורה המעשית, שבתוכיותם אור החסד העליון זורח בכל תוקף יפעת תפארתו, ראוי הוא שיתכונן על ידו בית ישראל, לכונן עולם מלא, עולם בונה ומחייב, ועולם הורס ושולל. והיה בית יעקב אש, ובית יוסף לההבה, ובית עשו לקש. ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו, והיתה לד' המלוכה.

קסד. כשאדם מרגיש בעצמו ריקניות גמורה, ורואה שאיננו כלום, ונפשו משתוחחת בקרבו מרוב דכאוה ומראה אפסותה, ידע כי ישועת ד' קרובה להאיר לו, ומדה טובה מרובה ממדת פורענות, ואם לפני שבר גאון, לפני גדולה ואורה דכאוה רוח וענוה פנימית. ומיד יתפוס בכל האמצעים לבסס מדת ענוה זו בכל מקורות הרוח שבידו, וירומם אף ינשא בטהרת נשמתו, בהדבק במקור השלום, באור מלך גאות לבש, אל חי העולמים.

קסה. מתגלה בכנסת ישראל הצבע העצמי שלה, הולכים הכחות ומתפתחים, הולכת ושבה לה החכמה, הגבורה היושר והטהרה הפנימית, הולכת האומה ונבנית, מתתקנת היא לגאולתה, גאולת עולמים, פורחת היא ביפעת תפארתה. מתוך המון גלי הצרות העוברים עליה, מכל הגוים, מכל הנפוצות, היא מכניסה הון רב דעה ומעוף הבטה למרחקים ומוסיפה את הצדדים הטהורים שמבחוץ על רכושה העצמי. קנאת עם מתגברת, הכרת עצמותה מתגדלת. היא יודעת כבר שיש לה ארץ, שיש לה שפה, ספרות, שיש לה צבא התחילה להכיר במלחמת עולם זו. ועל כולם יודעת היא, שיש לה אור חיים מיוחדים, שהם מעטרים אותה ומעטרים את העולם כולו על ידה, ועל ידי כל זה יחד יודעת היא את חסנה כי עז לה באלהי אמת.

קסו. כמה שונות הן הנטיות הנפשיות, ההזרחות השכליות וההרגשיות, וכמה הן אחוזות זו בזו, עד שהתכנים שהם סותרים זה את זה בעצמיותם, מביאים הם בהפגשם בנפש ערבוביא פנימית, חולשה ופרפור, עד שצריך האדם אומץ גדול, ועזרת מרומים, להמלט ממעמד הקשה ההוא. וכל זה בא מפני שהתכנים השכליים וההרגשיים, שסותרים זה את זה בעצמיותם, נעשים כחומר תוסס בהפגשם יחד בכלי אחד ותפוסה אחת. וצריך העובד הרוחני לדעת איך לשמור את רוחו מפגעים כאלה, ובאורה גדולה צריך הוא להאיר לעצמו את דרך החיים הרוחניים, להיות אצלו מסודר כל דבר במלא הקיפו, בשמירתו והגנתו, וסיוגו מכחות מתנגדים ותוססים יותר מדאי. אמנם בהיות האדם עולה במעלת המוסר וההשכלה העליונה, יפותח רוחו בקרבו עד כדי המרחב הגדול של הכנסת זרמים שונים בידיעה הגונה והשקטה פנימית חודרת, לכוין כל דבר על מכוננו, ולעשות לכל נטיעה רוחנית היקף יניקתה בריוח, ולא ילקו הנטיעות העדינות ברזון של יניקת אחד מלשד חברו, ולא בערבוביה מוסרית שיש בה משום פגם כלאי זרעים. רגלי עמדה במישור, במקהלים אברך ד'.

קסז. את ניצוצות הקדושה אנו שואפים תמיד להעלות. יודעים אנו שבפועל לא נתגלה עדיין בההויה הסובבת אותנו אותו הכח האיתן של האידיאליות האלהית, כל התפארת, כל ההוד שביסוד המציאות, אבל התנועה כולה האיתנה של היש הולכת היא לקראת האידיאליות הגמורה. מתבשלת היא האידיאליות ברוחנו, לפי אותו הערך שאנו מתרוממים, משאנו באים לידי הכרת שיטת האידיאליות הכללית, מתוך שאנו שואבים אותה מאוצר החיים שלמעלה מההויה המוגבלת, הננו מחיים ומשיבים את כל הקטעים שאנו לוקטים מתוך החיים וההויה כולה, מכל תנועה, מכל כח, מכל שיח מכל שיג, מכל רגש, מכל תוכן קל וקטן עד נשגב וגדול, את האור הפזור שמגמגם הוא בכללות, מוציא הוא הברות בודדות לצרפם לפרק שירה איתן, ומזליף זליפה זרמית של אור חיים, אציליים גבוריים ומלאים עז וקודש, עז קודש, קודש הקדשים, קודש קדשי הקדשים. את הניצוצות הפזורים אנחנו מעלים לכלל שיטות שלמות, כלומר עולמות מלאים, מבונים בבנין שלם, יבנו ברוחנו, יתכוננו בכליותינו,

יבוצרו בחיינו הפרטיים ובחיי חברתנו כולה, יתערו וינטעו, ילכו מהם פלגים יבלי מים, ישלחו שרשיהם להעשות ארזים אדירים, ישבעו עצי ד' ארזי לבנון אשר נטע. איש כפי ניצוציו אשר העלה חייו מתעשרים, הכל לפי רוב המעשה, לפי גודל השאיפה תגדל הפעולה, ולפי רוב הבינה תגדל השאיפה, ולפי רוב הפעלים יתאדר הבנין.

קסח. לפעמים מתגלה הנפש בכל מערומי כיעורה לאדם, והוא מתבהל מהמראה, רק בזה מרגיע הוא את רוחו, כי לפי גודל הכח של צד הכיעור של הנפש וטומאתה, כה יגדל צד היפה שבה וטהרתה, וכי את זה לעומת זה עשה האלהים. ואחרי אשר יתגבר ויתרומם על חזיון הבלהות של צד הכיעור, וזרח לעיניו הצד הטהור, צד היופי שבנפש, ועיניו יראו וינהרו, ויתנחם על כל חזון הפלצות אשר בעתתהו, ויספו ענוים בד' שמחה, ואביוני אדם בקדוש ישראל יגילו.

קסט. ישנם צדיקים כאלה, שלא די שכשמחסרים רגע אחד את השעור המלא והחי, לפי ערכם, מהדבקות האלהית העליונה, הם מרגישים את נפשם בעומק צרת החטא, ומתקנים את משברם ע"י תשובה עילאה, ע"י תשובה מלאה, אדירה וגדולה, אלא שגם אם הדבקות תהיה ממולאה רק מצד אחד, מיראה לבד או מאהבה לבד, הם מרגישים בזה כבר פגם עצום ופרוק של חבור הסדר האלהי בעולם, ונפשם עורגת לאחוז במדת התשובה העליונה, לתקן את הקלקול. והצדיקים העליונים, מלאי החסד והרחמים האלהיים על כל היצור, על כל העולמים וכל אשר בהם, מראש עד סוף, אלה הנאזרים בגבורה ונעטרים בתפארה, בתפארת אמת, הם מרגישים את אי שווי המשקל שבמערכת הדבקות המזוקקה שלהם. וגם אם המזוג של היראה עם האהבה לא יהיה נושא את המשקל השווה הראוי לו, אם חלק אחד יכריע יותר מדי על חברו, הם שבים בתשובה ועולים עד המקום העליון, שמשם משתפכים האוצרות אשר לשפעת הקודש, ומוצאים הם את המשקולת הקדושה העליונה במקומה, ומתקנים הם את פגם הצליעה של ירך יעקב, והולכים במישרים, "רגלי עמדה במישור, במקהלים אברך את ד'". אלה הם הישרים אשר סוד ד' אליהם תמיד יגלה, "ואת ישרים סודו", אשר מזיו הציור של שאיפת יקרת מעלתם מתמלאה כל נפש חוקרת הוד וחיים, "וחקר כבודם כבוד".

קע. השאיפה הקרובה, הבוערת ויוקדת בלב ישרי לב היא, שלא תשאר שום מחשבה שיסודה ביושר הנפש, בכל אדם, בכל מקום, בכל עם ובכל לשון, שלא תצא מכח אל הפועל, כלולה בהדרה ומצורפה, להעשיר את העולם בפאר חייה. ולמרות הלבושים השונים, ולפעמים המזוהמים והטמאים, שמחשבות נכונות וקדושות, ישרות ונאמנות, מתלבשות בהם, לא ישחת הודן והדרן, וכל רואיהן יכירון כי הנה זרע ברך ד'. ושפעת השלום, ושובע הטוב של האמת, ישא פרי תנובתו, להפרות ולהצמיח גם צחיחי סלעים, ולקרב רחוקים מקצוי עולמים, ומתהומות וממעמקים, מקצוות ומאיים, יחד עם כל מרומים ומרכזים, יהגו פאר אל חי העולמים.

קעא. עם עומק הנפילה של חוץ לארץ, הננו צריכים לחפש בה ההארה של הדעת, כי אלהי עולם ד' ומלכותו בכל משלה. וכששבים ברכוש מצטבר זה לארץ ישראל, מאירו זוהר התורה עוד ביתר עז.

קעב. יש אדם שמרגיש את מהות הנפש הרעה, הנפש הטמאה שבקרבו, ומתוך כך הוא מלא מרורות על נפשו. אבל צריך הוא לשום אל לבו, כי לעומת הנפש הטמאה, יש בו נפש אלהית טהורה קדושה ונשגבה, ולפעמים מפני ההשתלמות של גילוי האור אשר להנפש האלהית, מתגברת גם כן הנפש הטמאה, ומשתדלת להודיע את מהותה, אשת פתיות הומיה. והאדם בחכמת אלהים אשר בקרבו ידע איך לקחת שבי את כל החיל והכח, כל הכשרון והרעיון, כל השיח והשיג אשר לנפש הטמאה, ולשעבד הכל לשורש הקודש. ואז יודחו הסיגים הגמורים, וילכו להם, וירדו למצולות ים הנפש, לשכון שמה, מבלי צאת ובא. והצדדים שלף טהרה, זיוי אורי הקודש, שנבלעו במצודת הנפש הטמאה, יצאו לחפשי, ויתדבקו באור הנפש האלהית, להגדיל את פאר הקודש, באור שבעתים.

קעג. בארץ ישראל אפשר להמשיך שמחה דקדושה גם ממקום השמחה בעצמה, אבל בחוץ לארץ אי אפשר להמשיך שמחה, מפני הקטיגוריא והחרון של כחות הדין שבחוץ לארץ, כי אם על ידי שאיבה של שמחה ממקור העונג, ששם אלן ומום מניעה ופגע מגיע. ומשום הכי אפילו משום צער החורבן שמחה הוא דאסור, הא תענוג שרי. וכשמתענגים באהבה בתענוגים ממקור הקודש, יורדת היא למטה שמחה טהורה מדושנת עונג, שהיא ממשכת את אורא דארץ ישראל קצת גם בחוץ לארץ, להשיב נפש המיחלים לחסדי השם ית', המצפים לראותה ולשמוח בשמחתה, זכרני ד' ברצון עמך פקדני בישועתך, לשמח בשמחת גויך להתהלל עם נחלתך.

קעד. צריך לכוין להופיע את אור הנפש מהוד קדשה הרוחני, בכל פרטי רמ"ח אבריה ושס"ה גידיה, בכל דקות הפרטיות שבהם, על הגוף בכל פרטיותיו. ויתעדן בזה מגסותו החומרית, ויתחיל להרגיש עדינות רוח קדושה בפנימיותו, שתשפיע גם על חיצוניותו. והנפש מקשרים בזה בחשק של הופעת הרוח עליה גם בכל הפרטיות היותר דקות, והרוח מהנשמה גם כן בפרטי פרטיות, והכל עולה למעלה בחדות ד', בגאון יעקב אשר אהב סלה. וכשם שאדם הראשון מכל העולם הוצבר עפרו, כן נשמתו מכל העולמים כלולה היא ומיתמצת, וחיי כל העולמים, בפרטי פרטיות, ממקור חייהם, מופיעים הם על נשמתו של אדם הראשון, שכל אדם יחידי הוא חלק ממנו, והחלק הוא כלול מכל, במובן האחדות והרוחניות. ובזה יש כבר תנועה רוחנית כבירה בכל תנועה פרטי, והמחשבה הולכת ומתעלה, הולכת ומתרחבת, הולכת ומתקדשת, וההופעות הולכות ומאירות, וההזרחות מלאות התענוג הקדוש ושמחת עולמים רווית הקודש, הולכות ומתנוצצות, לישרי לב שמחה, שמחו צדיקים בד'. על כן שמח לבי ויגל כבודי, אף בשרי ישכון לבטח. כי לא תעזוב נפשי לשאול, לא תתן חסידך לראות שחת. תודיעני אורח חיים, שובע שמחות את פניך, נעימות בימינך נצח.

קעה. כשדבקים בתורה, דבקים בעץ החיים ממש. וכל אשר יתבסס האדם יותר, ונשמתו תקלוט בתוכיותה את אור התורה בעומק עמקיה, יתברר לה התוכן של אחיזתה בעץ החיים ע"י התורה, עד שתרגיש את הרחבתה של תורה, באותו הנחת הטבעי של הרחבת החיים. ותשתעשע בפלפול התורה, בישוב, בנועם, בעומק, ובכל חיל וחריצות שכלית, בחמדת אמת, בלא שום גמגום ורפיון כלל. ולא תצטרך אז הנפש לשום ענין ושום אמצעי לעזור בקרבה את חוש חייה האלהיים. כי תשאב ברחבה מנחל העדנים, המפכה חיים. חיים ממש, חיי עולמים, שכל חיי שעה וגווניהם כלולים בהם במעלה עליונה במעלה עולמית. אז תבוא אותה השקידה העליונה, שקידת

הדיבור ושקידת המחשבה, העז והצהלה, הענוה והתפארת, ופאר החיים, תשית לראשה לוית חן עטרת תפארת תמגנך.

קעו. לפעמים מרגיש האדם, שאיזה חלק מן התורה והחכמה נדרש לו לפי תכונתו ותיקון נשמתו וכל מהותו, וכשהוא נוטה ממקצעו לדרך אחר מרגיש הוא עצבון ושברון פנימי בקרבו. וזהו עומק הרז של "וליוצא ולבא אין שלום, כיון שיוצא אדם מתלמוד לתלמוד אין שלום". מתוך גודל הכללות הנדרש להיות בעקבתא דמשיחא, יש שמתבלבל העולם עד שלא יוכל האדם למצא את בחינתו וערכו ויחוג וינוע מתלמוד אל תלמוד ועמים רבים מתבלבלים ואינם יודעים גם הם את מקום אחיזתם ומטרת כונניותם, "ונוע תנוע ארץ כשכור והתנודדה כמלונה, וכבד עליה פשעה ונפלה ולא תוסיף קום, והיה ביום ההוא יפקד ד' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה". הפקידה היא לא הכבדה וכליון כי אם חלוף מעמדים ותכונות, ומתוך עמק החשך יתעודד ישראל לאחוז באור תורתו בכל כלליותה, ואז נתיבות עולם יאירו לפניו ויחזיק במעוזו ויעשה שלום לו, שלום יעשה לו ותורה חוזרת ללומדיה ובשובה ונחת יושעו.

קעז. אי אפשר לאדם מישראל שיהיה מסור ונאמן למחשבותיו הגיונותיו, רעיונותיו ודמיונותיו, בחוץ לארץ, כתכונת הנאמנות הזאת בארץ ישראל. הופעות הקדש, באיזו מדרגה שהן, נקיות הן בארץ ישראל לפי הערך, ובחוץ לארץ מעורבות הן בסיגים וקלפות מרובים. אמנם לפי גודל התשוקה והקשור של האדם לארץ ישראל, הרי רעיונותיו מזדככים מיסוד אורא דארץ ישראל החופף על כל מי שמצפה לראותה. "שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה".

קעח. יש לפעמים שאדם טועה בצבען של המדות, ומחליף מדה טובה ברעה, וכן להיפוך. על כן צריך לעיין הרבה בעמקי ההרגשות, להבחין בין הטיבים הפנימיים של המדות, ועל פי עומק מהותן העצמי יבוררו, להבדיל בין טובה לרעה. ביחוד העצבות והשפלות הרוחנית מתחלפות לפעמים. יש שהאדם שח ושפל בעומק רוחו, מפני שמכיר הוא את קטנו, את פגמיו ואת שפלות ערכו, וזאת היא מדת קודש עליונה, המעטרת את האדם בקדושה, ומרבה עליו חסד עליון ורחמין. אבל יוכל לפעמים לטעות עליה שהיא רק שפלות בהמית ועצבנות, ולדחותה בחפזון, ואז מיד אורבת היא הגאווה הטמאה להכנס תחתיה. לכן צריך האדם להיות מתון בדבר, ותחת להניא את רוח השפלות, שהיא רוח הקודש באמת, מתוך הלב – לזכך אותה מכל צחצוחי טומאות עצבות שלה. ואז באמת יגלה אור השמחה הקדושה באורח פלא על מהות הענוה והשפלות. בד' תתהלל נפשי, ישמעו ענוים וישמחו.

קעט. כל מה שנותן כח יותר גדול לעולם הבא הרי הוא יותר חי באומץ גם בעולם הזה. והדבר מתבחן בישראל לענין בנין האומה. כל המאמץ את חיי עולם הרי הוא בונה את האומה בפועל, כי חיותם הלאומית של ישראל המשך היא מהצלחת עולמים. וזהו הגודל של תורה שבעל פה, שעמדה להשגיר את חיי העולמים במלא מובנם באומה ולהוציא מלבן של צדוקים, שהתלהבותם הלאומית דמתה ללהבת של תבן, שנשתלהבה ודעכה ואיננה, לומר: ברכו את ד' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם. ומיסוד עולם זה יבנה ויכונן גם עכשיו עמק החיים

הלאומיים בישראל ויתגדל בנין הארץ, וכל האמוצים הכלליים ההולכים לעומת התחיה, ההולכת ומתגלה במסבותיה הרבות, האחוזות זו בזו בתאר שלשלת גדולה, ארוכה, מסובכה ונפלאה, מפלאות תמים דעים.

קפ. שאלה היא, אם אפשר להעמיד את הלימוד של יראת ד', בתור חטיבה בפני עצמה, במערכה של כל הלימודים שבעולם, אפילו אם נעמיד אותו בראש כולם, וכפשטא דקרא ראשית חכמה יראת ד', או אולי עומד הוא התוכן הנקי של יראת ד' למעלה מכל לימוד, ואורו הוא המתפשט בכל הלימודים שבעולם, ועל פי נטיית רצון פנימית לטובה ולקדושה מתפשטת היא האורה החמודה של יראת ד' בכל הלימודים, כמו בכל התנועות, הדעות, השאיפות והרגשות, ועולה היא על פי זה על כל סדר סיסטמתי. מאירה היא אמנם בזיו אורה את הטיב הפנימי של כל הנלמד והנחקר. כשהיא בעצמה לפעמים הוה לנושא מיוחד, הדבר דומה כמו שהשפה נעשה לנושא מיוחד בלימודים, בתוך כל חלקי הספרות שלה, אף על פי שעצם הספרות היא עצמותה, ועצמותה האמתית בספרות כולה היא מוארה. ובמבט רחב, נעשו חלקי הלימודים של השפה כשהם בספרותה חביבים בתוך חלקים עצמיים של ספרותה, והם עומדים ביחש הכללי הזה במדרגה אחת ביחש להשפה עם כל חלקי הספרות שאינם עסוקים בעצמיות התנאים הלימודיים של השפה וחוקיה.

קפא. הכרת האלהות העולמית ירודה היא ופחותה הערכה לגבי ההכרה האלהית הישראלית. ההכרה העולמית תלויה היא לפי מדת הכרת העולם של האדם, וממוסכת בסיגיה של תכונת נפשו, במדות ושאיפות. וההכרה הישראלית, שבאה מסגולת גילוי שכינה, עולה היא על כל זה, חפשית היא לגמרי מכל סיג. מצד הגוף יש הכרח לפעמים צרף את ההכרה העולמית, בשביל חיזוק נפש הגר. זהו יחודא תתאה דברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ציקי קדרה שרק בחשאי מביאין עבדיה לה מפני הצער, אבל באמת יש בזה גנאי. כל מה שמצדדים ממחשבה אנושית וכשרונו של אדם הטבעי להכשרה הרוחנית בישראל, בא מיחודא תתאה, מפני שנסתם הקץ על ידי החסרון הגופני, שאף על פי שהלב טהור, כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד, הגוף מכל מקום מעכב הוא. ולעתיד לבוא יצא אור גדול על ידי ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שתהפך ההכרה האנושית לישראלית, והללו את ד' כל גויים כי גבר עלינו חסדו, ונר התרבות וההשכלה שלהם בפרטיותו ידעך, כד חפי חשוכא להנך אינשי, כי החושך יכסה ארץ וערפל לאומים, ועליך יזרח ד' וכבודו עליך יראה. בחוץ לארץ משתמש ביחוד יחודא תתאה, ובארץ ישראל שמע עיקר, וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד טפל. ועיקר הכיסוי הוא שאין רואים את גילוי הכבוד, כי אם שם הכבוד, ומבקשים אנו גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה, והופע והנשא עלינו לעיני כל חי, וקרב פזורינו מבין הגויים, ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ, והביאנו לציון עירך ברינה, ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם.

קפב. דברים בטלים אינם לפי תכונתי כלל. ואפילו כדי לפכח את הדעת, אני צריך למשקל גדול איזה סדר לאחוז שיהיה הדבר רצוי. ועל פי רוב, כשהמחשבה היא מיושבת, אפשר גם לפיכוח הדעת להיות בתוכן שיש בו חכמה פנימית, בדעת או על כל פנים ברגש.

קפג. יש שההרגשה הפנימית אובדת רכוש גדול, על ידי הפסק הזיקוק לעומק הדעת של הקדושה על ידי שיחה ריקנית, שהעולם כלו אינו משים כלל לב על זה. והתוכן המקודש שב להופיע על ידי תשובה פנימית.

קפג. יש שההרגשה הפנימית אובדת רכוש גדול, על ידי הפסק הזיקוק לעומק הדעת של הקדושה על ידי שיחה ריקנית, שהעולם כלו אינו משים כלל לב על זה. והתוכן המקודש שב להופיע על ידי תשובה פנימית.

קפד. עולמות רחוקים זה מזה מאיימים הם זה על זה. בכל עולם שאנו עומדים ומושרשים בו, יש בו תוכן של שלילה על עולמים אחרים. והשלילה מתהפכת לצורה של בלהות, אימים מתהלכים, ומתחבר הפחד האיום והשנאה עם הבוז ביחד, ושבים כל אלה ומטפחים אחר כך על פני רוחנו. והרוח הרחב, הצמא להתפשטות גדולה, ואיננו רשאי להיות מצטמצם בעולם אחד, מוכרח הוא לשוטט בעולמים רבים, משיג בראשית מצעדיו פחדים ויגונות, מרירות עמוקה וחזיוני בלהות, וחריצים נוראים של עינויי מרה שחורה וענני עופרת מאפילים ממלאים את נפשו לפעמים, מפני שדאים אליו ממרחקים אותם העולמות הזרים הרחוקים עם כל מוראיהם. אבל לא הרבה יארך מצב מדכא זה. היסורים הללו ממרקים הם את הרוח, מזככים ומטהרים אותו, מעמיקים את הבינה, מחדדים את חפץ ההכרה, ומחדרים את אהבת האמת, ומאמיצים את הנשמה ברוח גבורה, ושב אחרי כן רוח עליון ממרומי הבינה העליונה ומופיע, וסרה הזרות, ונעשה הכל קרוב ומלא אהבה, יופי ונחת. ואורח צדיקים כאור נוגה. ולישרי לב שמחה.

קפה. יש אופי מחשבה כזה, שמפני שהוא כבר עומד במעמקי הנשמה ושרשה, בכל צביונו ועושר תכניתו, הוא שולח את קויו על ההופעות השכליות הגלויות שבדרך עבודת העיון. וחושב האדם שהוא בא לדברים חדשים מלמטה למעלה, בעת שהכח הגמור עושה הוא את פעולתו עליו ממרומיו, מושכו ומקרבו אל הצפיה הגמורה, בכל קויה. והוא הולך ומתקרב, בכל עת עמלו בדעת ובכשרון, אל המקום הרוחני, ששם עומדת היא ההצטיירות הבנויה בכל שכלולה, ומלא קומתה של המחשבה, שראשי פרקיה הם הם המתחילים להתגלות בעבודתו. והחלק השכלי, ועוצם החיים שבלשדו, כל אלה באים הם, ע"פ רוב, מהתוכן הנגמר הכמוס, האצור במרומיה של הנשמה השכלית. נר ד' נשמת אדם. ונמצא שבכמיסה נולדת הנשמה המשוכללת בתחלה, ומאצלת היא ממנה קוים ונקודות שונות, בהעתקות רבות, מאירות וכהות, עד שהאדם לפי כשרונו, מתחיל הוא לחפש את אמתיותו, לסדר את ציוריו, ולברר את צבעיהם. ובגילוי נולדה היא המחשבה המטושטשת הרפויה בתחלה. והיא הולכת ועולה, עפה ומתקרבת אל המחשבה הגמורה, החבויה בגנזי המרומים. וכשם שהדבר נוהג ביחידים אישיים, כן הוא נוהג באומה שלמה ובמהלכי חייה, בנשמה ההיסטורית ובכל מעבדיה. וכן נוהג הדבר בכללות האדם וארחות חייו הרוחניים, על פי המסבות הרבות הרוחניות והחמריות, לשכלול העולם ובנינו, ביחש החבורה האנושית הכללית. ירידותיה ועליותיה. ומובן הדבר, שחזיון כזה, מתגלה בכל הוד יפיו, וחוטב תכסיסו, בכללות היש ואור ההויה, עד הגיענו להצפיה העליונה. בית יעקב לכו ונלכה באור ד'.

קפו. עולים הם הדמיונות מתהום הנפש, הם זרע רענן מחביון הנשמה, עולם מלא בהם נשקף. לא חזון שוא הוא התאמת הנפש ודמיונותיה להעולם וכל יצוריו. ים הדמיון הגדול אספקלריא של המציאות הוא, המציאות

רושמת בתוכו את רישומיה, ומן המציאות הרי הוא עצמו לקוח. זהירות וזיקוק צריך הוא הדמיון, שמירה גדולה דרושה לאדם מערפוליו, ועיקולי ארחותיו, סיבוכיו ונפתוליו. אבל אחרי כל אלה הלא אוצר חיים של סגולות עליונות, העולם כולו, בגשמיותו ורוחניותו, בתכסיסיו, במוסריו, בשאיפותיו ובפרטי גוניו, בו הוא מתבלט. וברוח קודש, בחזיון של טוהר פנימי, ילך ויזוקק, ילך ויתאמת, עד שהצפיה שבאספקלריתו תתגבר ותאמץ, עד שכל דפקיו יתבררו, עד שכל תנועותיו וחזיונותיו, תולדותיו, והשפעותיו על החיים העצמיים, יבוססו, ויתחברו עם היסוד המדעי, עם החיים הממשיים, עם הציורים הנהדרים, עם הבירורים של חיי הדיקנות הבהירה. ומתוך הנהרה העליונה, שאשדי נחליה במעין הקודש, בתורה בנבואה ברוח הקודש, בכל לב קדוש, בנשמת צדיקי עולם, זוהרי אורים, הנם נשפכים, מתוך אוצרי אורים אלה, יושטף על הדמיון אור, וילך הלוך וגדול, הלוך והתאשר, הלוך והתעדן, ונחלי עדנים ישוקה, וטל חיים בו יגלה, ומקורות עונג מקרבו יפכו. ואומץ עליון ימלא את הלב הטהור. נאזר בגבורה יגלה החמוש בזיין קודש של הדמיון הכביר בטהרתו, ויתיצב כסולם מוצב ארצה להגיע על ידו לאושר מרומים. ועם כל החוקה, עם כל התלמוד והתורה, עם כל הגעגוע הקדוש, ורגש התפלה, וכל שיחת קדשה, עם כל החיים והעולם, עם זיו כל היצורים יאוחד. ובעשרו הכביר ילוה לו מקור שירה, והיה שירת קודש, שירת נועם, מקור מעין חיים של שירת מלאכי השרת, יפעת סגולה של חכמת עולמים, של חוסן ישועה, של דעת ד' ופעליו, הליכות אלי, מלכי בקדש.

קפז. הגאווה והאכזריות הן המדות היוצאות מהתכונה האלילית. הסביכה של הדעות הרעות של עבודה זרה מגררת אחריה את הגאווה ואת האכזריות, בתור מדות תרבותיות בצורה סיסטמטית. אותה הזוהמא נקלטת היא מהעורון הכללי של השכל היותר טהור והיותר עליון. פגם המחשבה העליונה שאינו מניח לרומם את האדם עד כדי הזיקוק הראוי לו, לתעופת היחש אל בורא כל העולמים, אל בורא כל. זה לא יוכל הרעיון האלילי לנשא את עצמו, נרעד הוא רעדה פרואה מתקיפת האור שבמחשבה זו העליונה, עיניו הכהות מתעורות מתוקף הזוהר שבמחשבה קדושה זו, מהאמת הנצחית שלה הוא מתעלף, נופל ומתחלש. והוא מעמיד את קישורו, לא אל כח כל הכחות, לא אל מהוה כל ההיות, שממילא הוא שלם בתכלית השלמות, וממילא כל המדות הטובות שופעות ממקורו, וכל היקום מאוחד הוא בשרשו, ואל הכל מתקשר הכל באהבה ורחמים. וכל יחיד מיחידי היצורים בעצמותו הבודדה כלא נחשב. ושפלות רוח ביחד עם גבורה קדושה, ואהבת חסד עם עוז חיים מתגברת היא בהדר קדשה. ומסלות החיים הולכות ונבנות על יסודות הצדקה והענוה. כי אם לכחות פרטיים של איזו זהירות קלוטה מאיזו פנה שביש, מאיזה מקצוע שבהויה, שתוכל איזו עין של איזה יחיד בעל כשרון או איזה קיבוץ לסופגו ברוחו, לאילילים ישאף רוחם העכור. והנפש המזוהמת שהושפלה ממרום פסגתה לא תדע מקור רחמים וחסד במציאות, ולא אחדות וקישור בכל היש. עומד הוא כערער בערבה כל יצור מתגאה בהוייתו הפרטית בגאות רשע, מלא חמה על רעהו המתנשא גם הוא להמצא. וכה הולכת היא הרשעה ומתרחבת עד כדי שנאת הצדקה, ועד כדי הערצת הגאווה. עד אשר באה האורה של תורת אמת, והכריזה, שכל המעלים עינו מן הצדקה, וכל המתגאה הרי הוא כעובד עבודה זרה. ותוסד התרבות האנושית בעיקר יסודה בעם ד' בגוי קדוש, על יסוד הענוה והרחמים. והגוי הזה גוי איתן הוא, גוי עז הוא, שואף הוא לבצר את עמדתו בחיים, במציאות העממיות המסובכה שבעולם, כדי לכוון כסא ד', לקדש שם ד' אחד, בורא כל היקום, ד' אלהי השמים ואלהי הארץ, רבון כל המעשים אדון כל הנשמה, המאיר לעולם כולו בכבודו, ורחמיו תמיד על כל מעשיו, ובמקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו, המגביהי לשבת, המשפילי לראות בשמים ובארץ. ואותה התמצית הטובה

הקלושה והרפויה, שהיא נאה למראה עינים, מהעצמה החיצונית של האכזריות והגאווה הוא כולל אותה בקרב ברב כשרון מיסוד הקודש בעצמו, מראש פסגת הטוהר. ד' מלך גאות לבש לבש ד' עז התאזר, אף תכון תבל כל תמוט, עדותיך נאמנו מאד, לביתך נאווה קודש ד' לאורך ימים.

קפת. והנה לא עשה כן לכל גוי ומשפטים כל ידעום. מהחיים נובעים המשפטים, מרוח החיים ההולך ונובע, הולך ויורד מגבהי מרומיו, עד כדי להניע מערכת חיים וסידורים חברתיים. לא התנשא רוח כל גוי להכיר את מי שאמר והיה העולם, לחדור ברוח עז, באור של חיים, עד כדי היחש הבהיר והברור למקור כל היש, להכרת הטוב, העושר, הגודל, המציאות העליונה, החטיביות הברורה, האמיצה, מלאת הקודש וההוד. גם כדי לגזור בשכל על דבר יסוד הכל, בלא חלישות של קדמות עולם, או לפחות של קדמות חומר, לא יכלה ההשכלה האלילית להתרומם. ואם ברקי שכל מבריקים לפעמים את האפלה הגסה אשר למרחב האלילי, על ידי גדולי מחשבה דקריבין לאורחא דמהימנותא, אבל רק קריבין, ולא בתוך אורחא דמהימנותא יכלו לדרוך אורח חיים, אורח לצדיק מישרים. החיים נעוצים הם בהעורון האלילי, מאפס יכולת להתקשר במלא חיים לאור מחיה החיים, לבסס את החיים ממילא על פי התוצאות של עז וענוה, וגבורת חסד ורחמים. הבינה החודרת הישראלית נוקבת בזה את התהומות עוד יותר מההרגשה, שיכולה לפעמים מפני הצד החלש שלה לספוג איזה רוח זר. בזה הפרט נתעלתה בינתו הקרה של המורה על שירתו היוקדה של הכוזרי. שהראשון הכיר בריחוקה של החמירות הקדומה בכל גווניה, ואנו בתור בניו של אברהם ותלמידיו של משה, אמוני הנביאים, הקוראים לישא עינים לשמים לראות מי ברא אלה, ולא נשפל לשום השפלה סברית קדורה, המחנפת את הציור החלש של האדם, ומנתקת אותו בעומק חייו בחשאי משלהבת החיים של הדבקות הרעננה של מקור החיים, מקור הרחמים, מקור החסד, וגודל הענוה. במקום שההרגשה של הכוזרי לא הגיעה, וחשב לדבר בלתי פוגם באמונה מחשבה של חומר קדום. וכשההרגשה מתעלה עד מרומי הבינה, מכירה היא שרק מקוריות חלוטה בחיי כל החיים, היא משושם ומנוסם ומשגבם של ישראל. לא בגזירות דוגמיות אנו באים, כי אם בשטף חיים של הכרה פנימית, שהם שבים ובאים אלינו מתוך גלי האור של אוצר התורה, אור תורה, אור חיים, אור ד'. האל ד', נוטה שמים ויוסד ארץ, ואומר לציון עמי אתה. מי כמוך חסין יה, ואמונתך סביבותיך. אתה מושל בגאות הים, בשוא גליו אתה תשבחם. אתה דכית כחלל רהב, בזרוע עזך פזרת אויבך. לך שמים אף לך ארץ, תבל ומלואה אתה יסדתם. צפון וימין אתה בראתם, תבור וחרמון בשמך ירננו. לך זרוע עם גבורה, תעז ידך תרום ימינך.

קפט. התגליות העמוקות מתעבדות אח"כ בשכל, בבקורת, בהתאמה לכל המדע, ולכל ההשקפה הבריאה של כח הרוחני הזולף באדם, ובכל אשר ממעל. ובמיזוג החיים, של ההתגלות וההכרה, אנו באים לרוות את תלמי כנסת ישראל, שדה אשר ברכו ד', מטל החיים הטהורים האמיצים והמבורכים של תפארת ישראל מלאי העז, והיפעה, חמושי הגבורה והחסד, מפוארים בתפארת הנצח וההוד, מיוסדים ביסוד שליטה מלכותית, בהכרה מחודרת מעומק הבינה, בשיא גדולת החכמה, המענקת החמה העליונה, וכל מקורי זהריה המחשיכים כל אור בנצוצות בהירותם, כתר מלכות כל עולמים, שהכל מתעלה ועולה, והכל אוכד את כל ישותו, מפני יפעת גבורת חיי כל מקורי החיים אור אין סוף, מלך כל העולמים, ברוך שאמר והיה העולם, ברוך הוא, הבוחר בשירי זמרה, מלך יחיד, אל חי העולמים, המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים, שביפעת אורו אור חדש על ציון יאיר, בבחירת

עם סגולה, וגאולת ישראל, ביפעת ההזרחה ההסטורית, נחלת אבות, בהכרה פנימית, אל עליון קונה שמים וארץ, מגן אברהם, קורא הכל לחיים, מחיה מתים ברחמים רבים. ואמונתו בקהל קדושים, שתוכן הקודש להם מהות חיים, שואפים לכל טוב, וצמאים לתשועה ליסוד העבודה המתקבלת ברצון. לשם נחת רוח למי שאמר והיה העולם, שכל החיים יודוהו, וירומם אף ינשא, בברכת השלום, המיוחדת לעם זו נוצר לשאת את דגל השלום בעולם, ממקור השם הקדוש והגדול, מאור פניו, שמשם הכל יונק תורת חיים ואהבת חסד, ברוך המברך את עמו ישראל בשלום, שלום שלום כי כך בטוח, ודבר שלום לגויים שלום אמת בארץ, והופעת שלום ממרומים, עושה שלום במרומיו, הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל. ואמרו אמן, פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים.

קצ. יש שאדם סובל מריבוי ההופעות בסגנונים מרובים, שמזריחים בנפשו, מפני שהנשמה תובעת השרשה פנימית בעומק בהליכות החיים והמחשבה, בעומק דעת, עומק רצון ועומק חיים, והשרשים הנפשיים רק אז מתעמקים ומתפשטים עמוק עמוק, כשאין להם התפצלות רבה, אבל כשהם נוטים לצדדים מרובים, אף על פי שלכאורה יש בזה משום עושר רעיון ומחשבה, מכל מקום יש שההפסד הוא גדול מהשכר, שמתוך כך הקביעות של העמקנות הנפשית חסרה, והרי האדם מתנווד כנוד הקנה במים. אמנם האישיות הפרטית שזה הוא גורלה, לא יתיאש מדרכו, ולא ברעש ובמלחמה שלילית ימצא אחרו, לא בדרך סתימת חלונות הנפש באופן שלא תכנס האורה מהצדדים המחקקים, רק בדרך הדרגה, לתור על כל פנים איזו קביעות מיוחדת המתאמת יותר לנפשו, ואם אין הקביעות יכולה להיות קביעות גמורה בדרך אחד, ומוכרח הוא מפני סערת הנפש וגליה להחליף ארחות, יהיה אותו החילוף גם כן בצורה כזו, שהקביעות הפנימית שהיא שרויה באמת בכל נשמה מצד עצם אופיה, תתגלה על כל פנים בעומק הצביון. ואז לאט לאט ינצל מתוך מהומת ההתנוודות, יחד עם הגדלת העושר הנשמתי.

קצא. חופש הדעות הרגיל להיות פפולרי בזמנינו, עיקר יסודו בצדדיו השליליים, הוא מצד חסרון העמקה נשמית, והעדר בסיס חזק במעמקי הנפש לכל קישור החיים, ובאה ההתנוודות עד לידי המדה הפרועה של הקלת עול הדת והמוסר, עד לכדי רפיון האמונה, בשטף חייה, והוא אסון נורא ואיום. אמנם עושה היא הנשמה את תפקידה. כשמונעים ממנה זמן כביר את העמקתה, הרי היא מתעמקת בחדרי חדרים ובעומק נשמת הנשמה שלה. וכשם שהדבר נוהג ביחידים, כך הוא נוהג בכללות הדורות. ואותו הכח המתעמק, ושומע אין לו לכאורה, מוכרח הוא להוציא את פעולותיו אל הפועל, ואז תשוב להופיע רצינות פנימית והעמקה אמונית גדולה, שתחדור עד עמקי החיים, ויכיר אז העולם את זיוף החיים של ההתנוודות ושל רפיון האמונה וחסרונה. אבל ההתעמקות הזאת תצא אל הפועל, אחרי אשר כבר רכשה לה מקדם הנשמה האנושית את העושר המתרחב, הבא מצד ההשתטחות של כחות החיים הרוחניים. ואז עם כל אותה ההרחבה, וריבוי השריגים המתפשטים והתפצלות הענפים הרבים והצבעים המרובבים בחושם, סגנוניהם יחל כח עמקות נפלאה, המחדש את החיים בצורתם האמיתית הפנימית להראות את שליטתו, ותצא אל הפועל בישראל, אותה התכונה של התשובה האמיתית והעליונה, שהוא דבר ד' לעמו. והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך, באחרית הימים ושבת עד ד' אלהיך ושמעת בקולו בכל לבבך ובכל נפשך, ושב ד' אלהיך את שבותך

ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלהיך שמה. אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ד' אלהיך ומשם יקחך, והביאך ד' אלהיך אל הארץ אשר נשבע לאבותיך וירשתה והטיבך והרכך מאבותיך.

קצב. התפלה היא מוציאה אל הפעל והאור, אל החיים הגמורים, את הנכמס בתהומות הנשמה. וכפי מדת טהרתו הפנימית של האדם, כה גדולה היא פעולת ההופעה של התפלה בהיות יוצא ממעמקיו הרצון הפנימי שלו, בהיותו פונה אל מקור חיי כל הנשמות וכל העולמים. גדולה ונפלאה היא פעולת בטויו על החיים. המלה הנגזרת, אור גדול שופע עמה. מאוצרות גנוזים של חיים עשירים ומשופעים בעשרם היא לקוחה. וכפי אותה המדה של החדירה הפנימית שלה, ככה גדולה היא התעופה האורית שהיא מגלה, מהוה ומולידה. בירור הביטוי מברר פרטי האורה, מגשם את המציאות בחפץ ברור ומסומן, והדברים הולכים ונעשים, ואי-אפשר לתפלה שלא תעשה את רישומה. אם היא פועלת את פעולתה ע"פ המטרה הפרטית המסוימה שלה, או מסכבת דרכים רבים ומסובכים, - אלה הם מפלאות תמים דעים; אבל בכל אופן בנין עולם מלא מתגלה בתפלה, בין באותה הקבוצה ומסודרת ושוה לכל נפש, בין באותה הפרטית הנובעת ממעמקי לבב כל יחיד וכל ציבור, לפי מצביו וצרכיו. יחד עם כל התכונות העולמיות, העליונות והתחתונות, עם כל ההשתלמות המעשית והחברתית, השכלית והמלאכותית, שהאדם הולך ומשתלם בהם, ומגיע באופן משופר להרחבת חייו והנעמתם, והעולם מסתדר בחצוניותו, ובאפנים ידועים גם בפנימיותו, תבא בראש כולם אותה ההסדרה הפנימית, ראש כל הגורמים לכל המאויים, - התפלה שתוסיף לתן כח ועצמה לכל הסתעפות החיים, לכל התכסיסים התרבותיים ושכלוליהם, ובבהירות ידע האדם לכוון את המניות של התפלה ושל המעשה, ושל התכללותם זה בזה. "כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים".

קצג. הצביון הישראלי נגמר ביסודו על ידי האבות, ובמילואו במתן תורה. היום הזה נהיית לעם לד' אלהיך. וכל תיקוני העולם שיבואו עדי עד, אינם כי אם להעלות יותר, לשכלל למעלה למעלה, אבל לא לבטל את הצורה והצביון בשביל להביא צביון יותר עליון, כי נחלת יעקב בלא מצרים היא, והדעת, נשמת התפארת, עולה למעלה למעלה עד אין סוף. מה שאין כן כל האומות, מאפס ותוהו נחשבו לו, תוהו הם בלא צורה גמורה, והתעלותם בוא תבוא על ידי ביטול צורתם הקודמת לגמרי. אליך גויים יבואו מאפסי ארץ, ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו, הבל ואין בם מועיל. התוכן היסודי, הכלי הקיים בצורתו, לא נגמר עדיין אצל כל עם, צורת האדם לא חלה עדיין עליהם. ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם, אתם קרויים אדם, ואין אומות העולם קרויים אדם. כל הידיעות והשכלולים, השכליים והמעשיים, שהם נראים כל כך עשירים בצורה החיצונה שלהם, אינם נותנים את הנשמה התוכית, לקבע את הרצון הפנימי של העם ואופיו העצמי בצורה אידיאלית בהירה, הראויה להתכנית האנושית השלמה, לצלם אלהים בבהירות ישותו. ובערך הקודש עומדים הם במצב הגולמיות החסרה, וכל קודש שמצוייר אצלם הוא באמת אך טמא לגבי מרום קודש האמת אשר לישראל, קודש ישראל לד'. וזהו דבר פשוט מאד, שהרי אפילו במדריגות הקודש הפנימיות, כל מה שהוא קטן במעלתו לגבי חברו, טהרתו וקדושתו לגבי הנעלה ממנו כטומאה היא נחשבת. ובוה ידע ישראל עד כמה עליו לשמור את צורתו, עד כמה יברח מלערב צלמו, הקדוש בקדושת קודש קדשים, בצולמא דארמאה, כי כל אשר חלק ד' להם תחת כל השמים,

תועבה היא לישראל אם ישא את עיניו להם, לזנח צור מעוזו, ולרדת לעומק חשכים זה. כי אך עמי המה, בנים לא ישקרו, ויהי להם למושיע.

קצד. הטומאה שבתחתיות המדרגות, מתגלה היא ביחוד כשהיא חפצה בזדונה להזדקק אל הקודש האמיתי, קדוש עליון, כדקריבו טולמין למסאנא דמטרוניתא. כשמחשבות מתפשטות בעמים, שהם לוקחים איזה גרעין קדוש מיסוד היושר הנפשי, או מדברי קודש שבתורה, והגרעין הולך ונזרע בשדה אחר, ושם כבר מתנכרת תכונתו, ובחפצו להדחק למחנה ישראל, אחר הזרותו, כבר בא לכלל כעס וגידוף, כבן האיש המצרי בן האשה הישראלית, שבקש לקבוע אהלו במחנה, ויצא חייב וגדף וקבל דינו. וחזרת היא תכונה זו מזמן לזמן, וישראל הוא ידע איך להתיחש למגדפים כמו אלה, אשר חלקו מחמאות פיהם, וקרב לבם, רכו דבריהם משמן, והמה פתיחות. ויש בזה מדרגיות ממדרגות שונות, שיש בהם מסורי הגפן הנכריה בכל אחד כפי מדתו, עד אשר יבוא הארס להיות במדרגה כל כך מועטת עד כדי ביטולו הגמור, והתהפכו לטובה, מצד שיבתו ליסודו הגרעיני, בטרם התנכר. וישא דעשו בעיטפא דיצחק, דנפל אכרעיה דיעקב. ישמח צדיק כי חזה נקם, פעמיו ירחץ בדם הרשע, ויאמר אדם אך פרי לצדיק, אך יש אלהים שופטים בארץ. הללו את ד' כל גויים, שבחוהו כל האומים, כי כבר עלינו חסדו, ואמת ד' לעולם הללויה.

קצה. התנועה הנפשית, כלפי ההכרה העצמית, מתגלגלת היא, עוברת מול התוכן הראייתי של הבחנת עצמו. יש שהצדדים הרעננים אשר להנפש עוברים, ואז מתמלא האדם גודל ועז, ויש שהצדדים השוממים עוברים, ואז לובש הוא חרדות, ורוחו נמוג בקרבו. ההקפה השלמה דורשת היא, שבעת שעוברים הצדדים המלאים והמיושבים לא תזוח דעתו, וידע כי רק צד אחד עובר, וכי אחרי החזיון הזה, המלא והרענן, יבא חזיון דל ומעוגם, ובעת ההקפה הקודרת ידע, שעוד מעט וחזיון משמח ומרנן יופיע. ובזה ישתכללו תכונותיו, ומעולם לא תשלט עליו גאוה גסה, המאבדת כל הון, ולא תדוכא נפשו מעוצב חשוך, ויחזיק במעוז הטוב החכמה והצדק, ושם ד' יהיה תמיד מגדל עזו.

קצו. הגידול הנשמתי בישראל, כשהוא הולך בלא מפריע, מוצא הוא את עצמו מותאם בכל תוצאותיה הקיצוניות של עמלה של תורה, והוא משוטט בים גדול זה, וחש בתוכו את יסוד חייו, כדג השט במים. כל זרות של דעה שנקלטת מחוץ למחנה ישראל, על פי הערכים הנבדלים של קליטתה בעומק הנפש, מונעת היא את עצמיות החיים מהתפשטותם השלמה, והגבורה התורית מתחלשת, והגדלת הפלפול ומסקנותיו נעשים דברים זרים אל הרוח. וזאת היא צרה פנימית, חלי וקצף, שעתידין ישראל להגאל ממנה, כי ד' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר, הלכות אינן בטלות, שנאמר הליכות עולם לו, ותוצאותיו מקדם, כימי עולם.

קצז. כל החולשות הגופניות והרוחניות, כל המתשבות הפסולות, וכל הרעיונות המדלדלים, המטשטשים את הכשרון ואת הבהירות הנשמטית, באים רק מחסרון הארה של הנשמה העצמית, חסרון הזלת טל החיים היסודי, של הרצון וההרגשה, ההכרה והתשוקה, ממהותה הפנימית. על ידי מעשים רעים ונטיות עכורות מתחשכת אורה של הנשמה, ומעינה נכבש, והאדם סופג לו את רוחניותו מכלים אחרים, מרשמי חוץ, של עולמים, ספרים,

נפשות ומעשים, ורשמי החוץ פועלים עליו בצורה מדולדלת. אז התוכן הפראי של הגוף מתגבר, בצורה של שממון ושל הריסה והאדם הולך בלא כח לפני רודפיו, אבד אז את היסוד, הצינור המשפיע לעצמיותו ממקור החיים המיוחד לו, את הפסוק שלו, את האותיות של שמו שבתורה. ודמיון הבשר הולך ומרעיש, חובט בו בכל שוטי ברזל, והוא קבור באדמת עפר קברו החומרי, וכבול בכבלי זוהמא, ענן השכחה החשוך סובב את כל מלא קומתו, ואת שמו לא ידע. חיבוט קבר זה עם כל בהלותיו ישנו בכל עת וזמן, בין בפרטיותו של כל אחד, בין בכללות האומה. אכתוב להם רובי תורתי כמו זר נחשבו, ותהי להם חזות הכל כדבר הספר החתום. והננו כמו חללים שוכבי קבר, אשר לא זכרתם עוד, והמה מידך נגזרו. והנה תבוא הגאולה, גאולת הכלל וגאולת הפרט, קא הרוח הפנימי יצא ממחבואו, יעמד על בסיסו העצמי, יזכר ימים מקדם שנות עולמים.

קצת. עם לבבי אשיחה ויחפש רוחי, יחפש וימצא, בנר ד' נשמת אדם יחפש, ומחשבתן של ישראל, הקודמת לכל, קא תאיר בראשית עז מקורה על כל אותיותיה של תורה. הן עם קא כלביא יקום וכארי יתנשא, הנני פותח את קברותיכם עמי, קא והבאתי אתכם אל אדמת ישראל, ונתתי רוחי בכם וחייתם, קא לשעבר תורה נתתי בכם, לעתיד חיים אני נותן לכם. נשמת ישראל, מקורה של תורה, תמצא את עצמה, ובמצאה את עצמיותה, יתנוצצו לפני כל אותיותיה של תורה, בתפארת זיו החיים שלהם, ויקרא בהם שם עולם, שם חדש אשר פי ה' יקבנו. מזוהר צפיית ישועת הכלל יאיר אור הפרט, שאין בו אלא מה שבכלל, והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם קא קדוש יאמר לו, כל הכתוב לחיים בירושלים.

קצט. התפלה משמשת להכניס את כל התורה וכל העבודה, כל החכמה וכל ההופעה, בתכונה טבעית, ומעמד נפשי קבוע, והיא חיי השעה, כלומר, שמחיה את השעה, להיות עומדת ישר מול יניקת שפע חיי עולם. אבל התורה חיי עולם היא, למעלה מהטבע, וכשיש טבע אז מעלת הנסים גדולה ועליונה מאד, אבל כשהטבע מתדלדל נקראים הנסים טרחא כלפי שמיא וגרעון של שינוי סדרי והננו מתפללים להעמיד את הטבע, למען יהיו כל חיי עולם מבוססים אצלנו ומכוונים לקביעות תכונת חיי שעה, המופיעה תמיד בקרבנו, "כל הנשמה תהלל יה", על כל נשימה ונשימה הילול מיוחד, ומתכפל שעה ועולם והיה לשעשוע. "בחקותיך אשתעשע - ואשעה בחקיך תמיד".

ר. כשמסבירים ענינים גדולים על ידי ענינים קטנים, ביחוד כשיורדים ממצואות עולמית ככלית לענייני נפשיות, צריכים להתבונן שלא את הדברים הכלליים הגדולים מקטינים, אלא שהדברים הקטנים מגדילים אנחנו. לוקחים אנו את הענינים ביסודם האמיתי, ואנו מוצאים אותם בגדולתם. ועם זה נמזגת ברוחנו השאיפה הגדולתית להעולם העליון, וחינו האידאליים מתאדרים, והחופש הפנימי שבנו פועל את פעולתו בצורתו הטהורה והקדושה.

רא. הצביונות הרעים שבעולם מוכרחים הם להמחק. ישארו בתור גולמים של מציאות, וצורות חדשות יהיו מוטבעות עליהם. וכל המערכות העולמיות הולכות לסייע את המחיקה, כדי להכשיר את היצירה החדשה. הרז הפלוסופי המיסטי של הרמב"ם, בפירוש המשנה שלהי ברכות, עת לעשות לד' הפרו תורתך, המתאים לסגירת

דרכי התשובה לרשעים מוחלטים, כדי שיאבדו בעונם, ולהדרש אשר חלק ד' אלהיך אותם לכל העמים שהחליקם בדברים כדי לטורדן מן העולם, הכל הולך לקראת מחשבת עולמים זו, באבוד רשעים רנה כשנגמר סיפוקם ונתמלאה סאתם, אז הגיע עת להמחיקה שתעשה, הצורה העכורה מתבטלת, ומהחומר המהותי נבנה יצירה חדשה משוכללת. החטא הוא מאבד ומטשטש, מחליש והורס, ובעומק הרשעה מתמלא המובן של שכר עבירה עבירה. ומכל מקום הבחירה נתונה עד לגמירה, כל זמן שזיק חיים בוער אפשר על ידי גבורת רצון לשכלל מזיק קטן את הצורה היותר מתוקנת, מבלי צורך של ציבוד. אמנם יש שהזיק האחרון מהחיים הרוחניים המהותיים כבר אבד, ומה שחי אינו כי אם אותו הציור המכוער, שספג לתוכו את כל התמצית, הנשאר מזיק החיים המתוקנים, ושעבדו אליו, אז אובדת הבחירה, ומורד הכליון בא, שלטובת התקדמות השכלול שלאחר הכליון באה התלקת הדברים, כדי לטורדן מן העולם.

רב. כשאנו מתחילים במסילת ישרים ללמוד, שיסוד החסידות הוא שהאדם לא נברא אלא להתענג על ד' וליהנות מזיו שכינתו, שזהו התענוג האמיתי והעידון הנצחי, נסלד החוש המוסרי שלנו מפני האיגואיסמוס, ואהבת התענוג, שביסוד זה, ותובעים אנחנו יסוד יותר טהור ונקי משום תערובת הנאה. אמנם זהו גורל העולם והאדם, שירד כבר בראשית יצירתו מהתכונה הטהורה אשר להאידיאליות העליונה, והושבתה אצלו הטהרה האצילית, ומלמטה הוא צריך לטפס למעלה למעלה. יתברר לו אמנם אחר כך שמושג תענוג זה של התענוגות על ד' הוא התוכן הטהור שבאידיאליות היותר טהורה, שאי אפשר לבטאה בשום הגה אנושי. מורגשת היא הרגשה מועטת בשאיפת הלב הטהור בהתעלותו מעל כל המצרים המצמצמים אותו, וזהו רק צל של צל צללה של השאיפה העליונה, הנקיה מכל עירוב גס. באים אנו להלך, רואים אנו, שכשתעמיק עוד ביותר תראה, שהתכלית האמיתית היא הדבקות בשם יתברך, כי רק זה הוא הטוב, וכל זולת זה שיחשבוהו בני אדם לטוב אינו אלא הבל ושוא נתעה. ואנו תובעים את עצמנו, אחת, שהדבקות האלהית הזאת בעצמה תהיה משוערת בקרבנו בצורתה הטהורה מכל שמץ איגואיסמוס נשפל. ושנית, הדבקות האלהית במובנה העליון, אוצר הטוב המקורי, צריך שיעלה את כל מה שחשבוהו בני אדם לטוב שיהיה באמת טוב, ולא עוד אלא גם כל מה שיחשבוהו בני אדם לרע צריך שיהיה נודע שהוא טוב, מפני שבאמת אין רע כי אם טוב, והרע אינו אלא דמיון כוזב ושוא נתעה, מפני שאיננו במציאות. אמנם הקדמה כזאת אי אפשר לה להיות יסוד לספר מוסר מעשי כי אם אחרי עיבוד מרובה במעמקי התיאוריה, עד כדי ההסברה הברורה, שכדי להגיע אל האור העליון של השלמות הנשואת, הטוב המוחלט של הדבקות האלהית, צריכים להקדים את המוסר המעשי, המפריד את הטוב מן הרע, ושיש עסק עם היסוד הרע כעם דבר של מציאות. ומזה באים לאור העליון של הדבקות האלהית העליונה, שהוא תכלית הטוב, שרואים על ידי אספקלריא מאירה זו את כליון הרע במציאות ואפסותו המוחלטה למפרע. וכשקוראים אנו להלך, כי האמצעי אל הדבקות הוא יידבק בו בכח מעשים שתולדתם זה הענין, שהם המצות, חסרים אנו חוליא גדולה של השלשלת ההיסטורית הרוחנית, שהיא חוזרת כימי עולם בכל אדם בכל שעה ובכל מקום. הדבקות האלהית יסודה הוא הדבקות בעצמה, תשוקת הטהור, המתעלה על ידי טהרת מחשבה, עומק הגיון, חופש רוחני, והסתכלות בהירה, ההתהלכות את האלהים של דורות הראשונים, אמנם ההסתכלות הזאת בעצמה פוגעת במעצורים שנתרבו ביותר במשך הזמנים, ויש מניעות גדולות בתכונת הנפש, וקל וחומר בתכונת הגוף, וישנן הברקות עליונות הצריכות לסיוע של תכסיס מעשי. ועל כולם מתוך התשוקה האדירה, מתוך השלמות העליונה בעצמה, מתוך ההתגלות של הדבקות האלהית מתגלה רז עליון, של אספקלריא המאירה,

שסכם לנו את הדרך הסלולה, לאחד את כל התוכן המעשי שבחיים עם היסוד של התשוקה האידיאלית, אשר היא יסוד הכל, חשק הטוב העליון של הדבקות האלהית, העולה בטובו מכל שנקלט אצלנו במושג של תענוג ועידון, והם הם המצוות, אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. ואנו צריכים ללמוד מעתה, בבת אחת, את החזיונות הרוחניים של המהלך התיאורי, העולים אל המכון של המגמה הרוחנית הנקיה, מגמת הדבקות האלהית, ואת הדרכים המעשיים העוזרים לה, המשכללים את צורתה, המרחיבים את אורה, והמסירים את כל אבני המכשול מכל נתיבותיה, דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום.

רג. העליה כוללת הכל, ממרום רוממות עד עמקי השפלות. באדם, שהוא תמצית העולם, כוללת היא את כל כחותיו. העליה הגופנית כולה, הטהרה והקדושה הגופנית, שאיסורי מאכלות בפרטי, וכל הדקדוקים המעשיים בכלל, שייכים להם, מכוונת היא עם העליה העולמית כולה, עם התאגדות הכל באגודה. המחשבה המתחברת בזה החינוך, העושה את פעולתו בכללות האדם בפעולות קבועות, במסורת ושמירה חוקית, מכוונת היא בישראל ליסוד העליה הכללית בקיבוץ האדם, תפקידי החברה, הממלכה, וכל תכסיסה. כשהגוף וכחותיו עולים, עולה ההתארגנות החברתית, והממלכה נמשכת מן הקודש העליון. מתוך הפנימיות העצמית מתמשכים כל הדיוקים, ההתענפות ההלכותיות, שמירת הדברים שבקבלה, והסתעפות הפרטים. מעומק השכל שבנשמת האומה הכל עולה בחזיון אחד, הטבעיות הפנימית של מהות הטוב והקודש. שליחות היד בקודש, לגלוג על דברי חכמים, בעיטה בהתקדשות הגופנית, יאוש מקדושת השלטון העולמי, כהות ההכרה של בחירת ישראל העליונה, דלדול כח החיים העליונים בפגימה מחשבתית נוראה, כל אלה נפגשו במערכת המלחמה, שכנסת ישראל נלחמת נגד כח ההורס שיצא ממנה, אשר פנה בסוף כלפי חוץ, והודח הלאה ממחנה ישראל. הזרות מעכבת את ברכת המעין הפנימי, שורש החיים שבמקור ישראל, מהתגברותו. על כן קרואים הננו להיות תמיד חוסים בצל אל אלהי ישראל, להקיף כל העולם, מראש כל דרגין עד תחתית כל דרגין, בקשר חיי קודש אחד, ששוטף ויורד, עולה ומתגבר, בלא מעצור. רבי עקיבא בא להציל את תיומת האחדות בעת אשר התמוטטה, וכל העולם נתמוטט כמעט, והוא ראש להרוגי מלכות, אותם שעלו במחשבה תחילה, ממתים ידך ד' ממתים מחלד, דיהוו גישימיהון לרומם כבוד ד', להאדיר קודש קדשים. ועומק הרע, מצולות ים, נסתלק לגמרי ממקום הקודש, בקבלו את חלקו מאלה הגויות לבושי הנשמות העליונות, שחשב להתאחז בהם. ודרש על קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות, ולא פירש מאת ד' אלהיך תירא, כי אם דרש לרבות תלמידי חכמים, והראה שהמחציף נגד חכמים שרשו ראש ולענה הוא ממזר ובן הנדה, ולא כאלה חלק יעקב, כי אם ירושה לעשו הר שער, שיהיה שממה עת יעלו מושיעים בהר ציון. ובחר למות מיתת עצמו, שלא לעבור על דברי חבריו בנטילת ידיים, לא כזה שנעקר מן העולם, וכאילו בא על אשה זונה, אשר יאכלו לחמם טמא בגויים, ובאשור טמא יאכלו, אוכלי בשר החזיר השקץ והעכבר יחדיו יסופו נאם ד'. והיה ד' למלך על כל הארץ, ויאמר כל אשר נשמה באפו ד' אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה.

רד. האהבה האלהית, כשהיא באה למדרגת העליונה, מתהפכת היא לתכונה של קנאת ד', במדתה הטהורה. אז אינה עוד כח נפעל מהציור העליון האלהי, אלא מתהפכת לכח פועל, וכל המהות העצמית מתהפכת לתכונת האהבה, ומתפשטת בכל הרוחב של החיים וכל הגיוניהם ופעולותיהם. נשמה פועלת עליונה, כשהיא במדתה

הגמורה, אינה צריכה לשום עיבוד וחידוש צורה. מדת הקנאה האלהית שרויה היא בכנסת ישראל בכלל, אל קנא שמו ואין עמו אל נכר. ומתוך כך החיים הנצחיים הם טבועים בכנסת ישראל. מדת האהבה העליונה המהותית הפועלת היא מדת החיים, וכל מאן דקני לקוב"ה לא יכיל סטרא דמותא לשלטאה ביה. באישיות הפרטית היא מדת אליהו. ולפי אותה גבורת האהבה ועומק שכלה, עוצם חילה וקדושתה, כך היא מדת גילוי אליהו האישי. ופנחס זה אליהו, צביוני הקנאה, ראש פסגת האהבה הפועלת. ובכללות כנסת ישראל שרויה היא נפשו של אליהו ואומץ חילו דפינחס קנאה, שהיא השלילה הגדולה, שהאומה שוללת כל עירוב זר, ואליהו הוא מלאך הברית. אף על פי שלא סגלנוהו עדיין בפרטיות, מתוך הסיגול הכללי בא יבא, לפני בא יום ד' הגדול. אף על פי שראשית בואו יהיה עדיין חסר וי"ו, אליה הנביא, ואחר כך יתגלה בכל מילואו, קנאת ד' צבאות תעשה זאת, למרבה המשרה ולשלום אין קץ.

רה. התפילה נובעת מתוך הבינה העליונה, שמפני רוב שפעת אורה עומדת היא למעלה מכל קול נשמע. ובתוך המשאל הנפשי, באה מתוך הרגשה עמוקה בראשית יצירתה בעומק הנפש, באופן שהבירור העצמי עמוק הוא, אבל לא נתפתח עדיין להביע את ביטוייו, ובדרך צינור ומעבר עוברת המחשבה, והחפץ התפילתי, מראשית הערך העליון, שלמעלה מההשמעות, אל עומק ההרגשה, שלא באה עדיין לידי אפשרות השמעות אזנים, ותהום אל תהום קורא. ואם יעזב רושם העומק, ויעלה אל ההשמעה הקולנית, יקח לו מקום ההתלמדות התורנית, ולא מעמקי התפילה של שפיכת הנפש. לזאת רק התפילה החשאית, קדושת הדממה, וההמיה הפנימית, בבירורה העמוק בתוכיות הנפש, היא, רק היא, יכולה לינק באורח מכוון מהארתה העליונה של הבינה, האם המחוללת כל השכלה תורנית, וכל אמת, תפארת ושלום רב.

רו. מקובלים אנו, שאפילו אם תפס אדם את כל העולם כולו עם כל אוצר הרוחניות שלו, בסוד האלהות המתפשטת בעולם ומקור הווייתו – עדיין רחוק הוא מלעמוד על עקרה של תורה, שהיא עליונה מאד מכל שורש של עולמים, והיא השעשועים העצמיים של אור האלהות, בראשית עומק האצילות העליונה בשורש שרשה. על כן שלמה, שהשיג את העולם בכל הקפו, בצדו הגשמי, הרוחני והמוסרי, עמקי החיים ויסוד הנפשות, אור האלהי המתפשט בעולמים, וסדר ההשפעות לכל צדיהם, הוא העיד על גדלה של תורה ביסודה העליון, בטוהר הנשגב של מעמקי הרזים שהמצוות תלויים בהם, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני.

רז. ישנם שני מיני דלדולים הפוגמים את מהות החיים הרוחניים, העיוות המחשבתי, העמקה מעוותת, שתוכיתה היא מגורת הרע, ההפסד, הכיעור, הצער והקדרות הרוחנית, כל המדות הרעות, הקצפון והעלבון העולמי, החרון והדינין הקשים. ויש דלדול שני, שהוא לא בא מצד עיוות הדרך, אלא מצד נטילת החיים, מיעוט החיים ושלילתם. יסודם של אלה שתי הרעות הם העבודות זרות כולן, וכל ענפיהם מצד העיוות והכפירות כולן. אף-על-פי שבאו בדרך שלילה, והן מסדרות ערכי חיים מעשיים, חברותיים, רוחניים ותרבותיים, הם בתוכם שדופות קדים, נטולות טל החיים והשקעון בהם מביא לרקב בתוכו את כל הנושא התוכי של מהות חיי האמת. הכפירה האפיקורית היא מות, והעיוות האמוני הוא מר ממות. ומוצא אני מר ממות את האשה – זו מינות. לפעמים מתפשט בעולם רוח כפרני, שהוא צל המות, כדי להושיע מהצרה היותר גדולה, שהוא מר ממות.

ומתוך העליה של שליכת החיים, שעולים העלולים ליפול ברשת המינות האקטיבית, המרה ממות, אל התוכן השלילי שהוא המות, באים אדירי עולם אשר רוח ד' בם, ומוציאים אותם גם מבאר צרה זו, ומעלים אותם מחשכת המות לאור באור החיים. ותגבורת הכפירה הבאה מצד הרציונליות בדורות האחרונים, לא באה כי-אם להציל את העולם מזוהמת המינות, תמצית עבודה הזרה וכל קסמיה המרעילים, להכשיר על ידי זה את העולם לתחיה של יקיצה, לראות את אור הטהור, לאור באור החיים. כי באור פניך נתת לנו ד' אלהינו תורת חיים.

רח. אנו למדים ממוצא דבר, ששונאים אנו את האפיקורסות הכפירית לכל ענפיה, על-פי האופי הרציונלי, מפני מיעוט החיים שבה, מפני המות השרוי בתוכה, מפני שאנו מכירים את כל תנועותיה והעויותיה, שהנן רק תנועות של פגרים מתים, עשויות על-ידי איזה מכונה הרודה בהם, אבל המות בעצמו הלא שלילי הוא, העדר גמור הוא, כל תוכן אין בו. ויכולים אנו לקחת את קיסטא דחיותא שישנם בכל התוכן הזה, ולפחת בו רוח, כדי שיתלהב אותו זיק החיים הקטן, שגם במות עצמו הוא נמצא במעמדו היותר אפל. ועל-ידי הוספת כח ממקור החיים לאותם הערכים המדולדלים, קלושי החיים, שהעולם מכיר אותם בתור ערכי כפירה, שבים הם לתיקונם, ואחוזיהם באים לידי מצב של הצלה. גרוע ויותר עמוק מזה הוא שנאתנו העמוקה, ברב גועל פנימי, לכל אותו הר המשחית של האמונות המעוותות, מראשית העבודה זרה היותר עכורה, טמאה ומנוולת, עד כל אשר יצא בתור אמונה ומום בה, וזוהם מתואר בתואר של קדושה ואמונה שורה בו. פה מונח ארס משחית, חיובי, לא מיעוט חיים לבד, כי-אם קנין של מות מהותי, חיובי, מר ממות שלילי. פה הננו נלחמים מלחמתנו הארוכה, מלחמה לד' בעמלק, מלחמת מחיה מתחת השמים, מלחמת מחיקת כל זכר. וישנם צביונות כאלה, שאלה שני הארסים נתמזגו בהם ביחד, המות והמר ממות, הטומאה החיובית והטומאה השלילית, וככה הולכות הן וצודדות נפשות, ובני אדם כצפרים האחוזים בפח יוקשים בהם. ואנו צריכים להפריד את קשר של רשעים זה, להפריד את השקר מן המרמה, וללחום בכל גדוד את המלחמה הראויה לו. ולרוח משפט ליושב על המשפט ולגבורה משיבי מלחמה השערה.

רט. ורוח זוהמא ורוח מות אלו, לא רק בצורה מופשטת הם שולטים, כי-אם בצורה חיונית. וכפי אותה התכונה שהחיים נערכים על פיהם, והתשוקות הנפשיות מתמלאות ממאוייהם הפנימיים, משתלשלים דורות, ששאיבות נשמותיהם באות ממקורות מושחתים כאלה, והמאויים הפנימיים ותשוקות החיים ההם של תוכני הזוהמא של המות ושל המר ממות, עושים את היסוד לכל התוכן היצירתי גם בהערכים הפועלים של החיים והתולדה, ההתרבות וצדדיה, וכל גורמיה הפנימיים והחיצוניים נדחפים מתוך אותו עומק הרע, וסורי הגפן נכריה. והמונים המונים של קיבוצים מתיצרים בערכי אמונה, בערכי ישוב, בערכי קיבוץ וחברה, בערכי תרבות ושלטנות, בערכי יופי ושירה, שתוכיותם היא אותו הלשד הרשעתי, שבהיותו יורד במורד, בא הוא ממהומת המות לעמקי השאול והאבדון של מר ממות, מתוך הכפירה השלילית לתוך הזוהמא החיובית, לתוך אותו הקסם האילילי של זבחי המתים, השוכנים בקברים ובנצורים ילינו, אוכלי בשר החזיר השקץ והעכבר, מטמאי הקודש והמקדש, המתקדשים והמיטהרים, הלוקחים ומתקשטים במדות ותכונות אנושיות, בוני היכלות ועורכים מדעים, ובכל זאת הארס של אותו צפע במעמקי נשמתם היא שרויה, ואין תקנה לעולם כי-אם באבדונם ומחיית שמם וזכרם. ראה במפלתן של רשעים ואמר שירה. יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפשי את ד'

הללויה. ואותו הזוהם הנשאב בתוך צחצוח מעורב בתוך הגופים אשר באמת וקודש יסודם, הנהו מתמרק במירוק אחר מירוק, ונתנים לגדולים ובעלי צורה עליונה, שאין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם, והם מצטערים כל ימיהם על המקרא שכתוב: ובכל נפשך – אפילו נוטל את נפשך, וכשבא לידם מקיימים הם אותו בשמחה. ממתים ידך ד', ממתים מחלד חלקם בחיים. וכל זה אינו נוגע כלל למנע את הסקירה השכלית ואת האחוה המוסרית הטבעית, על גוי ועל אדם יחד, בכל מקום וזמן, בכל אומה וארץ, בתוך אותה הזוהמא הכללית. אור צלם אלהים זורח הוא לתת אחרית ותקוה לכל, והזריחה השכלית של היושר הטבעי, עושה היא את פעולתה הזיקוקית מעבר מזה, כמו שהפעולות של גילויי השכינה ורוח הקודש עושים הם מעבר העליון, וחכמות בחוץ תרונה חכמות דייקא, חכמה עילאה וחכמה תתאה ביחד, יתנו קול אחד, להאיר לעולם באור חיים, באור שלום וברכת עולמים.

ר"י. כשהמעשים הטובים מתרבים בעולם, כשרצונות טובים נעשים טבע קבוע לנשמת האדם, נשמת העולם כולו מתברכת היא, מתמלאה שפעת חיים טובים נעימים ורעננים, והאור האלהי, המגמה השעשועית הפנימית של היצירה כולה, מזריחה באור יפעתה על פני כל היקום, מחייה הפנימיים, והנשמות המתלבשות בגופות באות רוויות טל חיים, צדק מוסר, גבורה חכמה, שמחה ומשרים בעצמיות יצירתן ומעשיהן והכרותיהן, שאיפותיהן, כשרונותיהן וזיו פניהן, וכל גורלן הולך ומתגלה בשפע עושר ושמחה, עונג ועדן. אמנם רצון האדם, ביסודו בעולם, להיות תופס את נשמת העולמים במעוזה, להיות מגביר את שפעת ברכתה ואור חייה, בפעולת חיי העולם, בהתגלות המציאות התדירית, בהתחדשות הדורות, ובהסתעפות פעולת החיים כולם לכל מקצעות הבריאה לכל ענפיה, זאת היא מורשת קדומים של כנסת ישראל, שמשלתמת בצביונה, בהיותה עומדת בכל הדר יפיה ותכסיסיה כולם, מלכות, ומקדש. נבואה, וארץ ישראל. אז יש מקור חיים להויית הנשמות, יש מגמה וצינור זולף לאורות הנשמות, שימלאו בתפקידיהן האלהיים. אז העולמים העליונים האידאליים הגבוהים, רווי העדן, והאידאליים המעשיים, לבושי הגויה ותכסיסיה, זה בזה ישקו. ורוח האדם מתנשא ומתחדש, וכל היקום שואב חייו ממקור מעיניו, וזרם הטוב, מקור האושר, הצדקה והישרנות, השלום והברכה, הולך ושוטף ביצירה, והעולמות שמחים, וחדות חי העולמים פנימית היא, שמחת ד' במעשיו הולכת היא במסלולה, מתגברת היא על כל מעצוריה, ואור החסד האלהי הולך הלך ואור, הלך וגדול. אבל מיום שחרב בית המקדש, מעת אשר נוטל כבוד מבית חיינו, וכנסת ישראל נדדה מארצה, נתפזרה בין הגויים, נתפרדה ונתרוססה, והחטיבה האלהית בחיי האדם והעולם לא תעשה את המשך פעולותיה, נשמת העולם כהה, אורה כוסה בערפלים, אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם. יש חדוה בעולם, יש אושר בעולם, יש תקוה בעולם, יש התפתחות בעולם, ישנם תיקונים מדיניים ותיקונים חברתיים, כל אלה הם שמחות חיצוניות, משמחות הן לאותם שאינם חודרים לסוד ההויה ורזיה, גם אלה השמחות שמחות הן, אבל מבחוץ הן עומדות. זמרי השחק החיצונים יכולים לשמח להרנין ולזמר, בבתי בראי עז וחדוה תמיד נמצא. אבל ברז ההויה הפנימית חושך ובכיה, שם אין התנחומים מתקבלים מכל היפויים והתיקונים החיצונים, שם ישנה תביעה אחת לאור החיים בשפעת היצירה הפנימית, לסדר עולם רווי דשן, מרושן עונג, מראשית יסודו, שמחת עולמים פנימית בסוד הוייתה ואחרית מגמתה, שם התנחומים באים ממקור פנימי של פנימי פנימיות, אשר עין לא ראתה, שזו דוקא מכרת לשחק לעלוז ולהשתעשע יותר ויותר מכל הזמירות החיצוניות, אשר תחת כל השמים. קדושי עולם, שחלקם בחיים, כרבי עקיבא וחבריו, אותן הנשמות הקדושות שעלו במחשבה הקדומה, הם הם יכולים הם לשחק כשרואים שועלים יוצאים מבית קדשי

הקדשים, וכששומעים קול המונה של רומי. והם הם מנחמי האמת, המנחמים בעומק בדרך ארוכה וקצרה. המחאה הפנימית היא רק על התנחומים השטחיים, אל תאיצו לנחמני. אבל דוקא ממקור העומק, ממקור החיים הארוכים, ממקור המחשבה העמקנית, יוצאים תנחומות אל. המעט ממך תנחומות אל ודבר לאט עמך. ובירושלם תנחמו. הנחמה המהירה היא מדת ראובן, שנטל נחלה מבוהלת, בעבר הירדן, והיה ראש לגולים, אמנם גם שם חלקת ספון. והיינו משום דלא סליק מחשבתיה באתריה, והוא בשביל כך אינו מקושר עם הזמן, והמלכות והכהונה יש להם קשר עם הזמן, והם מעלים אותו על ידי נגיעתם בו.

ריא. בחוץ לארץ אין מתגלה כי אם הערך של המעשה, ובארץ ישראל הערך של הדיבור, ובבית המקדש הערך של המחשבה. מפני קדושת בית המקדש המתנוצצת בארץ ישראל, כדברי התוספות בפרק קדשי קדשים, שעיקר קדושת ארץ ישראל היא מפני קדושת בית המקדש, מתגלה קדושת המחשבה בכל ארץ ישראל, וגם בזמן הזה יש קצת רושם ממנה, כי קדושתן אף שהן שוממין. ובחוץ לארץ מתגלות התנוצצות קטנות של אלו הערכים, הנעלמים, כמאן דחזי בתר כותלא, מפני הצפיה הגדולה לתשועת ד', לבנין הארץ, ולשיבת ישראל לארץ ישראל, ולבנין בית המקדש, הקשורה בלבן של ישראל. לכל מי שמצפה יותר לישועה, ערכי הדיבור והמחשבה מתגלים לו ביותר, ומעטרים את ערכי המעשה שלו. על כן נסמכו שאלות, פלפלת בחכמה וצפית לישועה זו לזו.

ריב. מי שהוא ממדת המלכות לית ליה מגרמיה כלום, והיא מדה שהחסרון והיתרון מתחברים בה בנושא אחד. ראוי הוא אדם זה לספוג לתוכו את הכל, וכשהוא פונה אל הטוב ומכיר איך דלית ליה מגרמיה באמת כלום, הרי הוא מוכן להיות ממולא מכל טוב, של כל המדות, כל התכונות, כל הצדדים, ואין בו שום סתירה. ויש בו עומק העצמיות כל כך עד שהדברים המתקבלים בתוכו הרי הם עצמיותו ממש, כיון שעצמיות מיוחדת גדרית בפני עצמו אין לו כלל. הוא אינו ראוי להיות עסוק בבטלה, ולא להשתקע בשינה, הוא צריך להזהר כמה דאפשר מטעמא דמותא. וחיבורו ויחושו לארץ ישראל הוא יחוש עצמי, וחק הוא את התוכן של כל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ד', לאמר לך עבד אלהים אחרים, ונפשו עורגת בעומק התשוקה לאהבת קדושת הארץ וצפיית ישועה. ומדה זו היא מדת כנסת ישראל בעצם, שהיא הטבעיות העצמית של האומה הישראלית, שהם ממעטים עצמם תמיד, והם מרגישים בקטנותם, מרגישים איך שכל המילוי שבהם אינו עצמי, שאינם אלא כלי לקבל אור ושפע מברכת ד' העליונה, וגם המגמה היא תמיד מגמה השפיעית, לתן טרף לביתה וחק לנערותיה. ומחשבתן של ישראל עומדת בראש כל המחשבות, משורשת היא ומבוססת באור הימין של החסד, שלזה היא עריגתה, אבל יושבת היא על עלין תקיפין, יודעת היא את הצורך ואת הערך של כל תכני הגבורה, יודעת היא את הרע, עד כדי שנאה עמוקה, המעמקת את אהבת הטוב.

ריג. כל מה שיש בו משום עבודה זרה, אף שיש בו איזה תוכן של נוי גשמי או גם רוחני, נדע ברור שהוא רק מצד חיצוניותו, ובתוכו מונח ארס של השחתה עמוקה. והמקושרים בקשר של אמונה תפלותית, מקום קישורם הוא בפנימיות התוכן, שהוא הוא המשפיע את הרשעה הפנימית, מפני שכל עבודה זרה היא נסיגה ממקור החיים והטוב, מקור מים חיים, לחצוב בורות נשברים אשר לא יכילו המים.

ר"ד. האדם צריך להחליץ תמיד ממסגרותיו הפרטיות, הממלאות את כל מהותו, עד שכל רעיונותיו סובבים תמיד רק על דבר גורלו הפרטי, שזהו מוריד את האדם לעומק הקטנות, ואין קץ ליסורים גשמיים ורוחניים, המסובבים מזה. אבל צריך שתהיה מחשבתו ורצונו, ויסוד רעיונותיו נתונים להכללות, לכללות הכל, לכללות העולם, לאדם, לכללות ישראל, לכל היקום. ומזה תתבסס אצלו גם הפרטיות שלו בצורה הראויה. וכל מה שהתפיסה הכללית היא יותר חזקה אצלו ככה תגדל שמחתו, וככה יזכה יותר להארת האור האלהי, כי שם מלא חל על עולם מלא, ולית שכינתא שריא באתר חסיר, וכיון דבאתר חסיר או פגים לא שריא, איך תשרה באתר שהכל נטול וחסר, ואין שם כי אם נקודה דלה מצערה ואפסית, שהיא הפרטיות האנכית לבדה. והתביעה הזאת להיות תמיד נתון ביסוד הכללי, בצרורא דלעילא דביה חיי כולא, הוא יסוד נשמת הצדיקים, המתהלכים לפני האלהים, ומתענגים על ד'. והם צריכים להתחזק לדעת את עצמות רצונם, ושלא לעזבו משום מניעה שבעולם, רק תמיד יגדלוהו יקדשוהו ויפארוהו, ויזכו לברכת ד', מיסוד בכל מכל כל.

ר"טו. לא יסוג אחור לבי מכל עצבון שבעולם, כי אדע שיש בזה משום התגלותו של הגרעין שבנפש בכל דרגותיה, מצדה הפרטי או מצד יחושה אל הכלל. ויהיו לי כל העצבונות להוראת מקומות המכאוב, כדי לתקן ולמלא אור במעשה, בשכל, ברעיון או בציור. וכל הדרכים מפלשים הם, כי חסד ד' גדול מאד. כי-חסדך גדול עלי והצלת נפשי משאול תחתיה.

ר"טז. אקוה לשפלות פנימית אמיתית, שלא די שלא תחליש את הגבורה הנפשית ואת שמחתה הרוחנית, את התפתחות כשרונותיה ואת הוספת אורה, כי אם היא היא דוקא תבסס אותם. טוב שפל רוח את ענוים.

ר"יז. אם אטעום טעם מר רוחני בהגיון רזי תורה, אל יירא לבי, ואוסיף על השקידה ועל ההתדבקות המחשבתית, עד אשר יהפכו המים המרים למתוקים, והיה בפי כדבש למתוק.

ר"יח. אם מתגבר היצר בכל יום בדרכי תוהו חדשים, אדע כי בא לסלול דרך להעלות כל הימים לאור החיים העליונים. ברוך ד' יום יום. ויהי כדברה אליו יום יום, ולא שמע אליה.

ר"יט. צריך אני להשיב את שבותי, להתבונן בתועלת שיש בכל ארחות הרמזים והדוגמאות, מה שמדמים דבר לדבר בעניינים הרוחניים, ואפילו כשנדמה שאין מוסיפים דבר ושום רעיון חדש, אין הדבר כן, כי במה שמעתיקים א העניינים ממקום למקום, מוסיפים בזה תנועה, חיוניות ואור פנימי, ואור חיים חדש מזריח ושופע. דדיה ירווך בכל עת, באהבתה תשגה תמיד, מה הדר הזה כל זמן שתינוק ממשמש בו מוצא בו חלב, כך דברי תורה כל זמן שהאדם ממשמש בהם מוצא בהם טעמי תורה. ועם כל זה ודאי שצריכים לחזור ולהשתדל שיהיו הענינים מאירים יותר ויותר, וחופש הרעיון שבקדושה בעומק האמונה הפנימית צריך הוא להתגבר תמיד ממקור הקודש, כדי שתמלא המחשבה עצה ותבונה, חדשים לבקרים רבה אמונתך. אבל גם אם מרגישים רק העתקת מחשבה בשינויי סגנונים, נדע שגם כאן יש אור וחיים, ונשמח בהם כמוצא שלל רב.

רכ. אפילו אם רואה אדם, שעם מה שנתעורר בלבו להחזיק בדרך ישרה ולהתגבר יותר בעבודת השי"ת, מתגבר בו היצר הרע יותר ומפילו לתאוות ושפלות, מ"מ לא יתחרט כלל על התגברותו ויוסיף גבורה על גבורתו, ועל המכשולים שאירעו לו בדרך עליו ישוב בתשובה, וידע שכל זה כלול בכלל טעה בדבר מצוה דפטור מחטאת. ולא יירא כלל כ"א יראה קדושה ותשובה יקח מכל דבר.

רכא. כשישים האדם על לבו, שאפילו מהענינים הגשמיים ומאורעותיהם יש שביל לבוא למחשבות עליונות בעניני האלהות והאצילות, וכל ארחות הקודש העליונים, והדברים מצטמצמים אצל כל אחד ואחד לפי טהרתו ונקיון ציורו, ולפי גודל אוצר התורה החכמה והיראה הטהורה שבלבו, לפי מעשיו וטהרת מדותיו ולפי העלאת נשמתו, אם כן כמה דין קל וחומר יש על ההבנה של דבר מתוך דבר מצד העולם הרוחני הפנימי שלו ושל העולם הקרוב לו. אז ידע וישכיל את האור היקר והזהר הנוצץ בדברי החכמים האלהיים אשר דברו בחיים העליונים, ממחשבותיו ומעשיו ודיבוריו של הקב"ה, ולא יהיו זרים לרוחו, כי אם יתענג עליהם, למצא בהם כל טוב וכל יושר. וישיב אל לבו, שתמיד כל גריעות אמונה ומיעוט תענוג של קדושה שהוא מוצא בו בהיותו עסוק בהגדות הטהורות ורזי תורה, אף על פי שהטינות שבלבו המעכבות את השמחה והנחת באות מתוך שהוא חושב, כמו שהוא באמת, שאלה הענינים הם שפלים יותר מדאי כדי לתאר בהם את הרוממות האלהית ואור האמת והגודל הראוי בהופעת הקדושה, אף על פי שצדק מאוד ביסוד הענין, דהינו בהשלילה שברעיונו מצד שהגודל האלהי צריך להתעלות מכל ציור והכרה, וקל וחומר מכל מקרה ותכונה גופנית או נפשית, אבל בכל זאת הלא זהו עצמו הגודל האלהי ואור חיי החיים, שבכל תוכן הרי הוא נמצא בשלמותו, ובכל ציור נאמן ולב טהור הרי הוא מתגלה, כי קרוב ד' לכל קוראיו, והוא משוער בכל שיעור, אף על פי שהשמים ושמי השמים לא יכללוהו, ומתוך כך נתן רשות פנימי לקדושים, חסידי עליונים, ולכל הראוי למלל גבורות ד', להשמיע כל תהילתו. והרישול והעוצב ומיעוט הרצון, המביא עוני ציור וביטול מעמד רוחני, זהו סעיף מסעיפי עבודה זרה הקדמונית, שבאה מפאת הציור של הגודל האלהי, בין מצד הסברה המשובשת של חדלון היחש של הבורא כל, מקור הכל, עם הברואים, מפני הגבלתם ושפלותם, בין מצד היחש הנפשי, שלא שיערו שאיזה רגשי נפש יהיו הולמים לכיון אל האור העליון, ומתוך כך כשלו ונפלו. אמנם מעלים אנו את הסברות הנפולות מכל שיבושי עבודה זרה, וכל התועבות שנעשו בעולם, שהן כולן באות מיסוד יצרא דעבודה זרה, על ידי מה שאנו ממעטים את עצמנו, ואין אנו מתגאים בדברי תורה כלל, לא מבעי בהשגות האלהיות, שהרי באמת אנו מוצאים שכל מחשבותינו בהן הנן רק כעין צל קלוש לסבר את אזננו הערלה, ואיך נתגאה בהם, והוא הדין לכל עניני תורה וידיעה, שכולם באמת הנם רק הצעות להבינה האלהית העליונה. וכיון שעצם היסוד הוא מושג אצלנו בכל כך רפיון וקלישות, מובן שערך הדברים שהם למטה מזה, אף על פי שלפי אותו החוג שהם מתפשטים בו, שהוא צר וקטן, הרי הם מתקרבים בו אל הבהירות, אבל עצלם ערכם הלא כלא נחשב, כיון שיסודם כהה כל כך. וכל זה הוא כשאנו מעריכים את הדברים מצד תוכנם העצמי, המביא לגאווה ושרירות הלב כשאנו מסודר יפה, אבל כשאנו מעריכים אותם לעומת החסד העליון, הרינו רואים שבכל אור חיים וחסד שופע, אם כן כל ידיעותינו ידיעות עליונות הן, וערכן גדול מאד. וכל מה שאנו מוסיפים ענוה, אנו מוסיפים גדולה, וכל מה שאנו מוסיפים גדולת חכמה וקדושה, אנו מוסיפים ענות צדק. והדרך צלח ורכב על דבר אמת וענוה צדק, ותורך נוראות ימינך.

רכב. התכונה היראת שמימית הטבעית אשר לישראל, קשורה היא עם התוכן של תורה ומצוות בפועל, ד' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. ושל אומות העולם היא בטבעה מנוגדת מהתוכן המעשי. העסקנות המעשית ודאגת המצוות בפועל, שהן עז לישראל, ומחזקות בהם את התוכן היראתי, הם לאומות העולם כשלון. הם אינם יכולים לבוא לידי תכונה מנוטעה בתכונה יראתית, כי אם על ידי ניתוק החק. ועל כן זאת התכונה, שמשתילה תכנים יראתיים באומות העולם, מינות היא בישראל, ויש בה זוהם וצלמות שאיה וחורבנות. והסבה לכך היא, מפני שאי אפשר לאומות העולם לתפוס את עולם הבנין הרוחני במילואו, והם יכולים רק להקשר בתכונתו המקיפה, שהוא בנוי ברעיון ורגש. אבל זרע ישראל, בנים לד', בני בית, תופסים את התוכן הבניני, שהתכונה היראתית והחק קשורים בו ביחד, בנין עדי עד.

רכג. יש שמרגישים את הערך של התפילה ואת הצורך שלה, והכל נכלל בכלל הקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים. ובכל אחד ואחד יש נקודה של טוב ושל צדקות, שבשביל כך תפילתו היא תפילת ישרים, והיא נחמדת למעלה. התפשטות רצונו והתגלותו, כשהוא מתנשא מעומק חביון הנפש, ועיניו תלויות למרומי הקודש, אל ד' בצרתה לי קראתי ויענני, מזהיר אור רצון ביקום, והרצון מסדר תוכני מציאות לטובה, והמבוקש מתמלא, פעמים רבות ממש בצורתו המתבקשת, ופעמים בצורות אחרות. יתן לך כלבך וכל עצתך ימלא.

רכד. כדי להבין את מעלת הקודש, צריך להבין יפה את החול. וכדי לעמוד על סגולת ישראל, צריך לדעת את ערך האדם בכלל. ונכנס בכלל זה כל הצד הרוחני של רוח האדם, וכל עלילותיו בחיים, בחיי היחיד והציבור, בחיי הרוח וחיי המעשה. ולפי ההתחבורות של הידיעה הכללית הזאת, תעלה עליה הידיעה של התוכן העליון והפנימי, מעלת הקודש אשר לישראל, כי חלק ד' עמו יעקב חבל נחלתו.

רכה. כשנפגמה העצמיות הפנימית בנפש ובעולם, אי אפשר להחזירה לידי תיקון כי אם על ידי התעמקות פנימית ברזי תורה, מעלמא דחירו, ובקדושה גדולה, שתוצאותיה היא הדבקות התדירית, כתרין ריעין דלא מתפרשין, לא ההזדמנות הארעאית, הבאה מזמן לזמן, שזה מספיק רק לטהרה חיצונית, בשעה שהפנימיות לא נפגמה. ונמצא שפגמי הברית, וכל יסוד הגאולה, התלויה בגילוי רזי תורה, הכל מתקן ברז העצמיות הפנימית, שמתעורר רצון הנעלם, שבא בסימן טוב, כנסת ישראל, דוד מלך ישראל חי וקים, רוח אפינו משיח ד'.

רכו. גולין לחוץ לארץ על ידי פגמים של הפנימיות, ושם שבים בתשובה, כדי להוציא את האור מתוך החושך, שזהו האור היותר גנוז, וטועמים מרירות פנימית מאד, בהשגה של עבדות שאין בה משום חירות גלוי, כי אם חרדה וקדרות, אבל בתוכה אור עליון מאיר בחדס של אהבה מסותרת, שעתידי להגלות גודל אורו בשיבת ציון.

רכז. הפלפול נובע מתוך העצמיות הפנימית של כנסת ישראל, מתוך התשוקה הבורעה להשתעשע במקור חייה, הם הם גופי תורה, ועל כן היא מאדירה בזה גם כן את חייה ואת כחה העצמי. וכל מה שיהיה יותר במחשבה רצויה, יותר בעליזות קדושה ובמנוחה של טהרה, יותר יעשה פירות ופירי פירות. הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל, אלו תלמידי חכמים שעושין ציצים ופרחים לתורה.

רכח. הפלפול בא מצורה של קביעות בתורה, ודברת בם, שיהיה דיבורך בהם קבע ולא עראי, ומתוך הקביעות צומחים כל מיני צמחים רוחניים, ואפילו אותן דלא סלקן לפי האמת הגמורה המעשית, ונאמרים רק לשעשוע, כשהם יוצאים מתוך החבה והקביעות של אוצר החיים הפנימי, הרי הם משמחים את הנשמה העליונה, ומעוררים לחיים את כל הטוב הפנימי, ואינם חוץ לאמת, מצד בהירותם המוסרית, ומצד פארם, שחן הקודש מתפשט בהם.

רכט. כשמסתכלין באתערותא תתאה של הנפש, איך היא מביאה אתערותא עילאה, איך דיבור טוב מעורר כח טוב פנימי, ואפילו תנועה טובה, הרינו תופסים שכך הוא סדר החיים, והמציאות העולמית, ואין אנו מתפלאים שוב על גדולת הערך של אתערותא דלתתא בכל דבר, על ערך התורה המעשית, התפילה, ואפילו השיחה וכל תנועות החיים. וכל מה שהוא יותר פנימי ועצמי, מובן שהוא יותר מעורר, ובכל איש ואיש לפי כחו. אינו דומה בעל נשמה חטובה מאורגנת, שיצירותיה הפנימיות בוקעות שחקי השכל הדמיון והרגש, ורצונה מקיף עולמים, לנשמה מוגבלת בחוגה, ופרודה בחלקיה, שלא יתקשרו עדיין, מפני שהיא מבקשת עוד את השתלמות צורתה האורגנית.

רל. צריכים להתרגל בכל חזיון של קדושה שלא לראות בו את השלילה של ערכי החול, כי אם את שכלולם בצורה רוחנית, יותר יפה ומפוארה.

רלא. אסור לה להיראה שתהיה מופרדת מהחכמה כ"א תמיד תהיה מחוברת לה ויונקת ממנה, וממילא משפיעה עליה, וזה נוהג בין בהזרחה הכללית של הברקת היראה והחכמה בנפש בין בכל הפרטים המסתעפים שלהם, שעל כל פרט של פרטי היראה צריכה החכמה להאיר את אורה, ומתוך כל פרט מפרטי החכמה צריכה יראת אלהים, ככל ערכיה, המעשי, המדוטי, הרגשי, וגם הדמיוני, להיות מתפרנסת, ומהחבור המתאים של אלה שני המאורות מאירה נשמת האדם, והופעת התשובה, רווית העדן השמחה והחיים, באה לעולם.

רלב. מחלקים אנו את העולם הרוחני לארבע פלוגות, שכולן מדתן אין להן סוף. העולם המלא פלוגות של קבלת היש – העולם הפסיבי המקבל. העולם בעל הפלוגות האקטיביות – העולם המשפיע. העולם בעל הפלוגות של אוצרות ההשפעה, שהעולם המשפיע מקבל מהם את העושר הגדול של השפעותיו. והעולם העליון, בעל הפלוגות של המקורות של האוצרות של היש וההשפעה, מקור נביעותם, והתהוות חייהם העשירים בעצמיותם. ואלה ארבעת הערכים עושים יחד שם מלא ועולם מלא, שכל זיו וכל קודש מהם הולך וחי, וכל יש וכל יציר מהם מתקיים ומתהווה, נוצר ומתחדש, וכל רעיון ומחשבה מהם נשפע ומתרענן. וצפיית כל העולמים היא להסידור המשוכלל של העולמים הללו עם כל פלוגותיהם, שיעמדו במערכה כזו שזיו החיים שבתוכיותם יהיה תמיד מתברך ונחשף. גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה, והופע והנשא עלינו לעיני כל חי, וקרב פזורינו מבין הגויים, ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ, והביאנו לציון עירך ברנה, ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם.

רלג. ודורשי ד' לא יחסרו כל טוב. בעצם דרישת ד' כבר נמצא כל טוב, והדורשים לא יחסרו אותו, ולא יעשו פגם בכל טוב, כי יכירו וירגישו שאין כל טוב צריך להתבקש משום מקום אחר, כי אם מדרישת ד', נהרא מכיפיה מברין. ומתוך השביעה הפנימית באה שביעה חיצונית לעולם, כי המילוי הפנימי כולל בתוכו, בצורתו האיכותית, כל מיני מילוי עושר וכל טוב, מראש כל דרגין עד סופם. ומברכות לראש צדיק מתרוה כל העולם שפע ברכה. על כן יראו דורשי ד' להתחזק תמיד במעוזם, ולהיות רוויים כל טוב בתוכם, למען ישלימו בזה את צורת העולם, ויושיעו לכל כושל, ימלט אי נקי, ויחיו בתוכם את הרעיון הנצחי לשמח את המקום. ותתעלה תמיד אצלם מחשבה עליונה זו מדרגה לדרגה, עד שתבוא לאותה הדרגה ההכרית שיש בה אותו האור והאמת הראוי להמחשבה העליונה הזאת, שהיא יסוד אור העולם ושביעת טובו. שבענו משובך ושמח נפשנו, יראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשנו בישועתך באמת, באמור לציון מלך אלהיך.

רלד. צריך לדעת, שכשם שהמצוה בעצמה היא הרבה יותר גדולה וחשובה מכל מיני שכר שאפשר לצייר, על כן השכר המעולה ביותר, ורם ונעלה מכל, הוא המצוה בעצמה, שכר מצוה מצוה, וכל מי שזוכה לאור המצוה יותר, יגדל מאוד ששוננו ושמחת לבו בכל מצוה, ברב תענוג שאין לו שיעור – כן הוא בתפילה, שהרבה יותר מכל משאלות הלב שיתמלאו מכל הבקשות של התפילה, יקרה היא התפילה בעצמה. על כן שמחת התפילה ועונג שלה צריך הוא להיות בעצמות התפילה, באופן שבע ומרווה עונג הרבה יותר מהעונג והשמחה המשוערת במילוי משאלות המבוטאות בהתפילה. כי עצם התפילה הוא הרבה יותר יקר, יותר נכבד במציאותו, מכל מיני המשאלים בעצמם. בכל משאל ומשאל מתרכזת נקודת המשאל, ואור הנשמה שמגיע לכל אחד ואחד בהתמלאות הבקשה שאליה נפשו שוקקת, והריכוז הזה הוא הרבה יותר נשגב ונעלה מהמילוי של המבוקש על פי חלקו באותה המציאות המתבקשת.

רלה. יש שהמחשבה על דבר הדרך האמצעי בחיים מפריעה ממהתנשאות של המחשבה אל מעלתה, מפני הדמיון שחושב שהמחשבה הזכה ברום עליוניות המחייבת היא דוקא מהלך קיצוני. וזו טעות מוחלטת משני צדדים. חדא, שאפילו אם תחייב כן, ויהיה אז התוכן של הדרך האמצעי רק מצד פשרת החיים, אינה צריכה פשרה זו כי אם בהגשמתה, ולא בצורתה הרוחנית. ועוד, שכשממציים החשבון, נמצא שהדרך האמצעי בצורתו שהוא מכוין לדרך הטוב, דרך ד', הוא מכוון דוקא על פי העליוניות היותר אדירה של המחשבה הצחה. רק הדמיון המעורב עם השכל הוא מונע את ההתאמה הזאת, ותובע קיצוניות במעשה לעומת טהרתה של המחשבה. ולפעמים מוכרחים לתן להדמיון את שלו, אבל בשום אופן אין להמחשבה להיות מקטנת את עצמה בשביל התביעה של האמצעיות, כי בזמן שאצל המחשבה יש פשרה אמצעית, נשאר המעשה בתחתית היותר ירודה. ואורח צדיקים כאור נוגה, הולך ואור עד נכון היום.

רלו. הציורים המדולדלים שבאמונה ובהשקפות הרוחניות מחלישים את כל הכחות, הגשמיים והרוחניים, משביתים את שמחת החיים, ומאפילים את זוהר השכל. אבל מה שרוצים המוני המשפיעים לרפאות שברים הללו על-ידי השכחת שם ד', אינם עושים מאומה, רק לשעה יופיע איזה חזיון של שכרון הדומה להתעוררות

של חיים ברוח ובחומר, ואחר-כך יתבע נפש האדם, הפרטי והכללי, את עלבון חייו, וישוב לאותן המושגים הרוחניים אשר הזניחם, ומתוך שבכל משך השכחה לא עבד אותם, יופיעו לפניו בצורה קדורה כמאז, ובעוד יותר טשטוש מפני העזבון וחסרון ההסתגלות שנתרבה על-ידי זמן הזניחה. על-כן רק עצה אחת היא להגברת כח החיים החומריים והרוחניים לכל ערכיהם, להתעמק יותר ויותר באלה מושגי הקודש העליונים, עד כדי להנביע אותם יותר ממקורם העליון, ואז ישיבו רק הם, את כל זיו החיים, את טוהר הרוח, את כל ברק השכל את כל זיו המוסר, את כל נועם האהבה והיושר אל כל האדם, וישמחו וירננו לאומים כי תשפט עמים מישור ולאומים בארץ תנחם סלה, וכל היקום יתעורר לתחיה, כל כחות הטבע ימלא תפקידם וכל החיים יצהלו בכל קרבם, ארץ נתנה יכולה יברכנו אלהים אלהינו יברכנו אלהים וייראו אותו כל אפסי ארץ.

רלז. הטוב והרע ביסודו הוא הרבה יותר נשגב מהמתגלה ממנו בחיי האדם, היחידי והחברותי. אמנם התוכן המתגלה בחיים הוא מסתעף מהעצמיות של הטוב והרע, אבל יסודו העליון, הטומאה והטהרה, הוא המושקף בחזון קודש, שההדרכות האלהיות פונות אליו. ולפעמים יש שהרע התחתיתי הוא רק רע חיצוני, והוא ספוג טוב עצמי, ולהיפך שהטוב התחתיתי הוא רק טוב שטחי וחיצוני, אבל ספוג הוא ברע עצמי עליון פנימי. ומוצאים אנחנו בזה, שהאמונה והקדושה הוא יסוד ושרש הכל, והוא מלא עצמיות, ונותן חיים ותקוה, בנין והתקיימות הרבה יותר מכל תוכן תרבותי מוסרי שהאדם יכול לסמנו. אמנם להיות מוכשר לחיים כאלה, שעל פי היסוד העליון הם מכוננים, צריך על זה מחצב עם מיוחד, וזהו הרז העליון שבאומת ישראל.

רלח. גם כשאין משיגים את הדברים עם הסבות וההכרחים להם, היא גם כן השגה. גם ציורים אפשריים, גם כן יקרים הם. סוף כל סוף שמחה היא לאיש כשנשמתו חיה ופועלת בקרבו, והיא מציירת ובונה עולמות ברוחה הפנימי. וכל אשר יתעלה האדם, ושכלו יזדקק, ומדת רצונו תתרומם, יבואו מעינות חכמתו בתגבורת גדולה, שיש עמה לא רק ציור ואפשרות, כי אם חזיון גמור והכרה ודאית.

רלט. ההכרה הפנימית, המתגברת בתוכיותו של האדם כמעין הנובע, וההכרה החיצונית, השכלית, שבאה מתוך הכרת העולם והמציאות, שתיהן בונות את רוח האדם, משכללות את בינתו ואת רצונו, והן פועלות יחד בחיבורן, גם בלא דעתו של האדם. אמנם כל מה שהוא משים יותר את לבו להסתכל בתכונת הבנינים הרוחניים, שאלה שני היסודות בונים בקרבו, הרי הוא משכלל אותם, והוא מתעלה יותר ויותר בעילוי רוחני בהיר, ומתמלא עז וגבורה חדשה, נובעת ממעין הישועה העליונה.

רמ. אם איננו מוכרח כל כך לישובו של עולם, מפני נטייתו הפנימית לצפיות עליונות, מכל הצדדים, בין ההגיוניים, בין הדמיוניים, בין הרגשיים, ידע שזהו חלקו, להיות חי חיי הסתכלות וקדושה, מוסר וענוה, ויאהב את העולם ואת הבריות, ובזה יתישב העולם על ידי רוחו, המלא בנין פנימי.

רמא. כשהאיכות הרוחנית מתגברת בנשמה, מתגדלת אהבת ישראל, והיא הולכת הלוך ואור עד שהיא ממלאה כל קרב וכליות, והיא נעשית בית ומכון לאהבה האלהית ברוממותה, וכל מיני האהבות מזדככות ועולות אליה.

ומה שמצד ההשכלה החולית באים לדבר על דבר אהבת אדם בכלל, הוא על פי רוב חולשה איכותית, שמתגלה בתור הרחבה כמותית, ובאמת חסרה היא את האון הפנימי. רק כשהנשמה הומה באהבת ישראל, אז באמת אהבת האדם ואהבת כל הבריות כלולות עמה. ומזה למדין אנו, שאין אמת בכל אותם המבטאים שהם מתימרים באהבת הבריות, ביחוד היוצאים ממקור ישראל, אם לא יהיו מבוטאים ומבוססים על יסוד אהבת ישראל, ומוצאים את השורש העליון, של אהבת אלהים ואדם, אהבת היוצר והצורה, שזהו אמת לאמתו, וכל תוכן החיים מלא מזה, אבל אהבתו החול שקר הן, רק אהבה גסה עצמית יש בחול, וכל טיבו דעבדין לגרמיייהו עבדין. ועל כן מלא רוח התורה והנביאים, התפילות והרעיון הישראלי, באהבת ישראל בתור יתד ופינה, ועיקר נשמת פנימי. אמנם צריך הוא פתוח ועיבוד, הרחבה והסתעפות, והרחבתו פתוחו והסתעפותו היא באמת אהבת הכל, אהבת האדם ואהבת הבריות, שאור אהבת ד', שהוא עדן החיים, מגמת החיים, עצם החיים, בהירות החיים, ומעין חיי החיים, עליון מכל הגה, מכל רצון והסברה, מכל שאיפה פנימית, ומכל הזרחה יפעיתית, הכל בה, והכל ממנה, היא שרויה בתוכן הפנימי של קישור היסוד, אור הנשמה, בכנסת ישראל, וחיי היחיד, המשפחה, המדינה, הלאום, האנושיות, הבריות, העולמים, האידיאלים, החזיונות והדמיונות, התנועות והשאיפות, מכללי כללות עד עמקי פרטי פרטות, הכל חי ומשתלם באור חיים זה.

רמב. צריך אדם להשריש בלבבו תמיד, שהחיובים צריכים להיות מוכרים בתור דברים שאינם מעכבים זה את זה. בשעה שימצא בעצמו נטיה מדכאת בבואו להתרומם אל מעלות הטוב והקודש, ורוחו יגפהו שרוב יש לו מה לתקן, הרבה יש לו מה לשפר במדותיו ובמעשיו, בלימודיו והכנותיו לטובה, יברר לעצמו, שאם אמת הדבר שהרבה יש לו מה לתבע מנפשו, אבל בכל זאת, מה שהוא רוצה ומה שהוא יכול לעשות מן הטוב, בתלמוד ובמעשה, ברעיון ובעבודה, הרי הוא טוב, ולא יזנח אותו בשביל רוב חיוביו. כי הכלליות היא צריכה להתבונן שהכל אינו מעכב זה את זה, ומה שאפשר לו לעשות לטובה ולהשלמה יעשה, כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה. אמנם בעת אשר תעלה עליו רוח גסה, לחשוב שהרבה לעשות, הגדיל לפאר את תכונתו, והשגיא טובה לעצמו ולעולם, אז מוכרים הם להיפוך כל החיובים בתור מעכבים זה את זה, וכיון שכל כך חסר לו איך יתגאה ויירום לבו באותו המעט שעשה, ומה נחשב הוא אם יש לפניו הרבה חיובים כל כך, ומהם הרבה שהם קודמים בזמן ובמעלה מאותם אשר עשה וסגל, שהזניח ולא שכללם. וכאשר תחלוף הרוח הרעה, תועבת ד' של גסות הרוח, וידוכא ויושפל כל כך על ידי חשבון נפשו, עד שלא ימצא עז רוח להחרץ ולעשות את הטוב שבידו לעשות, לתורה ולתעודה, לחסד ולצדקה, אז יוצג עוד הפעם לעיניו חזיון הכללות של הטוב, של שלשלת החיובים כולם בתור דברים שאינם מעכבים זה את זה, ויגיל וישמח מאד על כל מה שתשיג ידו לפעול ולעשות ולשמור ולקיים, להבין ולהשכיל, לכתוב ולהרצות, לזכות ולקשט את עצמו ואת אחרים בכל דבר תורה ותעודה, בכל תושיה וברכה, בכל מדה טובה ובכל מעגל טוב. וידע ברור ששמחת עולמים היא כל חלק מן הטוב, כל מצוה וענף מצוה, כל פועל טוב וכל רעיון קודש.

רמג. קדושת ישראל המיוחדת, וגם החשק של המחשבה העליונה והדבקות האלהית, צריך שיהיה מרוצף באהבת הבריות. ואם יזדמן הדבר לבוא בשיחה עם נכרי, לא יוזז עוז הארת הקודש. ואם יכניס על ידי זה בלב אור האהבה הכללית לכל האדם ולכל היצורים, הרי זה בא מהכלל הגדול של אלה תולדות אדם, הגדול גם

מכלל של ואהבת לרעך כמוך. ומשכיל על דבר ימצא טוב, איך להזהר מהתכנים הזרים שכל נפש המונית לקויה בה, קל וחומר נפש נכריה, וישאר האור הפנימי בצביונו השלם, והתרחבותו תוסיף עליו עז תפארה.

רמד. כשם שאנו רואים את הרשעה באדם הפרטי או בחיי החברה האנושית, ואנו מוצאים שבכל שלילותה ורעתה יש לה תפקיד, אמנם תפקיד עובר, יש ברשעה אומץ מיוחד, תוקף הרצון ועומק חיים, שהם תוכנים נדרשים לשכלל בהם את היושר והטוב, ובטוחים אנו, שסוף כל סוף תעבור הרשעה, וישוכלל האדם, ותשתכלל החברה, ואז יעמד הכל על בסיס הטוב, והרשעה תכלה, ותשוקת הרע, הזעם, הרצח, הגסות, וכל סעיפיהם יכלו כעשן, כן הוא בכלל העולם. אין ספק שיש כח רשעתי שואף רע, העושה תסיסה בעולם, והוא שליט ומלא עז, כל ימי הרע, כל הזמן שהעולם צריך לתסיסה הרעה, שואף הוא הרשע העולמי, וכל אגפיו, לאבד ולכלות, לזהם ולטמא, להחשיך ולהאפיל, להפריד ולפוצץ, והוא מאריך ברעתו, עד עת קץ, עד אשר ישוכלל העולם, עד אשר רוח חדשה, רוח חיים טהורים, יפוח על בני אדם, ונשמות קדושות יתעוררו לפעולת ישועת אמת, ויחסנון מלכותא קדישי עליונים. וכל האמור בדברי חכמים וחדותם על דבר הרשעה ומציאותה, על דבר תקפה ועזה הזמני, על דבר כליונה והמחותה באחרית הימים, הכל רשום הוא בכתב אמת.

רמה. מה יפה ונעים הוא להסתכל באור נשמתן של צדיקים לפני הופיעם בעולם. החיים העתידיים שיתחדשו על ידי אותן צדיקי העולם, המחדשים את זיו העולם, פועלים כבר את פעולתם עוד לפני יציאתם של אלה הנשמות הקדושות לאויר העולם. בזרם מהלכם הפנימי מחדשים הם בעולם תנועת קודש, תנועת אמת, מלאה עז וגבורה.

רמו. כשנשמתו של אדם מתעלה הרי הוא מרגיש ביותר את הגבורה העצומה של כח הדיבור, ויודע באמת את הערך הגדול של כל דיבור שלו, את ערך תפלתו וברכותיו, את ערך תורתו, וכל שיחותיו, ואת הערך של כל הדיבור הכללי הוא צופה, וחש הוא את תנועת העולם, ותסיסתו הגדולה, שהדיבור פועל.

רמז. ההפשטה הרוחנית אינה צריכה לטשטש את המוחשות והמורגשות, אלא להוסיף עליהם, לעדן אותם ולשפרם, ולעמוד נגדם בכל עז שלא יעיבו הם ולא יטשטשו את מה שהוא רב ורם מהם, את מה שהוא מקור חיותם והווייתם, האור הרוחני לכל מילואיו.

רמח. האור הפנימי דבק מאד במשיג, על כן סופו שהוא יעלה אותו ויתעלה עמו, וכל הרכוש של המקיף יכנס אליו, בנצחון על התוכן המקומי. ישראל מתעצמים הם בפנימיות, נראה מרחוק כאילו רחוקים הם מהשפעת המקיף, וארץ ישראל סגולתה פנימית. אומות העולם וחוץ לארץ אין להם כי אם הארת המקיף, שנראית גדולה ורחבה, אבל זרה ואינה מחוברת עם משיגיה. ואותו התוכן המקיף את ההארה הפנימית מפני צמצומה, הוא רק תוכן ארעי. בהתעלות העולם יתחברו שני האורות, ובתוך הפנימי יכנס כל המקיף, כלומר שכל מה שהוא נעלה מגבולות יהיה נקנה להעצמיות הפנימית, לאשתאבא בגופא דמלכא, יסוד התשוקות כולן.

רמט. כפי האוטם הגופני, ככה אין אדם יכול לשאוב נחת ותנחומים מהעתיד המאושר של העולם, ולפי הפירוד הנפשי איננו יכול לחוש את אותו האושר העתיד, כי באמת הרי הוא הוה, כי האור האלהי לעולם הרי הוא במילואו וטובו, אם כן העולם ולמעלה ממנו הכל מאושר, הכל טוב. ואיך לא ישמח ויעלוז כל יש ברוב העונג, ברוב הטוב, שכל מה שהוא חוץ לו ומשולל מטובו אינו נחשב אלא לקלפת השום ולאפס ממש. וגם זה היש הדמיוני משולל הטוב אינו כי אם נושא להבלטת אור הטוב, ברוח יותר בולט, יותר חסון ויותר רענן.

רנ. אף על פי שיראת העונש הגדולה מאד, כשהיא מתרחבת, הרי היא בעצמה עונש ויסורים, מכל מקום הרי היא ממרקה. ויש בה טובה עליונה שנעשית בסיס ליראת הרוממות.

רנא. עמלק מחזיק בהטבע, בעיקר בעבור אהבתו להרע שנמצא גבול בשמרי הטבע, והוא קשור בו ואינו יכול לסבול ניסים בעולם, ולא שינוי טבע במוסר האדם. ולעומת זה ישראל יצר ד' להבקיע את חומת הטבע, ומציאות הניסים עשו חלונות בהטבע, באופן שאיננו סותם בפני האור האלהי, ונמצא שאחר שכבר נעשו הניסים בעולם, בהריסת הטבע, כבר נתמתק הטבע עצמו, באדם ובעולם. ולעתיד לבוא לא יהיה הטבע סותם כלל בפני האור האלהי, כי אם הוא מאיר על ידו בפילוש גמור. וכן לא יהיה טבע האדם סותם בעד הקדושה והנועם האלהי העליון. ואז לא יהיה שום צורך במיתה, ויבוא עולם חדש מלא חיים, כל הנותר בציון והנשאר בירושלים קדוש יאמר לו, כל הכתוב לחיים בירושלים.

רנב. עם על האומות אנו מחולקים בתעודה חלוקה ערכית. הם נועדו לשכלול של חיצוניות העולם, ואנחנו להפנימיות. אבל עמלק הוא ההיפוך ממש מכל מגמת הקודש של ישראל, וצריך הוא להימחק, כדי שיהיה ד' וכסאו שלם.

רנג. בכל דרגה ובכל השגת עולם יש בה אוצר של קדושה, וכשאדם דולג ועף במהירות גדולה יותר ממדרגתו אז מתרוקן הוא מהתוכן הקדוש של הדרגות התחתונות, שהן הראויות לו, ולמדרגות העליונות אינו יכול להתדבק מפני שהן יותר מדי רוחניות בעדו. ע"כ הוא צריך לשוב בתשובה בשברון לב ובשמחה אל המדרגות שעזב, ומ"מ לא ישכח את הרושם של המדרגות העליונות, שכיון שעלה לא ירד, ואז יתהפך הכל לטובה.

רנד. מתוך שאדם מסיח דעתו מהרע שבנפשו, ואינו עסוק בתיקונו, אינו מכיר את כיעורו, וממילא הוא צדיק וישר בעיניו, ודעתו זחה עליו, וזהו יסוד הגאווה. אמנם כשהוא מטפל בכל עת לזקק את נפשו, להפוך את הרע לטוב, להפכא מרירו למתיקו וחשוכא לנהורא, הוא מרגיש וחש את כל מכאוביו הרוחניים, והרי הוא שפל בעיניו, וממרי דחושבנא. על כן תלויה היא דרשתו של מרי מתיבתא בהיכלא דמשיחא באלה שני הענינים, הפיכת מרירו למתיקו וחשוכא לנהורא, ומאן דאיהו זעיר איהו רב.

רנה. כל עולם מתנהג בסדריו העצמיים המיוחדים לו, בין עולם גשמי בין עולם רוחני, ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא. ומזה יש ללמוד, שאין להתבהל כלל מסתירה של הגיונות מעולמות מיוחדים.

רנו. לפעמים יש שעל ידי חופש הרעיון מתגלה הטהרה, והסדרים המעשיים וכל חוקי המוסר מתעלים על ידי הציור העצמי הבלתי מוגבל. ויש אשר הסדר המעשי המתוקן, המוגבל בגבולותיו, הנובעים ממקור עליון, הם הגורמים לבנות את היכלי הרוח העליונים בעזם וטהרתם. אתערותא דלעילא, או אתערותא דלתתא.

רנז. משה הוא איש האלהים, בעלה דמטרוניתא, כל תיקוני עוה"ז גם הג"ע ותיקוני הנשמות בכללם, אינם כ"א דברים טפלים למאוייו הנצחיים, כ"א התיקון השלם של העולמים כולם, שא"א להם לצאת אל פועלם הגמור בשכלולם המלא, כ"א ע"י תיקון העולם שע"י ישראל. כל מה שנתבע מצד התיקון הכללי של כל העולמים, נדחים התביעות של כל כללות העולם המוגבל, וכל הופעותיו, גם הרוחניות שברוחניות. יעקב קבע לו מגמת העולם המוגבל בכל הוד גדולתו ביפיו הקדוש בעוז מוסרו בנצחיותו בשלמות נשמותיו, ביתא דלתתא, אבל משה ביתא דלעילא הוא עלמא דיליה, אלא שכ"כ מתאימים הם העולמים עד שכל הצרכים דלתתא מתמלאים ככל דייקנותם ע"י המגמה של בנין ביתא דלעילא, בכל ביתי נאמן הוא.

רנח. יש שטוב לשכח את העונות, ועל ידי מה שעושים כן לשם שמים כדי להתאמץ בעבודה בשמחה, ובהרחבת הדעת בתורה וחכמה, לשפר את העולם ולהוסיף אור ושמחת ד' במעשיו, ממילא, מדה כנגד מדה, נעשים הם אצל הקב"ה גם כן כביכול בגדר שכחה, גם אלה תשכחנה זה מעשה העגל. וכח הזכרון נכפל בהטוב והקודש, וכל המצות וכל הטובות והמחשבות הטהורות מתנוצצים בזכרון כפול, זכרון טוב לפניך.

רנט. ממה שמסיחין את הדעת מהשכל היותר פשוט, סובלין ממיעוט ההופעה בשכל היותר עליון, כי הראשית והאחרית זו בזו נעוצות.

רס. יש שעושה אדם דבר ואינו לגמרי לשם שמים, ולבו דואג בקרבו על המחשבה שלא היתה זקוקה כראוי, ומתוך כך הוא בא להתחרט על עצם המעשה. ובזה הוא מפסיד הרבה, שהרי עצם המעשה טוב הוא, וצריך שיקלע את נטיית חרטתו רק על עירוב הפסולים שבמחשבה, וזה הוא כבר דבר השייך לכל מערכי הרוח, ולמעמד הנפש כולה, ולא בנוגע רק לדבר הפרטי ההוא. ויש שצריך להוסיף אומץ לשאוב מהמעשה הטוב רוח קדושה לזיקוק המחשבה, ואם יש ספק בדבר יטה כלפי הטוב והישר.

רסא. אם יעלה על לב ת"ח, וביחוד מי שהוא בתכונתו ממרי דרזין, כבדות רוח על מיעוט עסקו בעניני העולם הרחבים, שהנפש הטבעית תובעתן לפעמים בתפקידיה, ישים אל לבו שכך היא המדה בכל בעלי המקצועות שבעולם, שהם מתיחדים במקצוע שלהם, ומביאים ברכה לעצמם ולעולם דוקא על ידי התכנסותם בחוגם, ומתוך המצר הזה מתרחבים והולכים. ואם יפזרו את רוחם לכל העסקים, לכל ההתערבות בין הבריות ולכל

המקצועות, מאומה לא ישאו בעמלם, כי לא תמלא עין לראות ולא תמלא אוזן משמע. אמנם בשיעורים קטנים, ברשיון הגון, יתן חופש לרוחו להשקיף על העולם ועל החיים, על המדעים וההרגשות השונות, והם הם יהיו כחומטין לתבואה וכמלח לתבשיל, ויסוד עמקי נפשו יגלו בעיקר היסוד, בנועמה של תורה, בזיו הקודש ואור ד' העליון. ואת ישרים סודו.

רסב. יש שכלי הגוף הם חלושים, ועל כן הנטיה הולכת לעיונים שכליים מופשטים, שאין כלי הגוף נדרשים להם, כי אם הנשמה בעצמה מציירת בחופשיות את הגיונותיה. אבל שלמות העולם צריך הורדת התורה לארץ. על כן חייבים לחזק את כחות הגוף, ולעסוק בחלקי תורה וחכמה כאלה שצריכים פירוש הגוף גם כן. כולי גופי דרופתקי נינהו, טוביה לדזכי והוי דרופתקי דאורייתא. וכל מה שיתרבה הזוהר והבירור באותן התכנים שהעבודה הגופנית, ציור המעשה ודיוק הרעיון בקישור החושים טעון להם, ככה יצלל יותר הרעיון הפנימי הרוחני המופשט. העננים המכסים את זוהר האמת, כשהם מתגרשים מנקודה אחת גלויה, מתגרשים הם לעומת זה מכל הקיום העליונים המכוונים לעומתה וכל גבוליהם. והרי הוא מרחיב את גבול הקודש, ומגביר ממשלת האמת, ומגלה את הזוהר האלהי בעולם, לאושר החיים, ולאומץ הקודש העליון בכל מקום שהוא זורח, שיתגלה אורו בשפעת קרני הודו, להשביע לכל הצמאים לדבר ד', המיחלים לישועת אמת.

רסג. מתנשאים אנחנו בחפץ פנימי לעולם המלא אהבה, קדושה, חסד, אמת ותפארת. מתרוממים אנו אליו מחשק לבבנו. הנשמה מפעמת בנו בפעמיה, בצליליה מלאי החן, העז וההוד. אוהבים אנו את כל, ומשנה אהבה אנו אוהבים כל נשמה זכה בכל מקום שהיא, בכל אומה ולשון, בכל פינה ואמונה. את אהבת האמת והטוב, את החסד והתפארת אנו אוהבים, וכל משטמה, כיעור, הגבלה גופנית קצופה, אנו שונאים. מרחמים אנו על הבריות כולם. רואים אנו כל הנפשות עורגות אל הטוב, אל האמת והזוך, עורגים בעומק פנימיותם, אבל רגליהם ברשת נתונים הם, ולפדות הם מחכים. כל חפץ טוב שפועם בעז בכל, כל דורש אלהים באמת, כל צדיק יסוד עולם, בכל מקום שהוא נמצא, בין נגלה בין נסתר, הרי הוא פודה נפשי תדירי לכל הבריות, משיח אלהי יעקב הוא. מרוח המשיחיות נשמתו היא חיה, נזר אלהים על ראשו, ושמן משחת אלהיו עליו. חופש רוח אנו צריכים לקדושה, אהבת אמת עמוקה ובטוחה, מלאי אורה, בלא צללים, פחדי הבל וכיעורים, אז תדרוך נפשנו עז. ודורכת היא נפשנו עז, ותשועת אלהים עליון חיה בקרבנו, ושמחת אמונים ממלאת היא את כל קרבנו. מתרוממים אנו מעל כל מכשולי החיים, מעל כל זיקי הבשר. ד' אלהים צורי, וישם רגלי כאילות, למנצח בנגינותי.

רסד. רק במחשבות עליונות, חפשיות, טהורות וקדושות, מנצחים את הרע. לשוא יעמלו בונים לנצח את הרשעה, והם עמה בתחתית המחשכים, ששם הוא מקור שרשה, ארץ מכורתה, ומקום הרת גבורת רשעתה. לעלות אל על צריכים, לעסוק בתורה דלעילא, להופיע תמיד באוצר מחשבות חיות ורעננות ממקור הקודש. להודע אל כל חכמי לב, טהורי רוח, בכל דור ודור, בכל עם ולשון. לזרות הלאה את המשטמות ואת הנרגנות. אז יבקע כשחר אור ד' עליון על הנשמה, והחיים יופיעו באור אלהותם, ברוח ד' חונן הדעת, הרוצה בתשובה, אדון השלום והברכה.

רסה. כשהולכים אחרי ההרגשה העליונה של הופעת רוח הקודש, ושל כל חכמה והופעה שבעולם, בלא התקשרות אל התורה ומעשיה בפרטיות, ובמדידת המדות הטובות, המשווערות על פיה, הרי זה חטא נדב ואביהו, הפרדת יסוד אבא מאימא עלאה. חושבים המתנהגים ככה שמתקרבים אל הקודש, מיחדים הם ממרחקים, מקריבים אפילו אש זרה, ובאים אל הקודש, שתויי יין, בלא אימתא דשמיא, הנובעת ממקור עליון, הבאה על ידי כיסוי הראש, אלא פרועי ראש, ומתיחדים כל אחד בהשגתו המיוחדת בלא איגוד עליון של תורת משה מורשה, ולא נטלו עצה זה מזה, ומורים הלכה בפני רבם, מתוך הכרה של גדלות פנימית. ועומק גדול של קדושה זו צריכה להתבטל בפני מקור התורה. ונקדש בכבודי. והם מיודעיו של מקום, אינם יכולים להתגבל בגבולים גדולים ממשה ואהרן, בהתפשטותם, נדחים מן העולם, ואינם באים בבנין של משפחה, ובנים לא היו להם. וחוזרים בהולדה שניה, בפינחס זה אליהו, המלא רוח ד' וקנאת הברית. המסורת והעבודה המקודשת על פי הנבואה והתורה המנוחלת, וההתעלות העליונה, המכבדת את הקדושה, ומגבלת את תנאי החיים הרוחניים, ועם זה מנשאת עצמה מכל הערכים העולמיים, נמזגו בישראל, לשאת בכחה העז את משא הגלות וכל עמלו, ולחדור דרך כל עמקי תהומות אור ישועה וגאולה. זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל חקים ומשפטים, הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ד' הגדול והנורא, והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם. רוח הנעורים הסוער, המתעורר בעז ובגבורה, עם רוח הזקנה המסודר, המלא כובד ראש וזהירות, יחד מתאגדים לאגודה לפעול פעולתם בחיים, הרוחניים והגשמיים, להחיש ישועה, ולהעשות בסיס לצמח ד', עריכת נר לבן ישי משיח ד', רוח אפינו, אשר בא יבואו אלינו שניהם יחד, אליהו הנביא עם משיח בן דוד.

רסו. הנפלאות המיסטיות, כשהן נקלטות בציור הנפשי, הן שוללות את הבינה הטבעית מהתפתחותה, מפני שהעולם המוחשי וחוקיו נעשים בלתי בטוחים אצלו, ואין לשכלו בסיס ממשי לסמוך עליו. אבל ע"י ההתאמצות לעקור את האמתיות של העולם המיסטי מעקם הוא את הגיונו ועוקרו מהיסוד הכללי של הקפת המציאות. על כן נח לו לאדם שלא ישקיע את ציוריו בקישור התוכן המיסטי הממשי, כי אם במדה כזאת שיבורר לו שאיננו פועל עליו להרחיק מציוריו את הקישור הישר עם העולם הממשי, שהוא חי בו, וכל טבעיותיו וחוקיו. שכן ארץ ורעה אמונה.

רסז. כשקדושתו של אדם מאירה, מבינים בכל דעה את המסקנה האחרונה שלה, אפילו אחרי אלפי תוצאות, ובזה מבחינים בין טהור לטמא. כי ישנן מחשבות כאלה, שאין שום רע וכיעור ושום טומאה ונסיגה ניכרת בהן, אבל בתוצאותיהן האחרונות מתגלה הארס הטמון בתוכן. ומי שאין רוחו מלא טהרה, הולך בזה אחר עיניו, ומוך שרואה דרכי הגיונות נכונים, שאינם גם כן פוגעים בכל קודש לכאורה, הרי הוא נמשך אחריהם, אבל אחר כך, כשבאים המים הרעים בכל קרביו, לא יוכל לחוש כל כך את תוצאותיהם. ובעלי הקודש הם מודיעים מראשית את המסקנות של כל דעה וכל אופי מדע זר שיש רשעה טמונה בעומקם. ומוצא אני ממר ממות את האשה אשר מצודים וחרמים בלבה, טוב לפני האלהים ימלט ממנה וחוטא ילכד בה, זו מינות, שלצדיקים יראי אלהים באמת מתגלה אותו הזוהם הטמא גם כשהוא טמון וחבוי במחבואים שונים וחדרי חדרים. ולעומת זה

ישנו בקדושה גם כן מין תוכן נסתר, ולמשכילים מזהירים מתגלים אוצרות חושך ומטמוני מסתרים במקום אשר לא יעלה על לב איש לבקש. ומשכיל על דבר ימצא טוב.

רסח. כאשר עוסקים בחיובים, ואין עוסקים במקור החיובים, אז התוכן של החיובים מובן באופן כהה ומרוסק, ועל כן הקישור עם החיובים בעצמם נעשה רפה וחיצוני. לזאת אי אפשר לשום גאולה פרטית וכללית לחול בעולם, כי אם על ידי התנשאות הנשמה למקור החיובים, למקור התורה, ופנימיות התורה היא רפואת כל.

רסט. אותה החולשה שמרגישים כשמתנשאים למאויים רמים, באה מפני אי ההסתגלות של כחות הגוף והנפש להיושר האמיתי, להאור העליון, להעצמיות והקדושה בבירורה. על כן צריכים לשאוב מהחולשה עצמה אומץ, כשמציירים שרק הצד הרפה נחלש, רק כחות העצלים, החשוכים והרעים, הם הם הנמוגים מפחד כשאור עליון זורח. אז מוסיפה האורה, העצמיות, והקדושה הפנימית, עז וגבורה.

רע. בכל עת שמדת יראת שמים מתגברת באדם, ידע שעת מוכשרת היא לו לקנות בה הארה על כל דרכיו, ועת רצון היא לבקש מאוייו. ולפי ערך יחושו לעולם, היא גם כן עת רצון בעולם כולו. ולא יסוג אחור, גם אם על ידי הציור של היראה תתגבר עליו העצבות ומרה שחורה, רק כארי יתגבר לצחצח אותן הנטיות השפלות של העצבות מטומאתן, וזיק היראה האלהית, שהוא מורה על הארת הקודש בו, ועל זיו החכמה העליונה שמתחיל להאיר בקרבו, ישאר צח ונקי. וילך בכחו זה הלאה, לתורה ולתעודה, וישתמש בכל מאורע רוחני פנימי לדחות את הכיעור ואת הרע מנפשו ומכל התפשטות כחותיו בעולם. וכפי התרחבות המחשבה, וכפי חפץ האמת הפנימי, ככה יעשה חיל בפעולת קודש. זאת מלחמת ד' וגבורת חיל, לרומם קרן הנשמה האלהית, שממנה תוצאות חיים, לאור באור פני מלך חיים, בזיו החכמה, ובטוהר המדות העליונות, בשרשם המלא עדן.

רעא. כשמרגיש את אור הנשמה שמתלהב ומתרומם, אפילו כהרף עין ופחות מזה, אפילו כמתעלה ויורד אחר כך בירידה עוד יותר עמוקה מכפי מה שהיה מעמדו בתחילה, ישמח מאד בהתלקחות האור ובהעלייה, וידע שכל עליית קודש עליית עולמים היא, כל טוב קיים ונצחי הוא, ואין לערכו המרומם קץ ותכלית, וכל חפצים לא ישוו בו, והירידה אינה אלא רגעית, מפני שלטון השקר הארעי, עד ארגיעה, ואין לו רגלים, וסופו לפול, ולהיות בעצמו עבד מכודן להוסיף עז ויפעה על אור האמתי וטוהר העליון.

רעב. כשמתגברת היראה החיצונית צריכים לרוממה ע"י שני דרכים, להעלותה ליראת הרוממות, ומתחילה להחליפה ביראה של בוש, שהיא אינה כ"כ קודרת כיראת עונש פשוטה והיא יותר מתוקנת וכוללת כקרבה את כל התוכן והאמת של יראת העונש. ובזה האדם מתמתק ומתעלה לאהבה.

רעג. אותה הארה של הנהגת העולם, המטהרת את הנשמות מיסודן, ועוקרת את כל הטומאה והעבודה זרה מן העולם, כשאנו מכוונים אליה, הננו נושאים עין לד' אלהי ישראל, הקב"ה, מצד הענינים האידיאליים המקוריים ופעולותיהם השרשיות. ומצד עצם הופעת הפעולה, הרינו באים לשם ד' מלך ישראל, מלכות שמים, כנסת

ישראל. והפעולה הממשית וכל דרכיה, תמיד מתקשרים באידיאלים המקוריים. והופעת הטהרה של הנשמות, רצונם הטוב, והמעשים הטובים השכליים הטהורים וכל הזרחותיהם, מוסיפים התעלות המעשית, ומיחדים את הפעולה הכללית עם האידיאל המקורי שלה. וביעור רוח הטומאה הולך וגובר, ורוח הקדושה וטהרת החיים וההויה הולכת ומתעלה. תנו עז לאלהים, על ישראל גאותו ועזו בשחקים.

רעד. נשמתן של ישראל נובעת היא מאור אלהים הפנימי הזה, המטהר ומעלה את העולם, מתגלה בכל המון הגילויים הניסיים והטבעיים, במוסר ובדרך ארץ, ביראת אלהים וברוח טוהר. ונקודת המלוכה ואור המשיחיות מכאן היא מופיעה, נשמת דוד ממנה היא יצוקה, ופעולותיו הממלכיות והנפשיות, הגבר הוקם על ונעים זמירות ישראל, הם הרימו את הנשמה הישראלית, פלסו נתיבות למהלך החיים הישראליים, להמטרה האלהית. הוא פינה את הדרך, לא נתן שנת לעיניו, לעפעפיו תנומה, עד מצא מקום לד', משכנות לאביר יעקב. שלמה מצא הכל מוכן, נשמת ישראל בהופעתה, בעצמיות סגולתה. ההכרה הפנימית בגאותן וגדלן של ישראל נגמרה כבר באומה, ועת דודים הגיעה, ונבנה בית עולמים בהדר וגודל, ונתנשאה המחשבה הישראלית עד כדי הקף עולמים, קיימא סיהרא באשלמותא. כירח יכון עולם ועד בשחק נאמן סלה.

רעה. כל הקורא קריאת שמע ומדקדק באותיותיה מצננין לו גיהינם, אינו רק הקלת העונש, כי מה יעשו למי שאין צריך גיהינם כלל, כי אם הוא שכר עצום ונפלא מאד. והרשעים טועמים ממנו מעט כדי לקבל על ידו כח לקבל עונשם, והיינו טיט היום, בתחילה זה ולבסוף וי, אבל מי שהוא קורא קריאת שמע ומדקדק באותיותיה, משפיעים לו זה התענוג תמיד, והוא כעין תיקון עולם הגמור שלעתיד לבוא, שיהיה המחול לצדיקים בגיהינם, שיתהפך לעדן. וערבה היא יסוד הגהינם, הנה אחרית גויים ציה וערבה, רע בה, הב רע, ופתח אחד במדבר, והיה מדברה כעדן וערבתה כגן ד'. וכשאל של גיהינם מתהפך בכל עז גבורתו לחסד וצניון, הוא דיִשון עדן. כמים קרים על נפש עיפה שמועה טובה מארץ מרחק.

רעו. במחשבות הגדולות, הכלליות, מתגלה הנועם העליון של עולם הבא, אור הבינה, וברעיונות ועצות המוסר וההדרכה המדותית וכל פרטיה של תורה מתגלה זיו השלום, והשפעת הטוב, המיסד עולם, ומכינו להיות עומד וחי בחיי היחיד ובחיי החברה, בחיי שעה ובחיי עולם, והיינו דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום. וצדיקים הולכים תמיד מחיל אל חיל, מדרך לנתיב, ומטיילים מנתיב לדרך בעילויים, וטועמים את הנועם בכל עדניו, ומתענגים על רוב שלום, ועולים מן השלום, והמנוחה שבאה לרגליו, אל הנועם, ומרבים נועם בעולם הרוחני ובחיי הנשמות, ושלום בעולם המעשה ובחיי הגויות. ולא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, ומה מונח בתוך הכלי ההוא, עצם הברכה, ומה היא עצם הברכה זהו הנועם, ברכת משה שברך את עושי המשכן, כאשר הביאו אליו, וראה שעשו ככל אשר צוה ד' אותו, ומה ברכה ברכם, ויהי נעם ד' אלהינו עלינו, וכן אמר להם, יהי רצון שתשרה שכינה במעשי ידיכם. והיא שכינה העליונה, אוצר הנועם, רחובות הנהר, מקור התורה, בכל נועמה.

רעז. כשי אפשר ללכת בדרך הנמוכה של הטבת המדות והמעשים כרצונו, מפני השאור שבעיסה שמעכב, והקטגוריא הגנוזה והגלויה הסובבת, צריכים לעלות דוקא בשער העליון של המחשבה העליונה, של הדבקות האלהית הרחבה, בעבודה שיש בה חסד גדול, גבורה ושמחה, וענוה גדולה, שיש בה בטחון גדול, ועליזה של ישרי לב.

רעת. הפילוסופיא שהשיגה את החק המוסרי הכללי של העולם, וזהו כל יסוד ידיעת האלהות אצלה, לא יכלה לבא עד העומק הפרטי, איך כל האיכות והכמות המוסרית שבנפש האדם היא מופעה מהחק העליון הזה, והם אחוזים זה בזה, כקוי קרני אור השמש היוצאים מן השמש. וחופש הרצון והבחירה וצדדי החיוב וההכרח שיש בזה, בין באדם בין בעולם, כולם אחוזים בכונניות נפלאות, שהן הולכות ומתגלות לפרטיהם ופרטי פרטיהם בסוד ד' ליראיו. וחכמת יראת ד', החודרת עד כל מעמקי החיים, והאור הגדול של הדבקות האלהית אשר לצדיקים כבירי כח ועובדי ד' באמת, בגבורה ובקדושה, הוא מראה להם את התעלומות הללו, בצורה חודרת במעמקי האמת, שאין דוגמתה בכל התגלות שכלית בעולם, כי אם בסוד ד' ליראיו, ואת ישרים סודו. אמנם עניה היא דעת האדם, שכשהיא תופסת איזה חק, חושבת היא בחלוניות מחשבתה, שכבר עמדה על התיאור האלהי. אלה האליילים הרוחניים, אשר בלב ערל ונפש אטומה באים, באין בושה של יראה פנימית, לדרוך בהיכל הקודש, ולא ידעו ולא יבינו כי הם תופסים רק חק מלאכי קל וקטן, מעלמא דפירודא, ולשוא הם קוראים בשם ד'. כי רק על פי המובן של האורה האלהית אשר בהתגלות הקודש, שכל דעה מתבטלת, וכל הגדרה וכל הגיון מוגבל מתבטל בביטול אפסי בכל עת עלותו ברעיון, שם השראת השכינה חבויה, ושם ההתגלות האלהית מתנוצצת, כאור הנראה מביין החרסים, רצוא ושוב כמראה הבזק.

רעט. הקטגוריא על ישראל מורכבת היא מקטגוריותם של שרי האומות, שיש להם תעודה בעולם שאינה יכולה להתאים עם התעודה העליונה של ישראל, על כן יש ניגוד עצמי לחקי הויית העמים, משטרם ומציאותם, התנשאותם והתרחבות ממשלתם ותרבותם, עם ישראל. ועוד יש קטגוריא יותר גדולה, מהרע הגמור החפץ באיבוד העולם לגמרי, ויודע הוא שיסוד קיום העולם והתעלותו תלוי הוא ברוממותם של ישראל, בחופשם וגדולתם. וכשהקטגוריא הכללית מתאחדת עם הפרטית, אז העולם תוסס מאד. ואותם הכחות מגיני האומות, אינם יורדים לסוף הדעת של הקטיגוריא על ישראל שמצד המקטרג הגדול, שהדברים נוגעים גם אליהם, והם מסייעים אותו. ועל ידי תפילת הצדיקים, והעלאת הרצון הפנימי ממקור החכמה, מתוסף זיו החכמה בעולם, ומכירים התועים הללו את הדעה הרעה של הקטגור הגדול, ומתפרדים ממנו, ובזה הם נמתקים, ומאיר בהם שביב של קדושה, לדעת שיסוד ניגודם לישראל הוא מוטעה ושטחי, ולהיפוך, כי התעלותם של ישראל, בעומק המציאות, תגרור עילוי לכל באי עולם, הללו את ד' כל גויים, שבחוהו כל האומים, כי גבר עלינו חסדו, ואמת ד' לעולם הללויה. ומתהפכים למליצי יושר על ישראל, והתוכן הכללי של העולם הולך ומתאים לתקומתם של ישראל, והביאו את כל אחיכם מנחה לד' כאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור בית ד'. ואחרי כל אלה זורח אור פנימי שמאיר את הניצוץ הפנימי שבעומק הרע, ומתחיל להכיר שכל יסוד הקטגוריא הגדולה שלו לאבד העולם, הוא נובע מהתשוקה הגדולה שיש להרע לאבד את עצמו, כי זהו תיקונו ותיקון העולם כולו. וכאשר יעמד על יסוד זה, יפריד זה הרע את חלקו הרע ממנו, ויאבד באמת, ורוח הטומאה יעבר מן הארץ,

והחלק של ניצוץ הקודש שיש בזה עצמו, בתשוקת האיבוד של הרע שברע, שהיא תשוקת הטוב באמת, זה יתעלה ויאיר מאד. ולמס מרעהו חסד, יעזוב את יראת שדי טהורה ונקיה בלא שום פגם, ותתעלה ותתרומם קרן ביובלא אתעטר, אשת חיל עטרת בעלה, וישראל עושה חיל. ברצות ד' דרכי איש גם אויביו ישרים אתו.

רפ. הרוח הפנימי מבקש לו את נתיבותיו, דורש הוא לעמידה בסיסית מיסודו הפנימי. כל מה שמושיטים לו מן החוץ, מהנשמע והנראה, לא ישיב בהם את נפשו. הוא דורש אחרי מקורו העצמי, זורה הוא הלאה את כל מה שעומד לו על דרכו. לפעמים יהיה לו לשטן גם מה שהוא לגבי כל הנזקים רק לקליטה חיצונית הטוב והקדוש. והוא, בחיפשו העצמי, מוכרח לנצח גם את אלו המכשולים, שנצוחם קשה מאד, אבל בדרישת אמת פנימית, בחפץ טהור בלתי פוסק, גם אלה ההדורים מתישרים, ולא ימנע טוב להולכים בתמים.

רפא. באוירא דארץ ישראל אפשר להתהלך במחשבה מופשטת, להניח להשכל והציור לעשות פעולתו במנוחה, והננו בטוחים, שמאחר שכונת החושב רצויה, ועיניו ולבו לשמים, שרק ממקור הקודש יערה עליו הרוח, ואחר מוצאים כל ההגיונות מאירים באותיותיה של תורה שבכתב ושבעל פה. אבל בחוץ לארץ מוכרחת המחשבה להיגדר, והאותיות של תורה צריכים להיות בוני המחשבה, ואז יש תקוה כי קדושת אוירא דארץ ישראל תופיע על המחשבה, להוסיף פרי קודש ממכון החביון, והאור הצפון ישלח ברקיו.

רפב. המחשבה הבלתי נודעת פועלת תמיד באדם על פי תכונתה, ומה שמתגלה ממנה אינו כי אם הוצאה אל הפועל מהגניזה של המחשבה הבלתי נודעת באופן גלוי. והמחשבה הגנוזה הישראלית היא תמיד אמונת ד' העליונה. כנסת ישראל אינה פוסקת את רינתה, למען יזמרך כבוד ולא ידום, וכל מחשבה טובה היא תוצאה ישירה מהמחשבה התדירית הישראלית. ומחשבה רעה היא רק תוכן של איזה ערעור חיצוני, ההפוך לגמרי מהפעולה התדירית של המחשבה הישראלית הגנוזה, ואינה יכולה להצטרף למעשה. און אם ראיתי בלבי לא ישמע ד'. המעשה הוא התחלת צמח, שמכה את גליו מלמטה למעלה, ומתוך עצמיותו מצמיח ערכים מחשבתיים. כאן הוא הגבול של פעולת העולם החיצוני על הפנימי. ופעולה רעה מזדקפת ועולה עד שרשה במעין החיים של הפועל, והכל מזדהם, עד אשר בוא יבואו נחלי התשובה להדיח ולטהר. האומות האליליות מחשבתם הגנוזה היא הרשעה, מגמת האליליות, וכשתצא מחשבה מרוחם, הרי היא מתאמת, אם היא רעה, ליסוד המחשבה התדירית, ומתפתחת היא בדרכה בתגבורת יסודה.

רפג. הנגלות שבתורה מראים את הצד הסימבולי של המצוות, וערכן על החיים והנפשות, והנסתרות מראים על פעולותיהן הסגוליות בעולם, ומעולם הגדול באות הפעולות עד מעמקי הנפשות. גם בהצדדים הגלויים, שהם הסימבוליים, יש הפרשה עצמית בין ישראל לעמים, שאלה התנועות הנפשיות שהסימבוליות המצוותיות אחוזות בהן, הנן דברים מיוחדים לישראל על פי הפסיכולוגיה הלאומית המיוחדת. אבל אפשר לפעמים לחקות את התוכן הישראלי, אף על פי שיהיה כקוף בפני אדם, ולא תבוא ממקור עצמי כלל, והם הם הגרים הגרורים שלעמיד, שבסוף ינתקו את מוסרותימו. אבל מצד המצב הסגולי אין מקום לשום חיקוי כלל, כמו שאין דומם מחקה את המדבר.

רפד. הילדות הטהורה סופגת היא בקרבה את הטהרה העולמית. חפץ החיים הטהור בטבעיותו, מפעם הוא בלא זוהמתו רק בלב הילד הטהור. רצון החיים הלבתי מכותם ומקולקל, הוא זורם בדרך ישרה ממעין החיים, מאוצר החיים העולמי, ומאיר בנשמת הילדות. הבעת הקודש של הילדות בתומה, כוללת את התמצית היותר חזקה ובהירה של אידיאליות החיים, ובהתבטאה בקדושה, היא מכשרת את החיים העולמיים למילוי תפקידם. אין העולם מתקיים אלא על הבל פיהם של תינוקות של בית רבן.

רפה. אמת הדבר שמה שהוא זר, הוא מעיק על הרוח, ומעכב את הפריחה העצמית, ואת חיי הנשמה מהגלות. אבל על דבר ההחלטה מה הוא התוכן הזר בעיני הרוח, על זה צריך משקל גדול. כי יש אשר הדמיון העצל מחליט על הארה רוחנית, שהנפש הנדהמה ונתונה בכבלי שנת העצלות לא הורגלה בו, שהוא זר, מה שבאמת הוא פנימי ועצמי, אלא שהאופי החשוך שנקבע בה, מחסרון דעת ומיעוט עבודה רוחנית, מנכר לה את כל יקר ומרומם. אבל מה שיבורר אחרי חשבון אמת וצדק, או אחרי בירור גמור על פי התורה, שהוא זר, הוא באמת משחית ומזהם, ובכל עז הננו מוכנים להרחיקו. ואל תקרב אל פתח ביתה.

רפו. ההשכלה האלהית צריכה לתפוס את כל דרכי החיים. כמו שהיא ממלאה את הנפש בהשקפת עולם מיוחדת, ככה מתפשטים נתיבות הרגש והמעשה בצורתה המיוחדת, והם הם כל ארחותיה של תורה, וסגולת המעשה המיוחדת של המצוות, שהיא מעלה את החיים על פיה לאותו הגובה המסקנתי שהתוצאות של המצוות נובעות ממנו.

רפז. המצוות הן הן האדם העליון הכללי בעצמו, כלומר המהות האיכותית של הצורה הכללית של היש הרוחני ברום המוסר, ורוממות המגמה שלו. ותיאור החיים שמתהווה על פי המילוי של המצוות הם הם החיים האידיאליים, שאינם אידיאליים רק לאדם הפרטי והחברותי לבדו, אלא הם הם אידיאליים בעד כל היש. כל ההויה שואפת לאותו התוכן האידיאלי המגמתי, שבשבילו נברא העולם, בשבילו מתקיים, ואליו הוא שואף, להיות הולך ומתפתח, הולך ומתהווה. ואי אפשר לצורה רצונית אידיאלית להיות כי אם כחטיבה זו, ניצוץ מלהבת הגדולה.

רפת. עומק הלאוין תלויים הם בחטא הארץ, כלומר היצירה יצאה בגשמיותה בצורה כזאת, שיש בהשפעותיה דברים רבים מד שישפיעו על עומק רצונו של אדם, שהוא עצמיות נקודת ישותו, את ההפך ממה שראוי לו להיות שואף אליו מצד רוממות מעלת אצילות נשמתו העליונה האלהית, השואפת להאחד בכל העולמי, להשלמות של ההויה כמו שהיא בהתכנית האלהית העליונה. ועל כן צריך האדם להיות בודל ונפרש מכל אותם המצויים והתנועות, השייכות לאותו התוכן של החטא הכללי, ואי ההתאמה של המוסר הכללי העליון שיש במציאות, והם כל איסורי תורה וענפיהם. וכל האיסורים המוסריים, וכל מיני המניעות שהתוכן הנימוסי הישר מונע מהם, גם הם הנם מסתעפים מהתוכן הכללי הזה בכל מלא שיעור קומתו, מראש עד עקב, מכתר עטרת המלוכה עד פעמים בנעלים.

רפט. כשרוח הקודש מתעורר באומה או באדם מכח העולם החיצוני המורכב, בא יחד עם הרבה צחצוחי טומאה, שהעולם החיצוני מלא מהם, פועל הכח הדמיוני מראות של בהלות וחלחלות רבות, והכח העדין של הרצון הטוב, אם שהוא מתעלה ומתרומם מצד האור הפנימי הספוג בחזיון הקודש, הרי הוא גם כן מתמוגג ומתמלא נסיגות וירידות שהוא צריך להלחם נגדן, עד אשר ימצא את מעמדו האיתן. אמנם כששפעת הקודש באה מתוך פנימיות היש, מתוך העצמותיות הנפשית של עצמו ושל העולם כולו במהותו הפנימיותית, אז הדברים הולכים כשמן הטוב, כמי השילוח ההולכים לאט. שקט ושלוה פנימית מתמלאת הנשמה, ורוח עדין וטהור, זך כעין הבדולח, הולך ונושב בכל מלא התפשטות השפעים הקדושים, המלאים הגיוני קודש, שאיפות נעלות, והרצון העצמותי הטוב הולך ומתעלה בלא שום הפרעה. אמנם, כדי לנצח את הרשעה שבמציאות, כדי לרענן את הטוב שבהיה בכתר מלכות ושליטה כבירה ועליונה, צריכות הן ההופעות להיות תואמות, ושטף האור של המילוי החיצון מוכרח הוא לבוא בתואר ענן גדול ואש מתלקחת, ואחר כך מתגלה אור הכבוד בתפארת עוזו, הוא הכבוד אשר ראיתי על נהר כבר.

רצ. מרכז החיים של נשמת ישראל במקור הקדש היא. דרך אמת ואמונה נולדנו ובה אנחנו מתגדלים. אין בנו ערכים פרודים, האחדות שוכנת בנו ואור ד' אחד חי בקרבנו. הדינים דיני תורת אלהים חיים מציינים אותנו מכל עם ולשון. הקדש הוא פועל בקרבנו פנימה, שאיפות חיינו הכלליות אליו הן הולכות. יש נטיפות של קדש בכל עם ולשון, אבל ערכי החיים כולם אינם צומחים מזה. לא כן בישראל. "בכל דרכיך דעהו", שהיא פרשה קטנה שכוללת כל גופי תורה, שיוצאת אל הפועל ביחיד סגולה, נחלת הכלל היא באמת. כל שאיפת החיים וכל חפץ ההיים, הקנין ותשוקותיו, העשר והכבוד, הממשלה וההתרחבות בישראל, ממקור הקדש הם נובעים. על כן המשפטים הם קדש קדשים בישראל, ועל כן הסמיכה, שהיא נושאת שם אלהים עליה, היא כל כך נחוצה לנו, היא כל כך אופית לתכן לאומנו. והרשעה היונית הסורית הרגישה בחוש העור שלה את ערך הסגולה הגדולה הזאת וגזרה על הסמיכה, ור' יהודה בן בבא מסר את נפשו עליה. ופעולת מסירת הנפש הזאת נשארה, כי העמיקה את תכן החיים האופיים המיוחדים של קדש ישראל לד'. משה רבנו ע"ה, בתפסו אתו את כח המשפט, בתחלת יסודו באומה, העלה את כל ערכי המשפט עד סוף כל הדורות לאותו התכן האלהי שמשפטי ישראל באים אליו, ודרישת אלהים באה יחדו עם המשפט הישראלי. "כי יבא אלי העם לדרש אלהים, כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו. והודעתי את הקי האלהים ואת תורותיו". ודרישת אלהים של המשפט נשארה סגולה ישראלית, שהיא מתגלה באופי האלהי הכולל עולמי עד וזורח בארץ ישראל, בארץ חבל נחלתו, מקום האורה של סגולת הקדש.

רצא. אליהו הנביא בעשיה, להעלות אל מרומי הקודש את כל הערכים המעשיים, וזאת היא התכונה המשיחית באמת, ובזה מתאחדים כל העולמים. ותכונת ברית הקודש לישראל, לקדש ידיד מרחם, וצאצאיו חתם באות ברית קדש, להציל ידידות שארנו משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו. הרדיקליות האלהית, שלא לפסוח על שנתי הסעיפים, היא תוצאה מהשלמות האופיית, קנאת הקודש, לקשר את כל העולם הירוד, את עולם העשייה כולו, לברית ד'. וזאת היא עבודתן של ישראל, שתהיה מוכרת באחרית הימים, וגם כעת כל האומה כולה היא

עובדת את עבודתה, עבודת ממלכת כהנים וגוי קדוש, בהכרה פנימית ובאמונה נאמנה. האחדות הטהורה, דעת עליונה וזקוקה זו, מוכרחת היא לשאת בתוכה את האידיאליות הרדיקלית של כל ההויה. והתקדשתם והייתם קדושים, כי קדוש אני ד' אלהיכם. וזכויותיהם של ישראל שנכתבות תחת עץ החיים על ידי אליהו ומשיח, כוללים את כל המעשים שנעשו על ידי ישראל מראש ועד אחרית. גם ביחיד המגיע לחסידות כתב בחובת הלבבות שסופר המעשים הטובים כותב הכל בכלל הזכיות, קל וחומר לאומה כולה, זה גוי צדיק שומר אמונים, שכל מאויה הפנימי הוא רק הרוממות של קודש העליון, שהוא מתלבש בכל שאיפת חיים ובכל מחשבה, ואפילו בכל פרשת העיבור צרכיהם לפניך, וכל קנין ישראלי, וכל אומץ פרטי וכללי, הכל אור קודש שרוי בו. אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בד', מגן עזרך ואשר חרב גאותך, ויכחשו אויביך לך ואתה על במותימו תדרוך. יבחר לנו את נחלתנו, את גאון יעקב אשר אהב סלה.

קובץ ז

א. שתי הבנות כלליות הן, המקיפות את ההויה ואת התורה, את כל ההסתכלות בכל שנויי דרכיה: ההבנה המוסרית וההבנה הסבתית. בתוך ההבנה הסבתית, הקדומה בזמן לגבי רוח האדם, כלולה היא, בתור נשמה עליונה המחיה אותה, ההבנה המוסרית. ההבנה הסבתית מציעה חקים אחוזים זה בזה על כל מרחב היש. מתחיל בעולם החמרי וכחותיו והולך ומקיף, מטפס ועולה עד רוממות העולמים הרוחניים ומנתח את סעיפיהם, כפי עשר הרוח הגדול אשר לאדם, שצד גדלותו מתעלה ומתבלט בהיותו אחוז בחופש ציורו, עם כל קטנו להחליט דבר ודאי במה שנעשה מחוצה לחוג פנימיותו. בשלשלת הסבתית מונחה איזו העקה כללית, איזו מניעה, המעצרת את החקים ותכנם שלא ילכו בדרכים אחרים כי אם באותם הדרכים שהשלשלת הסבתית מקשרת אותם להם. העקה זו עצמה חידה נעלמה היא, ומכל מקום, עם כל המניעה שיש בתכונת שכלנו מלחדור לעמקיה של חדת עולם זו, אין זה חוסם לפנינו את דרך ההסתעפות השכלית לכל אותו הבנין הגדול של ההבנה החקית. אבל בעת אשר אנו עולים למעלה יותר עליונה של הירות נשגבה, אז אנחנו משתחררים מכל אותה המועקה הסבתית, וכל הבנין החקי מצטיר לפנינו בתור קשרים מוסריים אחוזים זה בזה, שההידוק והאמץ שבהם הוא לא פחות חזק ואמין, ועוד יותר מחוטב, מאותו של התכנן אשר להבנה הסבתית, וערכו הכללי הוא נשגב ונעלה ממנו באין ערוך. אז אנו עומדים בעולם של חופש כשהעולם המוסרי מתגלה לפנינו מרומם הוא את העולם החקי הסבתי כולו ומושכו אליו, משפיע עליו מאורו ונמצא שהוא כולו טבוע בים של אור חיים זה של החקים המוסריים שהם הרבה עליונים ונשגבים מהחקים הסבתיים. וכשאנו מעמיקים בדבר הרינו מוצאים אח"כ גם את כל הפרטים של העולם הסבתי, כולם עומדים בתבניתם המעולה בעולם המוסרי המלא זיו, המתנשא ממעל להם.

ב. כשאנו מסתכלים בקשר התורה עם האומה ברית כרותה לארץ ולעם, כשדבקים בד' אלהיהם הרי הם מצליחים, עולים ומתפתחים, משתרשים בארצם ועושים חיל, כשזונים אחרי אלהי נכר הארץ הרי הם מתדלדלים ונופלים, חרבן האומה והארץ בא וצרות וכליונות הולכות ובאות. כשאנו מחפשים את הפתרון בעולם הסבתי הרינו מוצאים, שרוח ישראל אחוז הוא בשלשלת אורגנית חזקה. דעותיו, מהלכי חייו, מגמת פניו בתעופת רוחו הכללית, האמת העליונה המתגלה בו ועל ידו, תכונת ארצו וברכותיה, התאמצות הנשמות היחידיות, המשכת ברכותיהן, לשדי חייהן, החן המשוך על הכלל ועל הפרט, העצות והנטיות הבונות את הבנין הכללי ומבועיהן, בהירות הסקירות, המנוחה הפנימית, חזק הרוח ושלות החיים, הכל אחוז זה בזה. באותה ההבטאה הנפשית של הדבקות בד' אלהיו, אלהי אבותיו הראשונים המעלה אותו מארץ מצרים מבית עבדים, המביאהו אל ארץ הברית והשבועה, המורהו דרכי חיים ונתיבות עולמים, אחוזים הם זה בזה הקישורים והיא משאבת אל תוכו את כל אוצר החיים והתנובה. ובהפרדו ממקור חייו, הרוח מתחלחל. שפעת החיים הכלליים, האחוזים ברתוקות הגוי והארץ, המורשה והמקדש, המוסר והאמונה, מתחלשת. רוח זר בא ומפעם, והוא צמח לא יעשה קמח, לא יקלט ולא יצמיח. והננו רואים את המארה באה ועושה שמות, עד אשר ישוב העם אל אל חייו, אל מקור ישעו, ישיב אליו את רוחו, יקשר באמץ לבב וברוח בינה אל שם ד' אלהי ישראל, ומנזלי פלגיו של הרעיון הכללי, העמוק והחסון, המותאם לרוח עולמים ולחטיביות המיוחדת של ישראל, ישועה חוזרת

ומוארה. כל זאת היא בינה גלויה, הכרה מעשית המחיה ומשיבה רוח. אבל מיד אנו באים להתרומם בחדירה יותר פנימית, שממעל לכל הארג החקיי הזה ארג מוסרי נתון. במוסריות הרעננה, המחיה את השלשלת הסבתית הגדולה הזאת, שם שם מונח כל האמץ, כל הזיו של החיים האלה המתגלים בהופעותיהם בעזיזות כל כך גדולה, בדיקנות כל כך אדירה. ההופעה המוסרית מגלה בנו צביון של אמרה, "שכך ראוי להיות", "כך צריך להיות", לא רק "כך הוא" ו"ככה נהיה". ומההכרה ש"כך צריך להיות" בהתגלותה של הבינה המוסרית אנו חוזרים אח"כ להכיר את השלשלת החקית המוסרית בכל פרטיה, בכל עמקה וגובהה, רחבה והקפה, פנימיותה וחיצוניותה. השתגבות כפולה, חיה ורעננה, מתעוררת אז בקרבנו פנימה, ומעינות של עצה ותבונה, צביונים חיים ותחבולות ישרות, הולכים ומתגלים בקרב כל כליות ולב. רוח האומה מתעורר לתחיה, ובמחבא החיים אור קדושה וטהרה זורח, אורו של משיח.

ג. יש שעות שאדם חש שנכנס רוחו כולו בקרבו פנימה, מאד הוא מרוכז אז בעצמיותו, העולם החיצוני איננו פועל עליו מאומה, הוא קשור בעומק ההתבודדות הפנימית. אם יבא אחד ויבקרנו מבחוץ לא ידע את העשוי ברוחו, הוא יוכל לדון עליו הרבה מצדו השלילי, איך שאיננו חברותי, איך שהוא מתרחק מן הבריות, ואיך שהכל, כל העולם וכל החיים, הכל מוזר לו. ובאמיתיות רוחו בקרבו הוא מרגיש הרמוניה גדולה ואחודה, בפנימיותו טוב טוב לו מאד, השקט הנכסף, שכל העולם רודף אחריו, שרוי הוא אז בתוכו, והוא באמת יושב אז ברומו של עולם. ויש לשער שהנקודה החיה העזיזה שבתוכו פועלת היא בלא יודעים על הסביבה יותר ממה שכל אגיטציה רעשנית יכולה לפעול ולעשות. וכמו שהדבר נוהג באיש יחידי נוהג הדבר באומה בשלמותה, כשרוח ישראל מתכנס יפה בפנימיותו הרי הוא מרגיש שלמות עליונה בקרבו, בונה הוא אז עולמו, אינו רודף להיות הומה ושואג בעולם, אבל רוחו בפנימיותו מתרענן, חייו פועמים בחזקה, והוא יודע את כחו, ואז פועל הוא בעולם, על ידי מה שפועל בעצמו. עת הבנין, ההולכת כעת להתגלות, טרופה היא. אפשר הדבר להתחלף בין נטיה לנטיה. כשאין ההצעות דין לברר את האושר של הגברת הרוח הפנימי ושל אושר הריכוז, אז המחשבה משוטטת תמיד רק בעולם החיצוני, משוטטת לבקש אושר ואינה מוצאה. כעת העבודה דרושה להחיות הרבה את רוח ישראל פנימה, להשתמש בכל הכחות, בין הפנימיים בין החיצוניים, לצורך ריכוז הרוח, וההערות תלכנה עד כדי הרגשה של הוד המנוחה הפנימית, וירא מנוחה כי טוב.

ד. זורח הוא באספקלריא של קודש האידיאל המלא של העולם, לא אותו האידיאל המוזער, הנופל בהווה המצומצמה, אלא האידיאל המרומם האלהי במלא מילואו, והוא יסוד העולם היותר עתיק, מציאות העולם היותר ממשית. המציאות הזעירה רק מיניקת לשדו העליון היא מתקימת ומתברכת. מתגלה במהות האידיאליות המרוממה שאין הפכים במציאות, אין טוב שלעומתו יש רע, אבל יש מדרגות במציאות, יש טוב שלעומתו יש טוב יותר עליון, חיים וחיין דחיין. ומזיו אורו מתגלה שהתיאור של רע, שאנו מתארים במציאות המוגבלת, הוא רק תיאור עראי, לפי הגבלתה של הכרתנו, ובאמת כל שחרות היא רק לבנונית מוקטנה, וכל רשע הוא צדק מוזער. ומעומק הטוב מתגלה יסוד הרחמים העליונים, ויגלה ויראה לעין כל, כי ד' הוא האלהים, ועתיקא קדישא וזעיר אנפין כוליה חד, ועין ד' אל יראיו, עינא חוורא, עינא דכלא ימינא כי עין בעין יראו בשוב ד' ציון, ונודעה יד ד', וראו כל בשר יחדו כי פי ד' דבר.

ה. המחשבות הבודדות, האותיות המיוחדות, האידיאלים המכונסים כל אחד בפנימיותו, שבכל אחד בפני עצמו יש די למלא עולמים, הם יותר נשגבים, אמיצים ורבי ערך החוסן קדשם, מהמחשבות, האותיות, שהם מתרכבים יחד לארג שלם של בנין משוכלל, שכל אחד מהם הוא חלק בבנין הגמור, כח ואבר בכללות האדם הגדול. ומהשיגוב העליון של המחשבות המבודדות, הולכת ונוצרת צורה וחטיבה של עולמים כלולים. מתמעטת היא האורה הנשגבה של האידיאליות המוחלטה, שמפני חסנה ועליוניותה אינה צריכה להתרכב עם שום תוכן שמחוץ לה, ומתוך הנפילה הזאת נעשה חסרון של השתכללות מורגש, וכל אחד אז מבקש לשוב לתחיה, לפעול ולהתעודד, ומתוך שכבר הועם אותו האור הגדול של החוסן, המספיק לכל אות מיוחדת לבדה למלא מלא עולמים על ידי עולמה, הולכים הם ומתרכבים יחד, וצורת האדם הגדול של ההויה מתיצרת, ומתחילים תיקונים מסודרים, נשגבים ומשוערים, שכל האותיות, כל המחשבות, כל האידיאלים, כולם מאוחדים בחוברת מאוחדה. המוציא במספר צבאם, מרוב אונים ואמיץ כח, איש לא נעדר.

ו. אומרת לנו הרזיות, בעולם מלא של אור ושל חיים אתם שרויים. דעו את הישות הגדולה, את עשירות המציאות, שאתם תמיד נפגשים בה. הסתכלו בגדלה בתפארתה, בדיקנותה ובחברותיותה. היו מחוברים להלגינים החיים, הפועלים תמיד כל זיו ותפארה בכל פנה שאתם פונים, עם דברים חיים וקיימים יש לכם עסק, תמיד אתם פועלים פעולות נמרצות, בשיג ושיח עם משאות נפש ויקרת חיים רעננים. בכל פעולותיכם אתם נפגשים בניצוצות מלאים חיים ואור, שואפים ומשתוקקים לעלות לרום רמים, אתם עוזרים אותם והם עוזרים אתכם. זיו החכמה שאתם משיגים אין זה צללים קלושים של איזה זהרורית רוחנית, שאין בה כלום, עד שתבוא הדרישה והמדעות אליכם, אלה הם בני עולם עומד, המתודעים אליכם, השולחים לכם ממרחקים בשורות טובות, ידיעות משלומם ומצבם האיתן, ובשלומם לכם שלום. כשאתם מתעלים הנכם מתרוממים אל סיעות יותר עליונות, אל סביבות יותר נהדרות. והכל חושק הומה ושואף, בסידור נאדר בקודש, ונאזר בתפארה. כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא חייכם, כי באור פניך נתת לנו ד' אלהינו תורת חיים.

ז. כל ההזרחות הרוחניות מאירות את המהותיות הפנימית העצמית שלנו, ומעמידות אותנו ברום מעלה בעצם הקיום והאושר. וכפי אותו הערך שעצמותו של ההזרחות הללו הד מיושרות עמוקות, אמיתיות נאות ואיתנות, ככה תהיה מדת ההזרחת החיונית המאושרה, שהננו סופגים אל תוכנו, ולא עוד אלא שכל הזרחת רוחנית הבאה אלינו פנימה היא נותנת לנו את אשרה ממקור הויתה, היא שואבת חיים בשרשיה מראשית אצילות ההויה, שעל ידה הומשכו אורותיה, שעל פיהם נתגלמה אותה ההזרחת בתיאוריה, עד שבאה אלינו, והננו רואים אותה פנים אל פנים, שבעים מטובה ומתענגים מזויה. ממילא נדע, שנערכות הד ההזרחות יותר מהערך המגולה שבהן עצמן על ידי הערך של מקוריותן. ואותן ההזרחות, שההויה המאושרה שלהן היא באה משפעת עליוניות יותר כוללת, יותר נשגבה, יותר מקפת את הכל, הרי היא יותר ספוגת חיים, יותר מאשרת, ויותר משגבת לעד ולעולמי עולמים את המזרחים על ידה, ומעתה היפלאו לנו כל אותם דברי האמת הנאמרים בשפעה של רוח הקודש מאהבתה ושבתה של תורה, מהאושר העליון הנצחי והחי בחיים מלאים עדי עד, שמתאשרים ההוגים בה, הד כל דברי תורה בכלל ובפרט, בפרטיהם ובפרטי פרטיהם, הרי הם מרוויים ממקור אותה האורה העליונה,

הקדומה לכל, שקדמה לכל יציר נברא, שהיא יסוד השעשועים האלהיים במקורם, ומה גדלה שפעתם עלינו כשאנו מזדרחים מהם.

ח. בדעות היונקות מן החול, כשהן מתרוממות אל התוכן הרוחני, הרי הן עוזבות את התוכנים המעשיים והממשיים לגמרי, מפני שאין כחן יפה לכלול הכל באגודה אחת, באשר הן עצמן הולכות ממקור שכבר הופרד, מסיגים שהוצאו מחוץ למערכת החיים המלאים. הכוללים כל עולמים, ובאותן שהן יונקות ממקור הקודש, כל מה שהן יותר מתעלות, הכל מתעלה עמן, והגויות וכל כחותיהן, מכשיריהן וצביונן, מתעלה ומתקדש על ידיהן, והעולמים בכל ממשיותם הנם מתעדרים על ידן, ד' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. וכל מה שהחוט הנמשך ממרומי הקודש הוא מכוון יותר לעומת ישרו. הולך הוא שיגובו ומאגד את כל התוכנים המעשיים בחיים, את כל הבריות בפועל, את כל העולמים בציר. את כל התקוות ומשאות הנפשות הכלליות והפרטיות. ומחברם יחד לטפוס כללי, שלא יפול צרור ארץ. ונשארים עומדים מחוץ לגופא קדישא הכללי, הנראה כמראה אדם, רק אותם הצללים הכהים, חלושי החיים והמציאות, שלא יעצרו כח בפנימיותם להכלל בהחטיבות המיוחדות ומאוחדות, והם מראים בהפרדם ביותר את החטיבות העליונה של האחדות הרעננה, המחיה כל ומתעלה בכל, ומרוממת ומעלה את כל בחיים התולדתיים, החברותיים, האמוניים והמחשביים. מופרדים על כן משלמות הצביון אותם הרעיונות, הנלחצים מתוך רוחניותם החולנית, לטשטש את הממשיות המאוששות, איתניות המציאות בכל ערכיה, בנין האומה הישראלית ותקותיה, השלמת העולם, העמדת החיים בכל ערכיהם על בסיסם, עד כדי עומק האמת של שיבת ישראל לארצו, תיקון העולם בתחית המתים, והעברת רוח הטומאה מן הארץ, גדולת היש כולו מעשה ידי יוצר כל, יהי כבוד ד' לעולם ישמח ד' במעשיו. והם הם תולדותיהם של אותם הרוחות, המפחידות ומסערות את הרוח המיושב, שאין להם גוף, ויסוד הכללה גופנית בעצם מהותיותם, לא מפני עילויים, אלא מפני חסרון השלמתם. והעקא הפנימית של חסרון היסודי היא המארה הדבקה בהם, שתכונת ההיזק והחבלנות היא קשורה בצביונם, הם הם מזיקי עלמא. ושכלולם של ישראל בבנין בית המקדש, האמנם ישב אלהים את האדם על הארץ, שכלל את צביון הדעה המתנשאת למעלה מן הגיון מצומצם, ובשיר של פגעים נתקדש, לא תירא מפחד לילה מחץ יעוף יומם, מדבר באפל יהלך מקטב ישוד צהרים, והכל סייעו בבנין בית המקדש, נוי של עולם ושכלולו. אותן הדעות עצמן. שכשהן הולכות לצד הרוחני שבציר, מתוך צמצום החול שלהן. אינן יכולות לאחד את כל היש בחוברת, והתוכנים המעשיים והיסודות הגופניים משתלפים מהן, כמו כן כשהן יורדות אל העפר, מתקשרות בסדרים המעשיים ובהערכות הגופניות, מיד נשפטים מהן כל תוכני הרוח, והשיקוע העפרי מתגבר עליהן, עד כדי שנאה והכחדה של כל קדוש ונשגב. ושני ההפכים מתגלים בעומק צורתם. ושניהם להפסד וחבלה, להפרדתה של שלמות החבור הכללי של שמים וארץ, של כל עז וכל הדר. ואור הקודש מתאדר על הכל, מתגדל על כל כל, ובמקום ירידתו לעמקי התחתיות שם הוא מוצא את כל מרום וקדוש, ובמקום עלייתו למרומי שפירי גבוהים שם הוא מוצא שורש כל אשר ירד ונשפל. אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך, אשא כנפי שחר אשכנה באחרית ים, גם שם ידך תנחני ותאחזני ימינך. והסקירה הזאת, הרוויה מטללי האמת הנצחיים, היא העומדת לעד ומעמדת עדי עד את שם ישראל. כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני כן יעמד זרעכם ושמכם.

ט. הדמיונות, והשכליות, והופעת הקודש הנעלה מן השכל, הן שלשת מדרגות של המהותיות הרוחנית של האדם ושל העולם, שהן קשורות זו בזו. כל נקודה דמיונית יש לעומתה נקודה שכלית, שהיא יונקת ממנה, ושבעילוייה היא עולה עד מעלתה, ומתאחדת במקורה. וכל נקודה שכלית יש לה לעומתה נקודה הופעתית בקודש, הרוממה מכל לשון ונשגבה מכל השכלה, שהיא יונקת ממנה ועולה בעילוייה עד מדרגתה. בהתאחדותם של כל הנקודים הדמיוניים השכליים וההופעיים, בחטיבה משוכללת, מתיצב עולם מלא, משולש בקודש. שכל אחד ואחד מהם הוא מואר מכל שלשת מדרגותיו. והאדנות העליונה של מלכות שמים מתיצבת בתבנית כל. הממלאה את כל היכלי הדמיון ברוממות שכלול, והשם הקדוש הבלתי נהגה, המיוחד באותיותיו, בהכללתו של כל היה הוה ויהיה בשורשו ומקורו, המשתפך לתוכו ממקוריותו הנעלמה, ממלא אור את כל ההשכלות, אסר במרומים ממעל, ואשר בשפל מתחתיות. ואותה הצפיה למרחוק, אשר כל עבר. כל הוה, וכל עתיד יערך לעומתה, תתמלא מזוהר אותו העתיד המאושר, שיתגלה, שהוא באמת היה הוה ויהיה תמיד, המאחד במעלה עליונה את כל הדמיונות, את כל השכליות ואת כל ההופעות שבכל קודש וקודש קדשים. אהיה אשר אהיה, ממלא בזיו הוד קדשו את כל חדרי הקודש של כל אנשי הרוח העליון, את כל אשר רוח ד' מדבר בם ומלתו על לשונם. את כל צופי מרכבה, ואת כל המסתכלים בהדרת קודש שורש ההויות כולן, בהיותם מלאי שכלול בכל עדן, גם טרם יצא שכלולם לאור. גם ההתראות המוגבלה מופיעה להיות לשעשועים עדינים, לכל הדבקים ברזי קודש נועם עליון. כהני ד' המברכים בשמו ובו יתהללו.

י. אם רואים אנו שאפילו במקצוע הקרוב, אם הסגנונים מחולקים, לפעמים עיון אחד סותר ומעכב על חבירו, ליוצא מתלמוד אל תלמוד אין שלום, ורבי זירא התענה דלשתכח מיניה תלמודא בבלאה כי היכי דלא ליטרדיה בהיותו בארעא דישראל מתעסק בתלמוד ארץ ישראל, קל וחומר שיש לפעמים למנע מעסקי ידיעות חיצוניות וחלוניות כי הכי דלא נטרדו את הנפש מההתקשרות הפנימית שלה באריגתה את התכנים העליונים של הקודש. ובכלל ישראל כמה שוה הוא החסכון הזה, לצמצם את ריכוז המחשבה במקור ישראל, כדי להוציא את הפנינים הטמונים במעמקי הים שלנו, ולא לפזר את הכחות לזרים ולרעות בשדה אחר. ובהתרוממותה העליונה של גדולת התורה לשמה, זוכה האדם לדברים הרבה, וכל העולם כולו כדאי הוא לו, וכל אוצרות הדיעות והעולמים כולם מזילים אך טל של תורה ואור חיי קודש אל האוצר העליון של נשמת ד' השואבת ממקורה של תורה, מימא רבא דחוכמתא, שהכ"ד הכפול של אשת חיל, כדכד שמשותיך, שואב משם.

יא. הרעיון העליון, הנובע מיסוד ההכרה העליונה בגדולת אין סוף, המוציא את מעמק הברכה מקרב תוכיות הנשמה, ברוך הוא, עד אשר בא לידי אותו האור הנאצל באצילות הטוהר, שמכחו כבר ראויים הם עולמים להיות מתיצרים, מתוארים ומתנהלים, כל אותה האחדות המאירה כל אותם העדנים מלאי החיים והעז, ברום קדשי קדשיהם, הרי הם בכלל היחוד העליון, שמע ישראל ד' אלהינו ד' אחד. ברוממותה של הנשמה היא משוקה רק מזה הטל העליון, משעשוע האחדות האין סופית, וצבעיה המאירים מחיים את פנימיותה, וכוסה רויה. מני אז והלאה, מוכר הוא אור האחדות בהיצירה הפעלית. עולמים ועולמי עולמים, רוחניים, שכליים, רצוניים, כחניים, מוגלמים ומצומצמים, קשורים ואחוזים, מחוטבים ומסודרים, עד המורד של כל אותו המרחב המעשי, והמון המוני כחותיו וגלמיו, סדוריו ופארותיו, יפיו ואמנותו, פארו וסעיפיו, והכל מופע באור האחדות

העליונה, האלהית, המלאה והרוויה. אמנם משבא לכלל עולמים הדבר מצומצם, שם כבר יש הויה וחדלון, עליה וירידה, ריבוי ומיעוט, במובן המדויק של אלה התוכנים, ושלימותיהם עמהם. בעת ההארה המלאה שואפת היא הנשמה למילוי העליון. למרומים האלהיים, שם הוא מקורות תענוגיה, מכוני ישעה כל מה שהוא כבר גדור בהגדרה עולמית, הרי הוא אוסר אותה בכבלים, קוצץ את כנפי רוחה, משיבה עד דכא, על כן עיניה ולבה אל הרום, אל היחוד העליון, יחוד האור האלהי במקורו בעצמיות עצמיותו. בסור הזיו העליון מאת הנשמה, הרי היא עומדת חפזית ראש, מתנתמת בעניה בהשערותיה. במשפטי הגיונותיה, שואבת מים שאובים מאוצרות החושים, בונה בניני רוח וגשם, שכל ודמיון, מהמושכלות הקצובות, חוזה את צללי הטוהר של האור התולדתי במעשה ד' אשר בעולמים, משערת היא את אור המדות והכחות האלהיים, מחיי העולמים, בונייהם ומכונניהם, מקשרת היא את כל העולמים הרבים אל מקור שפעת שרשם, מתנעמת היא בטעם קצוב זה, בהיותה במורד. ריח ציקי קדרה, מאכל שפחות, יש כאן, אבל בירידתה הרי הוא לה הכרח, מביאים העבדים בחשאי, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, יחודא תתאה. כשזורח על גבי היחוד התחתון רק הזיו מן היחוד העליון, הרי הוא מתכפל ומתעלה, עם כל זה הרי הוא בנפילתו, נון כפופה, של כללות האותיות אשר בשני היחודים, עם כללותם. ובהיות היחוד העליון, הפועל והמבריק, והיחוד התחתון, בעל קצבת העולמים, בטל אליו, ונרטב בלשדו, מתעלה בעילוייו ומתאחד באחדותו, הרי היא נזקפת, נון פשוטה, כללא דדכר ונוקבא, תפארת ישראל וכנסת ישראל.

יב. בגדולת העולם, בהופעת הזיו של קדושת ישראל ברוממותו, אין אחיזה לכל זונים, לכל העומדים מבחוץ, לבסס איזה מוסד דוחק רגלי אור ישראל, לבצר איזו הארה מיסית, מכונה אמונית, אשר תוכל עמוד חוץ ממצאות האומה, כבודה ושפעת יקרת קדשה. כי האור העליון וזיו היחוד המאוחד, שיסודו העליון, אור האמת בבחירתו, חי בו, הרי הוא קשור בסגולת ישראל, "ד' אלהיו עמו ותרועת מלך בו". מירידת העולם והשפלת הנשמה הישראלית נפרד היחוד העליון ממקור אחדותו ועלה למעלה להרקיע לשחקים. בעולם החיים לא יופיע כי אם נגהי הזהרורית של היחוד התחתון, הנשאב מהבורות השאובים ויד זרים בו נוגעת. וכנסת ישראל תחיל תזעק בחבלית: אוי נא לי, כי עיפה נפשי. רזי תורה לחיצונים נמסרו. התורה נשרפת, גויליה נשרפים ואותיות פורחות, ולבני ציון היקרים אפר תחת פאר הושם. קמים נבוני לבב בחצות לילה וידיהם על חלציהם כיולדה על צרת העולם, צרת ישראל, צרת השכינה, צרת התורה, הם בוכים ומבכים. ויודעים הם ומכירים את עמק הצער במקורו ובתולדותיו, יודעים הם, שכל הצרות והמשכים, כל נהרי נחלי הדמים הנשפכים, כל התלאות והנדודים, כל הבוז והמשטמה, כל הרשעה והזוהמא, אינם אלא תולדה קלושה מהד הקול של אותו הצער העליון, צער השמים, צער השכינה, צער האידיאליות המהותית בהפרדה ממקור תענוגיה, והאידיאליות העליונה ברוחם של הבריות ובחירת האדם, תשובת ישראל ורוממות אצילות הרוח הרציני, היא קשורה. והם קוראים לתשובה, ואנו ליה ועינינו ליה.

יג. ארץ ישראל איננה דבר חיצוני, קנין חיצוני לאומה, רק בתור אמצעי למטרה של ההתאגדות הכללית והחזקת קיומה החמרי או אפילו הרוחני. ארץ ישראל היא חטיבה עצמותית קשורה בקשר חיים עם האומה, חבוקה בסגולות פנימיות עם מציאותה. ומתוך כך אי אפשר לעמוד על התוכן של סגולת קדושת ארץ ישראל, ולהוציא

לפועל את עומק חבתה, בשום השכלה רציונלית אנושית כי אם ברוח ד' אשר על האומה בכללה, בהטבעה הטבעית הרוחנית אשר בנשמת ישראל, שהיא ששולחת את קויה בצבעים טבעיים בכל הארחות של ההרגשה הבריאה, ומזרחת היא את זריחתה העליונה על פי אותה המדה של רוח הקדושה העליונה, הממלאת חיים ונעם עליון את לבב קדושי הרעיון ועמוקי המחשבה הישראלית. המחשבה על דבר ארץ ישראל, שהיא רק ערך חיצוני כדי העמדת אגודת האומה, אפילו כשהיא באה כדי לבצר על ידה את הרעיון היהודי בגולה, כדי לשמור את צביונו ולאמץ את האמונה והיראה והחזוק של המצות המעשיות בצורה הגונה, אין לה הפרי הראוי לקיום, כי היסוד הזה הוא רעוע בערך איתן הקודש של ארץ ישראל. האמוץ האמתי של רעיון היהדות בגולה בא יבא רק מצד עמק שקועו בארץ ישראל, ומתקות ארץ ישראל יקבל תמיד את כל תכונותיו העצמיות. צפית ישועה היא כח המעמיד של היהדות הגלותית, והיהדות של ארץ ישראל היא הישועה עצמה.

יד. מדרגת משה היא עליונה מארץ ישראל בתור ארץ קדושה מיוחדת ומובדלה, שהיא דוחה מתוכה את התוכן החלוני שבכל ארצות הגויים, אמנם היא מותאמת רק למדרגת ארץ ישראל העליונה, שהיא סופגת לתוכה את כל החול ומקדשתו. וסגולה זו של קידוש כל החול שבועולם כולו, התפשטות קדושת ארץ ישראל בכל העולם דוקא, על ידי כינוס כל העולם בצורתו הרוחנית לארץ ישראל, היא היתה כל שאיפתו, וכל מגמת פניו בתפילותיו המרובות, עד שהכניס באמת בארץ ישראל את האוצר של כל הסגולות הללו, אבל מפני ירידת העולם מונחות בה כל אלה בגניזה, עד אשר יצא כנוגה צדקה וישועה כלפיד יבער.

טו. אותה הקטנות עצמה, שהיא מופיעה תחילה בחזיון הנפש והעולם, דוקא בה גנוזה היא האורה העלומה העליונה, שבגדלות היותר עליונה יוצאה היא אל הפועל עם כל פארוותיה. הנטיה הטבעית לדת וליושר, היא המקנת בלב כל עולל, ובלב כל עם הארץ, כפי אותה המדה שלא נשחתה עדיין הטבעיות הישרה, והיא החוזרת וניעורה בתור הגדלות היותר עליונה, שכל התורה והחכמה כולה מובילה אליה את האדם, שתצא אל הפועל הערתו השכלית, התגלות נשמתו במעמק עמקה, שרק בהתגלותה יגלה לו אור האלהי בעצמיות בירורו ובהירותו. ויש אשר אותו הנחש הקשור בסיגי הקטנות, מתעורר לבלא ולהשחית חלק הגון של גדלות ממוצעת, מפני שבפנימיותו דוחק הוא אל המצב של הגדלות העליונה, ששם ימצא את נשמת הנשמה, את רזי הרזים, את העליוניות המאירה, שיסודי חיי הקטנות בפנימיותם לקוחים ממנה.

טז. אם אצל איש פרטי נאמר, הלומד מרב אחד אינו רואה סימן ברכה, ביחש להסברא, קל וחומר להכלל כולו, שאין הברכה הרוחנית באה כי אם מהשפעת הקיבוץ של כל מאירי הדרך היותר גדולים. ואין להיות נסוג אחור ממה שלפעמים סוללי הדרכים לבדם כל אחד שולל את דרכי משנהו, או את הדרכים האחרים בכלל. ככה היא דרך ההשגה, בהיותה עומדת בחוגה הפרטי, להיות מצטמצמת בריכוזה, ומשמרת את עמדתה על ידי שלילות כל מה שהוא מחוץ לה. אבל כאשר הדברים משתפכים אל הים הגדול של אוצר הכלל כולו, בו יש מקום להכיל את כל פלגיו. נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים, קדוש משכני עליון.

יז. העצבון הוא תוכן תחתית, למטה מן הנפש, שהיא בתכונתה שטה וחפשית, ויכולה להיות שמחה בחלקה. אבל העצבון, מזהירות החיים הקלושה שמובלעת היא בתוך הבשר, ומתגלה בעצמות הגופניות בתור הבלא דגרמי, הרי הוא בא. השוקע בעצבון, מוריד את עצמו לטומאת מת החמורה, אבי אבות הטומאה. כי לא שאול תודך, מות יהללך, לא ישברו יורדי בור אל אמתך. מדת העצבון בתכונתה עומדת היא להרפא רק על ידי זריחה עליונה של טללי אורות אשר בהם המתים חיים, כי טל אורות טלך. העצבון הכללי אשר לאומה כולה בגולה, לקוח הוא ממנת המות אשר היא קשורה בגולה, שהננו כמו חללים שוכבי קבר. אותו זוהר החיים הענף הקשור עם הגופניות של האומה, מלא עצב יאוש ומחשכים הוא, ואין שום מדה יכולה להאיר את המאפליה הגדולה הזאת כי אם אור תחיה עליונה של צפיית ישועה גדולה ועמוקה, הנוקבת כל תהומות, וחודרת לכל מעמקים, ומתמרת ועולה למרומי שפיררים.

יח. ממוצא דבר למדנו, שהמהפכים גם את העצבון היסודי, עצבונא דגופא, עצב הבשר, הנמשך ממארת הנחש, בעצב תלדי בנים, ובעצבון תאכלנה, הרי הם זוכים לתחיית המתים.

יט. התפילין עז הם לישראל, מקדשים אפילו את הגופניות הבשרית, היפך מידת פושעי ישראל בגופן, קרקפתא דלא מנח תפילין, ומתוך כך הם מוחקים את היסוד העצבוני, והשמחה המרוממה מתגברת על ידם. חזייה דהוה קא בדח טובא, אמר ליה בכל עצב יהיה מותר כתיב, אמר ליה אנא תפילין מנחנא.

כ. באור תחיית המתים סרה הקנאה מיסודה. לעתיד לבוא נאמר ונתתי לכם לב בשר, לב בוסר בחלקו של חבירו. מתברר אז הגורל המוחלט של כל יחיד, ורואה הוא את אשרו במילואו במנת כוסו. מי שבא עד הרום הזה, שאור תחיית המתים מתנוצץ עליו במילוי, כבר סרה מדת הקנאה ממנו מיסודה, ואין עצמותיו מוקיבים, מאחר שסבת הרקבון, שהיא עצבונא דגופא, הבלי דגרמי וקטנות הנחשית, בטלה ממנו, ורואה עולמו בחייו, ולבו שמח בכל עמלו, הרי הוא טוב עין במלוא המדה.

כא. והזרחת אור תחית האומה על ידי אור שפעת קודש רזי תורה, אור התפילין, יסיר את עצבונה וקנאתה. אפרים לא יקנא את יהודה, ויהודה לא יצור את אפרים. והעליתי אתכם מקברותיכם עמי וחיייתם.

כב. ותוכני הקטנות שהם יסודי העצבון, אופי הבלי דגרמא, שעומדים בתחתית השדרות של החיים, למטה ממדריגת הנפש, הם נמצאים בכל דבר והגיון לפי ערכו, בכל פעולה ושאפה לפי ערכה, בכל חכמה ובכל פנים של תורה, של דעת ד', ושל דעת העולם והחיים, ושל חיי המוסר והצדק, של חיי היושר והעבודה, לפי ערכם, ובכל מציאות עולמית ונשמית, בכל כח ומפעל, בכל מלא עולמים, לפי ערכם. בכל העלילות הנעשות בעולם, בכל המסיבות, בכל התולדות וסיבוכיהם, בכל מאורעות העולם, ובכל סדרי הישות כולה. יש דברים גדולים וקטנים בעצמיותם, שכשהם נערכים כלפי הכללות, הנם נערכים בגדלות ובקטנות. וישנם דברים מוקטנים, שהם בעצמיותם מהתוכן של הענינים הגדולים, והם הם תוכני הטקנות הטפוסיות, שהקימוצים, הצמצומים, צרות הלב, לחץ הרעיון, וכל אותם המומין שנמצאים מתכונת העצבון הגופני, נמצאים בהם לפי ערכם, כי הכל נדון

בערכו. ויש מין קטנות כזה, שאלמלא היו אותם שעומדים במדריגה פחותה מזה באים אליו, היו מתמלאים נהרה, ואצל אותם שצריכים לדרוך הדרכות עליונות, בפעולות פוריות כלליות והשגות עדינות עליונות, הרי הם אצלם מלאים תוכן של קטנות, שכל הלחץ של הדינים והצמצומים, הקדריות והערפלים, מורכבים בהם. אמנם כל מדות הקטנות, בהיותם מחוברים לתכונות הגדלות, הרי הם חיים, מאירים ושמחים, ואין הזהירות מהן נחוצה כי אם בנתיקה מהיסוד של הגודל. כי שם ד' אקרא הבו גודל לאלהינו.

כג. נטיית החסד צריכה הגנה גדולה. עלול הוא בעל החסד, הנוטה להשפיע לכל, להיות ג"כ מקבל מכל, כך היא דרכה של השפעה, שהיא חוזרת אל הנותן באיזה צורה מושפעת. ומה אפל הוא המצב, כשהנושאים השפלים והמזוהמים יחזירו השפעתם, אחרי אשר נפגמה תחת ידם אל הנותן והמשפיע, באיזה צורה של צליל בת קול. אמנם זהו כוחו של אור חסד אל עליון, אל זועם בכל יום, שלא תשוב שום השפעת קבלה כ"א מהנושאים הטהורים, ותפילת ישרים רצונו, וכל הרשעה כולה, היא רק מקבלת ולא משפעת, יסוד בריה קלה דמעלנא אית לה ומפקנא לית לה. אברהם הובטח במגן שלא תזיקהו השפעתו שהיתה שפוכה על פני כל והולכת לרעים ולטובים, בהיותו מעין דוגמא של חסד של מעלה, אנכי מגן לך, ובמעמקי התורה השמירה היא נתונה לכל אחד ואחד ע"פ מדתו, ויש שהוא מוכרח להשמר שלא להיות מהנה לשום מקום שפל, כדי שלא תשוב שום השפעה שפלה עליו, ומרוב ענותנותו של רבי אמר אוי לי שנתתי פתי לעם הארץ, והשבת אבדה לנכרי אסורה משום למען ספות הרוה את הצמאה, ולא מעלין ולא מורידין נכרים ורועי בהמה דקה. ואם החסד בנטייתו הפראית לא יכיר את עמקם של סייגי קודש הללו, יזרח עליו אור תורה ממקור החסד הנאמן ששם המלכות נתונה, והעולם על ידו נבנה ונתכונן, חסדי דוד הנאמנים.

כד. רק ההבנה האלהית בטהרתה, על-ידי עצמה, ועל-ידי הסתעפות ההרגשות והנטיות הטבעיות, וכל השאיפות הרצוניות הבאות על ידה, היא היא המאירה את העולם, מקיימת את אשרו, ומביאתו לאחריה המגמית הכללית והפרטית. רק היא היא המחסנת את כל המדע ואת כל המוסר, מביאה את הברכה אל הכל, אל כל המפעל ואל כל המעשה וכל ההגיון וכל היצירה. לפי אותה הערפלות והסיגיות המתערבת בההבנה האלהית, המארות באות, דלדול הכח, זוהמת הרשעה, הפרת השלום, קלקלת המוסר, יאוש, בחילה, רקב ותמותה. ההבנה האלהית שופעת היא בכל יצור, הסיגים מתערבים עמה, מפני אותו התוכן התחתיתי המאופל שביצורים המצומצמים, האמונה כוננה לשמור את האוצר הפנימי אוצר החיים לחתמו לבל יגע זר במעין החתום. זאת היא השלמת העולם כולו באמונת ישראל הטהורה, המשמרת את ההבנה האלהית בעצמיות טהרתה, ומתוך השימור הפנימי שבאוצר היחיד שבעולם הרי מעינותיו הולכים ומתגברים, כמה שיהיו הסיגים מתאמצים להתפרץ לעלות ולכהות את הטהור המעיני בנקודת עזו, לא יוכלו, הכל יהיה שוטף עובר וחולף, רק המעין התוכני הפנימי בהתגברות זרמיו הטהורים אשר מן המקדש המה יוצאים, מתגבר על הכל. וגם כעת הרי הוא שולט על כל, ושומר את כל עד אשר מעין יצא מבית ד' והשקה את נחל השיטים, וראו כל בשר כי פי ד' דבר.

כה. תוכנה של המינות, הוא הנתקת הרעיון של יראת שמים ויסוד קרבת ד', מאורה של תורה, והופעתה המעשית כולה. ומתוך הפרדה זו שנעשה בזדון בישראל פנימה, בתוכיות כנסת ישראל, נזדהם העולם, והטומאה האלילית מצאה מקום לחול, ולינק שפעת קיום, עד עת קץ, ביבוש קצירה תשברנה. והפירוד של יסוד היראה האלהית מחיי עולם של התורה גבר כל-כך עד שלא הספיק הדבר רק בהפרדה, כלומר בהפקעת הצורך של קיומה של תורה מיסוד היראה, אלא שהובא הרעל עד כדי יסוד הניגוד, עד שהעיזה השפחה הרעה להחליט שיסוד היראה המזויף שלה, הוא היסוד האמיתי, ושהוא טוען דוקא ביטול והרס לקיומה של תורה ותלמודה, ושאינה יוכת שער. החושך המיני הלזה, לא היה מוצא מקום לחול, אם לא קדמה מתחילה העבה והחשכה של דופי בתוכן ההבנה האלהית. פגם המחשבה בהכמסה הפנימית גרם העמדת החזון של שוא, שעל ידה הופקע העולם החיצוני של האומות מהשפעתה התוכית של כנסת ישראל. וכנסת ישראל הירודה, הכבושה בגולה, לא די לה שאינה משפעת על העולם החיצוני בפועל, אלא היא מושפעת והיא שוכחת את רוממות מעלתה מעוצר רעה ויגון. ראה ד' את עניי כי הגדיל אויב. וכל זה הולך ונמשך מהצלחתם החיצונה של האומות, שעל ידה הם מחפים את החרש בכסף סיגים שלהם, שפתים דולקים ולב רע. אמנם לא יחיל טובם ועצת רשעים רחקה, והרשעה מוכרחת היא להבדק על-ידי מי סוטה, שיהיו לה למרים וצבתה בטנה ונפלה ירכה. ואשת חיל עטרת בעלה תודע בנקיונה, במהרה בימינו אמן.

כו. במזרע הדמיון מונחת התחלות ההכרות השכליות בצורה מצומצמה, והיא הולכת הלך ואור, הלך והתפשט והתפתח, עד שמהערפלים הדמיוניים יוצאים תוכנים שכליים מבוררים. וכשם שההכרות השכליות מתפשטות הן באמת על ההווה כולה, על הטבע ושלשולותיו, ועל חלקים רבים מקיפים שמחוץ לו, כן הם התוכנים אצל הגרעיניות הדמיוניות, שהיא מתהלכת בכל אורך רוחב עומק וגובה שבהויה. המרומים השכליים באים עד ההתגלות, המקודשה, לפי מדרגותיה, והמתעטרת בשלטון המעשה שבפעולות הישות, בקישור סבותיהן, ביחשים רבים ושונים. וכפי ערך זה נהוג הדבר בדמיון. מרום עליות משתפל התוכן עד המורד העמוק. מראשית הנבואה והנהרה האלהית העליונה באדר הקודש עד שפלות הקסם בפעליו והזיותיו. ומראשית הברירות המושכלת, האצילות, בזוך וטוהר צח, עד תעתועי הדמיון היותר מסוכסכים, הולך קו אחד מחולק בהדרגותיו. והצופים מראש אמיר חודרים לכל המעמקים, אין חשך ואין צלמות, כי שאול ואבדון נגד ד'. וברוח האדם הכל משולב ומקושר, ואת כל צריכים לרומם לפאר, להוציא כלי למעשהו.

כז. הסקירה הרואה את הכח האלהי החי ופועל בתועפות גבורותיו ורוממות קדשו בכל מסבות הטבע, בכל הליכות רוחות האדם, בכל סבוכי המלחמות, בכל תכני תעתועי האישים והעמים, היא מסדרת אור קדוש על מלא כל העולם. היא מחברת את הנפש העולמית עם רוחה ונשמתה, מאגדת את כל המפעל והמעשה המסותר בחגוי סלעים וסתרי מדרגות אל כל הגלוי והמופיע בפליאות נוראות, ביד חזקה ובזרע נטויה, באותות ובמופתים, בגלוי שכינה ובנבואה מאירה. והחבור הזה, השכלי, מתמם את צביון האדם ומחיה את העולם, כשאור ישראל מתגלה על ידי עמק הדעת ומעמקי האמונה לראות, איך כל העלילות מראש ועד סוף, מראש מקדמי תבל עד אחרית ימים אחרונים, מתועפות תנועות רוחניות אדירות, הופעות שכליות ומוסריות מלאות וטובות, חדושי חכמות ומדעים נשגבים ומשוכללים, כל הארות תוריות בכחות כלליים ופרטיים, כל זהרי רוח

הקחש וכל השפעות צדיקים יסודי עולמים, הם וגורמיהם העליונים והתחתונים, הכל תנועת-עולמים גדולה אחוזה בהם, תנועת הארת אורו של משיח, שנברא קודם שנברא העולם. בכל עת שמתגלים מקרים ומאורעות, רעיונות ומחשבות, להרים נס של קירוב גאולה וישועה, בין שהיא גשמית ובין שהיא רוחנית, הדעת מכרת את אור ד' החי המופיע בהם ואת קול ד' הדובר וקורא מתוכם, וכל אשר תיטיב הדעת להכירו ולהבינו כה תגלה את האורות של המסכות, כן תישרם אל מטרם וכן יתחברו האורות העלומים עם הגלויים, יתאגד הטבע עם הנס אגד עליון וחזק, "אז ירד שריד לאדירים עם, ד' ירד לי בגבורים". כל ההשלמה השכלית הזאת, המתממת את האמונה ומאזרת כח את החיים לפעול ולעשות, לתור ולדרוש, לצפות לישועה ולעבוד עבודת ד' וישראל עמו, עבודת שמים ועבודת ארץ, ליחדא שמיא וארעא, היא באה בהשתלמותה על פי אותן המדרגות, שאורו של משיח זורח ומתגלה בהן, שהוא כולל ביחד את כל הרוחות: "רוח ד', רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת ד'". ואור התחיה הרוחנית הולך ומתגלה, וצץ ופורח הוא אור התחיה המשיחית העזיזה, הבאה לטהר את סרחון הבשר, את זוהמת הנחש ואת שורש כל חטא, לשמח את העולם ולמלאותו אהבה וחדוה, בהסרת העצבון הבשרי המקושר עם הסרחון התולרתי, הסותם כל הופעת רוח טוהר. "והריחו ביראת ד' ולא למראה עיניו ישפט ולא למשמע אזניו יוכיח, ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לענוי ארץ. והכה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית רשע" התחיה המוסיפה חיי דעת להכרת הנצח להכרת עמדת מעז חיי הרוח, את הכרת שקרות המות, את הסרת כל פחד שוא וכל עצב נתעה, התחלת תקופת הזרחת אור תחית המתים בכל מלא חסנו. אורות עולמים אלו כלולים הם בהופעת האחדות של הנס והטבע, אשר יאחדו על ידי משכילי טוהר, החוזים בבטחה ובגלוי גמור את יד ד' אלהי ישראל בכל חליפות העתים ומכירים את התסיסות ההיסטוריות, כמו הטבעיות והעולמיות, מראש קדמות היצירה, "בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותבל, ומעולם עד עולם אתה אל. תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם". לא נעזבה היא הטבעיות במהלכה, לא אלמנה היא ההיסטוריה הסבוכה במסבותיה, בתוכה חי גואל חזק, צור ישראל וגואלו ד' צבאות שמו, אלהי כל בשר, אלהים לכל ממלכות הארץ, אדון כל המעשים, צור כל העולמים צדיק בכל הדורות. לא עשתה הנבואה שום נס כי אם כשקשרתו לאיזו טבעת טבעית, אפילו קלושה וקטנה. חשבו בזה חושבים סימבולנים מחשבות, שכצללים נחלכו, והאמת המסרתית תביע אמריה בכל הוד גבורתה רכוס מהודק דרוש תמיד להיות מעולם העליון, מהופעת השליטה הנשמטית, אל העולם התחתיתי המוגבל ומצומצם בטבעיותו, גם שם גם פה המהלכים קבועים ומסודרים, בחכמה, בחפש, במלא קדש, והכל הולך הלוך ואור. כפי ההפריה של זיו ההכרה של חכמת ישראל העליונה, של עטרת הנבואה ואספקלריא המאירה הנותנת עליהן את זיון מהוד קרניה, ככה תזרח הדעת להכיר את המגמה של כל המון המסכות וללכת עם כולן ולברך את שם ד' המאיר ומחיה, מסדר ומטיב את כל, "אברכה את ד' בכל עת, תמיד תהלתו בפי". השם המשולב של הויה ואדנות מאיר ומופיע ביקר תפארתו בכל אורותיו, מקורותיו, מבויעיו ומעיניו, בכל צירופיו ולבושיו, בכל טעמיו ונקודותיו, תגיו ואותיותיו, ובלב ישראל חרותה אש דת, מטרת עולמים לכל תנועת החיים, לכל היש בעבר, הוה ועתיד, ומבעד כל מפלשי העננים אור הקדש יחדור, "הנה ד' אלהים בחזק יבא וזרעו מושלה לו, הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו". הכל לפי רוב המעשה ולפי הרחבת ההקשבה, לפי הגדלת התורה ולפי הפצת המענינות אשר לתהומות הרוחניות, לפי השלטת הגאון של חכמת ישראל המנוחלת הדוברת רק אמת בשם ד' על כל מחשבות אדם אשר המה הבל. יבש חציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם.

כח. התגלות תפארת ישראל, אומה שכולה היא כסיס ונר למאור העליון של ההתגלות האלהית העליונה הטהורה המאירה ממעל לכל עולמים, ומחיה כל עולמים, באור עולם, המביאה ע"י הויתתה, מציאותה, תכונתה, אצילותה, המתגלם בכל סעיפי פרטיותיה, אישיה, מאורעותיה, עליותיה, ירידותיה, כשרונותיה, מגרעותיה, כינוסה, פיזור, הארתה וחשכתה, בכל מכל כל, כל אשר בפנימיותה וכל אשר מחוצה לה, הכל מסונף עמה, והכל מוביל ומחיה מנהיג ומרכז, מאיר ומתמם על ידה את החזיון העליוני, את אור חי העולמים תאות כל נפש, חמדת כל עולמי עולמים, תשוקת כל בריה, ותקות כל מעשה וכל מפעל, אומה שכל התולדה העולמית אשר לעמים כולם, ושכל יצירת עולמים מראש ועד סוף ברוחה הם ספונים, שעדנת עדני עדנים אשר ברוח כל יציר וענוגי חי עולם אשר בכל נחלי עדנים, והמערכות הולכות בהוה כמו בעבר ובעתיד ברוח אחד ומיוחד, ובקרב כל נשמה מבניה הכל פועם, הכל מתרכז בגלוי ובסתר, התגלות אור ישועתה ישועת עולמים, ישועת חי עולמים ויפעת בהירת אור כל נשמת היקום. פדיית גוי ואלהיו המתגלה בצפיית ישועתה, מחיה היא כל מקום אשר שמה תגיע, כשהיא מאחזת את הטבע, את ההגיון, את החריצות המועצית את משטרי עם ועם ואת חוקי החברה האנושית, המיוסדים גם הם בחוקים אחוזים ביסודות עולם אשר ממעל ומתחת להם. הרי היא מחיה ומעודדת מטהרת ומקדשת את כל שורש עיוות החיים הולך ומתגבר, המציאות מתאחדת ומתכוננת לעתידה העולמי, והעולם הולך ונגאל. הרצון הפנימי של כל חי וכל אדם, של כל עולם וכל יצור, מתאזר בכל גבורתו בחופש עליוניות אשר לממשלת עולמים. וההקשבה אמיצה היא, וריכוז נפלא, בתנועה אחת, ברעיון אחד, בציור אחד, במילול חי, ובסידור טמיר, הכל עולה וכולל. בתוך המון רבה של פועלים רודפים ונרדפים נחפזים והומים, כואבים וצוהלים, בהירות אור חיים נוצצת מנשמת כל החיים, ובהתבלטה הכל שב וחי. יצירת אורו של משיח מראש מקדם, והתגלותו מתוך כל פלגות המסיבות הטמירות והגלויות, מאגד ומקשר את העולם למכונו, וכל תבואת הדורות בעבר צצים ופורחים בשדה אשר ברכו ד', הטבע וחוקותיה מקשיבים, שומעים קול הקורא, בפנימיות רוחו חי אור פנימי של ראשית המחשבה, וברוח אמונה מתקדש כל המרחב, שמאמין בחי עולמים וזורע. בדיבור אל הסלע שיתן מים להשקות עמו בחירו, הכל קושב רב קשב, ובהכאתו התסיסה מתהוה, הציורים סותרים זה את זה, ומערכת המלחמה מתיצבת. ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם כי המרו את רוחו. אמנם באר ישראל שוטף ונוזל, והפלגים השוטפים יביאו כל הרפואות, על גוי ועל אדם, על גויות ועל נשמות גם יחד, ורוח אלהים חיים המפעם בחכמת ישראל, אשר כל נפש ישראלית היא חלק בהתגלותו, יקום ויפוח ברוח אדיר וחזק, ודבר ד' החי, יחדור ויתעודד, וההקשבה הכללית של כל היקום תקום ביפעתה. אזנים כרית לי עולה וחטאה לא שאלת, אז אמרתי הנא באתי במגילת ספר כתוב עלי, במטה אלהים דא קולמוסא, וחכמת סופרים תפרח ותגאל מסרחונה, מריח מים תפריח, לריח שמניך טובים שמן תורק שמך על כן עלמות אהבך.

כט. ההשגות האלהיות הן זורחות ומתנוצצות באמונתן לפי אותה המדה של תכונת יראת שמים ומדת הענוה הפנימית המתהלכת בתוכיותם. ועצמיות התכונה של ענוה ויראה היא הנושא התוכי של תכונת ההשגות בצחצחותן שבעקרון הן המאירות את ארחות היחש שבין האדם לאלהים, שבין העולמים ליוצרם. על כן אי אפשר כלל להכנס בשום פתח מפתחי הדעת לאמתתה כ"א בהקדמתה של יראה והעטרתה של ענוה. ורוח הבקורת צריכה תמיד להיות עוברת על כל השגותיו לבקש בתוכן את הנשמה המחיה אותן רוח היראה והענוה באחדותו.

ל. הענוה והיראה בהתגלותן הן מולידות את העונג ואת השמחה, אמנם בא העונג העדין מיסוד הענוה, והשמחה הטהורה מיסוד היראה. והתגלות פרצופיהם של אלה החזיונות המוארים באה על ידי הופעת אורותיהם מזה על זה, קורא אני אליהם יעמדו יחדו. וממיוזג הקדוש של אלה הענפים באה הגבורה העליונה, רבת החיל, הפועלת את כל צביוני החיים, באדרת קודש.

לא. סוד ד' ליראיו הוא המלמד את הכבוד אשר ירחש האדם אל הטבע, וע"י הכבוד האמתי שלו הרי הוא מעלה אותו, משגבו ומרוממו. כמו בהליכות המוסר של חיי האדם היחידי כן בהליכות עולמים. העליה המעולה בחיי המוסר היא ההתיצבות הישרת בכל הכחות, "רגלי עמדה במישור", ההתאמה המפוארה של כל נטיות החיים עד שהשכל העליון נמצא בתור גלוי עליון של סכום החיים כולם, וכל אשר מתחת לו הרי הם ענפיו המתפשטים ממנו, שבים אליו ומתרפקים עליו, מוכנים לרצונו, ולעבודתו כסופה ירדפו, וכל המהלכים הטבעיים של הנפשיות והגופניות מוארים הם באור עליון ובמהות הקדש המנצח, המלא הוד ויפעת קדשים של זיו ההשכלה הטהורה המאירה באור חכמה ודעת יסודית. התוכן הזה עומד למעלה למעלה מהאופי המוסרי המוכרח לאסור מלחמות פנימיות, או להסיח דעה ורעיון ממהותו הטבעית ומכל תפקידיו, אשר אז המוסר מוסר צולע הוא, מיסר מסוכן לנפילה למהמורות. על כן האידיאליות של העין הצופיה של המוסר העליון, לפחות, היא העלאת כל התוכן, התגלות כל היש, הופעת החיים בפנימיותו וכל מקיפיו. היא אמנם כלולה בתוך המערכה העליונה, מערכת הקודש, שהיא באמת כבר עולה ממעל לכל ערכים מוסריים, והיא תוכן התם, התמימות השלמה, שאין בה דופי פיסוק וקיצוץ מכל ההופעות, יושר השכל, יושר הלב, יושר הרגש, יושר הרוח, יושר הטבע, יושר הבשר, יושר ההופעה, יושר ההקשבה. וקול אלהים חיים דובר אז מכל מרומים ומכל תחתיות, והעינים למישרים חוזות והמעוף מתחת לרום הוא תדירי, והחזרה חלילה בשביל הופעה והארה, בשביל העלאה והתממה, היא ג"כ תדירית, קלה ובטוחה. "הקב"ה עושה להם כנפים כנשרים ושטים על פני המים, שנאמר על כן לא נירא בהמיר ארץ במוט הרים בלב ימים, ושמא תאמר יש להם צער תלמוד לומר וקוי ד' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים, ירוצו ולא ייגעו, ילכו ולא ייעפו". בפרטיות מתגלה חזון העולמים בכל תקופה שהקב"ה מחדש בה את עולמו, שהכל לקוח הוא מאלף השנים של ההחרבה הכללית, שענפיה מתפשטים בכל עת אשר תחיל ארץ ותנוע, "יהמו יחמרו מימיו ירעשו הרים בגאותו סלה, נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים קדוש משכני עליון, אלהים בקרבה בל תמוט, יעזרה אלהים לפנות בקר". ואור הבקר גם בראשית קדרותו מבהיק הוא מתוכו את האורה העליונה, שהמוסר העליון דורש מהפרטיות על כללות היש ושורש המציאות, הנהגת העולם ועז החיים, סבוב העמים ותהלוכות הממלכות, "אתה הוא האלהים לבדך לכל ממלכות הארץ", והנס והטבע מתאחדים באחדות מאירה. מאור הנס העליון מתגלה איך סעיפי הטבע כולם, הבלתי מובנים מצד עצמם, הם הם ענפיו והתפשטות אורו, וכל הטבע כולו המתגלה בכל תפקידיו, בעולם ובאדם, בנפש היחיד ובנפש העמים, בדאגות החיים היומיים ובהתגדרות הלאומים והממלכות, בעליותיהם וירידותיהם בנכלי הפוליטיקה, בשגעונות המשתגעים, בערמת הערומים ובישרת לבב הישרים, בחכמת החכמים, בבינת הנכונים, בגבורת הגבורים וברוח החלש של החלשים, בכל, רק יד האורה העליונה, אור חכמת כל עולמים, רוח ד' נשמת חיי העולם היא מופיעה. והיד נטויה, והזרוע מושלת, "למשפטיך עמדו היום, כי הכל עבדיך". וצפית הישועה

חודרת היא אז ממעל לשחקים ועד עמקי תחתיות ארץ, עולה היא ממעמקים, וערכות היא רוכבת ומכרת בסקירה אחת את כל הנפלאות ואת כל המפעלות, את כל האמת ואת כל השקר, את כל הצדק ואת כל הרשע, והנה הכל התיצב ומתיצב הכן לפקודת אור דבר אלהים חיים, והארת העולם באור ישראל, היא נשמת ההיסטוריה האנושית בגלוי, ונשמת כל היקום בחביון עוזו, "עד לא עשה ארץ וחוצות וראש עפרות תבל, בהכינו שמים שם אני, בחוקו חוג על פני תהום. באמצו שחקים ממעל בעזו עינות תהום". ההכרה הזאת ע"י אספקלרית הקודש מתהפכת היא לכח פועל, לכח סוקר, לכח מחיה, וכל המפעלות הסבוכות אשר בקרב כל משפחות העמים מתגלות בתור מערכה סדורית, אמנם מעורפלת ומאופלת, התובעת נהרה, והנהרה תבוא ממקום אשר האורה תצא לאור עולם, מציון מכלל יופי אלהים יופיע. ורוח אלהים אמת, המתפשט על כל מערכות האדם, הרי הוא מעלה את הטבע מתחתיותו אל מרומי הקודש, ומכשיר את כל הנסיות להופיע ולהגלות, מתמם את חזון העבודה האלהית בכל הסתעפויותיה על הבסוס הריאלי של החיים, עולה ממעל לאספקלריא הבלתי מאירה, ומביט באור הקודש של אור התורה העליונה, תורת משה, "במראה ולא בחידות", המבססת את המוסר ואת הדעת על יסוד החיים והמעשה ועולה עם כולם יחד למרום הנצח והשלום, אל מקום התפארת ואמת העולמים, אל יסוד החכמה העליונה שתחיה את בעליה בכל הדרות חיים מלאים, המנצחים בת כל התמותות, אל מקום הגבורה העליונה שכל הנעיונות וכל החסדים מסוכים בה. התנוצצות אורה זו בעקבות משיח היא מופעת ובצרות העולם האחרונות היא מוצצת. וכבירי כח נתבעים לברר ולהסביר, לאחוז בכל כח חוסן, בכל יפעה, בכל מפעל וכל תכונה, בכל אמצעי וכל יכולת, בכל התעודדות וכל התעוררות רוח, בכל עת כושר ובכל תכונה אפשרית, לתמם את החזון העליון ההולך ומתגלה, זה החזון אשר אלפי דור הם צעדיו, והקיפו הוא אותו הרום והשפל אשר לעולם ולאדם, האחוז בהרום והשפל אשר לסגולת האדם, לסגולת העמים, לאישון האדם, "כי לד' עין אדם וכל שבטי ישראל", ורוחב הדעת, מעמק דרך ארץ, התיצבות לפני מלכים, הבעת המבוקש האדיר בכל הבלטתו, שעבוד המחשבה לרום העליון, הבעת הבטחון האלהי בכל עזת קדשו, הבטחה, שהופעת הממלכה העליונה של אמרת ד' לא תחסר את התגלותה ובכל עת שתדרש הנסיות כולה היא מוכנה על צדה, הם תכסיסיו. וקול אלהים חיים בהגלותו בלבבות הרי הוא עומד אחר כתלנו להתגלות בעולם ובכל עולמים. שרעפים הללו מביאים אורו של משיח, וחכמת ישראל המנוחלת תנצח את העולם, תעטר את התורה בעטרות עליונות ותטהר את ערפלי האמונה הכללית והפרטית מכל סבוכיהם, כאש מטהר וכבורית מכבסים, אור השלום בישראל יופיע ואור התשובה יאיר בת כל נאות יעקב. ומגדל עז שם ד' בו ירוץ צדיק ונשגב, ונשגב ד' לבדו ביום ההוא. וקרוב הוא היום, ובידינו לקרבו, רק אם נטה אוזן לשמוע קול שיח קודש ואור תורת אמת וחכמת ישראל העליונה תהיה לנו למורשת פלטה.

לב. כאחיזת הפשט והסוד זה בזה, יסוד אחדות תורה שבכתב עם תורה שבעל פה, ההסתכלות היותר פנימית עם ההסתכלות החיצונית בעולם, בחיים, במציאות, במסכות, בסגנון, באדם ובהויה, כן היא התאחדות הנס והטבע. בהנהגה וכמו כן באמונה. ההתעמקות החודרת מאחדת את הנפרדים, מה שהשביל הבינוני מפרידם. אורו של משיח, שיסודו רם ונשא וגבה מאד, מואר הוא מהתוכן העליון שהנס והטבע מאוחדים שם וכל העלילות של הטבע מקטן ועד גדול פועלים בעדו ועמו, על ידו ובהשפעתו, כמו העלילות הנסיות. המעשים כולם עומדים בצורה עוברית, כל ההויה כולה נשמות אפרוחים או ביצים, ורוח אלהים מרחפת עליהם, ומשיח גנוז הוא בקן צפור, זהו היכלו, והאפרוחים מתפתחים ומתגדלים והביצים מתחממים, והולכים ומתקרבים

לצורת היות החיים והמפעל, ובכללות הכל הכל כולל, לא יחסרו גם כל הכחות השוללים, שגם הם מצטרפים להוציא כלי למעשהו, כמו הכחות החיוביים. והכחות השוללים, שהם מצטרפים אל הכל לעשות את הצביון של המטרה העליונה, שם בעומק ירידתם אורה חיובית עליונה גנוזה. תחת העוני הנורא עושר עליון גנוז וחי, קוב"ה וחד מסכנא הם המה יושבים בהיכל קן צפור. וטהורי לב היודעים רזא דמלא דשטותא, ואיך היא מצטרפת להאיר רזא דחכמתא, כרב המנונא סבא, הם דרים בהאי מגדלא ומסתכלים הם במפלאות תמים דעים באור ישועתו. וחבלי משיח הפנימיים, הם חבלי משיח עצמו: הירידה למעמקי הסבות של כל מוחין דקטנות הם הם יסורי חנק לרוחא דמלכא משיחא דבגלותא בתראה בסיפיה, המתקן את הצעדים האחרונים, "אשר חרפו אויבך ד' אשר חרפו עקבות משיחך, ברוך ד' לעולם אמן ואמן" יסורי סקילה היו בכל התקופה של עבודה זרה, וכל הרעות, הירידות והטמטומים, הפרעות הפנימיות והחיצוניות, שהם ענפיה יסורי שרפה, החורבנות והגזירות המלכותיות על התורה, שרפות התורה והשמדות הנוראות שהיו מכוונות לעקירת הנשמה והפנימיות, שרפת נשמה וגוף קים יסורי הרג הם הם כל ההרגות, המיתות המשוונות, וכל הרדיפות החיצוניות במעמד הכלכלה, "ואכל קצירך ולחמך יאכלו בניך ובנותיך" יסורי חנק הם הם היסורים האחרונים של ירידת האור למעמקים לחשוף סבות קטנות וקלות, לנעוץ תקוות במרחקים ומאורעות זמניות בנסיות לב של מושלים, ובמהלכים של השתדליות פוליטיות, לעורר גם קטני רוח, שאין להם כ"א מטרות קרובות מגושמות ומצומצמות, והקטנות מחוללת את החוצפא, וחבל המחנק אחוז על הצואר, מונע את הדבור וסותם את האויר. רק רוח ד' אשר על עמו, אור התורה הפנימית יופיע להשיב רוחא דמשיחא, ומתוך האפלה יבוא אור גדול.

לג. מהו הטבע, אחיזת הסבות במסובכים, האופנים של אלו האחיזות שונים הם, בתכניות רבות הנן עומדות ומסודרות, שוטפות והולכות. ודאי החופש העליון כביר ונעלם, רם ונשא הוא, מתנשא מעל כל, והמון עולמים לאין תכלית אצורים ביכולת העליונה, במציאות היותר נבחרה, יותר פאורה, יותר חזקה ויותר אמיתית. ומהם הוזרח האור המציאותי הסיבתי, שהננו כולנו, בכל הויתנו, הרוחנית, והחמרית, הפרטית והכללית, האישית והעולמית, אחוזים ומעורים בו. קדורים הם מקטיני הטבע ומצמצמיו, בגבולים קצרים ומצרים דחוקים. מבית עבדים הננו מוצאים, לחרות עולם נגאלנו, זיכך אותנו כור הברזל אשר במצרים, להכין גאולה לעולם כולו בגאולתנו. והטבע התעלה בעילוינו, זרח עליו הוד נשמת הנס. והנס, והחק, והתורה, והמדע, המוסר והזוהר הרוחני, הצדקה והמשרים, הדבקות האלהית, וסדרי הקדושה כולם הם הם גילויי הטבע היותר חטיביים. והטבע, בעומק רומו, במקור חיות היותו, פועל בכל, חותם אלהי עולם בכל נוצר, בכל יש, והוא, בכל עולם ובכללות עולמים. ועומק היראה, משטר האהבה, רוממות הקדושה, ואורח החיים הזורע צדקות ועז, הוא מכונן תהלוכות לחקות עולמים, את חקותי תשמרו. והנס והטבע מתאחדים. מימינו אש דת למו.

לד. הטבע בעצמו צריך שיתקדש על ידי מחשבתן של ישראל, כל מה שחדירת הבינה, המוארה באור האלהי, חודרת יותר אל הבנת העולם וכל תכונותיו, במעמדיו החומריים והרוחניים, וכל שלשולותיהם, מזדרחת אורה של שמש צדקה, וההכרה, איך יד אל עליון קונה שמים וארץ מובילה הכל בעצה ובתבונה, בחסד וברחמים, בגבורה ובמלכות מלאתי צדק, היא מתגברת. והאדם מתעלה, והעולם מתעלה עמו, העולם מזדקק על ידי מחשבת קודש זאת, עד שהוא מקבל הכשר של חידור לאור היותר עליון. וההופעה של הנסים והנפלאות

הגדולות נעשית מותאמת לתכונתו. וכל מה שיותר יופיע האור של הנסים העליונים, כה יגדל העז של החשיבות הפנימית של הטבע, היונקת מחכמה של מעלה. וזאת תורת האדם תמיד, להעיר את נפשו, לרוממה ולשגבה, לזככה ולהאירה, עד שהאור העליון של הנשמה העליונה יהיה חודר בכל חגויה. וכן היא תורת העולם, לחדור במעמקי הנפש העולמית, במסתרי החיים של היצור, בתחבולות ויצרי לב האדם אל האדם, אותו האור העליון, אותם הגוונים הנאים, של הקשת העליונה, ברית עולם בין ד' ובין כל נפש חיה, להכיר ולהבין, כי אלהי הרוחות לכל בשר ואלהי כל בשר הוא, יוצרנו יוצר בראשית, וכל מעשינו פעלת לנו.

לה. הכל עשוי במשקל עליון, הכל עשוי בטבע. גם הניסים יש להם אותו הטבע הניסי, אותם החוקים הניסיים והגדרים הנפלאים, המקשרים את עלילותיהם. והכל עשוי בעצה של החירות העליונה, שאין עמה שיעבוד והכרח, אמנם קבעה עצת עולמים זו את חוקיה, מידי אביר יעקב, משם רועה אבן ישראל. זאת המארה של כבוד הטבע הירוד, של ההשתעבדות אליו בצורתו השפלה, הירודה והקודרת, שהוא נעשה בימוס לעבודה זרה, והתוכן המוריד את כל העולם וכל החיים, את האדם ואת רוחו, למעמקי תהום האבדון, היא בעצמה העולה ממעמקי שאול, מיטהרת ומתקדשת, וחוזרת לאיתן העליונות הטהורה, מתחברת למקור שרשה, ושואבת את מעינותיה ממרומי קודש קדשים. וזילזול הטבע בכלל, הוא מקור המארה הדלולה, המקיים את תכונת העבודה זרה בצורה של מינות מתועבה, שנותנת ארכה להרשעה, ומזהמת את החיים בדלדולה הנמאס. כפירת הטבע גרמה אטימת הלב מהוקרת החק הכתוב, אמרת ד', שמיוסדת בחוקות שמים וארץ, אשר נתנה למורשה לישראל. ענו לד' בתורה (-אולי צ"ל בתודה), זמרו לאלהינו בכינור, המכסה שמים בעבים המכין לארץ מטר, המצמיח הרים חציר, נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו, השולח אמרתו ארץ עד מהרה ירוץ דברו, משליך קרחו כפיתים לפני קרתו מי יעמוד, מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום הללויה. והרשעה המינית בסכלותה וגאותה ההוללה, אטמה עיניה וסתמה אזניה בלי דעת כל זאת, ואל שדי התגברה, לרדות בחוקי ד' ומשפטי עליון כרודה בעבד שפל לכל אשר יחפוץ, ועצת עליון נאצה. ופרצה זו היא מקור רשעתה, אשר הזקיקה אותה לעבודה זרה נתעבה, לבושה בעדיים חיצוניים, ותוכה נמאס, נבאש ונסרח. קדושת הטבע, קשרי הסיבות בעלילותיהן כעצת אדון עולם אשר לתבונתו אין חקר, הוא דבר ד' אשר רק לנאמן ביתו נגלה, תורת משה אמת, העומדת עדי עד, וחודרת כל סתרי עולמים וכל גילוייהם, אהבת חסד ותורת חיים וחק ומשפט, לעולם זאת על ישראל, ומזיו אורה יואר תבל ומלואו. ההשגה האלהית, הדבקות, הקדושה, היראה, האהבה, המצוות וכונותיהם, התקוה והבטחון, כולם אחוזים בשלשלאות סיבתיות, פועלים הם את פעולותיהם לאור ולחיים ברתוקות נאמנות, וכאלה נאמנות הן הסיבות ההולכות בחיים כולם, העוברות על גוי ועל אדם יחד. ובתוך העלילות ותחבולותיהן אצור אוצר החיים הפנימיים, אשר לפי המדע העליון המתגבר בתוכם, לפי אור הקודש המתגבר בהם, ככה מתגלה השלטון העליון לקשר את כל אלה בצורות יותר חזקות, יותר עליונות, יותר עדינות, ויותר מטריות. והגבורה הרוממה הולכת ומוארת, יתן לך כלבך וכל עצתך ימלא, ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור.

לו. אותו הטשטוש המיני נטל את היסוד הבריא של תקומת אור התורה בעולם החיים והמעשה, גרש את השכינה מהתחתונים, כמעשה דורות הרשעים, ונטה ידו להתמכר בכשפים, ובכל הזיות המכחישים פמליא של

מעלה. ומתוך כך יסוד התורה הרעננה, המחיה את העולם ומרבה בו שלום ואחזה ואהבת אמת וצדק, חכמה ושכל טוב, חדוה וזיו חיים, נחלש בעטיו של נחש צפעוני זה שאיה יוכת שער, אשר אחריתו עדי אובד וימחה מן העולם הוא וכל מחזיקיו, ובית ישרים יעמוד. והשלטת הקודש יתגלה על הטבע וכל הסתעפותיו, והניסים יתרוממו ויתעלו ממעל לכל חוג תפיסת חיקוי כוזב של בדאות כשפית, ויראו איך הם נובעים מאדירות הקודש של מלכות דקדושה. הלא את היא המחצבת רהב מחוללת תנין, השמה במעמקי ים דרך לעבור גאולים. וכותלי בית המדרש המלאים בהליכות עולם, ברוח משפט, וביסוד חיים טבעיים על כל מעשה ומפעל אשר תחת השמש, יתכוננו בחסנם. מה טבו אהליך יעקב משכנתך ישראל. וזיו העולם כולו יגלה על-ידי כח ישראל הצומח ועולה, ויתברר לכל סוד החיים הספון בכל העולם, בכל הגוים ובכל הממלכות, כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם, שהוא כולו נעוץ בתקומתה של כנסת ישראל הטבעית והניסית, הרוחנית והחמרית, המוסרית והמעשית, הפנימית והחיצונית. עטרת תפארת ביד ד' וצניף מלוכה בכף אלהי ישראל. אלהי כל הארץ יקרא. וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר.

לז. אותה ההתרחקות מן הטבע של המינות, גרמה לעיגה לדברי חכמים, לדקדוקי דינים ומצות, ופנתה לאגדות של דופי, עד אשר הטילה ארס בתוכן האגדי ועשתה אותו מנגד לחטיביותה האיתנה של ההלכה, השופטת צדק ומשרים, ובימינה עז וחיים. בעמל גדול עמדו קדושי עליון על החלקה הזאת הקדושה, להצילה מכף אויב, והסתירו את אוצר האגדה בהסתרות רבות, במנעלים עצומים, סגרוהו ממגע זרים. ולשמירה זו קלע רבי זירא בקראו ספרי קוסמין להאגדות הבלתי בטוחות מהשפעתה הזרה של אותה המינות הקוסמת. עד הימים האחרונים לא חדלה לגמרי חלחלה הארסית של האגדה, שנפגמה ממגע זרים, לפגום ולהזיק, וסימניה מורים תמיד אותה הבחינה של קרירות אברים החיצונים, ביעוט בדקדוקי תורה, והתבדלות מהעולם הישועי, מצד מעמד ההשקפה הרוחנית בצביונה, וחזרה אל העולם כבולמוס זר, בהלעטה חצפנית, לא באותה הצניעות והזהירות הישראלית האחוזה בקדושתה של תורה, וארוגה בעמלה ושינונה. הפרדתה של האגדה מעל ההלכה, היא היא הפרדת התורה והנבואה, והעמדת ערך מהופך מהערך המוטבע עמוק בנשמה הישראלית, להעלות את ערך הנבואה מעל התורה, ובזה נעשתה השפעתה של הנבואה בעצמה מחוללת ופנים מתגלים בה שלא כהלכה. והפנים המזוייפים הללו, הולכים ומאפילים זהרה של תורה, ומחשיכים את העולם כולו. כנסת ישראל עומדת היא על המשמר, לוחמת היא על עצמה על קיומה הפנימי, נלחמת היא עם עצמה גם-כן, עם החסרונות שחדרו אל תוכה, וטרדתה במלחמתה הפנימית, לא תתן לה די און לפנות אל עמדה פוליטית, שתוכנה היא מלחמה כלפי חוץ. אבל המעמד הולך ואור, העולם מזדקק הזיוף הנורא של המינות הולך ומתגלה, האגדה הולכת ומשתמרת מהשפעה הארסית שלה. חכמת ישראל הפנימית, שהיא מורשה קהלת יעקב, נחלת קדושים אשר תורת ד' בלבם, עומדת היא על כנה הכן, להגן על האגדה המאוחדת עם ההלכה, להגן על הנבואה המסתעפת מן התורה, לרומם את השפעת התורה על העולם הנבואי, ואת הזכות הפנימית של נשמת ישראל. ורוח ישראל מתאמץ בתוכו, וצמח ישועה עולה ופורח, וההכרה של אחדות, של מלכות שמים, הולכת ומתבררת. יכירו וידעו כל באי עולם, כי אתה הוא האלהים לבדך לכל ממלכות הארץ אתה עשית את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם, ומי בכל מעשה ידך בעליונים ובתחתונים שיאמר לך מה תעשה. אבינו שבשמים עשה עמנו חסד בעבור שמך הגדול שנקרא עלינו, וקיים לנו ד' אלהינו מה שכתוב: בעת ההיא אביא אתכם, ובעת קבצי אתכם, כי אתן אתכם לשם ולתהילה בכל עמי הארץ, בשובי את שבותיכם לעיניכם אמר ד'. ועיניכם תראינה, ואתם

תאמרו יגדל ד' מעל לגבול ישראל. ונחל ד' את יהודה חלקו על אדמת הקודש ובחר עוד בירושלים. הס כל בשר מפני ד' כי נעור ממעון קדשו. ואותו הארס המצער שנכנס באגדה בשיעור קטן מאד, ועשה גם-כן קצת שמות, והעמיד חטיבות פנימיות בצורה של מיני חסידות וכתות נבדלות, נבטל הוא במיעוטו, ונזדכך באש התורה וחוסן האמונה. קשר הפנימי של אהבת האומה וחוסן יקרת הקודש שבנפשות הגדולות הפנימיות אשר עסקו בפיתוחו, העלו את התוכן לתוכיות הקודש והכח המזיק שבו הולך ומתהפך לכח מועיל, לכח פועל ומבריא, עד אשר שוב ישוב אל מקורו בטוהר מלא ובחסינות פנימית מצוחצחה.

לח. היצר הרע הגדיל לעשות, שמניח אומות העולם ומתגרה בישראל. אין הגירוי מצוי אלא במקום שיש ניגוד. התוכן הגויי הוא כולו יצר הרע, אין שם מקום לגירוי. גם החיים המסודרים הגויים הנם מסודרים רק ביחס לחלקיהם הפרטיים, שהם מתאימים זה לזה, ומזה יוצא הסידור והחיים שהם בתבנית המוסר והצדק, אבל בתוכיות האופי, כל החיים המהותיים אומרים רשעה. זאת היא תכונתה של הקיבוציות הגויית, שעדיין לא קלטה אליה את האור האנושי של צלם אלהים, שנמצא רק בפרטים, חסידי אומות העולם שיש להם חלק לעולם הבא. ולא יהיה שריד לבית עשו, ולא לכל עשו, לאפוקי אנטונינוס וקטיעה בר שלום וחבריהם, שאינם מקבלים את יניקתם מהכללות הלאומית הקיבוצית שלהם, אלא מזיו הנשמה הכללית של האדם, שמשרה את הארתה על יחידי הסגולה שבל (-לכאורה צ"ל שבכל) עם ובכל דור. והיסוד הקיבוצי אמנם הוא פועל בכל זה על האופי היחידי. והגירוי היצרי אינו מצוי כי אם מצד הניגוד התוכי להתקוממותה של הרשעה, וההתגברות הפנימית של חפץ ביעורה מן העולם. על כן ישראל נתונים תמיד במצב של מלחמה מוסרית פנימית, וכל מי שנשמת ישראל יותר חיה בקרבו, מלחמתו יותר עזיזה ויותר מורגשה ומלאה ענין, כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו. רבות רעות צדיק, ומכולם יצילנו ד'. ד' לא יעזבנו בידו, ולא ירשיענו בהשפטו.

לט. כשאור הקודש מוזער, שולט הטבע בגסותו, חוקיו הסמויים הולכים ומלפפים את החיים, והאדם נמשך אחרי צדו הבהמי, והעולם אחרי מערכותיו, שהם הם גם כן קיבוץ החוקיות הכוכבית, הזרמים והכחות הפועלים בפגישתם הסידורית על פי משטרם. וכשהשכל התוכי מתגבר, כשהרצון הטוב בחיקוי העליון מתרומם להנהגה, הכל מתעלה, וכבאדם כן בעולם אין שליטה חוקית סמויה, כי אם הנהגה שכלית מדויקה. נתונים הם כל הגויים תחת היד החזקה של משטרי המערכות של כחות הטבע וזרמיהם, אין להם שאיפה יותר גבוהה מהמילוי של חפצם הטבעי, זהו מלחמת קיומם. כל השכל איננו כי אם משמש לאותו הרצון העור, ונמצא שאין התרוממות עצמית, כי אם התקשטות חיצונית, והתעלות חלקית בחוג הנשפל, חירות שטחית בתוך עמקה של ההשתעבדות הפנימית. לא כאלה חלק יעקב, החפץ התוכי הוא לנצח את עצמו, הסקירה הנשמטית היא לרומם את חיי הכלל וחיי העולמים, את חיי הפרט וחיי כל מפעל ותנועה, אל אותו המובן של החיים אשר להעדן העליון של החכמה היצירתית, ששם המגמה המציאותית שרויה, והדבקות האלהית הולכת ופועמת באומה ביסוד נשמתה וחפץ קיומה. הרצון העליון הזה מתגבר הוא על כל המערכות, אין הזרמים הטבעיים דוחפים אותו, כי חזק הוא מהם. אמנם בהשפלת האורה, בשליטת ראשים שאינם הגונים, מיסוד ערב רב, נכנס רוח זר ותוכן גויי, עד כדי השלטה של המערכה הטבעית, עד בוא אור הגאולה.

מ. כשם שהדיבור הבטל והמותר מגביר את הטשטוש הנפשי, ומערפל את האור הטהור שהנשמה משפעת מתוך פנימיותה, שהאדם עלול לקבלו בטהרו וליהנות בזיוו החודר והעמוק, לולא החשיך בעצמו את הסביבה ההסתכלותית הרוחנית שלו על ידי אותן ההמשכות החיצוניות הריקות והאפלות של הדיבורים הבטלים שאין בהם חיים ואור – כמו כן כל הסתכלות חיצונית בלא מטרה, בלא חכמה ושכל, בלא חשבון ודעת, היא מזרמת לתוך העין זרמים חיצוניים אפלים וכהים, מטעים ומשבשים. הכיוון ההבטתי הוא מכניס אור הרבה לתוך החוג המצומצם, וכשהעינים נשאות להביט למרחוק במטרה התבוננותית, אז החיים ההבטיים הם מלאים לשד, והם מחיים את הנושאים המוצצים, ומשיבים אותם אל תוך הנפש רוויי חיים ומחשבה, והאדם מחיה את העולם, ומחיה את עצמו בזיו פנימיות נשמתו. כל אופן שההגברה החיצונית באה על האור הפנימי, הרי הוא אוטמו. ואפילו הברה קולנית ריקה, הגבהת קול יותר מערך המטרה שהרוח, הרצון, והעריגה המקודשה תובעת, הרי היא מאפילה את אור הרגש, וסותמת את חרכי הנשמה מהופיע את מאורותיה. ובעולם, התנועה ההומה של הרשעה, של הבהמות הגסה האנושית, קול המונה של רומי, משתקת קול גלגל חמה, עד אשר הרשעה תקפץ פיה, וקול מבשר ישמע, האומר לציור מלך אלהיך.

מא. מצד שורש השורשים, אור אין סוף במילואו, אין מקום לשום נמנע, אפילו אותן הנמנעות המוחלטות, הבנויות על יסוד חוקי הזמן והמקום, כמו התהפכות עבר לעתיד, וחלק לכל, או גם עבר מאוחר לעתיד, וחלק גדול מהכל, קו אלכסון של מרובע שווה או קצר מקו הישר, כל אלה הן מניעות מוכרחות רק בחוג הזמן והמקום, שהם מכוננים בכונניות של מצר והגבלה של הרשימו שהתגלתה רק אחרי העלמת אור אין סוף מכל אותו השטח, כלומר אותו הסיגול העתיד שכללי כללים של הכשרות עולמים בו עלולים להיות מכוללים ובנויים. כשמתעלים ממעל לראשית ואחרית, ממעל לזמן ומקום, אין מניעה, אמנם אין גם שפה ולשון, דיבור והגיון, שאלה וערך, על כן אפילו זאת המניעה המוחלטת של הוות אלוה כמותו, או חדלון הויית עצמו, אינם דברים של מבטא כלל, כי אין למעלה מכל הערך שממנו לקוח כל אוצר הביטוי הרוחני שלנו שום תיאור, לא למציאות ולא לחדלון, לא לערך ולא לדימוי, לא לשיווי ולא לבלתי שיווי. אמנם עדים אנו שכל האי אפשרות התאורית הזאת, היא רק מפני החוזק והעוצם, מפני הישות העליונה מכל ישות, מתוארה או בלתי מתוארה. והראיה, שרק אחרי החלשות שרבות, אחרי העלמים מרובים וצמצומים עצומים ומרובבים, מותחלים הם הערכים להגלות, הערכים של בלתי ערך בתחילה, אין ערוך אליך, ואחר כך הערכים הממשילים ומשויים בדמיונות ומשלים, בכחן של נביאים הגדול לדמות צורה ליוצרה. ביסוד הרשימו, מקום התוהו העשוי, האין הנוצר, האפס הנברא, והבוהו הנאצל, שם הוכן יסוד המניעה המגבילה של הנמנעות, שיצאו ונתגלו לפנינו בצורות הנמנעות ההנדסיות, המספריות והגיאומטריות היסודיות. והנשמה המחיה אותם היא רוח אלהים חיים, בגבורת קודש קדשים, ממעל לכל הופעת הכשרת עולמי עולמים. כי הוא אמר ויהי, וצוה ונבראו, חי עולמים, טהור עינים. לפי עוצם הטוהר המתגלה בעולם, מתגלה הדר היכולת המתנוצץ ממקור החיים העליונים, מגדולת הגבורה האין סופית, המעוטר בזיו השלמות של כל אור ויפעה, של כל קודש קדשי קדשים וחדת עדני עדנים, של כל רוממות אידיאלי אידיאליים ופארי מגמות רמות ונשאות, המתנשא מימות עולם. נמצא בשורש הכל, מעולם, ממעל לכל עולמים, הכל כבר עשוי, בנוי ומשוכלל. וזהו סוד היכולת הבלתי מוגבלת, הנותנת קיום ועמדה לכל יש, והמבטיחה את התקומה הנצחית לעצת עליון, עצת ד' היא תקום. וכאשר הנמנעות המוחלטות גם הן הוחקו ונעשו, הננו מתיחסים אליהם ביחס הראוי לכבוד של מעשי ד' יוצר כל, ומכניסים אנו

אותן בתוך האריגה הכללית של מחשבות הקודש. מיסוד הנמנעות הוחק הטבע הרוחני והגשמי עם כל חוקיו, מסיבותיו ועלילותיו. והננו מקשרים בזה את השמים ואת הארץ, את הגויה והרוח, את הרעיון והמפעל, את הדליגה והאיטיות, את ההתפתחות והפתאומיות, באגודה מחוטבת. ומראשית ועד אחרית, אור בהיר זרוח, אור קודש זרוע, והנס והטבע מאוחדים. ורוח ד' זרחה על הרמב"ם בהקימו את יסוד האמונה מאוגד עם שורש החידוש הגמור והמוחלט, ועם זה את הדרך של המדע המוביל אל ההכרה האלהית, על יסוד הקדמות, שהוא יסוד נופל תיכף בהזרחת אור האמונה, הבא ומופיע מיד אחרי ההברקה המדעית המקפת. אמנם הקדמות השפלה, העכורה, היונית, אינה כי אם דמיון חלש וכוזב, המאוגד עם הכסל והרשע הבהמי החיצוני, המתגבר על האדם הילד ההולך ותר אחרי עיניו, ואין מכניסים מי רגלים בעזרה. אבל בשורש שרשו, שמשם יש נטית השכל בהתבודדותו אליו, הוא נובע מהמציאות המוחלטת העליונה מכל, הבלתי מותנה, הבלתי סופית, השוללת כל שלילות ומצרים, ומעדרת כל העדרים. ורק כדי להכין תבל מתואר ומוגבל, שהשלילה עם החיוב פועלים פעולתם בקרבו, ועושים את תפקידם לשכלולו, קדם ההעדר העשוי, הצמצום המתווה את הרשימה הקדומה, שנתן יסוד החידוש בגילוי, והכין את העולם המתואר, שהוא כלי לקבלת אור חיי האמונה, שפעת החידוש, כבוד ד', שמו וזכר קדשו, שם שם ד' צבאות אדון כל הארץ, הזורח בארון עוזו, יושב הכרובים הופיעה. והמהלך העליון הזה מקדש את הטבע כולו, ומכשיר את החיים לאור הניסים וכל הנפלאות כולם, מאחד את העולמים הנצחיים עם הזמניים, ומקדש את חיי הארץ בקדושת חיי שמים, מחבר את העדנים העליונים והתחתונים, גניהם ונהרותיהם, עצייהם ופריהם, וכל טובם וכל עבודתם ושמירתם, ומגלה אורו של משיח הקדום לעולם. ואתה בית לחם אפרתה, צעיר להיות באלפי יהודה, ממך לי יצא להיות מושל בישראל ומוצאותיו מקדם מימי עולם. לכן יתנם עד עת יולדה ילדה, ויתר אחיו ישובון על בני ישראל. ועמד ורעה בעז ד', בגאון שם ד' אלהיו, וישבו כי עתה יגדל עד אפסי ארץ. והיה זה שלום, אשור כי יבוא בארצנו וכי ידרוך בארמנותינו, והקמונו עליו שבעה רועים ושמנה נסיכי אדם. ורעו את ארץ אשור בחרב ואת ארץ נמרוד בפתחיה, והציל מאשור כי יבוא בארצנו וכי ידרוך בגבולנו. והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים כטל מאת ד', כרביבים עלי עשב, אשר לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם.

מב. הכניסה אל אושר החיים, של היחיד ושל הכלל, לא תהיה נגמרת בחפץ עדין לבד, להשתמש עם הכחות המרוכשים כבר או המנוחלים מני אז לטובה, כי אם כשהרצון הטוב יתעמק כל כך וישלח פארותיו ויעמיק שרשיו, עד כדי התגברות כח החיים לרכוש עוד הרבה אמצעים וכחות, כדי להוציא על ידם אל הפועל את אותו אושר החיים המבוקש, של חפץ הטוב העדין והקדוש. איש חיל, זהו מובן הצדק החי, שמתהפך אז לכח פועל ומהווה. אין שום ישועה שלמה באמת, כי אם אותה שהנושע פעל להופעתה בפועל ידיו. וזהו יסוד הצדק שבעבודת האדם, רכישת כחות וסידורם, למטרת החיים היותר עליונים ומקודשים. וכשהחיים הכלליים באים לידי מדרגתם הגבוהה, מתעוררים כל הכחות הכלליים, וכל הסביבה העולמית המעשית והרוחנית, הנוגעת בהם, וכל המקורות העליונים, שמהם הם צומחים ועולים, לפעול ולעבוד ביסוד היצירה של הישועה, ישועת הכלל וישועת העולם. אור ד' המופיע על עז החיל, על הצדק המחפש והמהווה, זהו תוכן מיושר מאור הקודש של הבריאה, התהוות העולם וכל אשר לו מאותו החפץ הקדום, המלא עז, המעוטר בגבורה ובכל אור קדשי קדשים, עדינות הטוב, החסדים הנאמנים עדי עד. עתה ידעתי כי הושיע ד' משיחו יענהו משמי קדשו, בגבורות ישע ימינו. וכל יסוד צפית הישועה, הבאה מתוך פלפול החכמה המנוחלת, חכמת הרזים, שאורו של משיח גנוז

בה, ורוחו של ליהו, המב שר והמקנא, ציר השלום, וההתעוררות הודאית נוחה בה, היא היא יוצרת את הערכים של החיל, של רכישת הכחות וריכוזם למטרת האושר העולמי הכללי, שכל אושר של כל נקודה מציאותית בה תלוי. זאת היא הופעת הכח היוצר את הויית הגאולה, בכל מדרגותיה, והבינה הפנימית בסדרי מהלכיה הכמוסים, מתחתית העומק, מההתרחקות המוחלטה של כל הסעיפים המנגדים לה, שהם באמת עוזריה, עד הקירוב המותאם של כל הכוונות, המורגשים בכל ארחות הסקירות, שהם קרובים לה ותומכים את חילה. אשת חיל עטרת בעלה, ורחוק מפנינים מכרה, בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר. ילכו מחיל אל חיל, יראה אל אלהים בציון.

מג. עילוי העולם בנקודת הרצון הפנימית הוא תלוי, בהעדינות של המבוקש הכללי המגמתי של החיים המעשים והעלילות, שהם האמצעים לחיים, הם ממלאים את השטח החיצוני של החיים. ויכולים הם לבא מתוך רצון עכור ומזוהם, ואז הם בתכלית הקלקול והתיעוב, והם מאבדים את העולם, מרבים בו רשעה ומשטמה, מלחמות ופרעות, והעולם הולך ומתמוגג בעניותו הרוחנית והחמרית. והם יכולים גם כן לבא מתוך רצון עדין, קדוש וטהור, ואז הם מכובדים ומפוארים, וגוררים אחריהם תיקון עולם מלא, ומצב נשמתי מרומם ונשגב. כל האור העתיד, הופעת כבוד ד' בעולם, תגלה את העוז לשבר את הנקודה המבלת בין עומק רע לעומק טוב, תכניס תחת החפץ הרע והשפל, חפץ טוב ומרומם, והחמץ העולמי יהפך למצה. ואותו הקנה, של חית קנה, המשתמש בכחו הספרותי לרועץ, להמס את החברה, ולבצר את מקלטי הרשעה, יכרת ממנו חלקו הירוד, המשתפל לאותן התהומות האפלים, ויתקדש להראות בכחו את מה שראוי להראות בעולם, שהאדם העשוי בצלם אלהים חי בו. ואותו הקנה שהעלה שרטון וכרך גדול שברומי עליו הוא בנוי, שלקח עוצם כחו מפני הירידה הישראלית, אשר באה מאז הוגלם החפץ לנטיה החיצונית של ההתהדרות הגויית, ביום שנשא שלמה את בת פרעה, גער חית קנה, ויאמר, הנה, ראשון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתן.

מד. הארת הקודש היא באה לעשות את הכל גדול ונצחי, כל שיח, כל תנועה, כל רעיון, כל חפץ, כל מפעל, מקטן ועד גדול. ואותו הנצח הוא ההוד, הוא הצביון המעטר את המציאות ביסודו. והנצחיות של הענינים, ביסודם האלהי היא מונחת, והיא תדיר מצויה עם כל, אבל לפי הריחוק שהדעת מתרחקת מאותו הציור, והרצון מאותה העדינות, וסקירות ההגיון מאותה התכנית, ככה הם חולפים ואבודים כלפי אותו הנושא, עד אשר יתעלה הכל, והוד הנצח יחזור ויגלה. יבש חציר נבל ציץ, ודבר אלהינו יקום לעולם. הנה רחיק יאבדו, הצמת כל זונה ממך. ואני קרבת אלהים לי טוב, שתי בד' אלהים מחסי, לספר כל מלאכותיך.

מה. יסוד הרשעה, שהיא מתפצלת לעבודה זרה ולמינות, הוא בא לבצר מקום לסיגי החיים, למותרות המציאותיות שבהויה ובאדם, במוסר ובחפץ, במפעל ובהנהגה, לתן להם גודל ושלטון בתוך הטוב והקודש לא לטהר את הקודש, כ"א לטמאו ולסאבו. אמנם מקומה של עבודה זרה הוא מבחוץ, עומדת היא במקום הזוהמא והמותרות המגושמות ומאופלות, ומבקשת את בצורם ואת שליטתם והתגברותם על כל תוכן קודש והתערבותם עמו בכל האפשרות. גדולה ממנה היא הרשעה הצפונה הארסית של המינות, שהיא מחפשת לה פינה בעצם הקודש, "שממית בידים תתפש והיא בהיכלי מלך". מתאמצת היא להשאיר את כל זוהמת העולם, את כל הגסות

הגופנית, ואת כל הנטיות הרשעיות האחוזות בגוף הגס, בפנימיות יסודיו החמריים, ולעלות עמו אל האושר של הקודש, שהוא מיד מתחלל ומסתאב בנגוע בו היד המסואבה. לא שעה ד' אל קין ואל מנחתו מפני הרשעה שהיתה בו אחוזה; אותו הרצח, שיצא אל הפועל אח"כ, היה גנוז וספון בכח גם בעת הבאת הקרבן מפרי האדמה, וקרבן זה תועבה הוא, הוא הוא המגביר את כל כח רע, והחטאת הרובץ על הפתח הוא מתגבר ומתאמץ ע"י ריח הקודש שהוא קולט אל קרבו ומהפכו לתכונתו. כה סובבת והולכת היא הקינות הרשעה, החפצה שטיטב בעיני ד', שד' ישעה אליה ואל מנחתה, ובחובה יודעת היא היטב, כי מאס ד' בה ופניה נופלים וחרה לה מאד וכעסה אגור בתוכה, ובכל עת מצוא הנה יד הרוצח מתגלה, צביון החטאת, שאליה תשוקתו של הדם הקיני, מתראה בכל תועבתו. יסוד המינות, שלעגה על דברי חכמים ועשתה שמות בישראל פנימה, אשר אמנם מפני היד הגדולה מלאתי כח ד' אשר בחיי האומה לא הצליחה להרוס את השתות בכל זאת הכינה לה קורים, אשר צלחו להיות לארג של מחסה כזב על פני עמים רבים. הוחלפה האלילות במינות. לא התוכן הפנימי הוטב, כ"א העמדה. התואר החצוני גוהץ כמעט, אבל המטרה אחת היא, לא לקדש את הרצון, את החיים, את העולם הגסם ואת הפנימיות המהותית ע"י כל אותו הסדר המוכן לכך בעצת ד' הגדולה, שיסודה הוקבע בישראל, בגוי קדוש, ומהסתעפיותיה יוכלו עמים רבים לינק, כל אומה לפי תוכנה, לפי מוסרה והכנתה הטבעית, ההיסטורית והגזעית, לפי השכלתה ומצבה הגיאוגרפי והכלכלי, וכל התכנים החברתיים והאישיים שלה המצטרפים לזה, לא זאת היא מגמתה. הקינות עשתה באדם את מעשה המפעל הקרחי בישראל. הקריאה של "כל העדה כולם קדושים ובתוכם ד'" היתה קריאה לועגת לכל תוכן הקודש ולכל הרוממות וההכנה התוכית, הדרושה להעשות עד שיהיה הקודש מבוסס בחיים באמת, שיהיה מובטח מכל פגם וסאוב, שלא יהפך לרועץ ולצרה היותר גדולה של העולם. על כן הוכרח הדבר שירד חיים שאולה, להאבד מתוך הקהל ולהיות לעולם לאות לבני מרי שלא יהיו עוד כקרח וכעדתו. הקריאה אל כל העמים, השקועים בכל רפש הטומאה, בכל מעמקי הרשע והבערות, בתהומות החשך היותר מחירדות: "הנכם כלכם קדושים, כלכם בנים לד'", אין הפרש בין עם לעם, אין עם קדוש ונבחר בעולם, כל האדם הוא קדוש בשוה". זאת היא הקרחת האנושית, שהיא הקינות החדשה שממנה סובל האדם, שממנה "נוע תנוע ארץ כשכור והתנודדה כמלונה, וכבד עליה פשעה ונפלה ולא תוסיף קום", עד אשר יפוח היום ויפקוד ד' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה. הבצור המרומי וההרקעה לשחקים, שהמינות מתימרת בהם, מוכרחים לפול ולהעקר מיסודם. העולם צריך שיכיר, כי לא בהגה אחד, באמרת אמונה מתוארה לבדה, די לאדם לעוף לגן עדן, וכל אוצר הרעה, הרצח והתעוב, הספון בכל חדרי רוחו, בדמו ובבשרו, יכול להשאיר בעינו, וממילא הלא איננו צריך צרוף ולמוד, רכוז ועליה, "לית דעתיר מחזירא", מזונותיו, גם הרוחנים מצויים לו בכל זמן ובכל מקום, "ודמיין מיעיה לבני אינשי". קץ יושם לכל אותו החשך, יכיר האדם וידע, כי כל עמלו צריך שירכז לטוהר הנפש, האפשרות של הטהר בתכונת העמים טעונה היא מילוי של רכוז, שהוכן כבר מאז ע"י אותה ההכנה הגדולה, שהפליאה יד ד' לעשות ע"י אותה האומה הנפלאה, "לבזה נפש, למתעב גוי, לעבד מושלים, מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו, למען ד' אשר נאמן קדוש ישראל ויבחרך", "הן עד לאומים נתתיו נגיד ומצוה לאומים הן גוי לא תדע תקרא וגוי לא ידעוך אליך ירצו, למען ד' אלהיך ולקדוש ישראל כי פארך". החפץ של העמדת גוי אחד בעולם בתור ממלכת כהנים וגוי קדוש, שהוא צריך להיות למופת על האור העליון האלהי החודר בחיי העמים, שרק בהיותו מצוי ועומד, בהיותו חסון וחפשי, בהיותו שב לבנינו ולאשרו, אחרי כל הופעותיו המרובות בעבר, אחרי כל נסיונותיו הקשים, אחרי כל צרופיו ולבוניו, בשוכו עם כל דעותיו ועם כל קניניו, עם כל רכוש נשמתו וכשרון חייו, עם כל טהרתו הגופנית, הגזעית והאמונית, עם כל תוכן

ההופעה האלהית, שהוא לו למורשה ושגולת ארצו מגדלתו ומרחבתו, אז ע"י אותה הידידות הפנימית שהוא יכול להראות לאומות העולם תחת כל המשטמה והרדיפות אשר קבל מהם, ע"י כל הכבוד וההשתוממות אשר כל הגוים כולם יוכלו להראות עליו תחת כל הבוז והחרפה אשר טפלו עליו, ע"י כל אותה התשוקה של ההתחברות והרעות עם עם ד' אלה עם נחלת ד', אשר סגולת הקודש בטהרתה לטהרת החיים ספונה בו, אשר רק ע"י חקוי ארוך ע"י הדרגה של העמקה דורית יכולה היא לצאת אל הפועל במדה הגונה גם בשאר העמים בכל האדם אשר על פני האדמה, אז יבורר לכל, כי סגולת הקודש אינה סגולה זלה, שיכולה להנטל בכל ידיים מסואבות, כי אם סגולה העולה בעמל נורא במסירת נפש קבועה, וע"י זכות נחלת קודש של אבות לבנים נושאי עולם באהבה ושומרים דרך ד' בכל עז. אז יוסרו פני הלוט מעל כל העמים והמסכה הנסוכה על הגוים ואותה הותרנות של המינות תוכר כמו שהיא בתור מטבע פסולה, המסמאה את העינים ומטמאה את הנפשות, מרבה רצח ודם וכל תועבה. "ד' עוזי ומעוזי ומנוסי ביום צרה, אליך גוים יבואו מאפסי ארץ, ויאמרו "אך שקר נחלו אבותינו הבל ואין במ מועיל", "ונשגב ד' לבדו ביום ההוא, והאלילים כליל יחלוף", "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים".

מו. הישרת העקמומיות בתכונות, בדעות, בהשקפת החיים, עד לעליות הקודש המעולות, זקוקה היא לחדור בשרשים התחתיים, ועמם לעלות לספירות הגבוהות, כשההתפצלות שולטות לעצמן הן מעכירות ומחלחלות, מזהמות ומגשמות הגשמה גסה ומזוהמה את כל אויר החיים, וכשהן נאחזות ומתבטלות בתכנים שממעל להן ועולות בעליתם הרי הן המוסיפות אור וחיים, טוהר וקודש, אומץ ותפארת בכל. יסוד נצחי הוא "ואהבת את ד' אלהיך בכל לבבך בשני יצריך ביצר הטוב וביצר הרע". האהבה אינה שלמה ואינה נובעת יפה ממקור האחדות המטוהרה כ"א כשכוללים את היצרים ביחד, והיצר הרע מתאגד עם היצר הטוב, וכל כחותיו הרעים הנם נאחזים בשורש הטוב ומתהפכים לטובה, לצחצח, להחיות להבהיר ולזקק יותר את להט הטוב. דבר זה נוהג בדעות, בתכונות ובעצמיות החיים בהבנת העולם, בהשכלת האמונה, בחנוך הכללי והפרטי, בשאיפות העדינות של החיים, של האנושיות, של הלאומיות ושל השלמת האדם באור תקות האושר המעולה, ולזה דרושים כל כחות הטוהר האדיר של גבורת החכמה העליונה, ומטרתו של סוד ד' אשר ליראיו ההולך ומתנוצץ בלבבות, המכבש לו את דרכיו ע"י כל האמצעים הרבים והשונים, החוצב לו גולות עליות וגולות תחתיות, הבא דרך פתחים חרכים וחלונות, גם דרך פרצים והריסות, והכל אל מקומו שואף זורח הוא.

מז. אותו הכבוד שהעולם האלילי מכבד את הטבע, כלא הוא נחשב לגבי הכבוד הפנימי והעליון, העדין והמיושר, בטהרו וקדושתו, שהעולם הישראלי ברום תעצומו הוא מכבדו. הכבוד האלילי של הטבע, איננו כי-אם כבוד חיצוני, כבוד של הכרח, של אלמות ותקיפות, והכבוד הישראלי בפנימיותו, הוא כבוד חבתי אידיאלי ונימוסי. הכח העליון מתגבר באומה ומתבלט ביחידיה, עד כדי שליטה על הטבע, עד כדי יכולת ואפשרות להרס חוקותיו. והאהבה הפנימית, שהנימוס האלהי המיושר בתכלית, משריש בתוכיותה של הנשמה, מעצים את הכח לבלי לאטרוחי כלפי שמיא, ולאהוב את הטבע על-פי הופעותיו, להכיר את היופי ואת העדינות שיש בו בכללותו, ובהופעת פרטיו המתאימים. ואותה האהבה הפנימית של הטבע, הגנוזה בעומק נשמתן של ישראל, היא יסוד היצר הרע הישראלי, שמחולק לאין קץ מתכונתו של היצר הרע של כל עם ולשון. שתחת אשר היצר

הרע הכללי ששורה בכל אומה, הוא מיסוד הנחש הקדמוני בפנימיותו, בכוסף הרשעה והחיכול של כעס אויל, אין היצר הרע הישראלי כי-אם לבוש בלבושים צואים, אבל תוכיותו הוא שלהבת אש קודש, אהבת החיים והמציאות, אהבת הטבע מצד הנימוס העליון האלהי שלו, שתוצאותיו הנה כל תיקון וכל שכלול של עולם, כל פאר המדות וכל עדנת החכמות, אור האמת, אור ד' בעוצם גבורתו.

מח. מתוך שהפנימיות של היצר הרע הישראלי, הוא תוכן קדוש, ותבערת אש קודש רוממה ואידיאלית אלהית, הכרח הוא שלבושיו הצואים שהוא לבוש כדי להוציא על ידם את התפקיד של משקל הרצון וחופש הבחירה, שהוא תכלית העולם ועלייתו האישית והכללית של האדם, הם יותר גרועים יותר מנוולים ומוסרחים מאותם הלבושים של שאר כל אומה ולשון. כי הגדיל לעשות, שמניח אומות העולם ומתגרה בישראל. אם היה אותו הסרחון היצרי שבישראל מונח באומות העולם, היו כבר כלים מן העולם, ולא היה שום שכלול של עולם מוצא יסוד להבנות כלל. ולולא היה אותו הסרחון העז שביצר הישראלי בעולם, היה הרצון האצילי מתגבר בהם, עד שלא היה כל תוכן אנושי המשכלל את חופש הרצון ומסדר חיים בחיירים בעולם ניכר בהם כלל. וזהו עומק היסוד של הרשעה העמוקה שנפל בה ישראל בעת קלקלתו, והכתוב צוח ואומר: ותצדקי את סדום אחותיך בתזנותיך. ובכל זאת אין כל פגיעה רעה זו, כי-אם בשטח החיצון של התכונה הנפשית, וסופו שהוא עצמו, על-ידי עיבודו והשתנותו בהעברת סרחונו וחדלונו השלילי, מתהפך לאור קודש, לשלהבת אש מקודשת בטוהר עליון, בגבורה קדושה ועזיזה שאין למצא לה דוגמא בכל שדרת היקום, עד שגם מלאכי מעלה תמהים על-זה. כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל, לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ד' אלהים עמו ותרועת מלך בו. וקדושי עליון מציצים בגבורה זו ומנהירים את האומה בכל חום שלהבתיה.

מט. טעם העונג והשמחה בהשגה, תלוי כפי ההתאמה הנשמטית שהמשיג מתאים עם המושגים, וההתאמה הזאת יש שהיא גלויה, ויש שהיא כמוסה ועלומה מאד. עיקר העונג חל על תגבורת התאמת הרצון, שזהו הצד היותר חי שבהשכלת השכל בתכונתו העליונה, שאז השכל והרצון הנם מאוחדים בצורה מאוחדת מאד, והרצון הוא הולך ומתפשט בכל הערכים הנשמטיים, עד שמגיעים לאותם הסעיפים של התפשטות החיים על הכלים הגופניים ועבודתם והסתעפיותיהם. וכאשר בכל צורה שכלית של השגה גנוז גם כן בפנימיותו אור מוסרי של הנהגה ותיאור של חיים, עד שגם בצורת השכל היותר מופשט גם כן גנוז שם תוכן של הנהגת חיים, שכשיתפשט לענפיו בא עד לידי תיווי חיים נערכים לפי אותה המדה הראויה לפי מצב ההשכלה המופשטת העליונה, ומתוך כך יש להמוסר והצדק לטוב המעשים וזיכוך המדות מבוא גדול בטעם ההשגה. וכפי אותו הערך שהרשעה קבורה באיזו פינה כמוסה בלב, אף על פי שהיא נכבשת ואינה שולטת בחיים, מכל מקום היא פועלת את פעולתה לתעב את הטעם העדני של החכמה העליונה. ועל כן עלמא דאתכסיא שנואה היא, וירא ד' כי שנואה לאה, מפני שערכי המוסר הגנוזים בה הם כל כך רוממים ונשגבים, עד שאין כל העולם הגלוי כולו כדאי הוא להם, ואינו יכול לסבול את אותה מדת הגבורה החזקה והנעימה באמת שיש בתוכנה העליון. עד שמתגבר הטוב כל כך, עד אותה המדה של השויית העולמים הגלויים והנסתרים, ואז נועם ד' יתגלה, והמים מתמתקים ביסודם העליון.

נ. הפילוסופיה האסכולית חושבת את המוסר ואת השכל לשני אורגנים מיוחדים, מובדלים זה מזה, שהם מחוברים זה עם זה רק חיבור מוכני. המדות הרעות מעכבות את ההשגה הבהירה, אבל עיכוב זה הוא רק עיכוב תנאי. לפעמים יוכל המשכיל להתגבר על התוכן הרשעתי שלו, אף על פי שלא יכבשנו, מכל מקום יעלה בשכלו להשיג אמתיות נשגבות, אלא שיעלה לו הדבר בקושי יותר. ומזה התוכן, המפריד את העולמים היסודיים של החיים והמציאות זה מזה, מתהווה אחר כך פרץ גדול בכל תוכני המוסר והשכל, וגם בכל ערכי השקפות העולם יחד. לא כן אומרת התורה, אור ישראל מופיע בגבורה עליונה וישרה, מכרת את האחדות המלאה והמתאימה, השכל והמוסר אינם אורגנים שונים, שרק על ידי אמצעים צריכים הם להיות מחוברים זה עם זה, נשמה אחת, עצם אחד הוא, ושמרתם ועשיתם כי הוא חכמתכם ובינתכם. ואותה האחדות של החכמה והמוסר מורה, שכל החשכה מוסרית היא בעצמה החשכה שכלית, לא תוכל להיות מושלמת בשום התגברות שכלית שבעולם. באותה הפנה שהרשעה מונחת שמה שם האולת שוכנת, ובאותם החיים שפגימה רוחנית שוכנת אין הזיו האלהי מתגלה כל עיקר, שכינתא לא שריא באתר פגים. על כן התשובה מכל חטא הוא תמיד תנאי עקרי בתכונת חכמת ישראל.

נא. ברא מזכה אבא. השורשים שמבוע החיים הומשך מהם, הנם מתברכים לפי ברכת הענפים. הטבת הרצון החפשי והוספת הארת החיים שבברא, בתור ענף שואב חיים משרשו, פועל פעולה רבה על השורש, גם אם כבר עברה עליו תקופת ההטבה החפשית שבבחירה, ובזה מואר הוא באור זכות, ומתעלה מירדת הדין הקשה לעליית הרחמים העליונים. בנים אתם לד' אלהיכם, זאת היא גדולתם של ישראל, שהוספת הארתם הנשמית, בתור תוספת ברכה ואורה שבענפים, מוסיפה היא ברכה ואורה עליונה על כל הצינורות הגדולים שזיו החיים הומשך על ידם, והעולם מתבסס, והעמדה של ההנהגה האלהית מתעלה מכסא דין לכסא רחמים. וכיון שהאדם מתעלה לעולם התשובה, ושאיפתו היא עמוקה לסידור עולם אידיאלי כפי טהרתה של המחשבה הראשונה, הרי הצדק האלהי המתגלה בעולם כולו בפועל, הולך ונמשך משורש המחשבה העליונה, ששם נאחזת היא מחשבתו התשובתית, והרי הוא עומד בחבה עליונה, של המשל של לא זו מחבבה עד שקראה אמי. וההופעה האלהית המתגברת בעולם בנוגע לאותה התכונה שבה הוא מיוחס בפרטיות מציאותו, מזכה אותו, ומגברת הארתו, ומרעפת טללי חיים של רצון נשגב, קדוש ועליון, על כל שורש מהותיותו, להעשות בריה חדשה, כבא מזכה אבא, ועליו הכתוב אומר ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך.

נב. על פי יסוד הקישור והפעולה שהענף בתכונה רצונית פועל על השורש, היה ראוי להיות במדה אחת מה שברא גם כן מזכה אבא, גם כן ברא מחייב אבא. אלא שהוא מתנאי מדת הטובה המרובה, שקביעות העליה והטוב תהיה איתנה יותר, ולא תמשך אחרי הרשעה הענפית, אף על פי שהיא מאירה הרבה מהאורה והצדקה הענפית. ומכל מקום קצת פגם יש, עד שיכלל הכל בשורש.

נג. התהוות חק הנמנע הוא הכלי הראשון, שהוצרך להיות מוקדם להתפשטות הטוב הראשון של הארת היכולת, שעל פי עומק החכמה והחסד העליון. והצמצום הקדמון של כינוס היכולת המוחלטה, גרם התגלות חק הנמנע, שממנו מתענפים כל הנמנעות המוכרחות, שכל האורות הנפלאות של כל הגדולות, של החסדים, של

גבורת הגבורות, ושפעת הכחות של היכולת העליונה, הבלתי גבולית ואין סופית, מתראה על ידם דוקא. מעיקרא חשוכא והדר נהורא.

נד. ודאי הוא שתכונת התפלה שהיא פועלת הוא מפני התעמקות הרצון, ורצונו של אדם הוא שביב מהרצון העליון הכללי, רצון היוצר, אשר נעשה בחפצו כל. אבל זאת הסגולה של הרצון היצירתי לא תופע כי אם לפי אותה ההשתקעות שהרצון הפרטי משתקע בשרשו. על כן אותו החפץ העמוק של השגת המבוקש המובע בתפלה, המתלקח ביותר על ידי רגשי הלב והסתערות הנפש, על ידי התפרצות החפץ וההעתרה, מצד עצמם לא היו יכולים לפעול, כי אם מצד שמקרים את הרצון אל הבורא, אל יוצר כל, בזה הם מתגלים בטבעם, ו־רטי החפצים חוזרים לכלליהם, והכל נעשה בסגולה העצמית להם, מתעצמים אז בתכונתם היסודית, שהוא החפץ האלהי, שכחו הוא כח פועל כל הפעלים, מהוה כל ההויות, יוצר כל היצירות, ממלא כל החפצים, כל אשר חפץ ד' נעשה בשמים ובארץ, והוא מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישרים, ותגזר אמר ויקם לך, ועל דרכיך נגה אור.

נה. מצד מצב הגלגול של הנשמות יכולים להיות חסרונות יסודיים בעצם הנפש, חוץ מאותן המגרעות שהגופניות ומזגיה גורמים, וגם זה אפשר להתרחש, שכל זמן שכחות הגויה הם איתנים, ותאות הגופניות סוערות והומיות הן, אין ההשפעה הנפשית הגרועה ניכרת, שאינה יכולה להשפיע משלה, מאחר שיש זרם אחר, ההומה וסואן בחיים, אבל אחרי השיקוט של המיית החיים השרייתם, אז מתעוררים החסרונות הנשמתיים, מתכונה הקודמת, ואז מגיע התור לעצם התיקון הנשמתי, מה שכל ההקדמות של ההדרכה המוסרית, המכוונת נגד הכחות הגופניים היו רק פרוזדור לעבודה יסודית זו. אמנם מהלך תיקון זה יוכל להיות אצילי ביותר, ואף על פי שיפגע לפעמים במעברים, הנראים כעיוכים חמריים, שורש התוכן איננו כי אם אצילי וציורי, והנצחון המוחלט מוכן הוא לפי התגבורת האצילית הנשמטית, שמתקנים על ידה את מערכות החיים גם אותן שכבר קדמו. דור לדור ישבח מעשיך, וחסידיך יברוכה.

נו. שלמות השכל איננה תלויה בריבוי המושגים. כי אם בהאחדות השוררת בהם. מוכן הדבר. שכל מה שהמושגים הם רבים ביותר. גבורת האחדות מתגלה, וחייה העמוקים מתבלטים. וזאת החטיבה של אחדות ההשכלה אי אפשר כלל שתהיה קנויה על ידי איזו מסירה חוצית. בנשמתנו בקרבה היא מונחת סגולה עליונה זו. וצריכים אנו להתודע אליה, כדי שנוכל לחיות מזיו הברכה העליונה הזאת של אחדות השכל. כל מה שעצמת הזיו השכלי מופעת עלינו בתכונה יותר פנימית. מתגברת היא הצורה האחדותית שבהשכלתנו, והמושגים הולכים ופושטים את צורתם הבודדה. הנקודתית. הפזורה. והולכים ומתהווים לאורות חיים חיי אחדות כבירה. וכשם שהדבר נוהג בשכל, כך הוא נוהג ברצון. הרצונות הפזורים שלנו הולכים הם ומתהווים להויה אחת מחוטבה, רצון אדיר וכביר אחד, שכמו כן אחדותו מתגברת ומתבלטת ביותר, כל מה שיתרבו ויתאדרו הענינים הרצוניים, וכל מה שיהיו יותר חשובים. וכל מה שהחטיבה הנשמטית הפנימית תהיה יותר מאירה עלינו בזיו חייה. ככה יהיו הרצונות כולם הולכים ופושטים את צורתם הבודדה, ומתהווים מאוחדים, כלולים ברצון אדיר חי וכביר אחד, מרום וקדוש. בצורה השלמה שבאחדות האורה הנשמטית מתגלה האור היחודי של השכל והרצון בכללו, וכל הנקודות הרצוניות מתאחדות בהנקודות השכליות, וכללות השכל מתאחד בכללות הרצון,

ושניהם מאירים באור אחד ומיוחד, מלא כח וגבורה, מלא קדושה והוד, מלא תפארת ומלכות. והבנין החטיבי שאנו בונים בנשמתנו איננו נשאר בנין פרטי, בנין יחיד מוגבל. כי אם הרי הוא חוזר להיות בנין עולמי. כל העולם כולו מאוחד ומאוגד הוא. כשחלק אחד שביש מאיר וחי, מתרומם ומתעלה, הרי כולו הולך וחי, כולו מתקדש. מתרומם ומתעלה. ונמצא. שההתאחדות הנשמית שלנו מאחדת את העולם בכללו. ואותן התוצאות הרוממות של העשירות הנשמית, שיוכל כל חכם לב, בעל רוח עדין וקדוש. לחוש בקרבו על ידי התעלותו, מפני התגלות רז האחדות שבקרבו, הן הן מתפשטות להיות למאורות ובסיסי חיים, ומקורות ברכה, ועטרת שלום לעולם ומלואו. יהי כבוד ד' לעולם ישמח ד' במעשיו.

נז. השאיפות השכליות הבהירות מרוממות את האדם מעל חוג המעשה המצומצם. בשעה שהן מבוססות יפה הן מזרזות אותו בתקון המעשה של להבא ומישרות לפניו את דרך החיים, אמנם פועלות הן ג"כ סקול דרך תשובה על העבר, שאין קלקולי המעשה חוסמים את אורח חייו, מפני שהוא מכיר בבהירות עד כמה אור הדעת, המכינה ומיסדת את התשובה, עוקר את כל שרשי הרע מיסודם העיקרי ומחזירם לטובה, וזדונות מתהפכים לזכיות.

נח. כל מטרה צריך להקדים לה איזה מניעה, על כן אין מקום לחקר התכליתי של ההויה בכללה כי אם על ידי יסוד של איזה מניעה קדומה. וכאשר הנמנע בחק אין סוף הוא גם כן דבר שאינו הולם כלל, יש לנו על זה רק שני דרכים, דרך אחד הוא שיבואר. שבעצמיות יסוד המניעה יש מעלה עליונה. הראויה להיות הולמת למושג השלמות העליונה, שהננו יכולים על כל פנים לסמן לנו בו איזה רשימה של השלמות המוחלטה, והדרך השני הוא לצייר את המניעה הקדומה בתור יצירה והויה. ומובן שהדרך השני לא יסלק את השאלה התכליתית לגמרי. אלא הוא מרחיק אותה, שהרי אנו באים אחר כך לשאול גם כן שאלה תכליתית על הויה המניעה עצמה. אבל בעומק הדבר הננו רואים, כי מה שאין הנפש מתקררת בפתרון שאלת ההויה, והיא זקוקה לאיזה מניעה, הוא רק מצד השלילי שלה, מפני מציאות הרע שבמציאות, אבל מצד החיובי שלה אין צורך לשום מניעה, שהרי הטוב ראוי מכל שלם להיות נפעל תדיר. וכשאנו גוזרים, שהנראה לנו מצד השלילה שבמציאות אינו אלא כהות ראיה מצדנו, שוב המציאות ראויה להתהוות בלא שום צורך של הגבלה ומניעה. המניעה באה רק כשאנו רוצים לגון את הטוב המוחלט. למשל, כשנשאל מהו הטוב של המציאות בכללותו, אז באמת אנחנו אומרים, שהיא שאלה רק לגבי דידן, והיא גם כן מנועה מלהיות נודעת לנו על בוריה, אם כן אם גם נצטרך להכללת הגון לבא לידי מניעה, אנו אומרים, שהיא רק מניעה הסברית. אמנם ההסברה גם כן ראויה להיות באופן היותר בהיר ויותר מכובד. על כן הננו מרויחים הרבה, כשמעמידים אנו את המניעה על בסיס השלמות היותר עליונה מצד אחד, ומצד השני אנו מעטרים עוד יותר את הסברתנו, כשנדע לצייר, שעצמיות המניעה ההיא עם כל כבודה היא מחודשה לכונה מגמתית עליונה, שההרחקה, שהשאלה נתרחקה מאתנו על ידי התרבות האמצעיים, נעצה אותה בכללות ההטבה שאינה צריכה, והכללות אינה צריכה גם כן, למניעה, כי היא טובה מוחלטה, הראויה להפעל מצד השלמות המוחלטה. והתוכן המפורט. היותר נאה במגמה התכליתית. שיהיה מבוסס על יסוד השקפת השלמות המחויבת האין סופית, היא השכלת מגמה של הטוב המתעלה תדיר, מפני שאף על פי שתנאי השלמות המוחלטה היא האי אפשרות של הוספה, מכל מקום גם התוספת התדירית וההתעלות היא גם כן ברכה ועדן

מיוחד, וכיון שזה אי אפשר באין סוף מצד עצמו, מתהווה הוא מצד פעולותיו, ונבנה העולם בצורה כזאת, שעדי עד יתעלה. ונמצא, שהשלמות כלולה משני הצדדים, מצד אין סוף, הבלתי מתואר בתוספת מצד שלמותו, ומצד ההווה, ההולכת ומשתלמת ומתברכת תמיד. וזאת היא ברכת הקודש עצמה, הקדש טעון ברכה. 'יהי כבוד ד' לעולם ישמח ד' במעשיו.

נט. ציור הרע בחיים הרוחניים הוא ממקום שמתחילה תשוקה של השגה, והיא אינה מתמלאת. ציור רע זה אפשר להיות בכל מה שיש למעלה ממנה איזה דרגא, זאת היא צורת הרע שבאצילות, כלומר תשוקת ההשגה הבלתי מתמלאת, יותר משיעור התשוקה אין רע, ומה שהיא מתמלאת הוא אך טוב. אמנם התשוקה המכאיבה היא רק מועט לגבי המילוי, המושג העצמי, ולגבי שכיכת הדעת הפנימית, שכלולה בתוכה ההשגה הבהירה, שלמה שלמעלה מהמדרגה אין ראוי להשתוקק, כי הטוב הוא רק המושג המתאים. ואם נוסף לזה שהבירור בין המושג ובין הבלתי מושג הוא בהיר, אז נדע שאין הרע מעורב כלל עם הטוב, עומד הוא לעצמו, וכל ערך הרע שבו איננו כי אם מפני שלא נתבררה עדיין עריכתו, אם הוא למעלה מהמדרגה בהחלט, עד שראוי חדלון השקיקה ביחס לו. יכולים אנו לצייר גם כן אופן שקיקה יותר רחבה, שתהיה שקולה כעצמות ההשגה, אם מיעוט הבירור ביחס אל מה שלמעלה מהמדרגה העצמית יגדל, ותתעזב אז מדת השקיקה הבלתי נמלאה כמדת ההשגה. בכל השגה מושג גם כן צד הבלתי מושג שמתגלה על ידה ואז יהיה הרע והטוב שקול. אבל כל זמן שלא נתערב עדיין הערך, כל זמן שהבלתי מושג ידוע הוא לבלתי מושג, הרי עמדת הרע היא בפני עצמו, ואינו מעורב עם הטוב. ואם התשוקה אל השגה המנועה תהיה מצורפת גם כן עם איזה כחות, המונעת ההכרה מלהבחין איזה מושג הוא מבורר ואיזה הוא מסובך ודמיוני, אז יוכל הרע והטוב להיות מעורב גם בהיותו שקול. ואם ההכרה של מה שהוא למעלה מהמדרגה העצמית תהיה מנועה הרבה, אז תהיה השקיקה עולה הרבה על מדת ההשגה, כי לא לפי ערך ההשגה ישתוקק אל הגילוי התעלומתי, אלא לפי החפץ הבלתי מותנה, הפורץ, והבירורים לא יהיו מבוררים. אז יהיה הטוב המועט מעורב בהרע המרובה. ומה שאנו מציירים בציורים של הכרה והעלמה יש גם כן בחפץ ושאיפה, גם ביחס להגעה ומניעה. למילוי רצון בהשקפת ההווה עם קיצוץ עצור. הבא מתוך ערבוב ההכרה ואי התאמת החפץ. ומאלה תוצאות לחילוקי ההדרגות הרזיות שבין העולמים, אצילות. בריאה. יצירה, עשיה, רובו טוב ומיעוטו רע במצב מבורר ומובדל. שקול במצב מובדל, שקול במצב מעורב. רובו רע ומיעוטו טוב במצב מעורב.

ס. שתי השקפות עולם הן, ההשקפה המאחדת, וההשקפה המפרדת. ההשקפה המאחדת רואה את כל החזון של נמצאים מפורדים זה מזה רק בתור טעות החוש, ומיעוט ההארה, אבל אמתת המציאות היא רק אחדות גדולה, והנמצאים הרבים והשונים הם רק גילויים מיוחדים, אברים שונים, צבעים וגוונים שונים של אותה החטיבה האחדותית. ובהשקפת האחדות מביטים על הכל, ואז ממילא מתמצא חשבון הטוב, כי הכל ביחד בודאי הוא טוב בתכלית הטוב, והוא עוד הרבה יותר טוב על ידי התגלות החלקים הרעים שלו, מאילו היה חסר אותם האברים או אותם דרכי הגילוי. וכל מה שאותה ההכרה האחדותית מתעמקת ומתעצמת, ככה מתגלה היא אמתתה בכל החידור התהומי שלה, ובממשלתה על החיים הולכות כל ההרגשות על פי צביונה, ונמצא שהכל מורגש ברגש של טוב, וטוב על טוב מתגבר, וחדוה על חדוה מתעלה, וחיים על חיים מתאדרים. וכל מה

שההשקפה האחדותית מכה היא יותר את שרשיה בעומק, היא מביאה גם כן את הטוב המעשי בעולם, את החיים ואת השלום. ולעומתה של השקפה עליונה זו נמצאת ההשקפה המפרדת, הרואה את המציאות המופרדה בתור חזון אמתי, והזרות של כל מצוי אל משנהו היא תופסת לאמתת ההכרה. החושים וכל ההשגות השטחיות עוזרים על ידיה, והחיים הולכים על פיה ומתגשמים, וכל מה שתוצאותיה מתגברות הולכת היא האפלה והרשעה ומתגברת. אין קץ לעומק המלחמה שבין אלו ההשקפות, החיצונה והפנימית, כל הארחות של העלילות שבעולם הולכות הן אל מקום אחד להוציא אל הפועל את השליטה של ההשקפה האחדותית בכל העולמים, ולשעבד את השקפת הפירוד אליה. אמונת האחדות האלהית היא הנשמה, הנושאת בקרבה את כל אוצר החיים, את כל הרכוש הפנימי, שאושר העולמים אצור בו.

סא. מנהיגי המדינות, וכל הגאונים החברותיים, הם מושרשים ביסוד השקפת הפירוד, בכח המדמה, המראה את המציאות בתכונתה המפורדה, ואין העולם כדאי עדיין להנהגה הבאה מתוך השקפת האחדות בטהרתה. תוכן אורו של משיח, מושב כסא ד' בעולם, וזה שמו אשר יקראו ד' צדקנו, בנוי הוא על פי יסוד השקפת האחדות המציאותית, כשהיא מתגברת כל כך עד שהיא חודרת בכל הפרטים ובכל העלילות כולם. הסתתרותה של השקפת האחדות הוא דבר מוכרח, כי עם כל האיחוד שבהויה, עם כל שהכל הוא באמת טוב גמור מצד איחודו, אין אותו הטוב של העליה התדירית מתבטל, ואותה העליה התדירית מתגוננת היא בהתעדרות של כל מצוי פרטי והתעלותו. כל מה שההארה החדותית מתגלה. אין הדחיפה והבירור להעלאת כל פרט ולהחזרת כל רע לטוב מתעצם כל כך. על כן ההסתתרות של האורה האחדותית היא היא השולחת את החטיבה הפנימית, את המהותיות העצמית של המאור המאחד, אל המעמקים. של הפירודים, והם הם החבלים והמצוקות הגורמים את האורה העליונה להגלות. ניצוצי הקודש המפוזרים בתהומות החושך מתלקטים אחד אל אחד, על ידי הירידה של האורה העליונה האחדותית בתוך מעמקי הסתר של ההשקפה המפרדת. הנס של התגלות האור של חיי האחדות באדם ובעולם, עם תהלוכות מוסרו וכל שאיפותיו היותר עמוקות, מקיפות וממלאות את הכל, חי חי הוא בישראל, ועמו ישראל חי וקים לעד, שם ד' אלהי עולם עליו נקרא, ובאור פניו יהלך, ד' אלהיו עמו ותרועת מלך בו.

סב. כשהתגלות של העולם המפורד מתגברת על ההתגלות העליונה של העולם המאוחד, החומריות מתגברת על הרוחניות, והתאוות הגופניות עומדות הן אז בשורה הראשונה של תכנית החיים, ואפלט העולם רבה היא וכשההשקפה של העולם האחדותי מתגברת, אז התשוקות הרוחניות וכל השאיפות העדינות מתגברות, והעולם הולך הלוך ואור. אוירא דארץ ישראל הוא המחכים, הנותן הארה בנשמה להשכיל את היסוד של העולם המאוחד. בארץ ישראל יונקים מאור החכמה הישראלית, ממהות החיים הרוחניים המיוחדים לישראל, מהשקפת העולם והחיים הישראליים, שהיא ביסודה ההתגברות של העולם המאוחד על העולם המפורד. וזהו היסוד של ביטול עבודה זרה וכל שאיפותיה וסעיפיה. בארץ העמים הטמאה אי אפשר להשקפת העולם המאוחד להגלות, והעולם המפורד שולט. בחזקה, והשקפתו הפרטית והמפורדה, המחולקה ומנוכרה, היא הרודה בכל מערכי החיים, ועם כל ההתאמצות לנשום נשימה ישראלית ולהשכיל אל הסוד של העולם האחדותי, אויר ארץ העמים מעכב. על כן מלאה היא האדמה הטמאה שבחוץ לארץ מסרחון עבודה זרה,

וישראל שבחוץ לארץ עובדי עבודה זרה בטהרה הם. ואין דרך להנצל מחרפת עבודה זרה כי אם בכינוסן של ישראל לארץ ישראל, לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים. מסוגלת היא ארעא דחשוכא לפלפול הפרטים, הבא מתוך הפרוד, אבל חכמת האורה רק בארץ האור נמצאת, אין תורה כתורת ארץ ישראל.

ג. מה היא הסבה המקימת את הרעיון של מציאות הרע בעולם, אחרי שהשקפה תוכל לעלות עד לידי חשבון של עולם ברור וכללי, ולסקור את הכללות הטובה המוחלטה. אין זה כי אם מיעוט האורה, שבאה על ידי המדרגות השונות, שהנפש שואלת, למה לא יהיה הכל נשגב, הכל טוב גמור, הכל גדול. ואם נבא לומר, חילוק מדרגות צריך בשביל שכלול העולם, כבר אנו נכנסים בשער הנמנע, כלומר שאי אפשר להמציא את השכלול כי אם על פי אלה התנאים של חילוק המדרגות, והנמנע כבר פוגם את טעמנו העליון, מה שאנו מרגישים ביכולת המוחלטה האין סופית של מחולל כל. אבל כשנבא להעמקת התוכן, הננו עוקרים את כל היסוד המטעה, האומר מאמר מוחלט על דבר חלוקי המדרגות, שבא על ידי כך לקבול אודות הקטנות, משני טעמים. הטעם הראשון הפנימי הוא, שעל פי ההתגלות האמתית של הכללות מתגלה השקפת האחדות, ובאחדות באמת הכל גדול ונשגב, ולא יש כלל קטנות ומיעוט. שמא תאמר על מה שהעין כהה והיא רואה קטנות ומיעוט, על זה אנו באים לבקר את יסוד הטוב הגדול והאור, והננו אומרים, שמה שנקלט בנו שהגודל והאור הוא הטוב והאורש המוחלט, הוא תוכן אמת במקומו, במקום שראוי הגודל והטוב הבלתי ספור להגלות, אבל במקום שהמיעוט ראוי, המיעוט והקוטן הוא הטוב המוחלט והגמור, כמו הגודל במקומו. וחוזר הכל למעמד של טוב גמור, שאינו צריך לנמנע כלל, מוסקר בשתי סקירות, המתמימות זו את זו, שהאחת היא נשמה לחברתה, שהיא כמו גוף לה, והחשכה היא משכללת את הטובה, כמו האורה ולית יממא בלא לילא, והיום והלילה יחד מבססים את ההשלמה הצורתית של הזמן. ואלמלא היתה ההחשכה, שהיא מראה את ההשקפה המפורדה, לא היתה הדחיפה של ההתעלות התדירית, שהיא היסוד המשלים את כל, עד שלא יחסר שום תוכן שלם במציאות, לא התוכן השלם שאין בו יתרון וקל וחומד גרעון, ולא התוכן השלם המוסיף תמיד שלמות, והוא מרווה עונג תדירי שאינו פוסק. אלמלא השקפת הפירוד היה מוסקר רק התוכן השלם, ולא היה שום צעד של הוספת וחידוש התעלות. ונמצא שהמיעוט, הגורם את חידוש ההתעלות, הוא ממש טוב גמור, כמו הטוב המוחלט, שמצד תכלית ההשלמה העליונה האין סופית שלו אין בו שייכות לתוספת והתעלות. נשארה רק ההרגשה של המכאוב והצער, ששואלים עליה מפני מה היא מצויה, וזה כבר מתבסס על ידי קבלת יסורין באהבה, שהיא מדת הדעת העליונה, ועל ידי סקירה עליונה למעלה מכל דעת באמונת מהות הטוב. ונמצא שהכל היא מדה טובה באמת, בלא שום תנאים ודברים מכריחים. וזה יגלה ודאי לעתיד לבא, שיברכו על הכל הטוב והמטיב, והשם יהיה נקרא כמו שנכתב. ומכל מקום אותם הערכים שהם מדברים על דבר הנמנעות, באותה ההרגשה של הכבוד העליון הראוי, יש להם מקום אחרי המצאת ההחשכה, וכל מה שהם מישבים את הדעת תמציתו היא לקוחה מאור האמת העליון הזורח עליהם, וכל המרירות והמכאוב שהננו מרגישים בתוכיותם הוא בא מיסוד ההחשכה, שהולכת ומתהפכת לאורה גדולה.

ד. מהזיקוק שהמדע הנקי צריך לזקק את תואר השכל, כשאנו באים לדבר באלהות ואחרי כל המעמקים של החילוקים שבין השכלתנו להשכלה העליונה האלהית, הננו נזקקים לתואר השלילי, שהוא מבסס לנו את כל

החייבים בטהרתם. ולכנו עלז עלינו, והננו יודעים, שהננו מסתופפים בצל שדי, ומונעמים בנועם האמת טב העליונה, שהיא מקורם של כל הברכות, ומעין של כל האושר, שכל הנפשות חומדות מעולם עד עולם. ושוב הרינו משתמשים במסורת הידיעה האלהית בלא שום מכשול, ויודעים אנו, שכל מה שנמסר ברז האמונה ובגילוייה הכל הולך למישרים, והלב התמים קולע ושואף אל הגודל והאור המרומם של האמת המוחלטה והיא נחלתו תמיד. כמו כן ויותר מזה עלינו להבחין במושג האהבה האלהית, שהיא תוכל להיות לנו לאור מאיר, אור מעדן, מחמם, ומלהיב כרבות אלפי נחלי שלהבותיה, אחרי המירוק שהננו ממרקים את ציורינו, להבדיל אותן ההבדלות המושכלות הראויות לבוא בין כל אהבה בעולם, המועבה ומצומצמה, מעוכרה ומוחשכה, לגבי האהבה האלהית האין גבולית, המלאה אך אור גדול ומרומם, המרווה מעדנים עליונים, אשר הצללים של צללי צלליה מספיקים להאיר אורים גדולים נצחיים עדי עד. אז אנו באים אחרי המירוק, ואחרי התחרה השלילית, לעומק האהבה ביפעת הדרה, ויעלצו כך אוהבי שמך, כי אתה תברך צדיק ד' כצנה רצון תעטרנו.

סה. בכלל, כל הרגשות הטבעיים שהם מביאים לידי פועל המביא לידי שכלול ובנין ותיקון עולם, קדושים הם, ופיתוחם והתאדרותם ושמירתם בטוהר הראוי הוא אחד התכנים המעולים שביסוד העולם והעבודה העליונה. מתחתית אהבת עצמו המצויה אצל כל יצור, עד אהבת המשפחה, ואחר כך אהבת האומה והבריות בכלל, אפילו כשהם הולכים על פי הסידור הטבעי, הם הם בונים את העולם, והם הם הרשמים של החפץ העליון, דבר ד' אשר אמר ויהי, וצוה ונבראו. אמנם האור שבהם מועט הוא, ומתוך מיעוטו, המחשבים מצויים בהם, ויש בהם שני חסרונות. האחד שהם יכולים להשאיר באותה המדה המוצערה שהם עומדים עליה, ואין זה מטרת ההויה, שהיא והלכת ומתעלה, והטוב האלהי שופע בהחרבתו, והיש כולו מוכן הוא ודחוף לקבלו בצורתו היותר רחבה ומגמתית. והשני, כיון שהאור מועט, מתדבקים המגרעות, וארחות ההטעאה, בלבול הרעיונות והפיכת הסדרים, ובאות הרוחות הרעות ומקלקלות את החיים, מהרסות את המערכות, ומהרסות את העולם הפרטי והכללי, תחת אשר מראשית הם מכוונים לבנות אותו. על כן לא להרוס את הרגשות הטבעיים ואת תוצאותיהם הננו נקראים אורות הקודש, כי אם להוסיף בהם אורה, להוסיף בהם אימוץ, לקשרם אל המגמות היותר עליונות המופיעות מהאורים האלהיים, המובעות בדבר ד', ומתגלות בלבבות אנשי הקודש בכל הדורות ובכל הזמנים. כל התיקונים החברתיים וכל המכשירים שלהם, וכל אומץ החיים המעשיים והמוסריים הדרושים לשכלולם, כל הרעיונות הלאומיים וכל תוצאותיהם, הכל עולה להכלל על ידי עבדי ד' העליונים בקודש העליון המאיר לכל.

סו. היחש הערכי של המצות המוסריות החברתיות, מצות שבין אדם לחברו, אל המצות הרוחניות, שהן מצות שבין אדם למקום, מתחלף הוא על פי ההארות השוטפות בביסוס הבנת התורה. המדע העליון הרציונלי מצד אחד, והרזיות הקדושה מצד השני, היותר פנימי ויותר מאוגד בתוכן העצמי של הופעת הקודש, הם באים עד לידי המסקנא האחרונה של ההויה, שהחברותיות היא רק אחת מחוליותיה, והרוחניות העליונה, האושר הנצחי, הוא היסוד, המגמה התכליתית. ועל פי זה יהיו המצות שבין אדם למקום היסוד העקרי, שהמוסד החברותי הוא רק סולם לעלות אליו, ויהיו המצות שהן עשויות למגמת התגלות האורה האלהית בנשמות, בחיי היחיד והצבור, באומה ובעולם, בטבע ובהויה בכלל, הצינורות היותר עליונים, שואבי החיים המגמתיים, ועמהן הן מקושרות כל המצות החברותיות בתור דרך ד' לעשות צדקה ומשפט. אמנם העין המוגבלת באידיאליה אינה יכולה להציץ

יותר הרבה מהתוכן החברותי בפירוט גמור, ומתהוות המצות החברותיות אצלה ליסוד עקרי. אך אף על פי שאינה יכולה להציץ את הפירוט האורי של הגניזה האלהית של אוצר הנצח, התלוי באישור המדע העליון, יודעת ומכרת היא את כללותו, על כן הנבואה אחדה את הלהב המקנא נגד עבודה זרה מצד אחד בכל כללותו, ונגד הפרעות חברותיות מצד השני בעומק הפירוט. וחכם עדיף מנביא, מפני ששאיפת החכמה היא מיסוד התורה, שהיא ההתגלות העליונה, המאירה באספקלריותה המצוחצחת של הנבואה האכית של משה רבינו, היא עסוקה כבר בכל פירוט המצות הרוחניות לסעיפיהן, ותורת החיים שבין אדם למקום בכל המילוא הישראלי מסתעפת לנחליה הרבים, ונבנה הבית העליון, שהיסוד התחתית, הוא המכון החברותי, נעשה לו לבסיס חזק, וממילא גם הוא מתאדר למאד. ובאו הישועות לסדר נזיקין מאוגדות עם יסוד החסידות אשר לאבות ולברכות. והרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות, שאין לך מקצ וע בתורה יותר מהם, שהם כמעין הנובע. ומתעלה יסוד הנבואה בהארתו בהצטרפות החכמה התורנית, חכמת סופרים אליו. ותורה ונבואה וחכמה יחד בונים את שכלול העולם, ובית ישראל הולך ומתכונן על ידי עמודיו השלשה, תורה ועבודה וגמילות חסדים, ודין ואמת ושלוש שלעומתם.

זו. ההשקפה הטבעית, של הקודש, היא ההשקפה היותר עמוקה ויותר אמתית בעולמנו. מצד העולם בכללו ובפרטיו, בגשמיותו ורוחניותו, בטבעיו ובנסיו. כל זמן שמתדלדל הבסיס של ההשקפות, הערך הטבעי, מתכונת החיים הרוחניים, הרי הוא מאבד את הכל. מובן הדבר, שאין הטבעיות הזאת, עם כל קדושתה, קיימת מצד חי העולם, מצד האלהות, מצד המקור ההויה בעומק תוכן רומו, ששם הוא קודש הקדשים. אבל הדבר הגורם לנו לחשוב, להגות, לשיר ולהאמין, הוא יסוד העולמים. ויסוד זה הוא כולל חוליות של שלשלת גדולה, ארוכה ומסודרת, שכל אחת נאחזת בחברתה, במערכה טבעית, של קודש. גם הנסים הם טבעיים, הם טבעיים בערך שלהם. גם להם יש יחס בחלקיהם, בפעולותיהם, בהשפעותיהם, בעצמם, ובהפעלתם, על העולם, על הנפשות, על הדעות ועל המעשים. חלילה למסמס את היסוד המקומי, את הכלי המחזיק את כל האור והחיים, מכל פנת החיים, וקל וחומך מהפנה הראשית של החיים הראשיים. אורו של משיח גם הוא מוטבע, בטבע הקודש, וקשור הוא בשלשלת הגדולה של העולם, של היצור ורוחניותו, מגמת הוייתו, ואידיאליות עתידו. אין העולם קרוע ומרוסק, עומד הוא בנין איתן. ושמים ושמי שמים יחד עם תחתיות ארץ עושים הם חטיבה אחת, עולם אחד, וישות אחת. מגדלים את כח הנשמה, מאמצים את יסוד חיי הרוח, מעוררים בזה שפעת חיים, בכל חדרי הבשר, בכל חגוי החומר, מחזקים את חיי הגויה, מאמצים את היסוד הכללי של החיים. מרחיבים ומגדילים בזה גם את זהר הנשמה. כשמתאמצת האנושיות להתגדל במפעלותיה, סוף האורה הרוחנית לבא בתקפה. וכשישראל מתאזר, להגביה גם את חילו החמרי, אור קודש הולך ומקרין בעולם. ואור גאולת עולם, וחיי עד הולכים ומתקרבים.

סח. כשאנו נשאלים על החיים החברותיים מה היא מגמתם, אין לנו תשובה מאותם החיים עצמם, כי אם זקוקים אנו לבא לשאיפה של עולם גדול ונשגב מהם, שמקצת מזהרירותיו מתראים לפנינו בעולם הדעת, ובכל המרחבים של העולם הרוחני. ובזה כבר אנו באים בהסכמה, שאי אפשר כלל שתהיה כל השאיפה האנושית שקועה רק באותם החיים החברותיים לבדם, ולא עוד אלא שהדבר מוכרח הוא, שאם יחדלו החיים החברותיים

מיניקת לשדם מאותם החיים העליונים שהם למעלה מהם, ושהם עושים את הויתם להויה מטרית, יפחת מאד הערך החיוני שלהם עצמם, וממילא יתגלו בקרבם מגרעות גדולות, עד שיהיו יורדים גם בערכם. ובשביל כך תיקון העולם דורש צפיית ישועה עמוקה ממעני הישועה העליונים. ותקותם של ישראל הנצחית לאורו של משיח, לאור ד' בעולמו, היא היא בסיסו של עולם, של כל מצביו, גם של העולם החברותי, עם כל הסתעפותיו. ומוכרח הדבר, שאנשים צופים ימצאו, שכל מעינם יהיה שקוע באותן המגמות העליונות, וחזיונם יהיה עולה ומרעף על גבי החזיונות החברותיים, הנוטלים כל כך מקום כמותי גדול בעולמנו. אותו הרוח המחיה את החיים החברותיים צריך שיהיה בעצמו לקוח מאצילות הרוח העליון של החיים העליונים, החיים הקדושים השמימיים, חיי החכמה, חיי העדן הקדוש של נועם ד'. וממילא הוא מוכן להיות עושה בחיים החברותיים מעין דוגמתו, מעין דוגמא של מעלה, להשכין את שלום המרומים בארץ, ושכינה בתחתונים. זאת היא המגמה היסודית של נשמת ישראל, לחיות חיים אלהיים במובן החברותי, כמו שהחיים הללו הנם מצויים למעלה מן החברה, וכמו שהם נסקרים במשאת נפשם של יחידי סגולה המקודשים. נחלת ישראל היסודית היא מתנה זו, שהחיים החברותיים שלהם היא דוגמא של מעלה, מלכות בית דוד היא דוגמת מלכות שמים העליונה, והסגולות השמימיות גנוזות בה, והן מוכרחות לצאת לאור בכל מילואם, במילוי המלכותי, בהתכוננות כסא ד' על מכונו, על כסא דוד ועל ממלכתו, להכין אותה ולסעדה. והמשיחיות בעצמותה סגולה ישראל היא, סגולת האומה, שהיא צריכה להתפתח בקרבה, ומוכרחה להגאל ממצירה וכל המציקים לה, השושנה העליונה צריכה שיפנו מכל צדדיה הקוצים והחותרים העוקצים אותה, ותתיחד עם דודה באהבה, מלכות שמים ומלכות הארץ בחטיבה אחת, האידיאל החברותי והאידיאל הרוחני המרומם הגדול מעל כל חיי חברה וקיבוץ, החובק במתי שחקים בגדלו ותעצומות הפשטותו, המלא הוד נצח נצחים, מתאחדים ומתמזגים יחד. ד' אחד ושמו אחד.

טט. שני קוים עוברים לפנינו בהדרגת הכלל והפרט, קו המבדיל, וקו המחבר. הקו המבדיל היא ההתכנסות האישית, שהיא באה מתוצאת השאיפה להשלמה רוחנית פנימית, מחשבתית והרגשית, ומזה גם כן טבעית ופעולתית, המסתעפת ממנה, שרק איש המעלה בהתבודדותו יוכל להשיגה, לציירה ולקנותה וכל אשר ירבו עליו חברים ומתחברים הנם עושים ממנו את האושר העליון של הבדידה האצילית, ושטף המעין המקיר כל כך חיים עליונים, טהורים ועזיזים, קדושים ונאצלים, הוא מזדער ומצטמצם. בהדרגת הכלל באה במקומה הבדלה כתתית, הבדלת שבט לוי ביסוד האומה, והבדלת הכהונה מתוכו. בזמנים המאוחרים, הבדלת חברים מעמי הארץ, ובכלל הרי הוא התוכן הרחב של הבדלת ישראל מן העמים, ובהרחבה יותר קדומה, הבדלת האדם מכל הבהמה והחיה, על ידי הגדרה של חלקים מיוחדים, תורות ומשאת נפש מיוחדות, שבהם עומד עולמו הפנימי האנושי, המתנשא למעלה למעלה. אבל בתוך עמקה של הבדלה זו התחברות והכללה גנוזות הן, כלולות הן בכללותה. הכחות המפוזרים בכל המרחב, שמהם יבדל הנבדל, הולכים הם ופועלים לטובה בעצמיות העליונה של הצביון השלם הנבדל, והשאיפה מזיזה הזזה פנימית אדירה ואצילית ומקודשה את כל המרחב. האדם, בהתבדלותו מכל החי והתרוממו בספירתו העליונה הוא מתכשר דוקא על ידה להתעלה ולהאדר עד היותו צביון כללי, הנושא בתוכו את ההתעלות הרחבה של כל העולם כולו. האומה המיוחדת, סגולה מכל העמים. בשמרה את כל סגולותיה הפנימיות, בהתבדלה מכלם, הרי היא מוכנה להתכשר להעשות לאור גוים, ותשועת אפסי ארץ. השבט הלוי, בהתיחדותו בתנאיו המובדלים הרי הוא מתאצל והולך ושומר את צביונו, מתקדש ומתנשא עד היותו לברכה לכללות האומה. והכהונה, בקדושה המיוחדת הרי היא מתעלה עד כדי שאיבה עליונה של רוח

הקודש, לאושר הכלל כולו, ועילוי מהותו היותר פנימית. החברים, יחידי הסגולה, בהבדלם מעמי הארץ, הרי הם שומרים את שאיפתם הרוממה, העולה למעלה למעלה מכל הערכים הרגילים, ומתחטבים להיות לנושאי כשרונות ורעיונות, שבהתפשטם הרי הם למקור ברכה לרבים, ובעמידת צביונם בחיים הרי החיים בעצמם מתבססים, מוצאים את ערכם, והולכים במסלה הקולעת אל מטרתם הנצחית והזמנית. וזאת היא נחלת ד' בכל דרך הקודש, הפרדה על מנת התחברות, להיפך מההכללה הגסה, המדברת גדולות ואומרת לאגד הכל בחבילה אחת, ומאבדת את כל הוד רוחני ואצילי. וסוף כל סוף על ידי החשכת החיים נעכר אור הדעת הצלול, והאהבה הגסה המיוחדת של כל בריה מתגברת ונעשית מזוהמה, עד שהכל מתפרד, והארץ כולה תנוע כשכור מכובד פשעה. סטרא אחרא שרי בחיבורא וסיים בפירודא, וסטרא דקדושה שרי בפירודא וסיים, בחיבורא, ושם גופיה איקרי שלום.

ע. ולמעלה למעלה, האצלת האורות, הפרדת השכלים, והבדלת העולמים, הרי היא תכונה פירודית, המביאה לידי ההתאחדות העליונה, לידי ההוספה הנצחית, ורויית העונג המתחדש בעוצם פנימיות טובו בהתאחדות השעשוע העליון של הכללת אור אורי אורים של השלמות האין סופית, שאין לה תוספת מרוב שלמותה, עם ההשלמה הבאה מתוך החסרון שבהתאחדות העליונה הרי זורם אור השלמות הבלתי אפשרי להתוסף מרוב תוספת עזו מיסוד עולם עולמים על אור השלמות ההולכת הלך ואור, וזיו עדנים הולך ומתרבה, הולך ומתברך. והבדלת הגדרים היא העושה את ההתנשאות מראש מקדמי ימות עולם, שהאור העליון בעליוניותו אינו גורע מערכו, ומשומר בטהרתו, וברב עזו כחו מלא להאיר ולהחיות הכל, וממנו חוסן כל ישועות, השבת כל אבדות, בנין כל כונניות, שכלול כל מאויים, ותעצומות כל עזיזות פארי פארים. מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון, ירוין מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם, כי עמך מקור חיים באורך נראה אור, משך חסדך ליודעיך וצדקתך לישרי לב. ונמצא אורן של ישראל מזהיר בתורה העליונה, מקור עמקי השעשועים, האדריכליות הכמוסה של יפעת עדנת מכונת שכלולי כל עולמי עולמים, בכל נועם חמדת עדנת פאר מלכות קודש קדשי קדשים. והתקדשתם והיתם קדושים כי קדוש אני, ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, כי לי כל הארץ.

עא. כשהתעלות הצפיית מתגברת בנו, הננו מתגאים ברום ענוה, לדבר הגות שיח קודש, ומתעלים אנו ממעל לאותו התוכן הנשא, של רזי רזים, מקור הברכה של התוספת ממעל לה, וכשאנו אומרים ביטוי אין סוף. לבנו מלא רגש שאלה ושקיקה פנימית אל ביטוי אין ראשית, והננו חשים, שאין ראשית אינו נהגה גם בהגות ביטוי המחשבי היותר כמוס וגנוז. באין סוף מונחה היא השלילה של אפשרות התוספת, כי מה יוסיף על אין סוף, על השלמות המתעלה מכל עומק הדר עז. ויש מכון לריכוז מלכותי, לכונן השלמה בלתי פוסקת המתעלה, בגרעון המכשיר את התוספת, בצמצום המכשיר את ההרחבה. וכיון שההתאצלות העליונה בטויה, הננו כבר מורשים לומר, שעומק ההתעלות הבלתי סופית הרי היא מתעלה בשחרור עליון בהבדלת האורים, שדין התוספת נוהג בהם, מהמקוריות, העוצם שאין בו ערך של התעלות מרוב תעצומו. ורק בשביל היכולת הבלתי סופית הזאת לחולל סופים והגבלות, שיהיה כלי ברכה לעדנת שעשועי עולמים, בשביעת טוב מתק תענוגים עדינים, בספינת אחדותם. יש כח הבטאה, קול דממה דקה. אבל באין ראשית לא יחוקה ערך נורא זה. ומה יושיט לנו, אם נסכיל

לחשוב על מרום התעצומה, על עומק מקור כל מקור, נעלה מכל היות הווי היות, שם אין שרעף, גם בערכי הערכים הבלתי נערכים. אך לאלהים דומי נפשי, כי ממנו תקותי.

עב. רוח כהה מתגנב בלימוד ההלכה בעמקה, יחד עם השמחה הפנימית והעונג הקדוש. יסוד הכהות היא העצבון על חסרון הכח של כנסת ישראל במילואה, אשר רק בהיותה משוכללה בכל עזה ופארותיה, הרי היא מוכשרת להוציא אל הפועל את כל אותו השימוש של הכח החי והרענן הספוג בים התלמוד. והצער הנפשי חודר הוא במעמקי הרוח, בעת ההתגלות של החיים הרוחניים השכליים בעסקי ההלכות ומעמקיהם. אמנם באה השמחה, ובתוכה כלול אור הנחמה, המבטיח השבת החיים בכל איתניותם, שהיא הולכת ומתמצית על ידי הבלטת כח התורה עצמה, שהיא נותנת לישראל אור וחיים, ומחזרת לו את כחו העצמי, בעזרה את כח ישעו. ואשים דברי בפך ובצל ידי כיסיתיך, לנטע שמים וליסוד ארץ ולאמר לציון עמי אתה. וכל אותו שטף החיים הגדול האצור בים התלמוד, המלא עז, חוזר הוא על ידי הלימוד עצמו, על ידי הקשר הנשמתי שהאומה קשורה באהבתו, שמוצאה היא את הגניזה האורית האלהית על ידו, הרי הוא חוזר אליה לשוב מחדש את כל תוכני החיים. והכח הכללי של החיים העזיזים והקדושים הללו, מתחלק לכמה גוונים, ואורותיהם בוטשים זה בזה, ולפעמים גם תוצאותיהם נלחמות זו בזו, אבל לסוף, המאור האחדותי, הנובע מזיו הנשמה האלהית, שרוחו שוכן בקרב האומה, סגולת אל אלהי עולם, הרי הוא גובר על הכל. וכל הזרמים השונים ומתנגדים, הולכים ומתאחדים על ידי לשד החיים, אשר ילך הלך ומתגדל מיסוד אוצר תורה שבעל פה, היונקת את שפעת חייה מתורה שבכתב בכל הודה והדרה. אשרי העם שככה לו.

עג. הגאונות האמנותיות והכשרון המלאכתי הנם קשורים ואחוזים יחד. בחיים מתגלה הכשרות המלאכתי במדריגה שניה, באותן הנפשות שאין בהן הברכה המקורית הגאונית בכל תעצומתה, והגאונות האמנותיות מתגלה בשטפה, באיזו התארה של פגם סידורי מצד הכשרון המלאכתי, שפוגע את הסידור או את יתר התנאים החיצוניים. באופן מוצלח מתועדים ביחד כשרון מלאכתי, מדוד ומוגבל בגבוליו הראויים, עם גאונות אמנותיות, שוטפת מעינות יצירה, ברעיון ובמפעלים, בהגיונות ובמבטאים, בהשפעות והדרכות עצמותיות וזולתיות, יחידיות וכלליות. כשאנו נושאים עין למעלה, מתנוצצים לפנינו אורות משתי הסגולות ביחד. אין קץ לגאונות המקורית, ואין קצב לדייקנות המלאכה הסידורית. והננו מסתכלים שממקור אחד שניהם נובעים, ממקור גאונות גאון יעקב, וממקור מלאכת צור ישראל. והננו מבטאים את השם הנכתב בביטוי מחשבתי, הכולל את חזון כל ההוייות במקורם המתברך לאין קץ, ומתנשא ומתרומם על כל ברכה ותהילה, ואת השם הנהגה הננו ממללים בקול ודיבור, שיר ושבח לאדון כל המעשים. והננו עונים בכל עומק רגש כל קרבינו, וכל עצמותינו תאמרנה אמן על כל ברכה נקשבת. והשמות מאוחדים במקוריותם, בצורה מעידה על האחדות המקורית של רוחב אין די להתראות חזון אל שדי, שאמר לעולמו די. ומאור המקדש תצא הברכה המפורשה, ברוך ד' אלהי ישראל מן העולם, ולהסיר המחשכים מן העולם עד העולם.

עד. המחשבה הרזית היא עוסקת תמיד בשרשי הענינים, שהיא פוגשת את ממשיותם בעולם המוגבל, וכך היא הולכת לבקש את השרשים ברומי העולמים, והיא מוצאת אותם בתמימות סידורם, עד שאפס כל קוטן, כי כל

פגישה נערכת היא על פי אותו הגודל המתגלה על ידה. ולא בהתגלות לבד הדברים אמורים, ביחש השכל וההכרה, כי אם במציאות ובקיום, בפעולה ובהתהוות. נקודה אחת ומצבה מודיעה מלא עולמים, דוגמת הקיום והנקודות האספקלריות שבתכונה ביחש להטבע השמימי. והרשימה הפעלית היא מתכפלת גם כן לפי אותו הערך של הרשימה המדעית. ועם זה הדבר מושג, שכל עודף במדרגה שברשימה המוקטנה, כלומר כל יתרון פעולה, הארת חיים, הטבת מוסר, הגדלת שכל, שהננו פוגשים, אגוד הוא בדוגמתו באותו התוכן הדרגאי שברומו. ובזה יהיו גם ההשגות השכליות היותר מאירות נערכות מצד עצמן רק בצורה זעירה ולגבי אותם הרשמים הנגרמים שלהן בצורה אמיתית. כל השונה הקב"ה יושב ושונה כנגדו. מובן הדבר, שהערכים נתפשים תחלה במערכי הלב, ובחדרי הרוח, ואחר כך בספירות הנשמטיות הפרטיות, ואחר כך בגורמים שעל ידי הכלל ושעל הכלל כולו, ואחר כך במלא עולמים, בהבנת ההתאגדות הכללית של מלא כל. וכן הולכים הדברים ומתאדרים. ברכתם ושמחתם מתברכת. ופדי תנובתם מתעלה. וכל ניד שפתים וכל זעזוע חיים עושה פירות ופירי פירות.

עה. כשאנו מציירים את הטבע בכללו לדבר חלוש, מפני שהנס עומד למעלה ממנו, והרי הוא משדד את מערכתו, עיקר כוונתנו המוסרית היא שאין לטבע הרע כח ועמדה, והרי הוא נחלש ואינו יכול לקום לפני הטוב, האיתן וקיים מצד עוצם טובו, טוב ד' העליון המחיה כל. וצריכים אנו להשמר, שלא יפגע רעיון ההתחלשות של הטבע בטבע הטוב, להחלישו ולהעמידו במעמד בלתי איתן. אמנם כל מה שההעמקה חודרת יותר, הרי היא מוצאה שכל טוב מוגבל הרי הוא באמת רע מצד הגבלתו וצמצומו, ועל כן אין כל דבר איתן כי אם אור ד' לבדו בגודל טובו. הטוב שמך ולך נאה להודות.

עו. בכל תוכן של אמונה בעולם, בכל ציור של אלהות באיזה מדריגה שתהיה, יש בה טעם מיוחד תשוקה מיוחדת ותענוג מיוחד, ומזון נפשי מיוחד. ואותה ההתייחסות היא מסוגלה לאותן היחידים או הקיבוצים הנמשכים אליה, יתר הטעמים והתשוקות של החיים, הם גם-כן בכל עם ולשון מעין התוכן של האמונה וציור האלהות שלו, אפילו השפה והארץ, הנימוסים והחקים, יש להם קישור יחסי עם התוכן האמוני שלו, מצד ציורו באלהות. ונמצא שהתמצית מכל הטעמים שקולט מאיזה עם או קיבוץ, קשור הוא באותו הטעם שהוא מקבל ביחס אמונתו. והאמונה עצמה, אף-על-פי שהיא מסתעפת לכמה ענפים פנימיים וחיצוניים, מחשבתיים ומעשיים, יסודה העצמי הוא אותו הציור האלהי בסגנון המיוחד, וטעם המיוחד הנאות לאותו היחיד או הציבור, המשפחה או האומה, המפלגה או הסיעה. ברקמת החיים הפנימית, עושה נקודה זו של הציור האלהי את הרקמה הנפשית היותר חטיבית, יותר איתנה ויותר חודרת. כשאנו באים מזה לשפוט על אותו התוכן המיוחד הישראלי ואנו באים מן החוץ אל הפנים, אז בגודל אמת נאמר, כי כל אלהי העמים אלילים וד' שמים עשה, לא מיבעי שכל הטעמים וכל הסגנונים, כל החטיבות וכל התשוקות, מצדם היותר רוחני, היותר פנימי, היותר נצחי, היותר עזיז, הכל כלולים הם באותו הציור השלם של השגת האלהות הכוללת הנצחית המקורית במקורות האמת הנשאה והמתנשאת לעד של ד' אלהי ישראל, אלהים חיים ומלך עולם, אלא שהם כולם מאוחדים בתוכן של אחדות בלתי מפורדה, ובעילוי עליון כזה, שהכל מה שמתפצל ומתפרד לא יוכל להחשב, כי-אם כשברירים של נצוצי אורות כהים, המתבזקים מאור להבת אין קץ. וכשם שהפירודים בפירודם,

התשוקות והציורים האלהיים בחלקיותם, הם פוגמים את רוח האדם ומעכבים את השלמתו הזמנית והנצחית, אלא שהם משמשים להקדמה נסיונית, שהאדם הולך הלוך וכושל הלוך ותועה, עד אשר רוח הבינה העליונה תשיבהו אל האופי היותר שלם שבהבחנת הרוח, על כן העבודות זרות כולן, עם כל מה שהם נותנות מהלך לרוח עצמים רבים, הם עם זה מלקות אותם ברוחם מפגמים את נשמתם, ומשחיתות את המית הנשמה האלהית העלולה לשרות באדם מצד עצמיות יצירתו, כן להיפך, התוכן השלם העליון, שהכל בו כלול בהכללה עליונה בזיו השלמות, הוא נותן את כל היתרון של האדם ושל העולם כולו להגלות בצורה היותר שלמה. ולא עוד אלא שכל התאות הרוחניות כל היצרים וכל העבודות והנסיות האמוניות שבעולם, כל הזיקים הקטנים של ההכרות האלהיות עם כל טעיותיהם הפרטיים, הנם שוכנים בצורה מעודנת בעדן אין קץ בצורה מלאה אהבה ועונג עליון, מלא נחת ותענוגים, ברום עמדת הרוח, בצורה עליונה מאדם, באור חיים המצהילים כל נשמה, באוצר העדנים של נטיית הרוח אל על, אל אור שם אל אלהי ישראל. ומעומק הטעם השמימי של מתק אמונת עולמים, נחלת ישראל, ידע כל רוח ער, כל הנגש אל ד' בקודש וטוהר, להבחין עם כל הטעמים הפרטיים של כל מיני התשוקות האמוניות, ידע את הנקודות התוכיות של הטוב שלהם, יקרבו כולם אליו, ברום עולם מלא אהבה וחיים, וידע את הרע והפגום שבהם שעל ידם הנם נזורים כמו דוה, צא תאמר להם. ההסתכלות מתנשאת מרום הררי ישראל אל חזון העתיד, על יום הגמל פרי רוח האדם והעולם יצא מצחנת פירודו. והאלילים כליל יחלוף. וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו ד' אלהי ישראל מלך, ומלכותו בכל משלה. ויצרא דעבודה זרה אשר משל בישראל, וכל יצרי עבודה זרה שבעולם כולו, כולם יתהפכו לכחות דוחפים את היציאה לפועל של האורה העליונה גדולת החיים, של הכרת האלהות האמיתית, הכוללת את כל תענוגי הרוח וכל העדנים עמם ברום עוזם. והיה מדברה כעדן וערבתה כגן ד'.

עז. בהידיעה האלהית באמת, כל מה שהאמת מתגברת בלבו של אדם, כלולות כל הידיעות, כמו שבהעונג האלהי, המתגלה בנפש, כלולים כל התענוגים. בכשרון החיים אשר הדבקות האלהית אגודה בהם דבקים כל הכשרונות. אמנם באה ההתגלות של ההסתגלות אל הקשר האלהי בראשית הזרחותו בצורה קצת מוגבלת בזה שהיא דוחה מהאדם יתר הכשרונות ויתר הסיגולים, והוא עדיין לא עמד בסוד ד', שרק מפני הפרטיות, מפני העוני והקימוץ שבכל מיני כשרון, מפני דלותם וצנומיותם, הרי הם נדחים, כדי שלא יעכבו בקדרותם את ההבהקה האלהית מלהזריח בכל המילוא שלה, אשר רק בהתגברותה והתגלות שלטונה יכול כל וישולם הכל. כל התענוגים וכל הכשרונות, כל סיגולי החיים, כל העצות, וכל החדוות, כל השמחות, וכל העידונים כל ההכרות וכל החכמות, כל השירות וכל הפארים, כל הגדולות וכל השיגובים, כל הצהלות וכל הנועמים, יגלו ויראו, בכל סעיפיהם וסעיפי סעיפיהם, בכל עושר כבודם וכל הוד נצחם. וכל מה שבאה ההופעה האלהית ע"י ברירה יותר עמוקה, ע"י מלחמה יותר כבדה. ע"י נסיונות יותר קשים, ע"י דחיות יותר מרובות של כל סעיפים בודדים וזרים, הרי היא יותר מתבלטת, יותר מתעצמת, יותר מאירה את החיים ואת העולם, ויותר מהדרתם אח"כ בכל פאר כלילותיה. אשרי שאל יעקב בעזרו, שברו על ד' אלהיו, ניחא להו לצדיקיא לתברא גרמייהו בגין יקרא דקוב"ה, אל תקרי שברו אלא שברו.

עח. כשמציירים את הטבע והנס בתור דברים ותוכנים סותרים זה את זה, פועל הציור על מהות האמונה, וערכי המוסר הנמשכים עמה, פעולה שורקת, גורמת הפרעות ונסיגות ותגרות פנימיות. אבל כשהנס והטבע מצטייר בציור של חטיבה אחת, שחלק אחד משלים את השני, והנס בכל רום גדלו מוכר הוא בתור עטרת הטבע, חייו, נשמתו הפנימית, ואוצר האידיאלי שלו. משתקפת ע"י השפעה ציורית זו השקפה מוסרית ואמונית מאוחדת, שתוכן השלום אחוז בה. והשטף הפנימי של החיים הולך על ידה למישרים, בצורה כלולה, שהיא מוצלת מאותו הכובד שתוכן מלא נגודים גורם. וזאת היא מדת קדושי עליון, גדולי הדעה, העומדים בסוד ד' הרואים את חזות הכל. והנס עם כל תועפות גדלו והטבע עם כל הסתעפיותיו בכל ערכי המציאות מתגלים ברוחם בתור חזיון שלם, שם שלם על עולם שלם. דבר ד' במחזה ודבר ד' במראה, כה אמר ד', וזה הדבר אשר דבר ד', אספקלריא המאירה ואספקלריא שאינה מאירה, יום ולילה, שמש וירח, העוה"ז והעולם הבא, התורה והחכמה, ההגיון והשירה, אחוזים יחד בחוברת. וכולם נותנים פאר לחי העולמים. ומוראו עליהם וחדות אהבתו משחקת לפנייהם בכל עת, משחקת בתבל ארצו, ושעשועי את בני אדם.

עט. כשתובעים שיהיה העולם מודרך על-פי מחשבות מקוריות, שכל אחד יכיר בבירור את העולם ואת החיים ממקורו הראשון, צריך לדעת שזה תלוי בטהרת הרצון. כשרצון הפנימי המגמתי של החיים הוא טהור ואיננו פונה כי-אם לנשגב ומעולה, לתוכן חיים כזה שמציאותו הוא באמת ראויה להיות מגמתית על-פי ההבחנה של החכמה האלהית, אז הכרת העולם והחיים המקורית של האיש המיוחד היא לו אושר, ועמידתו על רגלי עצמו היא לו מעין של גדולה. אבל כאשר הרצון הפנימי שפל הוא, ואם היה העולם מרושם ועמו החיים מתבלטים על-פי אותה המקוריות השפלה של האישיות, היה הכל מגועל והרוס, יסוד ההצלה היא באה אז רק ממה שהרושם העולמי ורושם החיים מופיע אצל היחידים, לא בצורתם העצמית שלהם, אותה הצורה שהם חוקקים אותה בנפשם, אלא על-פי הצורה שגדולים וטהורי לב חקקה. וזאת היא אור חיי האמונה, המתפלשים בכל כשרון ומוסר. ואף-על-פי שהיא מדריגה ירודה, והחיים והעולם אינם נובעים ממקורם ואינם רושמים רשמים עזיזים בכל מילואם, מכל-מקום מוצל הוא העולם והחיים מאותה הזוהמא והירידה של העצמות השפלה, עד אשר יצרף רוח האדם ויטהר רצונו. ואז יקבל כל יחיד את רשמי העולם והחיים ממקורם הראשון, והם הם יהיו למעין הברכה היותר נשגב. ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לדעת את ד', כי כולם ידעו אותי מקטנם עד גדולם.

פ. בחסידות פנימית כלולה היא הארת האמונה הטבעית, אור אלהים המפעם בנשמה בכחו הגדול מצד עצמו, חוץ ממה שהוא מואר מאורה של תורה, של מורשת אבות וקבלה. הולכת היא הקבלה ומלווה את אור האמונה העליונה, שומרת אותה משגיאות ומישרת את דרכה, נר לרגלי דברך ואור לנתיבתך.

פא. השלמות של האמונה היא, כשגופה ונשמתה אחוזים הם יפה זה בזה, שהיא האמוניות הטבעית והמסורה ביחד. בהקישורים שבין הגוף והנשמה יש הרבה אוצרות של אורה ושל חיים, ולפעמים יש שמתדלדלים הסימנים הללו, והמסורת והאמונה הטבעית נפרדים זה מזה, ומתגלה אז מחלה אמונית, וסכנתה גדולה היא לפי אותו הערך של הפירוק אשר להחיבור המותאם הנזכר. ולפעמים מרוב שטף אור של האמונה הפנימית, מתעלה

היא מעל האמונה המסורתית, וגם זה, אף על פי שבא על ידי עליה רוחנית, הרי זה פגם ודלדול כח. והתוכן הבריא הולך תמיד בהתאמה, ובאותה המדה שהאמונה הרוחנית מתעלה, מתעלה האמונה המסורתית עמה, עולה עמה ואינה יורדת עמה. על ידי חכמה עליונה ומירוק מוסרי יפה, מתמזגות יפה האיכויות של שתי מחלקות האמונה הללו, והן הולכות ומתגברות, מתעטרות בעטרת קדושה, ומחיות את האדם חיי עולמים. וכשהדבר הווה בציבור, הרי הוא קם לתחיה עליונה, פעולות מזהירות של אור עולם מתגלות בקרבן. ובישראל חיבור ואיחוד זה הוא המבוקש הפנימי של כל תוכן מעשה של כל מצוה. אשרי אשר משה תמיד את המטרה העליונה הזאת, של יחודן של אלה שתי המגמות האמוניות, הפנימית והחיצונית, לנגד עיניו, אורים גדולים מופיעים עליו, וזיו עליון מזריח עליו את נגהיו. אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום ליום לשמור מזוזות פתחי, כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מד'.

פב. תוכן רוח יראת שמים שבלב, מבונה הוא ממניות שונות. המנה היסודית והעקרית היא חוש העמוק של האמונה האלהית ברום טהרתה, והולך החוש הבהיר והנקדש הזה ומתעלה מתפלש בחדרי לבב, ומתעטר באורות של דעה ושכל טוב. וכל מה שהוא מוסיף כתרי דעת, הוא מוסיף אומץ ועומק ורוח טהרה עליונה, מתגבר בקרבן השעשוע הפנימי באור האלהי, הזורח בזריחה עדינה בתוכיות הנשמה. ושמחת עולמים של נחל עדניו, היא הממתקת לאדם את חייו הרוחניים, ומוסיפה בו גדולה נצחית המכשרתו לחיי אושר קדושים מלאים נדיבות רוח וכל טוב עליון. אותו האור הפנימי של ההארה האלהית הכלולה מעומק אמונה ועומק דעת במיזוג אדיר ומותאם, הוא מתחבר עם רוח הקודש העליון, ההולך ופורץ את זרמיו מתוך כל החיים הכלליים של כל האדם בכללותו, מצד הצורה האלהית שבו, ובישראל ביותר פנימיות, ביותר חטיביות ויחוד, מרוח ד' אשר נחה מאז על עמו, עם הסגולה, שטעם הקודש האלהי מותאם מאד לחכו הנפשי, בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי. ואותו הרוח שהוא מלא חיים טבעיים, הולך הוא ומתקשר באורה של תורה, בהדרכה המעשית והאמונית. ומתעטר בקשרי צפיות של ישועה כללית לעולם. מרוכזת בריכוז פנימי ברוח ישראל, המאגדת בקרבה את כל המשאלים היותר יפים יותר קדושים ואידיאליים, שכל רוח טהור מתנשא אליהם.

פג. האמוניות יש בה תוכן של טבע, ותוכן של הכרה והשכלה. מצד התוכן הטבעי שלה היא מלאה גבורה ואש משולהבת, ואינה יכולה לסבול שום דבר המנגדה. ולא דוקא דבר המנגד את כל מהותיותה אינה יכולה לסבול, כי-אם גם דבר שהוא מנגד את שבילה הפרטי ואת סגנונה המיוחד. על-כן לא יוכלו אמונות מיוחדות לדור בכפיפה אחת ולהתערב זה בזה, אם לא שיצמח מזה היזק טבעי עצמי לכולן. וכל מה שהאמונה היא יותר אדירה, יותר בריאה, יותר חשובה וענקית, יגדל כח הטבע שלה, ותגדל מאד קנאתה וקפידת הטהרה שלה. אמנם מצד התוכן ההכרי של האמונה, מלאה היא רוחב דעת, ומעוטרה היא על-ידי זה ברב חסד וסבלנות גדולה. יודעת היא בהכרתה שהרוח הפנימי של העריגה האלהית וההשלמה העליונה שהיא שואפת אליה, היא כל-כך עשירה בגוונים, עד שהיא יכולה להתלבש בלבושים שונים מאד, וגם בתיאורים הפכיים, והיא מתעלה על-ידי זה על כל סתירה ומתרוממת מעל כל ניגוד. ובאמונה בגודל קדשה, זורמים תמיד אלה שני הפלגים, שני שטפי הקודש של חסד וגבורה, מדת הדין ומדת הרחמים. וכשהאמונה מתרוממת לרום מקורה, לצורתה

העליונה, שמשם מקור חייה ושפעת פרנסת קיומה והארתה מאור תורה העליונה, מדת הגבורה מתמזגת, והכללות מתאחדת עם הדייקנות ברב טהרה והארה גדולה.

פד. שני פרנסים טובים עמדו לישראל, שניהם מלאים ברכת ד' בתורה חכמה, גדולה קדושה, צדק ומשרים, וחמושים ברוח אדיר לעבוד עבודת הקודש, לישר דרכים במסילת התורה והאמונה: הרמב"ם והרמב"ן. שניהם כללו בתוכם את כל אוצר החיים אשר לישראל ולאדם, לפי היכולת האנושי, ולפי הערכים האפשריים להתגלות ברוח היותר ער ויותר נאור. אמנם משני הצדדים אשר להקשבת הרוח: מהצד המסתורי הפנימי, הפאה הימנית, שמשם חוש האמונה העמוק נובע, וממנו תוצאות לכל בינה פנימית, קבלית, אמת רוחנית עליונה, אשר ברוח רזי אמונים היא נקלטת, ותוצאותיה חכמות נעלמות בחוג ההשויה של הצורה ליצורה בכחן הגדול של נביאים שאינו פוסק מבני נביאים מדור לדור, ומהצד השמאל, הצד ההכרי, המלא שכל וחשבון, בירור והגיון, השופט את כל ערך בהגדרותיו, ומעמיק בתהום ההבדלה שבין המציאות העליונה מעל כל שם ותיאור מציאותי, הנקלט מאור השכל העליון אשר בהקשבה הבינתית המדויקה והדרגית, העסוקה בהבחנת האור האלהי. הפאה השמאלית נפלה למנה, האחרונה לבן מיימון, והראשונה לבן נחמן. אור אל שדי, האומר לעולמו די, ומתוה גבולים לכל חדרי מדי ולכל כחות חיים, ומגלה את הבלטתה המשוכללת של כל יצירה חשובה, האיר בנשמת שני האורים הגדולים. ומוכרחת היתה המסתורית להיות עלומה מגאון ההכרה המנתחת, ואותה ההכרה בעצמה להיות דחוייה בזרע מגאון הקשב הפנימי אדיר האמונה. ויחד הם בונים את בית ישראל מזה אחד ומזה אחד, והיו ידיהם אמונה, להחליש את עמלק ואת עמו לפי חרב, ולהקים יד על כס יח.

פה. מרגישים את הטבעיות העליונה של אור הקודש, הזורח בחיים האישיים של האדם, בחוש הקודש של האמונה בעומק טמיריותה, לאורה נבדקת היא הנפש, וכל חטא ופגם יורגש על ידה, ודחיקת הלב אל התשובה ממעמקי אהבה, וצער נסתר מהול בשמחה, וגעגוע עדין הומה כנחל, ומנגן מאליו המון ניגונים חרישיים של תוגה ושל חדוה, של רוממות ודכאות, הולך ומתגבר. ולפעמים בא הרוח הגנוז וחונה על מרכזי המעשה, בודק הוא אז את העובדות בפועל בבקורתו החודרת, אז לפעמים הנפש הלומה מרוב שטף של דקדוק, והעצה המכוונת במהלכי החיים נעשית קשה ועלומה. אז אין עצה כי אם עצת ד', אור התורה, בכל המון גילוייה, למודיה, הלכותיה, דקדוקיה, וגדריה, אז היא הנר המאיר את המחשכים, על ידה הנשמה מתנחמת, לא תאמר חטא לכל אשר יאמר הדמיון חטא הוא, כי אם תגעור בשטן מזה ומזה, אל תרשע הרבה, ואל תהי צדיק הרבה, מאזני צדק ואבני צדק יבואו אז על ככר החיים, וכל שבוירי לב מתנחמים. והחיים הטהורים והקדושים, העזיזים והמאושרים, הולכים הם ומתאדרים, הולכים ומתקדשים, והעינים למרום מתנשאות, והעולם מאיר בזיו תפארה, חסד אל מנהיר את הנשמה, ובטחון של חסד, של טובה ושל ברכה, של חדוה ושל ישועת עולמים בא ומפעם. והמון רב של רעיונות חדשים לבקרים, המעוררים לחדש כח רוחני, להגדיל תורה ולהאדיר חכמה, לאזן שיח ספונים, להעמיק הגיוני סגולה, בא ומתערם ערמות ערמות בסידור משוכלל מכל מעשה ומכל מפעל. ודרך החיים נעשית ישרה, וחבת עולמים לכל יציר נברא הולכת ומתרחבת, וכל העולם כולו, מעולם עד עולם, אומר שירה חדשה.

פו. אצל האומות אשר קלטו על ידי כמה ערפלים ניצוצות אחדים מאור תורה, מורגש מאד התוכן של חטא הקדום, חטא אדם הראשון, ופעולתו על האדם, בהיותו טבוע בחטא. מה שאין כן בישראל, אין זה התוכן לוקח כל כך חלק עיקרי בתוכני הרגשות האמוניות, רק המעשה הטוב, תלמוד תורה, עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך. כל זה מסתבב מאותו המובן של פסיקת הזוהמא הראשונה שהטיל נחש בצאצאי חוה, מאז עמדו על הר סיני, ונכרים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתם. והזוהמא היא הטביעה העמוקה במצולות החטא בטבעיות הנפש, עד שהיא בעצמה אינה מורגשת כלל, היא משתקפת רק במתוך מהלך החיים הכלליים, ומוצצת ביחידות הסקירה לאנשי צפיה מיוחדת. בישראל הזוהמא פסקה, ולעומת זה היצר הרע מגדיל לעשות, לא מתוכן הטבע הנפשי של ישראל בא החטא, אלא מתוך איזו דחיפה של התרגשות זרה, הבאה והמהממת את החיים. ומתוך שאין הזוהמא קשורה במעמקי המהותיות הנפשיות, אלא מבחוץ היא מתחברת, אל תראוני שאני שחרחרות ששזפנתי השמש, על כן היא מסתלקת מתוך פעולות, מתהפכת לאורה קדושה על ידי תלמוד תורה, העושה את לב האבן לבשר, ומתחלשת על ידי עסקי המצוות בפועל. וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני ד' אלהינו כאשר צונו. והגויות היא טבועה בחטא, וההטבעה הנחשית קוראה אל כל מכשיריה, האליליות וכל בלהותיה, ואוצרות רשע לא יועילו, וצדקה פעולתית לא תוכל להצילם מבור אין מים בו, אשר טבעו בו, והנם טובעים והולכים, ומוכנים לבאר שחת, שמה אדום, מלכיה וכל נשיאיה. ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו, והיתה לד' המלוכה.

פז. הנדר הוא עומק ההתגלות הטבעית של חוש האמונה, שמתגלם בביטוי ובמעשה, לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה. הוא ערובה על האמוניות הטבעית שתשמר את עמדתה, ולא תהיה נשטפת בשטף האורה הגדולה של החובה החוקית הנתונה מגבוה מפי אל עליון, מפי הגבורה. מורשה כללית לכל קהילת יעקב. פגימת הנדרים אוגרת את פגיעתה בהמהלך הטבעי של שטף הקודש, אשר בה מתגלה האוצר הגנוז בלב כיחש לחובת האדם לאלהיו, חובת היצור ליצורו, בבא ימי התשובה, וביחוד יום הכפורים, בעת אשר התוכן האמוני צריך לעלות אל ראש פסגתו. מה נאה היא ההרגשה הישראלית אשר עם כל אשר הוקפו במצות, כי ד' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר, חשים הם בראש לכל את הערך המקורי שיש באותה הדתיות הטבעית, שמתגלה בקדושת הנדר. מכירה היא האומה, שהנודר נודר בחיי המלך, העולה עוד במעלה פנימית מהנשבע, שהוא במלך עצמו, כלומר באותה הידיעה המנוחלת אשר קבלנו מורשה מאבותינו באמתת האלהות אבל הנודר הוא בא מנביעת החיים של ההכרה הטבעית שבפנימיות של הנשמה, שלמען האיר באורה בכל מילואו וטובו נתנו לנו תורת אמת וחוקים ומשפטים צדיקים וישרים, וראשית הסליחה מתחילה היא בסליחת פגמי הנדרים, במנהג ישראל שנצח לסדר התרת נדרים פומבית בלילי יום הכפורים, ולהנהיג התרות יחידים מערב ראש השנה.

פח. החסידים הטבעיים, נפשם מלאה המיה אלהית, לבם ובשרם ירננו אל אל חי, ועם כל תוקף תבערה הטבעית האוכלת בקרבם פנימה, הפורצת כל גבולים, ודולגת על כל פרטים, הנם משתעבדים לדברי ד', כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו. והחסידות הישראלית עומדת היא על הגבולים, לשמור את המית הנפש, שכאשר יתגעשו גליה, ישובו ולא יעברו גבולם, שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו. זהו כח האיתן אשר לישראל, האזור בגבורה, אשר עם רוממות שיא גלי המית הנפש, בשטף השקפות ועריגות דורכות במתי ים ומרקיעות עבי שחקים, הכל נכנע

לדבר ד' ואמרי פיו. ומתוך הנשמה העליונה הזאת משתקפת השקפת עולם מלא, המחומש באוצר חיים עזיזים. המון שטפים אדירים הולכים והומים, וגלים גועשים של כחות נוראים מרקיעים למעלה רום, וכולם בכל זה מפלסים את נתיבתם בצורה מדויקה, מלאה חשבון, הפונה לשכלול עולם ועילוי, להריק חסדו של יוצר כל על מעשיו. שאם היו השטפים הפנימיים בהמון עזם יוצאים, היה כח משבר כח, ויצורי עולמים לא היו יוצאים לעמדת צביונם. כשנתגלה איזה רוח של אמוניות טבעית במקום זר, מיד הרס את הגדרים והחריב בנינים איתנים, ושאינה יוכת שער. ויעקב רד עם אל, ועם קדושים נאמן. משליך קרחו כפיתים לפני קרתו מי יעמד, ישלח דברו וימסם ישב רוחו יזלו מים, מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי ומשפטים כל ידעום הללויה.

פט. הדבקות האלהית, שהיא חיי כל, אינה זזה משום נמצא באמת. ובכל זאת העילוי של כל היש תלוי באותה המציאות של הדבקות האלהית, המתנוצצת בהכרה והרגשה, והמתגלמת בחיים ובמפעלים. ובוזה יפה כח התורה והתפלה, העבודה והמצות. ובכל אופן שאדם אחד מתמלא אורה אלהית רצונית והכרית, בעצם היותו המדעית והחפצית, בה במדה מתמלאות כל אלה הסבות, ההולכות ומקשרות את כל הקישורים המציאותיים, מרוממות הענין האלהי בסגולת מציאותו, בכבודו במקומו, עד מעמד אותה האישיות הנקדשה בקודש החכמה והמדע, הרצון והחשק האלהי, כולם באור חיים, באור קיום של הדר נצח נצחים. וברקי זוהר הללו ממלאים את נשמות כל צדיקי עולם, שהם מוצאים את עצמם ברב אמת וענוה מרוכזים בריכוז אור חי העולמים, והם הם הקוראים אל ד' בעד כל מעשיו, המתפללים ונענים. אלו הם הישרים, אשר סוד ד' להם יגלה בכל עת. והחפץ האלהי איננו חפץ דוחה חפצים, כי אם חפץ מאדר חפצים, חפץ מצחצח ומבריק חפצים, חפץ מסיר את כל העדר וכל חולשה מכל חפץ, ומעמיד את החיים והמציאות העצמית על מעמד היותר איתן, היותר נשגב, היותר פורח ומשגשג, ותכונת הקודש המיוחדת של החפץ האלהי, המתגלה בלב הדורש את אלהים, היא מחדשת את אורה על ידי הערת הנפש אל קרבת ד', אל טוהר המוסר, אל מעמק האמונה. ומתוך הסקירה העמוקה באה שפעת קודש, מרוממה מכל תיאור, ומשגבת ישע.

צ. יש שצריכים לשמור את הצינוורות שאור הדעת שופע בהם, שלא יתערבו זה בזה, כדי שההקשבה תהיה צלולה. אותו האור הבוקע ממעמקי הלב, ומתוה את הרשימות של עומק האמונה הפנימית, ההולך והומה כנחל פרצים לקרבת אלהים, לבטחון, לדבקות, לעידוד מכל חסרון חמרי בתכונות הרגש והבחנת הבשר, יש לו מסילה מיוחדת, ואין לערבו עם המהלך של אור התורה והחכמה של ההגיון והחשבון, וגם לא עם אותו טעם האמונה הבאה בקבלת אבות. רק אחרי שכל שטפי הקודש כבר באים ומתאחדים בנשמה, אז חוזרים השטפים המיוחדים להגלות עוד הפעם בתכונה שילובית, שכל אחד מתקרב באורותיו של חבירו, ואור אל אור יקרא, ומקבלין דין מן דין, ושירת קודש נשמעת במרומי הנשמה, בשמים הפרטיים האישיים, כהמית המוני מעלה בשמים ושמי השמים הכלליים אשר לעולם הגדול.

צא. התפילה היא ההבעה של האמונה הטבעית, כשהיא ממלאה את הנשמה, הרי היא הולכת ומפכה כנחל הנובע. בורא ניב שפתים לרחוק ולקרוב אמר ד' ורפאתיו. אם עשו שפתותיו של אדם תנובה, מבושר הוא

שתפילתו נשמעת. כשבאה התפילה אחרי השובע הטבעי ועושר האמונה בכל מילוייה, אין בה עמל ויגיעה ולא עצבון וקדרות, כי-אם נחת רוח וחדוה פנימית, ההולכת ומתנשאת למרום השמחה והעונג, ומשכחת כל צוקה וכל יגון ואנחה. אמנם ככל יצירה טבעית צריכה התפילה עיבוד וניקיון, וזאת היא עומק התכונה של יחשה של תורה אל התפילה, ויחש הערך המוסרי המעשי והמדותי של המתפלל אל תפילתו, מצד עצמות ערכה, ומצד הצפיה של התקבלותה והתמלאותה.

צב. התפילה כשהיא נעזבת מן התורה, היא דומה בטבעה לתכונת האמונה כשהיא נעזבת מהמצוה והמוסר הפעולתי בהליכות החיים, ששם מארת המינות רובצת. בעמקי היסוד התחתיתי שבנפש מוצאים אנו את האמונה בשני ערכיה, בהכרה והרגשה, ובנטיה ורצון, ובשניהם הולכים הסיגים הנפשיים עמם עד שהם באים למדת הזיקוק, שאז מקבלים הם את חותם שלמותם, והאמונה מצטיירת בצורת קדשה המלאה כל שפעת ברכה. במעמק היותר שפל של נטיית האמונה, נמצאת אותה התכונה השפלה של יצרא דעבודה זרה, שבשעתה היתה תכונה מועלת לעולם, מרחם משחר לך טל ילדותך, מה הטל הזה סימן ברכה לעולם אף אותם השנים שעבדת עבודה-זרה סימן ברכה הם לעולם נאמר לאברהם אבינו ע"ה. מעמק האמונה ביסוד המאופל של הנפש, שאינו זו מן האדם משחר טל ילדותו, זהו סימן לבריאות נפשית שהקשבת האמונה היא בו חזקה וטבעית, רצינית ואמיתית, אינה מנוגעת משום נטיה זרה, ולא נחלשה משום מורך לב ויראה עשויה בצורה של רפיון רוח, והעז הנפשי, בעומק החטיבות שלו הולך וזורם, עד שבאה ההכרה ומזדווגת עמו, ואז מתחילה היא האורה של האמונה העליונה להופיע. בתיקון הישר של העולם, צריכה היא האמונה הכללית של העולם להזדקק מעט מעט, להיות בכללותה שרויה בסיגיה וזוהמתה עד שהצדדים המוסריים והמדעיים של הנפשות יובילו את התוכן הנשמתי, עד לידי אותו גובה הטוהר של אור השכינה בתמימות הקודש השורה בישראל. ונלוו גוים רבים אל ד' והיו לי לעם, וידעת כי ד' צבאות שלחני אליך. נלוו אמנם יצר הרע עם חולשותיו לתאותה של האמונה הטבעית, ויצאה המינות אל המפעל במקום האליליות. אותו היחש הנפשי, שבהיות העולם הרחב של האנושות שקוע בתרדמתה הליטרגית של עבודה זרה, לא פגע בעצם את הקודש הטוהר מפני הריחוק העצום שביניהם, ומפני הקיר העב החוצץ ומבדיל בין הקודש ובין הטמא, באה המינות ופרצה שם פרצות. היא גחה מתוך התאונות של זרם האמונה בעוצם הטבעיות שלו, ורצה לקרא בהמון של עולם שקוע בחושו כולו, בכל הלך נפשו ובחשכת מוסרו בתהום האליליות, בשם אמונת הקודש, וקריאת שם ד' במקום אשר אל זר שולט בכל ערכי החיים, הרי הוא חילול השם מעבר מזה, והפסקת הזיקוק האמונתי מעבר מזה. ומתוך הקרבה של החפץ הצווחני הזה של פירוק טבעיות האמונה הבלתי זקוקה אל תוכן הקודש, מצד איזה תוכנים שליליים שביחש לערכי החיים החומריים והחברתיים של האליליות העמוקה, שישבה על שמריה, נגע פרץ זה גם במקום הקודש, לטמא את משכן ד', ולהביא מחשכים גם באיזה מנאות הקודש. ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו. התפילה שהיא נחלה משותפת לכל תוכני הטבעיות של האמונה, הרי היא מחזקת את האופי הנפשי כמו שהוא, כשהיא באה על ערכים חיים מוסריים, אידיאליים מזוקקים, מגבירה היא את הקודש והטוהר, וכל החיים היחידים והחברתיים הולכים הלך וטהר, וכשהיא מתחברת לערכים נפשיים רשעתיים, הרי היא מגברת את כח הרשעה, שהוא מתכפל בהיותו עטוף בלבוש קודש, ואזור בהבעה של תאות אמונת קודש. אמנם אחרי כל הקלקולים הרבים והשמות הנוראות שעושה המינות וכל הרע אויב בקודש, חודר הוא רוח האמונה שבשטף הרפש והטיט שבמעמק הזוהמא הנפשית שבחיים האליליים, הוא מביא גם-כן גרגרי טוהר, והם הולכים

ומתכנסים ביסוד הנפשי הטהור אשר לאדם, שהוא כולו אצול מיסוד היצירה הרוחנית הפועלת בלא הרף בכנסת ישראל, ומטמא יתן טהור. ואותה המינות בעצמה גרמה לעורר אחר-כך כח אחר, שעומד בצדה, והוא פחות נפשי ממנה ויותר רחוק משאיפת האמונה במעמקה, פחות טבעי ותאוני, אבל עם זה פחות אלילי, שממנו יצאה האישלמיות והסתעפותיה. ועם כל מה שאלה שני ענני החושך מחשיכים את האור הצח המזהיר ושופע בכנסת ישראל, הנם גם-כן מנתקים המון רב מתוך התהום האלילי ושרשיו הגסים, והקודש בכל אשר הוא, נפגע מתוך הקורבה של הסעיפים הזרים הללו, הרי הוא מתחמש בהגנה, וחותר לגלות את טבעיותו הבודדת בהבעה והבלטה מיוחדת, עד שיבא התור המכריח להציג את הטהרה הישראלית מראשית מקורה לנס עמים, ומאורה המזריח בחסינות המוחלטה של שאיפה הסתורית שלמה, שכת ד' אמת נגלה בה בכל ההכשר היותר עמוק וחודר, עומדים העבים המעכירים להתפור, ובסורם מעל מרכז הקודש יכפל הכח הזורם בפנים המורשה אשר נעצר ממהלכו. ועל-ידי כל המכשירים שהכשירה כנסת ישראל את עצמה ואת העולם, ואשר הכשיר העולם כולו את עצמו על-ידי כל מכוונותיו בקודש ובחול, יובא במרץ גדול אותו התוכן המבוקש למנוחת העולם ולהישרת דרכו, לפקח עינים עורות, ואזני חרשים תפתחנה.

צג. כל התורה כולה, לכל פרטיה ודקדוקיה, כל תורה שבכתב וכל תורה שבעל פה, מונחת היא בעומק הטבעיות האמונית, באמונה האלהית במילואה, אמנם אי אפשר כלל שיגלה זה הטהור כי-אם בישראל. ההסתעפות הגדולה של תורה ומצות ממקור החיים הנשמתיים, היא פרי הבריאות הטבעית ושובע הלשד הנשמתי, באותו הטוב האלהי של המזון האמוני, שכל נשמה בריאה כוספת אליו במלא תשוקת חייה. לפי אותו הגודל והעומק של האמוניות הטבעית, שהוא יסוד אומץ החיים, ככה מסתעף הכח של יראת החטא העליונה, הרעננה והבריאה, החשה את כל פגם מעשי במעמק התוכי של הלב, וממנו עצמו, מעומק יסודו, הולך הוא הזרם המרפא, כח התשובה המעשית, המחשבתית, ההרגשית והשאיפית, האידאית והנצחית, בכל שיקויי נחליה. והבינה העליונה מאירה להבחין בין דם לדם. ובין מים למים, בין שטפים טהורים הומים ומפכים מעומק היסוד הבריאה של היחש אל החיים המלאים הטהורים האלהיים במלא עזם קדשם וטהרתם, ובין רפיוני לב ומורכי רוח, המדלדלים את הנשמה ונוטלים ממנה את עזה ותפארתה, בדכאם אותה עד דכא של מוסר אוילים. והיא מתרוממת עם גלי המחשבות העדינות, עם רוממות הכרות האמונה האלהית במערכת עטרת קדושת ישראל, המביאה אור החסידות המעשית המדותית והשכלית ביחד עם העז והענוה, עם החרדות לדבר ד', ומעז התום המלאה עזוז והערצה, אור חיים וזיו ישובה. הטבעיות האמונית, שמגלמת את החיים ונוטלת את הטעם הבריאה של דקדוקי תורה ומצות, באה מתוך סמיות העין, אשר לחשכת המינות שהעורון של הכסל אשר במילואה, אמנם אי אפשר כלל שיגלה זה הטהור כי-אם בישראל, ההסתעפות הגדולה של תורה ומצות ממקור החיים הנשמתיים הוא פרי הבריאות הטבעית ושובע הלשד הנשמתי, באותו הטוב האלהי של המזון האמוני, שכל נשמה בריאה כוספת אליו במלא תשוקת חייה. לפי אותו הגודל והעומק של האמוניות הטבעית שהוא יסוד אומץ החיים, ככה מסתעף הכח של יראת החטא העליונה הרעננה והבריאה, החשה את כל פגם מעשי במעמק התוכי של הלב, וממנו עצמו מעומק יסודו הולך הוא הזרם המרפא, כח התשובה המעשית המחשבתית ההרגשית והשאיפית, האידאית והנצחית בכל שיקויי נחליה. והבינה העליונה מאירה להבחין בין דם לדם, ובין מים למים, בין שטפים טהורים הומים ומפכים מעומק היסוד הבריאה של היחש אל החיים המלאים הטהורים האלהיים במלא עזם קדשם וטהרתם, ובין רפיוני לב ומורכי רוח, המדלדלים את הנשמה ונוטלים

ממנה את עזה ותפארתה בדכאם אותה עד דכא של מוסר אוילים, והיא מתרוממת עם גלי המחשבות העדינות, עם רוממות הכרות האמונה האלהית במערכת עטרת קדושת ישראל, המביאה אור החסידות המעשית המדותית והשכלית ביחד עם העז והענוה, עם החרדות לדבר ד', ומעז התום המלאה עזוז והערצה, אור חיים וזיו ישובה, הטבעיות האמונית, שמגלמת את החיים ונוטלת את הטעם הבריא של דקדוקי תורה ומצות באה מתוך סמיות העין אשר לחשכת המינות שהעורון של הכסל אשר ליצרא דעבודה זרה מטיל שם את מחשכיו, ושומר מצוה לא ידע דבר רע.

צד. בחשאי, בגניזה כמוסה, בסתר המדרגה, מרום רומי רוממות מזלפת היא האמונה הטבעית, בעומק רויה, לשד וטל חיים אל כל המרחב המעשי, ממלאה היא את הנפש זיו נוגה, הכשרה מאירה להיות צדיק חסיד ישר ונאמן אהוב ואוהב. ממלאה היא את השכל מאורות זוהר, מרטבת היא את הדמיון בנגהי ברקים, ומחטבת את הרצון באידיאליות של קודש קדשים. והיא מכה גלים, מצמחת צמחים, מרחבת פאורות, ומסעפת סעיפים וסעיפי סעיפים, של זיו אהבה, לתורה ולתעודה, מוציאה אל הפועל את העושר העליון של חבת המצות, שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב. עבודת ד' מתוך שמחה מרוב כל במילוי של רעננות מלאה ודשנה, המתמלאת בכל עת עליצות חדשה, ושואבת עדני עדנים מנחל העדנים, מחיי אורות של עדן גן אלהים, ומתוך מעמקיה היא עולה, מתוך תהומותיה היא זורמת, ונותנת את העז של החסידות העדינה אשר לחסידי ישראל, אנשי הקודש, המלאים אהבת ד' ואהבת העולם, אהבת הבריות ועזוז ששון החיים, מלאי בטחון, ורוויי צפיית ישועה, הממלאים גם את כל מחשכי העולם אורה וזיוה, וכל נאות קדרות ששון וחדות ישועה. אותה החסידות העליונה, המלאה קודש. ומשתעשעת עם החיים, משחקת בתבל ארצו ושעשועיה את בני אדם, היא באה ממקורה בבחירות טוהר, כל נגע אליה לא יקרב וכל רשעה וכל רגל גאווה לא תיגע בה, וכל יד רשעים לא תנידיה. היא יודעת עת לכל חפץ, היא מקושרת עם הטבע ועם החיים, ויודעת לשלוט עליהם, לשגבם ולרוממם, להדריכם ולישרם. היא עמוסה באהבה כל טורח וכל משא, ומרגשת בעבודה כל נועם וכל כוס תענוגים. ואורי אורות ממקור החיים, וההשכלה האלהית, הגבורה השמימית ושלטון עולמי, מסוכה בכליותיהם ולבם, הם המה אמוני עם סגולה, פארי כל עולמים, שכל העולם חי בעדם, והם חיים וסובלים בעד כל המעשים ברב עז וחדוה.

צה. כשהנשמה הטבעית מתגברת, מראש, מקדמת מקורה, מצלם האדם בעוצם טהרתו, מבקשת היא את התגלמותה המעשית. משוטט הוא הרוח במרחבים, מתעלה הוא לשחקי טוהר, ושואף והומה להתמלא בכלים רבים, והם הם המצות והדקדוקים המעשיים, המחושבים ומבולטים בבליטתם האומנתית השמימית על-ידי הליכות עולם, על-ידי דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים. מי יוכל להאזין את המשק הנעים של נחלים הללו, בהמיתם החרישית, המלאה שיח יה. יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחווה דעת. מצות ד' ברה מאירת עינים. הומה הרוח ושואף לישר את כל העקוש, את כל המתעקל בכל היש, מראש מקדם, והוא מכיר בתוך תוכיותו, כי עסיס הרמונים ויין הרקח של אור רזי תורה בהתגשמותם המעשית, בהיותם נובעים ממעמקי הלב הדורש את האור האלהי, המשכלל ובונה כל עולמים, המרטיב ומחיה כל נפשות, המרענן את ברית עולם אשר לעם העמים ולעם עולמים, אשר ימי שמים ימיו, והשפעתו מלאה רוח כל חי, בצמאון עזיז ובהמית עליזים הוא שט עלי אוכל, ברעבון נורא ובכוסף אין מעצור הוא מעופף כנשר, ובשמחה בלתי גבולית הוא חי את החיים המעשיים

בתיאור ברית עולמים, לתורה ולמצוה, לכל עשה וכל לא תעשה, וכל דייקנות מעשית מצטבעת לפניו בכלילי יופי, בהדר חטיבות רעננה, בחמדת כל חמדה ותאות כל תאוה, בתשוקת כל תשוקה ואיוי כל מאויים, ובנשמת האומה נחל אש בוער, ובלבה פנימה אוצר חסון של בטחון חונה, שם חלקת מחוקק ספון. ובקרב קדושים מתקדשת היא התכונה המעשית, ומתאחדת במקור האמונה הטבעית, השוכנת ברום עליון, לשד כל חי עולמים, שיקוי מלאכי מעלה, חדות אראלי קודש, גבורי כח עושי דברו. אשרי העם שככה לו אשרי העם שד' אלהיו. התביעה הפנימית, שהמעשים יהיו מתאימים להדעות וההרגשות היותר עליונות ועדינות, הוא ענין מיוחד לישראל, שמדתם היא מדת בנים לד' אלהיהם, והם משערים בקרבם את האפשרות של השתוות החיים המעשיים אל הציור של החיים האידיאליים הנאצלים. לא כאלה חלק גויי הארץ ומשפחות האדמה, הם משערים את הצללים החיצוניים של אידיאלי החיים, אבל רק את היופי שבהם, שמקסים אותם לפעמים. אבל אין הקסם ההוא עושה פירות כי-אם נשאר ברעיון קלוש, להתפאר ולהתיהר בו, כי קליפת עבודה זרה המלפפת את כל העמים, היא מעכבת בעד אור ד' של היושר העליון מהכנס בעצמיות החיים המעשיים. ומשום כך אי אפשר כלל שתהיה תורה בגויים, תורת ד' המגדרת את החיים המעשיים על-פי התביעה האלהית העליונה, ולא עשה כן לכל גוי, כי-אם ליעקב ולישראל עם קרובו.

צו. אומץ ההתגלות הכמוסה, המאוגדת באושר חסיני הקודש, המרוכסת בגילוי אליהו, אגודה היא בהאמוניות הטבעית העזיזה ממקור מחצבתה, שם המית רעם גבורתה. ובחוסן טהרתה מלאה היא אותה הרויה החיה של הודאות העליונה אשר לחיים של מילוי האמת. עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעפים, היא הקריאה הנצחית שאינה פוסקת, הד קולו של מלאך הברית, מלא השיקוי של הודאות המוחלטה, המקנא המלא קנאת קדשי קדשים. והולכת היא השפעה המקורית ובאה למרום פסגתה ומציירת את כל התיאוריה המעשית של כל חסידות רוממה ומדויקת ברוח של חסיד בלבו ובידיו, ורכוסה היא ההתגלות האליהוית בעומק הדיוק של המוסר הנאדר בכל הקיצוניות המדויקת, ואבא אליהו קפדן הוה, בקפידת קדש העליון, המלא זיו אור החסד היותר נמרץ, היותר פועל ומחיה, היותר מאיר ומחמם כל לב, בקרני אורו. ומעומק החידור ומפירוט הפרטיות באה ההכרה של כל היקר הנמרץ הנמצא באוצר הגדול של האומה כולה, שאינה זזה מישראל עדי עד, המתפלשת בכל אורחות החיים, בכל טרדותיהם ודאגותיהם, דאגת הקודש ודאגות החול, טרדת הפרנסה וטרדת הגלות, קיווי הגאולה, ופתרונות הספקות, הארת העולם כולו, כונניות שלומו, ופדות הנשמות מכל צרה רוחנית. כי פתאם יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים, ומלאך הברית אשר אתם חפצים, כי הוא כאש מצרף וכברית מכבסים.

צו. מיסוד האחדות האלהית מתגלה האחדות המחשבתית ואחדות הערכים של השפעת התורה והאמונה. המדריגות התחתונות, כמו האיגוד העבדותי של ישראל, יראת חטא מפני שכר ועונש, שכל אלה עומדים בהם במדריגה ירודה, הנם מאוגדים עם המחשבות האידיאליות של החירות המוחלטה, לא לבד מפני הצורה החינוכית שלהם, אלא מפני הבנין הכללי, שכל רעיון מתחבר בחיבור מציאותי של עילה ועלול, עד שאלמלא היו פנויים אותן המקומות של הרעיונות הנמוכים, לא היה הבנין שלם, והיתה הנשמה פגומה בחלקים מערכיה. וממילא כשהכל מתמלא, אין אותה ההחשכה של המחשבות הקטנות מעכבת כלל בעד האורה של

הרעיונות הגדולים. וזאת היא גדולתה של תורה, שמביאה לידי הדבקות האלהית במערכתה היותר עליונה, ומדרכת את כל בההדרכה המוסרית הבנויה על יסוד שכר ועונש, שהוא תוכן אמת לאמתו בסדר העולם ובנינו החמרי והמוסרי, והדברים מתאימים ומשלימים זה את זה.

צח. בעת רצון מתגלה כח התפילה בנשמה, הזרות של שינויי רצון סרה לגמרי, ופעולת התפילה מתבררת, יחד עם כל ההופעות הרוחניות והמפליאות שלה. האמונה בכחה המפעלי, והאהבה וההתלהבות הנשמית לרוחה האידיאלי, מתרוממת, וההרגשה של האחדות הרוחנית של כל היצורים, ושל נפשות ישראל ביחוד, עד שנעשה דבר המובן שהתרוממות התפילה וזכותה מכריעה לכף חיים, לכף זכות ואושר, לכל המקום ואל כל האישיות ששם היא מכוונת, נעשה ברור ומואר יפה יפה. והתפילה הולכת במישרים, שגורה בפה, ונובעת כמעין המתגבר מתוך מעמקי הלב, בכל הדר חופש. ואז עומדת היא ברום העילוי, ומאזרת היא את הכח, מסירה כל פחד, ומתעבת כל עצלות ורישולון, מאחדת היא עם השכל הבהיר ומתעטרת עם אור החופש, המאיר את דרך החיים ליחידים ולציבורים.

צט. עומק האמונה בטבעיותה, יורדת מעמקי תהומות, כוללת כל היצורים וכל המעשים כולם, ועולה מעלות עליונות, שפירי שחקי רום, וסוד שיח קודש קדשים, סוד הכמוס סגור חותם של רו רזי רזים, הקשבה חרישית קול דממה דקה, אשר שם הנה ד' עובר. מתחתיה תבא הארת החכמה עם כל מערכותיה, כל הגות כל ספונת הגיון מבריק ברב זוהר זהרי דעה, כל חשבון משקל מפעל ומדה, כל תכנית כל יצור, וכל הדומי עולמים, כל הכרות עמקי עמקים וגבהי רוממים באשר הם שם, במשטר ומשקל, בצורה חטיבה סידור וקצב. הזרחת השקפת כל היש בשני גוונים, מאירים וחיים, אשר זה עולה על זה, אור, ואור מזהיר, חיים, וחיי חיים, הופעת הרצון, העולמים בתור ההתגלות החפצית, רצון אלוה, בכל הודי סגולותיו, וממנה אור מתאצל, הופעת החכמה, העולמים וכל היש בתור חכמת אלהים, ביפעת התגלותה. מעין האמונה, וכל הרזיות הנמזגת עמה, הולך ומפכה ממקור העדן של התגלות הרצון, ומעין ההכרה, ההסתכלות ההשגה והחכמה, לכל סעיפיה, וכל עולמותיה, הרמים רומי רום, והשפלים שפלי שפל, הכל מפכה הוא והומה, שוטף ומתפלג ממקור ההתגלות ההויתית, בתור חכמת אלהים, המתלבשת בציורי צייר עולמים, בינת אלהים חיים, יוצר וצר צורה. לא תוכל החכמה בהתגלותה להתארך בכל אורך הרצון, בהוד אורות יפעתו, שם הנהרה העזה, המכה כל מאורות, ולא תוכל להשפל ולהמתח כמוה מתח אור אין סוף לעמקי מעמקים. מתעששת העין הרוחנית מרוב נוגה וזוהר, ומעוצם טוהר האויר המצוחצח לא תוכל הגות החכמה לעמוד, ושם הרצון שואף זורח. מתדממת היא החכמה במקום המחשכים, אשר השם אלוה חכמה ולא חלק להם בבינה, ושם הולך הרצון בכל שטפיו ונמשך. האמונה בכל רזיה באור אין סוף היא אחוזה, במגמת הרצון היא אגודה, פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון. אין קץ לדרור העליון, אשר לכתר מלכות העליונה, אשר לשטף הרצון בכל מעמקיו, אין צורך לשום הגבלה ומצרים, אין חושך ואין צלמות, אין חסרון ואין מניעה, לא חק של הכרח, ולא שום העצרה ממלא כל טוב. למטה מיפעתה תופיע החכמה, במקום אשר כבר קדמה התעלומה. לולא חק מעכב, אין חכמה מתבלטת, לולא עצה ותושיה המכוונת נגד מעצורים, החוסמים כיוונם של מגמות אידיאליות, אין אור המחשבה, המלאה משקלי הגיון וקשרי סבות, ואריגת עלילות במסכת עולמים, יוצא ומתנווץ. האמונה ביפעת הרצון היא קשורה, ומתלבשת בעדי

תפארת החכמה להגלות לעין כל נשמה, מקור הרציונליות בהתגלות היצור בתור חכמת אל, ומקור המסתורין בתור הגלותה בתור רצונו, מלא גניזת קודש קדשים, והגנוז בגלוי מתלבש. החכמה בתור גוית הרצון, שהוא נשמתה בקרבה, באה ומשחקת לפניו בכל עת, משחקת בתבל ארצו. האמונה כשהיא אובדת את מקורה, את יסוד התגלותה הרצונית, אם תאחז רק במושג הגלוי של החכמה, הרי היא אובדת את דרכה, ומפסקת את כח חייה העזיזים, המלאים חיי עולמים וזיו אור נצחי נצחים. התגלות האמונה ואור רזי תורה מקפת אור החסד המפורט על כל בשר וכל נשמה. הרצון מקיף אוו כל, ומלא כל. והרציונליות מודדת מדת השגחה כללית ופרטית, ומחלקות מנות לפי מדת ההשכלה שביצורים. אלמלא אור החכמה, החוגר כחוט הסקרא בין תחתית התגלות הרצון ועליונותו, היו טובעים בתהומות הרצון במקום רפשו באין מעמד, בהגלותו ביצורים לפי עמדותיהם, ואילולי הרצון, המחיה כל, לא היה כל קשר ותמות מוחלטה בכל ההויה, ואפס כל תקוה, וכל אושר כליל כל שכיות חמדה, הנערץ והנקצב ביחד עושים הם את חטיבת כל הגדולות. ורזי שיח כל קודש מתהלכים בהגיוני כל שואף אור דעת, וריח העליון אשר ליראת ד' במלא שיגובה מחיה כל חי, ועושה עז מבטחה לכל יציר, ומקוה לכל תקוה. ונחת אין מידה מתמלאת כל נשמה במטמוני חדריה, והלב נשא אל כפים, ושמחת עולמים ורפואת כל מדוה, פרי למאכל ועלה לתרופה, הנה באה ונהיתה. נאמן ד' וישר דברו, ידידי ידידות משכן דבירו. נפשי חמדה בצל ירך לדעת כל רז סודך, מדי דברי בכבודך הומה לבי אל דודך, על כן אדבר בך נכבדות ושמך אכבד בשירי ידידות. ומלאות הן הנכבדות הגות חכמה, ומרוות הן הידידות שיקויי אמונת אומן, והיה אמונת עתיך חוסן ישועת חכמה ודעת, יראת ד' היא אוצרו.

ק. התורה והתפילה מתמזגים מיסוד הרצון והחכמה. יסוד התפילה ברוממותה, בצורתה העליונה, השקולה כתורה, שמצדה קדושת בית הכנסת גדולה מקדושת בית המדרש, ובית גדול הוא בית שמגדילין בו תפילה, היא שאיפת הנשמה אל החפץ העליון הכולל בתוכו כל, כל תורה, כל הגיון, כל מחשבה, כל רצון, כל מפעל, כל שאיפה, כל עולמים, כל יסודות וכל מקורי המקוריות. הולכת היא התפילה ומתבטאת בתכנים, במבוקשים, והמבוקשים מצטיירים בהגיונות, וההגיונות צריכים לאור הדעת, הארת החכמה, וחותרת של הבינה הציורית, לבססם, לתארם ולחסמם. השאיפה הזאת המפורטה, אם כי חיה היא ממקורה העליון, הרי היא חיי שעה לעומת חיי עולם, ואין ערוך לה כלל אל התורה, שהיא חיי נצח, יסוד הכל, הארת החכמה האלהית בכללות כללותה. אוריינתא מחכמא נפקא. התמצית של התפילה חוזרת היא למקורה העליון, המתנשא מכל תורה, מכל חכמה, מכל מגמה, מכל כללות מפורטה. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ד' צורי וגואלי.

קא. צור עולמים, צייר עולמים, אין צור כאלוהינו, אין צייר כאלהינו, הצר צורה בתוך צורה וזורק בה רוח ונשמה, קרביים ובני מעיים. והננו חבושים בתוך הצורה, מוגבלים בתיאוריה, נהנים מאורה העליונה על ידי התיקון המסתיר של לבושיה, ונפשנו כוספת לעליונות מוחלטה, לגאולה גמורה, לשחרור מכל מצרים, לשאיפת תפילה הרוממה, המתנשאה לכל לראש, המברכת את הכל ממקור חיי כל. והננו חותמים בגאולה, כדרך פתיחתנו, המסמיכה תפילה לגאולה. והגאולה היא גאולת התפילה ממצריה, משאיפותיה המוגבלות, אל המרחבים האין סופיים. מן המצר קראתי יה, ענני במרחב יה, ד' צורי וגואלי. וגאולה שאין עמה תפילה הרי שורפת ביקודיה, מהרסת את כל הצורות בחום לבת אשה, אוכלת הכל ביקוד אורותיה, והננו מסמיכים מיד

תפילה לגאולה, והסמיכה היא סמיכת גאולה לתפילה. ובטחון גאולת התפילה היא מקור שמחת המצוות, עבודת ד' מרוב כל. יומא חד סמיך גאולה לתפילה ולא פסק חוכא מפומיה כולי יומא, זאת היא התגלות נשמתו של אדם גדול, השמח במצוות, שראוי לשאול בשלומו במעמד כל החבורה, רב ברונא.

קב. מיסוד התעלות הרצון בתור תוכן כל היש של כל העולמים נובע מעין התפלה בצורתה האידיאלית והמעשית, שהיא חותם האידיאליות. אותו האור המזהיר זיו חיים ועמדה לכל היקום, הוא משלח את קרני הודו בלב כל יצור, ובלב האדם הוא חוזר למעין הנובע של תפלה, שהיא בעצמה מאדירה את הרצון ומאצלת אותו. הרצון האלהי, בתור נשמת כל עולמים, שהוא יסוד כל טמיר ונעלם, המופיע על כל גלוי ונראה, הוא המחיה את אור האמונה ביקר טבעיותה האצילית בפנימיות הנשמה, והוא העושה את אותה החטיבה של הדבקות האלהית, הפועלת אור וחיים ברצונה, המזלת ברכה לכל פלגיה.

קג. אדם ובהמה תושיע ד', בהמה בכלל דאדם. היסוד הגס והחזק בחיים, העושה את פעולתו באומץ, מונח בחומריות החיים שבבהמה. ומשיתוף החיים של האדם עם הבהמה, מאכילת בשר בהמה בצורה מצומצמת, וביחש החיים שגורמים ביחד על האדם ועל הבהמה, מתרכבות הסגולות, והאומץ החמרני בא באדם משפלותו הבהמית, והוא מתעלה ומזדקק בקרבו, עד התעלותו לתכונת האדם לפי מדריגותיו. ככה הוא בפרטיות ברוח האדם לפרטיו, לפי מדריגותיו, בעליותיו ומורדותיו. אותו הרוח הגס של העבודה הזרה, הוא הצד החמרני המזוהם, ועם זה חזק ואמץ בתכונתו. כמובן הצד החומרי הוא בתור קליפה גסה קדם לפרי, וברוח העדין של האדם צריך הוא להזדקק ולעלות מעלה, עד שיסולקו כל סיגיו ויטהר, וישאר רק האומץ לבדו בזיקוקו. ונמצא שאמונה בטהרתה הרי היא כשתילה עדינה מורכבת על גבי נטיעה גסה, אלא שהגסות הגמורה של עבודה זרה לא יכלה להיות ליסוד נטיעת הקודש, מפני הריחוק העצום, על כן נעקרה השתילה הגסה ממקומה, והועתקה בחידוש צורה. בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם ואבי נחור ויעבדו אלהים אחרים, ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר ואולך אותו בכל ארץ כנען, וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק, ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו, ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו, ויעקב ובניו ירדו מצרים. יסוד העבודה זרה בראשית המטע, גרם האומץ ההולך ורודה גם בכל התהלוכות החמריות, עד שאחר כך הוא בא ומושל על כל היסוד של הרע, ומכניע הכל תחת הטוב, את כל הטמא תחת הטהור, את כל החול תחת הקודש. ובכל עת ובכל דור שואבים יחידי הסגולה כמה וכמה שפעם רבי ערך, אמיצי תולדה, ממעמקי המחשכים. ושלמה המלך בקש לדלות את כל אוצרות הטוהר שבמעמקי הטומאה, ונכשל, והשאיר ברכה אחריו, אחרי אשר כבר יישר את המסילה לגדולי דור ודור, להעלות לאט לאט את הזהרורים הנמצאים בנאות החושך. ומעז יצא מתוך, מתוך החושך הפראי החי בלב גסי החיים השקועים ברפש החמרנות המגואלה בשטף חלאתה, הם הם הנגשים לעבודת קודש עליונה זו, ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחך, ברך ד' חילו, חללים שבו, ופועל ידיו תרצה.

קד. המחשבה הפנימית, הוצאת האמונה היסודית בעומק קדושתה, לאור הציור והממשלה הלבית, הנפשית והגופנית, היא ראשית הצעד של האושר. אמנם במקום שהגזע מובטח בשורש קדשו, שם כבר נטוע השורש הטוב, ויסוד הזירוז בא להקדים נעשה לנשמע. בטוח הדבר, שהמעשה הטוב יוציא את פריו, יגלה מה שהוא

כמוס במעמקי הנשמה לאור, ובמקום שהאור הנשמתי לא הואר בטבעו, במקום שהזוהמא הנחשית שולטת בעוצם טבעה, שם המחשבה והאמונה היא תמיד קדומה בזירוז, אולי תוכל לפעול איזה פעולה פנימית, ותוציא אחר-כך גם-כן איזה פרי במפעלם לטובה. קדושת האמונה בישראל מורשה היא. המעשה הנקדם בזירוז הקדמת נעשה לנשמע, הוא כדי לשמור את המורשה, שתהיה מופיעה בכל אורה. ובזה ישראל הם דוגמא למלאכי השרת, שהם גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו. ההופעה החיצונית של היצורים, שהטוב בהם גנוז ופנימי, הולך ומפכה על-ידי העשיה החיצונית, כלב חכם אשר ישכיל פיהו, ועל שפתיו יוסיף לקח, מפני שתוכיות המעין מלא הוא, וצריך הוא רק מאורע חיצוני שיעורר את פתיחתו, ואז הולכים השטפים הרוחניים ומפכים, והמעין הטבעי בעוצם עוזו ורוב כשרון עשרו הולך ומתגבר. מה שאין כן דלולי הכח הרוחני, הם צריכים עמל מחשבתי גדול לכונן איזה ציור הגון, ואחר-כך יהיה גם-כן רק מוכני, ואור חסד עליון לא יוכר בו, כי חסד ד' הוא ליודעיו וצדקתו לישרי לב.

קה. בתכונת האמונה יש תאות האמונה ועבודת האמונה. כשהתאווה מתגברת על העבודה, יצאו מזה תוצאות מהרסות, משפילות ופוגמות, כמו מתוצאות של כל התאות כשהן מתפרצות יותר מגבולם. וכל מה שהתאווה ביסודה הוא בדבר היותר יקר ויותר נשגב, ככה בהתפרצה הרי היא יותר מתועבת, יותר מזוהמה ויותר מהרסת ומחבלת. ביסוד אור ישראל מונח עז העבודה האמונית, שבה מתגברים אנחנו על כל התאות כולן, ועל כולן, על תאות האמונה, והננו שומרים את גבוליה. יסוד יצרא דעבודה זרה הוא התפרצות תאות האמונה והתגברותה על יסוד העבודה האמונית, שכלול האמונה ובעיית האמונה, כשבולמוס התאווה האמונית מתגברת אינה מבחינה בין אמונה הגונה לשאינה הגונה. והנפש החולה במחלתה של תאווה זו, חפצה היא למלאות את אותו החלל הנפשי שתוכן האמונה ראוי להיות מתמלא שמה, במילוי מפטם ומשביע את הנפש התאונית, שביסודה היא התכונה המקורית של כל התאות הפורצות וההורסות את גבוליהן, המביעות זעף ושממון בעולם, הרוחני והמעשי, באישיות היחידה ובציבור הכללי. כל מצותיך אמונה. המצות מקדשות את חוש האמונה. כל קדושה היא תכונה מודדת את האצילות הנפשית, ומרוממת אותה במעלות העליונות ששם הכל הוא בבנין ושכלול, אין פרץ ואין יוצאת אין מקדיח תבשילו ברבים ואין בבנין ושכלול, אין פרץ ואין יוצאת, אין מקדיח תבשילו ברבים ואין יוצא מן השורה הישרה, עד שהמדידה הקדושה מביאה את גאולת האמת שלמעלה מכל גבולים, את האידיאליות בתענוג האצילי שלמעלה מכל פגמים, את אותו העז של העדן שכולו אומר כבוד. חיים עד העולם כי שם צוה ד' את הברכה.

קו. מי שנפשו כוספת לעיליות רוחניות ולהסתכליות בהירות, לא יניח את המדרגות הללו, אף על פי שסובל לפעמים מאילו מדות בלתי הגונות, ועל זה נאמר, אם רוח המושל יעלה עליך מקומך אל תנח, וסוף הכבוד לבוא.

קז. שלשה תיאורים בהבנת המציאות העולמית ביחש אל האור האלהי. התיאור האחד תיאור התגלות חכמת אלהים. התיאור השני תיאור התגלות רצון אלהים. והתיאור השלישי הוא תיאור התגלות האלוהות, כאשר באמת אין החכמה ולא הרצון ענין אחר, כי אין באלהות דברים מחולקים ונפרדים, וכל החילוקים אינם אלא

בערך המשיגים. אמנם ליחש הברואים, הרי שלשת הפלגים הללו שונים זה מזה, וכל אחד מהם מראה לנו את הופעתו בסדרים שונים. והתכנים המוסריים והמעשיים שלנו, וכל ההנהגה של המציאות, משתנה היא על פי שפעת קבלתה מכל אחד ואחד מהתיאורים הללו שהם נמנים כאן, ולפי המיזוג וההרכבה שלהם זה עם זה.

קח. האמונה המופעה מהעולם, האמונה הטבעית ההסתכלותית, והאמונה המופעה מהתורה האמונה הניסית והמסורתית, והאמונה התוכית המופעת ממעמקי הנשמה, הם שלושה אורות גדולים, שכל אחד מהם יש לו תנאים מיוחדים, ודורש תפקידים מיוחדים, והם לפעמים מתרכבים ומתמזגים זה עם זה בשילובי כחותיהם. ויש אשר רוח אחת מהן באה במלא סערתה, ומבקשת לכבוש לה את כל הלב, את כל הלך החיים, וצריך אז, בעת שלטונה המיוחד, לדעת איך להתנהג עם הרוחות האחרים, שהנם אז עומדים במצב של דורמיטה, והנם עולים אז למקורם העליון, להחליף כח, ולבוא בתוספת ברכה ותחיה חדשה.

קט. יש שמתגברת הגדולה הנשמית, ותוכן האמונה האלהית בעליוניותה מתעוררת בשירתה הכללית, ואז כל היצורים כולם מתאגדים באגודה אחת, וחבה פנימית מאירה לכל היקום, ומדתו של אברהם אבינו, אב המון גויים, מריאה באורותיה המלאים. ויש שההארה הזאת מתעלמת, והארה מצומצמת לפי סדר החיים וההנהגה העולמית באה, ואז כנסת ישראל יודעת שהיא שושנה בין החוחים, וההבדל שבין ישראל לעמים מתבלט וניכר מאוד. אמנם השאיפה היא תדירית להאיר את אור החסד הכללי גם על ידי הכינוס והצמצום, אלא שלעולם יש מגמה פנימית העליונה מכל, עצם הזרחתה הסגולית של כנסת ישראל. אבל, מדתו של אברהם הגנוזה בקרבה, הרי היא נותנת תמיד אומץ חסד להטות כלפי זכות את כל העולם כולו, וליקר את ערך האדם הכללי, ובמעמקיה אור הזוהר של אדם הראשון נתון, שמשפט החסד והאהבה והאחוה המקפת, כוללת היא גם את כל היקום, את החיים ואת הצמחים, ומכללת היא את הכל, ועוברת היא הלאה מעל העולם של המוחשים, ומתגדלת בהכרותיה בדרישת טוב ואור לעולמים נעלמים, לנפשות ולנשמות, ולכל המון חיים גנוזים, למלאכים ולאראלי קודש ולכל המוני מעלה. וחזרת היא ההופעה ומתבססת בצורת חיי חברה מתוקנים ומשוכללים, ודרישת זכות וחופש, אורה וטובה, כבוד והתרחבות, של חיים גדולים ומתעלים, בלא לחץ, בלא קדרות, בלא האפלה של כסל ורשע, חיים של גודל ועז, של אהבה ונועם, של בטחון ואומץ, של כבוד והדר לכל היש, לכל חיל ההויה, ישמח ד' במעשיו.

קי. בתכונת סרח האמונה, שמתגלה בתור סיגים משחיתים טוהר האמונה, אין האופי ההוא בא דוקא מיסוד של שקר מציאותי. יש אמנם באותה התכונה גם-כן תוכנים שקריים, אבל נמצאים גם-כן ציורי ענינים שמצד עצמם אמת הם, אלא שאין הציורים ההם שייכים לטהרתה של האמונה, ואין אותה התכונה של קדושת המהות שהאמונה צריכה לעשות מתקשרת בהם, ואם היא מתאגדת עמהם הרי הם מזיקים אותה. ובזה נמצא שישנם ענינים ציוריים כאלה, שיהיו לאיש אחד בתור סרח האמונה, ולחבירו יהיו ענינים מתיחסים אליו ביסוד הבריאה והטהור של האמונה. ואם הדבר אפשר אפילו בין אנשים שונים שהשינוי האופי שביניהם הוא מעט לפי הערך, ק"ו שזהו דבר מצוי ביחש לקיבוצים שונים, למדינות שונות, לגזעים שונים, ולכל מיני אגודות שונות ודתות שונות שבבני אדם, שמה שבאמת נחשב לאחד דבר יסודי המועיל לו לרוממו ולשגבו, לקשרו בתכונות טובות

ולהדריכו לדרכי חיים, יחשב להשני סרח-אמון, המיגע את כחו הרוחני ללא תועלת, ומשפלת את הוד נשמתו, ומקשרת אותו לתוהו ושקר, עד שהישר שבבני אדם ימצא בהערכים הללו עצמם, שאנשים ישרים מקיבוץ אחר מתנעמים בהם נעימה רוחנית פנימית, בחילה ותיעוב פנימי. והדברים הולכים וסובבים כך עד בואם למרומי ההשגות ששם מתברר תוכן הקודש בגודל אמתו. וגם באיש אחד המצב מתחלף, ומה שנחשב באיזה פעם לתוכן של סרח-אמון, נחשב בפעם אחר לתוכן אמונת אמון רציני. והדברים שבכללם כולם יש בהם צד של אמת בהם או בתוצאותיהם, משתרשים במעמקי המחשבה ותהומיות הרצון לפי ערכם ולפי ערך נושאם, וכל מה שיגדל ויזך ערך הנושא, ככה יהיו הענינים הקשורים בשורש מהות האמונה אצלו יותר ברורים, יותר כוללים ויותר נשגבים. ולפי הכשלון הרוחני, ככה מתעלפת היא האמונה בהרבה מעטפות ורעלות שונות. אמנם ברום הזוהר והזוהר שוכנת האמונה בטהרתה בספירת ההוד, והצחצחות הרעיונית היא מעטרתה, ומתוך הנהרה שלה היא מקפת וחודרת את כל המחשכים, עד שאין שום דבר נבדל ונפרד ממנה לגמרי. אבל כל רעיון וכל תוכן מציאותי, כל השפעה וכל שלטון, כל הופעה וכל התעוררות נפשית ועולמית, היא מיושבת על מכונה, והכל הולך ומאגד הולך ומתכלל בכלליות העליונה, ובהירות קריאת שם ד', בטהרת השגותיו ורוממות רז אמונתו עולה ומתעלה על כל, וכל הנחשק מכל נשמה במהות המוסר והדרת היושר, בעוצם הגבורה וחיי האימון והבטחון, חיי המאויים העליונים הטובים המזהירים עדי עד, ונותנים נזר ועטרת חיי עולמים לכל הדבקים בהם, הכל הוא כלול ביסוד אור הטהרה העליון, שאמונת ישראל הכוללת כל, שואבת משם אור וחיים. ד' אחד ושמו אחד.

קיא. אצל כל האומות, הרוח האוניברסלי הכללי השוכן בקרבם מצד כללות רוח האדם, והרוח הלאומי הפרטי החי בהם, הם דברים סותרים זה את זה, וכשזה קם זה נופל, וכל אחד משיג את גבול חבריו. מה שאין כן בישראל, בתוכיותו חונה רוח עליון, כפול בכפילה איכותית, ומאוחד באחדות מוחלטה, שיש בו התוכן הלאומי ברוחניותו היותר עזיזה, בשאיפותיו היותר מבולטות, והרוח האוניברסלי גם כן בכל מילואו בכל אורו וטובו. והוא מכיר במעמקי שהחטיבות הלאומית שלו היא גם כן תכונה אוניברסלית, וענין מלא בעד כל העולם כולו, והוא מתרחב והולך על כללות היקום כולו בכל הרחבתו. וכל אותה הכבירות הנוראה של שני הרוחות הגדולות הללו, הנם בקרבו בצורה קדושה, בתכונה אלהית עליונה, ושכונה היא בכל יחיד ויחיד מישראל בכל מהותיותו הפנימית, בכחו הגדול לאלהים, עד שכל אחד ואחד מישראל הרי הוא עולם מלא באמת, עולם מלא מורכב מפנימיות וחיצוניות, שתוכו הוא האור הלאומי הישראלי בחטיבותו הנפלאה, המתנשאת ממעל לכל העמים והלשונות, וחיצוניותו היא האוניברסליות הכללית, המאחדת עמה את כל העמים והלשונות. ומתוך שהיא תכונה אלהית יוצרת ובונה, אינה מאבדת, אוניברסליות זו, שום כח חי, שום תוכן חי, שום עושר, ושום יתרון ולשד של כל עם ולשון. קנה רצון לא ישבור, ופשתה כהה לא יכבנה, לאמת יוציא משפט. היא רק מעלה הכל ומאגדת הכל.

קיב. יש שהוא שר שירת נפשו, ובנפשו הוא מוצא את הכל, את מלא הסיפוק הרוחני במילואו. ויש שהוא שר שירת האומה, יוצא הוא מתוך המעגל של נפשו הפרטית, שאינו מוצא אותה מרוחבת כראוי, ולא מיושבת ישוב אידיאלי, שואף למרומי עז, והוא מתדבק באהבה עדינה עם כללותה של כנסת ישראל, ועמה הוא שר את שיריה

מצר בצרותיה, ומשתעשע בתקותיה, הוגה דעות עליונות וטהורות על עברה ועל עתידה, וחוקר באהבה ובחכמת לב את תוכן רוחה הפנימי. ויש אשר שד תתרחב נפשו עד שיוצא ומת~שט מעל גבול ישראל, לשיר את שירת האדם, רוחו הולך ומתרחב בגאון כללות האדם והוד צלמו, שואף אל תעודתו הכללית ומצפה להשתלמותו העליונה, וממקור חיים זה הוא שואב את כללות הגיונותיו ומחקריו, שאיפותיו וחזיונותיו. ויש אשר עוד מזה למעלה ברוחב יתנשא עד שמתאחד עם כל היקום כולו, עם כל הבריות, ועם כל העולמים, ועם כולם אומר שירה, זה הוא העוסק בפרק שירה בכל יום שמובטח לו שהוא בן עולם הבא. ויש אשר עולה עם כל השירים הללו ביחד באגודה אחת, וכולם נותנים את קולותיהם, כולם יחד מנעימים את זמריהם, וזה לתוך זה נותן לשד תיים, קול ששון וקול שמחה, קול צהלה וקול רנה, קול חדוה וקול קדושה. שירת הנפש, שירת האומה, שירת האדם, שירת העולם, כולן יחד מתמזגות בקרבו בכל עת ובכל שעה. והתמימות הזאת במילואה עולה היא להיות שירת קודש, שירת אל, שירת ישראל, בעוצם עזה ותפארתה, בעוצם אמתה וגדלה, ישראל שיר אל, שיר פשוט, שיר כפול, שיר משולש, שיר מרובע. שיר השירים אשר לשלמה, למלך שהשלום שלו.

קיג. האמונה הטבעית עם מה שיש בה מהעז הטבעי והרעננות של האומץ, היא צריכה להיות חוזרת ונשתלת בשדה משר ברכו ד' ביסוד-התורה, ותעשה כולה אמונה תורית. אז היא עם כל עזה ואמצה מזדככת ומתעלה, ועומדת לעלות תמיד מעלה מעלה בטוהר ונקיון, ובאותו העז והאומץ שהם מתכפלים יותר ויותר מפני הטוהר והבהירות האלהית ההולכת ומופעת על יסוד האמונה, בהירותה החפשית, מאורה של תורת ד' תמימה משיבת נפש.

קיד. כי ישאלך לבך, הנה כל האנשים מתפללים על צרכיהם הפרטיים, כל העמים מתפללים כל אחד ואחד על הצלחתו ועל התגברותו ועל כליונו של שונאו, והקב"ה שומע תפילת כל פה, ואיך ישמעו התפילות הסותרות זו את זו במהותן? אף אתה אמור לו, התוכן של התפילה לעולם הוא מתקבל על פי אותה המדה הנאותה והנכונה המתאימה אל התמימות והישרנות האלהית. והוא, ברוך הוא, ברא לנו את הנפש הזאת ואת מאויה, יוצר רוח האדם בקרבו, ותוכן רוחות עמים כולם. ולפי אותה מדת הצדק שהיא מתגברת בחביונותיה, על פי המדה של כוונת התפילה, של ערכה, של זיקוקה, של טהרתה, של כל המעשים כולם שהם מקושרים בתוכן אמונת התפילה, והכרת הערך הגדול הרוחני והמאיר של התפילה, לפי אותה המדה הרי היא מועלת. יש תפילה עושה מחצה, ויש עושה שליש, או רביע, או חלק אחד אחוז, לפי אותה המדה של המשקל המצודק, אשר שקל בפלס הרים וגבעות במאזנים. מי תכן את רוח ד', ואיש עצתו יודיענו. וכל אשר יוסיף האדם הכרה שלמה בתוכיות תיכון הרוח, בלא של העלמה הראויה ליוצר כל, כן יודע לו יותר ערכה של התפילה וממשות פעולתה, ההולכת בד בבד עם חזון הצפיה האידיאלית שלה, המרוממה מכל מבוקש ומכל מאויה פטית אור כללית. אחת שאלתי מאת ד' אותה אבקש, שבתי בבית ד' כל ימי חיי, לחזות בנועם ד' ולבקר בהיכלו.

קטו. המושג המגמתי של ההויה, שהוא מתבטא באותה ההגדרה של כדי לדעת את ד', הוא עולה ומתברר, עולה ומזדכך, מתגדל ומתרחב, מתעמק ומתלהב, לפי אותן המדות שההויה כולה ופרטיה עמה עולים בהן תדיר. מובן הידיעה המגמטית אינו כלל בגדר אחד עם אותה הידיעה, ההשכלית והמוסרית. היא עולה על כל

בעשרה, בכלילותה, בהתעמקות המהותיות שלה, מתוך גדלה היא צריכה להיות חודרת בכל ומלאה כל, אין דרגה אחת מציאותית צריכה להדלג, בכל צריכה ההתדרגות לעבור, ושהייתה, שאנו משערים אותה בצורה זמנית, היא גם כן מכוונת לפי דרגה לפי מדת עליתה. כשאנו חוזים ברוחנו המדעי, והתוכן האמוני המזוקק, ואותם רגשי הלב העדינים המתלולים עמהם, את הטוהר של דעת ד' בצורה השכלית, הרגשית, מוסרית, אמונית, חזיונית, ומעשית, הומה לבנו על כל העולם השקוע בחמרנות, באלילות, בכפירות, ברשעות, במחשכים, בקצפונות ועלבונות, והננו נזרקים בבת ראש אל תשוקת ההשפעה של ההופעה משלנו על כל, ואין אנו שמים אל לב איך גם אנו בעצמנו הננו כל כך רחקי ידיעה, רחקי השלמה, עד שהננו כולנו נמשכים במערכה גדולה, ששיפוליה מגיעים עמוק עמוק בתחתיות, ועליוניותיה עולים הלך ועלה למרומי רומים. כל ארחות התעיה דרגות הן, שבהן ועל ידן מטפסים ותופסים את אותו האור המאור, שאנו מתגברים לבטאו בדעת ד'. ואנחנו חושבים שהננו משלימים בזה איזה פרוגרמה, ומיד שכלנו בקרבנו, ורוחנו השואף, מבשרנו, שהננו רק שוקקים לאידיאל של ידיעה ולידי שקיקה, שאין אנו יכולים גם להגות בה מפני גדלה, ומכל מקום היא היא בעצמה אותה התכונה של דעת ד' ועבודת ד', שבהם אנו רואים חזות הכל. רז ישראל הוא פשוטו כמשמעו התהלכות מחשכית ההולכת ומזככת עצמה בארך רוח, בארך זמן, בשקט ובשקידה בלתי פוסקת. הגויות, שהריחה ריח כל דהו מנועמה של תורה, לא יכלה לעמוד על אותו הרז של מי יתן טהור מטמא, ודריכה מיכנית אחזתה לבסוף. כל ארחות זרות, אשר חלק ד' לכל העמים תחת כל השמים. והשוית הידיעה האלהית המגמתית, לאיזה ידיעה, השכלית או מוסרית, הקטינה את המדה ומחקה את הסאה, והחשיכה עולם, במקום החפץ להאיר, ודלדלה כח במקום הראוי להגביר. וכנסת ישראל עסוקה בתיקון רוחה, בהתעמקות חשבונה, בידיעתה שאל מה שהיא עורגת הכל צפוי והרשות נתונה, ושסוף כל סוף עצת ד' היא תקום, ושהחשכה היא תכונה של הארה, ושהביטוי החי שהתבלט בתולדתה הנפלאה יעשה פרוי, ועושה הוא את פרוי בלא רפיון, בלא הפסק והפרדה. כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו, ואנחנו נלך בשם ד' אלהים חיים ומלך עולם.

קטז. אותה ההפרדה שיש בתכונת הנפש, ובמצב הפנימי המורגש, בין הדבקות האלהית ובין התורה והחכמה, באה מתוך נפילה, מתוך שמץ עבודה זרה, שמחשיך עיני הבריות וגורם חושך לעולם. כל מה שהנשמה מתקרבת יותר לתורת ארץ ישראל, מתאחדת בקרבה התורה והחכמה והדבקות האלהית. וכשיסוד אור אוריא דארץ ישראל מתגבר עליה, הרי התורה והחכמה והדבקות, יחד עם כל השיג והשיח אשר לחברת האדם, וכל מפעל ומעשה של כל מפעלות אדם בדרך ארץ, בתיקון חברה וישוב מדיני, בכל דרכי שלום ותרבות, בכל לשון וספר, בכל כאשר לכל אור קודש מתגלה, אור קדושה מתנוצץ, והחיים כולם מתגלים בהדר טובם האלהי, השופע בהם ומתבלט על ידם. אשר תבחר ותקרב ישכן חצריך, נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך. נוראות בצדק תעננו אלהי ישענו, מבטח כל קצוי ארץ וים רחוקים.

קיז. הדבקות הדמיונית הזרה, שיש בעצמיותה, לא במקריה, ניגוד לתורה ולמצוות, להשכלה ולדרך ארץ, לשלום הבריות ולישוב העולם, הרי היא יונקת מטומאת עבודה זרה. שורש שרשה נמשך מעשיית פסל ומסכה בסתרו של עולם, ממחשבות רעות, מוגשמות ואיליות בתוכני ההשגות האלהיות, מה שהסתעפיותיהן יוצאות אל העולם השכלי והמעשי, והן מטשטשות אותו. נדמה לאדם שהוא מתקרב אל הקודש, שהוא מתלהב, שהוא

טועם טעם של דבקות אלהית, אבל כשבתוכיותה של ההתנוצצות ההכרית הגורמת לזה שולט רק הדמיון הגאה, והתאווה הגסה הנסתרה, לא תטוהר בכל יפויים מקסימים העומדים מבחוץ. אמנם, על ידי הקישור הפנימי לעול תורה ומצוות, על ידי הרחבת דעת ומוסר ואהבת ישראל, תתעלה הדבקות ותטהר, ותתגלה בשרשה ומקורה המלא בקודש, ותתאגד באגודת שלום עם התורה והחכמה, עם המעשה והמפעל, ועם כל דקדוקי מצוות ומוסר השכל.

קית. התגלות היראה הצורתית, האידיאלית, היא באה מאותה ההברקה המזרחת בהשגת השלמות הלהית הכוללת כל, המנצחת את כל ההפכים, שהם כולם מתכללים בצורה עליונה של תפארת מלאה וקדושה. מופיעה היא נהרה זו יראה רוממה על הנשמה המסתכלת, והיא מדתו של יעקב, ביראתך, זה יעקב שאמר מה נורא המקום הזה. והיראה הזאת בעצמה, בעוזו רוממותה, מחשפת היא את האהבה הרוממה בטהרתה, המגלה בנשמה את חשקת הדבקות האלהית, כלות הנפש ועריגה בלתי פוסקת, ההולכת ומתגברת בכל עת תוסיף ההכרה להתעמק בתהומות הנפשיים. מדי דברי בכבודך הומה לבי אל דודיך.

קיט. הקבלה תתן לנו את הטמפרמנט של אש האמונה בכל מלואו, בלא גרעון וניכיון של חסרונות שמחסר ממנה השכל האנושי בחולשתו. כשאנו מעריכים את אותו הגודל של מדריכי האמונה העליונים בעולם, לעומת ההגיוניים והפילוסופיים, נדמו לנו האחרונים כילדים משחקים, לעומת חיל גבורים שמעניקים חמה בקומתם ומפליאים כל העולם ברעם גבורתם. לאותו הגודל של התלמוד הנצחי, אשר באור האמת של קדושת האמונה, על-ידי אימון האמונה אנו באים, אבל לקבל את הופעתו באיזה צורה שלמה הננו צריכים להתכשר בעזיזות החיים, בבריאות וכח גופני שלם, בתכונה נפשית משוכללה, בשאיפות רוממות ומאירות, בשכל והכרה עמוקים בידיעות מקיפות וחודרות, ועל כולם באה אור האמונה, ותורות חכמת האמת יפתחו לנו את דלתותיהן.

קכ. שיהיה הטבע הנפשי וגם הגופני, היחידי והציבורי, מותאם להתוכן המלא של ההשגה האלהית הטהרתה, זהו דבר מיוחד לישראל, ולא עשה כן לכל גוי, עד שיזדכך העולם ויטהר מזוהמתו. כשהאומות מחזיקים בעבודה זרה, הרי היא השגה אלהית נאותה לערכם, וכשהם נדבקים בהתאמה זו, הרי אותו הניצוץ הקדוש המסותר גם כן בכל המעמקים החשכים, פועל את פעולתו. וכיון שההתאמה של המחשבה האלהית שלהם היא לפי ערך טבעם, הרי טבעם מתעבד, והפעולה הניצוצית, העתידה להגלות, פועלת על ידי זה בתוכיותם, ומדריכה את העולם לידי זיכוך בסוף הכל. אבל אם מביאים להם אור אלהי אמוני בצורה יותר זקוקה מכפי ערכם, אז, אם מסגלים אותם להכלל ברעיון בכנסת ישראל, הרי האורה הגדולה שבאוצר החיים של ישראל מזככת את הכל, ופועלת שינוי לטובה על הטבע הנפשי והגופני והתאמתו. אבל כשהם מנותקים מכנסת ישראל, אז אותו הזיכוך המוצער גורם להם נתיקה של טבעיותם מהרעיון האלהי, ונעשה התוכן האלהי רעיון בדול מכל מהות חייהם, ונמצא שהם מפסידים בשנים, התוכן האלהי, עם כל מה שנזדקק קצת, כיון שאינו קלוט מעוצם הטהרה הישראלי, יש בו סיגים מחוקים, ומיעוט הזיכוך שבו גורם הבדלה והפרדה של הטבעיות, הנפשית והגופנית, היחידית והציבורית שלהם, מהתוכן האלהי, עד שאין לו דרך לעילה גם ברכות הזמנים. והרי הפרדה זו גורמת מהירות זמנית של נחלה מבוהלת, שיש בה מארה נצחית, עד אשר יסור פני הלוט על כל העמים, וידעו

הכל שזיכוך והתאמה להתוכן האלהי אי אפשר כי אם על ידי חיבור צירופי עם כנסת ישראל, אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגויים, והחזיקו בכנף איש יהודי לאמר נלכה עמכם כי שמענו אלהים עמכם. ונמצא שאף על פי שלפי כונתה הגלויה של המינות הרי היא מאבדת את העולם, שהרי היא מפרדת את הטבע של כללות העולם מהתוכן האלהי, שהוא דבר יותר גרוע מעבודה זרה, שעם כל זוהמתה יש בה משום התאמה להתוכן האלהי, וממילא ההתאמה פועלת גם על הניצוץ המסתתר, שכרבות הזמן באחרית הימים יוצא אל הגילוי, מכל מקום בלא ידיעתה הרי היא עושה דבר ד', שהרי סוף כל סוף יעמוד העולם על האמת משני הצדדים, אותה ההתאמה האלהית, שהיא תכנית מכוללה, היא תהיה נתבעת מהכל, שהרי מצב קרוע לצדדים השונים אינו דבר עומד וקיים, ומוכרחים המחזיקים בו לסור מעליו, והחזיון של ההתאמה המלאה של כנסת ישראל, תתן לכל הערה, שאין דרך אחר בעולם כי אם התדבקות גמורה להתוכן האלהי בכל ערכי החיים כולם. אבל לזה צריכים טבע חדש, שיעזור רק על ידי ההתקשרות לאותה האומה שהסוגלה האלהית היא צפונה בקרבה. ולולא המינות, היו מרגישים את עצמם האומות, לפי מצב הזוהם האנושי, שלמים בחטיבותם, וההכרה האלהית שלהם היתה מתאמת עם טבעיותם בכל גסותה, ולא היתה ההתעוררות הפנימית באה מעומק החפץ להתדבק בקדושה האלהית המופעת בישראל. והרי זו אחת מפליאי פליאות של עצות מרחוק של תמים דעים ברוך הוא, הנותן טהור ומטמא, ומחשכה אורה גדולה.

קכא. המינות תפשה את התוכן של האמונה הטבעית, אבל הרעה לעשות במה שהפרידה אותה מכל מה שלמעלה ממנה, וממילא קצצה את הנטיעות כולן. האמונה הטבעית היא בסיס כלי הגון, להכיל בו ולהכניס בתוכו את האורות העליונים, שעומדים למעלה למעלה מכל חק וטבע, ועל-ידי זה מתעלה האמונה הטבעית ומזדככת, וטבע האדם, והעולם כולו מתעלה ומזדכך, ובא ומתקשר לשלמות צורתו האידיאלית, בתיאור המחשבה הקדומה האלהית.

קכב. כל דבר עליון ומקיף, כל דבר כולל בחכמה הרוחנית הכללית, וגם כל דבר חכמה עולמית בכלל, וביחוד כל חכמה והכרה תורית ואמונית, צריכה להיות בתחילה מובנת בדוגמתה בחכמת הנפש, והכרתו הפנימית של האדם בהכירו את עצמו, ואחר כך הדברים מתבלטים, מתרחבים, מתגדלים ומתאדרים, והולכים ומקיפים את ההכרה העולמית, הרוחנית והגשמית, ואחר כך הנם חוזרים ונכנסים בגדלם בחיקוי התוכי של הנפש, ואז הנפש מתגדלת, והיא והעולמים עושים יחד חטיבה אחת.

קכג. כשהתגלות של עומק המשפט חודרת בנפש, אז היראה חורקת, חודרת ומתפלשת בתוכיותם של כל חדרי ומעמקי הנשמה. עומק המשפט קשור הוא בראשיתו באותה היראה העליונה של הטהרה האידיאלית, המתארת את החיים באותה הצורה העליונה שהכרותיה הפנימיות של הנפש מתגברות בה על כל מגע חיצון, ואז באמת הכל טוב, ולא יצוייר מציאות של רע כלל. וזה הטוהר העליון הוא המבוקש המחשבתי, חלקם הגדול של אותן שעלו במחשבה, ממתים ידך ד', ממתים מחלד חלקם בחיים וצפונך תמלא בטנם, אותו העדן הפנימי שגם מעינם של מלאכי השרת הוא גנוז ונסתר. וכיון שאין רע פוגע כלל באותה המציאות האמיתית, אין שום מעצור להתפשטותה של המציאות לכל השדרות היותר תחתיות. ואם שבוא תבוא המדריגה עד לידי מציאות כזו,

שההשחחה והאיבוד, החבלה והכליון, הוא משוש דרכם, אין מזיקה מאומה כל אותה ההסתעפות לאותו הטוב הבטוח והשמור, היין המשומר מכל מגע זרים. אמנם בצורת ציורי עולמים בהגבלתם, כבר ירד האופי, והחבלה החיצונית עושה איזה שרט, וכשהיא כבר מכאבת, צריכה להיות מוגנה, וההתפשטות החבלנית צריכה להיות מעוכבת. לא הושלם כח המזיקים וחיטביותם, כי השלמו העולמים בקדושת המנוחה, שקוראה את עדנת הקודש לכל עולמים עליונים ותחתונים. הרום העליון הרי הוא, לפי זה, הממשיך את התחתית שמשם עומק השפל יונק. העונג הוא הנותן מקום להנגע, והנגע בעצמו חוזר להתגלות העונג. והחידור הנפשי של היראה המשפטית, כשהיא מתפשטת יותר מדאי, נעשית מחוקה במדתה על ידי ההזרחה של האור הנגדי, אור החסד הבלתי פוסק. שבטך ומשענתך המה ינחמוני. מאוגדם הם שני האורים הללו. לפי העמדה הבסיסית של יראת המשפט, ככה יגדל הירשולם של התעקמות החסד העמוק. בהפרדת היסודות, החסד משובב את הדעת, ואין המוסר מתפרנס ממנו, והיראה מהרסת את המנוחה, ואין האסתתיקה יכולה להתחבר עמה. במיזוגם השרשי, היראה והאהבה משתלבות תמיד. האמונה מסתעפת, ופרי קדשה מצמיחים ומלבלבים, ופירותיה הם מצוות ומעשים טובים, שחוש היראה מחדדתם ומלהיבתם. לא כאורח זרה, הומיה וסוררת, אשר לא תדע מה, ואמונתה לא תתן פירות, אל אחר אסתרס ולא עביד פירין. ואם האדם חותר במעמקי היראה, ומוצא את נפשו הרוסה יותר מדאי, ודעתו משובבת מאי מנוחה, ידע שפגם בהפרדת יסוד הגבורה מיסוד החסד. ואם מוצא הוא את נפשו רוייה, ונוטה את הקלקול המוסרי בהיותו מושפע מהופעות נפשיות של משא נפש רוחנית, ידע שהפריד את יסוד החסד מיסוד הגבורה. והרי הוא צריך לשוב לשאוב ממעין העליון הכללי, שהמדות יונקות ממנו את לשדן בכל כלליותן, שאז ימצא את נפשו איתנה, מלאה נוחם ומלאה זירוז, חמושה בחוש מעשי לטובה, ומלאה זהירות מוסרית, ולשד חיים של נחלי דבש וחמאה ממלא דשן את כל עצמיה.

קכד. התפלה, במציאותה ובאמונתה, מבססת היא את היסוד של גדולת הרצון של האדם וקדושתו. הרצון הוא היסוד לכל החיים, לכל ההגוי, ולכל הנפעל, הרי הוא מתעלה, מזדכך מתקדש ומתרומם ברוממות קדושה אלהית על ידי התפלה. גרעין חד של תפלה נושא עמו משך של חיים רצוניים אדירים, לפניו ולאחריו. כל שטפי הרצון הקדום וענפיהם, לפני התגלותה של התפלה בנפש, הרי הם הולכים ומתרכזים במרכז הטמון של התפלה. עיקר בנין הרצון, שהוא הולך ונבנה, הולך ומשתלם, מתעלה לבא לכלל תיקון בנין ושכלול, הוא בא מיסוד התפלה. התפלה גם בעודה בכח הרי היא מעלה את הרצון, את נקודת החיים היותר עליונה ועשירה. הרעיון, הציור של התפלה, האמונה של התפלה, הדבורים המבוטאים של התפלה הנם יחד חטיבה עולמית גדולה. החזון העולמי היותר נשגב, יותר אידיאלי, ויותר תהומי בתהום ההכרה של הביטוי היותר נשגב ויותר חסון בחסינות האמת, הוא העולם בתור הצגה של רצון ד', התגלות רצון להים עליון קונה הכל, ורצונו של האדם הנגש אל ד' הוא כבר רצון מתעלה, רצון מתאמץ לבא לתוכן מהותיותו האמיתית. אותו הגודל האמיתי של הרצון הולך ומתגלה על ידי מה שהוא מפנהו אל ד'. והרי חוזר הוא משך החיים, משך העולמים, הד המציאות, אומץ ההויה אל יסודו, משתגב בשיגובו האלהי החסון והנערץ, והרי הוא היסוד היותר אמיץ לכל בנין, לכל מבוקש. והמבוקשים בעצמם הרי הם מתעלים על ידי התפלה, הם עושים בעד התפלה והתפלה עושה בעדם, וביחד מתעטרים הם עטרות אל חי העולמים. רצון ברצון נגש, שאיפה בשאיפה, שכל בשכל, חיים בחיים, והכל מתמלא ברכה עדי עד.

קכה. והנה נמצאת התפילה, אותה שפעת הרצון בעצמה של יצירת עולמים, של קיום עולמים, של חיי העולמים, ואיך זה לא יושגו על ידה כל המאויים, והיא יוצרת כל, מחוללת כל. ואותה ההופעה בעצמה נערכת היא בהזרחת פעולתה, לפי מעמק הרצון, ולפי חידור העריגה האלהית שעמה, ההולכת ביחד עם ההתבטאות. אבל בתור סעיף של קו אור מאותו אור החיים השוטף בלי הפסק להחיות כל, הרי הוא יונק ומשתרש בשורש קיומו, בתהום החפץ העליון, המלא אושר וטוב לכל. בוטש הוא הרצון הנגזר באורו, ופוגש את כללותו בשורש הווייתו, ומטבילת הסעיף בגזעו החי, הכל חוזר ברב חוסן לאיתניות מלאה. ויודע הוא וחש הוא המתפלל הרענן, למתח את רצונו, לרומם את מאוייו, במדה ובמשקל, בשיעור הנדרש לאותה הפגישה והבטישה. לא באימוץ עקשני של הפצרה חסרת דעת, ולא ברפיון המביא עצלות, נמיכת המקרה ודליפת הבית, אלא בעז ובגבורה, בגילה וברעדה. כחץ מקשת יצא דבר ד' הנבטא בנים שפתים, וקולע הוא את פעליו אל המטרה הרצויה, חושף הוא את המטמונים, את גנזי החיים ורזי הרצונות. ועולמים מלאי חן, חסד ותפארת, מלאי עליזה וגודל, מלאי יפעה והוד והדר, בזיו מתחדשים, מתעלים ומתרוממים, בסלם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, המתפלל בכל שיעור קומתו.

קכו. השמינית שבשמינית של גאות תלמיד חכם היא נמדדת לפי מדת הענוה שלו. ומי שענותותו גדולה מאד לפי זה הערך גדולה היא ג"כ מדת השמינית שבשמינית שלו. ורב יוסף דאמר, לא תתני ענוה דאיכא אנא דנראה כמו גאווה, כ"כ היתה גדולה מדת הענוה שלו, עד שמדה זו של גאווה היתה מחויבת לו, למדת שמינית שבשמינית שלו. ורב נחמן דאמר, לא מינה ולא מקצתה, לא פליג, אלא שסובר שהיא צריכה להיות עם מיעוטה לפי הערך של הענוה ג"כ מבוטלת בהענוה, וביטול כמאן דליתא דמי, דמתהפך האיסור להיות היתר. מי זוטר מאי דכתיב, תועבת ד' כל גבה לב, כל גם כל דהו משמע. אבל תערובות לא ידענו כ"א מכי כל ולא כתיב כי כל גבה לב תועבת ד'. כ"א כל גבה לב, דמשמע אפילו מקצתו, לאסור גם שמיני שבשמינית כשהוא לעצמו, כ"א שיהי' מבוטל ברוב הגדול של הענוה, שהיא גוררת עמה ומהפכת אותו לענוה עליונה מאד שיש בה מסגולת השיגוב העליון, כעין ענותנותם של מלאכי השרת, שכתוב בהם, וגובה להם ויראה להם. ויראה וענוה הם כמו ראש וסוף, מה שעשתה חכמה עטרה לראשה עשתה ענוה עקב לסוליתה. ראשית חכמה יראת ד' עקב ענוה יראת ד', אלא שהסוף הוא קודם להראש, שענוה היא ראשיתו של עולם עליון שמסתיים ביראה, ויראה זו היא ראשית עולם תחתון שתוכנו הוא חכמה.

קכז. יש שהנשמה מבהקת וזורחת באורה, ומוצאת בקרבה גנזי גנזים, ומתוך רוב השובע, מתוך עושר האורה, באה היא אל התורה, מאירה היא את התורה, ואורות התורה מאירים אותה, ואור באור נפגש, והבהקה על הבהקה מתגברת. ולפעמים יסוד הכל בא מן התורה, התורה מאירה, מתנוצצת, והיא מכניסה את האור בנשמה, ואורות הנשמה מתנוצצים על ידה, מתאחדים בה, ומתעלים ומתקשרים ומתקדשים עמה.

קכח. מצד החכמה העליונה, העוה"ז והעוה"ב כלולים הם ביחד, וכל המחזק את העוה"ב מחזק את העוה"ז וכל המחזק את העוה"ז מחזק את העוה"ב, וע"פ הארה כזאת אין מקום לדינים כלל, כ"א חסדים גמורים מלאים ומבוססים. אמנם מצד הציור העולמי הרוחני, שכבר משתכלל ע"י בינה של מעלה, בהנחת הגדרים הראשונים

לדרגות המציאות, קונה העוה"ז והעוה"ב כ"א את גדרו. ופשוט שכיון שכבר יש קו המחלק אין העוה"ז תופס מקום כלל במקום שהעוה"ב מאיר בתוקף המילוי, וזהו יסוד התשובה הבאה מתוך הארת העוה"ב בכל מלא פארה. ע"י העליה של יוה"כ מתרחקים הרבה מהעוה"ז, וצריכים שמירה כשפוגשים בעניני העוה"ז מכל מכשול, ואותם הימים שבין יוה"כ לסוכות נתנו לחינוך של חזרה לעניני העוה"ז בתיאור הגון בקדושה, והחשבון נגמר ליום ראשון של סוכות במצות סוכה ולולב, שמתבססים עניני העוה"ז ונאחזים בקדושה, וע"כ הוא יום ראשון לחשבון עוונות, ועד אותו היום מאי דאזיל אזיל, ואם הנטיה הקיצונית של יוה"כ גורמת איזה נטיה כ"ד בדקות לצד העוה"ז, באותם ד' ימים שבהם עוד לא נתבסס המשקל כראוי, הרי קדושת יוה"כ חופה על הכל. ובודאי מי שכבר מרגיש התוכן הפנימי של יוה"כ והופעת העוה"ב שבתוכו, והתסיסה שבימים שבין יוה"כ לסוכות מצד דרישת התפקיד של העוה"ז לשוב לשליטתו, הוא כבר רחוק מכל חטא ממש, אלא שהאיכות הדקות של המשקל גם היא בכלל חטא ועוון נחשבה כשאינה מדויקה, ועל כן מן דין הרי רק יום הראשון של חג ראשון לחשבון, שאז המשקל שב ליושרו, ואפשרות המדידה השיעורית מתכוננת, לבנין עולם והנהגתו, כשיעור הראוי.

קכט. מציאות הרע העולמי, בין הכללי בין הפרטי, בין המוסרי בין המעשי, בכל תאור שהוא נמצא, כשאנו סוקרים אותו בהכללתו ובפרטיו, אנו מוצאים בו סידור אורגניתי ובנין, ואי אפשר ליחסו אל המקרה. זאת היא הנחה אחת, שממנה באים המסתכלים להכיר את יסוד הרע שבמציאות בתור כח פועל, וממילא משכיל וחי, ובאים מזה להכרת פרטיו ודרגאותיו. ולא עוד אלא שהחסד והטוב העליון, הגבורה והיכולת האלהית, החכמה וההשגחה החודרת בכל, ומלאה כל, אי אפשר כלל שתתן מקום למציאות של רע מקרי, שלא תעבירו מן העולם, ושלא תגן על המציאות משחיתותיו, ומזה אנו באים עוד הפעם לידי ההכרה של מציאות הרע היסודי בתור בריאה, עשה שלום ובורא רע. וכיון שהוא תוכן של בריאה, עשויה מטעם גבורה של מעלה, אנו יודעים ברור שאינה ברואה כי אם לשכלל על ידה את המציאות של הטוב הכללי והפרטי, בצורה יותר עליונה ונפלאה, בצורה כזאת, שמבלעדי התוכן של הרע לא היתה המציאות של הטוב שלמה כל כך. ובזה אנו מכירים, שהיסוד הפנימי של הרע הוא תוכן של טוב, ותוכן של טוב שרשי ומעולה מאד. אמנם הסתעפותיו וגילוייו חוץ מן אותו השרש העליון הנם הכל סעיפים רעים, ואנו הולכים ומכירים את ארסם בכל מיני הופעותיהם, לדעת איך להזהר מהם, ואיך להגביר את הטוב העולמי והפרטי, באופן שיבא הדבר המגמתי של הכונה העליונה, שהיא העברת הרע כולו מן העולם, והתבסמותו של הטוב בצורה היותר שלמה, שלא יחסרו לה גם כן אותם הכחות המצוירים בכל מרחבי ומעמקי הרע, שהם משמשי הטוב באמת, מאדיריו ומגביריו, אחרי שהם מתמתקים ממרירותם, מטהרים מטומאתם, ומוארים מחשכם הגדול. וזאת היא הפעולה היותר עליונה שבמהלך העליון של המוסר, והתוכן היותר פנימי הקנוי בההרגשים היותר אדירים, יותר מדעיים ויותר תורניים, של קדושת האמונה, בחוסן תפארתה, הגורמים להגביר רוחו הקדוש של האדם, להעלותו מעלה מעלה, להיות מפתח על ידה אעו צורתו האופייית בתכונה היותר קדושה ונערצה, בהשלמה היותר מפליאה ועליונה, המשגבתו ישועה ועז, ומרוממתו על כל המעשים. אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה.

קל. כמה יותר עמוקה, יותר מכוונת לעומק האמונה ורוממות הדעת, היא אותה ההשקפה הרואה את הרע הכללי, וסעיפיו הפרטיים כולם, בתור יסוד פועל מסודר ומאורגן, בתור חטיבה מטרית, הקולעת אל מטרותה בחוגה, ובתור כלי של הכשר ואומנות להמטרה היותר כללית קדושה ועליונה, שתשיג את גמר השלמתה, בכליון הרע, בהעברתו, ובהשתנות אופיו לתכסיס הטוב היותר עליון. כמה היא עולה השקפה זו על ההשקפה הרציונלית השכיחה, החושבת את הרע הכללי ואת פרטיו המרובים רק לתוכן ענינים מקריים, שכל היסוד המתמיד שבהם איננו כי אם ההכרח הטבעי של החומר. זה נקל להבין אחרי החדירה בסדרנותו של הרע עצמו בכל ערכיו, במהלכיו הנפשיים והעולמיים, האישיים וההסתוריים. וקל וחומר שעולה היא השקפה זו העמוקה. המציינת את החטיביות של הרע בתור עמדה מסודרה, בנוגע להבהירות של ההבנה האמונית. ביחס להקדושה האלהית וכללות השלמות העליונה. וכשאנו חודרים ויורדים לעומק הדברים, נראה שאותה הספקנות, הפסימיות, המלקה את הרוח בהרצאותיה השטחיות, ביחס להכרת הרע הכללי וערכו במציאות, היא בעצמה תביא סוף סוף להצטרף לטובה, ולהתהפך לסם חיים בעולם. כשהפסימיות מתגברת ומאמללת את רוח האדם, היא מוכרחה לבא לידי אותה ההכרה, שהרע הוא כח עומד, המנביע מקורי רעות מתכונתו העמוקה, ולפיכך היא אוש בא, שעמו מקושרת היא הרשעה, הכפירה וכל הנפילות הרעות שלה. אבל זאת ההשקפה בעצמה היא נותנת באחריתה כח סידורי אל הרע, לא רק מקרי וארעי, ומתוך כך באה היא מאלה ההכרה, שתוכנו הכללי וכל סעיפיו הנם יצירה טבועה, ויצירה טבועה מסודרת מעידה תמיד על המסדר והמכוון, ואז בא הרע כולו וכל הסתעפותיו להגלות בתור מכונה עובדת לשכלול הטוב העליון, המכוון בעצמו, במגמתה העליונה של ההויה. עולם חסד יבנה. ובאה מזה ההשקפה היותר עליונה, המנצחת את כל מה שעומד נגדה, וגדולת האמונה וקדושת השליטה האלהית האחדותית, דגלם של ישראל מעולם, בתורה, בחיים, ובתולדה, הכלולים בקדושת האמונה בטהרתה, מתבלטת בפאר והדר, ביפעה גדולה. וברוממות עליונה. ההולכת הלך ואור.

קלא. החסידות החדשה, כמו ההשכלה, הלאומיות, הציוניות, וכל הרעיונות המתילדים מזמן לזמן, הנם מקרים העוברים על היהדות, שיש להם תפקיד של ענפים, צבעים וזהירויות המתטפלים לעצמיותה, וכל ערכם איננו נחשב כי אם לפי ערכה של הקליטה שהם נקלטים במעצמות היהדות ורוחה הפנימי. אמנם ההתגלות של עצמות היהדות היא באותו הציבור הגדול של שלמי אמוני ישראל, העומדים על הבסיס התמים של אחיזת החיים של תורה שבכתב ותורה שבעל פה בכל תכונת חייהם, שבאמת בהיות הצורה היהדותית שלמה כראוי, כבר היא כוללת בתוכה את הכל. על ידי דלדול פנימי בכללות התוכן של כנסת ישראל הקבועה, נחסרו קצת מהלשדים הללו הראויים להיות קבועים בה ונטפלים לעומק תהום עצמיותה, ומתוך החסרון נתעוררה התביעה למילוי, והמילוי כאשר הוא בא מתוך מחלה, שב אחר כך להיות כמו תוכן עומד לבדו, הממלא מקום של חטיבה עקרית, ורוצה לעשות את היסוד העקרי, היהדות הכללית הקבועה, כמו טפל אליו, וזה הוא דבר המכחיש פמליא של מעלה. על כן לא יעמד התוכן עמדה תמידית, כי אם ילך וינוע, ילבש צורה ויפשוט צורה, עד שיתחלחל התוכן הלשדי הראוי וההגון שלו לתוך עצמיותה של כנסת ישראל העיקרית, ואז תשוב לבריאותה, והתביעה החולנית של העמדת חטיבות מיוחדות תבטל מאליה, וישוב אז אור השלום להופיע ברוח האומה ולהתפשט על מפעליה, ואורו המבהיק של אליהו המקנא קנאת ד' מכל עירוב זר, מכל פסיחה על שני סעיפים, יואר באורח השלום והאהבה המשכללת, והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם.

קלב. שתי מדות הן: יסוד הטבעי של האמונה, עריגת הקודש שבנפש האדם, והיסוד העליון הארת הקודש בצורה העליונה שלמעלה מן הטבע, המושלת על הטבע ומשכללו. בצורה הטבעית של הקודש שבכנסת ישראל, כבר חקוקים הם כל תוכני הצורות של המצות כולן וסעיפיהן, כל התורה כולה. בהטבעיות האמונית של עריגת הקודש של כל העולם, אפילו בצד הטהור שלה, אין שם אותו האור המבליט את המצות. על-כן כשזורחת בנשמת ישראל האורה הטבעית האמונית שלה, הרי הזירוז והחיבוב של המצות, הולך ומתרחב, אבל כשמתפרץ איזה זרם של רוח אמוניות זרה, אפילו כשתהיה מטוהרת מזריות אליליות ושמציה, בכל-זאת היא מעכבת את המרוץ הכביר של חבת הקודש אשר לפרטיה של תורה ומצות, ועם כל ההבדל העצמי שיש בין הטבעיות אשר לעריגת הקודש יסוד האמונה בתכונת הנפש בישראל לאותה הכללית, שאפשר לה להיות בישרי לב שבכל האדם כולו, יש להם איזה יחס זה לזה, וכל משפחות האדמה מתברכות ביסודן בתוכן הקודש ממקור ישראל. אבל לאותה התכונה הקדושה שלמעלה מן הטבע, שהיא תכונת התורה אין יחס כלל לכל גוי.

קלג. בחודש תשרי מתגדלת היא בנו הקדושה הטבעית יסוד עריגת האמונה על-פי מקוריותה הנפשית. ומזה מתפרנסים כל העמים כולם פרנסתם הרוחנית. שבעים פרים כנגד שבעים אומות. אמנם הננו מעבדים את הטבעיות הזאת ע"י הופעת הקודש הפנימי של אור המצוות, והטבע הולך ומשתכלל בשכלולו העליון, רז הנסירה של דו פרצופים של אדה"ר, עד שמיני עצרת שמופיע בו האור הישראלי המיוחד שאין לזרים שום חלק בו. הכל למעלה מן הטבע. עשה לי סעודה קטנה שאהנה ממך.

קלד. יסוד הקב"ה גוזר גזירה וצדיק מבטלה היא ההגנה הכמותית של המציאות, התפשטות החיים והחסד על פרטים מרובים, אע"פ שהתוך והאיכות מתקטן, וזהו החפץ האלהי, המתגלה ע"י אותה ההחשכה המצומצמת של רצון אלהי, קשור בקשורים גופניים, שהוא רצונם של צדיקים. וזהו חוט שני, עובר במערכת היש. מצד האיכות, שהכמות במציאותה האמיתית כבר כלולה בה, לא יש מקום לשום חידוש והויה עולמית כלל. יסוד החסד העליון בא להחיות רוח שפלים, להכתיר עטרת תפארת, משירות רשים, של ריבוי כמות הנראה ומתבלט ע"י סילוק האור האיכותי העליון. ומתוך כך מתרבה שפעת החיים של האיכות בדירותיהם של הקטנים בעלי הכמות. ותמיד באה שאיפת האיכות, המבטלת את הכמות מיסוד העליון ושאיפת הכמות המתטפלת אל האיכות מיסוד התחתון, עשיה, יצירות עד אין חקר, המון בריות לאין תכלית, אורות נאצלים נתפסים בהגיון ובלתי נתפסים, הכל הוא ממין כמות לגבי איכות עליונה, לגבי אור ממעל כל האורות, זיו כל הזוים, שהמבטא מרשה את עצמו אחרי כל לחיצותיו, לומר איכות כל האיכויות, עריגת העריגות, שאיפת השאיפות, חמדת כל החמודות שההכחדה והכליון בהכללה ביסודו הוא האושר היותר נבחר מכל הויה וישות, כי טוב חסדך מחיים. יסוד ענוגי הענוגים, המנצח את כל הגבלה, כל צמצום, כל מציאות וכל הקנאה. כלה שארי ולבבי צור לבבי וחלקי אלהים לעולם. וכל עוד שהרצון הכמותי, שהוא תעודת היצורים, הולך הוא להרבות על ידה את תפוצות האורות של המקור האיכותי, האציל, העדין, המקודש, העליון, החזק, האדיר, הנאדר, ונכסף עד אין קץ ותכלית, הרי הוא מיסוד מעשה צדיקים, הגדולים ממעשה שמים וארץ, אין זה קטרוגא דמאריהון, אלא השלמת החפץ ושכלול היצירה, שותפות להקב"ה במעשה בראשית, ושמחת הקב"ה אבינו שבשמים, בבניו, לאמר, נצחוני בני, נצחוני

בני, וזמרו למי שנוצחים אותו ושמח. ב. אבל כאשר תאות הכמות יורדת היא, ובונה לה רשות לעצמה, מגדל ועיר, לעשות לה שם, הרי היא מתעכרת, יורדת ונשפלת, ויוצאת מתוך מעון השלום הנקדש, מתוך שלות הקודש, והדרת חדות התפארת העליונה, אל המחשכים. אל הדינים הקשים, המאורות והקטיגורים, המכחישים פמליא של מעלה, וכאן חוט המשקולת מעויין הוא, ושורש האמונה ושורש המרי כמעט שמתנגשים, וחוט השערה מפסקת ביניהם, שהקב"ה מדקדק בה עם צדיקים, וסביביו נשערה מאד.

קלה. קטרוג המלאכים על בריאת האדם, הוא יסוד הכמות הרוחנית, וגויתו כתרשיש, נגד ההתעלות האיכותית שתבוא לעולם על ידי הופעתו החדשה של האדם, רצונו החפשי ודבקתו הפנימית, העולה מעלה מעלה. והעליה הזאת האיכותית, היא המצרכת את הירידה הנפלאה של שכינה בתחתונים, להפוך את כל הכמותיות להאידיאליות האיכותית היותר פנימית, החודרת את המציאות בעמקי עמקה, בחדירת מהותיותה. האותיות, המתעלות למעלה למעלה מכל הנקודות, ושכל נקודה והנהגה, שאיפה וציור, היא מושקה מטל חייהן העצמיים, שהצד התמציתי, העזיז והעליון של הכמותיות, כלולה בהם הרבה יותר מכל התפשטות כמותית, בצורה איכותית נעלה מאד.

קלו. קטרוג הלבנה היא נטיה כמותית, לפי הערך. שני מלכים בכתר אחד אי אפשר שישתמשו, אלא יהיו שני כתרים. אבל הכתר האחד הרי הוא מלא איכות רעננה, עמוקה, מקודשה מגניזת הקודש, קדשי הקדשים של הצחצחות העליונה. וכמדתה הרבה צבאותיה אחרי שמיצט אותה, והמהלך הולך כבר באריכות, באיטיות, בהדרגה, עד שההתפוצצות הכמותית תשוב לאור האיכות היותר עליונה, ביתרון האור שמתוך החושך דוקא.

קלו. משה רבנו עליו השלום חפץ בקרבת הערב רב, ההתפשטות הכמותית, והתורה ירדה מאיכותה על ידי רצון הכמותי של התפשטות החסד הלזה. והדעה העליונה היא גנוזה באור החסד העליון, ששם קמוץ הכל, והכל מעולה. החושך העליון, הגדול מכל האורות, והטוב המתעלה מכל חיים ומכל טובה.

קלח. בסגולת ישראל חדר החפץ העליון, ההבהקה האיכותית, ובתורה שבעל פה, במוסרה, בחזיונה הסתום, למכסה עתיק, להסגר הטוב והאושר בשרידים היחידים, נושאי האיכות המציאותית. ראיתי בני עליה והם מועטים. יו"ד קטנה שבאותיות, וצדיקים מועטים הם, אבל הם הם המרובים באמת, המרובים ביחידיותם ובמיעוטם, הנושאים את הריבוי עמם ועליהם. התפרצה הנטיה הרגזנית והזרה לנטיה הכמותית, באותה הצורה המחפירה של המינות, שרצתה להכניס את העולם האלילי במלא טומאת זוהמתו אל תוך המחנה, את כל הטמאים אל משכן ד', אשר יסאבוהו בזוהמתם. וכנסת ישראל נושאת היא את דגל השמירה האיכותית, שרק היא תציל גם את הכמות, רק היא תעלה את העולם ואת כל היקום, ותתן שאר ותקוה לכל בריה, מה שהכמותיות הגסה סופה לכליון, כל הגוים כאין נגדו, מאפס ותוהו נחשבו לו. ותלמידיו של משה נתכנסו בכניסה פנימית, לשמור חותם בתוך חותם את הסגולות העליונות, לטובת האיכות ולטובת הכמות גם יחד. עומדים הם עמי הארץ מבחוץ, נתמכין הם על ידי תמכין דאורייתא, שהם יכולים להחזיק בהם, והכל יבנה ויתכונן. נטתה החסידות האחרונה כלפי הכמותיות, חפצה להכניס את עמי הארץ כולם, על ידי התגברותה של התפילה על

התורה, של האמונה הדבקותית בצדיקים על יסוד השימוש של תלמידי חכמים ותמיכתם הרציונלית. יש בזה קצת פסיעה כלפי בר, דוגמת החפץ של התפשטות הכמותיות העולמית, דוגמת הכנסת ערב רב בתוך המחנה, אבל כבר הוכנו הכנות רבות של יפגעו הענינים במרכזי החיים. להיפך, החסידות הצילה שלל רב מהמינות, חטפה ממנה הרבה מרזי תורה שנשבו בידה, בססה את הטבעיות האמונית בצורה מקודשה בקדושת ישראל, התקשרה אל התורה ואל המצוות על ידי קישורים חזקים. ואם אמנם היתה כאן צליעה, והאבידות שנשמטו במהלך המתרחק מהתחום, מעיר המקלט, עד לא הגיע הזמן, הנן גם כן רבות, אבל סוף כל סוף כל אחוריהם ביתה, והוכן תוכן קדוש ועזיז וקצת בראי זה, לבסס אחר כך על ידו, אחר מירוקו, את העזיזות של ההצלה בכללותה. ובגמר העבודה של החטיביות המיוחדת שלה, ואחרי הנשר העלים שנכמשו, שיבשו ושנפרצו, הניצוצות שנדעכו, הולך ושב הכל לאותה התשוקה והשיכלול העליון והמתוקן, שגזירת הקב"ה ורצון הצדיקים מתגלים בנקודת יחודם, באותה התכונה התמציתית של המוחין העליונים, המחשבות הכוללות כל מראש ועד סוף, שהן מחוננות כל, מאשרות כל, מתקנות כל ומפארות כל. אמרו אחיכם שונאיכם מנדיכם למען שמי יכבד ד', ונראה בשמחתכם והם יבשו. נכרים יבשו, וישראל לא יבשו, לא עתה יעקב ולא עתה פניו יחורו, כי בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי, והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו.

קלט. עומק הטבע הנפשי הוא טבע האמונה האלהית, תאות הדבקות האלהית ברעיון ובחפץ פנימי, היא תאווה וחמדה עליונה חזקה וגדולה יותר מכל התאות שבעולם, ויסוד שרשה והתפשטותה הפנימית היא בודאי בקדושה, אמנם יצאה לחוץ ונתחללה על-ידי יצרא דעבודה זרה. ולעתיד לבא יואר העולם וכח הטומאה יקלש, אז תתעורר התאווה היסודית תאות הקודש האמונית, ויתברר לכל כי בטרתיה היא נמצאת להתמלא רק באמונת אלהים אמת, ד' אלהי ישראל, וממילא ימלא כל העולם כולו בזה הרעיון וברדיפה זו, לבא אל תוך החידור של החיים אשר בטבעיות הקודש. ומתוך שיסוד חג הסוכות הוא לפתח את הסגולה הטבעית הזאת של קדושת האמונה, כלומר חומר הרוחני של האמונה או צד הגבורה שבו, כמו שפסח הוא עשוי כדי לפתח את הצורה הטבעית של האמונה וצד החסד שלה, ירדפו כל העמים לחוג את חג הסוכות, ולהתבסס בביסוס הטבעי של האמונה האלהית וארחות החיים הנובעים ממנה מתוך דחיפה טבעית עצומה מאד. אמנם היסוד הישראלי המקודש, אף-על-פי שתאותו הנפשית הפנימית היא מושכתו לקדושת האמונה, הרי תאווה זו עצמה נזדככה מאד מאד, והצורה השכלית של החובה והמצוה האלהית העליונה שבה, התגברה על ההמשכה הטבעית והמתיקתה, אשר על כן מיוסד בישראל כח הקודש של מסירות נפש ועמידה בנסיון בשביל קדושת האמונה, וסבילת כל צער מפני חובת המצות האלהיות. ואם הטבע מתישר כל-כך, עד שכל מה שהוא נגד הטבע והיצר הנפשי והגופני, הרי הוא גם-כן נגד המצוה האלהית, גם בישור זה מונח תוכן רוחני טהור עליון ואידיאלי מאד. מה שאין כן אומות העולם, אינם נמשכים לתכונת האמונה בקדושתה, אלא מפני שעל-פי מעמד העולם והתבגרות השכל וההרגשה הרוחנית, נתפלש כח התאווה אל הערך הקדוש בעליוניותו. אבל כאשר יפגשו בשבילי החיים שעל-פי היסוד האמוני דברים מצערים, אף-על-פי שלפי ישרת העולם יהיה הצער כבר טעם הגון לגלות, שאין המצוה נהוגה שם, שזהו יסוד מצטער פטור מן הסוכה, מפני שסוכה מפתחת את העולם, את הזמן ואת הנפש, ליסוד הטבעי שבאמונה ברוחב קדושתה ובעילוי העולם והחיים, אין מקום לצער במצוה, כי כל מה שהוא שוה עם הטבע הכללי הוא תמיד מיושר בנחת ועונג. אבל הציור הישראלי הוא נותן שפגיעת הצער מצד עצמו, לא תגרום ריחוק נפשי מיסוד האמונה, כי גם בעת אשר העולם כולו מסובך הוא, ואי-אפשר

לעמוד על בסיס החיים שבקדושת האמונה כי-אם בצער ומכאובים, הרי הם תמיד מוכנים על זה, ואף-על-פי שמצר ומימר לי מכל-מקום דודי לי. אבל אומות העולם אינם רודפים את התוך הרוחני הגרעין האידיאלי שבאמונה, אלא את תאותה ומילוי התשוקה המתעוררת אז בחזקה, ובפגישה של צער קדירת חמה הם מבעטים, וזה מצריך זיכוך חדש לעולם. הגו סיגים מכסף ויוצא לצורף כלי.

קמ. קליפת האגוז התוכית, המעורבת בתוך האוכל, שם יש תבנית שתי וערב החוצצת בין האוכל, וזהו הצד הקליפי התאונני הבהמי של האמונה, שאין כונתה כלל לשם שמים, כי-אם למלאות את תשוקת נפשה, ומן הקודש עצמו עושה היא תאוה גסה, שמתוך חשכתו מוכרח הוא לרדת למדריגה ירודה, לצאת מסוג אוכל שיש בה מוצא פי ד' שעל פיו יחיה האדם ולהכנס בסוג קליפה קשה העומדת להסקה. ובליעל כקוץ מונד כולהם כי לא ביד יקחו, ואיש יגע בהם ימלא ברזל ועץ חנית ובאש שרוף ישרפו בשבת. וזהו יסוד המינות ההומיה וסוררת, אשר בביתה לא ישכנו רגליה, טוב לפני ה' ימלט ממנה.

קמא. הטבעיות של האמונה, של עריגת הקודש, של החשק הפנימי של הדבקות האלהית, ואת משך המוסר ודעת הנמשכים עמה, היא מתגברת על-ידי התפילה, אבל הרצון הטבעי אפילו אותו שמתגעגע לתוכני קודש ולענינים אלהיים, יכולים כל סיגי הטבע להתדבק בו. אמת הדבר שביסוד הרצון הטבעי שבקדושה גנוז הוא אור חיים גדול ועצום מאד, כלל גדול הוא הכולל הכל, ועל-כן שקולה היא תפילה מסבה זו ככל התורה כולה. אבל עם כל הכללות עם כל האומץ והיסודיות, שיש באופי הרצוני הטבעי הזה עם כל שיגובו, דינו ככל כח טבעי שיוכלו סיגיו להתערב בו להמשיכם אחריהם לקלקלו ולתעבו. לזאת הכרח הוא לצרף את התורה אל התפילה. התורה והחכמה הם הם המזקקים ומצרפים את הרצון, מעדנים את תוכן הקודש שלו, ומטהרים אותו מכל סיגיו, ומסיר אזנו משמע תורה גם תפילתו תועבה. ועם הקשבתה של תורה עולה התפילה ברום מעלה, דברים העומדים ברומו של עולם.

קמב. כשהרעיון והרצון והאופי איננו מתעלה מהחוג של השלמת העולם המעשי, עומד התוכן אז בצורה עבדותית, עבודת עבד. אין המגמה המעשית אפשרית להיות המעשה בעצמו, כי אם איזה פועל יוצא ממנו, על מנת לקבל פרס. אבל כאשר התמצית של האידיאל המעשי כבר שולט, אז מתרומם כל העולם המעשי, ונשמה נזרקת בקרבו, הנותנת לו חיים חדשים עליונים, שמתאחד המעשה והרעיון, ומוצא שכרו בתוכו, שכר מצוה מצוה. עשה דברים לשם פעלן, ודבר במ לשמן. כשחושבים בטעות, שהעולם האידיאלי העליון הוא נפרד מהעולם המעשי, ואין לו עסק עמו, מפרידים את הרשויות, ויוצאים מקדושת האחדות לזוהמת השניות. אמנם אם שקועה היא המחשבה רק בעולם המעשי, אף על פי שנראים גם בו סימני גדולה רוחב והעמקה, כללותו איננו יכול לעלות בכל זה מערכו המזער, והוא תוכן נערות וקטנות, שיפה הוא לחנוך, ומסוכן הוא אם ישאר בתור מטרה אחריתית. אבל מפני שבעולם האידיאלי היצירתי של התוכן המעשי כולו חי אידיאל רצוני ושאיפתי עליון, שמגיע בהכרח למעלה למעלה מכללותו המוגבלת במעשה, מתוך כך נקשרים כתרים גם מבלי הדעת המפורטה של הקשורים בכל חושי חייהם בעולם המוגבל ההוא, והכתרים עולים בכח הגנוז שבעיקר מהותם, ונמצא שהכל מתאחד לחיים ולמציאות חירותית עליונה. זהו חלק התם, שיש במסורת, בקדושת ההנהגה

ושמירת תורת אם בלא נטישה. אבל המגמה שבחיים התוריים וויא התעיות אופיית אל העולם השאיפתי, שממקורו העליון נותן הוא את כל כח הצמיחה והרטיבות לכל העולם המעשי כולו.

קמג. כל אושר הנשמות. כל זיו החיים וכל המדות הטובות, הנם ענפים, מסתעפים מהאהבה האלהית, הטבועה צמוק צמוק בכל נשמת חיים. והיא הולכת ומתפתחת, הולכת ומתענפת, מזדרכת ומתנהרת ע"י צמל הרוח בהגיון ומפעלים. ההמון מתפרנס מהגרעין הנסתר, והוא נמשך מתוך האהבה תב האלהית, הטבעית. אל הטוב והיושר, ונשמתו הולכת ומתכוננת עד אשר יוכשר להיות מבסס את היסוד המעודן של אהבת עולם זו על מוסדי הדעת והתבונה המחשבתית. כל מה שמתנוצץ לעיני ההמון הגדול מגדולת ד' הרי הוא שביל שאהבתו האלהית מתגדלת, ומדותיו מתישרות ואחריתו הטובה קרובה היא יותר לבוא. אמנם ההמון, שאיננו מוכשר להיות מצייר מחשבות שכליות ולהכיר הכרות פנימיות וכלליות, איננו מבחין את המהות של השלמות כ"א לפי דמיונו, ודמיונו מלא ציורים כהים ומעורפלים, שאע"פ שעצם טיבם התיאורי הוא מלא שקרים וכהות חזיון, בכל זאת תמציתו היא נשגבה ונאדרה ומעורה בגדולת האמת לאמתתה. אם יגלה לעיני ההמון סתרי מעשה בראשית מעמקי הטבע, גדולת העלילות העולמיות. וארחות הסיבוך הנראה בהם לפום ריהטא, לא יוכל לחדור אל גודל היפעה המתגלה על ידם, ויגרמו אלה הידיעות להעביב עליו את הציור של הגודל, של השיגוב ושל השלימות, וממילא מתמעט ומתטשטש ציור אהבתו האלהית ואמונתו, שיסוד חייו האמיתיים תלוי כה, מתקטנת. אבל ע"י החינוך הארוך, שמשתרשת יפה מעומק האמונה, שהיא בעצמה תהילת ד' וסקירת השלמות העליונה, בא הדבר עד לידי אותה מידה, שכוחה העצמי בכל, יספיק להסיר את כל המחשכים. וכל מה שיתגלה יותר זוהר האמת בסידור העולם, במפעלות הטבע, בעלילות המצעדים העולמיים, והמון כוחותיהם, כה יוסיף אור האמונה הפנימי, המרחיב את יסודות האהבה האלהית, וכל החמודות המדותיות, ההגיונות, והמעשיות התלויות בה, להרבות את כוחו, ולהגדיל את קרני הודו, עד שכל החיים כולם ילכו הלך ואור, בהשתרשם במעונם העליון. מעונה אלהי קדם, ד' מעון אתה היית לנו בדור ודור, בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותבל, ומעולם עד עולם אתה אל. הרינו רואים שהסתרת האור החיצוני של הסידור המציאותי והעלמתן של החכמות החיצוניות העולמיות, גורמות לההמון האפשרות של חינוך רוחני פנימי איתן. והעמקתה של הרוחניות הפנימית היא מביאה באחרית לאושר עליון של השבת כל האבדות כולן, והארץ תמלא דעה את ד' כמים לים מכסים. ומזה נדע ג"כ שלפי אותו הערך של השתרשותה הטבעית של רוח קדושת האמונה והתקלטותה בטבע הנפש בעומק, כן יבוא התור להתגלות חיצונית, שיספיק נגדה אותו הכוח העלום הרוחני של סקירת הקודש להעמידו על מכוננו. ויש אשר יבואו הדברים בצורה כזאת, שסמוך להתגלותם לא יוכר עדיין אותו הכוח הפלאי שבהם לרומם את רוח החיים הפנימיים של העולם, וידמה לפעמים שהם משפילים אותן, אכל בסוף דבר יגלה ויראה לעין כל, כי גם כל אלה ההשפלות לא היו כ"א שבילים, המביאים אל הרוממות, אל אושר העולם אל האהבה האלהית ואל כבוד אל שיאיר בכל היקום.

קמד. התפלה היא מלמטה למעלה. כיצד, מתוך אותו המעין, המלא קדושה טבעית, שבלבנו, הרינו דולים, מוציאים את הרגשותיו העדינות מן הכח אל הפעל, מכוונים לרוממן ולשגבן, לטהרן ולקדשן בקדושת הטהרה העליונה, הכוללת כל הקדושות וכל הטהרות, כל החכמות וכל הדעות, כל הבינות וכל המחשבות, והננו עולים,

וכמה שיגדל שכלנו, כמה שיזדככו מדותינו, כמה שיהיה האופי של הדבקות האלהית יותר חזק בחיים, ברעיון וברצון, במזג ובטבע, בתולדה ובתכונה, - ככה זורחים יותר האורות המתגלים בנו ע"י הבעותינו התפלתיות. וכל-מה שנרד יותר לתוך עומק הענין הנערץ והנשגב הזה, לתוך תהום פנימיות נפשנו וכל גדלו ועזו, הננו יכולים למוד בקוים יותר מדויקים את עליותינו במהלך התפלה. וכשאנו עולים עולים עמנו כל שרשי הויותינו, כל ענפי נשמותינו, כל קוי החיים השופעים ממהותנו וכל מקורות החיים המפכים עלינו, עד הביאם אותנו אל המהותיות הפרטית שלנו. והכל מתברך, הכל מתעלה, הכל מתקדש ומתרומם, הכל שמח שמחת ישרים, הכל עלו עליצות קודש, והטבע של הקדושה מתעלה ומזדכך, עד שהוא בא לכלל אופי הכרתי, לאופי שכלי פועל שאיננו עוד נפעל, חפשי ושליט ורודה בכל מרחבי החיים. זהו משפט התפלה. ובתורה הננו עוסקים בשילובי חיים מלמעלה למטה, מרום-פסגת השכל האלהי, ממקור מחצב התורה, הננו לוקחים את מנות החיים והננו ממשיכים אותם בעוז גדלם המלא כל היש, הגדול מכל קץ ותכלה, ומשרישים אותם בתוך מעמק טבעיותנו, וטבע הקודש שלנו ביסוד חסנו מתברך ברכת שמים ע"י שפעת האורה הבאה לנו.

קמה. שקולים הם שני הצדדים של אל תהי צדיק הרבה ושל אל תתחכם יותר. וכשם ששהתאמצות היתירה בהשגה על מה שאין חק האדם נותן, היא מביאה באחריתה להפסד שכל, לדלדול רוחני ולתרבות רעה, כמו כן השאיפה המתגברת ביותר מן המדה אל הצדקות הרבה ויתרה, היא מדלדלת את כח הצדק, ומהרסת את יסוד המוסר באופן אכזרי. כשאנו מבחינים את יפעתה של תורת ד' תמימה, הננו רואים את אורה האלהי בעז אמתו, לא רק באותן הצדדים שהיא מונעת את הרשע המצוי להיות באדם, ביחיד ובציבור, בדעות ובמדות, בדתות וברעיונות, אלא גם במה שהיא מודדת את המדה באיפת צדק, ואינה נותנת לה הפרזה ההזיית של המוסר להתגבר יותר מן המדה, כדי להשמר מאותה השבירה וההריסה ששאיפות נפרזות כאלה מביאות אליה.

קמו. יודעת היא כנסת ישראל בדיעה פנימית ברורה, ומקובלת היא בקבלה של מסורת איתנה, המובעת מכל צדדי הווייתה, ומכל העולמים כולם הנוגעים בה בכל מין מגע, שכל מה שהעולם והאנושיות מתקדמים, מעת אשר נפל נזרה, מעשה שחרב בית קדשה ונוטל כבוד מבית חיה, איננו כי אם התקדמות חיצונית טכנית, דבר שאין לו באמת עמדה, ולא יגיע את החיים ואת המציאות הרחבה לתכלית הווייתה. אותו הזוהר הפנימי, אותם החיים שהם מגמת הכל, שכל היש חי בו בנשמתו פנימה, אותו המאור האלהי של האותיות המאושרות של שם המפורש, הפועלות והמשפיעות בתכונתן האלהית, הם במקורם הם עצורים. נשבע הקב"ה שלא יכנס לירושלים של מעלה עד שיכנס לירושלים של מטה, וקוב"ה יאמר לשכינתא בהגלות אור קץ הישועה, דלא תימא דעאילנא בישובא מיומא דחרב בי מקדשא, הא סימנא אית לך, שראשי נמלא טל, אותיות המילוי של השם של שלשת האותיות המנהלות ומשפיעות, מחיות ומחדשות, לא ירד מן שפעת חיים עד יותן צבי בארץ חיים.

קמו. כמה גדול הוא הערך המבדיל שבין חכמה לבינה. החכמה מקורית היא, אינה צריכה לקחת את יצירותיה מנושאים זולתה, היא מוצאה את מעינה המתברך ומתגבר, עולה ומפכה תמיד, מתוך תוכיותה, ובינה היא בינת דבר מתוך דבר, צריך איזה דבר תמיד לבא, להזרע, להכנס אל החוג, עד שיאירו החיים, חיי הבינה. אמנם האידיאל התדירי של החכמה הוא שהופעותיה תתברכנה ותתרבינה כל אחת בפרטיותה מתוכה. וזה התוכן

מתהווה בבינה בתדירות בלתי פוסקת. ובזה כל העולמים מתקיימים. ובעולם המוגבל אשר לאדם עומד בזה כל אופיו המהותי. מי שנשמתו מיוסדת על יסוד החכמה, אם לא יכיר את מדתו, וירד עד למדת הבינה, ומן החכמה יסיח דעתו, מחסרון הכרה עצמותית, ימצא את עצמו הרוס ואומלל, עד אשר ישוב וישאב, אמנם מתוך מעיני הבינה, את אוצרות החיים, שהחכמה מזלת תדיר בנשמת חכמי לב. והבינה עצמה אינה משתכללת במהות חייה כי אם בהיותה תמיד מתאחדת עם החכמה. וזהו יסוד התשובה העליונה, שהיא סמוכה לבינה.

קמח. חכמת הקודש אינה זורחת כ"א בארץ ישראל. כל מה שמציירים בחוץ לארץ אינם אלא תולדות הבינה וסעיפיה, יפצו מעינתך חוצה ברחבות פלגי מים. על ידי הצפיה העמוקה לראות את ארץ ישראל, מזרחת קצת הארה מזיו החכמה של ארץ ישראל, ומאירה על הסתעפות הבינה. המתיצרת גם בחו"ל. הן אמת חפצת בטחות ובסתם חכמה תודיעני, ואומר, היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים.

קמט. המופתים מביאים לידי הכרת המציאות הרוחנית, והרכוש הרוחני בכללותו. ומעלת הנשמה בכחה עצמי מביאה, שמיד לידי תוצאת כל צעד מופתי, המקרב את הקשבת המציאות הרוחנית, נכנסה הכרה פנימית מהערך התוכני של הרוחני. זהו ריח בושם של גן עדן, שעיקר התשוקה הנשמית להחיפוש הרוחני בו היא תלויה. ביסוד ההכרה בגדלות מונח התוכן של עידון זה, בהכרת השלילה, המערטלת את הרוחניות מכל המקרים המתדבקים ככתמים בצורת ההשגה מדי לכתה בצעדיה. והטהרה הזאת היא מכשירה את התקבלותו של ריח עדנים זה, שבצורתו העליונה הרי הוא יסוד כל העולם. לריח שמניך.

קנ. מקובל הוא באומה, שאברהם אבינו חקר ובחן, עד שהעמיד יוצר על מכונו. זאת אומרת, שלא תבא האורה לעולם מהטבעיות האמוניות לבדה, אפילו אם תהא מיושרת והולכת במהלך הקודש, לקלע בטובה אל התוכן של האמת האלהית הטהורה. כל תוכן טבעי מוכרח הוא שסיגים ערפליים יהיו מעורבים בו, ויערבב באי כירורו את התוצאות הצריכות להיות הולכות ומתפשטות כזהב מזוקק. אמנם אחרי אשר השכל בטהרתו יצרף ויזקק את כח האמונה הטבעית העומדת באיתנה, אז היא מתכוננת להיות מטע לשם. והתולדות, גם הטבעיות, הם הבאות מתכונת אמונה כזאת, שמראש הוסרו כל הסיגים הטבעיים מתכונתה. הן תולדות של אמת שיש בהם רעננות נצחית, וראויות הן למורשת עולמים, שבכל דור ודור יחזרו ויזקקו, יתקדשו ויתעלו, באיתניות הטבעיות של הקודש, ובטהור העליון אשר לסגולת השכל המצוחצח, בעוצם קדושת הנשמה בעוזה. והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת.

קנא. החיוב הפילוסופי הוא חירוף וגידוף, מפני שהוא מצביין את היוצר בצורת היצירה, ואין מקום לאותה הסקירה העליונה של הכרת אין סוף, המצעדת אותנו למקום האורה. החירות העליונה מובילה אותנו להכיר את היש המצומצם שאנו פוגשים בציוור של הויה, שבחופש, ולמטרה ידועה, נלחצה בצמצומה, וזהו ההפך הגמור מהחיוב. אמנם אין אנו זקוקים לשלול שפעם חיוביים עלולים בעלילות אין סופית, אבל אין זה מעמיד אותנו על המקום הנלחץ, שהכל הוא כל כך קטן, עד שזאת הצורה העולמית המוגבלת היא ההופעה החיובית. והננו אומרים שישנם שפעם חיוביים, והם נהורות אין סופיות, וגם שפעם מצומצמים, שהם תולדות הכונה

המיוחדת. אמנם, אחר התעמקות הסתכלותנו, הננו אומרים שערך החילוק הזה, של אלה שתי צורות ההוייות, הוא רק מצדנו, אבל במקורו, ביסוד הישות הגמורה המהוה, הכל עולה למקום אחד, ולמרחב אין קץ, שכל השכלולים כלולים בו.

קנב. כשהארת הנשמה מתפתחת יפה, מכירים בהכרה ברורה איך כל המחשבות המשוטטות בעולם הן אחוזות וקשורות זו בזו, וכולן יחד עושות חטיבה אורגנית שלמה. ואז הבינה תופסת איך שכל המחשבות הגסות, הרעות, ההורסות, הן קליפות שומרות את המחשבות הפנימיות, הקדושות, הנצחיות והמלאות אור חסין וקדוש עדי עד. אמנם צריך לעמוד על המשמר, לסדר יפה את המערכה הרוחנית, שלא תתפרץ הקליפה לפנים במקום האוכל, כי אם תשמור את ערכה ואת מקומה, ואז נעשה הכל יפה בעתו.

קנג. יש סידור של מצות ומעשים שהם נמשכים אחרי הדעה והאמונה, ויש סידור של מעשים שהאמונה והדעה נמשכים אחריהם. בתגבורת הדעת ובגרות הצביון, האמונה וההכרה היא היסודית, הסידור של המעשה הולך הוא ונמשך אחרי ההכרה, וחקיקתה של האמונה העליונה, המושלת בגדולת אורה בנשמה. אבל בתור חינוך והתרגלות המעשים קודמים, והם ביחד עם החינוך המוסרי המדעי והאמונה ההולך עמהם, הם תומכים את מעמדה של הנשמה היחידית והציבורית, עד שהיא באה למדת אותו הגודל של העליה אל מרומי ההכרה והאמונה הרוחנית העליונה, שכל צביון של מעשים הולך הוא ומשתלם מסתעף ומתגדל מברכתה המקורית. והסידור המודרג מכריח להקדים את היסוד החינוכי לפני היסוד הבגורתי.

קנד. כל זמן שרוצים לאחד את התורה עם המדע, אין עומדים על יסוד האמת. השאיפה העליונה שאור האמת זורח בה, היא ההכרה שהמדע הוא בעצמו אחד מהאורות התורה במובנה האמיתי. באופן זה הינה הרצאתו של הרמב"ם. והנטייה הגוברת לצד הנסתר, שהיא מבססת את יסוד התורה במה שהוא למעלה מן המדע, אינה מסלקת את המדע מעצמיותה של תורה, אלא היא מראה שהמדע הגלוי הוא אמנם חלק בהתגלות התורה, אבל חלק שאינו מואר באורה הפנימי, כל זמן שהמדע הוא מצומצם בשכל המוגבל של האדם, וממילא יש בינו ובין האור הפנימי שבתורה, שאורה יותר מבהיק, שינויים חטיביים, שמסתלקים מתכונת מלחמתם רק בהיות המדע מחובר אל התורה חיבור אורגני שלם, שאז מטל החיים והלשד של התורה נכנס גם בו זיו חיים עליונים.

קנה. המעשיות המרובה שבתורה, ריבוי התורה והמצות, באים מתוך אותה השביעה הגדולה של לשדיות החיים הפנימיים של מקוריות השאיפה העדינה, של המרומים האלהיים המקיפים את כל, וממלאים את כל, אשר לאור התורה ולנשמת ישראל. אותו המילוי השוטף, טעון הוא כלים רבים לקבל את שפעו, ומתוך כן המעין חוזר ושוטף חוזר ונובע. המינות לא הבינה את זאת, היא חשבה שהמעשים באו מתוך העוני, מתוך אי היכולת לעלות עליה רוחנית, אבל הוא טעות יסודית ביחש לכללות האומה ושורש נשמתה. ואם לפרטים הנחשלים בארחות החיים וכשרון הקודש משמשים המעשים החיצוניים, להיות למדריגות לעלות על ידם אל התוכן הפנימי והתעוררות חייו, הלא בזה יתאגדו גם אלה אל הכלל כולו, המלא רויה גדולה, עד שהשטף מוכרח לצאת בצינורות רבים.

קנו. כשמסתכלים בעולם, בהסתכלות אידיאלית, שאור הקודש מאיר עליה את זהרו, אין רואים דבר פרטי מצד פרטיותו, כי אם בכל חזיון, בכל פלוגה, אפילו הקטנה שבקטנות, מהחלקים הישיים והמעשיים, רואים הופעה תוצאת תנועת הכל. והלימוד הזה הולך הוא ומתבסס על פי המדע ההולך ומתחדש, המתקרב בשבילי החול אל מרכז הקודש, המתעלה מעל הסקירה האטמית אל הכרת התנועה והכח. ובעת אשר יוכל כל אדם להיות נראה לדבר עומד בפני עצמו, לעצם פרדיי, אין תנועה נסקרת כי אם בתור תוצאה מן הכל, נפעלת מכל, ופועלת על כל. ובזה היש כולו מתעלה מהאומללות שבריסוקו, והריסותיו נבנות בבנין שלם, של יוצר כל, בחכמה וחסדים נאמנים. ובזה מקרבת אותנו ההכרה של טבע החומר אל המדע האצילי העליון, שיסוד הקודש, המחיה את הכל, גם את המוסר, היחידי והצבורי, הולך ומתגלה על ידה, והפלוסופיה ביסודה נגאלת ממאסר החושך המלפף אותה, הבונה קיר של ברזל בין העולם והאדם לאביהם שבשמים. אין התגברות השכלית בצורתה ההגיונית צריכה עוד להיות משברת את עצמה כדי לקלוט אל תוכה את חיי האמונה הרוממים, המשיבים את הנשמה למקור חייה, ונותנים לה את עצמתה, הטבעית לה בכל מלואה הרי היא הידיעה של ההשגחה הפרטית, לא בצדה המוקטן, המפרד את הפרטים מן הכללים, וממעט בשביל כך את חייהם, ולא בצורה המבליעה את הפרטים, עד שנדמה לעין הסוקר שמציאותם בטלה היא ונכחדת. הידיעה האלהית, שהפלוסופיה תובעת את הכללתה והאמונה והמוסר תובעים את פרטיותה היא מתבררת על ידי אותה הסקירה ההולכת ומתבררת, החובקת את המדע הנסיוני, וההשערי, את כל תעופות הרגשות היותר פנימיות, וההשכלות היותר חודרות ומובלטות, וההגיון נשאר עומד על בסיסו, ומתאחז באחיזת אמת, ביסוד התום של הקדושה והאמונה אשר בתומת ישרים. המציאות כולה הרי היא עולה בציור האמת שלה, והפרטיות מתגדלת לצורה כללית, והולכת ומתאדרת היא בתוך הכלליות הגדולה הבלתי גבולית, שדוקא שם היא מוצאה את איתניותה והידיעה האלהית, ברום אמתה, בכלליותה, היא גם הפרטית היותר חודרת, המלאה אמת, ומחודרת חטיביות, שלא יפול צרור ארץ. והבינה העליונה, החובקת כל עולמים, והחכמה האדריכלית, המיוחדת לכל עולם, ולכל בריה, הרי הן מתיחדות בחוברת, והענפים מתאחדים בשרשיהם, בשביעת יניקת זיו לשדם לרויה. וברוחו של כל ישר לב, של כל צדיק אוהב צדקות, ההרמוניה הזאת מפעמת את צלוליה. ורוח הקודש, רוח קודש קדשים, הולך ומתגבר להחיות עולמי עד, וכל אשר בהם.

קנו. הודאיות מתחילה להופיע בהזרחתה של הנשמה מאור של כולהו עלמין, של הקפת הכל, בחידורו וגדלו, בהודו ונצחו. אבל כל זמן שהיא חבושה בעולם מיוחד, אף על פי שממנו גם כן מוזרחים לה אורים גדולים. ולפעמים שוטפים ממנו נחלים חדשים, משמחים ומעודדים כל רוח, מכל מקום צל הספקנות יוכל להגיע שמה. ולא יוכל סתם יקרא שמו של אותו העולם הפרטי, כאותו העולם העליון הכללי המוזרח מהבינה העליונה, כי אם יוכל אולי, מקום התחלתן של ההשערות הגדולות, שהן פתחי חכמה. ומאותן ההתחלות ההשעריות האדם נכנס לטרקלינין הפנימיים. ששם הבטחה והודאיות, האמרה הפועלת, אומר ועושה. גוזר ומקיים.

קנח. מקור הספקנות על דבר הערך החיובי של הטוב והרע המוסרי נובע הוא מהסקירה הפנימית הגנוזה בנשמה, הצופה אל העתיד הרחוק, הכולל כל, שמושגו הוא כלילות הטוב בצורה עליונה, העוקרת את כל תוכן

רע מיסודו, ונמצאת כל מעשה וכל מפעל וכל תנועה שנעשה בעולם, הכל עולה ליסוד הטוב. ואחרי הזיכוך והסרת הסיגים יאיר התוכן הטוב של אור החיים שבכל המפעלים כולם, באין הבדל כלל בין צדק לרשע, בין טוב לרע, כי אין שטן ואין פגע, רק טוב מוחלט באמת. ועמך כולם צדיקים, יאמר על כללות ההויה כולה, שיסוד יסודה הוא כנסת ישראל, בעומק תמציותה.

קנט. האדם בכל מהותו, באופיו ומאוייו, איננו עומד בזה העולם העתיד, שיתגלה בו אור המשוה את הטוב ואת הרע, כי אם בעולם ההוה, וגם העתיד הקרוב, שהטוב והרע בהם הם שני ערכים שונים ומתנגדים מן הקצה אל הקצה, על כן הוא אחוז במוסרות המוסר, והדרך המובילה את כל יחיד, ואת הכלל כולו, אל העולם הגדול של הטוב המוחלט, שערכי ההבדלה שבין טוב לרע מתבטלים בו, מרוב טובו ותגבורת שפעת חייו האדירים, הוא מפולש דוקא דרך אלה העולמים, ההוה והעתיד המתיחס אליו, שבהם הקוים מובדלים, ומתוכם בא הכל אל האורה העליונה, של ההשויה. ודרך חיים תוכחות מוסר. רק התשובה היא ההערכה שעל ידה נעשה האדם וכל היש מוצב כולו בעתיד המאושר הרחוק, חיי העולם הבא במילואם, ושם באמת הטוב והרע משתוים. והתסיסה של הרע, המתפרץ ומתעודד לערכי הטוב, באותה המהירות הנפלאה, מכשירתו לתוכן מרומם מאד, וזדונות מתהפכות לזכיות.

קס. כשאוהבים את הרשעים מפני חולשתו של האדם, נמצא אוהב ג"כ את הרשעה, ועל כן הכרח הוא לשנוא את הרשעים, כדי לזכות לשנוא על ידי זה גם כן את הרשעה. אמנם כל זה הוא ברגש האופי של המדות. אבל בשורש הדעת, האדם צריך להיות הולך בדרכי ד', שהוא טוב לכל ורחמיו על כל מעשיו. וכל עומק פורענותם של רשעים איננו כי אם תוצאה מהאהבה העליונה, ושורש המתוק הזה של הדעת, שכל המדות כולן גנוזות בו וכלולות בתוכו, ממתיק הוא את המדות גם בהתפרטותן ההרגשית והמעשית. וגבורה עליונה כלולה בו, המשמרת את בעליה מכל אהבת רשעה, שומר נפשות חסידיו.

קסא. החזיון שהנפש היחידה היא שביב מכל חיי מלא כל העולמים, מביא להעשיר את התוכן הפסיכי, ולמדוד במדה הנפשית וקרבתה ומעמקי הרגשות חייה, את מדת העולמים. במעמד כזה יש בו עושר ועוני יחד, והדבר תלוי באיכותה של הנטיה הנפשית, במרחב הדעת, ובהתעודדותו של כח ההכרה. העוני שבזה הוא הצמצום, הקטנות וההגבלה, שבאה מזעירותה של היחידות על השערת מלא העולמים. נוסף על זה ההעלמה מכל מה שלא מוכר בנפש, או מה שאינו במוחלט בנפש, שיוחלט מזה שאין גם כן כאלה במלא העולמים, וזהו מקור אכזב, שהרי אפשר שהחלק לא יהיה כולל כל הכלל, אלא שאפשר להחליט, שכל מה שיש בחלק יש בודאי בכלל, בצורה גדולה ומכוללת, משוכללת ומורחבת הרבה ברוממות גדולה מאשר היא ביחידות הפרט. אבל הדין הנותן בחזיון זה, שכל חיי הנפש היחידה, חיי עולמים הם, להגדיל על ידי זה את התוכן הנפשי, זהו ודאי אמת ועושר. וגם הקירוב שמתקרב האדם אל היש כולו על ידי השיתוף הנפשי וההכרה של החיים הכלליים, שהם רחוקים ממנו, ויוכל לסקור עליהם בסקירה דוממית או תוהית, זהו אחד התכנים המפוארים, שמדת המחקר הנפשי כשהוא הולך למישרים מציגה אותם לפני לב מבין, להגדיל כח הכרתו ואושר חייו הרוחניים.

וכשיפאר את הכרתו זו בפאר קודש, ובמכלולי מוסר טהור, אז יגלו ויראו על ידה אורים גדולים, מפיצי חיים וישע.

קסב. מהו המובן של צדיקים נגלים ושל צדיקים נסתרים, שכל כך דברו על המדרגה האחרונה אבותינו הטובים בהערצה נפלאה. הצדיקים הנגלים הם שהם נתונים אל הטובה הכללית החברתית, הטובה המוגבלת המעשית והרוחנית, שיכולה להיות משוערה וממודדת. והצדיקים הנסתרים עולים על זה במה שהם רואים, שכל טוב מדוד ושקול, מנוי וספור, הוא באמת רק תוכן של איזה מיעוט רע, לא אור גמור שרוי בתוכו כי אם מיעוט של חושך, לא אורות כי אם מאורות, והמאורות לפעמים יכולים להיות נלקים, ובחסרונם מארת כתוב בהם, ולקללה הם נהפכים. על כן הם שואפים אל הטוב העליון, הטוב שהוא למעלה מכל מדה ושיעור, רק בתור שימוש של מבוא, של כלי, משתמשים הם גם כן בהדברים, שעל ידם מתגלה הטוב המדוד, האורה המוגבלת. אבל כונתם ושאיפתם, אופי נפשם, וחפץ חייהם העמוק התדירי היא רק התעלות עצמנו, והתעלות כל העולם, כל היש, כל ההויה למעלת יסוד כל המרחבים, לאור כל האורות, לנחלה בלא מצרים. והסביבה, החברה בכל צורותיה, אפילו היותר אציליות, הדיבור לכל סגנוניו, אפילו היותר שירי, אינו יכול לספוג אל תוכו את כבירות חפצם, על כן הם נעלמים ונסתרים מכל, וצדקתם אם תהיה לפעמים גם כן גלויה אינה כי אם מעלמת את זהרם העליון. אבל הם צנועי עולמים הם לא נתנו להגלות, וסגולתם הנסתרת היא חבויה תמיד. ממתים מחלד חלקם בחיים וצפונך תמלא בטנם.

קסג. ישנם צדיקים שהם נגלים לבד, רק שהם יונקים מאור הנסתר דרך צינור מיוחד לדעת ולאמונה, והוא מופיע אור על כל דרכיהם, וישנם גם כן צדיקים נסתרים, שרק דרך בקיע רוחני הם משפיעים על העולם הגלוי שלהם, או לפעמים גם של אחרים, וישנם אמנם צדיקים שלמים, כפולים ברוחם, שהם מעוטרים בשני הכתרים, הנגלה והנסתר. ובהם ישנן גם כן מדרגות. יש שהכתרים הללו הם קצת סותרים זה את זה, מקטרגים זה על זה, ומכל מקום בכח הגדול של אור קדשם הם מטילים שלום ביניהם. ויש שהכתרים מושלמים בחיבור הגון עד שאין שם שום קטיגוריא, והשלום העצמי הוא מנת חלקם, והם שטים בים וביבשה, בארץ ובשמים, בכל מלא שאיפתם המרחביהית. וישנם צדיקים מוכפלים, העולים על כל אלה, שכבר אחדו את הכתרים, עד שאין נופל בהם גם שם של חיבור, והנגלה והנסתר נעשה דבר אחד ממש, הם אינם פוגמים בנשיאת שתי אחיות, עלמא דאתגליא ועלמא דאתכסיא, רחל ולאחא, כי אינם אצלם שני תוכנים, שני גופים, שיד הקנאה יכולה לשלוט בהם, ותקנא רחל באחותה, אלא פרצוף אחד יסודי מקורי, שהחמדה המוגבלת הגלויה, באדירות כל מרומי קדשה, והחמדה האצילית הבלתי גבולית הגנוזה וכמוסה לעד מתבלטות בו ומתואמות בקרבו בהתאמה אחדותית, עשירה ומכוללה. ועץ יוסף ועץ יהודה נעשים עץ אחד. אורו של משיח הוא זה, ד' צדקנו זה שמו אשר יקראו לו, המלך שהשלום הוא שלו.

קסד. ישנם צדיקים כאלה, שאי אפשר להם לאחוז בחכמה לבדה, כי מיד כשהם נכנסים לארוג מחשבות פנימיות, משתפכת נפשם בעומק שפעת התענוגים של ההרגשים הצחים, ושלחבת ההתפעלות הנפשית מתלקחת בתוך מי החכמה הקרים והשקטים. והם צריכים עבודה מיוחדת להגביל גבולים במעמדי נפשם

פנימה, למען יוכלו לעמוד בצורה שלווה, הראויה להתארתה של התרחבות המדע. ואחר כך, כאשר יגמר הציור, כל אחד ואחד לפי צביונו, אז יתירו את מדת התענוג הנפשי להתגלות, ויתחבר אז תוכן התענוג הרוחני, המרשף רשפי להבות, עם כח ההכרה הצחה, המצייר ציורי חמדה עליונים, פאורים בהדרת צחצחות. וממיוזג נפלא זה יעוטר גן עדנם גם בהתהלכם עם בני אדם בארץ.

קסה. הצדיק הדבק בד' בכל עומק רצונו ובכל מלא הכרתו, ורצונו הוא רצון אדיר, והכרתו היא הכרה עמוקה, והם הולכים ומתאדרים ומתעמקים מדי יום ביומו, שעומק גודל רוחב וגובה החיים מתרבה בהם, מפני שאיבתם התדירית ממעין הנצחי של מקור חיי כל החיים, ממקור יסוד חי כל העולמים, כשצדיק זה אוהב הוא את הבריות, מבסס הוא את העולם, באהבתו את הבריות מתמזג חלק יסודי תמציתי מאותו הטוב המעולה שבאופיו הנשגב בנפשות כל אהוביו, שהם כל הבריות כולן, ובזה הוא מרומם את ערכם, מזכה אותם ומעלם. וכשהביטוי התפילתי, האור הדיבורי, מבליט את האהבה הזאת, הרי היא מפוצצת הררי עד, והעולם כולו מזדכך. וקל וחומר שהרצון הפרטי, כשהוא מצטמצם באיזו אישיות פרטית, ובאיזה מבוקש פרטי, שהוא נעשה. אמנם אין הרצון הפרטי של המבוקש המפורט העיקר בהאופי התפילתי של צדיק עולמים, אלא הרי הוא אחד מהבקעים, שעל ידם מתגלה הלהב האידיאלי, המקודש בקודש קדשים, של אהבת הבריות, של אהבת כל העולמים וכל יצוריהם. ואהבה זו בעצמה הרי היא מרוממת בתוכנה המעודן את המהות של הנשמה, מעלתה על כל המעשים, ומשגבתה בישועות עליונות, מפני שהיא היא השפעה האלהית, האומרת עולם חסד יבנה. אבל בסקירה האלהית בעצמה, המתעלה מכל גבול, זמן ותיאור מיוחד, הלא אין שום רע נמצא, ואין שום הירוס מכאיב, כי הרי הכל הולך למישרים, לאושר ולטוב, על כל החסד העליון, בגודל מילואו, נותן הוא מקום לכל מה שאנו סוקרים אותו בתואר של קלקלה, של הירוס, של מיתה, של שבירה, של חלי, של עוני ושל עצבון. ומתוך שהחסד העליון בכל עליונותו הרי הוא משפיל לראות, ויש בכללות האידיאלית גם אותו האושר המפורט של החפצים הפרטיים שבכללות התיאור המוגבל, שיצורים שוקקים אליו במעמדם, אין הרצון מובע בעומק אמתו כי אם על ידי אותה ההגבלה והמחשך של החסד שנמצא בנשמת הצדיקים, השואבים מאור חסד עליון את שביבי אורם, והם מבטאים את חפצם לשמירת התיאור הפרטי של היצור. וחשקת אידיאלים מוגבלים הללו הנה הכלי של עמדת החיים והשלום, בריתי היתה אתו החיים והשלום.

קסו. חסד של אברהם הוא כולל את כל באי עולם, וחסד של אהרן הוא מרוכז בישראל, ומי שמתדבק במדת החסד לאמתו, באור תורה, צריך שיחבר את שני ענני הכבוד הללו של אברהם ושל אהרן ביחד, ויאירו עליו שני האורות. ואז יאמר, חביב אדם שנברא בצלם, וחביבים ישראל שנתן להם כלי חמדה. ועל ידי האיכות שבחסד אהרן תתעלה הכמות של חסד של אברהם, והיא גם כן תאיר באור האיכות, כאשר היתה במדת אברהם בעצמו, שהיתה לו בת ובכל שמה, שעל כן הוציא הקדוש ברוך הוא כהונה מאברהם, אתה כהן לעולם, והוא ידע שברכת האדון צריכה תמיד להיות קודמת לברכת העבד, האיכות היא צריכה להיות העטרה של הכמות. ואז יבנה העולם בנין שלם, ביראה ושלום יחד, ויקראו לירושלים כסא ד'.

קסז. הדמיון של ארץ ישראל הוא צלול וברור, נקי וטהור ומסוגל להופעת האמת האלהית להלבשת החפץ המרומם והנשגב של המגמה האידאית אשר בעליונות הקדש, מוכן להסברת נבואה ואורותיה, להבהקת רוח הקדש וזהריו. והדמיון אשר בארץ העמים עכור הוא, מעורב במחשכים, בצללי טומאה וזיהום, לא יוכל להתנשא למרומי קודש ולא יוכל להיות בסיס לשפעת האורה האלהית המתעלה מכל שפלות העולמים ומצריהם. מתוך שהשכל והדמיון אחוזים זה בזה ופועלים ונפעלים זה על זה וזה מזה, לכן לא יוכל גם השכל שבחור"ל להיות מאיר באורו שבארץ ישראל. "אורא דארץ ישראל מחכים".

קסח. מתוך גדולת המחשבה, עומקה וגבהה, חודר האור בחוזק בכל הפרטים ופרטי הפרטים, ומתוך כל האהבה האצילית משתלהבת בהם, ויוצאה מזה הדבקות הקדושה, באהבה נערצה, בכל דקדוק של מצוה, ובכל דבר קל וקטן שבתורה ודקדוקי סופרים, מגדול ועד הקטן. אמנם, מי שמבלעדי מחשבה עליונה כללית מתדבק רק בהפרטיות, בהקטנות, אפילו של הקודש, אם איננו עלול למחשבה, הרי הקטנות הזאת היא טבעו הראוי לו, ותחזקהו על פי מדתו, אבל אם הוא עומד על פי הכשרת תבונתו לשאוב ממעין של המחשבה המקיפה המקורית, ומתוך רישול גופני ונפשי הרי הוא משתקע אך בקטנות ודקדוקים קטנים, בלא שאיבה מהרוממות האצילית, הרי הוא מתקטן, מגרה בעצמו דינים, משתפל ומשפיל את סביביו. ועליו להנצל כצבי מיד, לא לעזוב את הדקדוקים ואת כל מדות הקטנות, שסוף כל סוף מדות קודש ואוצר חמדה עולמית הם, אלא לרומם את כולן למקורן העליון, להתקדש בגבורה נאצלה בקדושת המחשבה, לגעור ביצר העצלות המסטיין המפחיד ומניא את לב האדם מלכת באותן הגדולות הראויות למדתו, שלכך נוצר, שדוקא בהן יתהלך. ואפילו אם יראה שדרכו מלא אבני נגף ומכשולות, אל ירך לבבו, כי להתגבר על כל מכשול עשהו ד', וסוף כל סוף יעוטר בעטרת הנצחון, וכל הרשעה והחשך יחלף כליל. ככה הוא משפט האיש היחידי, וכן הוא גם כן משפט הגוי כולו.

קסט. חביב אדם שנברא בצלם. חלוקים הם העמים כולם, מהמדרגה העליונה עד השפלה שבהם, חלוקה אורגנית של אברי הגויה, ובתוכם מאירה נשמת העולם, שהיא כנסת ישראל, נשמת העמים כולם, הודם, תפארתם וברכתם. רק בצורה כזאת אפשר להכיר את העולם, את האנושיות, ואת האומה הנפלאה, ממלכת הכהנים וגוי הקדוש. מי שמסתכל בשפופרת הבטה זו, ירומם וינשא בעיני רוחו את כל האדם, ובגללם ועמם תתרומם מעלת הכנסיה הישראלית. שמור הוא הרעיון אז מכל חשש בליעה וטמעון של ישראל בעמים, לעולם לא תטמע הנשמה באברי הגוף, וגם לא בכחותיו החיוניים, כי סגולתה היא מיוחדת. היחש של הלב בגוף שדמה הכוזרי את ישראל בעולם, הוא יחש חיצוני, שהוא מסמן כח החיים, הישראליים בעולם, אבל לא יחש פנימי, סימון המהותיות הישראלית. בערך זה אי אפשר להכניס את העם אשר לבדד ישכן ובגויים לא יתחשב בכלל האברים האורגניים של כל האדם, כי אם להעמידו במדרגת האצילות הנמשית לגויה הגדולה, שהוא מחיה אותה, משפר אותה, ומרוממה למעלת החיים העליונים. וכמו שהנשמה האנושית בעצמה נעזבת ונרדפת היא מרוב בני אדם בעצמם, זכיותיה ותביעותיה אינם ניכרות, כמו כן הולך הדבר בכנסת ישראל בעמים, עד יפוח היום, ואור הנשמה יאיר בעולם. אז אור חדש על ציון יאיר.

קע. הקישור המחשבתי באלהים הוא האושר היותר גדול, התוכן הנותן את המציאות היותר מלאה, בטחו בד' עדי עד כי ביה ד' צור עולמים, ואומה אשר ד' מבטחה היא קונה את העמדה הנצחית. אבל מחשבה זו אינה ככל המון המחשבות שאדם מצייר אותן רגע ואחר כך הוא עוזבן, כי אם היא שורש כל המחשבות, בסיס כל הרצונות, ומעמד כל האופי היותר עצמי של החושב, עד שכל ארחות חייו, כל תשוקותיו, כל דיעותיו והגיונותיו, כל לבו ובשרו, כל כיסופיו היותר פנימיים, רק אליה הם פונים, ובה הם מתקיימים, שבים ורצים. ואומה שיסוד הקודש הזה הוא המיסד את הוייתה, את תולדתה, את עמקי הגיונותיה, את שירתה, את תקוותיה, את יחושה לארצה ולממלכתה, את כל סבל צרותיה, ואת כל ערכיה, בכל החיים, בכל השקפות עולמים, היא האומה המושגבת, הגבורה מכל עמים אדירי תבל, המובטחה בקיום עדי עד. וזאת היא סגולתה הפנימית של אומת ישראל, שיסוד מחשבתה ומעמק הגיונה הטבעי, התולדתי, מנפש עד בשר, הוא רק התוכן של המחשבה האלהית. ומתוך עומק קישורה בהרעיון האלהי, ומתוך הכשרון העצמי שלה להסתגלות אליו, היא מרגשת בכל פגימה שיפגום מי שהוא בעוצם הטוהר אשר להרעיון, המרומם מכל רוממות קדשי קדשים, המתעלה מכל אמת וטוהר, ולא תוכל לסבול שום שמצת עבודה זרה, שום מחשכים של אילו צללי כפירות, ועצם יסוד נשמתה טהור הוא כעצם השמים לטוהר, ולא יסבול לקלוט בתוכו שום סיג ודופי. וסגולה איתנה זו, כשם שהיא שרויה בעצם תמותה בכללות האומה כולה וכל דורותיה, מראש ועד סוף, ככה היא מתגלה בנשמות יחידי הסגולה, בכל אחד ואחד לפי כשרונו והכנתו. ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך ד'.

קעא. הקודש העצמי הוא החכמה, ההכרה לבדה, זוהר האידיאות העליונות, בהיותן ברום עליונותן, בלא שום הגבלה, בלא שום פרטיות של צביון, אפילו של כללי כלליות אשר במציאות. שהכל הוא פרטי ומוגבל לגבי הרוחב ואי הגבוליות של החכמה העליונה, ברום עזוזה. החכמה ברוממות קדשה היא למעלה מהחרות, נשגבה מעלמא דחירו, דכל חופש וחירות אשר בעולמים מינה תליא. צורת העולמים כולם, וכל אידיאליהם, שיגוב תכלית הויתם, וכל רום ועומק של חייהם, עדנת שירתם וריווי שמחתם, וחדות עדונם, הכל כלא נחשב לגבי טוהר הקודש של עצם החכמה. רק בהכנתה של החכמה אל הציורים, האידיאלים, בתור השלטה על ערכים מציאותיים, מתהווה זה האור, ששם העולם של החרות מתראה. שם בעולם החרות, בעדן הציורים וביצירת האידיאלים באופן הראוי לרדת לתפיסת היות אידיאלים מוגבלים, יוצרי עולמים, מהוי חיים, ממציאי נשמות, ומחדשי צבאי צבאות, מכח הופעתה של תכונת החרות של בינת חיי כל העולמים, בצורתה העליונה, מתגלה הוד הבינה, שהיא דוגמתה של ההכרה הטהורה המתבסמת בבשמי השירה, בנגינת נועם וחדות רננים. הירידה אל הנועם, מהערך העליון של הקודש שממעל לכל נועם, היא מאצלת הוד הבינה בכל מערכי ההויה, והאי עלמא עילאה אף על גב דלאו איהו דינא, דינן מתערין מיניה, ושורש הגבורות במקוריותן הוא מגביר עוד את מעמק הנועם בהדר תפארתו. אמנם מקום השאיבה המקורית, ששם היש המוחלט שוכן בחביונו, איננו כי אם ברום הקודש, האידיאליות שממעל למדת כל חרות, מפני שאין תוכן של עבדות מוכשר לצאת משם, אפילו אחרי רבוא רבבות של הורדות והשתלשלויות. ממקור החיים, שהוא למעלה מן החיים, שואב ישראל את רוחו, וממעל לכל ערכי עולמים מרחף הוא לתפקידו. אמנם כדי להאיר הארת החיים בכל הנשמות, ובכל מרחבי עולמי עד, הרי אור הקודש של תוכן היש המוחלט מופיע בעדו במלא כל מילואים, ונחלי עדנים שוטפים וזורמים ברוח בינה, אשר בדברי אלהים חיים, שעל ידם שואבים הם כל צמאי נהרת הקודש את אור הקודש בחוסן עוזו. אם מתשוקת תאות עדנים וחשק נועם, המתגברת בתוכן הנשמה, מצד תגבורת פרטיות צביונה,

יחשוב כל חושב את הנועם למקור ההויה, לתוכן היש, ואליו ישים כל מגמתו, בתואר הנצח, ומגמת דורי דורות, אם כי חשק נפלא בפליאות צדקת עולמים ישים שם את משטרו, הרי יסודי החיים הולכים ומתמוטטים, מפני עזיבת האור המרומם אשר לחסנת הקודש שממעל לכל חרות וכל נועם. ובירידה אחר ירידה בשטפי דורות יוכלו התוכנים להזרות עד כדי מאפלות המחשכים, אשר לכל רשע וכסל, אשר למוקדי שאול, יסודי הבליה וההעדרים בכל גוניהם. ואותו הצביון המיוחד, שמעוטר בו ישראל, שוכן בחכמת אל דעות ד', ברום קדשה, מכון עזה ותפארת הדר מלכותה, וצביוני כל עולמים ממנה ישאו משך ברכתם, להתהוות, להבנות, להתעלות, ולהשתכלל, להתרומם ולהתקדש עדי עד. ועל כן ברום חוסן אמונת ישראל אור הטוהר של שיגוב החכמה שוכן, האמת העליונה, ממעל לכל הנועמים, ממעל לכל אידיאלי המגמות, המקציבות הגבולות בקצה תכליתן. והאפלת ההכרה בטוהר הקודש לא תקובל לבסס על ידה את המוסר הנרצה, אפילו בשביל העולם היותר ירוד. שבו שוכן האדם, יושב בית חומר, כי אם הכל יונק ממקורו העליון, ממכון היש המוחלט, ששם החכמה שוכנת בטהרת קדשה. בהראות כבוד ד' לישראל במשכן נקדש בכבודו, ההוראה התורית ממכון החכמה יוצאת היא, והיא מנתחת את כל קויה לפרטיהם ולפרטי פרטיהם, והעולמים המוגבלים. המוגבלים, וכל עלילות מצעדים אשר ליצורי עולמים, על פי מעמק הקודש אשר להחכמה בקדשה כוננו, ואורייתא מחכמה נפקת, ואבא יסד ברתא, ד' בחכמה יסד ארץ. על כן דוקא ממקור הקודש אשר לאספקלריא המאירה נובעים הם כל הליכות עולם אשר לישראל, והם הם הליכות עולמים אשר יתנו ערובתם לכל היש, לכל אשר נשמה באפו, ולכל אשר תחייהו רוח חיים, לכל יצור נוצר, ולכל מעשה מפעל ותכנית, לבא למכון הקודש, להתאשר באושר הישות המוחלטה, שאין עמו העדר וכליון. והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו, מה קדוש לעולם קיים אף הם לעולם קיימים. ונדב ואביהו אשר בזריחת פאר רוחם שאבו תוכן הארתם אז ממעין הבינה, המוכנה כבר להאציל אצילות מוגבלה, להיות משתוה לערכי עולמים, אש זרה הקריבו, ובקרבתם לפני ד' וימותו, ונועדתי שמה לבני ישראל, ונקדש בכבודי. וידע ישראל אז עדי עד את יסוד חייו ועולמו, כי ממקור חכמה יצא, וממענייה העליונים הרי הוא הולך הלוך ומתרוה, אשר רק בהקשבת רב קשב, בקישור למרומי הקודש, ילכו הפלגים עם הבעתם ברבבות גוונים לדברי אלהים חיים, שכולם נתנו מרועה אחד. וצמאון ריווי הנועם, אשר לנשמות הטהורות, של מיועדיו של מקום, שבהם נקדש הכבוד, פועל הוא את פעולתו המעוטרה לחיי השעות אשר בשטפי הנצחים. זכותו של פנחם זה אליהו, המקנא לד', בהוראות השעות, ומלאך הברית אשר אנו חפצים שבא יבא, והוא כאש מצרף וכבורית מכבסים, ואומרו סלה הוא, זכרו תורת משה עבדי, אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל חקים ומשפטים.

קעב. אותה האידיאליות הכמוסה, שממעל לכל העולמים, היא היא המבוקשת מכל טהורי לב וקדושי רעיון, אותה המגמה, שמפני עוצם קדשה, גדלה זהרה ורומה, אינה יכולה להגלות בשום מחשבה מפורטה, בשום רעיון מוקצב, אבל היא מתעלה על כל הגיון, על כל מחשבה ושאיפה נאצלת, ועל כן היא מחיה, מעודדת, מרוממת ומקדשת בתוספות קודש ותעצומה פנימית את כל חיי כל הגות של כל שאיפה כבודה וכל מסכם חיים עדינים, רק אותה השאיפה בהפלגתה היא מכוננת עולמים וצביונם, והיא יוצרת משאת נפש בכל נפש מבורכה. אותו הפרצוף הכמוס, של העולם הנסתר, אנו מבקשים לתקן, למלאותו אורה, להשלימו בכל תיקוניו, עד שיוכלו כל העולמים ושאיפותיהם, כל הנשמות ומגמת חייהם, על ידו להתברך. וכשאנו עוסקים בתורה לשמה, הרי חסדנו עולה מעל שמים, ואמתנו על שחקים, ושמי קודש ושחקי טוהר, הם מתמלאים אור וחיים, משיקוי

טללי אורות של אותה ההגות הכמוסה, היושבת בסתר עליון וצל שדי. ומזיו האור של העולם הבא המוחלט, אשר בכל מלא עולמים עולם הבא יקרא נבנים ומשתכללים כל עולמי הזהים, אשר לכל צביוני תבל ומילואיהם. וישראל עושה חיל, שואב מזיו יום שכולו טוב ושכולו אור, להכין כס ייבא יפעת ממשלתו, על כסא דוד ועל ממלכתו, להכין אותה ולסעדה באמת ובצדקה, המתנשאת ממעל לכל רכרוכית מדוכאה, ומתרוממת בעז קנאת קודש, מקור כל חסד ואמת נצחית, מעתה ועד עולם. קנאת ד' צבאות תעשה זאת.

קעג. כל זמן שישנם הפכים מרגיזים בעולם הדעות, ציורים שאין חטיבה ציורית אחרת סובבתם, אף על פי שאי הסבל בא מתוך נקודת עומק הטוב, שאי אפשר לה לסבול את הרע ואת סרחונו, מכל מקום סוף כל סוף קוצר כח ורוגזה יש כאן, מדת הדין עדיין שולטת, ומדת החסד לא נתפשטה ברב גדלה. הצפיה המאושרה היא להתגלות הטוב, האור של החסד הנאמן, מקור החיים והשלום, האמת והצדק, שכל ההפכים יושלמו אליו, ברצות ד' דרכי איש גם אויביו ישרים אתו, יאמר בראשונה על עולם הרעיון, על המון התיאורים, על הצעת המחשבות. ויסוד הכל, שאין שום רע נמצא, לא בעולם הגולמי, ולא בעולם האידיאלי התיאורי, כי אם לפי אותה המדה, שהטוב כנוף ומסוגר ואינו מושיט את זהרי אורו אל כל האפסים, אבל בהתחפשות הטוב מכבדיו, אז אין שום דבר רע במציאות, וכל התוכנים מתהפכים בטיבם וטבעם לטוב, כל השקרים קונים את חכמת האמת בעצמיותם, ומתלבנים מכתמי מחשכיהם. ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור, אור שכבר היה. קנה רצון לא ישובור ופשתה כהה לא יכבנה, לאמת יוציא משפט. ועליוני הדעה, קדושי הרוח, שאיפת שלום ואמת עליונה זו חייה בלבבם, ועל כן, עם עומק קנאתם לד', הם הם העומדים על הפסגה העליונה של הנני נותן לו את בריתי שלום.

קעד. המקדשים שכבר היו, מעשה ידי אדם, ששלטו שונאים בהם, נבנו בצירוף של מדת הדין... בשוב הכל לאיתן אשרו, תשוב להיות כלולה בחסד ובצדקה, ובית ד' יבנה מעשה אלהי כולו...

קעד. המקדשים שכבר היו, מעשה ידי אדם, ששלטו שונאים בהם, נבנו בצירוף של מדת הדין. לא נתבסס העולם עדיין ולא נתבשם, אור הטוב הגנוז לא יצא אל הפועל ממעמק כחו, אלא צעד וצועד למטרה הזאת, הנאדרה בקודש, את צעדיו המכוונים. ותחת אשר בעבר, על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת, ומדת הדין הגנוזה, המשתמשת אך לטובה לכלות את הרע ואת הכיעור, היא בעצמה עדה על הרע הסתור עדיין בתוך הטוב האנושי, גם במקום שלכאורה טובו מתכנס, ועל הכיעור האצור בתחתית קרקעיתה של נוי ויפיו – בשוב הכל לאיתן אשרו, תשוב להיות כלולה בחסד ובצדקה, ובית ד' יבנה מעשה אלהי עולם כולו, הדום החסד והאורה המוחלטת, מכון הצדקה המאושרה. בצדקה תכוני, רחקי מעושי כי לא תיראי וממחיתה כי לא תקרב אליך. הן גור יגור אפס מאותי, מי אתך עליך יפול. ונלוו גויים רבים אל ד', והיו לי לעם, וביתי בית תפילה יקרא לכל העמים. והמכשירים את העולם למצב עליון זה, בוני בית המקדש של מעלה, הם הם מאורי האור אשר בדור ודור, קדושי המחשבה, המתעלים על כל המכשולים החיצוניים והפנימיים, וחודרים בעמקי רזי תורה, המגלים את נתיב עץ החיים, לכונן ישועה לעם נברא.

קצה. יחש יש להסקירה האסטרולוגית עם ההכרה הפרצופית האישית, והם ביחד עם ההכרה של התנועות וצביון בכלל, עד לידי אותה ההכרה המונחת בהתגלות צביון כתב היד, ביד כל אדם יחתום לדעת כל אנשי מעשהו. הקליטה המדעית שבזה היא באה מאותה ההשערה הפנימית, שהכללות פועלת פעולה סדרנית על כל תוכן תמציתי כפי ערך ריכוזו, והצביון האנושי הוא המרוכז ביותר, וסידורי כחותיו מתבלטים על ידי אותו הסידור הכללי, שתכנית ההכרה הקוסמית היא אחת מחלקיו. וגם אותה ההכרה הבאה על ידי סקירה מעמקת פנימית, על פי אותה התגלות השטחית של הצורה הקוסמית, אינה דבר של תוהו, כי יש לה ערך עם המהות האישית, וממילא קישור עם הפרצופיות, ויחש עם המוסר והתוכן המאורעתי, יסוד המזל. אמנם פשוט הוא שעצם הקודש, שאיפת המוסר בעומק הגודל שלו, שאיננו מוצא חסיון כי אם באור ד' וישעו, הוא מרומם את הריכוז האישי מעל לכל שטח סידורי חטוב ומוכרח, ומציגו בעולם המלא אור של חירות ופדות, ובזה אותות בגדים מתהוללים, לעומת האור המתנוצץ בחטיבות הנשמטית על ידי הופעת תורה ובטחון בד', בקשר של מעשים טובים. ותשובה, תפילה וצדקה מעלים סידור חדש, המתעלה מכל הסדרים השטחיים, על כל האופק הקוסמי, ומזהירים את היחש של העולם אל האדם בזהר חי ונשגב, עד שתחת היותו נפעל, מתהווה הוא בתור פועל, מחדש את הצורה הכללית וחותמה בצביונו.

קצו. החסידות היא כשרון אמנותי נפלא, שהעולם צריך אליה יותר מכל מיני האמנויות שבעולם, היא מבססת את רוח האדם בכללו ומעמידתו על עמדתו העליונה, שהוא שואף אליה בפנימיות תכנו, להשלמתו של כשרון עליון זה צריך שיבורך בעליו בכח מדמה עדין, מדויק וחודר. וכל מה שיתגלה אור השכל והצחצחות העליונות של טהרותיו על כחו המדמה, ככה יתברכו ציוריו. אז דברת בחזון לחסידיך. והנבואה גם היא מגזע החסידות העליונה מתענפת. ומתוך החיים העצמיים הנאדרים בקודש, ההולכים ושוטפים בקרב נשמותיהם של האמנים העליונים, יחידי הסגולה, חסידי הדורות, כח החיים בכללו, שבכל דור ודור, בישראל ובאנושיות כולה, הולך ומתברך, והתכונות הנפשיות הנשאות, המדות הטובות, הרצון העמוק להיטיב, ולחקות את ההטבה במעשים, בדיבורים, בכתבים, ובכל מהלכי החיים, שאיננו פוסק, והוא כמעין המתגבר בלבם של החסידים המוכתרים בכשרון האמנותי המקודש של אור החסידות האמיתית, הוא שופע בעוזו כחו, ופועל פעולה גנוזה על כל הנפשות כולן, לחזק אמ מצעדיהם, ולאמץ את רצונם, המתעודד להיות הולך ומתחזק גם הוא לדרך הטובה והישרה. ומטעם זה מוכרחת היא האנושיות להעמיד מכולה חסידים, מיוחדים בסגולתם הנפשית.

קצו. האמנותיות של הכח המדמה, שהוא הכלי המגלה את פעולתו הנפשית בציורי החסידות, היא אמנות שכלית טהורה. הכח המדמה בא פה לעזרת השכל הטהור והרחבתו. אותה הסקירה הטהורה הממלאה את הנפש החושבת, אחרי שכבר השלימה את חקה, אחרי שעמדה על הכרתה הפנימית בחובות חייה בתוכנם הכללי, היא מתנשאת למשוך נחלי נועם מאותה המחשבה העליונה, שמרוב גדולתה לא תוכל להיות מצטיירת בחיים גובליים אחוזי החמריות שלנו כי אם על ידי עזרת כח המדמה, שזאת היא תעודתו, לגלות את המצפונים השמימיים, אורות החמדה העליונים שהם ממעל לעולמנו, גם בתוך המאפלים העולמיים אשר אנו שרויים בהם. והנפש החסידית היא יוצרת תמיד, עושה היא את עבודת פעולותיה הרוחניות בלא לאות ובלא הרף. אם תאחז לה דרך הרגיל ברוב בני אדם, לאחוז ביצירה רוחנית רק בזמנים מיוחדים, ולשבות, איזה זמן מעבודת

קדשה, מיד היא מרגשת לאות נוראה וירידה עצומה, בהפסקת נשימתה העליונה ההולכת ושבה בקרבה ממקור החיים האציליים. האמנות החסידית היא אומנות נובעת בתדירות, מעין לא אכזב, שתולדתה היא הדבקות האלהית העשירה, הממלאה בריבי רבבות אין קץ של גווניה חללם של כל העולמים.

קצת. התם הפנימי הוא הרבה למעלה מהמוסר. כל המוסר כולו נובע הוא מנחליו המשתפכים מכל עבריו, וממלאים את כל אופקי הרעיונות והמעשים ישרנות אופית. התם הוא המבוע העליון, המתעלה מכל הגה חברותי, מכל רעיון של צורך חוצי, ושל צורך עצמי, הוא הוא האושר העליון, שכל חפצים לא ישוו בו, שכל תענוגים רוחניים לא יערכוהו. והתם הזה נחלת יעקב הוא, נחלה בלי מצרים, נחלת איש תם יושב אהלים, המביאה ברכת השלום בעולם, והשלום איננו כי אם כלי המחזיק את ברכתו העליונה. שמר תם וראה ישר, כי אחרית לאיש שלום.

קצט. בהשקפה ישרה אין מקום בשכל להתנגד לגלגול הנשמות. למה לא תהיה התחברותה של הנשמה הרוחנית עם החומר למטרה של עיבוד, של לטישה והבלטה של אילו איכויות חדשות בתוך הראשונה. ועיבוד זה, למה לא יהיה חוזר ונשנה ונכפל כאשר עוד לא נגמרה פעולתו. לתמהון נוכל לחשב על בעלי שיקול הדעת, שנמצאו בהם אחדים אשר מיאנו בתיאוריה מושכלת זו. ומה שפועל תוכן התיאוריה של הגלגול לטובה על האמונה ועל המוסר, הזה נחשב לגירעון בשיטה עיונית? ואפילו הגלגולים הרחוקים, מדומם צומח חי מדבר מסוג לחבירו, במהלך הנורמלי בדרך עליה, ובמהלך הנפרע מפני כשלון הבחירה בדרך ירידה, איזו זרות יש כאן? אותן הטענות של שינוי האופי שבין הנפשות, הלא כמוץ יהיו נדפות מפני השקפה כללית על המציאות כולה.

קפ. איני רואה שום אפשרות לצייר חופש מחשבה, התעלותה ושכלולה, כי אם כשיותן לה כל היקף גדלה, כשיוכנו אשיותיה על פי הגודל הכמותי והאיכותי, בכל אשר תעיף שם את עיני רוחה. והגודל הזה הולך הוא וחודר, חודר כליות ולב, מכשר כל מעשה וכל מפעל, כל הגה וכל שרעף, אל כל גודל וכל היקף. ומתוך התפרצות איווי גדול זה באים אחר כך המאמרים המדודים על פי ההגיון, והם מתעלים ובאים לחופשם, לפי אותו הערך שהם משתרשים בשרשיהם העליונים, שהם ממעל למדות ההגיוניות. והם הולכים ומחפשים את זיו חייהם בתוך העולמים ההשעריים, הבלתי מוגבלים בתוכם. והאמונה והמוסר, הבקרת והמסה הולך הלך ומשתכלל, הולך הלך ומתאגד, ומתארגן ביחד, בחטיבה חיה וקימה. וכשהאדם משער שהוא מרכז הבריאה, אין זה כי אם תחיה מחשבתית, בעומק גדלה, שהיא מוכרחת לנצח את כל הפחדנות ההגיונית. העומדת ומפרפת לנגדה באיזה מין זחלנות, של רשלנות כהה ומדולדלה. וכשמכיר האדם את גודל האחריות של מעשיו, בהיותם נאחזים בכל מלאת חביוני עולמים, ברזי חיים, וגנזי מכמני יצירות עולמים, הרי הוא מתגדל ומתאשר, ורעיונותיו הולכים ושוטפים במלא עזם. וכשכל היקום מלא חיים ודעה, כשהכל מלא רצון מחשבה ומטרה. החיים הרוחניים הם מעודדים, והשירה, ההשכלית והמפעלית, מתרוממת עד מרום עזה, והכל מתרומם, מתקדש ומתעלה. והרזים החבויים בסתרי הנשמות הולכים ומתגלים, ובד בבד הם מתאחדים עם כל המון התגליות של כל ההתפתחות, האישית והחברתית, והם מזככים את כל ההויה, ומהגים את כל סיגיה.

קפא. טעות גדולה היא ביד אותם שאינם מרגישים את האחדות הסגולית שבישראל, וחפצים הם בדמיונם להשוות את הענין האלהי הזה, המיוחד באופי הישראלי, לענין כל תוכן של עם ולשון אשר בכל משפחות האדמה, ומזה בא הרצון לפלג את הענין הלאומי ואת הענין הדתי לשתי פלוגות, ושתיהן יחד נחלו בזה שקר, כי כל עניני המחשבה, ההרגשה והאידיאליות, שהננו מוצאים באומה הישראלית, חטיבה אחת בלתי מחולקה היא, והכל ביחד עושה הוא את צורתו המיוחדת. אמנם כשם שטועים המתאמצים להפריד את החלקים הבלתי מתחלקים הללו, ככה יותר הם טועים אותם שהם סבורים שאפשר הדבר שהחלוק והפרוד יעלה בידם של כל המתאמצים להפריד את התימות, ומזה בא שהם לוחמים נגד מחזיקי חלק אחד מהחטיבה הישראלית בחמה שפוכה, על הפרדתם המהבלת, מבלי לשים על לב איך צריכה המלחמה הזאת להתכונן. אם היה אפשר להפריד באמת את התכנים הרוחניים שבכנסת ישראל, אלא שהדבר מנוע מפני איזה חק תורי, אז היתה צריכה המלחמה להיות מכוונת נגד המחזיקים בחלק נפרד מיוחד, לבלע ולכלות את צביונם מעל שמי האומה. אבל כיון שמניעת הפירוד היא מניעה מוחלטת בטוחים אנחנו שהמפרידים, מחזיקי החלקים הבודדים, אינם טועים כ"א בצירוף דמיונם ולא בפועל היותם, כי באמת בזה החלק הפרטי, כיון שיסודו בחיי האומה בכללה, הרי הכל כבר נמצא בו, וצריכה המלחמה להיות מיוחדת רק לגלות להם את טעותם ולברר להם, שכל מאמצי חילם להפריד את האחדות הישראלית העליונה לא יעלו בידם. והסתגלות של שלמי המחשבה והרצון הישראלי, בכל עמק טבעיותו, צריכה רק להיות לבקר את החזיון החלקי מכל עבריו, ולהראות בו בעצמו את כל סימני תמותו וכליליותו מכל הנושאים כולם, גם מאותם הרעיונות שבעלי הרוח רצו כבר להסיח מהם את דעתם ולעקרם מנפשותיהם. ע"י בירור ענין אמתי זה יעמדו סוף סוף כל בעלי התפרדות על ההכרה, שדי להם לכלות לשוא את כחם, ותחת להחזיק בחלק נפרד מדומה, שכל השאיפות והתכנים הכלליים של כל האומה כולה, בכל ערכיה, כלולים בו, אלא שהם כהים ומטושטשים, ומתוך כך מונעים הם מהנפשות המחזיקות בו את שובעם הרוחני, מצמצמים את מרחב רוחם ומדריכים אותם בנתיבות מלאי תחתיתים, יותר נח יהיה להם להכיר באמת את האמת המציאותית ולהחזיק בכל התוכן החי הקודש של אור ישראל השלם בכל הופעותיו בגלוי. בזה יושיעו את נפשם מכל צרה ומחשכים, ויביטו וינהרו אל ד' ואל טובו, ולא יצטרכו עוד לענות את נפשם בשברי רעיונות כהים ומטושטשים, אשר לא יוכלו מעבר מזה להפטר מהם לנצח ומעבר אחר למצא להם ברור והארת רוח, כי הם תכנים אשר טובם ולשד חייהם הנלהב והעצום לא יתגלה כ"א על הככר הרחב והשלם שכל החיים הישראליים, במהותם הכללית והשלמה, מתראים בו בכל מלא עזיזותם.

קפב. העולם הרוחני בונה כל אחד ואחד לעצמו בקרבו. כל תכונת ההקשבה אינה כי אם הכשרה לבנין הנצחי העצמי של היחיד, כל מרכז התורה הוא הפסוק של שמו הפרטי. זהו כל כובד הדין, כל עומק השאלה, כל איום האחריות, כל חיבוט הקבר. ויש אשר הקשבתו היא כל כך מפולשה, עד שאובד הוא את הריכוז העצמי, יודע הוא שמות רבים, רק את שמו שכת, ולא ידע. אז כי עמלו לריק הוא, ואין לו תקנה כי אם על ידי ערלת און כבירה, שמונעתו מכל הקשבה, ואחרי ההירוס הגדול הזה, החרשות, שהיא איבוד כללי, חרשו נותן לו דמי כולו, הוא שב ומתחדש בצורה חדשה, תתהפך כחמר חותם, ויתצבו כמו לבוש. רזי הרזים של עת לעשות לדי הפרו תורתך, חיזוק לבן של רשעים ונעילת דלתי תשובה מהם, זהו עומק החסד, המיית הרחמים העליונים מעל

כל גבול. אבל כמה רע ומר הוא צער גלגול יצירה זה, איבוד כל התכנית הקדמונית והתחדשות האופי בפנים חדשות, אפר תחת כפות רגלי צדיקים, ומדרס לכל היקום, וממעמקים תהומיים הללו, עולם חדש מתכונן, אפס המז, ברוך עמי מצרים ומעשה ידי אשור, מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק.

קפג. המניעה מלעשות מדותיו של הקב"ה רחמים, מפני שאינן אלא גזירות, אינה שוללת את יסוד המעמק של טעמי המצוות, אלא מרחיבה ומגדילה אותו. הרחמים כשהם מוכרים בתור רחמים, אינם עומדים בעולם המעשי עמדה תדירית, אינם שליטים ואיתנים בו, כי אם הם משמשים לאידיאלים חזיוניים, לשיחה ושעשוע, ולשימוש ארצי כשהלב מתכשר לכך. וזהו עיקר יסוד הטעות של עורון ההכרה במהות הרחמים. הרחמים הם המשפט הגמור, החובה היותר גמורה, הגזירה היותר איתנה, שכל חולשת קישור חיובה אינה באה כי אם מתוך אותו הטמטום של הלב שבא על ידי הרשעה המקננת בעולם, הממוזגה ברוח האדם, שאנו רואים אותותיה ופרטי פרצופי בהלותיה בעת התפרצות החיים להתגלות, בכל ערמת תכונתה המגואלה, במלחמות, ובכל רשע וכסל עמוק וחודר. אבל באפס חושך וזוהמת רשע, זורחת אז הכרת גבורת הרחמים, ושואן המיתם אדיר וחזק מאד, סואן הוא ברעש. וכל העולם כולו, בקביעות מוסדותיו, מתבסס על יסוד האיתן הזה בחיים התדיריים. אז באה לו הרוחה, אז מתחדשת היצירה בעומק פארה. ואם כן, היש שפלות גדולה מזו של העשיה מדותיו של הקב"ה רחמים באותו מושג הרחמים שאנו מכירים, הלא הרחמים עצמם אינם אלא גזירות.

קפד. בעת אשר הנשמה מבקשת את מנגינותיה, אל תמנע ממנה.

קפה. בהסתכלות פנימית בעמקי הנשמה רואים, שהכח הפועל התדירי של החיים האמתיים העליונים איננו פוסק מעבודתו אף לרגע, הוא רצוא ושוב. כמראה הבזק, עבודת שרפי הקודש היא עבודתו. שירה וזמרה תמיד הוא פוצח, בגילת ורנן, מספר כבוד אל. כשמתמעטת האמונה הכבירה בעוצם האני העצמי, של בעל הנשמה העליונה, אז ילך קדורנית, והוא משתומם. ועמו כל העולם כולו זיוו מתמעט. וכאשר ישוב בתשובה עליונה, והוד האמונה בכחותיו העליונים, המפעמים בו תמיד בלא הרף, אליו ישוב, אז יחיה רוחו וינהר, וכל העולמים כולם, אשר לרגליו תוכו, ועמו מתהלכים, ימלאו זיו ונהרה.

קפו. אותו היתרון האין סופי של קדושת ישראל מעל כל העמים, צריך שיהיה נחקק במעמקי הלב בטהרת המדות והמוסר הגמור, בלא שום סיג של אהבת עצמו גסה. ולזה צריך האדם שייחד מדעו ומעמקי עדנת הרגשותיו כל ימי חייו, עד שיוכל להתפאר בקדושת ישראל בטהרת לבב, באמת ובצדקה, בד' יצדקו ויתהללו כל זרע ישראל. ומכל מקום אותה ההתפארות בשם ישראל היא כל כך קדושה, עד שאפילו קודם שנטהר האדם מסיגיו, גם כן הצד העליון מתגבר בתוכה, ומכריע לזכות את כל התכנים הגסים שהתהדרות אחרת יכולה לפגום את הנשמה בהשבת טהרתה. אבל בכל זאת אין זאת המרגעה, כי אם שיהיה אור תפארת ישראל מאיר בכל זיו טהרתו, וזוהי כל מגמת החיים כולה.

קפז. הפלגים יבלי המים של החיים העליונים של הנשמה הטהורה, במעמקים הם זורמים, במעמקי הטבע הגופני ובתחתית הבשר והדם הנם הומים ורועשים, אמנם מתפרצים הם אל על, צועקים ובוכים, מתנוודים וקובלים, מתאמצים ומתפתלים הם באין הרף לעלות אל הרום, להגלות בצורה מאירה חיה חיים שלמים, מלאים זיו הוד ופאר הדרת גבורת קדשי קדשים. אשרי האיש, השומע את קול נשמתו מתוך מעמקיו, ואשרי העם המאזין את הד הקול של הנשמה הכללית שלו, איך היא מתגעשת מתוך מעמקיה, ואשרי המקשיב הטהור אשר יקשיב את בת הקול של כל היצור הקורא מתוך מעמקיו להתגלות בהירה עליונה, טהורה וקדושה, אורו של משיח נתון בכלאי היסורים של עמקי העמקים, ובעת קץ גאולה, בעת אשר רק קו אחד יגלה בתכונה של איזו זהירות אורה להחיש ישועה כללית לבית ישראל, יגלו ויחשפו אלה הסמנים המורים על צעקת העומק, ומתוך כל התנועות הכלליות והפרטיות הנפשיות והגופניות, יוקשב אותו הקול האדיר והחזק, "קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה, מאנה להנחם על בניה כי איננו". והקול עולה ומתעלה בתכונות חיים ומעשה, בתכונות רעיון ומחשבה, בתכונות המון גוים ורוח עריצים, בתכונות נפשות כמהות, עורגות ומקוות, בתכונות חולמי חלומות כועסים ומתקצפים, בתכונות אנשי ישוב ומתינות, בונים ומשכללים, בתכונות אנשי קדש משקיפים ומקוים, פועלים וצופים ישועה וגאולה, ומכולם יעלו ויגלו זרמי אפיקי הנחלים של המעמקים, שכולם אומרים אותה התשועה המנחמת: "מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה, כי יש שכר לפעולתך, נאם ד', ושבו מארץ אויב, ויש תקוה לאחריתך, נאם ד', ושבו בנים לגבולם".

קפח. שתי נקודות יש לה להתשובה, שאנו כוללים אותן בשם תשובה עילאה ותשובה תתאה. התשובה העילאה היא התשובה בעד עצמו, והתתאה היא בעד העולם. לעולם הנקודה העצמית המיוחדת של האדם בתוכיותו היא הרבה יותר גבוהה, נשגבה ונעלה, מכל מה שהוא שופע ממנו ולחוץ. יש אדם, שכשהוא בא לידי התשובה העצמית שלו היה צריך להרבות במחשבה, ועי"ז היה בא למעט בלמוד, להרבות בציור, ועי"ז בא למעט במעשה, - בעיקר לזכך את תוכיותו כדי שיעמד צרוף וחפשי כאמת. וכל זה הוא נוהג בתשובה העילאה, התשובה העצמית. לא כך הוא, אמנם, בתשובה התתאה, התשובה שכלפי העולם. כאן הדבר מתחלף, והכרח הוא להרבות בתלמוד ובמעשה, אע"פ שבא עי"ז מעוט בהגיון ובמחשבה : ולפעמים מעוט הבהירות של ההגיון ושל המחשבה עצמה הוא תקון כלפי העולם, מפני שאין העולם החיצוני תופס את התוכן של המחשבה הנאצלת ואת בהירות ההגיון. ע"כ מתקרבים אליו דוקא ע"י החשכת המחשבה באופן ידוע. אבל מה שצריך לדעת הוא, שתמיד הננו קרואים לאחוז בשתי התשובות האלה ביחד, והתשובה התתאה היא כמו גוף וכלי להתשובה העילאה. וצריך לכוון את המעמדים בצורה כזאת, שכל העתקה של התשובה העילאה תעתיק ג"כ את התשובה התתאה לדחוף אותה כלפי מעלה, וכל העתקה של התשובה התתאה היא ג"כ תאמץ ותתן עז לתשובה העילאה, שאע"פ שבחיצוניות צורתן הרי הן כסותרות זו את זו - בפנימיותן הן תרין ריעין דלא מתפרשין.

קפט. אני צריך לדבר הרבה אודות עצמי. עניני עצמיותי מכרחים להתברר לי הרבה מאד. בהבנתי את עצמי אבין את הכל, את העולם ואת החיים, עד הגעת הבינה למקור החיים.

קצ. מי שיש לו נשמה של יוצר מוכרח להיות יוצר רעיונות ומחשבות, אי אפשר לו להסגר בתלמודו השטחי לבד. כי שלהבת הנשמה עולה היא מאליה, ואי אפשר לעצור אותה ממהלכה.

קצא. הצער שמרגישים בעת שנגשים אל כל דבר שבקדושה, הרי הוא בא מתוך שאז הנשמה היא מאירה יותר ומתגלה בה התוכן של השלמות המוחלטה, והיא רואה מתוך כך את האפסיות שבהגבלתה וצמצומה, והיא מתמרמרת על כל מה שגורם לה עצור כח וכהות. וזה הוא באמת יסוד התשובה מאהבה, שראוי לכל אדם בעל נפש לקבל את ההרגשה המרורה הזאת בשמחה וטוב לב, ואז עומק הצער הזה מתהפך הוא לתוכן של עונג עליון, ששפעת עדנים של קודש מתגלים בו.

קצב. אין לעצור את הציור המסתורי, זהו רז היצירה. ההגיון הסודי, הוא מצמיח נשמות חדשות, נשמות נגאלות, נשמות גואלות, נשמות משיחיות. רז הרזים - הסתום והגלוי בו מתאחדים, וממקור הכמוס - הגלוי והחשוף מתברך, והעולם החברותי וכל תרבותיו, מתברכים ממקור הישר הנכמס במעמקי הרזים. ואני, הנני עורג לצמח ד', להופיע אור ישועה, לא אסוג מדרכי, אף כי רבים אויבי וקמי. ויותר מכל אויבי הלא הנני בעצמי המתקומם עלי, קטנותי מתקוממת על גדלותי, ושחות נפשי גוערת על גאונה. אמנם לא יכוף גאוני את ראשו מפני אימת צללי הקטנות. ואף כי יאריכו מאד את קומתם - אך צללים הם, ובמקום אשר השמש באורה תזרח, הם ינוסו.

קצג. מה אתבהל מפני המשלים הספונים, המטילים אימה ופחד. הכי מבלעדיהם עולמנו הוא יותר מואר? הלא אך חשכת אשמנים שולטת היא בכל הגלוי, ולחיים קורא הרז. המושיט לנו את אורותיו על ידי מחשכי משליו, שמכאוביהם הרוחניים הם הם מעוררים בנו את חיי הרוח האיתנים, חיי העז, חיי הגאולה. הלאה כל פחד, לבנו מצור חזק, אף כי עדין וספוג הוא, פתוח לכל רגש זך, ועורג בכל עז לכל הרגשה אצילית, מלאה חירות.

קצד. מרחב למחשבות, זאת היא התביעה התדירית, שכל אדם הוגה תובע מעצמו. הלמוד השטחי, יש שיצמצם את המחשבה, יטשטש אותה בראשית הולדה. וההתרגלות של הלמוד התדירי, בהתמדה שטחית, היא היא שמגברת את המחלה הזאת של צרות המחשבה. ובכל כח צריכים אנחנו להגאל ממנה, כדי לפדות את נשמתנו מלחץ המצרים שלה, לפדות אותה ממצרים, מבית עבדים.

קצה. ואם אני מדבר הפלגות, ואם אני מדבר גוזמות, היש בהן באמת שקר, הלא את הגות נשמתי אני מגלה, את אורות רוחי אני חושף. וגילויי אורות, וחושף נשמה, הרי היא יצירה כבירת ערך. ועומד אני על הפסגה של שארית ישראל לא יעשו עולה, ולא ידברו כזב, ולא ימצא בפייהם לשון תרמית.

קצו. ואם אני חלש בגופי, האם תסכול מזה גם כן נשמתי. ואם אלף פעמים ידכאני בשרי, הידוכא מזה רוחי. הלא מלא חופש אני, שואף אור ודרור, ואם שאיפתי לחירות כבר הנני משוחרר, ובמלא קומתי הנני בן חורים.

קצו. אש הקודש הבוזר בכל עת בלב המתעורר לעומת כל רעיון של קדושה, של אצילות רוח ושל תגבורת אהבה אלהית, זהו אור הנשמה. כשאדם מרגיש אותו בקרבו, ידע שנשמתו השמימית, אור הנצח, שולחת לו את קויה המאירים. ויעז וישמח במתת גורלו, חלק אלוה ממעל, וחלק אדם מאל. ואל יעיב את אור הגילה הזאת על ידי שום כהות רוח, מכל חשבון וצמצום דעת מכל אשר נעשה תחת השמש, כי אם ירומם וינשא, ורוממותו תהיה תפארתו וצדקת ענותנותו. ויספו ענים בד' שמחה, ואביוני אדם בקדוש ישראל יגילו.

קצח. עד היכן הוא הגבול של החרות האצילית, הוא דבר הסמוי מן העין, ובאמת אין לה גבול, כי נחיתה היא בלי מצרים. אפילו החלק היותר קלוש מהעבדות הנשמית הוא כבר מטיל פגם בנשמה. והאדם הולך הוא ומשתלם, בהיותו הולך למשרים, הולך הוא ומשתחרר מכל שעבוד של ציור ורעיון באור החרות האלהי שבנשמתו, חלק אלוה ממעל, ונשמת שדי ממרומים. אמנם גבול החרות אין לו ערך מצד עצמו, אבל ערך גדול יש לו מצד מקריו, מצד דרכי ההטעיה שבו, אין לך אדם שאיננו משועבד לדעות ומדות ותכונות קדומות, המשפילות את הדר נפשו, ולפעמים יש שמה שהוא קורא בשם חרות איננו כי אם שעבוד לאיזה מצב קדום, גרוע ושפל. על כן בעין פקוחה צריך האדם להתבונן על מהות החרות, בשעה שהוא שואף אליה, למען לא תתחלף לו העבדות השפלה בחרות.

קצט. תחית קודש מוכרחת היא להופיע לנו. התחיה תביא את הגדלות. התחיה החלונית של הלאומיות, מעת אשר החלה להראות את כחה, אין הגידול פוסק ממנה. עכשיו הננו עומדים כבר בפני החזיון של גאוניות של חול, בחיים, בספרות, ובדברנות הכלל. הקודש עומד הוא בחזקת חייו, איננו דומה להחול שנחשב כמת משך זמן ארוך. והדבר פשוט שרק החול היה אפשר להיות כמת באומה, ופתיל חייה לא נתק, מפני שיסוד הקודש החיה אותה, אבל אם הקודש היה כמת בתוכה, אז אין לה חיים. אבל סוף סוף הרינו באים ומתחדשים, והחידוש מרענן את החיים, וכשם שהחול מתחדש, כך מוכרח הקודש להתחדש בצורה עוד יותר רעננה ומלאה חיים מזו של החול. והרינו בשביל כך חייבים לקרא בקול גדול לתחיה של קודש, תחיה של קודש כזאת שהיא מוסיפה אומץ ופאר לתחיית החול, אבל היא גם כן עומדת על גביו ולמעלה ממנו, משפיעה עליו מאורה, ומחממת אותה באש קדשה. אז יקומו לנו מהרה גאוני קודש, כמו שאנחנו רואים כעת בקרבנו גאוני חול.

ר. מתוך הרעננות החומרית והנפשית של חיי החול, אנו צריכים להדליק את אבוקת הקודש. כשיהיו חיי הגוף באומה מפותחים, וחיי הטבע של הרוח עז וצוהל, אז יוכלו תנאים טובים של חיי קודש, עזיזים ומיושרים, להיות נולדים. אל נפחד מפני תגבורת כח החיים, בכל אופן שבא מתת אלהים היא, ולברכה לעולם היא באה.

רא. שואלים במה זכה דורנו לגאולה. התשובה פשוטה היא, הוא זכה מפני שעסק במצוה היותר גדולה שבכל המצוות, במצווה השקולה ככל התורה כולה, מפני שהוא עסק בגאולת ישראל. ולא רק עסק, אלא הוא עוסק ויעסוק בלא הרף בגאולתו, וכח אלהי זה מרוממהו ומשגבהו בישועה. גם כל אלה שעומדים מרחוק או שמתנגדים לכל הפעולות המביאות את הגאולה הגלויה, גם הם בכלל הזוכים הם, מפני שעל ידי תביעותיהם,

התוכן של התעסקות הגאולה מתבהר ומתברר יותר, ונעשה יותר זך, יותר מאיר, יותר חיוני ויותר ישראלי אמתי, יותר שואב ממקור החיים הטהורים המפכים ממקור ישראל, ממעיין היוצא מבית ד'. ישבעו מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם.

רב. מהרה יתקיים בנו, שמעו עמים ירגזון, מהרה יוסר המסוה מהעולם, וידעו כי עם ד' אנחנו, כי יד ד' עלינו לטובה. כי מרכז העולם ומרכז האנושיות אנחנו, כי אמת גלויה ובהירה היא כל התכונה של הנבואה, המספרת כל כך בשבח הנצחי של ישראל. יפלו כל מגדלי התווה אשר הוקמו על יסוד המארה של עזיבת ד' את ישראל, ינפצו עלי סלע כל סלעי המגור של המאיימים עלינו לאמר, עמא דאהדרינהו מריה לאפיה מיניה. ידעו כל באי עולם, כי אהבת עולם היא אהבתנו, ידע כל התבל הנאור עם כל חכמותיו, עם כל המודרניות שלו, עם כל ספיקותיו, עם כל שקועו החמרי, עם כל מסותיו הנסיוניות, עם כל חופש דעותיו, שאכן אחת היא האמת העומדת לעד, ואמת זו חקוקה היא במצחה של החיה השמימית, המתהלכת על הארץ, בתבנית גוי ששמה ישראל. ידע כל העולם, כי אנחנו הננו שורק כלה זרע אמת, וכל יד עמל ותלאה תקצר מלהפריע את תחייתנו וגאולתנו. וידעו ויכירו כי צור ישראל מושיענו וגואלנו אביר יעקב.

רג. השמאל הוא המעורר, הימין הוא הפועל, המסדר, הבונה והעוסק התידי. אנו צריכים לשמוח על ההתעוררות שלו, את כל כח התעוררותו אנחנו צריכים לספוג אל תוכנו, ואת הכל נעלה לימין, למקום הרחמים והחסד, הגבורה והאמונה האלמותית.

רד. בוש תעטה פנינו כאשר לא נרגיש מקור החיים, כח הכחות, סבות הסבות, בכל אש המורא והאהבה.

רז. העולם מחזר אחרי חכמות, הבנות וידיעות מחודדות, וסוף כל סוף עקר נקודת החיים סובבת על העתיד, על החנוך של הדור, והחנוך הוא הטפול בילדים, בקטנים, ואופק שכלם הלא הוא כל כך כהה, עד שכל המון הרחבות של המדעים ושל ההתעמקות שלנו אליהם לא יגש. אולי צריכים אנו לדעת מזה, שבאמת לא חכמה וידיעה רבה היא המאשרת אותנו, אלא התום של הילדות. וזהו אשרנו, שאנו מקושרים אל החנוך הילדתי בצורת תרבותנו. הקשר הזה לבדו הוא כבר עושה בנו הרושם של התקשרות עם הילדות, עם תמימותה, ואיזה זרם של תמימות עובר גם כן עלינו ומזדלף בקרבנו, להפיג על ידו את זוהמת הערמימות שנמסכה בנו מבגרותנו. אשרי מי שיונק מלשד הילדות גם בהיותו איש, גם בזקנותו. אשרי מי שנעשה כבן שנה בלא חטא, בהיותו כבר עמוס במשא של שנים רבות מימי חיי הבלו.

רו. התשובה אינה באה למרר את החיים כי-אם להנעימם. ונעימות-החיים הבאה ע"י התשובה היא מתגלה מתוך כל אותם גלי המרוות, שהנפש מסתבכת בהם בתחלת מצעדיה במהלך החיים של התשובה. אבל זאת היא הגבורה העליונה היוצרת, שתדע ותבין כי נועם היא מחשפת מכל מרירות, חיים מכל חבלי מות, עדני עולם מכל מדוה ומכאובים. והידיעה הנצחית הזאת הולכת היא ומתבררת בשכל, ברגש, בטבע הגוף ובטבע הנפש, והאדם מתחדש לבריאה חדשה ויוצק בעז-רוח רוח-חיים חדש על כל סביבותיו ומבשר לכל דורו ולדורות עולם

שמחות ישרים, גילת ורנן ובטחון גאולה, צהלה ורנה, "ויספו ענוים בד' שמחה, ואביוני אדם בקדוש ישראל יגילו".

רז. הצדיקים הבהירים, שרואים את כל העולם נדון בטוב, הם מזככים את הכל - מצד בהירות רעיונותיהם ומצד הזוהר של הטוב המיושר שבחפצם הטהור, הם מסלקים את כל קלקולי העולם ואת כל הרשעה מיסודם, הם מעמידים את כל התכונה של הסכלות ושל הרשע של העולם בתור מסכים, שהם רק מתקנים את הזרחת האור, מכינים לו מקום שיוכל להאיר בעולם, אבל לא מקלקלים ולא מהרסים אותו. והדבר תלוי במדת האור עצמה, כי אורה קדושה מצומצמת הלא אינה צריכה סתומים כדי לאפשר את ההנאה מזיוה, וע"כ לגבי ערכה כל גסות, כל נטיות חמריות, וקל וחומר כל רשעה וכסילות, הר כעצמה דבר מקלקל, מעות ומחליא, והנשמה מתשטשת על ידם, והנפש מתמלאה רוגז חלי וקצף על מציאותם. מה שאין כן גורל הצדיקים העליונים, בעלי ההשכלה האלהית הבהירה, נושאי טהרת הרצון, שהאור המבהיק העליון שוכן בהם. הם מכירים, שהאור הטהור הוא הרבה יותר גדול מכח העולם לשאת אותו, ועם כל זה מוכרח הוא להיות מאיר בעולם, והכרח הוא, מצד טבע העולם, שיהיו מסכים רבים להסתיר את האור, והמסכים הם הם הרשעה ונושאייה, ונמצא שכל אלה ג"כ מכלל תקון סדרו של עולם הם. ולכן כל עיקר גודל צערם הלא הוא ממה שמצטערים בעלי האור המצומצם, שאין בכחם לראות איך כל ההשעה כולה איננה כ"א מסך המתקן את הזרחת האור. על כן אתי משיח לאתבא לצדיקא בתיובתא, ובהתעלות הצדיקים למדת התשובה העליונה יוכר להם, שהאור הגדול הוא לאין חקר והוא מופיע בעולם כעוזו גבורת חסדיו, ולולא המסכים הרבים שבאים ע"י כל סוגי הרשעות, החמריות והרוחניות, היה העולם מתשטשט מרוב זיו. ונמצא שהכל חוזר לתקון העולם, וכל הרשעים מתתקנים וחוזרים למוטב, בהיותם מכירים את תפקידם, ועיקר ענשם של הרשעים בא על אשר צערו את הצדיקים בעולם המצומצם, והצדיקים העומדים במרחבי ים באים ומוציאים את הרשעים מכל מצרי שאול, והכל נעשה מלא עז וחדוה, "עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו, גם ברכות יעטה מורה, ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון".

רח. המבקש את אלהים תמיד, מי שחש שנשמתו תביעה פנימית לאור ד', לצמאון אלהי, יעז וישמח במתת גורלו. ידע שאהבתו וצמאונו הקדוש איננו בעבור עצמו לבדו, אלא בעד כל העולם כולו, ובכל עת יכוין לזכות את אחיו אתו, את עמו, את דורו, ואת כל הבריות וכל העולמים כולם. ויתגבר בקדושת רעיונו זה ובעז מחשבת קדשו זאת, ויגלו לו אוצרות חשך חדרי תבונות, ומטמוני חכמה ודעת קדושים. ותמיד יתרומם בשמחת אמת, בעז ובגבורה, בישע אלהים.

רט. אל יצטער גדול המחשבה וטהר הרצון, אם הוא רואה שאין מחשבתו קולטת למודים רבים שרוב בני אדם כל כך משתעשעים בהם, והם הם חמודותיהם. ובאמת הם חמודות, אבל אם הרוח הגדול לא יוכל לתפוס את אלה הקטעים הקטנים, אין בזה משום עלבון לו, אלא היא רואה על גדלו ותפארתו. וכן הדבר נוהג בנטיית הרצון לדברים טובים מוסריים, היקרים בעיני כל בעלי רצון מצומצם, והם כל כך מושקפים לזרים או לצדדיים לעיני בעל הרצון המקודש בקדושה אידיאלית זכה. אל יבהל מזה, כי כך היא המדה, שהאור הגדול מכה את הנהורים הקטנים. ואל יעזב את גדלו, אבל ידע גם כן שישנם עתים שהם מיוחדים לקטנות, ואז דוקא בכח

הגדלות, החבוי אז ומתעלם במעמקי המסתרים של הנשמה, יתמלאו אוצרותיו בכל מכמוני הקטנות, בין ביחש להשכל וההשגה, בין ביחש להרצון והחפץ, והתלמוד הרגיל עם כל המון דקדוקיו ופרטיו, והחסידות הרגילה עם כל הידורי דיוקיה, יהיו משאות נפשו, ועונג ושמחה ועז וחדוה וקדושה וטהרה יתמלא בקיומם, עשייתם וקנייתם. וכה ילך ויתעסק בכל אורחות הקטנות, עד אשר יפוח היום, ויקיץ הרוח הגדול המתעלם בסתר נשמתו, ועוד הפעם יצמחו בפתע פתאום כנפי רוחו, וירקיע לשחקים, וימלא עז וגודל, וישאוף שאיפות קדושות, טהורות ועליונות, המתעלות מכל מורגל ונהוג, וילך הלך ועלה, הלך והתרומם, וקרביו יהמו ברגשי שיר ושבח, ואור חיי העולמים יתנוצץ בקרבו, וכל עצמותיו תאמרנה ד' מי כמוך. וכה ילך המהלך רצוא ושוב, וכל מדריגה, בין בקטנות בין בגדלות, ממדריגות המאוחרות, תהיה הרבה יותר מאירה ויותר גדולה משלפניה באור שלמותה, עד אשר יבוא התור שהקטנות של המדריגות המאוחרות תהיה יותר מאירה ומבהקת מהגדלות של המדריגות המוקדמות להן. וילך מחיל אל חיל, אשרי אדם עז לו באלהים סלה.

רי. העולם מתחדש בחדושה של תורה. זהו פשוט, שחידוש, המתגלה לנו בצורה מוגבלת, הרי הוא בא אלינו בתור תמצית מוקטנה מאד באין שיעור וערך כלל, אחרי שהגלים הרוחניים העצומים שטפו ועברו, נתגלגלו מעולם אל עולם, ונצטמצמו צמצום אחר צמצום, עד שבאו והופעו לעינינו בצורה של איזה חידוש. והחידוש בשרשו לא חידוש של איזה ברק שכלי פרטי הוא, אלא חידוש של עולם. חידוש של שמים חדשים, או חידוש של ארץ חדשה, הכל לפי הערך של הענין המחודש ותכונתו.

ריא. אותו הגודל המתפלש בנשמה, שהזהרורית שלו היא סותרת ומטשטשת את ההבלטה של האותיות, הוא גודל הכולל בחביונו את כל הפרטים של האורות אשר לאותיות. וכדי לגלות את האותיות ופרטיהן, צריכים להתפלל ולכוין את הלב לאבינו שבשמים. הכל יכול וכללם יחד. הגדולות והקטנות. המגביהי לשבת, המשפילי לראות בשמים ובארץ. ומתוך האורה העליונה של תפלת אמת. תפלת ישרים. יוצא אור גדול מתכונת ההשוואה העליונה. ששם אין שום אור דוחה את חברו, כי אם הכל מחזק ומאיר זה את זה. וטל רצון זה מצמיח מתוך הזוהר העליון עצמו את כל האותיות, עם נקודותיהן, ופרטי פרטיהן.

ריב. אורו של משיח הוא מנהיר את כל העולם, מהפך את כל ההויה לזוהר תורה. והננו נתבעים ממעמקי נשמתנו לחוש את הגודל הזה, גם עכשיו, בהיותו שולח רק קוי אור זעירים. כי הנהורים הקלילים הנם מתמעטים והולכים, גם קודם שנתגלה הריווי הגדול של האור המרומם. ואם נאחז רק במדת האור הגלותית נשאר שוממים. והננו מוכרחים לתפוס מיד את מדת האורה הגדולה, ההולכת וחדרת לנו מאור הגאולה, גם בראשית זעירות הופעתה. ותכונת אורה היא הופעת התורה באור העולם כולו, הופעת הקודש באור כל החול כולו, הופעת הרוחניות המזוככת בתוך כל החמריות, הופעת הנפש בתוך כל הבשר, העלאת ערך כל החיים, הארת אור קדשי קדשים בכל השלבים של המציאות, בכל התנועות של היש. שמים וארץ ירננו לשמו, לחוש את הצדק, ואת התפארת, במלא הודם, בצורתם האידיאלית, במרומי הרום, גם בתחתית כל שפל. להאזין לשיח שרפי קודש מכל הגה וזמזום, למצוא אור רוח הקודש מכל רעיון וחפץ, גדלו לד' אתי ונרוממה שמו יחדו.

ריג. כשתפיסת הנפש בחוש האמונה היא חזקה ובריאה לגמרי, היא שולחת מתוכה את כל ענפיה ואת כל ציציה ופרחיה, עד שהחבור הישר אל הטבע, אל החיים ואל העולם, נובע הוא ומתגבר מחוש האמונה עצמה. כן כל המוסר, היושר, היופי והצדק, נובע מחוש האמונה, ואין צריך לומר שהנחלים מתפצלים וזורמים על כל הפרטים הדקדוקיים וההדורים שבמצות, באהבה רבה וחדוה גדולה, בעזוז נפש, מחוש האמונה. וכן הולכת היא האמונה סובבת וזורמת, עד שהיסוד הלאומי, באהבת האומה, באהבת הארץ, בחיבור כל קניני הרוח שהנם תפארת לישראל בכל הערכים שלהם, הכל יונק הוא מחוש האמונה. וזהו אות ומופת על שלמות הנשמה, על תפיסת החיים הנורמליים, הבאים מתוך תכונת נפש המתעלה מכל דלדול ומכל פגם, המרגשת יפה את השרשתה במקור חייה, במקור חיי כל עולמים.

ריד. הבו אור הבו קודש, הבו יושר, הבו צדק, הבו חיים, שהם ראויים לשמם, לישראל, להיחיד ולהציבור, ולכל העולם כולו, תהום אל תהום קורא אבע מימך.

רטו. בנין האומה והארץ לכל ערכיהם, צריך שיבוא מכחה של ההערצה, באותה המדה של הגדלות של החשיבות הראויה לישראל. יותר מכל המעשים, הכח הפועל הוא התוכן המעריך את המטרה. וההערצה של האומה, וההערצה של הארץ, מוכרחת היא לבוא מתוך הקודש ומיסוד הקודש. הערצה של חול איננה הערצה, ואין בידה ליתן נשמה לתחיה. על כן סוף כל סוף המעמד של תחית האומה, שאיפתה ועלייתה, הוא מעמד הקודש, שיהיה נחשף דוקא על ידי הנשמה הגדולה הגנוזה בכנסת ישראל בכלל, שהיא משתמרת ברבבות אלפי ישראל, המעריצים את האומה ואת הארץ, וכל הקנינים השייכים לתחיתנו הכללית, מתוך הכרת הקודש. יש שההערצה, מתוך שגובה, היא נכשלת בדרכי החיים, והאנשים המקושרים עמה לא יוכלו לכונן את המדה הדרושה לחפץ חיי יום יום. אבל בכל זאת, כל ההפסד הגדול הזה יוצא הוא בשכר האוצר הגדול של רוממות החיים ולשד החיים, שההערצה היא נותנת לכל התנועות כולן הנמדדות במדות של חול, שהן מקבלות את השפעת חיותן רק מיסוד ההערצה, שהיא מבוססת על יסוד הערך האין סופי של יסוד הקודש.

רטז. כשהתפלה נעזבת, מפני שמצפים לתפלה שלמה ותפלה שיש בה הארה בהירה, אף על פי שבודאי העזיבה בעצמה היא דבר של הפסד רב, בכל זאת כשהתפלה הבהירה באה, היא מחזרת את כל העזבון הקדום. ודבר זה נוהג בין בערך היחיד בין בערך הצבור, בכנסת ישראל הכללית, התפלה תבא לישראל, ותבא בצורה מאד בהירה, מצורה הנובעת מתוך כל נשמתה, מתוך כל הכרתה הפנימית, מתוך כל השקפת העולם שלה, ומתוך כל השפעתה על העולם בעבר, בהווה ובעתיד, וכשתבא התפלה הישראלית ישתומם העולם כולו, על הודה ועל הדרה, על עזוזה וחנוה, היא תבא מתוך הרצון השלם, העושה את העולם כולו לחטיבה אחת של קודש, ואת החיים כולם לפרק אחד של שירה עליונה, של שיר חדש, של שיר ד' על אדמת ישראל, של שיר ציון, הנגאל, המלא פדות עולמים.

ריז. העסק בפרק שירה זהו יסוד עבודה שכלית, עבודה מלאה חיי עולם, הנובעים ישר מהתחברות ישרה של האדם עם כל המציאות כולה, והיא הקדמה לעבודה רגילה, שבאה לאדם על ידי התורה.

ריח. התום והיושר הם יסוד האושר. הענוה המדויקת היא נסמכת תמיד עליהם, ובהצמדם יחד הם עושים את החיים למושג של רכוש רוחני, אמיץ וגדל כח.

ריט. צפיית הישועה היא מזככת את החיים, מרחבת את הדעת, ומעדנת את הרוח.

רכ. צריך האדם לתפוש בבירור, מה הוא הדבר הרוחני, הדוחק את לבבו, המעציבו וממהר את חייו, בלא הודעה נפשית מתוכן הסבה של אותה העצבנות והמרירות. על פי רוב כשמחפשים ומוצאים איזה סבה למצב נפשי זה, היא רק סבה שטחית. והאמת היא הרבה יותר עמוקה מכל מה שמצטייר ומתרשם בענין זה בידיעה הברורה. אבל העצבון הרוחני הזה הוא החומר של שירת הנשמה, התביעה שהנשמה תובעת את חופשה. היא מתאבקת עם כל הלחצים הלוחצים אותה, היא חפצה חיי דרור, חיים אציליים עליונים, ברורים ובהירים, והיא אינה מוצאה אותם מפני הרתוקות החמריים, שהיא אסורה בהם. וזהו סוד עצבונה. על כן ראוי מאד לעמוד עד כמה דאפשר על המעמד הנפשי הזה, ולדלות מתוך תהום המחשכים הלזה רב פנינים ורגשות רוממות. כי סוף כל סוף התודעות של הנשמה אל האדם באיזה אופן שהוא הרי היא בעצמה פנה של גאולה היא, ואור הישועה עומדת להגלות, אחרי הקדרות הזאת. והדברים הללו שזכרנו הנם נוהגים באיש יחיד, ונוהגים גם כן בכללות האומה, נוהגים במובנים שונים. לפעמים בעקר בחיי הכלל מתגלים המעמדים הללו על ידי חושבי מחשבות מצויינים, המקשיבים את הד הקול של העולם. ויש שהקול נשמע בתכונתו העצבנית מחזיון הכלל כולו. והעצבנות הזאת בעצמה גאולה היא מבשרת, והיא הולכת ובאה, הולכת ונוהרת.

רכא. כל זמן שהאדם מוכרח הוא לחכות לזמנים מתי תחול עליו רוח היצירה, ואז יחדש, יתבונן, יתגה וישיר, זהו סימן שלא הופעה עליוהארת נשמתו. הנשמה הרי היא שרה תמיד, עז וחדוה היא לבשה, נועם עליון הוא סובב אותה. והאדם צריך להתרומם עד לידי הגובה של פגישת נשמתו, של הכרת מצעדיה הרוחניים, משק כנפיה המלאים הוד קדשי קדשים, ויהיה תמיד מוכן להקשיב סוד שיח קדשה. אז ידע כי לא בעת זולת עת, לא בזמן זולת זמן, הנשמה היא מחדשת חכמה והגיון, שירה ושיח קודש, אלא בכל עת ובכל שעה היא שוטפת נהרי נחלי דבש וחמאה. והנהרה השוטפת ממנה הרי הם הם אוצרות קודש, מעינות בינה וצפונות שכל טוב. חדשים לבקרים רבה אמונתך.

רכב. כל חידוש בתורה צריך שיהיה אידיאלי ביסודו, מיוסד על עומק הישרות בתוכנו המוסרי, על עומק הקודש בתוכנו האמוני, על עומק ההגיון בתוכנו השכלי, ורצוף ברגש של שירה ויופי, בתוכנו הצורת.

רכג. התפלה היא האידיאל של כל עולמים. כל ההויה כולה למקור חייה היא עורגת, כל צמח, וכל שיח, כל גרגר חול, וכל רגב אדמה, כל אשר בו חיים נגלים, וכל אשר בו חיים כמוסים, כל קטני היצירה, וכל גדוליה, שחקי מעל, ושרפי קודש, כל הפרטיות שביש, וכל כללותו, הכל הומה שואף עורג ושוקק, לחמדת שלמות מקורו העליון, החי הקדוש הטהור והכביר. והאדם סופג את כל השקיקות הללו בכל עת ובכל שעה, והוא

מתרומם ומתעלה בתשוקות קדשו, ובא תור הגילוי, לתשוקות רוממות אל אלה בתפלה, המכה גלי אורה, היוצאת בחופש עזה, בהגיון שיח קדשה, למרחבי אל. מרומם הוא האדם בתפלה את כל היצור, מאחד הוא עמו את כל היש, מעלה את הכל, מרומם אל הכל, למקור הברכה, למקור החיים.

קובץ ח

א. ההבדלה בין הטמא ובין הטהור, ביחוד במה שהוא בציור הרוחני, במציאות המופשטת, תלויה היא באופי הפנימי, שמיסודו מתגלה הרצון הקבוע השולט בחיים, בין בידיעתו של נושא החיים, ובמעשיו והשפעותיו הבחירות והמכוונות מצדו, בין שלא מידיעתו, ובמעשיו והשפעותיו הזולפות וזורמות מאוצר חייו גם בלא ידיעתו וכונתו. ומה שמגביל את הגבול בין הטוב והרע, בין הטמא והטהור, איננו כי אם בנוי על פי התכונה של אותו האופי הקבוע, שהוא עצמות הווייתו של הנושא, שכל מה שהוא חוץ מזה איננו בו עצמיות, אלא עניין מתנודד ותואר נוסף, הפושט צורה ולובשה. כשאנו אומרים שנושא טמא, שהמהותיות העצמית שלו הוא רע, יונק הוא מהקודש והטוב, אנו מבינים שמצייר לו מושגים של הטוב, של הקודש, של הרוממות הנשגבה, ועל ידם מתאדרת מהותיותו, ואופיו מתגדל ומתענף, כחות רצונו מתפשטים, ושליטתו והשפעתו מתגברים. ומתוך שהעצמיות שלו הוא רע וטמא, הרי הוא בשיטתו העליונה, במעופו המתעלה, מכין כלי מות להמון כחות של הטוב והקודש, של התום והיושר. ומלחמת ד' מתאזרת חיל לעמוד נגד מאורעות כאלה, שלא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים.

ב. כשמוצא את עצמו לואה במובן הרוחני, עד שאין כינורו האצילי מנגן בקרבו כראוי לו במנגינותיו הנאדרות והנעימות, אז צריך הוא לברר לעצמו מהו התוכן של הלאות הזאת, כדי לעמוד על מהלך רפואתה. לפעמים הסבה היסודית היא גופנית לגמרי, כלומר חולשת הבשר מהכיל את היגיעה הרוחנית. אז כל מה שיתעצם יותר לחדור במעמקים הרוחניים, יגרום לעצמו כהות ההופעה ונביכת הרעיונות, ואין דרך לבוא לידי תיקון כי אם על ידי השקטת רוח, מנוחה, וסידור היגיוני במעמד החיים. אמנם יש שהלאות באה מתוך העינוי הנפשי, כלומר שהנשמה שואפת למרחבים גדולים, לשאיפות רבות ערך, לציורים מאירים ומבהיקים, לחשבונות של עולם אדירים ומלאים, ועל ידי מניעות צדדיות היא משועבדת בארחות מדעיה לתכנים מוגבלים, לברורים פרטיים של ענפים מעשיים, שאינה מוצאה בהם כדי שבעה, ועם כל זה הרי היא מוכרחת להתעמק בהם, ולשום בהם מעיניה ראשם ורובם. אז תחת הצהלה הפנימית של מרוץ החיים, של החידוש והצמיחה הרוחנית, מסתתרת תוגה חרישית פנימה בחדרי החדרים של הנשמה, ואין הרפואה באה כי אם על ידי שיקוי אמיץ ממשקה החיים העליונים של הציורים הצחים אשר בגבהי מרומים.

ג. כשרוצים להוסיף חיים ואור בהענפים, כשהם נראים כמושים, ואינם לוקחים את הלב בקסמם והדרם, צריכים לכוין את יסוד ההוספה של האימוץ של תוספת הכח והברכה במקור היותר עליון, היותר מקורי, שמכוחו הענפים כולם יונקים הם את חייהם. ותכונה זו מהלכת היא בכל הסגנונות, בכל הדרגות ובכל הערכים.

ד. אל ידחה אדם את ההרגשות הסמויות, שמתעוררות בנפשו. יניח אותן להתעמק, ללבלב, להוסיף ציצים ופרחים, גם פירות יעשו, ויאצרו במקום הסמוי מן העין. וכל זה ינהיג בהנהגת הקודש והטהור. אור המוסר

הטהור, וריח העדן של הנשמה, השוקקת למאורים עליונים, יחוברו יחד. ובכל עת אשר רוחו יתרומם להקשיב קשב שיח קודש, מרזי תורה, גם טרם לדת חק ההשכלה הברורה, עולמים מלאים מתהוים, ובמרחבי אין קץ, אשר לנשמת החיים, עומדים הם שמה, ורעם גבורתם נורא הוא, ואורם כאור החמה, כצאת השמש בגבורתו. ואם כח מדעו קצר, אפל וכהה, ולא הספיק לקלוט את התוכן ההכרי של כל השיגוי והשגב אשר במסתרי ערפלי אורים, ידע כי עוד יבא יום, ומבטן החושך אור גדול יגיע, ושמשות אין חקר יגלו, ועל המוני עולמים תועפות נהורים יופעו. אשרי כל חוכה, כל מקשיב לקולות הדממה של המית הנשמות, גם בטרם יגלמו מהם מלים ואותיות.

ו. ישנם צדיקים גדולים, בעלי תכונות עליונות, שהם נלחצים בנשמתם פנימה, מפני שאינם חודרים לתוך הגדולה הפנימית אשר ברוחם, ואינם מאמינים באמונה שלמה בקדושת שאיפותיהם, ומפני זה אינם מכירים כל כך את יסוד האור שבמרחב רעיונותיהם, והם הולכים שחוח, מנטל החול של הסכלות העולמית, כעס אוילים, המכבדת עליהם, שמתוך כך הם נתונים בתוך ים של צרות רוחניות. רעיונות הצרים של ההמון מעיקים על רוחם, ולהתרומם עד כדי מלא הגובה של מחשבת עצמם, ושל כבירות רצונם, אין להם כח. והם מוכרחים סוף כל סוף להתנער מתרדמתם, ועם כל השלום והכבוד שהם מתיחסים בהם אל ההדרכה ההמונית, ישובו אל ד', המתגלה להם תמיד מחלונותיהם וחרכיהם המיוחדים.

ז. אם אל מקור התורה שואף אתה, התרומם והתאזר לקראת אותה העליונות, הפועמת ברוחך פנימה, עם כל שיגך ושיחך, עם כל משאך הרוחני והגשמי אשר נטל עליך, היה בן חיל, והבט נכחה לקראת האור, המתגלה לך מבין החרכים.

ט. מי שנשמתו היא שירית פיוטית, צריך הוא לדעת את תכונתו, את מאוייו ותשוקותיו המיוחדות, את הלך נפשו ואת המזון הרוחני המיוחד לו, הנדרש לסיפוק חיתו הרוחנית כאויר לנשימה, ואם גם ישתתף עם שאר בעלי כשרונות ביתר הדרישות הרוחניות, לא ישכח לעולם שהוא נתבע להיות עומד על מצבו ובסיסו הרוחני עמדה עצמית. ועל כל העובדות, השיחות, התורות, המחקרים, הפלפולים וההגיונות יזה עליהם מרוחו הטהור, האיתן, המלא שירת קודש חיה ותמימה, זריקת טהרה של זרמי אורה, הגיגי שירה, ורוממות נשמה, הכוספת תמיד לדודה גואלה, אל חי.

י. לפעמים יש שהציורים האידיאליים אינם יכולים לפרח, ולהתרחב כראוי להם, מפני הקישור הנפשי שברצון אל ההדרכה הכללית של ההמון, על כן יולד הכרח פנימי להתבדל התבדלות מוחלטת מכל השדרה ההמונית. אבל זאת ההתרחקות מהשדרות ההמוניות ורוחניותיהן היא גורמת החלשה טבעית, שהיא מצויה אצל העסקנים הרוחניים, שהם צריכים להוסיף אומץ נפשי אצלם על ידי השפעה שהם מקבלים מהתום הפשוט ההמוני, ההולך אחרי טבעו, ועם כל הגסות וחשכת הדעת שיש בהם, יש בהם הרכה נטיות קדושות איתנות, שהן ראויות להיות לבסיסים גדולים להמעמד הרוחני של אצילי הדעת. ומתוך אלה שני המשפטים, המתנגדים זה לזה,

צריך החושב האציל להיות עומד באמצעיתן של שתי הנטיות, ההתבדלות וההתקרבות, שבזה יעלה בידו הזוך הרעיוני מצד אחד, והאיתנות הטבעית, שיש בהתוכם והרעננות הפשוטה מצד שני.

יא. ביעור החמץ, המסמל את הביעור של כל מיני הכיעורים הנפשיים, מן הכלל ומן הפרט. יש בו צד פרטי, מיוחד לאדם עצמו, וצד כללי, ההולם את הכלל, מצד אותו החיוב של הערכות המיוחדת לישראל, ומעורבה ג"כ בכל העולם כולו, מפני הפעולה הישראלית, הראויה להיות מקפת את כל האנושיות. ולעומתם נמצא חובת ביעור חמץ שלו, וחובת ביעור החמץ, שקבל עליו אחריות, בין של ישראל בין של נכרים.

יב. אל יהיה קל בעינינו, התוכן של העסק בענפי תורה כאלה, כשאנו במצב רוח כזה, שאין אנחנו יכולים להתרומם אל האור הגלוי השופע בזהרה של תורה. ועם כל מה שנפשנו חושקת להנות מזיו פארה, אין המעמד הצנום הנפשי מכשיר אותנו לזה, עד שהננו מגרמים גרמי ועוסקים בענינים קטועים, קלי ערך לפי הרום העליון הנתבע מאתנו בתביעה פנימית, שכל זה פועל עלינו אפילו בהמצב הירוד, להנתק מעט או גם הרבה מהשפלות הגופנית והגסות הדמיונית וכל כיעוריה, המלפפים את האדם בנפשו בדמו ובבשרו. ופעולה זו של ההתרוממות הנפשית, ביחש להעומק התחתיתי פועל כל הגה תורני, אפילו היותר קל והיותר זעיר.

יג. המקוריות שבקדושה, כשהיא מתגלה אלינו, כל מה שהכלי שעל ידו היא מתגלה הוא יותר קרוב אל המקור ויותר יסודי, הרי הטבעיות העזיזה מתגלה בו יותר. ומתוך תוקף הקודש, פועל הטבע האיתן להדרכת הקודש והטוב היותר עזיז ועמוק. אמנם במיעוט הכח של המקבלים, בהריסות הבסיסיות של התכונה השלמה, פועל אותו החלק של הטבעיות גבורות חזקות, שלפעמים אינן מתמזגות עם הקושט והיושר היותר עדין ופנימי שבחיים ובמצאיות. תורה שבכתב כמו שהיא במבטאה ומאמרה, הרי היא התגלות עליונה, הכוללת בקרבה איתניות של גבורה, הפועלת אדיריות ברום מעלתה. והקטנת החיים שבשדרות הדורות היא היא הגורמת את ההכרח לשאוב תדיר מבארות הבאות מאשדי נחלים ההולכים ונמשכים, אשר חוטם הדק הודק והוזער - יסוד תורה שבע"פ עם כל פלגות התפרשותה והקטנותיה, מכללות המשנה עד ההויית היותר מאוחרות. קשה לאיש חלש ברוחניותו לקלוט את האיתניות הברורה בזרמת סאון גדולתה - ואין נכון ללמוד את המקרא בלילה מפחד הגבורות, שהן מתעדנות רק לאור השמש הברה בשחקים, היוצאת בנועם גבורתה. ומתוך האור וטוב לעינים.

יד. כשהנשמה השירית העדינה, הצופה את הגדולות העליונות, טרם שנתבססו אצלה במעמדן המסודר, משתפלת לשיחה מעשית בעסקי עולם הזה המוגבלים, הרי היא נכשלת בכל שעל בגיזומים, שהתוכן הפרטי שלהם הוא שקר, וצריך איש המעלה למצא את היסוד המלהיב, שרוח השקר יוצא משם בתכונתו השירית, ויתקן את תוכנו בכינוס פנימי, מבלי להוציא הרוח בדברים בטלים, ואז הולך הרעיון לעומת הגדולות השמימיות, שהגוזמא היותר גדולה היא רק הצעה היותר זעירה לעומתן. ואם התוך שטף הרוח ההולך

ומתרומם, מתנשא ממעל לכל גבול, יכולטו לפעמים איזה אותיות גוזמאיות, היה יהיו כשגגה היוצאת מלפני השליט, ויעשו גם הם את תפקידם, ושיחות חולין כאלה היה יהיו למקור ברכה ותלמוד.

טו. הגלים העליונים פועלים על נשמתנו בלא הרף. תנועות הרוח הפנימיות שלנו הרי הן תוצאות מאותן ההמיות שהכנור הנשמתי שלנו הומה, מתוך הקשבותיו שהוא מקשיב את הד קול האצילות העליונה. אף על פי שלא נדע עד מה, ואין בידינו לא לפרט, וקל וחומר לסכם, ולא להקציב את הענינים, שההמולה העליונה עסוקה בהם, בכל זאת הננו מקשיבים הקשבה כללית, קול דברים אנו שומעים. אף על פי שאיננו מאזינים חתוכי אותיות, ופירודי מלים, כל עמלנו התורני והמדעי הוא רק לברר מאותו הקול העליון. שהולם תמיד באזננו הפנימית, כמה שאפשר, ברורי דברים, למען נוכל להציגם לפנינו ולפני זולתנו, בצורה המביאה לידי מעשה, ולידי עיון מסודר ומעורר כראוי.

טז. מכל מצוי, וק"ו מכל חי, וק"ו עוד יותר מכל אדם פשוט, מכל תכונות רוחו ומכל הגיגיו ושאפיותיו הטבעיות. אמנם תיכף לאותה הקבלה שאנו מקבלים את הרשימות הללו, הננו קרואים והולכים לעדן אותן, לצחצחם בשכל טוב, בחקירה חודרת ועמוקה אשר תלמד אותנו לנתח כל סעיף מסעיפיהן בנתוח הגיוני, ולהכשיר את הפרטים ואת הכלל כולו של שרשי הרשימות הללו בחבת הקודש של התשוקה העליונה אשר במקורות הזיו האלהי, אשר אליו תאות כל נפש וכל רוח עדי עד.

יז. יראת השמים הישראלית היא מצויינה בזה מכל תכונות היראות שבכל עם ולשון, שהיא חודרת ובאה מרום גובה השיקוף העליון של ההוד הנורא, עד המעמקים של הפרטיות המעשיות, בכח אחד, ברוח חיים אחד.

יח. המוסר הטבעי הגלוי צריך שיתבהר טרם שיתגלו בנפש אותם השבילים של התוכנים אשר להמוסר העליון הסודי, רק באופן זה של הקדמת הבסיס האיתן היסודי יש מקום לכוון עליו את כל הבנין העליון, שראשו בשמים. כל מה שהשרשים של האילן יותר מתפשטים, מתעמקים ומשתרשים, ככה יהיו ענפיו רעננים, חזקים ופורים, ועלהו לא יבול.

יט. אע"פ שיסוד אור החירות שורה הוא אך בארץ ישראל, בכ"ז אם ע"פ עצת ד' נדדנו בגולה, צריכים אנו להתרומם תמיד בתשוקה פנימית טהורה אל האור הטהור של החירות העליונה, וצפית הראיה של ארץ ישראל, ריצוי אבניה וחנינת עפרה, הם הם יתמכו את כחות נשמתנו להתעלות אל אותם המרומים של החירות המקודשה, שאיתניות הוייתה מתגלה אך בארץ חמדה. גאון יעקב סלה.

כ. השכל ההמוני מצד הבינה, והיושר ההמוני מצד הרצון, הם הם הזרעונים, שכל ההתעלות הרוחנית של האדם מהם היא צומחת ומפריאה את תנובותיה. לעולם ימוד האדם את עצמו, אם לא נרקבו אצלו אלה הזרעונים היסודיים, שמהם השדה אשר ברכו ד' נושאת היא את פריית תנובותיה, מפני רוב ההתחבלות של העיון השכלי, ושקיקת העפיפה של החסידות. רק בישוב הדעת, במרגע גשמי ורוחני, בענוה פנימית העוקרת

כל רגשי תוהו של גאות וזון, יכיר האדם את היסוד הבריא של אלה הזרעונים היסודיים, שעל פיהם תערוך העבודה המשכללת את החכמה ואת החסידות ההווים לברכה אל הכלל ואל הפרט.

כא. בעצה ובתחבולה צריכים ללחום נגד כל המניעות, שאינן מניחות לגמור מחשבה מסודרת, הגיון משוכלל, והרגשות מפורטות. אלה הן הקליפות של עולם התוהו, שהן עורגות אל החורבן והשממון, הרוחני והגשמי, שהחובה של בוני העולם היא להתגבר עליהן, ולנהל אח המחשבות והציורים הרוחניים, בכל ערכיהם, בתכנית בניית מסודרה, באופן שתהיה הנשמה מתדמה ליוצרה, לבנות תמיד עולמות משוכללים, מלאי עוז ואומץ, חן ותפארת.

כב. לא רעיון של תוהו הוא, שנמצאים אנשים גדולים ונשאים בעולם, שראויים להיות מלכים אדירים במלא המובן של השליטה, שרצונם ראוי להיות חק ומשפט מפני גדולתם, מפני אור החיים העזיזים והישרים שמאיר בהם בשפעה רבה. בכנסת ישראל יכולים ג"כ להמצא אנשים כאלה, שמרגישים את ענקת רוחם בקרבם פנימה, והם מלאים עז וענוה, ועורגים הם למעמד של הוד חירות, הבא דוקא מתוך הערפל של החושך המכסה ארץ. מכירים הם את העיזו של הקדושה החפשה, את המאור החי העליון של ההתהלכות לפני האלהים אשר להגדולים הקדושים הקדמונים, אשר לפני לדת כל חק ומשפט, כל תורה ומצוה, וערכי החיים של אדם ושת, של מתושלח, חנוך, נח ואברהם - הנם מתאימים לרוחם. וכשהם הולכים במסילות הסלולות אשר לתורה ולמצוה, בעקבות הרועים אשר הופיעו אחרי כן, מחפשים הם בכולם את העיזות הקדמוניה בחירותה.

כג. המות הוא חזיון שוא, טומאתו היא שקרו, מה שבני אדם קוראים מות הרי הוא רק תגבורת החיים ותעצומתם. ומתוך השקיעה התהומית בקטנות, אשר יצר לב האדם השקיע אותו בה, הרי הוא מצייר את תגבורת החיים הזאת בצורה מדאיבה ותשוכה, שהוא קוראה מות. מתעלים הם הכהנים בקדושתם מהקשבה שקרית זו, שאי אפשר להמלט ממנה כל זמן שהממשל הכזבי כל כך שולט בעולם, כי אם בהעברת העינים מהמחזה המביא את רשמי ההטעאה הללו אל הנפש, על כל נפשות מת לא יבא, לנפש לא יטמא בעמיו.

כד. לא יעשה אדם את נפשו שקר, אל יכזב את הרגשותיו הפנימיות מתוך סערת הדחיפה של הסכמת הרבים. ואם הוא מרגיש רוממות וקדושת הגיון במקצע מיוחד, יראה להשביע את עצמו תמיד משוד התענוגים העליונים, ממקום שלבו חפץ. ואני, שהנני כ"כ מתמלא תנחומות אל בלמדי ברזי תורה, גם כשאני מרגיש את עצמי כ"כ ערטילאי, אל ירפו ידי, ובמעוזי אני מוכרח להחזיק. אע"פ שלא אפשר שלא לתן להתפקידים המעשיים את מבוקשם, בין מצד המעמד המעשי, בין מצד עצם החובה של הגיון התורה וידיעתה בכל המקצועות.

כה. כאב הלב המבוכה והפחד, שבאים בעת החיפוש של האמונות והדיעות בראשית חיקורם, איננו בא מצד איזה פחדנות גרועה, ואפילו לא מטעם איזה יראת עונש גרידא, אלא מצד הכמהון הנפשי להיות מואר באור האמת הבהירה, באותן התוכנים העקריים, שכל ההרגשות העדינות של יסוד חיי הנשמה תלוי בהן.

כו. הקדרות הנפשית באה מתוך האורה העליונה הפנימית של הנשמה, מתוך התשוקה הקדושה לאור העליון המרום וקדוש, חשק הקודש אל השיגוב האלהי. ומתוך שכמה שאדם רץ אחר אושר עליון זה מכיר הוא בתוכיותו כמה אינו מגיעו, מצטיירת קדרות נפשית בקרבו, שגוונה הוא שחור ותכונתה עצבון. אבל אין זה התוכן החשוך והעצוב הבא מתוך טמטום הלב ודרישות חיצוניות, כ"א יסוד האור הפנימי המחשיך בבהירותו. וכיון שהאדם קולט את המאור שבקדרות זו, ה"ז נגאל ויוצא מאפילה לאורה.

כז. כשמכיר האדם בעצמו שאינו נוטה כלל לדרישות של פרס בעד מצותיו ועבודתו, אל יקטן בעיניו כשרון זה, ויעבד היטב את החוש העדין הזה, עד אשר יבא באמת לצעוד על אותו דרך החיים של עבודת הרב שלא על מנת לקבל פרס, ומורא שמים יהיה עליו, בצורתה הבהירה הראויה למבקשי ד'.

כח. הרצון יסוד החיים הוא, הוא מוכרח להיות פועם בחיים. המוסר, התורה, כל אור קדוש ועליון צריך הוא לפעול עליו לווישירו, אבל לא לטשטש את כחו. החלשת כח הרצון על ידי מעמסות מטרידות, אפילו כשיהיו נובעות ממקום עליון וקדוש לפי דעת האדם, היא מדלדלת את הצורה העליונה של הוד האדם. אור הקודש בעז הרצון וחופשו, בהודו הרענן הוא מתגלה, ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל. והמעט הטרחים היא אחת ממגמות התורה האלהית, הנותנת שביל חיים ומהלך ישר לכל כח הרצון ממבועו האמיץ, ממקור החיים.

כט. התפלה היא מעמקת בנו את ההרגשה העליונה הקדושה, שהיא התמצית של ספיגת אור חי העולמים שבנשמתנו, והיא זורעת בנו אורות קדושים מצמיחים פרי ישועה. ולא לנו האישים הבודדים, בתור פרטיותנו, לבד, אלא כל מה שהתפלה עושה היא עושה בעדנו ועמנו ביחושנו לכל היש כולו, לכל החיים והמציאות, לכל ערכיהם, העבר, העתיד, וההווה. ומה נפלאו ההופעות, מה נשגבו ההתנוצצויות, ההולכות ומתגברות מכל תפלה, אפילו כשהיא עראית פרטית ומבודדה, וק"ו כשהיא קבועה, כללית וחברתית. היא נובעת מהמעין האלהי העליון שכל המרום והקדוש, כל הנשא והנשגב, בו כלולים וממנו נובעים, ואליה היא שבה באדירות כח, בחיל ובחוסן מלא קודש קדשים, ומוסיפה היא ברכה במעין החיים, מסרעפת היא את עץ החיים כולו ומפארת את ענפיו. פלגיו אשר ישקוהו מתחברים אלו באלו, ולשדים רבים ושונים, שכל אחד מלא זיו ונהרה, ממלא נחלי עדנים, המספיקים אושר ותענוגי אצילות עולמים, מתאגדים יחד, והיו למקור ברכה לנהרי אהבת עולם ואהבה רבה וברכה ושלוש לכל היקום. ותפלת ישראל בהנשאה למרום הקודש, בהרכזה בארץ חמדת עולמים, ובמרום מכון מקדש אלהי עולם, אדון כל המעשים, בה, שטפי נהורים עוברים בכל עולמים, נשמות מרובבות מתחדשות בזיו של מעלה, והאידיאלים העליונים מתנשאים בגיאות קדושה, והכבוד העליון מתברך עדי עד. ברוך כבוד ד' ממקומו.

ל. עבודת רוח תדירית היא להשוות את השכל והרצון במשקל אחד, לצד העילוי, ואת שניהם עם ההרגשה הפנימית, ואת האחרונה עמם.

לא. בזיכוכ הרוח, כל פגם מוסרי אפילו רחוק ודק מאד מורגש הוא על ידי הבטאה פנימית של מוסר כליות, וכל עילוי מוסרי מתגלה מעלתו על ידי הארה רוחנית, רוממות נשמה וחדות קודש. בתכונה העליונה, מתרשמת התורה כולה וענפיה כולם בהאספקלריא הנשמטית. זאת היא מדתו של אברהם אבינו, שקיים את התורה כולה עד שלא נתנה. המביט אל צור חוצב, יכול על כל פנים בנקל לפי הערך להגיע למדה זו, שבסיועה של התורה תחול עליו הופעת אורו של אברהם אבינו. ואז לאמר, הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי, לעשות רצונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי. כששני האורות הללו מתכנסים ומתאחדים יחד, יסוד הפנימי ויסוד המקיף, שהוא מתהווה למורשה בישראל על ידי כוחו של יעקב, שנסתגלה אצלו סגולת האבות, להיותה אחוזה בשלשלת הקודש של הדורות כולם, שבטי יה עדות לישראל, מאיר אור התפארת הנשמתי, במלא ברקו, מבית ומחוץ, יעקב מלבר ומשה מלגאו. האור המקיף הוא האור הפנימי, מצד כל היקום, זהו אורו של משה הנשאב מתורה של מעלה, חמדה הגנוזה מימות עולם. וזהו אור החיים, לחיי החיים. והאור הפנימי, זהו האור הבסיסי, העומד בתור חומר עליון ונשגב, לקבל את הצורה הרוחנית של האור המקיף, והוא מקור הדעת, שוכן החדרים, בכל ביתי נאמן הוא.

לב. המעין העליון של תביעת הקודש והמוסר הנשא, אור החסד של אברהם, הולך הוא ומתגבר. פוגש הוא את אור הדעת בהוד תפארתו, בהגלותו ביקרו, בתורת משה מורשה קהילת יעקב, אשר אמנם רק בתכונת ביטוי והגלותו בא הוא אחרי המעין הראשי של יסוד החסד הנשגב, יסוד משאת נפשו של ראש צורים אברהם אבינו עה, אבל מצד עומק אצילותו והגיון אידיאליותו הנה הוא רם ונשא מכל הוראת שם ואומר של חסד, וכל נטיית נפש, מקור דעת עליון, מאור חיי כל היש, בראשית כל מוחשבת יקום ועד אחרית כל, בו כלולים. ומחיי תורה שבכתב, זיו התפארת, מתפשטות האורות אידיאיות מעשיות וסעיפיות להיות למשקולת חיים לדור דורים, ביסוד הממלכה, המשפחה, האיש ומפעליהם, בתורה שבעל פה. וכן הולכים הם שלשת האורות הללו, תורת החסד, תורת החיים, ותורת השלום, ומתאגדים יחד, שולחים הם זה לזה את ברקיהם, רצוא ושוב. וכל נשמה אצילית, הנושאת דעה למרחוק בצדק ובמשפט, הרי מתמלאת תמיד טללי חיים, לשדי אורות, להחיות עם רב, להעדין עולמים מהמון חיי נועם, ההולכים ומפכים בגלי אורים, שמשפיעות הן שלשת המערכות זו לזו, הלוך וחזור, הלוך והתגבר, הלוך והתרבה, הלוך והתענף, אור זרוע לצדיק, הולך ומצמיח, עושה פרי לברכה, ולישרי לב שמחה.

לג. להוקיר את האמצעיים המביאים למטרה נשאה מעבר מזה, ולהיות העין פונה תמיד אל עצמותה של המטרה מעבר מזה, ולרומם ע"י הצפיה את האמצעיים עצמם אל רוממותה של המטרה, היא הפרוגרמה התדירית של מהלך החיים באשרם הפנימי, הפונה אל הקודש. כל מה שהננו הולכים וקרבים לדרכי ד' צור כל העולמים, כן הוקרת האמצעיים כולם מתגברת בקרבנו. כשהננו משתוממים על ארך הרוח, על מדת ארך אפים הנשגבה המתגלה בהמון כל המעשים וכל היצורים - מזעירות הזעירות, מזוהמת הזוהם, עד גדולת

הגודל ועד פאר התפארת, והכל הולך ומתקשר בשלשלת של אמצעים משולבים למטרה עליונה. ומרוב אונים ואמיץ כח איש לא נעדר - כל מה שאנו מתעמקים יותר בחזון עולם זה, מתגברת בקרבנו המדה של הוקרת האמצעים. כשהננו משקיפים על עמל האדם הפרטי והכללי, על יצרי הלב, על הרשעה ועל הכסילות, על המדות הרעות, על הרציחות, על העקמימויות שהם נגלים לנו במהלך התולדה האנושית, ובפרטיות בזמן שהעתים מגלים את מרירותם, והננו נושאים את עינינו למרחוק לדעה את אחרית המטרה של כל הסיבוב האיום הזה, הרינו מכירים את הוקרת האמצעים עד היכן היא מגעת, והננו למדים מזה עד כמה הננו צריכים להוקיר את כל האמצעים הכשרים, הקרובים והרחוקים, שהם מגיעים אותנו ואת הכל למטרה הרוממה, ששם חביון עז ד' אור הקודש מאיר בהודו.

לד. יש שאנו נרתעים מדיעות שהגו אותם חכמי לב קדושים ונשאים באומה לדורותיה, ואנו נסוגים מאותן הדיעות, ותופסים אנו במקומן דיעות אחרות, שרגשנו הפנימי יותר מתישב בהן, ומוצא את עצמו עומד בתמותו ע"י השפעתן. אבל לבנו שואל אותנו, היתכן שמעולים אנו יותר מאותם גדולי העולם שאותן הדיעות היו קניניהם. ועל שאלה זו משיבים אנו, שאותו הברק הטהור שבתוכיותה של כל דיעה, מתהלך הוא עם עצמיות הנשמה, והוא אינינו נמסר לא בכתב ולא בעל פה. אמנם הדיעות הנשגבות, שהן תמימות ומקירות ממקור ישראל בכל מלואיהן הן הולכות ונמשכות בתמימותן גם אחרי אשר ברק אורן מתעמם ע"י הצללים הרבים שהמקבלים הנמוכים עושים בהם ע"י קבלתם. ואותם הדיעות שיש בהם סיגים זרים, הנן מתבררים דוקא במורד המעלות של המקשיבים בעלי הכחות והעימום, שע"י מיעוט ההברקה הנשמית הדעה מתבדקת, וכתמיה מתגלים בלב ברגש ובשכל. ואין פלא שאותן הדיעות עצמן, שבזריחה המאירה של השמשות העליונות של הנשמות הגדולות אשר חוללו אותן, לא נראה בהן שום כתם ולא שום זריות וחיצוניות. אחרי כמה וכמה העתקות והעממות, הקטנות דורות, והחשכת רוחות מתגלים הסיגים ההם, והקטנים באים ומבררים הגות הלב של הגדולים, שאינם בערכם כלל, והם הם העוללים המיסדים את העז ומשביתים אויב ומתנקם. ואחרי הטוהר הזה באה עלינו הופעה רבת כח מכללות הזוהר של קדושת הנשמות אשר לתוקף אורן. כל המחשיכים הללו וכל צלליהם נהפכו לאורה כללית.

לה. לפעמים אפשר למשוך אור חיים ורעננות מתוך המקוריות העליונה אל הפרטים, עד שאפילו כח של מרץ והזדרזות אפשר לחזק בכל התפשטות הסעיפים הפרטיים מגופי תורה, מעשה וחכמה, על ידי ההתגברות הנשמית, שבאה מההתעמקות בשרשי ההשכלות העליונות, המקירות בלב נכון כהקיר בור מימיה. אבל לפעמים ההתגברות המקורית היא גם כן מבליעה עוד יותר את הפרטים, ונוטלת היא את האפשרות להתעסק בהם ע"י ריבוי שפעתה, נעשים הם כשרגא בטיהרא. אמנם בליעה זו אינה כי אם לשעה, בעת תוקף ההזרחה של האור המקורי, ומיד כשהאור הזה מתעלם במקורו העליון, חוזרת היא השפעה הרעננה להיות נוזלת דוקא על ידי אותה ההתגברות המקורית העליונה, שפעלה תחלה את פעולת ההבלעה, והיא מבלטת את העז הפרטי, עד שהדברים יוצאים חיים וקיימים, דשנים ורעננים בכח החיים והמעשה שבהם, חודרים לעמקי מעמקים, ומסתעפים להמון דקדוקים, תלי תלים, וחבילי חבילות. והכל צופה לעת הכושר, שעוד פעם יזרח האור המקורי הגדול, ויתעלו הפרטים אל מעלות ההכללה הרוממה, יבלעו עוד במקור חייהם, ישאבו בדממה מי מעיניהם,

המפכים ממקור עליון, ישתלמו שם בהשלמה עליונה. וכפי אורך ההבלעה, כה יגדל החיטוב המפורט, וכן יגבר האור הפרטי בכל חשיבותו, כצאתו מהתעלומה, כאש וכפטיש יפצץ סלע.

לו. אל יפול לבבינו בקרבנו, אם אחרי עמל שנים רבות, הננו מוצאים את עצמנו עומדים בראשית הדרישה של אותם התוכנים שכ"כ עסקנו בהם וסבבנו את מרכזם, וביחש המוסר ונטיית הטבע הננו עומדים לפעמים על אותו המעמד הזעיר, עד שאנו צריכים לישר את עקמימותנו בכל אותו הזירוז שבראשית מצעדנו על הככר המוסרי. אחרי כל אלה יודעים אנו שלא לשוא היה עמלנו, ועושר גדול עשה רוחנו בעמלו, וההחשכה הבאה לנו אחרי מהלכים ארוכים ורבים, איננה באה כ"א להורות לנו דרך חיים סלולה, שנהיה תמיד, גם עד זקנה ושיבה, עומדים חמושים בכחותינו הרוחניים לעבוד ולמשא, ולא נאמר בשום פעם כי כבר מלאנו את החק, כי לא להגיע לאיזה מדה ידועה היא מטרתנו הכללית, כ"א להתעלות וללכת תמיד הלך ועלה. וכאשר תבא איזה עצלה לבהלנו ולהרפות ידינו מעבודה, באה מיד האפלה קודרת, ומשימה את כל העמל העבר כאילו לא נשא לנו פרי, וכאילו הננו עומדים במצבי העוני והדכדוך כבראשית ימי התחלת עבודתנו, למען נדע, כי לא לרכוש סכומים ידועים בנכסים הרוחניים נקראנו, כ"א להרבות פעל ולעבוד. אשרי איש ירא את ד' במצותיו חפץ מאד, במצותיו ולא בשכר מצותיו. ואחרי אשר נקבל בחפץ לב גם את המעבר המחשיך, יגיהו לנו אורים חדשים גם ישנים, ד' אורי וישעי ממי אירא.

לוז. כשם החכמה ההסתכלותית היא בנינו של עולם, כך היא הטבעיות המוחשה בתום הנפש - יסוד הבנין. וההכרה היא, עם כל טובה, מצד חולשת האדם, מערערת קצת את היסוד האיתן של החוסן המאיר והחי אשר להטבעיות. עומדת היא הטבעיות בהגנה, ושומרת את עוזה במה שהיא מוצלת מהשפעת ההכרה של האדם, מפני שהתעלומה בו היא כ"כ רבה, ובכל אדם גנוז חוסן ישועה בצדדים הבלתי מלומדים שלו, המגינים על המגרעות של התלמודות. ובשביל כך לפעמים האדם מזדעזע, וכן העולם, ע"י שאיפה כוללת של מופלא, הפורצת כל גבולים, וחפצה לחדור בכל המקצעות, שאז האיתניות הבהמית של האדם, הטובה והמוצקה, עומדת בסכנה. ותמיד ראוי לנשאי הרוח לדון עד הפליטה החסינה של התום הטבעי לגונן עליה מיד ההתחכמות הקלושה אשר לאדם.

לח. השאיפה לדברים גדולים דוקא, ליצירות גדולות למדעים גדולים, למדריגות גדולות, היא מרוקנת את האדם מתוכיותו, שהיא הולכת ומתכוונת דוקא מזויזפים תדיריים הבאים בלי הרף, קמעא קמעא.

לט. צריך לזקק את מדת הקנאה, כשהיא באה אל גבול הקודש, שתהיה קנאת ד' נקיה. ואם אי אפשר על פי רוב בלא צחצוחים של חולשת בשר ורוח, מכל מקום צריכה הבקורת העצמית לברר את בסיסה העקרי שלא יהיה קנאת איש מרעהו, המביאה רקב עצמות, כי אם קנאת ד', הנותנת לבעליה ברית שלום.

מ. בעולם הרגיל של המחשבה מוכרחים הפרינציפים להיות סותרים זה את זה, ודוקא מסתירתם יבא הבנין הרצוי. הסתירה מביאה לידי הכרעה. וההכרעה מביאה לידי ריכוש של אוצרות מקובצים מעברים. והחיים

הרוחניים מתברכים בעושר גדול. יש אמנם עולם עליון ברומה של המחשבה, ששם כבר השלום מושקף, ודוקא מתוך ברכת השלום, מתוך השקט והנחת, מתוך השלוה והנועם, הכל מתברך ומתאדר. כשאנו עומדים בגי חזיון עליון זה, הננו סוקרים את הפרינציפים בשרשיהם, והננו רואים את אורח השלום שבהם, את הצד השווה בכל מילואו.

מא. ההבנה של השגחה כללית וידיעה כללית שבפילוסופיה, כלפי מעלה, מיוסדה היא על עומק הדעת, שעצמיות הפירוד לפרטים היא הכרה מוטעת, מצד הכחות שבהכרת הברואים, גם העליונים שבעליונים. אבל האמת הוא, שהמצוי כולו הוא כלל גדול, ואם כן כלפי מעלה, שמוארה שם האמת הבהירה, ההשגחה והידיעה היא באמת כללית.

מב. הבחירה הצפונה היא יסוד כל חק ומשפט, והיא שמה את המערכות לפי מדרגוהיהן, מגדולי המציאות עד קטניהם. והבחירה הגלויה, המתגלמת בבני אדם, שהמשפט המורגש מתראה על ידה, הוא רק כנטף מן הים לגבי הבחירה הכמוסה, שכל מערכת המשפט של כל היש מתנהגת על ידה.

מג. מגמת ההווה כולה, מצד החפץ הכמוס האין סופי, היא כפי הגלותה לנו, עצה גדולה של התעלות והוספה נצחית, שאם אין מציאות של קוטן וחסרון לא יוכל להיות רק גודל ומילוי, אבל לא התגדלות, ודריכה תדירית לתוספת ברכה. ואף על פי שאין קץ להעילוי של השלמות המלאה, שאין בה עילוי מצד אין סופיותה, מכל מקום כלול בה גם כן זה הכח הנשגב של התעלות תדירית, וזה נחשב כאלו השלמות המוחלטה משתלמת על ידי ההשתלמות, הבאה על ידי הופעת הקוטן הבא אל הגודל, ועבודה זו היא צורך גבוה.

מד. האמת היא תכונתם של ישראל, מפני שנשמתם עלתה במחשבה הקדומה, והם שואבים את ציורם מקודם שנברא העולם ונתגשם, ואז כח השקר עדיין לא החשיך את המציאות, אבל העמים נוטלים את ציוריהם מן העולם המוחשי שמתהפך אצלם לרעיון, וההגבלה כבר היא מחושכת מן השקר. ומתוך כח הדיבור הישראלי הוא בא ממקור המחשבה האצילית, ופועל את פעולתו במציאות, וכח הדיבור הנכרי הוא רק מצייר את המציאות. ומתוך שאפשרות הציור של הרוממות מעל לכל מוגבל ומצוייר, שהוא המבא להכרה האלהית המוחלטה בטהרתה, היא נחלת ישראל, ואינה נתונה לכל גוי, נאמר רק בישראל ד' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר, ואין ב"נ מוזהרים על השיתוף, מה שהוא מנוע מתפיסת ציורם וכחם הנפשי. ועמון ומואב כשטפלו שקר על הכרובים אמרו ישראל הללו שברכתם ברכה יעסקו בדברים הללו, הודו על חוסן הדיבור של ישראל. ואשים דברי בפך ובצל ידי כיסיתיך.

מה. גדולים הם יסורי היצירה, הנתקת האדם מהעולם העכור, שכחות החיים החומריים כולם כל כך מושרשים בו, אל עולם האצילות והטוהר, ששם הנשמה האנושית היא אזרחית ופועלת בחופש כחותיה. אמנם כמה גדול הוא גם כן עונג היצירה, בזה שהנשמה מוצאת היא את מנוחתה. את תעופת חייה העצמיים. וצריך כל יוצר לחשוב חשבוננו של עולם זה, שלא יקוץ ביסורי האהבה של היצירה. כי רק על ידם יזכה לאותם הענוגים

העליונים המופלאים שלה. ולא ידאב רוחו בקרבו גם אם רבו יסוריו היצירתיים, שלפי מדתם יגדלו העונג והברכה. ולעולם אל יבקש את התענוגים העדינים לבדם בלא יסוריהם. כי אז הם אובדים את עדינות ערכם. ואין האור החי מתגלה מהוד של מעלה. כי אם דוקא על ידי אותו המירוק של ההסכמה הנפשית, לשמח ביסורים שהם הם מקורי העידונים.

מו. איש יחידי צריך למצא עצמו בעצמו, ואחר כך הוא מוצא את עצמו בעולם המסבבו, שהוא חברתו, צבורו ועמו. הצבור מוצא את עצמו בעצמו, ואחר כך הוא מוצא את עצמו באנושיות כולה. האנושיות היא מוצאה עצמה בעצמה בתחלה, ואחר כך היא מוצאה את עצמה בעולם. העולם מוצא את עצמו בעצמו ואחר כך הוא מוצא את עצמו בעולם כולם, המסבבים אותו. הסביבה העולמית בכללותה היא מוצאה את עצמה בעצמה, ואחר כך היא מוצאה את עצמה בהכללה הסוג סוגית העליונה של כל העולמיות. העולמיות היא מוצאה את עצמה בעצמה. ואחר כך היא מוצאה את עצמה בהחוסן המלא, בהאור העליון. בהמון החיים ומקור ימיהם. בהאורה האלהית. ואז מתאחדות כל ההכרות הללו יחד, וחוזרות ונעשות חטיבה אחת, שכללותה היא אדירה לאין חקר, ופרטיותה היא חסינה, תמימה שלמה ומבולטה עד אין קץ ותכלית. ושטף החיים הולך ושוטף, ואור הקדש הולך ומתגבר. ושרים כחוללים כל מעיני כך.

מז. הבינה והציור, המדע והחפץ, הלא רק שביכים קטנים הם מאוצר החיים, האוצר בעצמו מלא הוא במילוי אין חקר בעומק נורא. העזיזות של החיים, המתגלה בחפץ החיים, שכל החפצים הם תולדותיה, חזקה היא מאד בחסנה, צורתה קבועה היא, כל הצורות הרוחניות מתטבעות על פי אותה המטבעה הספונה בקרבה פנימה. כשיוצאת מריבה בין כח לכח, בין איש לאיש, בין עם לעם, בין עולם לעולם, המריבה בתוכנה היא תוצאה מהשינוי והניגוד שיש בעצמיות של אוצר החיים. מעט מאד הוא הערך של יסודי ההתנגדות, שהם מתבטאים בבינה ופירוט מדעי, כל אלה הם סימנים קלים, שמפני חולשת ההכרה הם מתבטאים בתור סבות ודרישות. אבל היסוד העליון הוא שנאת החנם, שאוצר החיים מבטא למה שהוא מנגדו. ויצרא דשנאת חנם זה חובק בתוכו את סתר האהבה, שהיא גם כן כמותה אהבת חנם, שאור השלום והאורש רק בה הוא גנוז. וכל הנימוקים, המתגלים בגילוי הגיוני ובמערכה צורתית מתוארה, הם רק ניצוצות קלים, שמתוך שאין הספירה המוגבלת של עמדת חי האדם בהוה יכולה לקבל את שיגוב האור של האוצר במילוי תוכיותו, מסתפק הוא בציורים קלושים, שמכילים רק צללים כהים של המקוריות, אשר לאהבת החנם ושנאת החנם, שיסודן הוא שנאו רע ואהבו טוב. וכאשר עומק הרע ורוממות שרשו הרי הוא עומק הטוב, נמצא שעומק השנאה הרי הוא עומק האהבה. ואם נחרבנו, ונחרב העולם עמנו, על ידי שנאת חנם, נשוב להבנות, והעולם עמנו יבנה, על ידי אהבת חנם, היורדת מראש צורים, וחנתי את אשר אחן ורחמתי את אשר ארחם, שהיא התיאוריה הנאמנה של העברת כל הטוב על פניו, של זה האיש משה. אבל תיכף בהולדו בא הטוב עמו, ותרא אותו כי טוב הוא, יבא טוב ויקבל טוב מטוב לטובים.

מח. אין להתנגד אל הנשמה העצמית, בהגלותה. והתגלותה תדירית היא, גם בעת אשר עבי עננים מכסים את בהיקות אורה, היא מאירה בכל גבורתה, והיא נושאת את העולם ואת האדם למטרת אשרו, הנעלה מכל שם של

מטרה. הנשמה הוגה מבלי הגיון, פועלת מבלי מפעל, עמה רק עמה הננו עולים באותן המעלות, שכל דחיפת חיי המציאות במעמקי רזיו דוחפת אותנו אליהן. אז תתענג על ד'. זהו סוד צמאוני, ורז ריווי.

מט. מתרחבת היא דעתו של אדם, כשהוא נושא שאחרים מוארים על ידו באור חכמה, ומתקצרת היא כשהיא נושא לחסד.

נ. בעזיבת התורה והחכמה, כל רגע ורגע של תוהו העובר על האדם, מתאיללה היא ההצטיירות האלהית השרויה בעומק החיים של נשמתו, וכל רגע של הגיון דעה, של הארת תורה וחכמה, ההצטיירות האלהית הולכת ומתעלה.

נא. כשהצמאון אל התורה מתגבר, זהו אות התרוממות להנשמה, והוספת אורה. ראוי להשתמש בשעת כושר זו ולשתות בצמא את דבר ד', אדכפנת אכול, אדצחית שתה. הצמאון הזה אפשר להרגישו ג"כ במעמד הכלל. יש צמאון לדבר ד' שאותותיו הם כמוסים מאד, אבל להכירם אחרי החידור הראוי אפשר. לפעמים מתגלות מחלות רוחניות עזיזות, שהן באות רק מצער הצמאון הרוחני שאינינו מרווה, ואז במקום להלחם נגד המחלות, אשר נולדו מכבר, ראוי יותר להלחם נגד הסבה הראשית, שגרמה לכל המחלות, והוא להסיר את אי הריווי של הצמאון להשביע נפשות שוקקות.

נב. מה מאד ראוי להיות עומד על המשמר המחשבתי והציורי, לקלוט כל רעיון תיכף בהולדו במחבואי הנפש, לשמור את צעדיו מראשית יציאתו מתוך התעלומה הכמוסה אל אור ההתגלות, ולרשום את כל הרשימות שמרגישים בשימת לב בכל ארחות הפיתוח שלו.

נג. החטא גרם שבע"ח נתקו ממדת הצדק, והותר בשרם כירק עשב. ההתרחקות הזאת שהאחים בבריאה נתרחקו, שמרה על האנושיות בהשתפלה, שלא תצמד לאותו הכיעור שיש בהסיג התחתיתי של נפש ב"ח הבהמית, אבל לעומת זה אבדה ג"כ את הבסיסיות האיתנה של המדות הטובות, המוטבעות כ"כ עמוק בנפש הבהמה. כשיחזור העולם לאיתנו, יתקרבו הרחוקים, ואריה ונמר וזאב, נחש ודוב וחביריהם יכנסו במערכת הצדק בתכונתם, ויתקשרו למעלת הצדק בחובת האדם נגדם. הזיקוק העולמי של הנפש הבהמית, שתטהר מסיגיה, יהיה הגורם שהאחזה עם היצורים כולם אשר תתגלה לא תערב שום סיג בנפשות האדם, המתחברות חיבור אחותי עם נפש בע"ח כולם. והשפעה הטובה של מיזוג הכחות, והחסינות המוצקה של הנפש הבהמית בטבעיותה, תשפיע בכחה האמץ על הנפש האנושית, לתת לה העז והתם הבריא, אשר נעשקו ממנה לרגלי סעיפי החטא אשר נתפש בשדרות הדורות והעולם. וכל החיל החי בתוכן ישוב לאיתנו, לכבודו, לשלוחו ורוממותו.

נד. האהבה בטהרה מתפשטת על הנפשות, הכוללות ומוקפות מהנפש האוהבת. הנפש האוהבת היא לעולם גדולה וארוכה מהנפש האוהבה. ויש שצריכה האהבה להתפשט במספר נפשות. לפי הכללתה של הנפש

האווהבת והמקיפה. וזהו רז של י"ח הנשים של המלך והאלף אשר לשלמה, ובכלל אי הגבלת הנשים של התורה. הנשמה הגברית היא יותר מקיפה, ארוכה, רחבה ועמוקה מהנפש הגברית. ומילוא האהבה משתלם בהתכנסות פרטי ההכללה אל הכללות בעצם כח גבורתו. והדוגמא העליונה היא האהבה האלהית אל כל העולמים, כל המעשים, כל היצורים, האצולים. הברואים, וכל חפציהם. הכל יוכל וכוללם יחד.

נה. אין מרגישים את היופי של העולם, כ"א לפי המדה של יופי שיש בפנימיותה של הנשמה, שבאמת כל היופי שבעולם הוא רק התגלות מצערה מיפיה של הנשמה, שהיופי החיצוני הוא רק גורם שיוצא מן הכח אל הפועל, מן הסתום אל הגילוי - יפיה הנהדר של נשמת האדם הנחצבת ממקור התפארת.

נו. כל מה שהנשמה תובעת יש בו אוצר חיים גדול מאד. ע"כ אושר האדם תלוי הוא בשימת הלב לתביעותיה של הנשמה, גם כשהיא הומה בכמהון בעלמון, שאי אפשר למצא בו אותיות, תיבות, גזירות והבנות מפורטות ומובלטות. צריכים ללקוט את הפנינים הללו מקרקע הים של יסוד החיים, ובהמשך הזמן, ע"י הופעתה של תורה עליהם, יוציאו אלה הגרעינים הכמוסים את ציציהם ופרחיהם הנחמדים, שחיי עולמים עונג עולמים וחמדת עולמים אצורים בהם. פרי עץ החיים אשר יאכל מהם האדם וחי לעולם.

נז. הרגשת האמת היא יסוד התשובה. ההכרה, שהעולם כולו וכל הופעותיו הוא רק הזרחה ממעטה לבושו של אור האמת המחלטה האלהית, משרישה בלב אהבת אמת בהירה, וכל הבטאה מנגדת ליסוד האמת, בין שהיא בדבור בין שהיא בתנועה ובמעשה, הרי היא נטולה מן העולם. עבודה מהמציאות ומסולקה מן החיים. והבקורת העצמית, כשהיא חודרת יפה בתוכיותה של הנפש ומבררת יפה את כל הנעשה וההגוי, היא מעמקת את החרטה על כל העדור מאור האמת שבהופעות החיים של האדם, ומרגישה את הנוול, את הכעור ואת האפסיות שלו. ושב האדם אז בתשובה מאהבה אל אור האמת. ותלמיד חכם ג"כ מבעי ליה למימר חד פסוקא דרחמי בעלותו על ערשו, להפקיד רוחו למקור האמת, להחליף כח לעבודת האמת, בתורה דכתיב בה אמת, - כגון: בידך אפקיד רוחי פדית איתי ד' אל אמת.

נח. חסרון אמונה ביסוד הטוב מביאה מורך הלב, וזה המורך גורם, שאי אפשר לאדם לעמוד במערכה הרוחנית של החפצים הנשגבים. חושש הוא שמא אינינו ראוי להתשוקות הרוממות, שהנשמה כ"כ מתאוה אליהן, ומתוך כך הולך הוא ונופל, מתנונה ומתדלדל. וזהו כל היסוד של הנפילה אשר לאדם, שהביאה אותו לידי המהומה והמגערת, העלבון והמשטמה ושפיכת דמים רבים - חסרון האמונה באור הטוב המאיר בקרבו. ישראל הם יסוד האמונה בעולם, אמונת ד' בכל הודה מתגברת והולכת בכנסת ישראל, ועל כן היא רק היא היתה, הוה ותהיה מאירה באור הטוב של האמונה העליונה בעולם. היא הניה האומה היחידה, השומרת את טהרת האמונה וחסנה. ישראל עזין שבאומות.

נט. כשהאדם שב בתשובה ואינו מניח את תשובתו, אע"פ שיש בידו דברים המעכבים את התשובה, שנדמה לו שאינו יכול לשוב עליהם, ומ"מ הוא אווזו ברעיון התשובה, סוף סוף יבא ג"כ לשוב מאותם הדברים המעכבים

את התשובה. ואז תהיה אורת תשובה למפרע גדולה מאד, ומתוך יציאתה מן המצר, מתוך העכובים הגדולים תפעול בכח עז וחזק מאד, ותהיה מהמינים הנבחרים של התשובה, החותרים את המחותרת לקבל את תשובתם של בעלי התשובה שאינם ראויים להתקבל, כמנשה וחבריו. וכשם שבמקום שבעלי תשובה עומדים, שם אין צדיקים גמורים יכולים לעמד, כן במקום שבעלי תשובה ששבו-אע"פ שבידם הדברים המעכבים את התשובה עומדים אין בעלי תשובה פשוטים יכולים לעמד שם, שהם נחשבים לגבי אותם בעלי התשובה, שכאו לשוב ובידם הדבר המעכבים את התשובה, כמו צדיקים גמורים לגבי בעלי תשובה.

ס. וכמו שהדין נוהג בתשובה, כן הוא נוהג בתפלה. ישנם דברים המעכבים את התפלה, ומי שנדמה לו שכל אלה הם בידו ומ"מ הוא אווז בחזקה ביסוד התפלה, והוא קורא לד' בכל עת, סופו שיסורו ממנו כל הדברים המעכבים. ואז אור התפלה הבאה מתוך הדברים המעכבים הולך הוא למישרים בחיל גדול, בגבורה של מעלה, ומפלש נתיבות להמון תפלות נדחות של עצמו ושל כל העולם כולו, ומתקים בו דוקא מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה, ד' לי לא אירא מה יעשה לי אדם, ד' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי.

סא. כשמתגבר האיווי להיות טוב לכל, אז יודע האדם, שהארה מעולם העליון באה אליו. ואשריו אם הוא מכין מקום הגון בלבבו, במוחו, בפועל כפיו ובכל רגשותיו לקבל את האורח הנשא הזה, שהוא גדול ועליון מכל נכבדי ארץ, יחזיק בו ואל ירפהו. וכל המניעות והעיכובים, הגשמיים והרוחניים, המעכבים את קבלת הרעיון הקדוש הזה אל תוכיותו, אל יעצרוהו, על כולם ילחם, ובמעוזו יחזיק, וישא דעו למרחוק, להחזיק במדותיו של מקום, הטוב לכל, ורחמיו על כל מעשיו.

סב. רגילות גדולה צריכים להתרגל, כדי להרגיש את עוצם כח החיים והישות של הכח המחשבתי, להכיר את העיזוז של הרעיון ואת השלטת החיים וחוסן המציאות של המחשבה, ולהבין על-פיה של הכרה זו, שכל מה שהמחשבה מתרוממת, מתעדנת ומתצחצחת, הרי האדם והעולם מתרוממים, מתעדנים ומתצחצחים. וכל צדדי המציאות הם תמיד למטה מכח המחשבה, עליותם וירידותם תלויים הם בעליות וירידתו של הכח המחשבתי של האדם. ומזה יבא האדם להכיר את האושר הגדול שהוא מביא לעצמו ולעולם ע"י האלהיות של המחשבה. המחשבה הקשורה בהציור האלהי היא המחשבה היותר מעודנה, יותר עזיזה, גבוהה וחסינה שבעולם, ועז תקפה נותן הוא חוסן ועז לכל המפעלים. התנועות, ההויות והחיים, כל הלימודים והחינוכים שבעולם, אינם כי אם כלים מכשירים את הכח המחשבתי שיהיה היוצא אל הפועל תדיר, במעמדו היותר עליון דהיינו הציור האלהי.

סג. יש בטבעיותה של קדושת האמונה - לבד כח החיים העליונים החיוביים שלה, שבזה היא מעמידה את היותו של האדם ושל העולם כולו בקרן אורה, ומקרבנו למקור החיים - גם כחה השלילי, שהיא שוללת מיסודה את השכלת האדם, כי כל המגיע ומושג להכרתו של האדם, הרי הוא חול, ואינינו מתעלה ביסוד קדושת האמונה, שהיא מפכה כמעין המתגבר רק מיסוד האור האלהי שבה, שממעל לכל הגיון ושיקול דעה אנושית. וכח שליליותה, כשמשמש בו כראוי לו, הרי הוא עוצר את השטף של ההשכלה החילונית, שלא

תאפיל את הזוהר העליון של אור האמונה, החפשי מכל הכבלים שדעת האדם אסורה היא בהם. אבל כשמשמשים בו שלא כהוגן, הרי הוא מאפיל את אור השכל, גם במקום שהוא צריך להגיה שם את אורותיו. כי דוקא ביסוד המבטיח של העליוניות שבתוכיות הפנימית של האמונה בעוצם קדשה, אין יד השכל מגיע שם, ואם נשתמש עמו שמה, הרי אנו מגבילים במחוגה קצרה את מה שמרחבי שמים ושמי שמים לא יכולוהו. אבל בהסתעפותיה של אור האמונה, ביחושיה והמון צדדיה - ההולכים ומסתעפים בעולמים הרבים, הרוחניים והחמריים, המעשיים והאידיאליים - תוקף ברכתם תלוי דוקא ע"פ אותה המדה, שהחכמה האנושית, מיסוד אור הדעת הממלא חדרי לב והיכלי רוח ונשמה, היא מתפשטת ומתגברת. וכזה נאמר יהיב חכמה לחכימין, ומנדעה לידעי בינה. וביראת ד' טהורה, מתחברים המעינות של מעלה ושל מטה, של אור השכל ושל קדושת האמונה, והיו לאחדים.

סד. הגידול הרוחני כפול הוא בכמות ובאיכות. כל מה שמעלת הנשמה משתחררת מהפגעים החמריים, כן מתמלא הרצון למצא ענין רק בדברים גדולים, רבים, כלליים וחשובים. אור היושר הנתבע מאת הנשמה, מתפשט לא על חוג צר ומיוחד, כ"א על כלליות המציאות, ומתוך הריבוי הכמותי שלו, גם האיכותיות מתגדלת, והמהות של המבוקש עצמו מתפשטת בדרכים יקרים עליונים ונשגבים.

סה. הפרטיות צריכה לצאת מן הכח אל הפועל, להעשיר את יקר תפארת המציאות. הכלל חובק בתוכו המון הפרטים בבליה. אבל למען צאתם של הפרטים לאור ההויה, צריך כל פרט להיות מתבלט במהותו היחידה, ולזה צריך הוא לכח מעכב, לכח מתנגד לכל הפרטיות, שעומדים להיות מצבינים את פרט זולת עצמיות פרטיותו. וזהו יסוד השנאה, שבונה את העולם. יסוד המלחמה בחיים ובחברה, יסוד ההגבלות בדעות ואמונות. הכל למען יהיה מקום שיתפתח כראוי כל ערך מיוחד, ולא יבאו אחרים, אישים, עמים, הנחות וצביונים, דעות ואמונות, לקחת את מקומו. נמצא, שיסוד השנאה הוא האהבה והשלום, הבא דוקא ע"י ההתאמה של כחות גמורים. שאחרי השלמתם הם מתאגדים ביחד להיות עושים עולם שלם עשיר ומלא.

סו. באותה המדריגה עצמה שצריך אדם לבנות את הבנין החומרי שלו, כדי להכין בסיס הגון ואיתן לכל הערכים האידיאליים, כן צריכה היא הרוחניות האנושית להיות בנויה יפה באורח אידיאלי חזק, כדי שיהיה בסיס הגון להמאויים העליונים מכל הגיון אנושי. ובמקוריהם נמצא בהחוסן האצילי העומד למעלה מכל הגה ורעיון.

סז. הנסיון בעצמו, כשאין דעה בוחנת מצטרפת עמו, לא יתן מאומה, אבל יחד עם המשקל השכלי ירומם את התוכן של האחרונה בערך כפול ומכופל.

סח. אי אפשר לדרוש מעצמו, ולא מהעולם בכלל, אידיאליים נקיים, בלא תערובות סיגים שבאים מצד טבע החומר והעכירות החברותית, וכלל הכל הוא בההתקדמות היותר מוצלחה. לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

סט. התעוררי נפשי, התעוררי בגדולה האלהית שלך, אל תתבטלי, ולא תכנעי מפני גאים סוררים - שאינם יכולים להשיג את הלך רוחך ועדנות נפשך בציוריה הטהורים, ובעריגתה העליונה אל השיגוב העדין - השיגוב האלהי, ואל היושר, האמת והטוהר הנערץ. דעי את ערכך והתרוממי.

ע. רז האמונה, אור האלהי שבנשמה, המבקש את הרוח הטהור, את הקודש הנשגב בחיים, בהרגשה ובידיעה, מתגבר הוא על קדושי רעיון, מתפצל לפצלי ענפים, משתרג לשריגים, ומכה גלים בים החיים. לפעמים הננו מוטרים בזיו יפיו, עד שההתעסקות הפרטית של העולם ושל המעשה, נתקת היא מאתנו. אבל אנו שבים להקשיב שיח קודש מדבר ד', בתורה שבכתב ושבע"פ, במשנה ובתלמוד, ברוחב הגיון וסברא, שהוא בא ממקור עליון, ממעינים מלאי עז חיי קודש קדשים, מתיקון האוון השומעת, המתעלה על כל הקשבה פנימית.

עא. ההכרה שההשפלה במעמד המוסרי היא מעכבת את הפריחה הספרותית, היא הרגשה ישראלית מיוחדת. רק אנו מכירים באמת, שכדי לתקן את הספרות צריכים הסופרים לטהר בתחילה את נשמותיהם, והננו מרגישים בעצמנו צורך גדול לתשובה בשביל ההתנשאות אל המרומים הטהורים של הספרות הזכה המיוחדת שלנו, הנובעת ממקור חכמת ישראל, שהקדושה והטהרה, האמונה והגבורה הרוחנית, הנה הנן מקורותיה.

עב. ישנם צדיקים כאלה שגופם קדוש מאד, והם חלושים במדה מרובה, וצריכים להטפל הרבה בצרכי גופם, וכל זה הוא מכון כונה עליונה, כדי שיהיו עסוקים הרבה בעניני גופם, שהם מרבים בזה קדושה גדולה בעולם, ומורידים את האור העליון מראש המדריגה העליונה, עד המשכת האחרית של המדריגה התחתונה של הגופניות, ונמצא שהכל מתברך והכל מתעלה על ידם. ואותם הצדיקים בעצמם תמשך חולשתם, כל זמן שלא יגיעו לאותה המדה של התגלות הקודש אשר להכרת עצמם - בתוכיות נקודת קדשם, שהם בשביל כך לא נשלמו בכח האמונה העליונה, להאמין בקדושת אור ד' השופע על חייהם ועל כל תוכן ערכיהם, גם על המערכה החמרית שלהם. ובשביל חסרון אמונה זו, מוכרחים הם לסבול חולשה, כדי שמתוך ההכרח יטפלו בעניני גופם, אבל כאשר יגלה עליהם אור החסד העליון, ויכירו את תוכן הקודש ואת המעלות העליונות, שהם עצמם, והעולם כולו עולה עמם ע"י טיפולם בעניני גופם, בשמירתו ופיתוח כחו, אז ישובו להיות אדירי כח גופני. ועוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו, להגיד כי ישר ד' צורי ולא עולתה בו.

עג. יש עולם של חול ועולם של קודש, עולמים של חול ועולמים של קודש. העולמים סותרים זה את זה. כמובן הסתירה היא סוביקטיבית. האדם בהשגתו המצומצמת אינו יכול לפשר בין הקודש ובין החול, ואינו יכול להשוות את סתירותיהם, והן אמנם מיושבות ברום עולם, במכון קודש הקודשים.

עד. התשובה העליונה, שיסודה היא ההשכלה הקדושה והתאדרות ההשגה בנועם ד', היא המקור והבסיס לתשובה התחתונה של הישרת המעשה ושל התעלות עדינות המזג. ויסוד התשובה העליונה הלא היא יסוד

התורה בכל התפשטות שרשיה וענפיה. ואם ישער האדם, שהתשובה התחתונה היא מנועה ממנו לשעה, מלהשיגה בכל שלמותה, ירוץ אל התשובה העליונה, וסוף הכבוד לבא כיון שבחפצו הפנימי הוא נוטה ורוצה לתמם בידו את שתי התשובות. ובמשך הזמן תביאהו התשובה העליונה גם לידי תשובה תחתונה, שהיא קדושת המעשים הפרטיים וקדושת הטבע הגופני, טהרת המזג והתעלות התכונות הטבעיות, ולבו ובשרו ירננו אל אל חי.

עה. טהרת האחדות האלהית המושרשה בכנסת ישראל, היא נותנת לה את כל צביון חייה, והמעלה הישראלית מתבלטת בזה שהיא זקוקה כ"כ לאותו אור החיים האלהיים, עד שמבלעדו אין לה תוכן של חיים עצמיים. ותכונה זו שרויה היא בנשמת האומה, וחודרת באופי החיים של כל יחיד מזרע בית ישראל, בין מדעתו בין שלא מדעתו. וזאת היא דרגת הקודש העליונה, שנותנת לישראל את כל היפעה, כל הנצח וההוד, והיא היא המבטחת בזרע עזה את בטחון הגאולה המתרוממת מימות עולם, וחודרת במלכות כל עולמים, שמתוך סגולתה העליונה תופיע בהדר יקרה גם במערכות החוצפא אשר בעקבתא דמשיחא, לפאר גם בכחה את פאר חי העולמים ולעטר ישראל בתפארה.

עו. צדיקים גדולים צריכים לדעת ולהכיר את אור ד' השוכן בתוכם. ולפעמים אינם יכולים לעסוק בתורה ולא בתפלה, ולא במצות, מפני שהקדושה העליונה המופעת עליהם היא מבקשת את התפשטותה. וכל שיחתם אז באמת היא תורה, וכל חפציהם ונטיית לבבם היא תפלה, וכל תנועתם היא מצוה. והאור הפנימי העליון, החבוי וגם מתגלה בכל אלה, הוא מחיה את כל התורה, וכל התפלה, וכל המצות של כל דורם, ולפעמים של כמה וכמה דורות, שלפניהם ושל אחריהם, אמרו צדיק כי טוב.

עז. צריכים להסביר את היסוד של התפלה. התפלה במובנה הרגיל, הבקשה, פעולתה היא טכנית אידיאלית, במובן מקודש עליון. הרצון הפרטי איננו דבר בודד, סעיף הוא מהרצון הכללי, משפע הרצון המתעלה מעל לכל לראש, משפעת הרצון המחולל כל, הבורא כל עולמים, המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית. חלוש הוא הרצון המסועף, אפס היא מדת היכולת שלו, מפני שהוא בצירור נפרד מהחפץ הכללי, לפי אותה המדה של עז הדבקות אשר להרצון הפרטי בהרצון המקודש הכללי, לפי מדה זו הרי הוא מתעלה, ויכלתו מתגברת. בעת התפלה, שהאדם פונה אל ד' מעומק רצונו, מתעלה העז המהותי של הרצון הפרטי שלו. וכפי ערך הדבקות האיכותית הזאת, הרצון הזה הפרטי, שנשתחרר מפרטיותו, והוא הולך, רץ מדות, עף וטס, ומתגבר מתוך חזרתו ליסוד חייו, למקור מחצב מהותיותו, לעומק רצון ד', אדון כל, הרי הוא פועלאת פעולתו, כפי רצונו וצירורו.

עח. לפעמים יש שהענפים של הטובות והחמודות במדות ובדעות, הם סותרים זה את זה בהתפשטותם ברוחו של האדם, שהוא צר מהכיל אורים רבים ושונים, ומתוך כך אור אחד דוחה את חבריו. ועלינו להסתכל על אותם שהם מצד אחד ברוכים בנטיות והשרשות של הארות טובות, ומצד השני הם לקויים בכמה החשכות המעיבים את רוחם, בעין של חמלה ושל כבוד. ובזה יצדק הרעיון של ופעה פיה לבלי חק - למי שלא קיים אפילו חק אחד, אבל אם קיים חק אחד במילואו, יש שהמילוי של חק זה לקח את כל לבבו, את

כל רוחניותו ואומץ חיל נשמתו, ומה שכל החוקים האחרים הם ממנו עזובים ושכוחים לא יוכלו לפגום פגימה נצחת בנשמתו, ויכול להיות כלי מחזיק ברכה לישראל ולעולם, ועל כזה נאמר וירח את ריח בגדיו, את בגדיו אלא בוגדיו.

עט. האומץ של הישות הרוחנית, מתבלט הוא לפנינו, ע"פ השקפת העולם החדשה של כח המושך, שהוא הוא המעמיד את כל המערכה העולמית תלויה ארץ על בלימה, והרינו רואים איך כל דבר כבד מבנינים היותר גדולים, טעון בסיס חזק לעמדתו, והכבדות הכללית של כל הכדור המחזיק את הפרטים כולם, שהם צריכים לבסיסים חמריים חזקים, הנהו עומד על יסוד הכח הרוחני. ומזה אנו למדים כמה נפיש חיליה דהמציאות הרוחנית, ועולים מזה מעלה עג מעלה, עד שכל מה שנדמה לעינינו לאפסיות מפני קוצר השגתנו, שאיננו יכולים לתאר עליו תארים נטפלים, שם הוא העז הנאדר של היש הגמור.

פ. הרעיון של אור ישר ואור חוזר, ברזי תורה, מביא אותנו לדון על דבר העילוי החבוי שיש בהמורד הגלוי. וכשאנו דנים את הסוגים, דצחמ, הננו אומרים, שיש בדומם שיגוב גנוז יותר מבצומח, ובצומח יותר מן החי, ובחי יותר מן המדבר. ואם נבא להסביר לנו את החזיון הזה, נאמר, כי ההתגלות הפרטית היא מאפילה את ההארה הכללית, המקיפה, גם עלומה וחבויה במעמק הנמצא, וכיון שההתגלות האישית שבדומם היא חלושה, היותו הכללית היא בהיקפו הכללי ובתוכיותו בצורה כוללת ובהירה מאד. בצומח שעלה יותר, נתפתח ונשתלם באישיותו, עד כדי התגלות חיים נסתרים של נטיה טבעית תנועתית, כבר מוצאה ההחשכה, שהאישיות מחשכת היא את ההארה הכללית, מקום יותר רחב. ובחי, שהתבלטה בו כל כך האישיות, עד כדי הראות חפץ, ואיזה מדה שכלית, מספיק כבר גילוי פרטי זה להחשיך בצורה יותר עבה את ההארה הכללית שבו, שהוא חלק מהארת הכלל שבמציאות כולו, במדבר, שכל כך נתרום ונתנשא, עד כדי חפשויות הרצון והפריה ההשכלה, בכל ענפיה ההולכים ומצמיחים, עופלה בו מאד תכונתו הכללית, שהיא האורה החיה המקפת המלאה. ונסתרת היא בעומק החיים האישיים. עד אשר יעיר את סוד חייה הכבירים הרצון הנשגב, שיסודו הוא בהענוה המוחלטת. של ראש צורים, שאמר ואנכי עפר ואפר, ומי שנעשה שכן לעפר בחייו זוכה להאורה העליונה. המשוחררה מכל האפלה פרטית, הקיצו ורננו שכני עפר כי טל אורת טלך.

פא. ההבדל בין דברי קדושה לדברים בטלים הוא רק יחושי, לפי השקפתנו המוגבלת. אפשר לה להשקפה שתתעלה עד כדי הכרה וציור פנימי של מקומן של כל הדברים, אל תהי מפליג לכל דבר, שאין לך דבר שאין לו מקום. כשיגדל הכח של כבוד הבריות, כשהאל תהי בז לכל אדם ימצא את מקומו האמתי בחיים, אז ימצאו גם כן כל הדברים את מקומם, וכל הדברים הבטלים יתעלו, יצאו מכלל ארור, ויבאו לכלל ברוך. יסוד השי"ח, מדתו של יצחק, העומדת למעלה גם ממדרגת שי"ר, שהוא יסוד התגלות קדושת ישראל, שי"ר אל, שכל, יכולת, רצון, שהוא למעלה מזמ"ר, החובק רק את ההמשכות של השיר, ולא את עוצם מקוריותו, במקום שכל בא זכרון, במקום יכולת באה מחשבה, במקום רצון אדיר, הממולא אור השכל והיכולת המוחלטת, בא רצון קלוש, שהוא מתחיה רק מהשפעת הזכרון, של העבר, והציור לחשוב על דבר אידיאלי היכולת, בתשות כח, באפס כל גבורה להגשימם, להוציאם אל הפועל. אבל גם הרצון הוא רק סעיף קטן מעז החיים כולו, והעתיד הולך לקראת

התהוות החיים בשלימותם, בהתעלות כל החול אל הקודש, כל הבטל אל הנשגב והמרומם מאד. עכשיו תורה נתתי לכם, לעתיד לבא חיים אני נותן לכם. זהו יסוד שי"ח, שכל, יכולת, חיים, מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי. אבל ההדרכה אל מעלה רוממה זו היא בנצירת הדרך המכשיר, המבדיל בין הטוב ובין הרע, שהוא מרומם ומשגב את האור החי, השבוי במעמק הרע, ומשלב הכל אל הטוב. מכל ארח רע כלאתי רגלי למען אשמר דרך, ממשפטיך לא סרתי כי אתה הורתני.

פב. הבירור של ההלכה בכל החוגים, מועיל הוא להסיר את המחשך של הדמיון מעל אורח החיים. המחשבה הבלתי ברורה בתורה המעשית, מוכרחת היא להרחיב את גבולי האיסורים מאפס ידיעה, וממילא מתרבה החוג המעכב את הנטיות הנפשיות והמעשיות מלהתפשט בפעולותיהן. וכשעל פי היסוד של ההלכה הברורה, אין צורך בצמצומים הללו, הרי התכונה הנפשית, המרגשת בגודל החיים של חושה הפנימי, את הראוי ואת הנמנע, אינה עוזרת לאותן המניעות, וממילא נכשל בהן האדם, בתכונה של שגגה מזידית הדומה למתכוין לבשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, שצריך סליחה וכפרה. ואין דבר המציל ממבוכה זו כ"א הישרתה של אמיתת ההלכה, בליבונה ובירורה, שהיא מנהירה את המחשכים, ונוטלת את הערבויה הדמיונית מהמרחב הרחב של מהלך החיים, שבהיותו בלתי מסודר אז אותו האבק הדמיוני מחשיך הוא את עולמו, בונה מחיצה של ברזל, המפסקת בינו ובין אביו שבשמים. ומאורות הקודש ויסודות החיים העליונים בטהרת קדשם, מסתתרים ממנו ע"י ערפלי הדמיון, אשר שם מעכבים כאלה אשר באמת לא היו ולא נבראו. זאת היא הגדולה הנולדת מיסוד העסק של התבררות ההלכה בכל ענפי החיים והמעשה, וק"ו בכל ענפי המחשבה וההגיון. ואוירא דאי, המאיר באורו החי על פני מחשכי עולם, והמעלה ברוממותו את היסוד הדמיוני שבנפש, לצורה שכלית בהירה, הוא מרפא את המחלה המחשיכה הזאת. וכל הדר בא"י דומה כמי שי"ל אלוה, וק"ו שהשכלתו הרוחנית היא מחוורה, כיון שגם דמיונו מואר יפה.

פג. הנשמה הטבעית של האומה. שנתעלפה בימי הגלות. צריכה היא לשוב לאיתנה. זה הוא תוכן החיים של עקבתא דמשיחא. המרובה בכ"כ צרות גשמיות ורוחניות. ודוקא בעת אשר החלקים התחתונים של הנשמה. בחינות הנפש שלה. חוזרים לתחיה. מתעוררים כחות שפלים וחרבים רבים להתראות ולהתגלות בעולם ובעת ההיא עצמה צריכים השרידים, שאומץ ד' בלבם. להאיר את האורה העליונה של הנשמה. באופן שהיסודות התחתונים ישמשו להיות מוסיפים חיל וכח רב אל היסודות העליונים, והיה הבנין שלם לבאר צריכים, שע"י ההתגברות של הכחות השפלים לבדם יאבדו הם בעצמם את ערכם, והאומה לא תמצא לא את עצמה ולא את מטרת חייה אבל רק אז ישובו הכחות כולם להיות מוארים באור המלא של חייהם כאשר יתקשרו יפה כולם זה בזה, ולא יאמר כל אחד לבדו: רק אני אמלוך. פגימות הנשמות תתמלאנה בכל אחד מחברו. עד שיתיצב מכולן יחד בנין איתן, חטיבה רבת הקודש ורבת העוז, מלאה חיים ומופיעה בנצח והוד. ואם לשוננו קצרה היא להביע את כל החוסן החבוי בטמירותה של בקשה שלמה ועליונה זו, נבטא גם בגמגום מעט מעט מחפצנו הגדול. והיו דברינו כאש מצרף וכפטיש יפוצץ סלע. כי דבר ד. הוא, וממקור אור הקודש המחיה כל הם הולכים ומפכים. אשרי אדם שומע לי.

פד. כיצד יוצאים האידיאלים הרגילים, המאירים את האופקים המוגבלים, מתוך האידיאלים הנשגבים, שהם עומדים ברום עולם למעלה למעלה מכל גבול קצב ומדה. האידיאלים הנשגבים בתעצומתם הם מתפשטים בכל ההמשכים כולם. גם הגבולים והמצרים כולם נכללים הם במדה בלתי גבולית בתוך המרומים הבלתי גבולים. אמנם חוץ מההתפשטות, שהתוכן הגבולי הכלול בהערכים הבלתי גבולים, מתפשט עד למטה מטה בתחתית הערכים הגבולים שבבלי הגבוליות, בעצם הבלתי גבוליות מצד עצמה כלול התוכן הגבולי, ודוקא אותו העתיד להיות גבולי גם בעמדתו בעצמו הרי הוא כלול בזיו הבלתי גבוליות. וכשהתוכן הגבולי הפנימי הגנוז בתוך הזיו הבלתי גבולי מתגמר בציורו ועומד להיות יוצא בצביון גבולי, מתעלים הם כל הערכים המתפשטים של הגבוליות שבבלתי הגבולי ומתעלים למעלה למעלה, וממלאים הם זיו חיים גדול גבולי את הככר המוכן להחזקת התוכן הבלתי גבולי שעתיד להיות עומד לעצמו. ומתוך כך נעשים אותם הארחים של ההתפשטות הגבולית שבערך הבלתי גבולי מקודרים מהארת הזיו הנמשך בהם תדיר, והזיו הנוסף בתוך החביקה הבלתי גבולית, שהערך הגבולי, העתיד להתחטב בפני עצמו, מצוייר שם, דוחק הוא את הערכים הללו לצאת מתוך ההבלעה הבלתי גבולית, ולהגלות בלידה גמורה על השדרה הגבולית. וערך זה נוהג בכל ענין, בכל עולם, בכל מדרגה, בכל אדם ובכל שעה.

פה. ההשקפה הטבעית של הקודש, היא ההשקפה היותר עמוקה ויותר אמתית בעולמנו. מצד העולם בכללו ובפרטיו, בגשמיותו ורוחניותו, בטבעיו ובנסיו. כל זמן שמתדלדל הבסיס של ההשקפות, הערך הטבעי, מתכונת החיים הרוחניים, הרי הוא מאבד את הכל. מובן הדבר, שאין הטבעיות הזאת, עם כל קדושתה, קיימת מצד חי העולם, מצד האלהות, מצד המקור ההויה בעומק תוכן רומו, ששם הוא קודש הקדשים. אבל הדבר הגורם לנו לחשוב, להגות, לשיר ולהאמין, הוא יסוד העולמים. ויסוד זה הוא כולל חוליות של שלשלת גדולה, ארוכה ומסודרת, שכל אחת נאחזת בחברתה, במערכה טבעית, של קודש. גם הנסים הם טבעיים, הם טבעיים בערך שלהם. גם להם יש יחס בחלקיהם, בפעולותיהם, בהשפעותיהם, בעצמם, ובהפעלתם, על העולם, על הנפשות, על הדעות ועל המעשים. חלילה למסמס את היסוד המקומי, את הכלי המחזיק את כל האור והחיים, מכל פנת החיים, וקל וחומך מהפנה הראשית של החיים הראשיים. אורו של משיח גם הוא מוטבע, בטבע הקודש, וקשור הוא בשלשלת הגדולה של העולם, של היצור ורוחניותו, מגמת הוייתו, ואידיאליות עתידו. אין העולם קרוע ומרוסק, עומד הוא בנין איתן. ושמים ושמי שמים יחד עם תחתיות ארץ עושים הם חטיבה אחת, עולם אחד, וישות אחת. מגדלים את כח הנשמה, מאמצים את יסוד חיי הרוח, מעוררים בזה שפעת חיים, בכל חדרי הברשר, בכל חגוי החומר, מחזקים את חיי הגויה, מאמצים את היסוד הכללי של החיים. מרחיבים ומגדילים בזה גם את זהר הנשמה. כשמתאמצת האנושיות להתגדל במפעלותיה, סוף האורה הרוחנית לבא בתקפה. וכשישראל מתאזר, להגביה גם את חילו החמרי, אור קודש הולך ומקריץ בעולם. ואור גאולת עולם, וחיי עד הולכים ומתקרבים.

פו. אחת מהתעודות של התגלות רזי תורה בעולם היא, להשקיף גם על החול מתוך האספקלריא של קודש, לדעת שאין באמת חול מוחלט בעולם. ולעומת זה כל המדידות של קודש כחול הן לגבי אור הקודש העליון,

ממקור אין סוף. ונמצא, שע"ז מתקרבים הערכים יחד, ואחדות העולמים מתבלטת. ורוח האדם הולך ומתגדל, ומעשיו הולכים ומתאדרים, ביסוד חיים עליונים.

פז. המושגים הפרטיים יש בהם בירור, אבל חסר מהם המעוף וההארה, ומתוך כך אינם כ"כ ממלאים את הנשמה אורה. והמושגים הכלליים, כ"ז שהם יותר מתעלים בכלליותם, הרי הם יותר מתמלאים זיו והארה, אבל חסרים הם הבירור וההסתיימות. וכשמתאחדים יחד המושגים הפרטיים עם הכלליים, אז מתחברים שני היתרונות ביחד, ומתמלא האדם המשיג בירור דברים והארת מעלה.

פח. הנפשות של הדומם, הצומח, החי והמדבר. בכלליותם קשורות הקוץ בזו, ובפרטיות צביון הן הולכות ומתחלקות אלו מאלו. כל מה שהמדרגה היא יותר נמוכה, הכללות יותר פועלת עליה מהפרטיות. והפרטיות הדוממת היא מצד הנפשיות כמעט כאלו אינה, ונבלעת היא בעיקרה בהכלליות של נפש הדומם. בצומח, מתחילה כבר הפרטיות להיות מוכרה לפי המינים. והפרטיות האישית היא כמעט בלועה כולה בהמיניות. ובחי מתגלה כבר איזה רושם של פרטיות אישית. ומכל מקום רובה היא מובלעת בהמין. וזהו הגורם את השיווי של כל ארצות החיים המיניים שבבעלי החיים. וכוון הפעולות שבבעלי החיים החברותיים, כהדבורים וכיוצא בו. והחילוק הגמור האישי מוצא הוא מקומו בהאדם. וחוזר אחר כך יסוד האחדות להתגלות בכנסת ישראל. שמעוצם עלייתה קנתה לה הנפשיות הכללית של האומה את היתרון הכללי אשר בדומם, בצומח, ובחי. אומה זו נמשלה לעפר, וזו היא עצמה מעלתה העליונה שנמשלה גם כן לכוכבים. ורובה כצמח השדה נתתיך. ואתן צאני צאן מרעיתי, אדם אתם, אתם קרוים אדם, שסגולת הדוממיות הטובה והמופלאה נשארה בה, מראש צורים. שאמר ואנכי עפר ואפר, ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ.

פט. המגמה של התגלות רזי תורה היא המטרה האידיאלית בחיים ובמציאות. המחשכים, שתוכן הקודש מתכסה בהם, הם גורמים להקטין את רוח האדם, ולהזעיר את שאיפותיו, וממילא הרי הוא מתדלדל, והחברה כולה מתדלדלת בדלדולם של היחידים, האומה מתרוששת ברוחה ע"י התרוקנות הרוח של בניה. רזי תורה מרוממים את הרוח, נותנים לו אופקים רחבים ונשאים להשקפותיו, ומשאלותיו מתעלות, עד שהוא מתרומם, להקשיב את הקשב של קול ד', ותכונת חייו מתאגדת, בעשות רצונו של מקום, והוא מתאחד באחדות נשאה עם כל המון העולם, שהם, ביחד כולם, אומר סלה, של האידיאה העליונה, הרצון הקדוש והנשא. המהלכים, המרוממים את הרוח משפלות ערכו, פוגשים גם כן בהשלבים התחתונים, של הכנת הרוח. וזיו החיים של תחית האומה בישראל, לימוד יסודות מדעיה, אידיאליה ושאפוניה, הנם צעדים מתקרבים לאותו השיגוב העליון, שהוד רזי האמונה, וגילוי סתרי תורה, מובילים אליו. רוחא דמלכא משיחא הולך ומופיע בהתגלות רוח הקודש על העוסקים בסתרי הקודש העליונים, ופעמי עקבותיו ניכרים הם בכל מהלך המקשר את כללות האומה לארצה ובנינה.

צ. הקודש צריך שיבנה על יסוד החול. כי החול הוא החומר של הקודש. והקודש הוא לו צורה. וכל מה שיהיה החומר יותר איתן ומוכשר. תהיה הצורה יותר חשובה. לפעמים יש שהקודש מתעמר בחול, עד שמדלדל את

החומר, ואז נמשכת תקופה, שהחומר תובע את דקיון שלו, ומארי דחובא דחיק. ובנשך ובתרבית נוטל אז החול את חובו מהקודש, והחוצפא מתגברת. אבל כל מה שהחול מתחזק על חשבון הקודש. מכין הוא לעצמו כזה מצד תכונתו החולית שוחה. כי סוף כל סוף יתבע אחר כך הקודש את חובו. ולא בדרך תביעה ונגישה, לא בדרך חוצפא וריבית. כי אם כח הקודש יהיה כ"כ מתאמץ ומתרומם. עד שכל החול יכנע תחתיו, יכנס בקרבו ויתבלע לגמרי מיסודו החולי. והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם, קדוש יאמר לו.

צא. כל לימוד, כל התרוממות רוחנית, צריכים להיות בנויים על היסוד של ההרגשה הטבעית, וההשכלה הטבעית. וההשכלה הטבעית עצמה עם כל ההרגשות הטבעיות, במדה הטובה של מעמדן, מוכרחות הן להיות בראשיתן נשתלות על יסוד קודש הקדשים, שהוא נושא בתוכו את הנושא של הקודש ואת הנושא של החול, את החומר ואת הצורה, בצורה עליונה אידיאלית, באחדות מעולה.

צב. צריך אדם לנצח את החלישות הנפשית שבקרבו. ואפילו אם היא באה מצד קדושה ויראת שמים, מכל מקום היא בעצמה מדה רעה היא שמאבדת את כל כשרון וכל מעלות הקודש. וצריך אדם לזכך את מדת יראת שמים ויראת חטא שלו, שלא ישאר בהן שום רושם של חולשה ורפיון. ד' עז לעמו יתן.

צג. יראת העונש ודאי קודמת היא בזמן ליראת הרוממות ולאהבה. אבל אחר כך, כאשר היראה העליונה מתבססת באדם והאהבה מתחילה להתישב בנשמה, מרוב זיוה החכמה האלהית שמאיר בה, יש שיראת העונש, שנכנסה בעצמות, עד כדי בעיתה חודרת, היא מעכבת את התפשטות האור הקדוש של האהבה ויראת הרוממות, והיא ג"כ גורמת חלאים רעים, נפשיים וגופניים, כלליים ופרטיים. כדי לנקות את הנשמה היחידית, ונשמת הכלל כולו, מאותו הסיג של יראת העונש, המפחידה ומחליאה, נוצר בעולם כל היסוד השלילי. והארס של הכפירה הגסה. המחרבת את העולם, נוסד ביסודו כדי להיות ארס נגדי נגד הסיגים הללו של יראת העונש, כשהיא יורדת מטה מטה, והיא ניתקת מאור התורה מיסוד יראה עילאה, ואהבה אמיתית.

צד. יראת שמים קודמת לעולם ליראת חטא. מתוך האור הכללי של יראת שמים צריכה לבא ההתענפות המרובה של יראת חטא. חילוקי המדרגות האיכותיות שישנן ביראת שמים הם מניחים את חותמם וצביונם ביראת החטא. אבל יראת חטא מתפשטת היא על הפרטים כולם, והיא משובחת כשהיא באה בדרך ישרה משפעת החיים הגדולה שיש באוצר הגדול של יראת שמים. כשיראת החטא מתנתקת מיראת שמים, כשהאחרונה אינה משפעת על הראשונה את כל הודה, את כל זיוה והדרה, פארה, וכל רכושה הנערץ והנקדש, אז הראשונה מתדלדלת, מתלכדת היא בנמיגת לב, ברפיוני רוח, בחרדה חולשית, שהיא צריכה לקבל תיקון על ידי התעלותה למרומי יראת השמים בכל מילואה.

צה. כשנשמתו של אדם יחידי מתעלה, ומתרוממת בקדושה, הרי היא מרוממת ומעלה עמה את כל התלוי בה ואת כל המתייחס עמה, בין ממעל לה, בין מתחתיה, ומכל צדיה, לפניה ולאחריה, מימינה ומשמאלה, והארה חיונית, אורית, אלהית, מתוספת בכל מערכי עולמים. וכל מה שהאדם מצייר לו באמונה גמורה ובהכרה פנימית

דבר נשגב ונעלה זה, הרי הוא מתגדל ומתקדש, ושמחת התורה, החכמה, המצוה, והמדות הטובות, וכל טוב, וכל חמדה, כל רוחב דעת, וכל עליצות רוח, כל יקרת חיים, וכל מעין חכמה מתאמץ בו. אמנם צריך האדם להיות עוסק תמיד בתורה ובקדושה, במצות ובמדות טובות, בחכמה וברוממות רעיון, בתפלה ובעליצות קודש, בהעמקת אמונה ובמרחב דעה, כדי שימצא את עצמו מוכשר להכרת הרעיון של הופעה זו, עד שידע תמיד ויכיר את העילוי, שהוא מעלה את כל צבאות מעלה וכל צבאות מטה, את כל החיים, וכל מערכותיהם, את כל הגופים ואת כל הנשמות, על ידי מפעליו הטובים ועבודתו בקודש. ואז פעם אחר פעם, אור סליחה ומחילה, אור תשובה וצהלה, יהיה מתגבר בו, ויהיה לברכה בעולם, ויקויים בו, ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור. ואפילו בשעה שלבו דואג ונפשו לקויה, בשעה שהוא חרד ודואג ממכשולות הרבים שבארחות החיים, אל יניח ידו מההתעלות הרוחנית העליונה, על ידי אור תורה ואור דעת, על ידי הארת רזי תורה והגיונות עליונים, מהמושגים העומדים ברומו של עולם, ומורים רום הדרת הקודש, אשר מקורם הוא הצחצחות העליונה, מזיו החכמה ודעת פאר אל נורא הוד.

צו. מדלדלים את כח הנשמה ע"י מה שעושים ממנה את החירות העליון של מעוף המחשבה, המתרחבת מעל לכל גבול של קיצוב והגה, גם אם אותו העושה יהיה ע"י הלעטה של לימודים והרגשות מוקצבות. אמנם אחרי שנותנים להשאפה הנשמתית העליונה את חקה בפי רוחה להשיב רוחה, אז כמים קרים על נפש עיפה, באים הם הענינים המקוצבים, ומגדילים הם את כחה, בונים אותה בנין משנה, וקדושתה מתאדרת.

צז. החלישות והחרדה הן סימנים של מעמד הולך לתכונת הגדלות, אבל הגדלות עצמה היא מתעלה עליהן, והן מתהפכות, מחלישות לגבורה ומחרדה לבטחה. ההליכה אל הגדלות אינה מניחה שום תכונה להיות קבועה, והשטפים הנפשיים הולכים כנהר הומה וזועף, ומתוך שהנשמה רוצה תמיד בקביעות של שלום, היא מוצאה בקרבה תמיד התגעשות בלתי רצויה, המתגלמת אצלה בתואר של חלישות וחרדה. אבל סוף כל סוף במעמקיהן של חלישות וחרדה זו גם בעת שלטון שרירות שם הגבורה והבטחה.

צח. אחדותה של אגודת ההויה, היא מצדקת את היחש של כל משפיע לחוג מושפעי. האחדות היא תכונת האמת שביש. המקרים המפרידים ועושים את כל יצור וכל עולם לתוכן נפרד עומד בפני עצמו, הם עבי חושך המעכבים את אור האמת מהבקיע בכל עזו. בסוד האחדות תמצא את הרוממות. בשביל חלק מרומם ומאושר שיש בכללות היש הכל הוא מאושר. הפירוד מהרתוקה האחדותית, הוא משבר ומחלה. הבריאות באה ע"י ההתעלות אל הרום, אל החלק המעולה שבכל מדריגת ההשתלמות, המתגלה ביצורים בכלל ובאדם לפרטיו בפרטיות, כשהיא זורמת מרום אל השפל מעלה עמה את השפל אל הרום, ומחזירתו למכוננו, אל המקום אשר שם היה אהלו בתחילה. כשמשפיע המלומד המופע מאור כשרון חכמה, על רוח ההמון, ורגשו של האחרון מקבל הוא את פרי ההסתכלות של הראשון, הרי הוא עולה אל מעלתו היסודית, מתאחד הוא עם המרומם והנשגב, ומוצא הוא את עצמו מאושר, מתעלה ומתקדש בקודש והצלחת אמת.

צט. הננו מתרוממים מעל לאותה השפלות שאוה"ע שרויים בה, והנהו לעסק מחשבי עקרי אצל חוקריהם היותר מצויינים, ע"ד החילוק שבין רוח השמי והארי. אנו דוגלים בשם ד' אל עולם שברא את האדם כולו בצלמו. בצלם אלהים ברא אותו. וכל הענפים כולם מתהלכים הם זה לימין וזה לשמאל, שאמנם יש בהם מעלה ומטה, ימין ושמאל, אבל ביסודם הכל עולה למקום אחד, והכל עתיד להתעלות. לתקן עולם במלכות שדי, וכל בני בשר יקראו בשמך.

ק. מוכרח הוא הגיהינם להמצא. המירוק של הנשמות מזוהמתן אי אפשר לבא ע"י אותו המירוק החלש, שהכחות החלשים שבמערכי הגופניות יכולים להראות בו את פעלם. רק הגלות וצער הנורא, הוא וכל סעיפיו, רק הוא שקול הוא כאותו הצער העמוק הנחשולי של הגיהינם. ואברהם בירר לו אותו הצער כדי למרק נפשותיהם של בניו מאשו של גיהינם. אמנם אינם מסוגלים למירוק הגלות כ"א בני ישראל, שכ"כ איתן וחזק הוא הטופס הנפשי שלהם, עד שלא יחד בשום מהפכה גלותית. והניעותי בכל הגויים את בית ישראל כאשר ינוע בכברה ולא יפול צרור ארץ. רק העזין שבאומות, שהם ראויים לדת אש, הם יכולים להיות מתמרקים בגויותיהם במירוק הגלויות, שיוצאים טהורים כעצם השמיים לטוהר. לא כן הוא חלק כל בני האדם. הנפשות החלשות הללו, נכנעות הן אל הבשר הרודה בהן ביד חזקה, ואם יתמרקו בעודן בגויתן, לא ישאר מאומה מצורתן המהותית. רק בהפרד הנפש מעל הגויה, בהיותה אז מתגדלת בעזה, בהיותה במצב החופש, אז תסתגל להמרק במירוק הגיהינם, שיוציאם אחר כך מרוקים ואיתנים. ישובו רשעים לשאולה כל גויים שכחי אלהים. וכשאמרה גהינם ז"ץ ח"ק, זנינו מזרעו של יצחק, אל הקב"ה ט"ר י"ש כ"ת, טר, המתן, יש לי כתות כתות של אוה"ע לתן לך. ואז ימלא הגיהינם את תפקידו, עד אשר רוח הטומאה יעבור מן הארץ והאלילים כליל יחלוף. גיהינם כלה והם אינם כלים.

קא. לפעמים מתלווה איזה רגש עצוב בעת הלימוד, מחבר הוא עם הניגון הלימודי, והוא בא מרוב געגועים אל המרום והנשגב שמתגלה ע"י הארת אור התורה, והאדם חש ומרגיש איך הוא והעולם בכללו הוא מרוחק מאותו התוכן המרומם, ולבו עליו דוי. אבל אור חדות ד' שבנועם התורה, היא מתגברת על רוח עוצב זה, מפני שאור נעלה זה הרי הוא מוביל את היש כולו אל אותו מקור האורה, שהגעגועים הכמוסים נוהים אחריו כל כך.

קב. נראין הדברים, שההתהוות של כללות היש בכלל, הולך הוא מלמעלה למטה, בתחילה מדריגה עליונה חזקה בישותה, והיא עצמה מסבבת בתור סיבה את הדרגה המציאותית שלמטה ממנה, וכה הולכים הם המהלכים הדרגאים זה אחר זה. אבל בכל דרגה בפני עצמה, ביחש לבנינה הפרטי, הולכת היא המדה של התפתחות מלמטה למעלה, והיצירה הזעירה מתגלה תחילה, ואח"כ היא מתעלה, מתרחבת, מתפשטת, מתרוממת ומתנשאת עד למעלה למעלה.

קג. צריכים אנו להחיות את הנשמה הישראלית, להוסיף לה כח ואומץ, בכל האופנים והצדדים שהם מרוממים ומשגבים אותה. ובזה אנו מוסיפים בטחון לקיומה של האומה, ומחזקים אנו בזה את עזה, לתן

בידה כח להתרומם מעל כל התלאות העוברות עליה, וממילא יתחזקו ע"י כח האמיץ הנשמתי, כל כחות החיים שלה. והאגודות החברתיות מתאמצות, הרוח היחידי של כל יחיד מתעלה, והתוכן העולמי בכללו מתעדן, והמטרה האלהית של בריאת העולמים מוצאה את מכונה, וחיי עולמים מתרבים, ונשמות מתחדשות, וכל צינורות החיים מתמלאים עדנה, ואור הדעת, ברק החיים וגבורת השלום, מוכרחים הם להתפרץ מבעד לכל עבי חומות, כל המחשכים, שטמטום הלב וערלת הבשר והרוח כוננה בעולם להחשיך את נוגה שמשו. למטרות היותר גדולות צריכים אנו להתכוין, ואז כל החפצים בידנו יעלו, כשכל מעשינו יהיו לשם שמים, אז ארץ וכל מלואה ישתכללו היטב על ידינו.

קד. בעת אשר ירגיש האדם נפילה, מפני חולשת רוח והמעדה מוסרית, ישים אל לבו שממעמקי התהומים הוא צריך לדלות מרגליות יקרות, וישוב ויעלה, ויחדש כחו בגבורה ושלמה, לאור עולם, עוד ביתר שאת מימי קדם. וכן הוא הדין בדור שלם, ובתקופה עולמית.

קה. דבר טבעי הוא בטבע הרוחניות, שהלימודים סותרים זה את זה בהכשר הנפשי הנדרש לכל אחד מסוגיהם, והנפש העדינה, היא נוטה לכולם יחד, ומרגשת היא את כאב הסתירה שביניהם בהערכתם הכללית. וכל מה שהאדם מתעלה, תביעתו מתגדלת היא לכל המקצעות, ורוחו מתפזרת על אפסים רבים, ולעומת זה מתגלה בקרבו תוכן של גבורה עליונה, עד שיוכל לכנס כנד מי הים שנקרא ימים, מפני שיש בו חילוקי ערכים, ואינו דומה טעם דג הבא מעכו לדג הבא מאספמיא. ומאורע זה יקרה ג"כ לאומה שלמה, ולכללות המין האנושי, ולהמוני מעלה ועולמי-עד בערכיהם. התפרדות מתוך התעלות, והתאחדות מתוך גבורה.

קו. בארץ ישראל המעיין הרוחני של פנימיות הקודש, שהוא אור החיים של נשמת כנסת ישראל, מתגבר הוא מאליו. רק סיוע הוא צריך מהעבודה המעשית והשכלית, שהיא משתכללת בעמל כפיו ועמל רוחו של האדם. אבל בחוץ לארץ עיקר הקניין הוא בא רק מצד היגיעה, החיקור, הביקור, הנסיון וההתעמקות. וההארה האלהית, המתגברת משפיעה הרוחניים של הנשמה, היא באה בתור סיוע, ודבר נטפל, לשכלל את האוצר הרוחני, שבא ומתאדר על ידי העמל של המלחמה נגד המחשכים הרבים, השולטים בכל ארעא דחשוכא, של חשכת הגלות. אמנם המצב הזה, העקריות של מעשה האדם ועמלו, והטפלות של האור הנשגב השמימי, איננו דבר קבוע במדותיה של כנסת ישראל. כי מיד בהקבע האומה בארץ חמדתה ישובו כל הסגולות להיות נקבעות בסדרן הראוי, והרכוש הרוחני הגדול, שנצבר בכל משך ימי הגולה. יהפכו ערכיו, וישובו גם הם לגלות את העקריות שבהם בצדם האלהי, בשפעתם החיה העליונה, ואת טפילותם בצדם האנושי. של עמל האדם ופרי התבוננותו. השכלית וההרגשית, לכל פלוגותיה.

קז. האדם אפשר לבא לידי מדה כזו עד שיגלה בקרבו את המרכזיות של כל ההויה שבקרבו. ואז ירגיש ברוחו את כל המתרגש, כל העשוי, כל המוברק, וכל המתנועע בכל מלא היש לכל פרטי דרגאותיו. כי לא יעשה ד' א' דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים. ההתגלות הפנימית הזאת של הריכוז שבנשמת אדם היא הוצאה מן

הכח אל הפועל מה שגנוז בה באמת, ומה שהוא מצוי ועומד. ויכולים אנו להכיר את מעלת האדם בכל מדרגה שהוא, כיון שאור עולם זה ספון בקרבו, מה גדול הוא ערכו בכל אופן גם כשהוא עדיין שוכן במורד, ונשמתו מתגלגלת תחת שואה, אבל הניצוץ האלהי הלא לא ישתנה ערכו. ואסא דקאי ביני חילפי אסא שמיה, ואסא קרו ליה.

קח. הסיגים, שמתקבצים בנפש האדם פנימה, ומתפרצים בתור מדות רעות, ערמומיות, תאות שפלות, כעסים ומשטמות, הם גילויים מהסיגים הכלליים שבעולם. וכל ריכוך שהסיגים מתרככים בלב האדם ובעומק נשמתו, על ידי הטבת המדות, וביותר על ידי אור תורה והעלאת תפלה, הגבה למעלה באור הקודש, מתרככים הסיגים הכלליים, והדינים מתמתקים.

קט. הרבה פעמים מזדמן שהלמוד עוין הוא את המחשבה, דוחק את הנשמה ואוסר אותה בזיקים. ובכל עת שמכיר האדם את כחו הפנימי, ותביעתו המחשבתית מתגברת בקרבו, צריך הוא להתרומם מעל לתשוקת ההתלמדות, ולהכנס בתוך הטוהר העליון של זיכוך המחשבה. ובמחשבה עצמה צריך הוא לפלג את הענפים לחלקיהם, להכיר את הנטיות לעצם מחשבה הגיונית ולעצם הרגשה מחשבתית, ומהן יעלה לחידור התוכי של החיים הרוחניים, שמתעלים במקורם, מעל לכל הגיון, מחשבה, הרגשה והכרה, ויכנס בסוד שיח דממת הקודש. לך דומיה תהילה אלהים בציון.

קי. על הרצון הפנימי אפשר לומר, שהוא ההתגלות הראשונה של המהות הרוחנית, אבל ודאי גם הוא איננו עצמות המהות היסודית של הרוחניות הנשמית. השכל והמדות הם התגלות שניה ושלישית. כשיש ברצון הפנימי קלקול, אי אפשר שלא יתגלה זה הקלקול בשכל וגם במדות, והחסרון שברצון הפנימי פוגם הוא גם כן את העצמיות הפנימית באיזה מדה. על כן אי אפשר שאור החכמה, ומאור התורה, יאיר באדם בבהירות מובהקה כל זמן שלא שב בתשובה שלמה, המתקנת את היסוד הרוחני, שהיא גורמת שתהיה ההתגלות הרצונית התגלות בהירה ומבהיקה, ואז ממילא מזהירים הם גם כן הענפים השכליים והמדותיים, ואור התורה הולך ומתעצם, ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק.

קיא. אין סתרי תורה מתגלים ע"פ השכל החלוני אלא על פי שפעת הקודש של רוח הקודש, וההתנוצצות של רוח הקודש תלויה היא בתמימות הרוח, ותמימות הרוח תלויה היא בשכלול החפץ, שהוא האופי הפנימי של הנשמה, ששרשה מגיע למקום ששם הדעת והרצון מתאחדים בתכונה אחת. והרצון משתלם הוא על פי המעשים. ומטעם זה דקדוק המעשים ותוכן התשובה תנאי גדול הוא להישרתם של תוכני סתרי תורה.

קיב. לפעמים אין היראה מנחת את החופש הקדוש להתפשט בנשמה. וצריכים להתגבר על מניעה זו ביסוד של גבורות הגבורה, כלומר בתגבורת הרוחנית של היראה, בהגברתה האיכותית וזיקוקה, בחיבורה אל האהבה הטהורה. וכוחה מתעלה, עד שהיא חוזרת להיות מסייעה לתכונת החופש הרוחני, האוצר בקרבו את שמחת הנפש העליונה, המבהיקה את האור של הדבקות האלהית בטהרה.

קיג. השכל החולוני אינו יכול להגביה ולזכך לגמרי את האופי הנפשי. שיסודו מתגלה במהות הרצון, מפני שכח הרצון הוא יותר עצמי ויותר עמוק ומושרש בהמהות הנפשית, מהשכל. אבל השכל הקדוש, המואר מאור הקודש, הוא מעדן ומקדש, מצרף ומזקק את הרצון בכל מלואו, מפני שיסוד הווייתו הוא יותר עמוק ויותר תוכני מכל ערכי הרצון כולם, וממקור שפעתו הרצונית יונקים.

קיד. הצדיקים לוקחים לא רק את תשוקותיהם של עצמם, כי אם את כל התשוקות וכל התאוות של כל העולם כולו, של כל המציאות, של כל הברואים, והם מעלים את הכל להקדושה העליונה, להיות עטרה לראש מלך חי העולמים, שהוא כל עיקר יסודו של פרק שירה, שהוא כל כך מופלג במעלתו. וכל מי שלא בא לידי מדה זו, להיות עובד את השם ית' בתאוותיהם ובתשוקותיהם של כל הברואים כולם, עדיין לא נכנס לפני ולפנים, בהיכל הקודש. וכל אדם לפי דרגה דיליה צריך הוא לחכות ולצפות מתי יגיע למדה קדושה זו, לעבוד עבודת הקודש העליונה הזאת, בכל פאר הוד שמחת עליצת נשמתו, המלאה זיו נועם רננת עולמים.

קטו. אצל הצדיקים הגדולים, שכבר קדשו את כל כחותיהם, יכולה היא המחשבה להיות נובעת מהרצון, וכל מה שהחכמה יותר מקושרת היא עם הרצון הפנימי שלהם, היא יותר מאוששת ובנויה על פי מעמק האמת היותר חסין, כי עיקר האמת מונח הוא בטבע הקדושה, המוטבעת עמוק בנפשם, המלאה אור קודש מהיסוד העליון מקור חיי אור העולמים, אור ד', חיי החיים. וגבורי הקודש, שגופם כבר נתעלה למרומי הקודש, האמת היותר אמיץ שלהם הוא המיוסד מהעומק של הטבע הגופני, שהוא מורה, שהאור החי של האמת הוא מותאם בכל המדרגות כולן.

קטז. גדולה היא אהבתי לכל היצורים, לכל המציאות. חלילה לי להכניס בלבבי גם זיק קטן של משטמה, של שנאת הבריות. הנני מרגיש במלא קרבי את אהבתי הגדולה לכל הבריות, וביותר מזה לבני אדם, ובמדה יותר עליונה לבני ישראל, ובכמה מעלות בקודש ליראי ד', לשומרי תורה ומצוה, וק"ו לת"ח. איני חפץ בפחיתת הכבוד של שום אדם. אני רוצה שהכל יתעלו, הכל יתכבדו, יתרוממו ויתפארו. הנני צריך להכיר את תוכיות רצוני, את נקודת חפץ נשמתי, למען אדע לכוין את דרכי אך למעלה למעלה.

קיז. הירידה הרוחנית, כשהיא באה מפני הכשלון הגופני, צריכין להתחשב עמה על פי סבתה, דהיינו להתעסק בתיקון המצב הגופני, בתכונה קבועה וברעיון אמיץ כדי לבנות בתקומה הגופנית את ההריסות הרוחניות כולן. במהלך העולם מתגלה גם כן יסוד הקלקולים הרוחניים כמה פעמים בהרוס הנמצא במערכה של התיקונים החמריים. ואז מתעוררת החמריות בכל כחה, ונדמה לרבים כאלו היא באה להיות כח מהרס את המעמדים הרוחניים, ובאמת מתגלה במהלך תולדותי, שכל היסוד של השאיפה הגופנית הוא שכלול כללי כל כך, עד שחובק בתוכו גם כן את כל המאויים הרוחניים, בצורתם היותר טהורה.

קית. הנשמה של החושב העליון כמהה היא מאד, בעת שהוא נדחק תמיד להיות נלחץ בעסקי רוח תחתיים, שאע"פ שהם נעלים ונשגבים לגבי כל ההמון ההוגה והמתלמד, הם הם ירודים ומשופלים לגבי הנשמה הצמאה לראית צחצחות של הוד עליון.

קיט. צריך לברר את היסוד של מניעת האפשרות להיות עסוק בעבודה תכופה, שהיא מזדמנת לבעלי רוח עדין, המשוטטים בשיא הגובה של מחשבות נאצלות. לפעמים באה מניעה זו מפני המהירות הגדולה שבהתנוצצות הנשמה, שרעיון רודף רעיון, ומחשק לחשק מתקלע אז האדם, ואינו יכול להתישב על מעמד קבוע מפני הליכתו התדירה מחיל אל חיל. אבל מזדמן הדבר, שחסרון טהרה ומעמק ענוה גורם את ההתנוודדות הזאת, אף על פי שיש בה גם כן צירוף של התעלות תדירית. וכשמצרף האדם את הבירור המדוטי עם העפפה הנשמית, אז מנוחה שלמה מתחדשת בקרבו, ונעשה מוכשר לעבודת תמיד, עבודה בלתי מופרעה ומופסקה על ידי שום הטורדה, לא מצד המורד ולא מצד המעל.

קב. כמה אני צריך להתישב לברר את מעמדי החפשי, עד כמה אני רשאי ללחום עם רגשותי במהלך רעיונותי, המוליכים אותי תמיד לצד עילויי, להמרוםם והנשגב, להיות משקיף ברוממות הקודש ביסודות המוסר העליונים, במרחבי האצילות הנשמתיים, והחובה דוחקת אותי אל הצדדים המעשיים. וק"ו עד כמה תוכל החובה המעשית לדחוק את הרוח האציל, זאת היא השאלה.

קכא. כמה אני צריך לעמול ולעמול ולברר פנימיות השקפתי על התוכן המהותי של האישיות הישראלית, איך שבאמת אינה נערכת לפי מעשיה, לפי הצד המגולה של ארחות חייה, כ"א לפי אותה הפנימיות האמיצה, שהיא נחלת יעקב, שהוא תוכן קדוש ונשגב, המנצח את כל מה שהוא מנגד אותו, ויש בו כח של תסיסה והכשרה להפך את כל מה שיבא במגעו, אפילו דרך התנגדות אל תוכנו הנעלה העצמי. ובכל זאת, השקפה עליונה צנועה זו, לא תחליש אפילו בכל שהוא, את הערך המוסרי הגלוי המורה את כל האושר הזמני והנצחי בישראל, מצד ההכרעה המעשית הטובה, ואת כל האסון והירידה מצד הדרך ההרוסה של ההכרעה המעשית כפי הגלמתה החיצונית, המתבטאת במעשים, הנהגות, במדות ובדעות, הכל ע"פ הערכתה של התורה.

קכב. איני יכול להכחיש את רצוני הפנימי, את החשק העצמי של הנשמה, שתמיד הוא מתגלה מתוך מעמקי לבבי, שהוא חפץ נאמן מלא חרדות, והחרדות הזאת מלאה היא עצב של קדושה, לדבר ד' אני חרד. מורא שמים הוא שיחי ושיגי העצמי הפנימי, בו כל מעיני. החברה, הסביבה והחיים המעשיים, הם מונחים על דרכי כאבני מכשול, שאינם מניחים לתשוקתי הקדושה, המלאה אור הקודש של יראת ד', המוכללה באהבה תוכית, לצאת אל הגילוי בכל עת, להתאמץ בכל המדות כולן, והנני בכל עת בואי בחברת בנ"א בא במבוכה, וההסתרה של תכונת היראה מתגברת היא מאד, עד שהנני מוצא את עצמי עלוב ונעזב, אמנם תוחלתי את ד' היא.

קכג. החשיבות של הקדושה שבעיני הבריות אינה צריכה להחליש את הדעת מפני התביעות שיש לו על עצמו, שהן הנה יסודות התשובה, המביאה לכל ההתעלות, המושיעה את היחיד ואת העולם כולו. אמנם צריכה היא החשיבות הזאת לעורר את תכונת הענוה בכל מלואה, שההתעמקות בשרשה מביאה היא את העטרה של החכמה כולה. ולשמירת הענוה, לתדורה בכל מחבואי הנשמה, תכונת הגבורה דרושה היא. וההדר החיצוני הבא מתוך החברה הרי הוא מחזק את היסוד של הגבורה, שיוכל לצאת בבהירות צחצחיותו אחרי שמזדקק מתוך הזוהמא של הגאווה.

קכד. השירה היא מקור החכמה, היא באה דרך הופעה, דרך המשכה של חסד מתכונת הנשמה, והחכמה באה אחריה לפרט את פרטיה. חיי העם שיש בהם יסוד רוחני, הוא חיי השירה שלו. השירה האומית אינה יכולה לקבל הרכבה, היא מוכרחת להיות כולה שלה, ובשעה שיש בה עירובין זרים, כבר נפסלה לגמרי במהות צורתה. שירת ישראל היא התורה, ושרשה העליון, שורש החיים העליונים, החיים האלהיים, גדולי הישועה, שגובי הרוממות, אור הקודש, מקור הדעה, אוצר ההשכלה ומחמד המדע, פאר הכרת הצביון האלהי המושפע בפנימיות נשמתה. שירת ישראל מוכרחת להיות שירה אלהית, שירת קודש קדשים, ומרחבי החיים של שירת אמת זו מתפשטת על כל גדות החיים הישראלים, כל המעשה והמפעל, כל הקווי והיחול. יחל ישראל אל ד'.

קכה. לפי מה שהאדם מקודש הוא בדרכיו, לפי מה שהאצילות הפנימית מתגברת בקרבו, ככה מוצא הוא את העליוניות של הכרת השכל, הערתו ודחיפתו הפנימית, והוא מתאשר במתת חלקו, ורוח החרות מתגבר בקרבו. והרי מתעלה מעל כל השפלות, של כל הקדרות העולמית, מתרומם הוא מעל חתחתיו של הדמיון החמרני, וחופשה ניתנה לו מכל שעבודיו. מתוך האספקלריא המאירה של הערת השכל, הרי הוא מציץ על כל חוק כתוב, על כל מצוה ותורה, והמעין האלהי הומה בקרבו, ונחליו הולכים ושוטפים, להאדיר את תוכן חייו הרוחניים האמתיים אדירות אין קץ.

קכו. האומה שלנו תבנה ותתכונן, תשוב לאיתנה למכונות חייה כולם, ע"י מה שהאמוניות שלה, היראיות שלה, דהיינו התוכן האצילי המקודש האלהי שלה, יתפשט, יתגבר, ישתכלל ויתאמץ. כל בוני האומה יבואו לעומק האמת של נקודה זו, ואז בקול מלא גבורה ועז יכריזו על עצמם ועל עמם בקול גדול : לכו ונשובה אל ד'. והתשובה תשובת אמת תהיה, והתשובה מכון גבורה תהיה, והתשובה תתן עז ותעצומות לכל הסעיפים המעשיים והרוחניים, לכל ההליכות כולן הדרושות לבנין האומה ושכלולה, ליקיצתה לתחיה, להתעוררות עמדתה. העינים תפקחנה, הנשמה תזך, אורה יבריק, מעופה יתגדל, ועם נברא יקום, עם גדול עצום ורב, אור אלהים עליו וגדולת לאום לו, כלביא יקום וכארי יתנשא.

קכז. חפץ אני בתשוקה וחפיצה גמורה לעבוד עבודת ד', עבודת קודש עליונה, למעלה למעלה מכל חק של טבע. אני רוצה להכניס בחשק הטבע כולו, את האור החפצי של תשוקת קודש הקדשים, של האידיליות

האלהית. אני מתיחד עם כל פרק שירה, עם כל המשוררים, אבל בכל היש, העולים בשיר ומתעלים בשיר, ונותנים הוד והדר לפאר חי העולמים, ברוך הוא וברוך שמו.

קכח. ההשגות העליונות, שהן באות בדרך התגלות, של עולמים שלמים, אי אפשר להשיגן כי אם לפי אותה המדה שהרצון והשכל הם מאוחדים באחדות גמורה, שזהו יסוד הקודש, הנובע ממקור קבלת מלכות שמים שלמה, ששרשה הוא הארת אור האחדות, ד' אחד ושמו אחד. במדרגה זו כל מה שהוא מושכל בהשכלה הוא מוטבע בעומק הרצון, וממילא הוא מתגשם גם כן בחיים בפועל, ואינו מסתתר בעולם המעשה, כי אם כשגורמת לזה התעלומה המוחשכת של טבע החומר. ואז מתקיים בכל המילוי התוכן של מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, וחושב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה.

קכט. החסרון שיש בהתארת ההגשמה באלהות איננו מצד ההגשמה עצמה, אלא מצד ההעדר הנמצא בהכרח בכל המתגשם. ואם ע"י הרחקת ההגשמה יתרחק ציור המציאות, וירשם תוכן ההעדר יותר ממה שההגשמה כוללתו, אז ראויה היא ההגשמה לבא בציורים רבים, כדי להציל את המודרכים מתכונת ההעדרים המתאחזים בתכונת התיאור הרוחני לפי מה שהם מציירים אותו, ומפני שהציורים המגשימים בנויים הם על חיוב המציאות, מביאים הם לבסוף לידי הכרתו.

קל. התבוננות גדולה צריכה להתכונן בנפש על דבר היחש של החשכת ההשגה השכלית, הבאה מכל דבר שיש בו משום סרך חטא. ביחוד מתיחשים הדברים לכל מיני השגות, הנתלות בתור סעיפים של התגלות אליהו זכור לטוב, שבדבר מועט לא משתעי אליהו בהדיה. ונראה שמדה טובה מרובה ממדת פורענות, על ידי כל תנועה אמתית, על ידי כל התגברות של קדושה פנימית, הבאה בטהרת חכמה וקדושת רצון, תכף מתגלה שפעת חיים וברכה בכל אותן ההשגות הבאות מצד זה התוכן של הופעת גילוי אליהו בכל ערכיו ומהותיו, השונים מאד בחילופי דרגאותיהם.

קלא. המחשבה של הדבקות האלהית, כשהיא מתגברת באדם, היא פותחת לפניו פתחים של ציורי אורה, של אומץ העז של השפעת חיים לכל היקום. הולך הוא האדם ומתגדל אז בעוזו רצונו, רואה הוא אז, חש ומרגיש, איך שהוא ברצונו האדיר בהאדיריות האלהית, בהבהקת אור אמונת אלהים חיים, מפשט הוא אז רוח רצונו לכל היקום כולו, וכל החי ומתקיים, וכל ההוה ומצוי שואב הוא ויונק ממנו חפץ קדוש ואידיאלי, הנשגב בקודש. אחרי שהוחשפה מעלת גילוי אליהו בעמקי הנשמה, מתראה אור החיים של תחיית המתים. וברוחו הפנימי, הקשור בקשר הקודש והנשגב של אור החיים, הוא מגביר כח החיים בכל המדרגות, ומשפר את מהות החיים בכל הערכין, ונותן הוא תמיד צורה חדשה לכל המוני מעלה ומטה.

קלב. העגל והפעור עומדים הם זה מול זה בשני קצות הטומאה של ע"ז. הטומאה היותר מכוסה היא בעגל שהיא קרובה לתבנית הקדושה כפני שור שבמרכבה, והטומאה היותר כעורה היא הפעור. ובאמת הפעור כולל הוא כל יסוד עז, וכל העז שבעולם היא רק ענף של פעור, אלא שזוהמתה מכוסה קצת. וביטול טומאת

ע"ז בא ע"ז שמתגלה שכל ע"ז וסעיפיה היא פעור ממש, ויצרא דפעור נפסק לגמרי בדור המדבר, אחרי ביעור הנצמדים לבעל פעור, ומזה בא הכח למיכס יצרא דע"ז בימי עזרא, וגמר ביעורו יהיה לע"ל בכחו של משה, שהוא גנוז מול בית פעור. וראשית טומאת כל בחינת המקום שבעולם הוא בית פעור, ולעומתו ראשית קדושת המקום הוא קברו של משה, שעומד למעלה מכל המקום הטבעי, ונברא בע"ש ביה"ש - ולא ידע איש את קבורתו - שהוא למעלה מהידיעה. וביטול ע"ז תלוי בהתגלותה של הזוהמא שלה שלא תכוסה עוד - ואת הצפוני ארחיק מעליכם, והדחתיו אל ארץ ציה ושממה, ועלה באשו ותעל צחנתו. וביטול ע"ז בימי אליהו, היה בפעולת אליהו, שהקדים עד מתי אתם פוסחים על שני הסעיפים, אם ד' הוא האלהים לכו אחריו, ואם הבעל לכו אחריו, כלומר, שבאמת יסוד הבעל הוא בעל פעור, אלא מפני שכבר נזדקק העולם עד שבטל יצרא דפעור והיו בושם להמשך אחריו, ע"כ לקחו להם את הבעל בהסתרת הכיעור הפעורי שבו. אבל באמת העז הגמורה היא פעור, ואם הבעל הוא אלהים לדעתם הרי הם צריכים ללכת אחריו למקום יסודו, כלומר לפעור, ומתוך השיקוץ שנמצא בפעור, כיון שהבינו שבאמת כל ע"ז באיזה צורה שתהיה היא פעור ממש ואין להנצל מזוהמת הפעור אלא ע"י הדבקות בד' אמת בלא נדנוד ע"ז כלל, ע"כ ענו כל העם יחדו ד' הוא האלהים, ד' הוא האלהים.

קלג. אני צריך להתאמץ, שאוכל לסובב ענין מיוחד בלא קפיצה מרעיון לרעיון, אע"פ שעצם הקפיצה שמענין לענין בא מפני מהירות ההשגה והחשק להכליל הרבה נושאים, והשלמת התרחבות דעה ברוח נאצל - בכ"ז מונע הוא כח זה את ההתכנסות של הרכוש המוסרי, המדעי והתורני. אמנם צריך אני מאד לפשר את הענין, כלומר שתהיה ההתכנסות המיוחדת של הענין המפורט התכנסות כזאת, שלא תשולל מהענין המיוחד את ההשפעות העשירות של כל הענינים השונים, שבאמת הלא הרכוש הרוחני, כהמציאות, כולו מחובר הוא זה בזה, ויונק זה מזה, ודברי תורה ביחוד דודים הם זה לזה, ורעים הם זה לזה. והערה זו אינה כי אם פרטית, רק כללית, היא נוגעת בכל עבודה ובכל מצוה. כשאדם עושה פעולה טובה אחת, צריכה מחשבתו להיות מרוכזת בזו הפעולה המיוחדת, אבל יחד עם זה צריך הוא להרחיב את רעיונו על כל המצות כולן ועל כל סעיפי העבודה, באופן שבמצוה הזאת היחידה יהיו כלולין כל המצות עם כל סעיפיהן, כל פרטיה ודקדוקיה וכונותיה ותריג מצות התלוין בה.

קלד. כל השוכח דבר אחד ממשנתו, היינו מהמשנה השייכה לו לפי מדריגתו. אבל אם עלה למעלה גדולה, שנפתחים לפניו שערים של משניות פנימיות, יש שהוא מוכרח לשכח את מה שהעסיק את רוחו, בהיותו במדריגה הנמוכה, כרבי זירא שצם הרבה כי היכי דלשתכח מיניה תלמודא בבליה כדבעי למיסק לארעא דישאל. וכדוגמת נהר דינור שהוא מעביר את רשמי העולם הגשמי מהנשמה, והכל הוא בכלל גם אלה תשכחנה.

קלה. יסוד החוצפא-יסגא דבעקבתא דמשיחא, הוא בא מהתמעטות ההופעה הרוחנית למטה, והרעיונות הנאצלים והמוסרים הנעלים אינם נתפסים בלבבות בני אדם, על כן החומריות מתגברת. אבל זה היסוד המאיר, שהיה בדורות הקודמים מתפשט למטה, לא אבד את אורו, כי אם התכנס למעלה, בספירות עליונות, ועל פי זה

נתרבה האור בנשמה, בגניזתה הפנימית. והאור המתרבה דוחק הוא את הפריסה, אשר נתפשטה לצד התחתית, ויוצאים נגוהות מאופלים, שעל ידם מתגדלות התכונות המעשיות, וההכרות הגשמיות מתעמקות ומתגברות, ומכילות הן בהתגברותן בסיס גדול להארה רבה, שתבא בשפעה גדולה, כבא התור להגלות כל האורה המכונסת, שנתעלתה. ובא יבא אז אורו של משיח, בהפתעה נפלאה מאד.

קלו. ערך הדבור הולך ומתגלה אלי. יוצא הדבור מהגלות שלו, מופיע הוא ברוממות קדושת ערכו, וכפי ערך הופעתו והגלותו, מתעלה כח התפילה והברכה. אור הרצון המקודש מתראה ע"י הארת התפילה, ורוח גבורה מפעם, גדולת החסידות מתגלה, הפחדים הולכים וסרים, התשובה מתרוממת ומתאדרת מעל כל עזוז וגבורה, הוד אור הקודש מפעם, והארת זיו ארץ ישראל חוזר ומתעטר במעמקי הנשמה, לרומם כל נופלים ולאמץ כל נכשלים, באו אלי כל תשושי כח, ברוח ד' אחזקכם, כמו פי אאמיצכם.

קלו. אי אפשר לומר כלל שתהיה עין הנשמה צרה בהגוף, אף על פי שהענינים שהם שואפים אליהם ופועלים בהם ובונים אותם נראים כרחוקים זה מזה. וכן אי אפשר שנשמת הנשמה, הרוח האצילי העליון שהוא מחיה את הנשמה, תהיה עינו צרה בהנשמה, אף על פי שהיא מוגבלת וירודה לגביה, כמו שהגוף מוגבל הוא וירוד כלפי הנשמה. וכן הוא הדין בכל ההוה ובכל ההנהגה, הכללית והפרטית, האישית והצבורית, זהו דרך החיים. כשרואים אנו אנשים מתגברים לאחוז מגמות גופניות. או חילוניות, והם עסוקים בבנין האומה, והתבל, ואנו מרגישים, שיסוד החיים ומקור ההצלחה נתון הוא בתוך התפקידים העליונים, לא בבנין החמרי, כי אם בהרוחני, ולא בהרוחני החילוני, כי אם בצדדיו העליונים המקודשים, קודש הקדשים, אל ירע לבנו בכל המפעלים הללו. אל נעלים עין מהצורך הגדול להתבססותה של נשמת הנשמה, אל הנשמה ואל הגוף, ואל הסתדרותם הטובה, כלומר הצורך של הקדושה העליונה, האידיאלית, האצילית האלהית, אל הבסיסים של הרוחניות החילונית, וזו האחרונה אל הגופניות וכל פנותיה, ובהתאחדות הכחות כולם יהיה הבנין שלם.

קלח. אין הספרים יכולים לדחוק את המחשבה ולצמצמה, אלא להעלותה ולהרחיבה. אנו משוטטים בעולם הרוחני, מטיילים בפרדס האצילי, ונשמתנו מופעה בהופעת אורי קודש, ומתאווים אנו לקלוט את שברירי האורים, לצירם ולסמנם. והננו לואים מרוב טובה, ומבקשים מקום מנוח, אשר יגדיר את מאונו, ויציג לפנינו את עדרי הרעיונות במספר ותוכן, בהשתרגות אורגנית והסתמלות ממודדה. ומתוך איווי חשוב זה הננו עטים אל הספרים, ונפשנו מתרוממת לאורם, ורוחנו מתקרר בנחת הרוח של ההצטייירות הגונית, שהם מציירים לנו במלא אוצרות המפיקים זיו ונוגה, עושר גדול של תפארת זיו החיים העליונים מדושני העונג ורווי השמחות.

קלט. התכונה של ההכרה האלהית היא מרכזה הפנימי של יראת שמים, הוא המקור החי של נשמת העולם, המתפשט בכל היצורים, בכל היש, בכל ההויה וחליפותיה, בנצחה ועוזה, היא מדרכת את כל העולם כולו לעילוי ורוממותו. כל המוסר, כל החקיות, כל החיוביות, הנם רק סעיפים ממנה, היא בעצמה היא מקור העונג האצילי, שנשמת כל העולמים היא אליה שואפת. כל התרבות העליונה וכל מדרגותיה במהלכי העולמים, בהשתרגות הנשמות, במהלך התולדה, בחיים ההיסטוריים שלאדם, ושל כל החי, של כל המרגיש והמתנועע, כל

פרק שירה וכל סעיפיו, הופעותיו והשתלבותיו, ממנה הוא נובע. הצדיק העליון, המלא גילת יה, המרוה עז קודש, שדברו דבר ד' הוא, שכל תכונותיו קדש קדשים הנן, כל שיחו ושיגו, אידיאיו ואידיאליו, הם אך חפץ אחד, אדרות אל חי ושבח שירי רנניו, הוא כולו אך התגלות יפעת אור החיים האלהיים שבכל היש. ואליו הכל יכסופו, מברכותיו הכל מתברכים, ובכוחו הנערץ הכל משתגב, דבר פיו הוא מלא בקרבו את יסוד חיי כל, ומתוך חוזק חי האצילות שבכוחו הכל מתאמץ ומתחסן, ומתוך כך מבטאו הוא אוצר העז, ותגור אומר ויקם לך, ועל דרכיו יגה אור, אין עושר כעשרו, ואיד חוסד כחסנו. אשרי כל הבא בגבולו, ומוצלח הצלחת עולמים כל הבא במגעו, וכל המתחבר לאגודת זיו טהרתו. עבד הוא למלך הכבוד, וכבודו של עולם בקרבו הוא שורה, כי המדעים מתאגדים בתכונת רוחו, וכל המוסרים נובעים חיי נגוהות מתשוקת פליאות אור קדשיו, זהו מופת העולם, חסין האדיריות. רוח הישר אשר לאדם חש הוא בקרבו את רוממות הדרו, ותשוקת קודש ממלאה את כל ישרי לב, לחסות בצלו.

קמ. אותם אשר האושר הפרטי נתרוקן מנשמתם, מביטים הם את כל היש שבחיי החברה, והם הם אשר החברותיות נוטלת מהם את כל ערכם האישי, הם שוכחים חובות עצמם, ומשתקעים רק בחיי הציבור. ובימים שחוצפא יסגא הם הנם ראשי דעמא, אנשים שהדמיון הוא כל יסודי חייהם, לא השכל ולא הרצון העמוק, שאינינו מתקיים בטובו כ"א ביניקה חשובה מאוצר הקודש. מאד צריכים להתגבר אותם בעלי האישיות, חסידי העולם, שתביעה פנימית של השלמה עצמית חיה אצלם, והיא משקיעה בתוכה את כל ערכי חייהם - שלא יפלו ברוחם בראותם את ההתפשטות הכמותית של השפעת החיים אשר לבעלי החברותיות. אבל לא תצלח בשום אופן התכונות אישית במושגה השלם, כ"א כשתפרה משרשיה התכונות חברותיות. ומתוך אותן השדרות ששם נתבצרה החברותיות, מחייהם, מהשפעתם, מספרותם ומכל מפעל ומוסד שהם מכוננים, צריכים בעלי האישיות האמיצה, יסודי התוהר והקודש שבעולם, לקחת לקח, וליסד בעז רוחם ובטהרתם העליונה את היסוד החברותי, על-פי התביעה של ההשלמה האישית, שהיא מסתכלת בהוד יוצרה, במושג השלמות וההארה העליונה אשר בסקירת הטוהר שבטוהר של עזיזות, אצילות אין קץ ברב חוסן ויקר.

קמא. הנשמה הגדולה, שהיא חובקת מרחבים ועונקת גבהי מרומים, שתכנם עולה הוא מעל למושג המוסר והמדות, כשהיא עוזבת את מרומיה ומתכווצת אך בתוכן המדות, כחה כשל, והיא הולכת ומתשטשת, עד אשר תתגבר בתשובה עליונה, ותשוקה מטל העליון של החכמה, שהמוסר יסתעף ממנה מאליו.

קמב. הכשרונות הסותרים זה את זה, עומדים הם במעמד של נקודות שכל אחת מתגדרת בעצמה, מסתפקת במציאותה. וכשנפש מתבססת ומזדככת ועולה במעלת התפתחותה הרוחנית, אז הכשרונות מתקשרים זה עם זה. ותחת אשר בזמן הפירוד ליוצא ולבא אין שלום, זה היוצא מתלמוד אל תלמוד, מפני שדרכי הלמוד של התלמודים שונים הם וצריך לכל אחד מהם כשרון מיוחד הסותר להכשרון השני המסוגל להתלמוד האחר, כשהמעלה הנשמטית עולה מתאגדים התלמודים יחד, ודברי תורה נעשים רעים זה לזה, ודודים זה לזה.

קמג. הדממה מביאה לידי רוח הקודש. וכל מה שרוח הקודש מתגבר באדם, ככה הוא מכיר את גודל ערכו של הדיבור, את פעולתו ואת גבורת שליטתו המעשית. וכפי מה שיהיה דיבורו יקר בעיניו, מפני מה שיודע הוא את ערכו, ככה יגדל ערכו באמת, ופעולת דיבורו תהיה נפלאה, ותתנוצץ עליו סגולת ישראל הפנימית, הקול קול יעקב, אין לך תפלה שנשמעת שאין בה מזרעו של יעקב.

קמד. המדע הוא בנוי על שני בסיסים, הבסיס הדמיוני, והבסיס השכלי. אלה שני היסודות, שהמדע מורכב מהם, עומדים הם בהרכבתם המזגית, במצב של תסיסה. לוחמים הם זה נגד זה, ומתסיסתם מתחדשים כל עלפי הרוח של האדם. הנטיה העליונה לצד השכל מחלשת היא את הדמיון, וממילא מזג המדע מתקלקל. והנטיה לצד הדמיון מטשטשת את השכל, ולקויים מיוחדים מתגלים במערכת ההכרה המדעית. הבריות המדעית באה מהמזג ההגון של הדמיון והשכל.

קמה. חכמת האמת, שהיא באה מהתגלות רוח הקודש, מבארת את כל ההארות, העולמים כולם, מצד טוהר השכלי, שהדמיון יש לו קצת אחיזה בהן. ומתוך כך החולשה הגופנית עלולה היא לבוא אחרי השתקעות גדולה בההופעות העליונות, ואין לזה תקנה, כ"א לנשא את כל העולם הדמיוני אל הרוממות השכלית. וזה בא מצד עבודה קדושה של יראה פנימית, שהיא מקור החכמה, המעלה חכמה תתאה לרומה של חכמה עילאה. ואז לא די שחולשה גופנית אינה באה ע"י ההתגברות השכלית, אלא שזרמי גבורה, גדולים ומלאים, מתגברים ועולים על ידי התגברות הגדולה של ההשתקעות השכלית הטהורה, שהיא מופעה באור של רוח הקודש.

קמו. הנבואה היא הכשרון המפותח של רוח הקודש, ורוח הקודש הוא הכח הנבואי טרם צאתו מן הכח אל הפועל הגמור. כשאנו משערים את ערכה של הנבואה, צריכים אנחנו לשים את המשקל היותר גדול והיותר עקרי על התוכן של רוח הקודש בקרבה, ומכל מקום עולה היא הנבואה על רוח הקודש, מפני שהיא מדת רוח הקודש מפותח ומבושלה. מובן הדבר לפי זה, שאפשר שיהיה אדם גדול במדת רוח הקודש שלו ומכל מקום לא יהיה נביא, מפני שלא פתח את כשרונו לבא למדת הנבואה, או שמניעות חוציות. ממדרגת העולמים כולם, וסדרי החיים. ערכי התולדה האנושית, וכיוצא בהם, הן מעכבות את הפתוח הנבואי לצאת אל הפועל. ויש נביא שלא הגיע למדת רוח הקודש באותה המעלה המופלאה של בעל רוח הקודש הגדול, ומכל מקום אותה המדה של רוח הקודש שיש בו באה לידי פתוח. וזהו התוכן של יחש נביאים וכתובים זה לזה, שהנביאים עולים בכללם על הכתובים, בקדושתם, ומכל מקום ישנה מדרגה המשווה את הנביאים אל הכתובים, ומניחים כתובים על גבי נביאים כשם שמניחים נביאים על גבי כתובים. ולפעמים מתגלה מדרגה מיוחדת מוקדמת בכתובים לגבי נביאים, כפי הסדר של מלכיו זכרונות שופרות, דראש השנה. אינהו עדיפי מיניה, ואיהו עדיף מנייהו, אינהו, עדיפי מיניה, דאינהו נביאי ואיהו לא נביא, ואיהו עדיף מנייהו, דאינהו חזי ואינהו לא חזו.

קמז. הצדיקים הגדולים מתעלים הם הרבה בקדושתם ע"י מה שמסתכלים לפעמים בעולם התוהו, באופני הדיעות הזרות, בדמיונות ארחות העבודות הזרות וכל נבכי תעלוליהן. ומתוך הירידה לתהומות המחשכים הללו, מעלים פנינים יקרים מסולאים בפז, שהם נעשים מילואים לעטרת קודש קודשים.

קמת. התביעה האידאלית היא תמיד להיות מציירת ציורים שלמים, שהם באים ע"י התקשרותם של כל הרעיונות במקורם ויחושם היותר עצמי זה לזה. ודוקא בשפל התחתית של הדמיון הפראי, מוצאים לפעמים את הצעד המשלים את כל הרעיונות הגבוהים, שבהיותו נעלם אין הנשגב שבהכללת המחשבה מגלה את כל בהיקת אורו. ומזה בא הצורך של שאיבת הנצוצות ממקומות האפלים דוקא.

קמט. כל מה שהאדם הוא יותר גדול, צריך הוא יותר לחפש את עצמו, יותר מסתתרת היא מהכרתו נשמתו העמוקה, עד שהוא צריך להרבות בהתבודדות, בהתעלות הרעיון, בהתעמקות המחשבה, בהשתחררות הדעה, עד שסוף כל סוף תתגלה אליו נשמתו, על ידי הזרחת קצת מזיוי אוריה. ואז ימצא את אשרו, יתעלה מכל ההשפלות, ויתרומם על כל מעשים, בזה שישתווה ויתאחד עם כל המעשים, ובזה שישתפל עד לכדי הנמכת הרוח היותר קיצונית, עד לכדי ביטול הצורה הדמיונית הפרטית, ואנכי תולעת ולא איש, עד לכדי ביטול היש בעומק עצמו, ואנחנו מה. אז יכיר את כל זיק של אמת, את כל ברק של יושר, המשוטט בכל מקום שהוא. והכל יקבץ אליו, בלא שום שנאה קנאה ותחרות, ואור השלום ועז הגבורה עליו יופיע, הוד הרחמים, ופאר האהבה עליו יזרח, וחשק המפעל והעבודה, שקיקת היצירה וההתעודדות, תשוקת הדממה והרון הפנימי, יחדו יתאגדו ברוחו, והיה קודש.

קנ. ישנם צדיקים כאלה, שהם יכולים להיות מתקיימים בקיומם הרוחני גם בקטנות המדריגה, ואז הנם בבחינת תרדמה, והרי הם ככל המון האנשים בגלוי, וגם במה שמתגלה להם מערכם העצמי איננו ג"כ נערך, כ"א במדה היותר מוקטנה של מדת הקטנות. הם חיים אז חיי צמצום רוח, אבל מ"מ רוחם חסון בקרבם, ויודעים הם בבטחה כי עוד מעט והשמש הרוחנית שלהם תזרח בכל כבודה. אבל ישנם ג"כ צדיקים כאלה, שאינם יכולים כלל להסתגל אל הקטנות, כדגי הים הם, שאינם יכולים לחיות כ"א במים, בים הגדול הוא מקום חופשם ועדונם. וכשהגדלות מסתלקת מהם, הרי הם מצטמקים בצער גדול ונורא, ואין רוחם מתישב כלל בקרבם. עד אשר יראה ד' בענים, ותחי רוחם, ויצאו מאפילה לאור גדול, ואז יראו את עולמם בחייהם במדה גדולה, אשר תשלם להם משנה שילומים. תחת בשתם משנה, וכבודם יתעלה באור פני מלך חיים.

קנא. הסבה שיש השחתה לאדם, כשמתעסק להתבונן במופלא ממנו בעניני האלהות, הוא מפני שמתוך גבהות הענינים אין ההארה האלהית שבהם מתראים אל המשיג, כ"א הצורות המטושטשות החיצוניות. וכיון שהוא מקשר באותם הציורים החיצוניים את כחות החיים שלו, בהיותם מתרוקנים מההארה האלהית הפנימית, הרי הם מחריבים בדבוקם את יסודות החיים הפנימיים של המשיג. אבל במה שהורשה, כשמתבונן, הרי הציורים האלהיים בפנימיותם מתקשרים בנפשו, ולפי מדריגתו הוא יונק ממקור הקודש, וחיי העצמיים מתעלים הם במעלות הקודש.

קנב. בהשגות של השכל החלוני, פועל השכל בתור כח בפני עצמו בציור המושכלות, והדמיון פועל בפני עצמו בענינים האסתתיים, והפעולה המציאותית פועלת בפני עצמה בענינים המעשיים. והרגש פועל בפני עצמו

בענינים המורגשים. אבל בהשגות הקודש, מהתוכן הגלוי של הנבואה ורוח הקודש, כל התגלות כלולה היא בכל הכחות כולם. החיים, הרגש והפעולה. הדמיון והשכל כולם יחד אגודים באחדות אחת.

קנג. הידיעה מן העולם והמציאות, שבאה מצד החול, אינה עולה אפילו לחלק אחד מני רבבה בערך האמת, לעומת הידיעה העמוקה של העולם והישות בכלל, שכאה מצד הקודש כי אמתת המציאות והיש הגמור של הכל מתגלה רק בהיות הכל נמשך ובא מצד ההופעה האלהית, מצד הסתעפות חיים וישות ממקור החיים והישות שכל מה שמתגלה בתור עולם והויה הוא רק כעין צל קלוש לגבי הישות הטהורה והאדירה שבמקור האלהי. ונמצא שכל ההון המדעי של האדם יעלה ברוממות פאר גדלו רק כשיאצר ויחסן במקור הויתו, שהיא דעת ד' ועזו, הכרת הכל מצד מקור הכל. אך אז יתשרו כל ההדורים כולם, כי רק בהתגלות הגובה העליון האמתי של המדע, אז יערך היחס של המדע באמתת טבעו. וכל זמן שהעולם מתגלה רק על ידי צלליו הכהים, שהם השערת הכרתו מצד צבעיו הבודדים והכרותיו החזוניות, הרי זה כלא נחשב לעומת הקנין המדעי המוחלט. שהוא דעת ד' המתבלטת ע"י דעת העולם בתור פועל ד', שאל זה נשואות הן עיני כל חי. וזה כל האדם, כל המצוי. כל המוכר והנודע. וכל עמל העולם ועלוי מדרגותיו הוא מכונן רק כדי שיבא התור העליון של המדעיות להתגלות בשטף מקור אמתתו. וכל המוסר הכללי והפרטי וכל הטבת ארחות החיים. אורח הצדק והישרות שבחיי היחיד והכלליות, הכל תלוי הוא ועומד להגיע אל מכון תמותו ע"י ההתודעות של ההכרה במקוריותה, שהיא הולכת ומתנשאת לפי אותה המדה שיחשף ההוד של אור החיים שבמקור הקודש. שהוא זוהר האמת, אור ד' מחולל כל.

קנד. הפילוסופיה היתה מעולם נוטה להכרתה של ההשגחה הכללית, והיא רחוקה ביסודה מנטיה אל ההכרה של ההשגחה הפרטית, שבה מתגדרת ביחוד הדת. אבל בשרשם של דברים מתרכזות הנטיות הללו, הנראות מתנגדות זו לזו, למרכז אחד. ההשקפה החודרת תדין, שכל עיקר המושג של הפרטיות אין לו מעמד אמתי מצד עצמו. האמת העליונה היא מתארת לנו את הכלל, בחטיבה אחת, כל מה שנראה לנו פרטי, איננו באמת כי אם הופעה אחת מהכלל המאוחד. רזה הוא דבר ברור, שההשגחה האלהית מתקשרת היא עם האמת העליונה, וביסודה אין לנו כלל מושג של פרטיות. אבל ההשגחה הכללית הזאת הרי היא יותר חודרת אל כל הפרטים כולם, שהם מצד חשכנו מיתארים לפרטיותם, של עולם הזה ושל עולם הבא, של עתיד הפרטי ושל העתיד הכללי, הכל נשקף בהשקפה אחת, והכל מעורה זה בזה. והאמונה שהעולם הזה הוא כפרוזדור בפני עולם הבא, שמביאה לידי הבינה האמונית המפורטה, מתאמצת, וכל ערכי המוסר מתעלים בעילוי אלהי, ולא עוד אלא שיש צפיה ומגמה מובטחה, ככח הצפיה כך הוא כח הגבורה. ונמצא שהיסוד של התעלות מעל כל חקי הטבע הוא דבר מובן באפשריותו והתאמתו לכל דרכי הדעה המיושבת. ההשגחה הכללית והפרטית כה הפילוסופיה היתה מעולם נוטה להכרתה של ההשגחה הכללית, והיא רחוקה ביסודה מנטיה אל ההכרה של ההשגחה הפרטית, שבה מתגדרת ביחוד הדת. אבל בשרשם של דברים מתרכזות הנטיות הללו, הנראות מתנגדות זו לזו, למרכז אחד. ההשקפה החודרת תדין, שכל עיקר המושג של הפרטיות אין לו מעמד אמתי מצד עצמו. האמת העליונה היא מתארת לנו את הכלל, בחטיבה אחת, כל מה שנראה לנו פרטי, איננו באמת כי אם הופעה אחת מהכלל המאוחד. רזה הוא דבר ברור, שההשגחה האלהית מתקשרת היא עם האמת העליונה, וביסודה אין לנו כלל

מושג של פרטיות. אבל ההשגחה הכללית הזאת הרי היא יותר חודרת אל כל הפרטים כולם, שהם מצד חשכנו מיתארים לפרטיותם, מכל מין השגחה פרטית שאפשר להעלות על הדעת. הצד החלוש שהתערב בהסברתה של הפילוסופיה ביחווה אל תיאור ההשגחה, הוא רק מה שחשבה, שבמקום שהיא מדברת מהשגחה כללית, יש מקום לפרטים במציאות, אלא שהם יוצאים מחוץ לשטתה של ההשגחה. וזהו דבר בדוי ומוכחש מעיקר היסוד של עומק הטהרה הפילוסופית. וזאת הנטיה בעומק אמתתה היתה נטיתו של הרלבג, בצדו כל כך להסביר את התוכן של ההשגחה לצד הכללות, ומוצל הוא אותו צדיק מעון, של סילוק השגחה מפרטים.

קנה. הרעיון הפילוסופי של המניעות המוכרחות, שאין לתאר בהן יכולת אלהית, בא מיסוד הרשימו, שהיא תכונת ההווה בתור הכנתה הראשית ממקור המקורות הראשי, שמפני גדלו ותפארתו, איננו יכול להתגלות בעולם כ"א בתור כח גלמי והכנה חמרית, בצורה מוכרחת להכרחיותה - היא הארת הצל של חיוב המציאות.

קנו. ההתעמקות הרוחנית בענינים נשגבים היא מושכת את האדם מהכרה ברורה בעולם הממשי, וזהו הפגם שיש ביסוד הנבואה, שממנו המחשבים נמשכים לכל משיג רוחני. וגורם הדבר שבאים רשעי עולם, שהמושגים הקדושים הם זרים להם, והם תופסים את הנהגת העולם בידם, והוד הקדושה נהפך לדוה. וצריך כל חכם מישראל לעמוד בכל כחו נגד פרצה זו, ולהשתדל ללכת בעקבותיו של הרועה הנאמן, משה רבינו עה, שהבהירות העליונה לא הכהתה את עינו הרוחנית מלראות באספקלריא המאירה גם את העולם המעשי וכל מכשיריו. וכל מה שיותר יוסיף האדם אומץ בתורה לשמה, בדעה צלולה, והעמקת אמת, יותר יתגלו לו פתחי אורה להבין ולהשכיל, איך שבאמת כל הופעה רוחנית היא מוסיפה בהירות וברור מוחלט להשגחה הבריאה של העולם החמרי, וכל אגפיו. וכל העוסק בתורה לשמה, כל העולם כולו כדאי הוא לו, ונותנת לו מלכות וממשלה, וחקור דין.

קנו. משה רבינו כולל הוא כל נשמות ישראל מצד התורה, ומשיח הוא כולל אותם מצד עצמן, מצד מחשבתן של ישראל הקודמת לכל. ומצד הפנימיות הלא נשמתן של ישראל הוא שורש התורה ופנימיותה, והתורה בשביל ישראל נבראה, ע"כ וגבה מאד נאמר במשיח, גם ממה, ומ"מ מצד התגלות התורה הוא רק קרוב למעלת משה. מצד גדולת ערכה של נשמת משיח הכוללת את עצמיות שרשן של ישראל, אין שום חוצפא יכולה לפגוע בקדושתו, והיא בזה מתעלה מגילוי התורה שהיא צריכה בושה, שהיא הפך החוצפא, כדכתיב במת, כי לבעבור נסות אתכם באהאלהים, ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, ודרשו חז"ל זו הבושה. ומשיח ממזאב קאתי, דחציפה ואמרה מאב, ולא די שלא פגמה בנשמתו, אלא שהיא מרחצתו, מואב סיר רחצי, ובעקבתא דמשיחא חוצפא יסגא, ולא תוכל כלל להמעט את השפעת קדושתו. התעוררות קדושת משיח בנבואה בא ע"י אלדד ומידד, שנבאו על עסקי גוג ומגוג, ובזה נכללים כל עניני הארת משיח וכל המסיבות הסובבות אותו. ותורה שבע"פ, שבדורות האחרונים מתהפכת לתורה שבכתב, היא באה מצדם, והמה בכתובים. בזיהרא עילאה דאדם הראשון, היה אורו של משה ואורו של משיח כלול כאחד, כי באמת נשמה אחת היא. ע"י נפילת העולם בחטא הקדום, נתרחק משה מלהאיר בתוך החוצפא, ופירש מן האשה. הקדושה של דור המדבר תבעה את האחדות של זיהרא דאדה"ר, ורצו שמשה דוקא יאכילם בשר, ושיכנס

להאיר בתוך החוצפא. ומשה אמר האנכי הריתי את העם הזה, כלומר בתוך החוצפא אי אפשר לי להאיר, ונשאר קץ משיח סתום, ולא נתפרש בתורה. ואהרן ומרים הרגישו בדבר, וצוחו על הפרישה הזאת, ומ"מ לא הועילו להחזיר את משה להאיר בחוצפא, כי נשאר בענותנותו. והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר ע"פ האדמה. המנורה כוללת קדושת נשמת ישראל מצד עצמה, שנראית לכאורה חיצונה לגבי התורה שבקה"ק, ובאמת היא מאירה לכל, והיא סוד עדות לישראל, אלא שהיא יכולה להאיר בחוץ ג"כ. גם קדושת נשמת ישראל מוארה היא מנשמת משה ביסודה העליון, אבל לא כפי ציורה שבפועל, ע"כ היתה המנורה צריכה להיות מצויירת אצל משה כמראה אשר הראה ד' את משה, אבל בפועל לא עלתה בידו לעשותה, כ"א כן עשה את המנורה, מי שעשה, מעשה שמים ע"י תעלומתה של נשמת משה מצד זיהרא עילאה דאדה"ר, שכולל את האומה כולה ברוחניותה, ומצדה אין שום סיג ופגם בכל ישראל, כולך יפה רעיתי ומום אין בך. לא כמו מצד הנבואה והתגלות התורה שישנם מדריגות וחילוקים. ולאחד אורו של משה באורו של משיח צריכים לנפש הגר, שיסודה הוא יתרו, אבי הגרים שבאים להיות נלויים לישראל. ומשה אמר מפני כך ליתרו, אל נא תעזוב אותנו, והיית לנו לעינים, וכמו ותשב בפתח עינים שאצל תמר, שהיה כדי לברא את אורו של משיח. והעליות שהמעלות עולות עד שיתדבקו ישראל, ועל ידם כל העולם, באורו של משיח ע"י אורה של תורה, הוא האור הזורח בפרשת ויהי בנסוע הארון, שנכתב באמצע בין פורענות לפורענות - אורו של משיח שאינו מתירא מחוצפא, לא מעזיבת התורה ובריחה מבית הספר דבפסוק ויסעו מהר ד', ולא מהתאוננות והשפלה עד לכדי התאוות תאוה ותביעת בשר.

החצוצרות, קול מלאכותי, דומה לנשמת הגר, המחבר את הארת הקול של תורה עם השופר הגדול של הגאולה, ששם מאוחד הוא משה ומשיח, בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ד'. והכל יגיע עד השופר הגדול, וד' אלהים בשופר, הידוע, יתקע, והמסע הולך הוא לחבר את השירותא משה עם הסיומא משיח. ומדת דיו ממעטת את הקו, מה שהוא חוץ לטבעו, מפני התכנסות אורו של משיח, אבל לע"ל ולא יכנף עוד מוריך, וכ"ז שמדת משה צריכה להיות עומדת בעינה נתגלתה מדת הדיו ע"י ואביה יר'ק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים, ותסגר שבעת ימים. ולא נאמר ק"ו לשכינה עד אשר יתגלה אורו של משיח, ומשה יתאחד עמו, ואור התורה יתגלה במדריגת הלובן של האותיות, ולא יאמר עוד מידת דיו, כי לא ממידת בשו"ד יבא אור הכבוד, רק ישקני מנשיקות פיהו, ונחל יצא מבית ד' והשקה את נחל השטים, ונהרו אל ד' ואל טובו, על דגן ועל תירוש, ועל צאן ועל בני בקר, והיתה נפשם כגן רוח, ולא יוסיפו לדאבה עוד. והארת הזקנים שפעלה על הבשר בזעם תהפך לאור מתוק, בשפעת עונג, בהמות בהררי אלף וכל דגי הים בכלל אחד יאסף להם ע"י לויתן. וכחו של רבי עקיבא אחד את ההארות, ונשתלשלה תורה שבע"פ בסוד הכתב שבתגין, על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות, הוספת גבורה של מעלה ע"י אמירת ועתה יגדל נא כח ד' כאשר דברת, ואמר לבר כוזיבא דין הוא מלכא משיחא, ולא חש להא דלא היה מורח ודאין, שמפני מעלת עצמיות קדושתן של ישראל, אין המעלות מעכבות, ולא ניכר שוע לפני דל, ויסוד נפש הגר חברה את כח התגלות התורה וצפונתה, באורו של משיח. ומקום המקדש היה ראוי להשפיע כח קנין לגרים בארץ ישראל, אבל ע"י קביעות הקדושה של ביהמ"ק באה המעלה של הרחיבי מקום אהלך, ועתידה א"י שתתפשט בכל הארץ, וזה יהיה מקלט קדושת הגרים, המועיל להרחבת הקדושה על כל אפסי ארץ, וממילא אין להם קנין בארץ, רק ישיבה, כדי להפשיט את קדושתה מעל לגבול ישראל. וביחס זה המשיך משה את יתרו להדבק באי, ורשם את הרושם של זוהר העליון בעמקה של תורה, והכל הלכה למשה מסיני, העתיד להתגלות בהתגלות כבוד ד'.

עין בעין, ונגלה כבוד ד', שלא כמידת דיו, רק וראו כל בשר יחדיו כי פי ד' דבר, ולא נצטרך למדת קו, ומלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא, מקרא מפורש המגלה כל סתום, ע"י פומא דמשה דאיהו אליהו דעתיד לאתגלאה באחרית יומיא. וישוב זוהר העליון זיהרא עילאה דאדה"ר להאיר ע"י קיבוץ שני המאורות שהם אחד, משה ומשיח. וזה שמו אשר יקראו לו ד' צדקנו, ולא יכנף עוד מוריק, והיו עיניך רואות את מוריק.

קנח. הכרח הוא למצא את הקו הממצע בין הרעיונות האציליות הרוחניות ובין הרעיונות המעשיות, עד שתקבע מסכת שלמה והרצאה כוללת, העוברת על כל השטח הלמודי, שסגנונו יהיה אוחד במידה אחת בהצד המעשי, והצד האצילי באחדות מותאמה.

קנט. חכמת הקודש היא נעלה מכל חכמה, בזה שהיא מהפכת את הרצון והתכונה הנפשית של לומדיה. לקרבם. בהמשכת כל מהותם העצמית, לאותה הרוממות שהיא בעצמה מתעצמת בה. מה שאין כן כל החכמות העולמיות, אף על פי שהן מציירות ענינים נשגבים. יפים ואציליים, אין להן אותה התכונה המפעלית, להמשיך אל ערכן את כל המהות העצמית של ההוגה בהן : ובאמת אין להן יחס כלל ליתר כחותיו ולעצמיותו של האדם חוץ מכחו המדעי לבד. וטעם הדבר הוא. כי כל עניני הקודש ממקור חיי החיים הם באים, מיסוד החיים המהוה את הכל. ויש בכח התוכן המקודש להוות המון ברואים לאין תכלית. לנטוע שמים וליסוד ארץ, וקל וחומר להטביע צורה חדשה ומבולטת על הנפש ההוגה. וכל המדעים של חול אין בהם זה הכח, כי הם אינם מחדשים ומחוללים חדשות מצד עצמם, אלא הם מציירים ומציגים לפני ההשקפה השכלית את מה שהוא נמצא במציאות, ועל כן אינם יכולים גם לעשות את ההוגה בהם לבריה חדשה, לעקור אותו מעצמיות תכונותיו הרעות ולהעמידו במצב של מציאות חדשה, טהורה וחיה באור החיים האמתיים, העומדים לעדי עד.

קס. החפץ האדיר של לאשתאבא בגופא דמלכא, לשוב אל מקור המציאות, העליונה, הטהורה, החפשית, האיתנה, במקור אור אין סוף, נטוע הוא בכל היקום, בכל היצור כולו. והוא הוא הכח היסודי המגלגל את כל תנועת ההויה, ההתפתחות, והמכונה המשכללת, המוציאה אל הפועל את כחותיה בכל עולם ובכל שדרה לפי ערכם, והוא הוא היסוד הפנימי, המניע את הגלגל התרבותי אשר לאדם, למפלגותיהם, ולגוייהם. והוא סובב והולך בכל היצור, לא יצא מכללו החלק היותר זעיר שבחלקים היותר קלילים שבהויות היותר דלולות מעבר מזה, ולא יעברו גבולל המוני עולמים נעלים ונערצים של שרפי קודש, אראלי שחק ואצילות יפעת רוממות קדשים מעבר מזה. תשוקת היש והחיים הפנימיים היא אך חזות הכל, חמדת הכל, תשוקת התשוקות וחמדת החמודות, לאור באור החיים, להכלל ביסוד המקורי של כל עז ההויה, לאשתאבא בגופא דמלכא.

קסא. דרכי ההשגות שונים הם בכללותם. יש שמתחלת ההכרה מדרך הרצאה רגילה, מאורח עולם ודרכם של בני אדם, בתכונת גופם, חושיותם ורגש נפשותם, או בדרך הגיון שכלם, והיא בוקעת ועולה, מקשרת סבה בסבה, מעין במעין, עד שהיא באה לידי התגלות עליונה, אשר ממנה ינהרו פלגי חכמה ודעת קדושים. ויש להפך, השגה הבאה בדרך התגלות עליונה, ממעמקי אצילות, ותוכני טהרה וקדושה עליונה שוטפים ועוברים,

גלי הנשמה מתגברים ומעינותיה הולכים וזורמים ממקור הטוהר העליון, והשכל ההגיוני ורגשי הנפש, כח המדמה, והחושים, וכל ארחות ההכרה, באים וממשיכים להם פלגים מנחל עדנים זה, עד שבאים הדברים לגבולם ותחומם הם. ונמצא ששני הדרכים הללו מתחלקים הם, בין דרך ההכרה שמלמעלה למטה ובין דרך ההכרה שמלמטה למעלה, בין אור ישר בין אור חוזר. אבל יש גם כן, ששני הזרמים, זה ההולך מעילית לתחתית, וזה ההולך מתחתית אל עילית, שניהם בבת אחת פועלים את עז גבורתם, שני המעינות בבת אחת נפתחים, וזרמי קדושה וטהרה, יפעה ותפארת, הולכים בבת אחת, ממעל לתחת, להחיות שוכני עפר, ומתחת למעל, להוסיף נהרה בכל יפעת קודש, ולהעלות שפלים למרום. אז רוח הקודש מתגברת היא, ואומרת שירה, בגילת ורנן. ברכי נפשי את ד', אשרי אדם עוז לו כך מסלות בלבבם.

קסב. כל זמן שהציורים הרוחניים באדם, ובכל משיג אינם מתרחקים יותר מדאי מהציורים הגשמיים שלו בערכו, אז הם בעצמם מתבססים והולכים ונבנים ובונים הם עם בנינם הם, גם את הבנינים הגשמיים בצורה מפוארה. אבל כאשר מתרחקים הם יותר מדאי הציורים הרוחניים מהגשמיים, הבלתי מוגבלים מהמוגבלים, אז הם בעצמם מתשטשים, נופלים ונשברים בבחינת השפעתם, אע"פ שהם מתעלים מצד עצמם במדת הסתלקותם מן הצמצומים אשר במדת הגבולים, והם מטשטשים את האיתניות של העולם הגבולי, שהוא צריך לקבל יניקה ולשד חיים ויפעת תפארה מהם, בהתקשרותם אליהם במיזוג הגון ויפה. השיעור של ההתקרבות ושל ההתרחקות נמדד הוא יפה במדה של שלושה שיעורים, שהם: והשערת הגבול ע"פ ערכו, והשערת הגבול מצד קבלתו מהערכים הבלתי גבוליים, והשאת הגבול מצד הכשרתו להתעלות בהערך הבלתי גבולי, להבטל אליו, להכלל בו ולהוסיף ע"י הכללתו בתוכו הויה יותר עליונה מהויתו הנפרדה. וכשהערכים המשוערים מתרחקים יותר משלושת שיעורים הללו, הרי הם עומדים במצב הפירוד, בתכונת ההתשטשות, כי שלושה טפחים כלבוד דמי.

קסג. החרטה הטבעית, הבוררת בלב מתכונתה של התשובה, באה מתוך צער הנשמה שהיא מצטערת מעמידתה על מצב אחד במעלתה, תחת שהיתה צריכה בכל עת לעלות מעלה אחר מעלה. וקל וחומר אם היא מרגשת בעצמה ירידה. אלא שאם באמת ירדה לגמרי ממעלתה כבר אובדת היא ג"כ את חוש הצער הרוחני, או עכ"פ היא מפגימתו, ועי"ז חדודו המר מתמעט. אבל הצער של עמידה על מקום אחד הוא נוקב ויורד עד למעמקי הנשמה, והרגשת הכאב גדולה היא מאד, מפני שהנשמה שלא נפגמה בירידה חושיה הרוחניים הם בה חיים וערים, ותבערת הצער של העמידה על מקום אחד, שהוא הפך וטבעה וכל מטרת הויתה, היא יוקדת בה כיקוד אש, שיהפך לשלהבת אהבה רבה מלאתי עונג עליון, בהתגברה לשוב אל מכוון עליתה ולהחזיק יפה בתכונת התעלותה בכל עת, למען יזמך כבוד ולא ידום ד' אלהי לעולם אורך.

קסד. כשהמושגים העליונים מתלבשים בהגיונות קצובים ובאותיות דבוריות, אנו רואים בהם צת הנשמה התוכית לבושה בגוף חי ופועל, שכל מי שמתדבק בהצד החיי של התוכן מקבל הוא שפעת חיים אפילו על ידי המגע הרוחני שלו עם האותיות והדבורים בעצמם בצורתם הקצובה. ומי שהוא מסתכל רק על הערך התמונתי שבהנוסח, המורכב בעיניו מחומר ורוח, שכל אחד מהם הוא עומד בפני עצמו, לא די שישפל שפלות חומרית

אם הוא מקשר את נפשיותו בהאותיות לבדן, אלא שגם ברצותו לקשר את עצמיותו בהרוח המחיה את התוכן. לא ישפיע הרוח עליו שפעת חיים, מפני שהוא מכיר אותו בצורה כזאת שאין בה כח להחיות את אחרים, וכיון שאינו יכול להחיות לפי השקפתו את גופו, כלומד את אותיותיו וקצבת הגיונו הדבוריים, קל וחומר שלא יוכל להחיות את אחרים. על כן רק אז יגלה אור החיים שבהתוכנים המקודשים, כאשר יוקחו בתור נושא קדוש, שיש בו כח אלהי להחיות וליצור יצירות ועולמים.

קסה. כמה נחוצה היא לנו, ביחוד בזמן הזה, בעת ההתעוררות של בנין האומה, ותיקון העולם בכלל מתוך הריסתו וחורבנו, לאחד בעבודת התורה את כל הצדדים הפזורים, את כל ההגיונות והרצאות הדעות הנראים כסותרים זה את זה, ובכלל זה ג"כ למזג את העבודה השירית עם המעשית, לתן לכל ערכי המעשה את היסוד הלבבי ההרגשי, והמעוף השירתי, כמובן בשמירה למודית מעולה שלא יתטשטש כלל ערכו המעשי המבוסס, אלא שעוד יתעלה, יתרחב וחייליו יתגברו, ויהיה יותר מוכשר להפריח ולהניב, ולעשות ציצים ופרחים, לוקחי לב ביפי-נגהם, ומאמצים כל רוח בעוזו הדרת קדשם.

קסו. ישנם צינורות כאלה, המובילים את לשד החיים של טעמי המצות עד לכדי ההתפרטות היותר מיוחדת של דקדוקי ההלכות. במהלך רגיל של חיפוש ודרישה אי אפשר לתפוש מדה זו, אבל ע"י דרך ההתגלות, ע"י הופעת השירה, אפשר שיבאו תעלומות כאלה לידי גילוי. ובראשית הצעד של מהלכים עליונים כאלה לא יוכלו להגיע לידי האיתנות המעשית, ומכל מקום יש בהם משום הופעת האורה של ההגדה הנהדרה. ואחר אשר יתבססו הדברים יפה, יתמזגו עם התוכנים המעשיים, עם ארחות הסברא, וסוגית ההתעמקות ההלכותית, והיה למעין נובע מקור חיים גם למעשה.

קסז. ישנם צדיקים גמורים שיצר טוב שופטן, וכל מעמקי מהותיותם שקוע הוא בעומק הטוב, והאור האלהי הוא חופף עליהם בכל עת ובכל רגע. אמנם כדי שלא תתבטל מהם הבחירה לגמרי, וכדי שלא יומשכו החסדים יותר מדאי על-ידם עד כדי ביטול הגבורות, שהוא נגד בנין העולם ויסודו, ע"כ גם בחינת יצה"ר הוא אצלם ג"כ בדרך קביעות, והם ממתקים אותו בכל שעה, ואין להם מנוחה כלל. ולעומת זה הבינונים, שרק לעתים מתגבר בהם האור העליון וחשק נפשם אל הקדושה העליונה, גם הנטיה היצרית שלהם אל צד הרע היא ג"כ רק לפעמים, ועתים רחוקות מתגלה בהם. אמנם זמן המלחמה התדירית המתגלה בצדיקים הגמורים, הרי הולכת ומתמתקת, עד שהם מגיעים למדת האבות, שהקב"ה הטעים מעין עוה"ב שהיא ברכת הכל, שכל עצמיותם מתהפכת לטוב גמור, וצד הגבורות שבהם איננו כ"א גבורות מתוקות, שהן בונות את העוה"ז בתיאור בנין עולם של עוה"ב, שנועם ד' מתגלה עליו. נעימות בימינך נצח.

קסח. אותם הצדיקים שעיקר קדושתם הפנימית, וכן יסוד השגתם האלהית, היא באה מיסוד חסד עליון שלא לפי ערך עבודתם, ולא לפי תלמודם ומעשיהם, הם צריכים לדעת את מדתם, כדי שלא יבאו לטעות שתוכן הפנימי שלהם הוא לפי ערך עמלם הנפשי והגופני, כי רק אז, בידעתם שהם מסובכים מחסד עליון כל היום. יאיר עליהם אור הענוה האמיתית.

קסט. אין להגביל את ארחות הציורים ואופני ההשגות העליונות, אע"פ שהיסוד העקרי צריך תמיד להיות, מה שהוא מקובל ומסור בסגנון ההרצאה המסורתית. אבל אחרי שהנקודה התמימה, שהיא באה מיסוד הקדושה והדבקות האלהית הטבעית, קבועה היא בנשמה, כל מה שתוציא ציחיה ופרחיה, הכל עולה הוא למקום הקודש. ותומת ישרים תנחם.

קע. ההתעלות של אספקלריא המאירה היא מגלה את האורות העליונים בצורה בהירה כזו, עד שכל הציורים העולמיים שבכל הערכים התחתונים הם מזהירים בכל מילואם. ואינם מתשטשים כלל, ומזה באה המדה הנפשית, שאין החושים והכחות הגופניים מתעלפים על ידי הופעת האורה הנבואית העליונה הזאת. ומכל מקום יש הבדל בין אותה האורה ובין מדת זיהרא עילאה דאדם הראשון בזה, שמצד אספקלריא המאירה הגופניות נשארה קצת במעמדה, וממחציתו ולמטה נקרא איש, נאמר גבי משה. ומתוך כך פירש מן האשה. ומצד זיהרא עילאה דאדם הראשון מתעלה כל הגופניות כולה, אני אמרתי אלהים אתם, ותפארת אדם לשבת בית נעשה למכון האורה האלהית העליונה עין לא ראתה אלהים זולתך. ועל דבר זה בשרשו נסמית עינו של בלעם הרשע, רמה ירך בל יחזיון, ובל יראה גאות ד'.

קעא. אני נתבע מנשמתי, אחר כל לימוד ועיון, אחר כל ציור והשכלה, לשחרר את עצמי מאותם הכבלים הרוחניים שהמסגר הציורי המפורט אסר בהם את הרוח, ולשוטט בעולם החרות על ידי התמצית של ההארה הצפונה בכל אותן העניינים הנלמדים והמצטיירים בפרטיהם.

קעב. כח היצירה וההנהגה העולמית יצאה אל הפועל בתכלית השלמות, כל אשר עשה אלהים הוא טוב מאד. אמנם רק חלק קטן עומד הוא מחוסר תיקון, שלכאורה הרי הוא כלא נחשב לגבי כל המעשה הגדול אשר עשה ד', ובאמת בהשלמתו תלויה היא השתלמות כל היצור כולו. החלק הקטן הזה הוא הנפש האנושית בצורתה הרצונית ובחיקוי רוחניותה. חלק זה מסור הוא לאדם לתקנו ולהשלים בו את היצור כולו. נוצר האדם להשלים את מלכות שמים שהיא מופיעה בכל היש בהדר גאונה, והולכת היא ומשתפלת בהעולמים המעשיים, בתהומות מאד עמוקים, בירידות מאד חשוכים. וברצונו הטוב והאיתן של האדם, שיצא אל הפועל בהיותו מתעלה להיות אוהז במשטר האלהי בהמון עולמים - שבפליאות נוראות נתגלה ע"י הבהקת אורם של אדירי הקודש שבדורות הקדמונים, ויצאה במלא יקרתה בהתגלות האלהית שבאור התורה ונשמת ישראל הפרטית והכללית, בין כל עמי הארץ - בכח חסון זה יתקן האדם ויעלה את החלק הירוד שבמלכות האצילות האלהית, שירדה להיות מנהגת עולמי עד, בצורתם המוקצבה. ובזה יקשור נזר ועטרה למלכות שדי בכל העולמים כולם, והמגמה היצירתית תצא אל הפועל בכל יפעת אידיאליה, מראשית המחשבה עד סוף המעשה כולו אומר כבוד. ומזה יסתכל האדם מה רבה היא האחריות של מעמדו המוסרי, ויראה מה בין צדיק לרשע, ובין עובד אלהים לאשר לא עבדו.

קעג. בראשית הצעדים של תלמוד רזי תורה, כשרואים איך הפרטים מתקשרים זה בזה, ומכל מקום אין מבינים את התוכן היסודי שבהם, צריכים לצייר יפה, איך שכל אלה הדעות והציורים באו מתוך הופעה רוחנית, גדולה ומפוארה, של רוח הקודש, על ידי השרידים אשר ד' קורא. והשלשלת הולכת היא ונמשכת בקדושה, עד שמתאחדת בהלכה למשה מסיני. ואז זורח, על ידי כח אמונה קדושה זו והשערתה, אור גדול לישרים, והבינה הפנימית הולכת היא ומתרחבת. כי ד' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה.

קעד. לקבל השפעה ישרה ומכוונת מהדברים שנאמרו ברוח הקודש, צריכים להיות, בראש כל, במעמד נפשי איתן מאד, כדי שלא יתטשטש הכח המקבל את הרשימות הקדושות מרוב העיזוז שלהן.

קעה. לא אוכל להכחיד בקרבי את הרוח השוקק לאחוז בהעבודה הרוממה של העלאת הניצוצות הקדושים, של כל המגיע לחוג השמוש של כל הצרכים הגשמיים, וכל הקנינים שהם באים במגעי וגבולי. ואותו קורת הרוח המגיע לי, אפילו על פי הדמיון הכהה מהציור הקדוש של עבודה תמימה וקדושה זו, הוא ממלאני עז ותעצומות, שיבאו לכלל תיקון ע"י התרחבות אור התורה והעבודה, בכל הצדדים ההולכים ומסתעפים. יגדיל תורה ויאדיר.

קעו. אפילו אמנן חילוני רואה את העולם כולו בצורה אחרת לגמרי, יותר מפוארה ממה שרואי אותו כל הרואים האחרים, קל וחומר שהצדיקים הרואים ברוח הקודש, שכל העולם כולו מתראה לפניהם במדת היופי והתפארת העליונה, מעין ההוד אשר עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו.

קעז. הקדושה העליונה והבריאה של האמונה הטבעית מבקשת היא את תפקידה. היא מתפרצת בתוקף גבורותיה, ומאירה באור חסדה, והיא קוראה לכל בעלי רוח להכנס בסודה. לוחמת היא נגד הדלדול המתגבר מרוח החלש של הפחדנות הזעירה, הבאה מסיגי התחתית של יראת הקודש. החכמה של יראת אלהים, מקור העז, המרחפת על פני כל העולמים, השרויה בכל הנפשות הגדולות והעדינות, מתקוממת מול המאסורים הפרטיים, וכשהיא מתעודדת בגאון גדלה, דוקא אז מתחברת היא חיבור אמיץ, קשר מלא חיים כקשר הגוף עם הנשמה, עם כל אוצר החיים אשר לישראל ותורת ד' אשר בלבבו ובפיו לעשותם.

קעת. הצדיקים שהם מלאים אמונה, שגאונות האמונה היא עומדת בהם בגדולת חייה והוד תפארתה, הם נתונים בעולם כמאורות ברקיע השמים, ככוכבים לעולם ועד, להופיע בגדולת קדושת פאר האמונה האלהית הבהירה אשר בנשמתם המשכלת על פני כל העולם כולו, ולהאיר אור אמונת אלהים ד' אמת בכל חדרי הלב והנפש של המון רבה, להחיותם להקימם על עמדם, להצליחם בחיי עולם הזה ובחיי העולם הבא, לפאר להדר את כל העולם כולו, את כל העולמים ואת כל הבריות, בפאר הדר הוד קדושת בהירות האמונה העליונה.

קעט. אין שירה בעולם, שלא תופיע בה קדושת האמונה את זהרורי אורותיה. וכשהקדושה היא מתגלה ברוח השירה בצורתה הטהורה והמלאה, אז היא באמת שירת קודש, אשר אך שרי קודש ושרי אלהים ישירו אותה.

קפ. רוח הקודש שופעת תמיד על כנסת ישראל, ומשקה היא בשיקוי לשדה את כל הנשמות של כל אישי ישראל היחידים, ואפילו השדרות היותר נמוכות של עמי הארץ ושל פושעי ישראל הם בכלל הזה, בעלי רוח הקודש, היחידים שבדור, הם שואבים את שפעת רוח קדשם משני מקורות. המקור האחד הוא מיסוד רוח הקודש הכללי, שהוא הולך ונוזל בכל הנשמות כולן, והמקור השני הוא שהם שואבים וסופגים לתוכם את כל הזרמים וכל הניצוצות של רוח הקודש, שהם באים בתור רסיסים על כל הנשמות, שאין להן הכשר מצד מעשיהם והשכלתם לקבל אותם בקיבול מרושם. לוקחים הם הצדיקים ובעלי השפעה האלהית את כל האוצרות המלאים אור קודש, שהם מתבצבצים בשובם דרך הצינורות הכלליים כדמות מעינות בוצצים מתמצית של נחלים שבין הרים, הבאים ממי גשמים, ומכל מקום באמונת רוח ואהבה רבה הם שומרים את כל העושר הזה בעד כל הכלל כולו, ובעד בעליהם הפרטים, שהם מריקים עליהם, על ידי השפעתם עליהם, בתוכחת חיים ובברכת אוהבים נאמנים, להשקות בהם את ערוגות המטעים של נשמותיהם בכל מדרגה ושדרה שהם עומדים בה, ופועלים עליהם לטובה ולברכה, בין מדעתם בין שלא מדעתם.

קפא. לעת כזאת שתחית האומה מתעוררת, והיא בכל יום יוצאת מן הכח אל הפועל בגוונים שונים, וכל העולם כולו הולך ורועש ברעש מלחמה, שמגמתה הנסתרת, אשר רק לאלהים פתרונים, היא בודאי העמדת תיקון עולם במלכות שדי, על ידי שיבתם של ישראל לבצרון, להיות עם נכון ונשא, מעוטר בכל כחותיו וסגולותיו, שעל ידה יאיר האור המבהיק, האור האלהי, שיתגלה בכל ארצות החיים, בכל חיי כל חי, ובכל סדרי התבל, במשטרי העמים, ובמהלכי הרוח אשר לאדם בכלל, גם צבאות מרומים הולכים הם ומתקנים, מחשכי החורבן, ומאסרי השכינה במעמקי גלותה הולכים ומתפתחים. השלשלאות אשר רגליו של משיח אסורות בהן הולכות ומשתברות, מתפרקות ונעשות כנעורת לפני אש, כחוטי פשתן דקים שעוברים בין להבות בוערות. אף על פי שהתחיה הלאומית בישראל, וסימני תחית הרוח של האדם הכללי, הם נראים רק על פי צדדים חיצוניים וגופניים, הם הם המבשרים. שהבנין הרוחני, ואור הנשמה העליונה בכל סדריה, הולך הוא ונבנה, ואור ישועה שמימית הולך ומתחשף בהמון גלי זהבי פזיז. הגיע הזמן להתקרב כל חושב מחשבות, כל הוגה, כל מליץ, וכל אשר רוח ד' נוססה בו, לתשוקת הופעת רוח הקודש, הבא ושוטף על ידי מעמק הגיון ברזי תורה, בחופש רוח, בבינה ובברכה, בהגיון גדולה, ובעבודה מטהרה, נשגבה ונשאה. ורוממות קודש זאת היא מתגלה על ידי הסגולות. וכל אשר יחזה מרוחו איזה סימן, אפילו כהה, מבשורת קודש זאת, יוסיף אומץ להטות אוזן לסוד שיח עליון, להתנשא ממעל להגות רוח השכל האנושי, המוגבל, ולהתהלך ברחבה, בערוגות מטעי בשמי קודש עליון, שאור רוח גניזת קדשים, וריח הטוב של משיח אלהי יעקב הולך ומזדלף בהם. הטו אזנכם ולכו אלי, שמעו ותחי נפשכם.

קפב. מתחלה צריכים לצייר יפה יפה את הערך של הדיבור, את כחו ופעולתו, את שרשיו הגדולים בכל המציאות בכל מדרגותיה, ואת יניקת שפעתו עד שבא לכלל דיבור מבוטא, ממוזג ממחשבה, ונשמה פנימית, אצילות תשוקת קודש העליון, ומעשה בפועל של עקימת שפתים, ואת הופעת פעולתו בחזרת כחו, בצלצוליו והסבבת מפעליו, והליכתו המסודרת, אחרי צאתו מחוג המצומצם של ערך האדם המדבר, במדתו המוגבלת. וכל מה שיתבהר יותר הציור הזה, כל מה שיתברר יותר בבירור מדעי מוסרי ואמוני, כן יתעלה הדיבור ויתקדש, וכן יהיה יחושו של האדם אליו בתכונה של רוממות קדושה, ואור החיים העליונים, המלאים כל עולמי עד, יזורח בו, וכה תגדל פעולתו וירבה זיו אורו, ותגזר אמר ויקם לך, ועל דרכיך נגה אור.

קפג. אור הגבורות הוא גדול ונשגב מאד, הוא מכוון נגד הפנימיות המהותית של המצוי, שלא בערך היחש של הקנינים הסובבים מבחוץ, שבהם יש מקום לאור החסד. ומה נעמו האורות הללו בהאירם, ומה נחמדים הם החיים בהיותם מקושרים בדרך ישרה עם האור והזיו של הגבורות, של העצמיות הפנימית שאינה צריכה לשום ויתור, ואינה כלל בערך של ויתור. זאת היא מגמת כל המגמות, להאיר את האור של המחשבה הקדומה שנברא העולם בה מצד פנימיותו, ואור החסדים בזיום הפנימי דוקא על ידה הם מתגלים, והזהב קונה את הכסף - כמשנת רבי בזקנותו.

קפד. צריך להתבונן במנוחת רוח על כל הפגמים הנמצאים ומתגלים לעינינו, בתכונת הרוח הבא ע"י ההקלטה של יראת שמים ואמונה ע"פ המצב הירוד, שמדריגות הקדושה ירדו ירידה אחרי ירידה, שלעומת כל פגם וחסרון, מוצאה הרשעה והכפירה הבאה מיסוד התוהו והחרבן מקום להתגדר. ומתוך כך אין להחניף כלל לא לשום אדם ולא לשום נטיה, אפילו אם היא קדושה שבקדושות, רק לבקר את מומיה בחזקת היד, בגדולת נפש, באהבת אמת ובגאון קודש. וכל מה שיוסיף אור הקודש המשפיע על תכונת הרוח של התום והיראה האלהית בירור ולבון, כן יתרומם כח הקודש בעולם, וכן תקפץ הרשעה את פיה. וכל כחות החול יתרוממו משפלות מעמדם, וירחיבו את עמדתם, ויכנסו לגבול הקודש ויקדשו, ויתגדל ויתקדש שם ד' הגדול והקדוש. ויגבה ד' צבאות במשפט, והאל הקדוש נקדש בצדקה.

קפה. תכונת הדבקות האלהית הקשורה בנשמת הצדיק בקביעות, קודם שהיא מתבסמת יפה, מושכתו היא מכל עניני העולם, ועי"ז באה נטיה הפכית בעמק הנשמה שמתגברת בקרבו, להתקרב לעניני העולם ע"י שיחה והרחבת הדיבור בעניני העולם והחיים, ולפעמים בשיחות חולין בחברת בנ"א, שמדברים ע"פ רוחם ודעתם. וההמשכה שהצדיק נמשך אחריהם בדיבורים, ממשיכה אותו לעניני העולם המוגבלים, נגד דעתו וחפצו הפנימי. ואח"כ, כשנפטר ממעמד החברותי ההוא, חוזר הוא בתשובה מיד על התמעטות הדבקות של אותה שעה, ובכח תשובה מאהבה זו, מאיר הוא אור יקרות על כל הדיבורים וכל השיחות שלו ושל כל הנלויים אליו. ואור גדול, וחסד עליון מתנוצץ עי"ז בעולם, שהולך ומקיף כמה וכמה שדרות להחיות רוח שפלים. וחסד ד' מעולם ועד עולם על יראיו, וצדקתו לבני בנים, לזוכרי בריתו, ולשומרי פקודיו לעשותם.

קפו. הישרות הטהורה אומרת, שכל עמל המדע צריך שיהיה מכוון אל היסוד האידיאלי לתן לרצון האנושי את הפנים היותר טהורים הראוים לו, לעדן את הרצון, לאמצו, לקדשו, לטהרו, להרגילו בחנוכים שונים שתהיה שאיפתו תמיד רוממה ושגיבה. יתעסקו המדעים איך להוציא מן הכח אל הפועל את כל הפרטים, שהרצונות הטובים והישרים השולטים בעולם שואפים אליהם, והם הם כל צרכי החיים ההגונים החמריים והרוחניים, אבל מרום פסגת מטרם הכללית צריך להיות עדינותו של הרצון עצמו, בהירותו השכלית של הרצון והתאדליות עצמיותו. ואוי לה לאנושיות כולה כשהיא סרה מדרך הישרה, ותחת ליסד את המרכז של כל ההשלמות על הבסיס של עלוי הרצון תניח את הרצון עצמו בגסותו, בלא עבוד ועלוי. וכל עמלה יהיה רק למלא את התאוות הרצוניות. שהן זורמות כנחל גפרית וכל מיני גיהנם שולטין בהן. אז נופלת היא אנושיו בכללותה ברשתה הנורא והמכוער של זוהמת עבודה זרה, אשר דם ירדפנה. וממעמקים תקרא אל אל אלהי אמת, לשוב אל התכונה הקדושה של יסוד ההשתדלות הכללית לעלוי הרצון, ואז תקרא וד' יענה תשוע ויאמר הנני, כי קרוב ד' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת. וזהו כל יסוד התשובה: התעלות הרצון והשתנותו לטובה, לצאת מחושך לאור ומעמק עכור לפתח תקוה. ועמי תלואים למשובתי, שובה משובה ישראל, שובה ישראל עד ד' אלהיך.

קפו. גדולת הדעת היא המדה שהדעת איננו כח מצייר בחוגו הפנימי לבד, כי אם הוא יוצר ובורא כל ציוריו בכל החוגים ובכל ההתפשטות. וכשנתמעטה הקומה, נתמעט הדעת וירד ממעלתו למדת קטנות הדעת, שאיננו יכול לברא שום דבר, כי אם לצייר מכח הרישום שנשאר בו מימי קדם, מתור גדולתו, וציורו הוא גם כן מעין בריאה, אבל איננו מתפשט חוץ מחוגו הפנימי. וכשרוצה לפעול בכח ציוריו על החוגים החיצוניים צריך הוא לרדת ממעלתו עוד ולהתלבש בכח כפים עד שהוא מגשם על ידי זה את ציוריו בחוגים חוציים. כפי מדת הכח האפשרי להתפשט, על ידי פעולת כפים, על ידי מה שהם שואבים את כחם הנשמתי מאור הדעת, עד שמתגלמת למשל צורת הבית מנשמתו של הבונה בחומר הבנין. וכל הסבוב הגדול של מהלך העולמים הולך הוא להשיב אל הדעת את עטרת גדולתו, שיהיה יוצר ובורא, מחולל ומוליד בכחו העצמי, שזוהי גדולתם העתידה של הצדיקים, שיהיו מחיי מתים ובוראי עולמים. והכל מכח אור הדעת בגדולתו, שיאיר בהם ממקור הדעה העליונה. דעת עליון, הנאדר בקודש.

קפת. תקופת התווה בעולם, שליטת העבודה-זרה עם כל זוהמתה, שבאה אחרי הנפילה התהומית של האדם בחטאו, היא סגלה בכל שפלותה את האדם להיות דורש את האור האלהי גם בהיותו במצב ירוד נורא ומגושם מאד. מצד אחד, נתבסס החומר העולמי והאנושי ע"י מה שלא הזריח עליו האור הרוחני המטשטשו, ונעשה ליסוד בסיסי, להיות מוסד חזק להכיל בתוכו את האורה היותר בהירה שתבא ותופיע. ומצד שני, הנה חתר האדם מחתרת גם במחשכים, ואיך שהיה רוחו מעורפל, לא חדל לבקש את ההתקשרות האלהית הטבעית כ"כ לנשמתו, ונתדבק אליה ע"פ ציוריו הכהים. אמנם הרבה מאד עבטיט וטיח טפל הדביקה הרשעה והסכלות החמרית על האורה הקדושה והטהורה של ההארה האלהית, שתמיד נתבקשה מהאדם, ורוח סוער מלא עוצם וטהרת קודש היה מוכרח לצאת בהתחלתו ע"י איתן האזרחי, משבר את הצלמים וקורא בשם ד', והולכת היא ונגמרת ע"י מהלכה התדירי של האומה הלוחמת מלחמת ד', והופעת הטהרה של האורה האלהית בעולם - כנסת ישראל, לרומם את האור העליון, להבהיקו בכל עילויי שהם

מתגברים והולכים. באה ההזרחה אשר מסיני, והאזהרה האיתנה - ונשמרתם מאד לנפשותיכם, כי לא ראיתם כל תמונה, התמונה, איך שתהיה, בין מוחשית בין ציורית שכלית, היא מפסקת את הגידול, את הופעת היפעה. ואם היא מתגלמת בדבר חושי הרי היא מפלצת נוראה טמאת השם, רבת המהומה. וכשהיא מתדבקת באיזה דבקות כל שהיא בהתוכן הרעיוני הרי היא ג"כ משבתת את הטוהר, ונוטלת את זיו החיים של הוד הגבורה של מעלה מהופיע בעולם, בנשמות, בעולמות ובכל סדרי הזמנים. ונוצרה בעולם אותה הארסיות של הכפירה, של סילוק הדעה, של הסחת הדעת מכל קודש, אותה המגרעת המנוולת, שהיא משמרת לכלות ולבער באש חלאתה את כל דופי של של איזה הצטיירות, ע"י שלילותה העקשנית. ונמצא שהיא שורפת את צחצוחי הטומאה של עבודה זרה, של תמונה וסמל, שהתדבק בהתוכן המחשבי מתקופת התוהו של ע"ז, ומשמשים אלה שני העבדים הרעים, המחייב והשולל, הסמליות והכפירה, זה לאמץ את הדרישה האלהית בכל האופנים וכל המורדות, וזה לטהר את ההצטיירות מכל ערך סמלוני. ומתוך המחשכים הללו, המקטרגים זה על זה יוצא ומופיע האור העליון, דעת אלהים אמת ברורה ומחוררה, מנוקה בכל הדר נקיון ומעוטר בכל עטרת הענוה ההולך ואור עד נכון היום, וכל המחשכים מימין ומשמאל מתהפכים לנגוהות ולאורים גדולים.

קפט. כל הכשרונות הנפלאים הנמצאים בבעלי חיים, שלפעמים אנו משתוממים עליהם, והאדם לא יוכל להגיע להם לחקותם כי אם אחרי למוד גדול וארוך, וגם בכל זאת לא יוכל כי אם להיות רק קרוב לאותה המדה המכוונת שבכשרונותיהם, הם באים אליהם מפני שכל מדרגות בעלי החיים למיניהם, אורות החיים שלהם הם שברים של נשמה גדולה עליונה, מלאה חכמה וכשרון, שנתחלקה לסעיפים רבים, וכל סעיף במדתו מאיר בו אותו הצד הבהיר של הנשמה הגדולה, בעלת החכמה והכשרון המפליא, אלא שהיא במדה מאד זעירא, כטפה מן הים, אשר בכל זה הרושם העצמותי של הנקודה, מצד שהיא באה מכללות יסוד חכמה וכשרון עצום ונעלה, אינו נמחק, ומוציא הוא אל הפועל את כשרונו על פי מעמק הגדלות של החכמה, על פי אותה המדה שהיתה קנויה עמה בהיותה עצורה ומקושרת בקשר חיים שלמים במקורה השלם, שהיה תכנית כליל חכמה, ערוכה בחשבון מדויק של דעת עליון.

קצ. כשם שצריך האדם החפץ להשתכל השתכלות כוללת בגדולת היצירה החמרית - בהמון העולמים, במרחבים הנוראים, בעומק רום ועומק תחת ובכל העמקים כולם - להיות מרגיל את עצמו שלא יהיה עובר את הגבול של ההשתוממות מפני הגודל והרום, בשערו לעומתם את קטנו וזעירותו, עד שתביאהו השתוממותו לידי נביקת הדעת והתשטשות הכשרון, כן נוהג הדבר גם בגבחי מרומים, בהשגות עליונות מאד, בהופעות האורות האלהיות, במפלאות תמים-דעים, המביאים את האדם לידי יראה נוראה ואיומה, לידי חרדה וחלחלה שאין לה דוגמא וערך בכל החזיונות המפחידים שיוכל כל מוח ולב לשער ולהגות בהם, שבכל אלה צריך האדם לדעת את חובתו, חובת ההשכלה והדרישה, ולהיות איש באומץ רוחו, בענות צדק ובגאון קודש, בשפלות רוח וברוממות נשמה. ובזה ישכיל ויצליח, ונפשו תמלא שלות קודש, נחת רוח וגדולת קדוש עליון, ומחיל אל חיל ומזיו אל זיו יתרומם, ועבודתו עבודת קודש תהיה, עבודת בן נאמן

העובד את מלכו אביו באהבה, מתפלא על הדרת כבודו, ירא וחרד מגודל תעצומות עזו, ומתמלא עונג ועדן ממתק יפעת אהבתו.

קצא. צריכים להרחיב את המחשבה הרבה, באורך ברוחב, בעומק ברום, בהתפשטות ובגודל, לחדרה הרבה בחידור פרטי, ביחידות ובפירוט, בחיפוש ובקוטן, עד כדי נימא דקה מן הדקה. ומטיילים מן הגודל אל הקוטן, ומן הקוטן אל הגודל, מן הפרטיות אל הכלליות, ומן הכלליות אל הפרטיות, וחוזרים חלילה. טסים מן האצילות, מן האידיאליות, אל ההתגשמות, אל החמריות, אל המעשיות, ושבים ועולים מן המעשיות אל האצילות, אל האידיאליות, ועוסקים תמיד בתנועה, מלאה חיים, מוליך ומביא, מעלה ומוריד. וחיים ככה חיים עליזים, חיים קדושים, בגאון שם ד'. משתוקקים לבטא את השם, מתאווים לפרש את האור העליון, מתמלאים צמאה עליונה, רות תענוגים, למלא פה תהלת אל אלים, ומרוב יראה טהורה, מעוצם חרדת קודש, שבים אל הדממה. ומיחדים יחודים קדושים, יחודים עליונים, ברנה, בקדושה, בשירה, בחדוה, בטהרה, בחילה, ברעדה, בדיצה. וכל עצמותיהם תרננה, ומלכות שמים מתעלה, והכבוד העליון מתרומם. ונפשם דורכת עז, והלל וזמרה הנם מתמלאים, ושמים וארץ שמחים בשמחתם, וכל הדינים מתמתקים, ושרפים ואראלים מזמרים אתם יחד, ומתקבצים מלאכי השרת כבמזמוטי חתן וכלה. והכל אומר כבוד, ברוך כבוד ד' ממקומו, ברוך הוא ומבורך שמו הגדול, הנעלם מכל חי, וחבוי מכל יש, ועל כל יתגדל ויתנשא סלה.

קצב. הנשמות האציליות כל מעשיהם הם מאוחדים עם מחשבותיהם, והאחדות היא בהם גדולה מאד, עד שאין המעשים סימבוליים, להזכיר על ידם את המחשבות, כי אם הם גילויי חיים ממש, שהם מתגלים בהערך של העולם המעשי, כפי אותו הגילוי ממש שהמחשבות הן מתגלות בהעולם השכלי המחשבתי. וכל הפאר והיופי הקדוש והמרומם הזה מופיע מתולדות האחדות העליונה והמופלאה שברום האצילות, שהאורות והכלים הם מתכן אחד, מסוג אחד ומענין אחד, איהו וחייוהי וגרמוהי חד בהון, ודבריו חיים וקיימים נאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים.

קצג. כונת תפילין של יד היא, להכניס את כל האומות תחת השפעתה של כנסת ישראל, ושל התפילין ל ראש - להכניס את כל השרים תחת השפעת הקבה. היא מצטיירת באיכות התוכן הלאומי שבישראל. וכל ארחות החיים, היחידים והציבוריים, בעומק הרגשתם וזיו הדר מוסרם, שהתמצית היותר טהורה ועליונה שבהם, היא כלולה ביסוד החיים של הנשמה הישראלית בהוד עשרה, שתופיע בעולם בעת אשר יראו גויים צדקה וכל מלכים כבודה. וכל הערכים הרוחניים של כל מהלכי הנימוסים, התרבויות והדתות שבעולם - כולם במהות הפנימית היותר מזוקקת ועדינה, שבתוכיות היש המחיה היותר פנימי שבהם - הם כולם כלולים בהשפעתה של אור תורה, שהיא דבר ד' הנתון בפי עמו. והארת ידיעה ברורה זו, בכל מעמקי הכרותיה ובכל בהירות הרגשותיה, הנה תולדה מאירה מאור החי שבעטרת עולמים אשר לישראל, הנותנת להם עז עולמים הוא פאר התפילין, אשר בתוכן התפילין של יד, באה באורח נפשי טבעי וכמוס, ובשל ראש היא כבר באה לידי ראייה והכרה. וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך - אלו תפילין שבראש.

קצד. כשהננו נשאים על כנפי נשרים בעולם הרוחני, נשמתנו מושכת אותנו לדבר ולהגות על דבר הכללים היותר כוללים, וכל הערכים שברוח שבכל מקצעות חייו נעשים לפנינו מוצגים בחטיבה אחת, המתחלקת להמון מפלגות לאין תכלית, וכל המפלגות גם הן מתחלקות להמון שבילים לאין חקר, אבל כולם אחוזים וארוגים זה בזה, ומחברים חיבור אורגני, שרוח חיים וכח חיים אדיר וגדול הולך בהם, רצוא ושוב כמראה הבזק. והדברים הולכים ומתכללים, עולמים שונים מתאחדים, ומנוצצים זה לזה את ניצוצי אורותיהם, והכל עלז ושמח ומלא חדוה. והקודש והחול זה מול זה עומדים, הבדלתם נכרת מאד, ועם כל זה הננו רואים ביניהם אהבה ואחוה, שלום ורעות. הקודש מתנשא ומתעלה, מתרומם בהדר שיגובו, ושופע ויורד ויחודר מטה מטה בגדולת ענותנותו, והחול מתמלא עדנה ועז, ושמח הוא להיות משמש לקודש, מתמלא מזיו הדרו ומתעטר בפארו. ורום עליון של שגיבת רוח חיי חיים הולך ומתגלה לפנינו, והעולמים מתתקנים, והנשמות מתמלאות ומתטהרות מפגימתן, ועל כל החיים ברכת אלהים עליון שפוכה היא. ומתוך מצולות המחשכים עולים הם לשבע בצחצחות עדנים, מלאי הדר הדריים, פאר ושבח לאל חי העולמים, מחי החיים, השמח במעשיו, ומשמח את כל בריותיו, בזליפת שפעת נועם חסדי חסדיו, בעוזו גבורתם הנהדרה, באדרת קודש קדשים. אשרי העם שככה לו, אהמרי הנשמה השוכנת בחביון אורה, המתלוננת בצלצח עדי עדיים, המוארה באור החסדים הנאמנים עדי עד.

קצה. הצער של הצדיקים, בין בגופם בין ברוחם, בין בכבודם בין בממונם, הכל הוא מכוון לצער השכינה. שהם באמת, בפנימיות נשמתם, אך בצער המחשך הגדול של העולמים כולם וכל בריותיהם, מפני ההסתרה של האור האלהי מהם, הם מצטערים. וזהו הצער העליון ממש, שמניעת הכשרת הבריות מלקבל את השפע הרב של הטוב האלהי ועוצם חסדיו הבהירים, היא גורמת את מניעת ההשפעה. והצדיקים שנשמתם הקדושה היא ספוגה באמת מאור חי העולמים, הם מרגישים בעומק רוחם את הצער הגדול הזה, והם תמיד משום-כן בהעדר מנוחה, במכאובים ויגונים פנימיים, אבל בקרבם תקנן שמחת עולמים, כי סוף סוף הם יודעים שהצער בעצמו ג"כ הוא בגדר ירידה של צורך עליה, והאורה האלהית תתעלה ביתר שאת ועז ע"י כל מחשכים וכל המכאבים, וכל הצרות הרבות הגשמיות והרוחניות, שכולם יהפכו לרוחה ולמעניי ישועות רבות ונפלאות לאין תכלית. וצדיקים ישמחו ויעלצו לפני אלהים וישישו בשמחה.

קצו. המדה לשלב את ההלכה וההגדה יחד, באורח ישר ופנימי, היא הולכת באורח אור ישר ואור חוזר, בשני אופנים. שורש ההגדה העליונה הרי הוא עיקר יסוד ההלכה ג"כ, קבלת עול מצות היא תוצאה מקבלת עול מלכות שמים, והמצות, שהם ענפי השורש של מלכות שמים, הם יונקים תמיד מעומק לשד החיים של מדת היראה והאהבה העליונה, שהן הנן מצות לביות-רגשיות, שכליות בפנימיותן, שאוצרות האגדה מלאים מעושר הצדק בהן, ומאירים על-פי זה כל הפרטים האגדיים בכל פרטי ההלכה. כשמעמיקים וחודרים במעמקיהם מרטיבים אותם וממלאים אותם שמן ודשן, א"כ הולכות הן הארות ההגדיות עד מעמקי ההלכה. ויש אשר תוכני ההלכה הקצובים הם מתעלים עד שהם באים לידי ההפשטה האגדית, אז האור הוא אור חוזר. אבל יש עומק אחר, עומק פנימי, שרזי ההלכה בעצמם, תכונתם המעשית בפעולותיהם המדויקות ע"פ דבר ד', הם מתעלים עוד למעלה למעלה מכל הרחבת הבינה של רזי האגדה, והליכות עולם להם, חקם שבהם חקק צור עולמים שמים וארץ מתגלים בקרבם הגבה מאד למעלה למעלה. והאגדה עם כל גבהה

וגבורתה, יורדת היא להיות מתפשטת בכל רעיון ודמיון של כל אדם, יורדת היא בשפל התחתית של המחשבה והרגש. ובמדה זו מקבלת ההגדה מן ההלכה, בעת שהיא מוארה ממנה אורים ישרים, וההלכה מוארת מן ההגדה בדרך אור חוזר, הפונה למעלה למעלה מעמקי התחתיות. והמסילות ההולכות ובאות מהמקורות הללו, צבא רב הם מלאים, רצוא ושוב הם הולכים, ותנועת החיים רבה בהם עד מאד. אשרי מטה אזנו לשמע את קול משק הגלים, גלי נחת וברכה, ההומים ומפכים בהד קול נועמם. אשרי הזוכה לחזות בנועם ד' ולבקר בהלכי הקודש הללו, אשר באוצרות האורה להשכיל ולהרגיש את סוד שיח קדשם. אלה הם אישי החיים אשר בחיים חלקם עדי עד.

קצו. מה שנכמס בטבע הרוחני של כנסת ישראל, שיצאו מאוצר הקודש שלה שבילים כאלה, שיהיו יורדים ע"י דרכים נעקמים לפרנס בהם אמונות זרות, שביסודם יש הרבה מן הזוהמא, מטומאת האליליות, ושרשים רעים של מדות ותכונות רעות, שהם רק מחופים בחיפוי של כסף סיגים, שנראים כאילו מתקדשים מטומאתם. התוכן הזה בעצמו הוא בא מהכשרת העונות של ישראל, וכפי הירידה של כנס"י בכללותה ע"י חטאת הציבור כן מתפגמים שמות הקודש, וכן הם מתכשרים לפרנס בהם את הדרכים הזרים, שמזון רוחני יורד ע"י לעמים רבים, שמצד תכונתם הם גויי הארצות ומשפחות האדמה. אבל סוף כל סוף, אע"פ שהסיפוק הזר הזה הוא מהסיגים של מזון הקודש, שהוא מוכן להזין את האדם הכללי בערכו הטהור, אתם קרויים אדם, וסיגי הדיעות והאמונות בכלל - הרי הצואה רותחת, שלגבי האומות הרעבים מאד מיניקת הקדושה הרי הוא להם מזון טבעי הראוי להם, וכלבא בכפנא גללי בלע. ומ"מ גם הנשמה היותר שפלה של פושעי ישראל שנטמעה בזה, אינה יכולה לסבול את הגסות של הסיגיות והיא נדונה בצואה רותחת, המתגלה ע"י הנטיה הזרה היוצאת מגבול הטהור הבאה ע"י לגלוג על דברי חכמים. אבל מאחר שסוף הכל להיות כל אלה סיבות לתכלית נשגב ונעלה, שבאחרית הימים יצוחצחו הסיגים והיו נקודות הקודש שבהם לברכה, וישובו עמים רבים לחברם באהבה אל יסוד השורש המקודש שלהם, הוכרחה להיות העבודה של שעיר המשתלח, שמורה את זריקת החלק הראוי לחיצונים. ומפני שזהו הגורם את מציאות החטא בישראל, ע"כ נושא עליו השעיר את כל עונותיהם והוא מכפר כפרה גדולה מאד.

קצח. הננו נזרעים זרע אדם וזרע בהמה. כל הנטיות, אפילו הטובות, שאינן עוברות את הגבול של חיי החברה ושל חיי היחיד החמריים, ומושגי המוסר המקושרים רק בתוכן ההוה הזמני, הנם עומדים רק בגבול הנפש הבהמית של האדם. ואין הצורה הפנימית, מהתוכן העצמי של האדם, מתגלה כ"א ע"י צלם האלהים שבו, האצור כנקודה התוכית של יראת ד' שהיא סגולת ישראל. מתוך הנקודה הפנימית הזאת מסתעפים כחות רבים, שהם משמשים לכל מכשירי החיים כולם. מפני שהם כולם צעדים ושלבים לעלות היחיד והצבור על ידם אל אותו רום עולמים. שהנקודה העליונה הזאת. פנת יקרת של כל חמדה, נקודת יראת ד' הטהורה עולה שמה, ומעלה עמה את כל הקשורים בה בקשר של אמת. כל מקום שאין האור של הנקודה התוכית הזאת מגיע שמה, כל מקום שאין הקריאה בשם ד' באמת ובצדקה נשמעת. אין שם חיים פנימיים. חיי אדם באמת. כי אם חיי בהמה שוררים שם כל התקונים היותר טובים. שאפשר לתקן בחיי החברה, אפילו על פי התכונה היותר מלאה שויון ויושר. לא יוכלו להביא את האדם להצלחתו. אמת הדבר. כי המכשולים שבדרכי חיי החברה, בשעה

שהרשעה מושלת בגאותה, הם ודאי מכשולים ג"כ על הדרך של השלמות האמתית, וההצלחה העצמית של האדם ג"כ לוקה היא על ידם אבל לא בתקוני חיי החברה החצוניים יתוקן האדם האדם צריך תקון פנימי. וזה יהיה קנוי לו ע"י נקודת יראת ד' בעוצם טהרתה, שהיא תשפיע מאורה על כל היושר החברתי. שהוא משוער ג"כ ע"פ התכונה הבהמית של האדם. אדם ובהמה תושיע ד'.

קצט. כשם שכל התארים הגופניים, כשהם מוסברים במושגים הרוחניים האלהיים, הרי הם רק לשבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמע, ומ"מ כל הנאמר בדברי חכמי אמת הוא אמת לאמתו, מפני שבאותו המעמד הרוחני שהדבור מוסב עליו, הוה הערך של היחש שבין הערכים המתוארים ממש - אותו היחש שבין ערכי החלקים הגופניים בתיאורם ויחושם זה לזה, שע"פ הבנה זו באנו לידי מדה של התישבות הדעת במחשבות אצילות, שהן אור העולם של רוממות קודש קדשים - כמו כן צריכה הדעה להתישב שהערך הזמני והערך המספרי בכלל, כשהוא מתייחס להענינים העליונים, אינם כלל מהות זמני ומהות מספרי ממש, אלא שהם ענינים נשגבים ותוכנים מצויים, שאור האמת שבהם מתגלה הוא ע"י אותו הביטוי המביא לידי התגלות תארי בשם הצורות הזמניות והערכים המספריים, אבל דין הזמן והמספר הוא ממש כדין כל תואר חומרי, שכדי לרדת לעומק ענינו הרינו נזקקים לתורת ההשאלה וההפשטה, המביאה להתעלות הרעיון והשתגבות התוכן.

ר. הארת החיים העליונה והנשאה היא עז הכל, ובה חזות הכל. הופעת השכל הנשגב, המלא אור חיים, ובהירות אצילית, רעיונית ומפעלית, היא מבטאת את הפאר העליון, את התפארת המוחלטה, שממנה היא מקצעת לה את ארחות החיים כולם, שורש כל התורה, כל העבודה, של כל ההלכות, תילי תילים, וכל מעינות פלפוליהם. מתוך המורד, מפני חשכת האוילות, נחלשה הנשמה, דוכא רוח האדם. והרי הוא מחפש דרכים, תועה כהתעות שכור, וממשש בצהרים, כעור באפלה. ומתוך החושך תופיע לו נהרה, מתוך נובלות חכמה של מעלה. ובגב כפוף נושא וסובל הוא, אלומים אלומים, המון עולי עולים, שמצטיירים לפניו בצורה פזורה, צו לצו, קו לקו, קו לקו. אמנם הם ירוממוהו, ינשאוהו, עדי ישוב למקור הנהרה. ובכא התור, אשר האור הקדום יופיע, ופאר חדש-ישן יגלה, הנה קול מפץ נשמע, בקעים בקעים מתגלים, ורעם ורעש בלבבות, דכאות רוח כפולה, והחיים מתמוגגים. ומבחוץ קול המון עלז, קול ענות גס ופרוע, הולך ונמוג כל הבסיס אשר עין בשר תחזה אותו לעמוד החיים התאוריים. אמנם מכאובי שברון כאלה הם צער הלידה, העומדת על הפרק. החיים האיתנים ממקור קדשם מתנוצצים, לשוב, לחדש את העולם בהדר גאונם. והמית קול תשובה עילאה, מכל עברים נשמע. פקוחי אזנים יבינו מלולה, ולבבות ברות יקשיבו את שאגת געגועיה. עורי עורי, התעוררי ברוב פארך, נשמת אל חי, המתהלכת בכל מלא עולמים, המתגלה בין מפלשי מחשכים, הבונה עולמי עד, המחרבת עולמים גולמיים, להחיות מתי עולם, להקים שממות עולם, לכוון מוסדי דור ודור. לקרא יום רצון לד', ועת גאולה לארון כל הארץ, לרומם רוח שפלים, ולזקוף כל הכפופים, להוליק קוממיות, את כל רצוצי המשפט. ונשגב ד' לבדו ביום ההוא. והאלילים כליל יחלוף. וד' אמת ישמח במעשיו, עדי עד, לעדי עד ימלך.

רא. בשני סעיפים ראשיים צריכים אנו להיות עסוקים בחקירת הקודש, ביסוד הספרות שלה. והתגלותה בהמון הרחב, ובהתעלותה בהכרתם של בעלי הכשרון ואנשי הרוח. הסעיף האחד הוא מענין אמיתות התוכן של הקודש, בביאור זוהר אמתתו, ובירור ודאותו. והסעיף השני הוא מענין הצורך של הקודש. עד כמה ההתודעות של אמתתו של תוכן הקודש מיסדת כל מוסד טוב, ועד כמה כל בנין מוכרח הוא להיות נשפל, ועומד להיות מתקעקע על ידי ההחשכה של אור הקודש. וממילא תולד בקרבנו הידיעה החיה, איך שהאמת והצורך המה באמת מאוחדים ביסודם. והתענוג האלהי של התגלות אור האמת בבהיקותו, עם עצמת האמת ביסוד בטחון עזו, הוא באמת ענין אחד, ומושג אחד, המצטייר לערכים רבים ושונים רק על פי ההרצאה הדיבורית. אודות הגוונים המרובים האצורים ביסוד האמת, שממלאים את כל העולמים כולם חוסן ותפארת נצחים.

רב. הכחות הנאדרים בקודש, שברוח האומה וביקר אור נשמתה. גנוזים הם בכחות החיים שלה, שמתחלה הם מתגלים בצורה קמוצה טבעית, המגברת את האופי החמרי, את המרץ המעשי, לעבודת הגוי, לחטיבה הלאומית בכל מלואה העולמי. ועל ידי הסדור החי יתעלה אור החיים בפאר הדרו ויפעת כבודו. וגם מאותו הצביון המתגלה בתכונה שפלה, ואפילו ע"י דרכי התעיה. הבאים לתכונה של פריצות שחייבים להלחם נגדם. מ"מ סוף כל סוף, מהכל אור תפארה יצא, אור קדוש ומצוחצח. שנגהות אורות הנבואה יופיעו עליו בכל עושר זהריהם.

רג. כמהה היא נפשנו, ועשירה, רכוש גדול ונהדר מאד צבור בתוכה, אור חיים אנו מלאים, להבות תפארה, למלא כל העולם כולו אורה וצהלה, חבויים הם בקרבנו. והכל מתנועע כבר, מתפרץ לצאת, וכלפיד יבער אור הצדק, אשר יצא להאיר כל מחשכי ארץ, מאור ד' אשר בציון.

רד. שתי מדות וסבות ראשיות נמצאות להכפירה בקודש, אחת רוממה ואחת שפלה. השפלה היא באה מתוך גסות הרוח ועכירת החומר, מתוך האדיקות הכעורה של האדם בתאוות חומריות ובציורים חושיים ותוצאותיהם, עד שאינו יכול לסבול שום קישור עליון והארה של קדושה. ומצמיחה היא נטיה עכורה זו, צמחי הראש והלענה של מיני עבודות זרות וכפירות שונות, ובהעצמה לנטות אל השלילה כדי להסתר משפעת אור הקודש, תתקשר ברשת הכפירה המוחלטה, ותטבע בטיט היון של החומריות באין מנוס. והסבה הרוממה היא להיפך מזו, והיא באה מתוך כח נעלם רוחני, מלא עז ושאיפה בלתי מוגבלת, שהנשמה שוקקה היא להיות מוארה באור קודש מלא יפעת אמת מוחלטה, עד שהיא שואלת מעצמה ציורים טהורים, מה שאין בכחה כלל לציירם, וע"ימה שהיא רואה שכל מה שהוא מצוייר במקרא ובמסורת, במנהג ובקבלה, ובכל מה שעולה על לב נאמן באימון דתי וקישור רוחני, הכל הוא עדיין מוגבל חשוך ועכור, לגבי אותה התואר המאוה מתוך צמאונה הנמרץ של הנשמה לשחרור טהור ומרחב נשגב ונאדר בקודש. על כן מבלי דעת, שלא ע"י הנזירה מככר הקודש והרצאת מושגיו, תבא אל אותה הנחלה והמנוחה הרוחנית שהיא שואפת, כ"א דוקא בהתעמקה בהם ובהתרגלה בארחותיהם, שרק אז תלך מחיל אל חיל, והמסגרים יפתחו לפניה, ומחירות אל חירות תצעד. מהעדר ידיעה זו, ומחוסר סבלנות, תבעט בפעם אחת בכל המצוייר המסור והמקובל מכל ארחות הקודש, ותבקש לה מסילות בתהו ילל ישימון, אשר לא תמצאם לעולם. ואלה שתי מיני הנטיות, מתפלגות הן במהות יצרא דע"ז ודכפירה של ישראל בפרט, ושל אוה"ע בכלל. הנטיה

החומרית היא השולטת בכפירת אוה"ע ונטית עבודה זרה שלהם, והנטיה הרוממה שולטת היא ביצרא דע"ז דישראל, ונטיית הכפירה של בני פריציהם. וכשנבחין הדבר יפה, נמצא שכל עז אמונה שמתבצבץ שבאוה"ע אשר לא ממקור ישראל יצא, הרי הוא מרושם ברשמי העכירות של יצרא דע"ז ונטיית כפרנות של המין הירוד. וכל מין יצרא דעבודה זרה ונטיית כפירה שבישראל, אפילו כפי תכונתו היותר נשחתה, אנו מוצאים בו גרעינים מתוך התכונה הפונה אל על שמבקשת לה נתיבות עליונות, ודורשת היא את הסוד האלהי מתוך המחשכים. ומתוך שהאומץ שבאפיקורסות הישראלית הוא הרבה יותר גדול, מתוך שיש בו תוכן נפשי רומם והפניה שמימית עצומה, ע"כ הוא קשה בטבעו, ומי שמתאדק בו קשה להשיבו מדרכו. ועל כך דרשו וסמכו אקרא דאל תען כסיל כאולתו - באפיקורוס ישראל, וענה כסיל כאולתו - באפיקורוס נכרי. ולעומת זה, ע"ז של נכרי נשרפת היא, פסילי אלהיהם תשרפו באש, השחת שרוף וכלה, כי אין תקנה לשאיפת המורד החמרית אלא כליונה, ועז של ישראל נגנזת היא, ושם בסתר כתיב. שסוף כל סוף בהזדככות העולם, בגרישת הצללים ונוסם, יתפרץ שטף האורה, והחירות העליונה תספיק בשפעתה להחיות גם את הנפשות המתעלפות מתוך עוצם מחלת צמאונם הבלתי נאות, אפילו לטבע הרוחני של הנשמה. בני עולפו שכבו בראש כל חוצות כתא מכמר, המלאים חמת ד' גערת אלהיך. ובצדק נוכל לומר, שבתוך הכפירה הישראלית, גם של רשעי ישראל הרוחניים היותר מושפלים, מונחת היא סגולת אמונה טהורה, הרבה יותר ממה שהיא נמצאת בכל רוח האימון המתפשט בכל האמוניות המפוצלה של כל המון עמים רבים. ועל כן באחרית הימים, בבא לציון גואל, ישובו שבי פשע ביעקב אל מקור חייהם, והיו לגוי אחד בארץ, ומהם - בהצמדם אל כללות הנשמה הישראלית בשובה להזריח את עושר קרני אורותיה, יחד עם כל הוד החיים העצמיים המלאים הוד תום והכרת אמת אמיצה ובטוחה, הנוזלת כפלגי מים חיים מקרב כל ההמון הגדול של כללות האומה וסגולות בחירה, שהלכו תמיד באורח חיים למעלה למשכיל - תופע נהרה על כל המון גויים, ויבאו יחד ממלכות לעבוד את ד' שכם אחד, ויתרוממו מעמק העכור אשר נפלו שמה, ויתעלו ויתרוממו בהוד חיים ואור תורה אשר תצא מציון, לאור עולם ולמשוש כל גויי הארץ, אשר ישובו כולם לקרא בשפה ברורה בשם ד' אלהי ישראל, אשר אלהי כל הארץ יקרא.

זה. כל קללה מתהפכת היא לברכה באחרית, וכל רע נהפך הוא לטוב, כי כל העשוי, הכל הוא עצות מרחוק ממקור הטוב. אל דעות ד' ולו נתכנו עלילות. ירדת הרוח של ישראל, שפגעה הרבה באפרים והשבטים הגרורים עמו, עד אשר נתכה עליהם אותה המארה, אפרים בעמים הוא יתבולל, ההתבוללות הזאת בעצמה, היא הכשירה ישועה לכל העולם כולו, ולישראל ביחוד, באחרית הימים ההולכת וקרבה לעינינו. הא כיצד, כח החיים האצור בישראל כולל בקרבו הכשרת קדושה, טהרת המידות וזיקוק הדעות, והכנה גדולה לפילוש האור האלהי. ואע"פ שסבות חיצוניות גרמו טמטום הלב ודלדול המעשים, אין הטבע של הבשר והרוח משתנה לגמרי וההתבוללות הזאת שנתבוללו חלק מישראל בעמים ונבלע ביניהם, עירוב הדם הזה שנתערב בין האומות, גרם תסיסה גדולה בחוזק שפעת חייו ובהירות תכונתו ברוח העמים, עד שהם הולכים ונעשים יותר מוכשרים לההופעה העליונה של אור הקודש, של הזוך והזוהר הנפשי העומד מוכן להופיע בעולם ע"י אורם של ישראל, ההולך לקראת תחיתו ועלייתו. ודחיפה פנימית של קרבת רוח, תדחוף את העמים כולם, ע"י סגולתה הנסתרה של הבלילה הישנה הזאת, שיהיו חושקים לצאת למפעלם, להקים שם ישראל על

נחלתו. וההתקרבות הרוחנית, לרוח הקודש ההולך ומאיר בנשמת האומה תלך ותתגבר ביניהם, עד אשר יוכשרו להיות מוארים לגמרי מאור העליון של דבר ד', המאיר בהוד יפעת שלומו את כל מחשכי העולם.

רה. הביטול של התוכנים המורגלים ע"פ הסברתם הקודמת בעניני הקדושה והאמונה, הם גורמים חידוש לטובה בעולם, והתוכן של הקדושה והבהירות דעת ד' יוצא עי"ז אל הפועל בכל מלא תקפו. וזה בא ע"י שתי תכונות בטבע השינוי הבא ע"י הביטול שהוא כעין רקב המוקדם להצמיחה הגרעינית, להפריה חדשה הנותנת רב תבואות. התכונה האחת היא שהרקבון, משחרר הוא כח החיים הגנוז בנקודה הנחוצה של הכמות המצטרה של הגרעין, ואז יצא הכח בכל חופשו, ומוליד את הפריה הנהדרה, והב' שהביטול הקודם של הצורה החיצונית נותן מקום בלא מעצר לחידוש הצורה החדשה ברב שכלול, באין צורך לסבול מהגרעונות שנתעצמו בהצורה הישנה, ואז נשאת היא רק ההשפעה של הצדדים הנעלים לבדם, שהם מתנחלים לדורי דורות. וכיוצא בו נעשה באור הקודש, שלתכלית השתילה החדשה של כרם בית ישראל, באופן שיהיה אור הנבואה האמיתית חוזר בסגולת האומה, מוכרחים הערכים המורגשים ע"פ צורתם התארית שנתקיימו אחרי הפסק הנבואה להיות מתשטשים ע"י כח החוצפא שבעקבתא דמשיחא, ומכח הרקבון הזה, יצא אור חדש ומאיר בשפעת נהגו כעצם השמים לטוהר, והלכו גויים לאורך ומלכים לנוגה זרחך ולך יקרא שם חדש אשר פי ד' יקבנו.

רז. היסורים הפנימיים שסובלים הצדיקים, על אשר אין הרגש של הקדושה טהור בהם לפי תאות נפשם וחשק נשמתם, הם ממרקים את הזוהמא של העולם כולו. וכדאי הוא לשאת בדומיה את כל העקיצות של החושים הסובבים את השושנה הקדושה, כדי למתק ע"י היסורים הפנימיים הללו את כל מרירות החיים ולהרבות ע"י זה בעולם רוח קדושה, שלום ואהבה.

רח. הנשמה שלי אינה יכולה להטמין את עצמה בשום התגשמות, אפילו בהתגשמות של תורה והתגשמות של יראת שמים - כל זמן שאינם מתעדנים ברום עדנם, ואינם מתעלים ברום הטוהר של כוסף הנשמה הטהורה, בטהרת הכרתה ושאיפתה הפנימית - שכל מה שהוא עדין, כל מה שהוא מרומם, כל מה שהוא קדוש ונשא, נאצל ונשגב, הכל הוא בכלל החפץ החודר הזה, שהוא צמאון נורא, שצמא נפשי לאלהים לאל חי.

רט. ע"י שאיפת הטוהר של הנשמה במעלתה העליונה, חוזרת הטהרה גם על הגוף וכל אבריו, וזיו החיים האמיתיים הולך ומתחיל להתגלות עליו. אבל צריך בתחלה לשבר את המחיצות של חשך ענן וערפל, הסובבות אותו.

רי. זהו המכאוב היותר גדול: שהנשמה רוצה להתגלות בכל עז חילה, מעינותיה עצורים בקרבה, והיא חפצה להשטיף אותם, לשום ברחובות פלגי מים, והיא עצורה בכלא, אין מכיר את צערה. וכשבאים לפקוד אותה ברחמים, אין נותנים לה את תפקידה, לתן לה פתחון פה שתוכל לרוץ את ארחה, ולהוציא אל הפועל את המון כחותיה, אלא מטרידים אותה בהשמעות אזנים, בהקשבה, בהקלטה - את מה שבא מן החוץ, והרי היא

מוסיפה צער על צערה, עד שיבא מנחם לה ויכיר את מכאובה, ויראה לה את הדרך הישרה איך להתהלך ברחבה, להופיע באור נגהה, ולפשט יפה את כל הנהורים של שיעור קומתה - רק אז ישוב ורפא לה, ותחוש באמת את חוש חייה. וזה הדין נוהג בנשמה יחידית אישית של כל יחיד, ונוהג ג"כ בנשמה כללית של האומה כולה שהיא חולת אהבה, עד שיבא גואלה ורופאה, רעיא מהימנא, שיכיר את מחלתה בדפיקת לבבה, ויתן לה פתחון פה, להוציא לאור את כל מאוייה - להחיות המון עולמים לאין תכלית, הם וכל אשר בהם.

ריא. כשם שאם היה אפשר העדר האלהות היה הכל נעדר בודאי, כן אם היה אפשר העדר המחשבה ע"ד האלהות היה כל תוכן של מחשבה בטל לגמרי. כל המחשבות כולם, כל פרי הרוח, מתבסס הוא ביסודו על התוכן של המחשבה האלהית השוכנת עמוק בנשמת כל אשר נשמה באפו, וכל צביוני המחשבות על דבר כל הענינים החמריים והרוחניים הם תוצאותיה הרחוקים והקרובים של המחשבה האלהית.

ריב. מי שהוא דבק באלהים בפנימיות חושיו, עד שבהיותו עסוק בענינים אחרים, אפילו של תורה ושל חכמה, של מצוה ושל גמילות חסדים, אין דעתו מתיישבת עליו, מפני שהוא חפץ רק להיות מקושר בהמחשבה האלהית ועוזז קדשה - אע"פ שעוד לא בא לידי מדת האמת, שאז הלא תהיה ההופעה האלהית מזרחת לו בכל הליכות חייו וחיי העולם כולו, וק"ו שבעניני תורה חכמה ומצוה תהיה ההארה העליונה וקרבת אלהים משחקת לפניו בכל מושי תענוגיה - מכל מקום כיון שחשק לבבו וצמאנונו הוא באמת נובע ממקור האהבה האלהית, סופו לעלות לגדולה ולתפארת, ואין לו להתפחד כלל מכל המעצורים ומכל הבטולים. אומר לד' מחסי ומצודתי אלהי אבטח בו. מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ, כלה שארי ולבבי צור לבבי וחלקי אלהים לעולם.

ריג. כששוכחים את הנשמה העצמית, כשמסיחים דעה מלהסתכל בתוכיות החיים הפנימיים של עצמו, הכל נעשה מעורבב ומסופק. והתשובה הראשית, שהיא מאירה את המחשכים מיד, היא שישוב האדם אל עצמו, אל שורש נשמתו, ומיד ישוב אל, האלהים, אל נשמת כל הנשמות, וילך ויצעד הלאה מעלה מעלה בקדושה ובטהרה. ודבר זה נוהג בין באיש יחיד, בין בעם שלם, בין בכל האנושיות, בין בתקון כל ההויה כולה שקלקולה בא תמיד ממה שהיא שוכחת את עצמה. ואם תאמר שהיא חפצה לשוב אל ד' ואת עצמה היא אינה מכוננת לקבץ את נדחיה, הרי היא תשובה של רמיה, שתשא ע"י זה את שם ד' לשוא. על כן רק באמת הגדולה של התשובה אל עצמו ישוב האדם והעם, העולם וכל העולמים, ההויה כולה, אל קונה, לאור באור החיים. וזהו הרז של אורו של משיח, הופעת נשמת העולם, שבהאירו ישוב העולם לשורש ההויה, ואור ד' עליו יגלה. וממקור התשובה הגדולה הזאת ישאב האדם את חיי הקודש של התשובה באמתה.

ריד. מה שאין הצדיקים וטהורי הלב שבעולם מכירים יפה את התפקידים של העולם הגשמי, על ידי ההתעלות שלהם וההתרחקות של חפצם מכל עניני החומר, אף על פי שגורם להם בפנים ידועים התרוממות נפשית, מכל מקום לעולם הוא גורם ירידה והשפלה, ומההשפלה של העולם חודר רוח של השפלה אחר כך גם אל אותם הגדולים עצמם. ואפילו אותו הריחוק, שהם מתרחקים מדיעת הרע הגמור והזוהמא של הטומאה, גם כן הוא

גורם ירידה לעולם, אלא שהם מצד עצמם נמלטים מפח היקוש של הזוהמה כיון שהם מעבירים ממנה את עיניהם. אבל סוף כל סוף אותה הירידה שההתגברות של הזוהמא גורמת לעולם על ידי מה שהיא אינה מתחלשת על ידי אותה הידיעה שהיו טהורי הנשמה יודעים אותה, שאז היו מתאמצים לשברה ולכלותה, היא חוזרת ופוגעת בהם, והם סובלים מזה מועקה כללית. אמנם כל אותו המעמד עומד הוא רק כל זמן שלא התעלו קדושי העולם למצב הגבורה האלהית העליונה, שאז יראה של פחדנות כמוסה בלבכם מפני הכרת החמריות, וקל וחמר מפני פגישת הרע, והם מוכרחים להתבודד בגנוי קדושים, ולהניח את העולם עם זוהמתו להתפשט, כפי הטבעיות הגסה שלו. אבל כאשר יבא להם התור העליון, ועל ידי האור הגנוז שבתורה ודעת קדושים יתעלו למדת הגבורה הנאדרה בקודש, אז לא יפחדו עוד, לא מהכרת החומריות וכל תפקידיה, ולא מפגישתה של הטומאה עם כל זוהמתה. כי בטוחים שבכל מקום שיסתכלו שם בעיני קדושת גבורתם, החומר יתעלה, ויתעדרן בעדן קודש, והזוהמא של הטומאה תכלה, ותכנע כולה לפני אור הקודש, ואז יתגדל ויתקדש שם ד' אל אמת, ומאופל ומחשך עיני עורים תראינה, והיה ד' למלך על כל הארץ, והאלילים כליל יחלף.

רטו. למה זה אצער את נשמתי שהיא חפצה בחופש, אם היא מרגשת את עצמה בת חורין. למה זה אשים על רגליה כבלים של אסירי עוני. תשוט במרחבים, תצייר, תתרומם כפי מדת שאיפתה, תעלה מעלה מעלה. ואם הנני מרגיש כי עונותי הם הם אשר יאסרוה בעבותים, מיד אביא לה את עז התשובה, התשובה העליונה, התשובה שהיא קרובה בפי ובלבבי לעשותה. והרהור התשובה ברז מחשבתו מיד יאיר את כל מחשכיה, ויתן לה גבורת ישע.

רטז. שלש מדות ישנן בבעלי הנפש, המשפיעים על בני דורם מאוצר רוחם, ושלשתן נאחזות הן במדתה של הדוגמה העליונה, שדרכי העבודה האלהית, ברוחה הפנימי, שהיא התכונה של הדבקות האצילית, מתפרטות בה, והן מוצאות להן מקום בשרשי היסוד של עבודת הלויה, הכהונה, ועל גביהם מדתו של משה עבד ה'. העבודה של המשמעת הפשוטה, שהצד התחתיתי שלה הוא דרוש וקבל שכר, והיא הולכת ומתעלה בדרכה, זאת היא עבודת הלוויים, כי שכר הוא להם חלף עונותם. כשהיא מתעלה אין עיניה נטויות אל השכר, אבל סוף ענינה היא משמעת פשוטה ותמימה. אנשי הרוח, אשר בידם נתונים המפתחות של אוצר החיים הלזה, הם הנם כל העובדים בקודש, המזכירים את ד', בתורה, במוסר, בהוראה ישרה, בהלכה והגדה. אותם המושפעים מהם, מושפעים הם משפעת התורה. המתגלה על פיהם, בתור צינור ומעבר הגון. המקשיבים זוכים במשמעת הברה, והם מזכים את מזכיהם גם כן, בדרך שכר שחלף העבודה. זהו יחס לויי, שומר השערים מבחוץ, ומרים קול בשיר וזמרה. למעלה מזה היא העבודה הפנימית, שהיא מסתכלת ברוי עולם, והיא מפרנסת את הקודש שלמעלה, ברז הנאצל של תנו עז לאלהים, וישראל מפרנסים לאביהם שבשמים, ובזמן שהם עושים רצונו של מקום הם מוסיפים כח בגבורה של מעלה. ולעומת תוכן זה בעבודת הקודש של טהורי הנשמה, צדיקים יסודי העולם, שהמתדבק בהם הרי הוא מתדבק בשכינה, וכל המתדבק בהם מוסיף בהם כח וגודל, נהרה וחי עלמות, זאת היא מדתן של כהנים, עבודת מתנה אתן את כהונתכם, וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב, קדוש יהיה לך. למעלה מכולם היא מדתו של משה, רועה נאמן, שעניו ולבו רק אל צאן עמו, ויזכר ימי עולם משה עמו, איה המעלם מים את רועה צאנו, דוגמתו היא התכונה העליונה, שאין כל עולמים כדאים לה, לא פרנסה ולא

תוספת גדולה, כי אם דעה בהירה ואספקלריא המאירה, שכל השפע והטוב בטלים לגבה יותר משרגא בטיהרא. ואור עליון זה מאיר את כל המחשכים ומנהיר את כל נאות צדיקים, כשמשא דנהרא על כל מחשכי ארץ ועל כל כוכביא ומזלי כלהון, אשרי העם שככה לו בגימטריא משה, אשרי העם שד' אלהיו, ועתה אמר ד' יוצרי מבטן לעבד לו, להיות עדי עד מתלמידיו של משה עבד ד', העומד תמיד מוכן להופיע ולהשפיע, ולא לקבל מאומה, אפילו ברכה רוחנית ואצילית, כי ישמח משה במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו, כליל תפארת בראשו נתת לו. וזהו מקורה של תורת אמת, שבאורה כל יצור נברא יראה אור וחיים, והתפארת זו מתן תורה, שהיא תומכת כל זרועות עולם, ואינה צריכה להתמך, כי עמך מקור חיים באורך נראה אור.

ריז. עד הזמן של עקבא דמשיחא היו כל המדות הטובות, שהן דרושות לתיקון העולם, גנוזות תוך הנקודה של האמונה הפשוטה, שהיא יורדת בכל הירידות ועולה בכל העליות. אמנם כל מה שהמדרגות של עקבתא דמשיחא מתגלים יותר, מתפשטים אורות של השלמות היוצאות בעצמם מתוך הנקודה הגנוזה של האמונה, והם מתגלים בר מגופא, עד שלמראית עין נראה, שאין להם שייכות ליסוד האמונה, ומזה נתרבה חוצפא רבה מאד. והצדיקים מרחיבים את השערים הקדושים של האמונה, ועי"ז יוצאים אורות יותר רבים, ומזריחים באורם על כל מושגי השלמות, עד שהם מבררים בעצמם את מקומם, ושבים הם אל יסוד שרשם שהיא קדושת האמונה. אבל בשובם הם מתעטרים בעליות רבות, ונקודת האמונה שבה להיות עטרת תפארת בראש צדיק, ומתוך כך מהתפכת החוצפא לטובה ולעז של קדושה, והפושעים בעלי המרדים חוזרים בתשובה עליונה. ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב.

ריח. כל מדרגות המציאות אחוזות הן וקשורות זו בזו. מתפלש הוא אור החיים ממדרגה למדרגה לפי ערך היחש הטוב שביניהן, שהוא כולו משפט ד' וחך צדקו בעולם. הנהרה העליונה, שנשמותיהן של צדיקים מונהרות בה בכל מילואה וטובה, ביסוד שפעת חדות נועם ד' ועוז חיי קודש קדשים, היא הולכת ומתפשטת על כל השדרות כולן של ההמון הרב לאשרם, לברכם, להאירם ולשמחם שמחת עולמים בזיו חיי נשמות ע"י האומץ של הקישור, שהם קשורים ודבוקים באהבת קודש אל הצדיקים ישרי הלב, ומונהרי הנשמה שביניהם. ובו תדבק, הדבק בחכמים ותלמידיהם. וסדר חיים זה, ושילוב המציאות ביחושיו הפנימיים והחיצוניים, הולך בכל מערכת היקום, ומבריש מן הקצה אל הקצה, עד כדי ההתאחות, המקיפה, של כל החי, הצומח, כל הדומם, וכל הנפש הרוח והנשמה, הממלאה והמקיפה אותם. יסוד פרק שירה.

ריט. השאיפה לאורות עליונים, להופעות רוחניות אדירות, למאור פנימי ברזי תורה וחכמה, להתרחבות אידיאלים, גם כשהיא מונעת לפעמים מההתמדה בהעסק הפשוט של גופי הלכות ושל עבודות מעשיות, אין זו השפלה ועצלות, כי אם התעלות ורוממות. וצריך האיש המעולה להכיר את ערך נשמתו המפעמת ברוח אלהים חיים שלה, ואל יבוז את נטיותיה העליונות, ואז ע"י מילוי השפק של השקיקה העליונה, תבא ג"כ המנוחה המיושבת, שהיא תתן מקום לכל התביעות, ותפתח לו שערי עז ושערי צדק, שבהם ימצאו מקום להכנס גם האורות החיים המעשיים, שיהיו מעוטרים בגופי תורה ועבודות חיוביות וכל מילוי פשטיותן, והם

עצמם מקושרים יהיו בהופעת הארתם העליונה הבאה מעצמת כח החיים של הנשמה, בהתרוות צמאונה העליונה, בהשתוקקה לנועם ד' בזיו החכמה והמדע העליון בכל שלל נהוריו המופלאים.

רכ. ההכרה וההרגשה הישראלית היא שכל מה שהוא יותר אלהי, הוא יותר חי, וכל מה שהוא יותר מקושר באלהות בכל דרכיו, בכל מעשיו, בכל תנועותיו ובכל הליכות חייו, החיים שלו הם יותר רוויים מטל חיים, והעז וההדר והחוסן והחיל מפעם בהם בכל תוקף. וזה הדין אינו רק בדין האדם הפרטי בישראל, כ"א ביותר הוא מתייחס לתחיית האומה בחיי הכלל, שכל מה שהיא הנה יותר אלהית ויותר מקושרה בקדושה גלויה ומופעת ממקור הקודש האלהי, הרי היא עומדת להיות מתגברת, פורחת ומתעלה בהוד וגאון, באומץ ורב אונים. תנו עז לאלהים על ישראל גאותו.

רכא. החוצפה דעקבתא דמשיחא מתבטאת בכפירה. ויסוד הכפירה בא מצד חוסר הנטיה של אמונה. וחוסר נטיה זו בא, מפני שהעולם עומד מוכן כבר להארה גדולה, שכל צפוני צפונות יהיו מוכנים, ועין בעין יראו בשוב ד' ציון. ע"כ הולך הוא כשרון האמונה ומפנה את מקומו לכשרון יותר נעלה ונשגב ממנו, שהוא כשרון הדעת, וישרים הם דרכי ד', צדיקים ילכו בם. ואם כשרון האמונה מתדלדל בהם באיזה מדה, מכירים תיכף לספוג במדה זו את אור הדעת הממלא את מקומו, ואת האמונה מעלים הם אל מקום היותר נשגב, שגם בהיותם מוארים באור דעת, הם צריכים עדיין להארת אמונה בבחינה עליונה זו. ובזה הם הולכים מחיל אל חיל, ויראו אל אלהים בציון ברב עז ותעצומת קדש.

רכב. שלש מדות הן במחשבה. יש מחשבה רוממה שאין בה חתוך אותיות וציורי מושגים, ולא אפילו הגיון שירה והופעה של התבטאות מוסיקלית. שניה לה היא מחשבה מתגלמת בציורים. אבל הציורים הם רק מופשטים וכוללים, ולא יתכן להגביל על ידם שום תוכנים פרטיים, עד שבאה המדה השלישית. והיא כבר מוכשרת להוציא מן ההעלם הכללי אל הגילוי הגיונים פרטיים, המוכשרים כבר להתנתח על כל ארחות ההשכלה בכל ענפיה. וחילוקי ההשפעות שבבני אדם מתפלגים לפי אותן המדות. מי שהוא מוכשר לשוטט בנבכי המחשבה העליונה, שהיא למעלה מציורי ההגיון המנתח, אין בכחו לבטא אפילו ביטוי מחשבתי, באופן מפורש, את הציורים המנותחים. והרי הוא אלם וכבד פה ולשון לגבי ההצטיירות המוגלמה, אפילו בצדדיה הכלליים. ומי שהוא במדרגה כזו, שרוחו מופע מהמדה המנתחת, איננו יכול להגיע לידי פירוט פרטים, אם נתוחו הציורי עומד במעמד ההכללה. ורק מי שנשמתו אינה מסוגלת לאותן שתי ההופעות המתעלות מכל ציור ההצטיירות הכללית, הוא יוכל להרבות בהרחבה בפירוטם של דברים, בתכונות פרטיות.

רכג. זאת המדה היא נוהגת במדה המורגלה הטבעית. אבל במדה השמימית העליונה, יש שכל כך מתגבר המעין העליון של המחשבה העליונה, המתעלה מכל תוכן של ציור, עד שלא די שמרוב שפעה באים לידי הבטאה הגיונים כלליים, אלא אפילו תכונות פרטיות ופרטי באות לידי גילוי על ידה. וזהו הרז של אספקלריא המאירה, שראה משה, שכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש בכל דקדוקי תורה וכל דקדוקי סופרים, הכל כלול בה בהופעה כללית ובהבלטה פרטית, חיה וקימת, אמיצה ומתנחלת לדור דורים.

רכד. מה שהלב דוחק תמיד מפני עגמת-נפש, בלא טעם וסבה, וזה בא ממקור התשובה, שהאור העליון של זיו השכינה מתגלה בעומק הנפש בצורה מכווצת מאד. וצריך להזיל על נקודה גרעינית זו פלגים גדולים ממעין הדעה העליונה, ואז תצא לאור עולם בהרבה נגהות, גדולות ומפוארות, ותקיף את כל רז החיים, ועץ החיים יגלה בהדרת פארתיו על הנשמה. והתעלה והתקדש אז האדם, ויהפך אכלו לששון, וינחם וישמח מיגונו, ומאופל ומחשך עיני עורים תראינה.

רכה. צדיקים כאלה, שיש להם תביעה פנימית, שכל דבר של תורה, וכל התפשטות, של ידיעה ושל השכלה, יהיה בלוע בעומק התשוקה של האהבה הפנימית והיראה העליונה, בדבקות אלהית, אי אפשר להם שיהיו מנועים מקדושת תענוגם זה, אע"פ שע"י כן אי אפשר להם להרבות כ"כ בלימוד. עז נאמר, אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים. ומ"מ צריך כל אדם, אפילו אם הוא מרגיש בעצמו תמימות אמיתית בתשוקת הדבקות האלהית, להיות מרגיל עצמו בהופעה שכלית, בתשוקת התורה, ולהמשיך אור קדושת האמונה בפנימיות קישורו אל חשק התורה, עד שתהיה ההשפעה של האהבה, היראה, של גופי תורה. ואז תהיה תורתו מתברכת, ומעין השכל יהיה מתגבר בו. ועריגת הלב בתשוקת העונג האלהי תתעלה ותתרומם. ויתאחדו אצלו קדושת התורה וקדושת התפלה. וחמלת ד' תהיה עליו במילואה, כאשר יחמול איש על בנו העובד אותו.

רכו. גדולתה של חכמת הרזים, של חכמת האמת, חכמת ישראל המקורית והאמתית, היא, מה שבשפע רוח הקודש שלה היא מעלה ומרוממת את כל הגשמיות לרוחניות, ואת כל הציורים שלהן, המוחשים והדמיונים, למרום האצילות, וההשכלה העליונה. וזאת היא סגולתה של תורת אמת, שכל ביטוייה, כל הוראותיה, כל האופנים של הסברותיה, אפילו כשהם יורדים למטה מאד מאד, עד לידי התפיסה היותר נמוכה של האדם היותר שפל, היא קולעת תמיד אל צלם אלהים שלו, ואל האור האצילי של נשמתו, שהיא תמיד שרויה בו בתור נקודה חיונית פנימית. והדברים הולכים ומתעלים, ומתגברים תמיד בחותם אמתתם, בלא זיו כל שהוא משורת האמת, ומנתיב האורה האלהית, ההולכת הלך ואור עדי עד.

רכז. כשהלב תוסס תמיד, מתגעגע והומה, הרי הנשמה צמאה היא לאלהים, גם המכאוב בעצמו נהדר הוא מאד. והיסורים יסורי אהבה הם, פצעי אוהב נאמנים. ובתוכיותה של הנשמה המון ימים הומים, וזרמים כבירים של יראה, של אהבה, של תשובה, של שקיקה וכמהון לצור חי, אל אלהים חיים, זורמים בקרבה. וכשיפתחו הנחלים הסתומים שבתחתית הזרמים הללו, נמצא בהם מעינות גדולים, מלאים חכמה, בינה, ודעת קדושים. אשרי העם שככה לו, אשרי העם שה' אלהיו.

רכח. שנאת הרשעה כשהיא עמוקה וגדולה, צריכה לבא בתחילת ברייתה יחד עם שנאת הרשעים. רק אח"כ היא מתמתקת ע"י כח הדעת ומתבררת, עד שהיא עומדת על נקיונה האצילי, שאין כ"א שנאת הרשעה לבדה, והנושאים שלה שהם הרשעים בעצמם מתמלאים עליהם רחמים, ויתמו חטאים ולא חוטאים. אבל אם מתחילת ברייתה תבא בצורתה האידיאלית, לכוין את מהותה רק על השנאה של הרשעה המופשטת, לעולם

לא תצא אל הפועל בכחה אפילו בתור שנאת הרשעה, כי חסרון השנאה אל הרשעים יטשטש את השנאה של הרשעה עצמה, ואז כל אוצר הטוב מונח הוא בסכנה גדולה. וזה היה מקום המכשול של נפילים רבים שנפלו מפני שהשתמשו בתחילת הוייתה של שנאת הרשעה, במדה האצילית, והעדר שנאת הרשעים נתהפכה אח"כ לאהבתם, ומתוך אהבת הרשעים נפלו הם עצמם באהבת הרשעה עצמה. ע"כ מוכרחת היא המחשבה הראשונה להיות בתכונת מדה"ד ואח"כ מדה"ר באה וממתקת אותה בשיתופה.

רכט. אותם הגדולים שהיו מטבע נפשותם בעלי אגדה ושירה, והצד הפיוטי שבנפשם היה גדול ועצום מאד, לא היו יכולים למצא קורת רוח בתלמוד ההלכות מצד עצמן, אלא מצד המקוריות שלהן, שכולן נובעות הן ממקור מים חיים של האורה האלהית שבתורה, שהדבקות האלהית היא עיקר יסודה. על כן דרשו תמיד שעסק התורה יהיה בדבקות, וחייבו להתבונן ולהניח זמנים רבים מגופי תורה גם באמצע הלימוד, כדי לפנות את הלב לרעיון הדבקות האלהית - כל אחד ואחד לפי כשרונו וטהרת רוחו ועומק הדעת שלו. אמנם אותם שהיו בעלי שכל הגיוני, והשכל המנתח והמעשי היה אצלם חי ומלא כח, הרגישו שפעת עונג ומילוי נפש בנתוח ההלכות ובציוריהם המעשיים, והרגישו בעצמם ריווי רוחני ותכונת עבודה מלאה מעצם התלמוד לבדו. על כן הוכיחו שעצם הלמוד ההלכותי הוא המכוון התכליתי, ופינוי הלב באמצע התלמוד אל ההכנה של הדבקות, הוא בכלל בטולה של תורה. ואלו ואלו דברי אלהים חיים, כי לאחרונים עצמותה של ההשכלה התורית בכל מקצעותיה היא בעצמה מקנה להם את התכונה האצילית של הדבקות השירי או ההרגשי, וק"ו המדעי התבונתי.

רל. כל העולם השכלי כולו, ועמו ענפיו כולם, עד תחתית כל המדרגות, שהן כוללות כל המצוי כולו, מתחלפים הם במצב של עתים חשות, עתים ממללות. כשהמעמד הוא בתור הכנה לקבל את ההשפעה העליונה, הרי הכל חש ודומם. וכשהמצב בא לידי המדה, שהמקבלים כל אחד ישפיע על מה שהוא למטה ממנו, אז המילול מתחיל. ואצל בני אדם הענין גם כן מתחלף. כשההכנה השכלית היא מכוונת, עד כדי לברר את התוכנים שהם למטה ממעמדו, אז השכל המצומצם שולט. והכח המעשי עושה את פעולתו. אבל כשהקשבה העליונה מתגברת, אז אין השכל המפורט יכול לפעול את פעולתו, והדממה מתחילה להיות שולטת. וכשאדם בא למדה זו, אז העסק השכלי הרגיל, בין בחול בין בקודש, הוא למטה ממדרגתו, ומוצא הוא בעצמו תמיד נגודים עצומים, על כל עסק שכלי הגיוני קצוב. והוא מוכרח להיות מכין עצמו אל מדת הדממה, להקשיב את הקול ממרומים, בדרך ברכה רצון ונדבה, ודבר ד' יבוא אליו, ויום יביע אמר.

רלא. שלשה מינים הם בתלמוד, נגלה, נסתר ויחודים. הנגלה הוא עקרו עבודת ההשתכלות, וההופעה של השפעה השמימית בלועה בתוכו. הנסתר, משמשים בו שני הכחות בהשתתפות, הארת השכל והשפעה השמימית. היחודים, הוא דרך לקבל את השפעה השמימית, ההופעה השכלית היא בלועה בתוכה.

רלב. אין לפול כלל בדעתו אם רואה שההחשכה הגופנית היא מעיבה על ההשגה הבהירה, כי רק זכי הרוח הם מרגישים בזה הצער של ההחשכה הגופנית, אבל המשוקעים בחומריות הם בעיניהם טהורים, וחושבים

שהם בעלי השגה זכה. וצריך להכיר שדכאות הרוח הזאת, שבאה מתוך הצער של חשכת ההשגה, היא בעצמה היא אורה גדולה.

רלג. רצונו של האדם הוא קשור ברצון האלהים, והוא נובע מזיו אורו. רק כל זמן שאין האדם מגלה בעצמו את היחש הזה, אין מתגלה ברצונו אותה הסגולה האלהית שבו. אבל כל מה שהאדם משים אל לבו לדעת, שאין לנו שום רצון אחר כי אם התגלות מאור הרצון האלהי, לפי מדת הגילוי הזה מתגלה כח הסגולה ברצונו להיות פועל, מהוה, מחדש וגוזר. ולפי אותה המדה באה התפלה, ומראה את נפלאותיה, ובא גם כן הביטוי הרגיל ועושה נפלאות, ולפעמים גם שלא בכונה, כמו ברכת חכם וקללתו על תנאי, אף על פי שלא נתקיים התנאי, ושגגה היוצאת מלפני השליט, לטוב ולמוטב, וגם בהתגלותה של איזה תנועה, כמו שליף חד מסאניה ואתי מטרא. טרם יקראו ואני אענה, עוד הם מדברים ואני אשמע.

רלד. רעיון התשובה, השרוי באדם תמיד, הוא יסוד כל המעלות הטובות. המחשבה העצבנית, שבאה מתוך הקשר אל עומק התשובה, היא מקור השמחה. התכונה היסודית של התשובה היא ההשערה בגדל השלמות העליונה של האלהות, ומתוך כך העונות בולטים הרבה מאד. שתה עונותינו לנגדך, עלומנו למאור פניך. וכיון שמרגישים, שההרגשה של החטא בכל אופן באה היא מתוך ההבהקה האלהית על הנשמה, מתמלאים מזה הרעיון עצמו גיל וגודל אין סוף, וחדות השמחה האצילית הולכת ומתגברת יחד עם דכאות הלב של לבוש הנפש, העומדת בדרגת התשובה. התשובה, לפי זה, מביאה לידי גאולה בפרטיות. מתוך הבהירות האלהית, שמתגברת בקרבו, נגאל האדם מכל שעבוד של הכחות הזרים השולטים עליו, והכלל כולו, בהיותו מוכן להרגיש את רעיון התשובה, מיד הוא נגאל, מתוך בהיקות האורה האלהית השופעת עליו, יחד עם הרעיון של התשובה.

רלה. כפי אותה המדה שהאדם מכיר את עונותיו, הבהירות של אור התשובה זורחת על נשמתו, אע"פ שלכאורה עדיין לא זכה לקביעות התשובה בלבבו וברצונו, מ"מ הרי אורה חופפת ומרחפת עליו, וכבר היא פועלת לבראת אותו בריאה חדשה. ואפילו אותם הדברים המעכבים את התשובה, כפי אותה המדה שהאדם מכיר אותם, ואינו מעלים את עיניו ממציאיותם, נעשה העכוב שלהם פחות מכחו וארסיותו מתקטנת. ומתוך כך אור התשובה מתחיל להיות זורח עליו, וקדושת השמחה העליונה כבר מתלבשת בעצמיות נשמתו, ושערים סגורים הולכים ונפתחים לפניו, וסוף כל סוף יבא למדה עליונה כזו, שכל ההדורים יתשרו, כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו, והיה העקב למישור והרכסים לבקעה.

רלו. האחיזה בהרעיון של ההשערה בגודל אור אין סוף, אע"פ שמצד גבהו הרי הוא דוחה את כל מיני הגיון של דעה וכל מיני רגש מוטעים, עד שהאדם משתומם על ידו ובא לידי תמהון ללב, והוא מוכרח להלביש את מחשבותיו בתוכנים של האצלה והגבלה מסודרת, בכ"ז דוקא זה הרעיון הסתום, שאי אפשר בו הצמחה כל דהו, הוא מקור לכל הברכות ושורש של הסתעפותיהם של כל הרעיונות המושכלים אשר בכל גנוי חכמה

וכל דעת קדושים. אשרי אדם המתרום ברעיוניו לשיא הגובה של אור הקודש היותר מרומם, כי רק ברכת ד' היא תעשיר, ותמלא את הכל באור נגהה.

רלז. כשהאורה האלהית מגולה בהנשמה, והצמאון האלהי תמיד הוא בוער בתוקף, ידע האדם, שזהו היסוד לכל מעלות הקודש, וזהו אור העולם. ואל יפול בדעתו מפני כל פגם מעשי ומדוטי, כי ודאי לא יאונה לו כל און, ובדרכו דרך הקודש ילך, ועז גאון ד' יהיה בידו למטה חוסן, ושבת מושלים, לנהל על ידו את העולם, ולרומם ברוממות קודש את הכלל כולו, וישמח ויעז במתת גורלו.

רלח. מי שרוחו מלא מהופעת אור אין סוף, כל הרעיונות הקצובים הם לוחצים את לבבו, ואינו מוצא בהם קורת רוח, על כך צריך לענג את נשמתו בעונג העליון החפשי, של עלמא דחירו, שהוא אור התענוג העליון של חדות ד' העליונה, חדות עולמים, של זיו אור חיי העולמים.

רלט. ההתלהבות הפנימית מאור הקודש, הצמאון התוכי לאור ד', זהו היסוד של התגלות הקדושה בנשמתו של אדם. והאיש, אשר סגולת מרומים זו היא אצורה בנשמתו, צריך הוא להכיר את תכונתו, למען ידע איך לנהל את מהלך חייו, ואת כל נטיותיו, ומערכות מחשבותיו, שיחו ושיגו והגיוניו, על פי אותו המעמד הגדול של אור האהבה, אשר ממלא עדניה הקדושים מתמלאת תמיד נשמתו מטל החסד של אור הברכה העליונה, ברכת ד' היא תעשיר.

רמ. שפעת הצימאון האלהי באה לפעמים כדי להשפיע מרוח קדוש זה על העולם ועל החיים, על האומה ועל הכלל כולו, בכל הרוחב של מובן זה, לקרב הכל אל מרום הקודש, אל אור שם ד', חי העולמים.

רמא. ההתעסקות במחשבות וברגשות העליונות היא מעדנת את הנשמה ומרוממת אותה בחיים עליונים. ומתוך ההתעלות הזאת מתעלים אח"כ המעשים והמדות בהתעלות גדולה, ודילוגית. וכל העולם מתעלה בגניזה על ידי העילוי שלהיחיד, המתרום מעל לכל הקוטן שבחיים, שפעת ברכה יורדת על ידו לכל הברואים. וזהו הרז של המשכת הנפש לרזים עליונים, אע"פ שאינו מבינם כראוי. כי ההתעסקות המרוממה מרוממת את הכל. וזיו החיים מתמשך על הכל, והוד השירה בסוד חייה הולך ומתפשט על כל החוגים, הקרובים והרחוקים.

רמב. הנשמה הטהורה, אע"פ שהיא שקועה לפעמים בהתפשטות נצוציה במעמקי המחשכים, היא עומדת בעז טהרתה, ומתוך גודל הטהור שלה מרגשת היא את כל הלחצים של הזוהמא אשר בסביבה החשכה, והיא תמיד מתאמצת להתרומם עליהם, ואתה יחד לרומם גם את היסודות של החיים אשר השפלו הרבה, והשתקעו בתוך השפלות של זוהמת החושך.

רמג. כשהאורה הקדושה מתגברת בנשמתו של אדם, נעשה כל העולם כולו לפניו מלא אור קודש, וכל המחשכים שבים להיות מלאי אורים, ואין חושך ואין צלמות, אין רשעה ואין חטא ופשע, כי הכל מתמלא אור טוהר, והכל מוכרע לזכות. ורוח של חן, רוח של חסד, של מחילה סליחה וכפרה, מתפשט על כל העולם וכל יצוריו כולם, ואהבת עולם מתפשטת על כל היקום, על כל הבריות ועל כל החיים, והכל עולה ומתרונן, במלא-פה של שירת עולמים.

רמד. כשהתשוקה העליונה לאור העליון, לזוהר הצחצחות של קודש הקדשים, מתגברת, אז האדם נקרא לשעות אל עושהו, להסתכל כלפי מעלה, ולדבק את כל חפצו, כל רעיונותיו וכל מחשבתו בנועם ד'. כי אם לא יעלה למרום המעמד של הקדושה, שהוא קרוא לה מתוך פנימיות תשוקותיו, ימצא הכל חשוך לפניו, מלא קצפון ועצב, וכל הפנים הזעומות הללו אינם באים כי אם לעורר את יסוד החיים שבנשמתו, למען ירומם וינשאבתועפות עזו הרוחני הגבה למעלה.

רמה. כשההשכלה האנושית מתעסקת בהתארים של האלהות, ובאה בסבך של מחשבה ביסוד ההויה ממקורה בענין הכרח והרצון. כשהיא מציירת לה את הרצון בכל החולשה שיש לו בהגון הרצוני שלנו, הרי היא ממאנת ליחש תואר רצון אל הבורא, מקור כל השלמות ויסוד כל הנצחיות. אמנם אם מתוך השגה זו באה היא ליחש הכרח לתואר העליון, הרי היא נופלת לפח ומוקש הרבה יותר גדול מזה המוקש של תיאור הרצון. וצריכה היא על כרחיה לרומם את הערך מעל כל דין של מהות רצון ומהות הכרח, ואח"כ תבוא לאותה ההבנה, שאם לשבר את האוזן אנו מתארים את התואר של רצון, הרי נקודת האמת העליונה משלחת שם את קויה, והננו עומדים במערכה של אורה, מה שא"כ אם מתארים את אותה הסיבה של ההויה בתואר של הכרח, הרי הענין מתכסה בחושך גס כזה, עד ששום אור לא יוכל לחדור אליו. כי מקור החיים ואורו ע"י תכונת תיאור הרצון הוא מתגלה, ואח"כ חלה עליו הארת ההבדלה באין-ערוך - שלא להמשיל למדה זו של הרצון העליון שום תכונה מתכונת הרצון המוגבל שלנו. וחיים ברצונו, וכאמור פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון.

רמו. שפעת רוח הקודש המיוחדת לישראל היא רוממה הרבה במעלתה ומיוחדת במינה מכל מיני שפע של רוח הקודש, שכל אחד מבאי עולם זוכה לו על פי מעשיו. השפעה הישראלית היא נמשכת מפנימיותה של תורה. וההבהקה של החכמה המעשית, בתורה, ובכל הליכות החיים הפנימיים והחיצוניים, הנוגעים למפעלים, והרגשות, הקרובים לחוג הפעולות, הנה גם כן יוצאת בדרך ישרה מאורה של תורה. ועצמיות כחה העליון של זוהר התורה היא משפיעה על שני אלה הסוגים הרוחניים העליונים, סוג הרזי של רוח הקודש, וסוג הגילוי של אור התורה, שבהגבלה ומפעל, כלאה וכרחל אשר בנו שתיהן את בית ישראל. ותמיד אנו קרואים לתקן את שתי ההופעות הללו, הכמוסה והגלויה, שתהיינה פונות באורח ישרה לקבל את שפעת בהירותן מתוך אור עולם של אוצר החיים אשר באור ד', החופף על הוד יסודה של תורת אלהים חיים.

רמז. שני אלפים תוהו קדמו בעולם, כדי להשריש את היראה הגסה בעולם, שהיא יראת העונש. ואח"כ נלקחה התמצית המתעדת שלה ונשרשה ביסוד יראת ד', כשהיראה השפלה נשארה כמו דורדיא דחמרא, לחזק ולאמץ את כל היסוד של היראה העליונה, המקיימת את המילוי של כל העונג וכל האהבה של קודש.

רמח. כל העבודה, כל התורה, כל החכמה, כל המוסר, כל כונניות העולם כולם, הנם הכנות להעלות את העולם כולו ואת האדם בכללו למעלת הדבקות האלהית. על כן האדם שהוא חש בקרבו נטיה תמידית ועצומה להדבקות האלהית, צריך שידע את תכונתו, ושיקר בעיניו ערכו, ולא יפחות את מעלתו בעסקים אחרים, כ"א ילך בדרכו ועל ד' יתענג, ובאור הדבקות האלהית ידבק ויתאזר. ואל יפחד ואל יבהל מכל מפריע, וידע כי ערך הרעיון ועומק הרגש האלהי שבקרבו הוא אוצר יקר בעדו ובעד העולם כולו, ויגיל וישמח במתת חבלו, וידע כי הוא ממלא תמיד את כל העולם כולו חסד, ומכריע את הכל לכף זכות. וישמר את ארחותיו, ויעריך יפה את רוממות הערך של כל הגיוניו, ואת כל מוצא שפתיו, כי הכל הוא אחוז באיתן קודש הקדשים. וידע כי הפלא ד' חסיד לו, ועטרת הענוה תהיה תמיד על ראשו מעוטרת בזר שמחת עולמים.

רמט. אפילו אם התכונה של הדבקות האלהית בולעת הרבה מאד מהתכונה המדעית והמעשית, אין לשום על לב, כי הסגולה הפנימית של האורה העליונה היא שקולה כנגד הכל, והיא משלמת בעד כל המגרעות של כל הדברים שהם כולם למטה הימנה, כי היא היא התכונה המבוקשת של דעת אלהים הטהורה, המלאה חוסן וחיל, אשר כל סגולה לא תעריך לעומתה.

רנ. עיקר תכונת היראה נאותה היא אל הכוחות הגופניים. השכל צריך להיות מתנוסס בזיו הדרו, בעז טהרת חופשו. ויש שטועים בני אדם לתן חופשה להגוף או להגביל את תכונת היראה הגופנית על השכל, ויצא על ידי זה משפט מעוקל, עד אשר תכונת תכונת היראה והחופש, כל אחת מהן על מעמדה הראוי לה.

רנא. יסוד הכעס בא מצד חסרון היצירה הרוחנית. קיבוץ כחות רוחניים, העומדים לצאת אל הפועל בציור ובתפארת מובלט, דוחקים את הנשמה ומצערם אותה בקצפון פנימי. כל מלחמות גויים, וכל רצח ושוד שבבני אדם, עד כל רוגז שבבעלי חיים, מארס הנחש עד עקיצת קטן שברמשים, בכונה של היזק, בא מצד הכעס הכללי, האצור בעולם, שמצד עצור כח היצירה. וכל מה שהיצירה הרוחנית מתרחבת, כל מה שהפלגים של הדעה הרחבה מסתעפים בעוז מרוצתם, כל מה שהתורה תתגדל ותתאדר, השלום מתרבה בעולם, אז יחזק במעוזי יעשה שלום לי, שלום יעשה לי.

רנב. כל יצירה אופית באה תמיד משני המקורות בבית אחת: ממקור הרום האצילי שבשורש הנשמה בחביון עזה, וממקור התכונה החמרית במאפלי הרגשותיה. אלה התהומות קוראים הם זה לזה באין הפסק, ועל ידי פגישת קויהם - אור החיים, אור היש, אור החכמה, אור השירה, אור ההויה יוצא ומבריק. והתכלת, הים, הרקיע ואבן הספיר מתאחדים בהוד יפעת גילוייהם לחדות גאולים, שיבאו לציון ברנה ושמחת עולם.

רנג. עולם הרעיונות מתחלק הוא לשתי מערכות, בכלל, לרעיונות מתנודדים, משתנים ומתנועעים בתנועה תדירה, ולרעיונות קבועים, עומדים בצביונם בלא שינוי ותמורה. שתי הספירות, של הנצח ושל ההוד, מתגלות בשניהם יחד. הנצח בתעצומתו הוא היסוד הקבוע, וההוד ביפעתו הוא היסוד המתנודד ומשתנה. אין ציור לתפוס אחת מהמערכות בלא צירוף השניה לה. אין הנצח מתגלה בעוזו כי אם כשההוד מאציל עליו מיפעת הודו, ואין ההוד מלבבנו בהדרו כי אם כשעז הנצח ממולא בתוכן פנימיותו. והם הם הצנורות של נבואת האמת, והשבילים, המביאים את שפעת זיו האמת להחיות את כל היקום.

רנד. בנטיות הקודש שבעולם, אנו מוצאים את תכונת הנטיה המוטבעה בטבע הנפש, גם בצדדיה החמריים והשפלים, אלא שעל גביהם מתגלה אור הנטיה היותר עליונה ואצילית. וככה הולכים הם המצעדים, וגבה מעל גבה שמר וגבהים עליהם. עד כדי היפעה האלהית, באור פני מלך חיים, דברי אלהים חיים, אשר לתורת חיים. הנטועה בעם הקודש, העומד להתהלך לפני ד' בארצות החיים. אז בהקשר הנורמלי של המדרגות. התכונה השפלה הטבעית, המוטבעת בטבע החמרני של האדם. אובדת היא את תכונתה. והיא בטלה ברוב האור העליון שלמעלה ממנה, כמדת שרגא בטיהרא. וכנר לפני אבוקה, וכטפה בים הגדול. אמנם מסייעת היא אותה הנקודה השפלה, המוטבעת בנפש התחתונה, לעזוז את עצמת הקודש, ברדתו אל מערכות החומר וחושיו, ופועלת היא בזה את פעולתה גם על כל אצילות היפעה שהמדות העליונות יושבות עליה, כחמרא דיתיב על דורדיא, המועילה לקיומו ואמוצו. בתכונת החיים אשר לאומות העולם מקשקשת היא הנקודה הטבעית הזאת גם כן. את צורתה היותר מהולמת לנחלת גויים מצאה על ידי המינות, שיצאה מהלאה לגבול ישראל, להיות לכח אמוני בעמים רבים. אבל כאן נפרשה הדורדיא מכל יין הלבנון, והנקודה החמרנית בתקפה הירוד והמגושם מוצאה את ביטויה בהתאמה לתוכן של אליליות מנוסחת שלפעמים נתמה על החפץ של הריח החרוף אשר לבקשת הקודש שנולד ממנה, אבל מיד נרגיש ריח של בשר, והבשר הולך הוא ומעביר את צורתו, ובשר קדש יעברו מעליך, עד שמתהווה לבשר חמורים השווה אמנם במשקלו לבשר אדם. והמשקל הזה, התכונה ההשוויית המקרית, לכאורה היא הגורמת שעקבתא דמשיחא מתגלה גם כן על רכיבתו של חמור זה, שבאמת איננו חמורו של משיח עדיין, שהוא עתיד לבוא במהרה בימינו בקרוב, כי אם טולא דכופתא דחמרית. והצללים הללו הולכים הם ונסים, לפי תוקף הארת השמש, שמשו של יעקב, אשר זרחה בעבורו, לרפאות את צלעתו, שפגע בה שרו של עשו, כשנדמה לו כתלמיד חכם מעבר מזה, וכליסטים מעבר מזה, ויעקב אשר האמת היא מנת חבלו, קרא שם המקום פניאל, כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי. כי פודה ד' נפש עבדיו, שהיא מוארה תמיד באור חיי רוח ד', המופעת במלא יפעת נשמת צור כל העולמים, אל אלהי ישראל, הנגלה בחזון אצילי, כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר.

רנה. סוד ההשגחה מתפרש הוא דוקא ביחודה של כנסת ישראל. כלומר, כל מה שנעשה בעולם, הוא מכוון בהשגחה מדויקת, והכל בשביל ישראל שהוא יסוד העולם. ומסוד ההשגחה הזאת באות כל כוונות התורה והמצות, שכמו שהכל נעשה מאת ד' בשביל ישראל, כן הכל מכוון לעשות רצון ד' בשביל טובת ישראל. עבדו את ד' אלהיכם ואת ישראל עמו. וזהו עומק הרצון של יחוד קוב"ה ושכינתיה שכ"כ התפשטה באומה

אמירתו ע"פ המקובלים. כי אני ד' שוכן בישראל. ואור חכמה זו, ובהירות הנשמה הבאה מידיעה ברורה זאת, אינה מתגלה בהדר גאונה כ"א בארץ ישראל, ע"כ רק הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוה. ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ - דוקא.

רנו. כשנמצא את עומק הרעיון של רז ההשגחה, הננו צריכים לסדרו בסידור של כמות, ושל איכות. הסידור הכמותי הוא שלא יש שום דבר בעולם שאיננו נעשה בדבר ד' ועצתו העליונה, כל אשר חפץ ד' עשה בשמים ובארץ. והצד האיכותי הוא שהעצה היא העצה היותר אצילית, היותר מגמתית, ויותר אידיאלית, מכל מה שהלב יכול לחשוב. והעצה הזאת שרויה באידיאליותה בכנסת ישראל, המצוינת בעולמנו בתור גוי אחד בארץ, ובשרשי הויתה במעמד האצילי, עד אין קץ ותכלית. אבל לעולם מוכרחים אנו להשקיף את ההדר העליון, על ידי ההתאחדות הנפלאה של שני אופני ההשגחה הללו, שהשניה המבוטאה בכנסת ישראל מגלה היא את כל האור והעילוי של הראשונה, ומחשבתן של ישראל קודמת לכל, וחותמת את הכל. הרעיונות המתיחסים להשגחה בכלל, אפילו בכל מעמק הפרטיות שלה ובכל ערכי דיקנותה, אפשר להם להגלות בהופעה של השכלה בהירה בשכל האנושי, וקל וחומר בערכי רוח הקודש ונבואה. אבל ההופעה האיכותית, המצבינה את כל הוד האידיאליות של העולם, והתרכזה בכנסת ישראל, בכל תועפותיה, מרום עליון עד עמק שפל, זה אינו מתגלה כי אם על ידי אור התורה, נבואתו של משה, לא בחידות, ולא בחלום, ולא במראה נבואית מודרגת, כי אם דוקא בהתודעות של פה אל פה אדבר בו, המיחדת את כנסת ישראל בעולם מכל גויי הארץ, ומיום אשר ברא אלהים אדם על הארץ מקצה השמים עד קצה השמים. ומזה האור האיכותי, הנפלא בטהרתו, בחוזק הראותו, ובהוד חותמו הריאלי בחיים, המבטא בכל את הדר אמתת אצילותו, נשאבת כל נבואה וכל רוח הקודש, בכל הדורות ובכל הזמנים, עד עולמי עד. וכל החכמה וכל התרבות האנושית הכללית היא תמיד פונה בפנימיותה להגיע אל המעין העליון הזה, להספג מרוחו, ולהיות מואר מאורו, אור החיים מעולם עד עולם, עד אשר יבא היום הגדול אשר בו ינהרו עמים רבים אל הר ד' אל בית אלהי יעקב, בשאיפה של ויורנו מדרכיו ונלכה בארחותיו, כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלם.

רנז. השמות של השבטים, מורה להיסוד הצרופ של כנסת ישראל מצד קדושתה העצמית, ושבעים נפש הם כבר מצד צירופם של ישראל לכללות העולם.

רנח. כשתהיה האורה האלהית הפנימית, שהיא דוחקת את כל הנשמות, להסתופף בצל שדי, מתגלה בעולם, יוכר שכל תנועה, בין גשמית בין רוחנית, שנתהוה בעולם החיים והחברה לא באה כי אם כדי להוציא את העולם מן המיצר, והצמצום האפל, שמעכב בעד האור העליון מלהגיע אורו בשפעת רחבו האין סופי, ואז יכירו כל בני אדם, כל העמים השונים, כל הגזעים, כל הלשונות, וכל בני הדתות, והסגנונים השונים שבמהלך המחשבות והרגשות, שאיזה רעיון נשגב ונאצל, ואיזו שאיפה אדירה וקדושה, היא מקפת את כולם, שערכה הוא יותר חשוב, מצד אחדותה, מכל פרטי השינויים שישנם באופי ההתגלות שלה על במת החיים, ואז יגשו זה לזה, כל הלוחמים, כל המריבים והשונאים, ויתאחדו באחוה טהורה, כשיבורר הניב, והלשון יזדכך, להוציא

לאור את המצפון המאוחד בלא שום גמגום והסתרה כלל. כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה, לקרא כולם בשם ד' לעבדו שכם אחד.

רנט. עולם תוהו עומד הוא לפנינו, כל זמן שאין אנחנו מגיעים לידי התיקון העליון של אחדותם של כל זרמי החיים וכל הנטיות השונות אשר להם. כל זמן שכל אחד מתנשא לומר, אני אמלך ואני ואפסי עוד, אין שלום בעצמנו, ואין שם ד' מופיע עלינו, שמא גופיה דאקריה שלום, אשר אור האמת רק ממנו ועל ידו מופיע. כל עמל החיים, ביחוד העמל הרוחני של כל המחשבה, מוכרח להיות פונה רק כדי לגלות את אור השלום הכללי העליון, היוצא לא מתוך דחיה של איזה כח, של איזה רעיון, של איזה זרם, של איזה נטיה, אלא מתוך הכנסתו של כל אחד מאלה לתוך הים הגדול של אור אין סוף, ששם הכל מתאחד, הכל מתעלה, הכל מתרומם, והכל מתקדש. חביבים הם היסורים הרוחניים, שכל עובד אמיתי. עובד אלהים אמת באהבה גמורה, סובל על ידי השאיפה הקדושה הטהורה והנאצלת הזאת, אבל דוקא היסורים הללו הם הממרקים את הנשמה, ומביאים אותה, ועל ידה את העולם כולו, לידי האושר המרומם, לידי שאיבת רוח הקודש, לידי הגלותה של השכינה העליונה, ולידי הדבקות האמיתית באור חיי כל החיים. ואתם הדבקים בד' אלהיכם חיים כולכם היום.

רס. ואם הנשמה בחביונה היא חדורה צמאון אלהי, וחשיפות היושר הטהור היא עריגתה הקבועה, מי הוא זה יכול לעצור בפניה, ולהטות אותה מאורח שטפה הרענן.